

CATA TULI MAGNANO
IVEMPELSTADENIACITA
MENNAUSTRIVINEK

Catech.
70.

In Mith. id
h. 2. Timoth.
Capit. 2.

De ex libris
Nicolaus Fick Senior, &
Cretnek.

Ego Sum

Michael Roskornij

Anno 1677.

RMK. I.

163.

Domino sublimo & in Deuocione amplissima
 meo tanto magis, Stephanus Bonci-
 us beneficiorum acceptorum memoriam gratia
 te recom. An. 1592. hanc. suo. signa
 tudine colido. obsequia donec mittebat
 ret. Septem. An. a. Virginis. 1592.

Anno 1644.

V. ... Keshirani

Q. M. T.

163.

(1. pild.)

2 (vagt 3?)
Vejen og stien (stt. lev. hængsels.
Ld. a 2. pild. - den!

AZ KER EZ TIENI
IGAZ HITNEK REZEI
RÖL VALÓ TANITAS KERDE

seckel es feleleteckel, ellenvetéseckel es a-
zoknak meg feitesuel, az hiueknec eppü-
letekre irattatot es mostan megh
öregbittetet :

FELEGHAZI THAMAS
Debreczeni Prædicatör által.

DEBRECZEMBE.

Níomtattatör Rodolphus Hoffhalter által. Anno
Domini **M. D. LXXX.**

Erősebb kedves Leányának adom édes Anya. Mathias Samuel

Tisztelendő Vraimnak az Debre
CZENI TANACZBELI EM-
BEREKNEK ES AZ EGEZ KEREZ-
tieni giülekezetnek, az Christusban megh szenteltetet hi-
ueknek, az Istentől az mi Attianktul es az Vr Iesus-
Christustul kegyelmet, bekefeget es bölczesseg-
nek Lelket kiuanok.

EZ el mult estendőben az Isten ajandeka-
nak merteke szerint, boczattam vala ki egy
könyveczket, meliben az keresztieni tudo-
mának valami reseit be foglaltam, az mint
akkor az fok fele betegsegeknek miatta engedtetet. Est
mikor az Typographus vyonnan ki akarna niomatni,
itelem hasznos dolognak lenni, egebeknek tanaczabolis,
ha mi az előbbeni tanitasbol hatra maradot volna, eb-
ben immaron veghez vinnem, melinek irasaban noha á
betegség giakorta meg keselt, mind az által ebben inkab-
nezttem az Isten tisztelgetet es az hiueknek eppületeket,
hogy nem mint az en magam künniebséget. Erre pedig
bizonios es fűkséges okokbol inditattam, mellyeket az
hiuek ha meg ertenek, tudom hogy az en munkamat io
neuen vesik, fűkeppen akik Isten igeie szerint tesnek ite-
letet. Mert vőttem esemben soc egigiű attiasiakban, hog
az Bölczek irasinak oluofasaban, itilet es rendnelkül for-
golodnak, es miert az feles tengerben teueliegnék, elme
iöket tarasziak, es keues hasznot vesnek, miert hog io ke-

fületek es ertelmek ninczen az oluofasra es az tanulasra.
Ebben azert az bölczek irasnak summaiat niluan valo
rendel, es roudeden vg be foglaltam, hogy aki est meg
ertheti, az Bölczek irasnak ertelmereis maganak vtat nit
hat, meliböl kőniü meg erteni, hogy senkit az derek ira
foknak oluofasatul ez tanitással el nem vonfok, hanem
inkab arra kesitoc. Ez mellet astis gondoltam, hogy az
Magiar nieluen semmi ez fele derek tanitas es az keres
tienlegnek minden agairol valo ertelem nem irattatot,
fot nijluan valo es roud definitiokis igen ritkan talaltat
nak, es ezek meg az Deak nielubenis homaliosok, es ha
Magarra forditnak, annalis homaliosbak. Ez pedig mi
nemü fukfeges legien, mind az tanitoknak, mind az hal
gatoknak, ebböl meg ielentetik, hog minden tanitainak
az czellia es feie, mint ha az ember nem erti mi legien a
hit, az igazulas, auag az io czelekedet, valamit fol telöle
mind homalios. Ez irasban azert az mennire lehetot, ige
kőfitem roud, vilagos es elegleges definitiokat czinalni,
az f: irasnak foliala ferint. Az ellenuetefeknek meg fei
tesis giakorta meg az bölczek irasaban is homaliosok.
Ebbenis azert igiekőfitem, hog az menire lehetet az Ma
gyar nyeluen, az ellenkezo irafoknak ofue bekeltetefet
niluan valo ertelemmel meg magiaraznam. It pedig ta
lam az oluasokis czudalliak, auagy vakmerofegnek iti
lik, hogy eg nihani helieknek magiarazattiaban, nemely
bölczeknec ertelmektul valamennire el tauostam, ahol
efekben vegiek az hiuek, hogy nekunc nem az emberek
nek fokasat, hanē az irasnak igaz ertelmet es folialat kel

köuetnünk. Kiuantatik pedig ez minden hiuekben es ki
ualikeppen az tanitokban, hog az keresztieni hitnek fű a
gairol derek értelmec legien, es ezekről valo bizonylagoc
elmeiekben torogianak. Ezzel pedig senkinek tuniasa
gra valo okot nem adok, hog az mint nemely tanitok
sokaft vettenek, csak az fele irasra tamaşkodgianak, es
ertelem auagy faratlagnelkül az könyböl ki oluassak az
kösslegnek. Ez fele tanitas azért arra valo, hog az ember
nagiob şorgalmatosaggal eppüllion belöle, es egiebeke
ketis hiűsleggel eppiczen. Az tudosoknakis nem şinte
hasontalan ez munka, mert ű nekiek is elmelkedesre es
büueb ertelemmel valo tanitasra ebböl alkolmatoslagh
adattatik. De annak felette ez vgyan şükşeges volna,
hog az tanitok eg bizonyios io modot köuetnenek, es az
keresztieni hitnek fű agaiban eggieznenek ertelemmel es
tanitasnak modgiaual. Ami nez pedig az tanitasnak re
dire, ebben illien modot kel köuetni, hogy az ember bi
zonios hatarbā tarcza magat, es mint eg şeales mezöben
ne budossek, hanem mindeneknek elötte az meli irast e
lö vesen oluafni auagy magiarazni, az czelliat es igiekö
zetit tekencze megh, es beşedet arra igazgassa, ha abbol
eg kiczinnie kilépik, oda ne maradgion es sokaig ne keş
fek, hanem vişa terien hamar az fel tet czelra, az vtan az
igeket es ezeknec ereiet eggienkent ercze, es az şolasnac
modgat eşebē vege, ebböl hozzö ki illendö tanusagot,
vigastalast es intest. Vetkeznec azért az tanitasban akik
nec czelliok es hataroc ninczē, hanē valami nieluekre iű
mindēt mondanak ami az dologra nē illikis, mint azoc

czelekednek, akik Papiſta modra az iraft fel veſik, es ha
tra háguan az igekeſt, czac nieluöket eleſitic az ekeſe valo
ſolaſra lelki erö es eppületnelkül. Ezis nag vetec, hog ſo
kan á tanitoc közzül ne tanulliac ige es bötü ſerint á ſ. i.
raft, hané aſt hatra hágua, auag köniü nec itiluē valami ho
ſu cömētariusbā tōric ſeiöket es ſaraſtiac elmeieket, mel
ne arra valo volna, hog az ige mellöl el vine, hané hog az
iraſnac igaz ertelmere iutatna. E mellet niha az idö, es az
alkolmatofſag kiuannia, hog az ember eg dologrol bö
uebbé taniczö, melinec modgiat es es rēdit az oluaſoc ez
ielé valo tanitasbol meg erthetic. Touabba erreis intē az
hiueket, hog ahol valami ertelemben meg akadnak, min
giart arrol gonof itiletet ne tegienec, hané az egeſt tani
talnak igiekezetit vegeg eſekbē. A mit pedig eg helien
röuidebben auag homaliosban magiaraztam, ygan azöt
maſut böuebben es niluabban meg ielentöttē, miert hog
az kereſtieni hitnec agai ſoc dologban eggie znec. Tudö
pedig aſt, mint az eberek nec gonoz ſokaſoc tartia, hogy
ez ielen valo mükat, nemelliec tudatlanſagbol, nemelliec
irigſegböl es keueliſegböl ne kezdic iauallani. De czek
nec el fordult itileteckel nem kel gödolni, ſöt inkab nez
ni kel á közönſeges haſnot. En az kiczin giraua az Iſtē
kegelmenec ſegitö ercieböl, á mit nierhettē örömeſt adö
az vr hazanac eppületire, akik nec Iſten tób aiandekot a
dot, azoktul többet kiuana. Ha mi haſnot pedig á hiuec
ebböl vehetnec, nem enneké tulaidoniczac, aki en magā
ban haſontalan ſolga vaöc, hané az Vrnac adgac az di
czöſſeget, ki az erötélé eſközöc által czelekedic, hog ſen

ki ű magaban ne dicze kedhessec, hanē czac ēgedűl az vř
ban, ki az ű aiandekat ořtogatia akinec mint akaria.

Hogű pedig az ti bōczulletes neuetōc alat, Debreczeni
Tanaczbeli Vřaim es egieb rendbeli kereřtienec ez kōni
uet boczatnam ki, meltonak es tiřtemhez illendōnec
itiltem, miert hogű ez irasban be foglaltatot tanusagokat,
az Iřtenne aiandekabol it az Aniařfentēghazban hirdet
tem, nem czac en pedig, hanem miolta az Iřten az Euan
geliomot ki nilatkořtatta, egņihan tudos es bōlcz embe
rec azon egű igaz tudomant, vğ mint kezřl kezre attak.
Noha pedig mi akic az ű munkaiokban allottunk be, e
rōtelen es czerep edeniek vagunc mind az altal az Vř, a
ki minekűnk minden elegfegűnc, azon egű fundamento
mon eppitetet mi altalunkis. Mikeppen pedig hogy
Iřtene az aiandek, es en magamban hařontalan řolga
vagyok, azonkeppen űue legyen az diczōfegis. Ez
is inditot annak felette, miert hogy eleitűl fogua meg
esmeritem ařt, hogy ebben az Varosban az elō Iřtenne
fok valařtot hiuei vadnak, honnet az Euangeliomnak
hirdetefeis nem volt czak az beředben, hanem az erōbē
es az lelekben, es az Iřten draga igeienec az hiuekben oli
fogonattia volt, hogy egieb kűlsō heliekreis az Iřtennek
esmereti es igaz tiřteleti innet aradna kī. Ez vtanis hat
ez it valo kereřtieneknek kel ezen igiekōzniōk, hogű im
mar az Euangeliombol fel eppitetuen, řem az hitben, řē
ehez illendō eletben, řem az igenek bōczűletiben es fo
gonattiaban egiebeknel hatrab ne maradgianak, sōt tűn
dōk.

döklienec mint egy főuetneköc, hogy innét az kiuúl va
lokis io peldat vegienek, es sokan inditafsanac az mi I
stenünknek egy főuel es egy főaial valo dicziretire. Eze
melle iarult ez ielen valo veszedelmes üdöne allapattia,
meliben sok fele teueligeleknek főkfeg tamadni, az I
sten fiainak es az Hypocritaknak meg ielentefere. Azo
kaert hafnosnak ititem, ez fele kelertetek ellen, hogy
az mi hitünknek agairol bizonios tanitafnak modgat, rö
röuid ertelemmel foglalnam be, az fő. irafnak foliala fő
rint. Kerem azert az kerefticneket, hogy ez ielen va
lo műkat, melliet io igeközetből az Isten neuene diczi
retire es az hiueknek eppületekre irtam, en tőlem vegec
io neuen, es az Istennek az Christus altal halakat adgia
nak minden aiandekiert, meliekkel az ű Aniafentegha
zat megh ekesitotte, es en bennemis az ű vezerlö lelke
nek altala czelekedet ezeknek irafaban es io moddal va
lo magarazattiabā, kiből az ű aldót neue magafaltassec.
Az mi kegielmes Istenűnc az ű veghetetle io voltabol es
Attiai göduifelelefeből, mint ez ideigle foc niomorusagoc
közöt, embereknek itileti ellen ez főgen varost meg tar
totta, ig ez vtanis vege oltalma ala, es az aniaföteghazbā
az ű fő. igeiet tőftan hirdetefse, es fő. lelkenek ereieuel az
meg hallot iget eleuenicze es neuellie, minden teuelge
fek ellen őrizze, lelki es testi aldasual aiandekozza meg,
meliből az ű fő. neue it ez vilagon, es az iouendő eletbe
mind őrocke diczirteffsec. Amen.

Datum Debrecini 22. die Augusti. Anno D. 1580.

Feleg'hazi Thamas, Debreczeni lelki Paftor.

Cand

ABES
prazipua
plicatos
le hac
fragmenta, palam
Quo tu adiutus scrip
pellare licet, non fo
mouere sed etiam di
cicorum incideret
re poteris. Comple
Author, qui maxim
in Ecclesia fuerunt
a multis agitantur
in his materiis publi
viro eruditior
calis eruditior
ali instructione
Ecclesia tam Minis
literarum ignaros
promoueret. Lau
cium, qui cum Dei
recienti annos plus
impendisset, ac suas
responsionum form
vredos quos public
institutionis suar
ui compendio lucen
promulgaret, vt no
bus prodesset vellet
suos labores, Eccle

Candido Lectori S.

HABES candide Lector, breui hoc scripto præcipuos fidei articulos optima Methodo explicatos, de quibus alii vel non ita compendiosè hæcenus disseruerunt, vel pauca admodum fragmenta, passim non obseruato ordine, reliquerunt. Quo tu adiutus scripto, (quod prolixam breuitatem appellare licet) non solum priuata tua studia vtiliter promouere, sed etiam difficiles materias in aliquem horum articulorum incidentes, dexterius proponere atque expedire poteris. Complexus est autem eos potissimum locos, Author, qui maxime tam docentibus quàm discentibus in Ecclesia fuerunt necessarii, quique hoc tempore passim à multis agitantur & controuertuntur. Fuit verò Authori in his materiis publicandis propositum, non vt doctiores viros erudiret, qui ampliora Dei dona habent & adminiculis eruditorum hominum ac scriptis non destituuntur, nec tali instructione se indigere putant, sed vt simplices in Ecclesia tam Ministros quàm etiam auditores non profusus literarum ignaros, nec à pietatis studio alienos, iuuaret ac promoueret. Laudandum ergò est pium Authoris officium, qui cum Dei beneficio operam suam Ecclesiæ Deberienti annos plus minus septem, pie & vtiliter mecum impendisset, ac suas conciones sæpè in hanc questionum ac responsionum formam instituisset, sæpius à me rogatus est, vt eos quòs publicè hoc ordine proponeret, locos, in eam institutionis suæ optimam formam, redigeret, atque breui compendio lucubrationes suas in Ecclesiæ Dei vtilitatè promulgaret, vt non solum viuo sermone piis auditoribus prodesse vellet, sed etiam post fata, vtilis ac sanctos suos labores, Ecclesiæ vice testamenti relinqueret. Huic

sano consilio vt non inuitus pareret author ipsi sui. Qui
 quamuis plurimorum hominum virulentas linguas & si-
 nistra de suo hoc argumento iudicia, non nihil formida-
 ret, nihilominus tamen pietatis ac gloriæ Dei amore ac
 iuuandæ Ecclesiæ studio, se vinci passus est, vt non graua-
 tim tandem inter plurimas tum animi molestias tum cor-
 poris variòs ac difficiles morbos, suas hasce necessarias &
 pias operas pertexeret & in vsum Ecclesiæ Dei publicaret.
 Tu igitur optime Lector, si quam ex his lucubrationibus
 coeperis vtilitatem, ipsi Deo authori charismatum age gra-
 tias, & scriptoris vitam ac salutem cum aliis salutaribus
 Ecclesiæ organis, tuis precibus commenda.
BENE VALE.

G. F. GÖNCZI.

AZ

- 1 Az Szent Istvánról
- 2 Az Istvánról
- 3 Az Árpádról
- 4 Az Fülöpről
- 5 Az Szent Lelekről
- 6 Az Melekekről
- 7 Átteleknek benn
- 8 Az Teremtésről
- 9 Az Angyalokról
- 10 Az Emberről
- 11 Az Lelekről
- 12 Az Istennel ábr
- 13 Az Szabad akarat
- 14 Az Valóságokról
- 15 Az Hiúságról
- 16 Az Jó cselekedet
- 17 Az Könögről
- 18 Az Keresztényi tab
- 19 Az Lelki vitézke
- 20 Az Bűnről
- 21 Az Kéreményről
- 22 Az Anichnitsáról
- 23 Az Botrányokról
- 24 Az Penitentiáról
- 25 Az Kegyelemről
- 26 Az Váltásról
- 27 A Christus ienved
- 28 A Christus temet
- 29 A Christus fel tana

AZ TANITASNAK

rendi.

1 Az Szent Irafrol	1	30 A Christus menibe mene.	244
2 Az Istenrol.	7	31 Az Istennek Iobiarol	247
3 Az Attiarol	18	32 Az Hitról	251
4 Az Fiuról	19	33 Az Remensegről	258
5 Az Szent Lelekről	49	34 Az Szeretetről	260
6 Az f. leleknek el boczata.	54	35 Az meg igazulafrol	264
7 A f. leleknek bennunc laka:	61	36 Az Aniasentegihazrol	275
8 Az Teremtésről	66	37 Az vionnan valo buletef:	279
9 Az Angyalokról	68	38 Az Aniasentegihazbol valo	
10 Az Emberről	75	ki vetesrol	284
11 Az Lelekről	79	39 Az Tanitokról	288
12 Az Istennec abrazattiarol	99	40 Az Törüenrol	298
13 Az Szabad akarattrol	103	41 Az Euangeliumrol	345
14 Az Valastafrol	108	42 Az Sz. legiekról	350
15 Az Hiuatalrol	125	43 Az Korniulmetelkedef:	353
16 Az Iö czelekedetről	126	44 Az Husueti Baranrol	356
17 Az Koniörgesrol	131	45 Az Keresztsegről	360
18 Az Keresztieni sabadsag:	174	46 Az Vrnak Vaczoraia.	366
19 Az Lelki vitezkedesrol	178	47 Az Aniasentegihaznak nioz	
20 Az Bünrol	182	morufagarol	389
21 Az Kemenitesrol	192	48 Az Buitrol	399
22 Az Antichristusrol	196	49 Az Alamisnarol	404
23 Az Botrankozasrol	201	50 A Keresztieni alazatosag:	412
24 Az Poenitentiarol	206	51 Az Hazasagrol	416
25 Az Kegielemrol	216	52 Az Feiedelemsegről	423
26 Az Valtfagrol	219	53 Az Halalrol	432
27 A Christus uenuedeserol	229	54 Az Fel tamadasrol	474
28 A Christus temetsegerol	239	55 Az Itiletről	484
29 A Christus fel tamadasa:	241	56 Az Örök eletrol	493

Az Istenről valo tudomanban ezekis be foglaltatnak?

1 Az Istennek esmeretiről	8	5 Az Christus Papsagarol	38
2 A Christus Istensegeröl	20	6 Az Christus Kiralisagarol	43
3 Christus embersegeröl	32	7 A Christus Prophetasaga:	46
4 A Christus eg' semeliről	36		

Az Köniörgesnek rendiben ezek talaltatnak.

1 Az Istē neuenec bentelese.	149	5 Az Bűnek boczanattiaról	160
2 Az Isten orsagarol	150	6 Az Bosu allasrol	165
3 Az Isten akarattiarol	152	7 Az Kefertetről	165
4 Az Szörgalmatosagrol	159		

Az Tiz Paranczolatnak magiarázattiaban ezec vadnac.

1 Az Istennek tisteletiről	305	9 Szüleinknek tisteletiről	330
2 Az holt benteleknec imadat:	310	10 Az Gilkólsagrol	333
3 A Baluáiozoknac tarsafa:	308	11 Az Paraznalsagrol	335
4 Az Baluani imadasrol	306	12 Az Lopasrol	338
5 Az Kepekről	313	13 Az Vsurarol	339
6 Az Esküuesről	318	14 Az Hazugsagrol	343
7 Az Innep benteleseről	326	15 Az Kiuanfagrol	344
8 Az Napoknak valogata.	324		

AZ APOSTOLI CREDONAC MAGIA.

razattia be foglaltatik illien rendel.

HIZEK. Folio 251. Eg' Istenbent: 13. Mindenható Attiaban: 18. Mennnek es földnek teretdöiben: 66. E S az Iesus Christusbā: 38. Az ű eg' fűtör Fiaban: 20. Mi Vrunkban. 219. Ki fogontatek ű. leleköl: 35. Szülcerek űű Mariatul: 35. Szenuede Pontius Pilatusnak alatta. meg sebitettecc. meg hala: 229. Es el temettetek: 239. Szalla Poklókrat: 226. Harmad napon fel tamada az holtak közzül. 241. Mene mienniegben. 244. V l az Attia mindenható Istennek iobiasra: 247. Onnat leben el űűendő itülni eleueneket es holtakat. 484. Hűek ű. Lelekben: 31. Hűek közönsleges Aniasenteg' hazat. Zens teknek eggielseget: 275. Bűnek boczanattiat: 160. Az testnek fel tamadasat: 474. Es az örök eletet. 493. AMEN.

Folio i

A Z KERESZTIENI IGAZ HITNEK RESZEL RŐL VALO TANITAS irattatot FELEGHAZI THAMAS ALTAL.

A Szent irasrol.

K: Micsoda az ſzent iras?

F. A Z Istennek meg irattatot igeie az Prophetak es
Apóſtolok által az Aniaſentegyhaznak eppüle- Ephes. 3.
Roma. 15
1. Cor. 12.
tire es tanusagara. Szentnek mondattatik harom
okaert: Előőor ennek eredetire, tudnia illik, az Istenre ne-
zue, kinek befede mikeppen az Dáuid tanít, őllian mint
az hetőer meg őttetet ezűst, kiben semmi fogiatkozás nē
eshetik. Egieő tudomaniok az termefetnek töruenieőből
folnak es az embereknek fokfele velekedesekkel meg
elegyítettnek. Ez penig az Istennek titkos tanaczabol
ſarmazot bölczefeg. Maőodőor ſentnek neueőtetik az
mennieő tudomanra nezue, melyben ſent dolgok foglal-
tatnak be, es ezek nem csak az külső életre tartoznak,
hanem főkeppen az Istennek titkfefegere, es az ember őd-
űőősegenek meg niereőere igazgatnak. Harmadőor ſent-
nek hiuattatik az ereőere nezue. Mert ez által az ember
Istennek ſenteltetik, es ez vilagi hitetlenek közzűl ki va-
laőtatik az ſent életre es az diczőőfegre, mint az Chriſtus
kőniőrőg: Attiam ſenteld meg őket igafőagban. Az te 1. Ioh. 17.
A beőe.

A SZENT IRASROL.

2. Pet. 1.

Ephes. 1.

Esa. 8.

1. Pet. 1.

1. Cor. 13.

befedede igaság. Ez igevel pedig meg valasztatik az iras az emberi bölcsesegtől, melliet Philosophianak soktak nevezni. Touabba azis meg jelentetik it az helien, kik által boczatotta ki az Isten ez vilagra az s; irast. Ezek pedig az Prophetak es az Apostolok, kik, mint s; Peter tanit, nem embernek akaratiabol, hanem az sent leleknek inditasabol szollottanak, es ezokaert az tudomanban nem teuelieghetnek. Ezeknek azert tanitasokra, mint eg' proba küre, kel mindeneket vinni. honnet az s; Palis vg' tanit, hog' fel eppittetünk az Prophetaknak es az Apostoloknak fundamentoman. Vegezetre estis sük segerteni az Istennek mel' draga io tetemenie legyen, hogy az ű akarattiat könyben iratta. Először, hog' az tudomanban valtozas ne esnek, hanem az irassal, vg' mint bőti se rint be peczeteltetnek, es azon igekkel mind örökre meg tartatnak, es azon eg' tudoman' farmaznak az követközendő nemzetsegekreis. Ezokaert az Istennek lelke paranczollia a Prophetaknak sok helieken, hog' követ vegienek elő, es be iriak az latast. Masodszor hog' az iras bizonsagot tenne az Istennek azon eg' allando akaratiarol, igiretiről es az iduőségnek azon eg' vtarol es moggiarol minden időben. Harmadszor, Hog' az iras bőti se rint azon igaz ertelemmel eg'eb nieluekreis forditatnak, es az több poganiok is, mint az Prophetak mondotak, az Canaanak nieluen solnak, az Istent eg' siuel es eg' saial dicziruen minden helieken.

K: *Mivel erősfittetik meg a sent irasnak bizonios volta?*

F. Első es sük megtasagot veszen az szerző oktul, Mert az s; iras tulaidon az Istentől farmazot, es ennekokaert sük seg

1. Timot. 3.

A SZENT IRASROL.

3.

fegkeppen igaznak es bizoniosnak kel lenni. Masodik, 1. Pet: 1.
 Mert világ kezdetitől fogva csak ezen eg' tudoman' hír 2. 7. hej: 2
 dettetet az Aniafentegihazban, es annak felette sok czu 1. Cor: 2
 da tetelekkel az Istentől meg erőssitetet. Harmadik, 1. Cor: 15.
 mert az Prophetak a mellieket az Istennek lelke által iſt
 uendöltenek, azok be telliesettenek, mint az birodalmok
 változafarol, az Christusnak el iſveteliről, es az pogas
 nioknak hiuatallioikrol. Negyedik. Mert az ördög sok
 kegyetlenek által ez tudomant akarta el oltani, de az Iſt
 en mind azok ellen meg tartotta. Annakokaert ezeki
 ből meg bizonittatik hog' csak a ſent iras leg'en az Iſt
 ennek ki ielenteret bölczesege, mel' minket mint eg' es
 gö iſvetnek az iſduőſsegre igazgat: Erről mongia a ſ: Pal: Gal. 1.
 Hog' ha az Iſten Angiála mas tudomant hirdetneis, atko
 zot legyen.

K: *Miczoda haznai vannak az
 ſent irasnak?*

F. Az ſ: Pal elő ſamlallia ez igekben: Minden iras az 1. Thimo: 3
 Istentől ſarmazot, haſnos az tanuſagra, az meg giőzefre,
 az iobbítáſra, az igazſagban való oktatáſra, hog' az Iſtē
 nek embere tökelletes legien, minden io czelekedetre ke
 ſittetet. Maſutis penig ekkeppen ſol: Valamelliek meg Rom. 15
 irattattanak, az mi tanuſagunkra irattattanak meg, hogy
 az bekeſſeggel való ſenuedefnek es az irasoknak vigaf
 talála által remenſegünk legyen: Ez igekben őt kiualy
 keppen való haſnat ielenti meg. Első az tanuſag, mel' nē
 egieb hanem az mi iſduőſſegünk okainak es vtanak igaz
 ertelme, melliel az Aniafentegihaz a fundamentomon az
 Christuſon eppitterik. Ezert Paranczollia az ſ: Pal az Ti 1. Thim. 3
 motheuſnak, hog' gyermekſegetől fogva ſēt irasokat ta

multion, melliek az iduöfsegeben bölczé rehetik. Masodik az meg giozes auagy minden teueligö tudomanioknak meg rontasa, es az veteknek feddese. Mert az Isten igez ie a mint e. Pal tanit, elő es minden ket elü törnel hathas tob. Harmadik az meg iobbitas, mel' az igaz tudomana nak heliere való allatasa es meg tartasa. Neg'edik az ok tatas, auag' az mi életünknek rendelese az Istennek akas rattia ferint. Erröl mongia az Daud, Az en labaimnac füuetneke az te iged. Mert az embernek elete ackor bos dog es kellemetes, mikor az igiuel eggyez. Ötödik az vigasztalas: Mert minden kesertetben, es ez vilagi sok ha borusagokban csak az irasbol vehetünk tökelletes vi gasztalast.

*K: Miczoda az Prophetak irasanak
röuid summaia?*

F. Az Prophetak az Isten töruenienek magiarazói, es kiuallikeppen neg' dologra tanitanak. Elöför az Istennek igaz tisteletire intik az nepet, es e mellet az baluan' imas dast feddik. Masodför meg ielentik az Isten felö ember nek mikeppen kellien életit rendelni, es mit kellien el tas uöstratni. Harmadför az Istennek igeretit es feniegeteset verik az nepnek eleiben, es ast ielentik hog' az Isteni fe lelemnek iutalma vag'on az ielen való es az iöuenendö életben, Visontag az engedetleneket Istennek sok fele ostoriuall rettentik. Negiedfer, az Mesiásban töt igerez tekkal vigasztalliak es batorittiak az hiueket, es ast hirde tik hog' az Istennek minden igireti, az bünnek boczas nattiarol, az meg igazulasrol, es az örök életnek meg a dasarol az Christusban be tell iefednek, 'mint az st Peter mongia, Erröl mindniaian az Prophetak bizonsagot tes nek

1. Timot. 3.

Actor. 10.

nek, hog' az ű neueben vesnek bűnnek boczanattiat, və lakik hínek ű benne.

K: *Mire tanítanak az Apostolok?*

F. Ezek immaran niuabban hirdetik az Christusban meg ielentetet kegyelmet, es kiuralikeppen az ű tanitasokat az igaz hitben es szeretetben rekestik be, mint az 1. Pal mong'at: Az Christusban csak az hit hasnal, mel' az *Gal. 3.* szeretet által czelekefik. Az mi nez annak okaert az *Eph. 3.* tudomanra, semmit az Apostolok nem különböznek az Prophetaktul, hanem az különbseg csak ebben vagion, hog' az mit azok homaliosban mondottanak, vg' mint kik az törüennek arnieki alat voltak, ezek immar, minék vtanna az igazsagnak napia meg ielent, vilagosban hirdetik minden nepek közöt, semel' valogatásnelkül. Első rese azert az Apostolok tanitasanak az hit, mel' igē messie teried ki es be foglallia az Isten esmeretit, tistelestit, az Christus semelioról es tistiról valo igaz ertelmet, az iduólssegnék minden okait, modgiat es rendit. Valamit az első tablan Isten kiuan, az hitnek neueben be rekestetik. Masodik rese az szeretet, mel' ki teried az masodik tablara, es ebből, mint eg' kut füből sok foliasok faramznak ki, meliek az külső iozan, igaz, sent eletre, es minden renden valo semelieknek tistekre neznek.

K: *Minemü moddal kel az irast magyarázni?*

F. Először ast mongia az 1. Peter, hog' az iras mag'aras *2. Pet. 1.* zat nem all az embernek az ű tulajdon akarattianban. Azert az irast az ű foliasaban kel boczatani, hog' az több irasokkal mindenben eggiezzen, a mint az hel' kiuannia. Masodszor hog' a mint az Isten paranczollia, semmit az ű *Deu. 4. 12*

igie

Apoc. 22

Hier. 26

Thim. 1

1. Cor. 4.

1. Cor. 14.

ígeiehez ne tegyük, es semmit abbol el ne vegyük. Har
 madör az s. Pal az Timotheusnak az iras magyarazatbã
 io modot ad eleiben est monduant: Az ígeknek bizonios
 formaia tarczad meg az mellicket en túlem hallottal az
 hitben es az feretetben. Itt az s. Pal ki uannia, hog' azok
 az ígek tartasának az magyarazatnak es az tanitasnak
 rendibē, a mellic az irasban bötü ferint talaltatnak: Vi
 fontag tiltia, hog' az heaban valo ígeknek vyfaga el taz
 uostafsek, es valami bolond babakhhoz illendō befedeke
 kel az iras meg ne egiesitsek. Ez ellen vetkezik az Pa
 pa ferege, ki meg vialuan az Euangeliumnak egigiu tu
 domaniat, agyas emberektul talaltatot hasontalan es ho
 malios ígekkel az s. irast annira be keuerte, hog' soha ki
 nem tud belole fefelni, es veget nem eri az sok heaban
 valo kerdeseknek. Vgyan itten astis ki uannia az s. Pal,
 hog' az tanito az magyarazatban az irastul messie ne taz
 uozzek, hanem az irasnak foliasat es celliat kōuefse. Az
 Corinthusbeliek kōzot feddi az s. Pal azokat, kik az iras
 nak magyarazattiban nem az lelki eppuletet keresik, ha
 nem ekesen valo foliasokat mutogattiak. Ezek ellen vg'
 tanit, hog' az Istennek orfaga nem az besedben vagio,
 hanem az eroben. Touabba a s. Pal astis meg mutattia,
 mellik legyen az hasnos magyarazat, tudnia illik, a mely
 bol az emberek ez kettoben eppulnek, az hitben, es az
 feretetben. Mel' bōc zülletes legien penig az irasnak ma
 giarazattia, a s. Pal meg ielenti, es egyeb aiandekoknak
 felette magastallia: Mert ig' tanit, hog' az ki nieluekōn
 sol, u maganak es az Istennek sol: De az ki Prophetal, az
 az, io moddal es hasonnal magiarazza az irast, emberek
 nek sol eppuletokre, intefekre es vigastalásokra. Ez fele
 aiandek nem embertul farmazik, hanem Istentul adattas
 tik

A SZENT IRASROL.

78

tik, mint másut tanít illien igekkel: Nemelínek ezen lez *1. Cor. 12*
lek által adatatik Prophetia, mel' az írásnak jó értelme
mel' való magyaráztia és hasogatafa hog' ebből az hi-
uek az lelki bölcseségben eppülhessenek.

K: *Szükségese az írásnak magyará-*
zattiara az Philosophia?

F. Az Philosophiát, mel' az természetnek törvényeivel
eggyez, az írás nem karhóztattia, ha az ű határában meg-
marad, miért hog' az írásnak igaz értelmere nag' segetseg,
De ha az emberek a Philosophiát próba kűve csinalliak,
es az írásra arra vonják, es az emberi bölcseséggel
meg egjelitik, es az írásnak tística kut feiet es foliafat nem
követik, bolondfagnak íteltetik az Isten előtt, mint írás-
Pal tanít: Senki titeket meg ne prädallió az Philosophia *Col. 2*
által. Ez pedig az emberi bölcseség, es hitegető beszéd,
mel' valami tettetes sín alatt, az írásnak tística értelmet meg-
homaliosittia, es giakorta az hamis velekedésekbe az em-
bert meg erősíti. Mihelt azért az Philosophia az Isten
ígeiének artalmára vagon, ottan heaban való czalard-
ság lehen. Ez mellet az három nielueknek az Sidonak, az
Görögnek es az Deaknak értelme az írásnak magyará-
zattiara igen szükséges, hog' az Tanító, mind az igeknek
tulaidonságot, mind az írásnak modgiat ercze, es az írás-
rint eg'ebeketis eppiczen az tudományban, mint az í. Pal
künnia, hog' az hiuek nielueken állanak. *1. Cor. 14.*

AZ ISTENRŐL.

K: *Hany fele az Istennek esmereti?*

Ket

F. Ket felet Eggik közönfeges, mel' az embernek elme ieben az teremteskor oltatot. Mert az természetnek törz uennie, ez vilagnak teremteséből, mint eg' tükörből meg mutattia, hog' Isten leg'en, ki minden tífteletre melto. Eből tanulta volt meg a Platois miczoda legyen az Isten, mikor ig' fol: Az Isten örökke valo elme, az ionak oka az természetben. Az Cicerois ertette est, mikor ig' tanit: Ninczen ol' kegietlen es tudatlan nemzet, az kiben ez ertelem nem oltatot volna, hog' Isten legyen. Erről mon gia az s. Palis, hog' az poganiók meg esmertek az lathatatlan Istent, azokbol, az melliek lattatnak. Mert â mint az Dáuid tanit, az eghek hirdetik az Istennek diczöse get. Ninczen ôlli kiczin allat, kibin az Istennek nag' ereie es bölczefege nem ielentetnek, mint â s. Iob bizonit tia: Kerlek hog' kerd meg az oktalan allatokat es meg tanitnak tegedet, az eghe madarakat es meg mongiak te neked. Auag' fol' az földnek es meg tanit tegedet, es az tengernek halai prædicallanak neked. Miert nem esmer ned meg ezekben, hog' az Istennek keze czinalta űket? Ez esmeretnek hafna előfőr ez, hog' meg ielentefsek, az ember mi vegre teremtetet legyen, tudnia illik, az Isten nek esmeretire es tífteletire. Masodfőr, ebből meg ielent etik az eset által mel' igen meg romlot legyen az ember i természet, ki elmeieben annira meg vesőt, hog' az terész töt hatra hagiuan, az teremtet allatokat Isten gianant tíf teli. Harmadfőr ez esmeret által az emberek Isten elöt menthetetlenekke lesnek, miért hog' az meg esmert Istér nem böczüllöttek, hanem az ű gondolattiokban meg bolduluan, az Istennek diczöseget el valtoftattak. Ez esmeret azért semmikeppen elegfeges nem lehet az iduofs segre.

Rom. 1.

Psal. 19.

Iob. 12.

Rom. 1.

Mi

**K: Miczoda az masodik es kivalkeppen
valo esmeret?**

F. Az iduóseges esmeret nem egieb, hanem az Istens-
nek es az ű ki ielentetet akarattianak igaz ertelme az
Christusban az igenek es az sent leleknek vilagositasa
altal, hog' ebből az hiueknek örök eletek leg'en. Erről
mongia az Isten Ieremiasnal: Ne diczekedgyek a bölcz *Hier. 2.*
az ű bölczesegeben, se az erős az ű erősegeben, se a gaz-
dag az ű gazdagfagaban, hanem az ki diczekedik ebbē
diczekedg'ek, hog' tud es esmer engemet. Ez esmeretnek
is pedig az iras rendit es neuekedeset veti es kivalikep-
pen három gradusban helihesiteti: Először regen az At-
tiaknak vg' mint homaliban ielentötte meg magat, hon-
net az iras az Mesziasban adattator kegielmetis el reite- *Col. 1.*
tet titoknak möngya, mel' űdöuel az igireteknek gia- *Rom. 16.*
korlafa által niiluabban ki ielentetet. Erről kel erteni a
Mosesnelis imez mondaft: Meg ielentē az Abrahamnak *Exod 6.*
Isaacnak es Iacobnak az mindēhato Istenbē, de az en Ie-
houah, neuemben ű tülök meg nem esmerttettem: Melliel
ast akaria ielenteni, hog' az ű maradekoknak niiluabban
es böuebben ielentötte meg az ű Istensegenek diczőse-
get es attiai conduiseleset, hog' nem mint az előt az At-
tiaknak, kiktül mind az által esmertetet, a menniere ű ne-
kiek sükseges volt. Masodszor derek-keppen es leg niil-
uabban mind ű magat, mind az emberekhez valo akarat-
tiat az vy Testamentumban az Christus által ielentette
ki, es az földnek minden nemzetire ki teriesette. Har- *1. Ioan. 3.*
madszor az Istennek tökelletes esmereti lefen az örök e- *1. Cori. 13.*
letben, mikor űtet nem homal'ban, hanem sínról sínre az
mint vagion meg-lattiuk: Ackor telliesedik be derekkep

B

pen

Hier. 31.

pen, noha mostanis az vy Testamentomban rés érint el kezdetét, az mit az Ieremias mond: Nem taníttia többé lenki az ű attiafiat, es nem mongya est: Esmerd meg az Vrat. Mert kiczintúl fogva nagy engemet meg esmernek.

K: Hany dologban vagyon az Istennek esmereti?

F. Kialikeppen ez kettőben: Először erteni azt, ki ezoda legien az igaz Isten, tudnia illik, az mi Vrunck Iesus Christusnak Attia az ű Fiaual es sent Lelkeuel egyetemben, kinel több természet érint való Isten nem lehet. Másodszor erteni kel az ű ki jelentet akarattyat, es est mi vegre attá. Mer' nemel' akarattia igazsága érint vagion, hogy ezzel erőtlenségnket meg mutassa, nemel' irgalzása érint, hog' ezzel az meg terő bűnőfőknek lelki oruofságot adgyon: honnet meg jelentetik hogy az Istennek esmereti minden ionak es bodosfagnak kut fele legyen es hog' ennélkül az embernek minden elete felette niomorodot es veszedelmes.

K: Honnat vagyon az Istennek esmereti?

F. Ez esmeret az embereknek természetekben nem súllettetik, hanem onnan felliúl az vilagságoknak Attiatul adattatik, ki az valasztottaknak sötet elmeiekben olta az ű igaz esmeretit es siueket is meg lagyttia hogy ű neki engedhessenek, mint az sent Pal tanit, hogy az Ephesumbeliek annak előtte Istennélkül voltak, es az nema baluaniokat tistelte, az kinek mint tezet. Az Galatiabeliekről is azt mondgya, hog' solgaltanak azoknak, az kik természet érint Istennek nem voltak. Szent

Peter

Eph. 2.

Gal. 4.

Peteris ást ielenti, hog' az előt teueligettünk mint az Iu: 1 Pet. 2.
hok, de mostan meg terítettünk a mi lelkünknek pasto: Efa. 13.
rahöz es ör alloiához. Ezt sűkseg erteni ának okaert, hog'
az ēber űnnōn maganak sēmit ne tulaidoniczon az Isten
nek igaz esmeretiben, hanem az diczōseget adgia Isten-
nek, az kitűl meg eleue esmertetōt es ű: is immar vifon-
tag abbol esmeri az Istent.

K: *Ki által adattatik az Istennek esmereti?*

F. Soha az Isten senkitűl nem esmertetik az idűōsge-
re, hanem csak az Christus által, ki az Istennek kepe, az Col. 1.
ű diczōsegenek fenye, es az ű allattianak ki medczet Heb. 1.
billiege mint ű maga bizonyittia: Senki nem esmeri az At Ioan. 6.
tiat, hanem csak az Fiu, es a kinek az fiu meg akaria ielē
teni, es senki nē mehet az Attiához, hanē csak az fiu al-
tal. Ezert mōdgia a Christust: A ki engemet lat az Attiat Ioan. 14.
lattia: Mert az Attia en bennem, es en az Attiaban. Mert
az Isteni bōlczelegnek es esmeretnek minden kinczei ű Col. 1.2.
benne reitettenek el, es ű általa ielentetnek es farmaznak
ki az hiuekre. Ezt igen sűkseg erteni ennek okaert, hog'
az hiueknek Isteni esmeretek es az Poganioknak ertel-
mek meg valastalsek: Mert noha az Poganokis azzal dī
czekednek sokan, hog' az eg' Istent, mennek es földnek
teremtōiet esmerik, mind az által attul mekkē estenek,
miert hog' az Christust, az ki által az Isten esmertetni a-
kar, nem valliak es nem vesik, sem penig az Istennek ki
ielentetet akarattia felől nem bizonyiosok, melliet az Istē
az Euangeliomban ielentet meg az Christus által, ki az
Istēnek bōlczelege es az ű tirkos kegielmenek tolmacza.

K: *Minemű esköz által adattatik az Istennek esmereti?* Az

F. Az Isten akar esmertetni az emberektől csak az ű ígeiből, melyet az Prophetak es Apostolok által meg íratot, hogy nekünk vezerünk es vtunk legien az mi Istenünknek esmeretire, ki akarattiat is ebben ielentette meg es minemű tífteletet kiuañion ebben mutattia meg.

Ioan 5. Ezert paranczollia a Christus: Tudakozzatok az írasokból: Mert azok en felőlem bizonyogat tesnek. Eftis fűk: seg erteni, hog' az ember az ű elmeienek gondolatit ne hadgia fok fele voniatatni, a mint az Poganiok teueliget tenek, fok Isteneknek valogatásban, hanem aít az Istent esmerie es tífstellie, a ki ű magat az ígebē meg ielentette. Vgian ezenből aianlattatik az igenek meltosagais, mel' minket az Istenhez vifen, es az ű íauaiban rešesit. Ebből az is ielentetik hog' az ember az ű bolond elmeienek okosagat meg tartótratsa az Istenek esmeretiben es meg tagaduan az ű tulaidon bölczesegēt az Istennek itileti a la engedgie magat, hogy attul tanittatssek es igazgattatssek az menniei dolgoknak esmeretire, miért hog' az emberi efesseg az Istennek előtte bolondsag.

K: Kiknek adattatik az Istennek esmereti?

F. Az Isten csak az ű hazaban esmertetik igazan az iduősegre. Mert az Isteni esmeret melle hit is kiuantatsik, hog' az ember ne csak aít tudg'a hog' Isten vagion, hanem igiretiben is bizzek, es űtet mint teremtoiet igazan tífstellie. Az íras azért fok helien aít kialtia, hog' az Poganiok, kik az Istennek aniašentegihaza kiuul vanak az Istent nem esmerik. De meeg azokis, az kik az Kereštien neu alat Istentelenűl es Pogan modra elnek, mondattatnak az Istent nem esmerni. Mint a 1. Pal tanit: Hogy azok nieluekkel valliak aít, mint ha az Istent es-

mero

mernek, de czelekedetekkel meg tagattak. Sz. Davidis
 azt enekli az hitetlenekről kik az Istennek semmi gond-
 uifelelt nem tulajdonítanak: Monda az hitetlen az ű bi: *Psal. 14*
 ueben ninczen Isten.

*K: Miczoda baszná vagyon az Isten
 esmeretinek?*

F. Első: Hog' minket tancizon az alazatósagra es erőt
 lensegünknek esmeretire. Mert a ki esmeri az Istent es
 az ű akarattiat, könnyen efeben veheti, mel' tauol legyen
 az igazságtul az romlot termeftet ferint. Mert a mikeppé
 az ember semenek fenie az napnak vilagósága miat
 meg homaliosodik: Ig' czac az ember az ű ereiet vesse az
 Istennek akarattia melle, mindenestül fogua setetseg es
 halas lefen. Masodik vege ez, hog' az Istē vg' tiszteltsek
 az hiuektul, a mint ű magat es akarattiat ki ielētette, es le-
 mi idegen tisteleitet ember az ű feietul ne talallion, miert
 hog' az ige kiul sem esmertetni sem tisteltetni nē akar.
 Ez pedig be foglallia mind az hala adast mind az Isteni
 feelmet. Harmadik vege az hiueknek diczosege. Mert
 a mint Christus tanit az s. Ianosnal, az örök elet az Istē- *Ioan. 17*
 nek igaz esmeretiből adattatik.

MICZODA AZ ISTEN?

*F. AZ Isten örökke valo veghetetlen lelek, io, igaz,
 sent, bölcz, irgalmas, mindenható, es minden allatoknak
 teremtoie, taplaloia es gonduifeloie, ki az igeben magat
 vg' ielentette meg, hog' leg'en Attia, Fiu es sent Lelek.*

*K: Magyarazd meg az Istennek nevez-
 zetit az sent irasban?*

F. Először az Istennek tulajdon neue az IEHOVA, ki allando es magatul leuő Istent iegiez, melliel ű magat neueze, mikor az Moses kerde az egő czipkebokornal kiczoda legien neue, es feleluen monda: En VAGIOK, az ki VAGIOK, Estt mongiad az Israél fiainak, Az VAGIOK boczatot engemet ti hozzatok. Ez pedig az Istēnek kiuallikeppen valo tulajdonfagat ielenti meg, mel' ez hog' mindenek ű tñle legienek, de az Isten senkirűl ne legien, vg' mint mindē eredetnek kezdeti. Ezzel azért meg valasztatik minden teremtet allatòktul, honnet ez neuezet is csak egiedűl az igaz Istēnek tulajdonittatik, es estt sem mi teremtet allattal nē közli, meeg hasonlatòsag ferintis. Mert ahol az Ezechiel astt iria az Ierusalemről, hog' az Varasnak leßen neue IEHOVA ot, nem az Varasnak tulajdonittia az Iehoua neuet, hanem hogy az Vr ot az varasban leßen gondviselése által. Hog' pedig az Sidok ol' igenek mōgiak estt, melliet ne legien sabad embernek ki momdani, az irasbol okat nem adhattiak, es ez okaért heaban valo babonafag, Mert ezert ielenteete es iratta meg, hog' miis elliűnk vele bōczűlettel. Masodik neue ELOHIM, melliel ielentetik az Istēnek sok fele ereie es czelekedeti, kik által az Isten űnōn magat meg ielenti mi nemű legien. Ezokaert a teretesnek kezdetiben is neuezi magat Elohimnak, melliel az ielentetik, hog' az teremtesben az Istennek sok draga iofagi mutattatnak meg, bōls ezefege, hatalma es veghetetlen io volta. Ez neuet tulajdonittia az iras az embereknek is, a kik Istennek aiandeki ual es hatalmaual fel ekesitternek, hog' ű neki kepet visel liek. Harmadik neue EL SCHADDAI, az az, hatalmas, elegfezes es mindenható, ki mindeneket valamellieket a kar, földōn es mēnien, meg czelekedhetik, es semmi az ű hatalmanak ellene nem alhat. Ezokaert neueztetik Sere

Ezech. 48.

Gen. 1.

Psal 82.

Ioan 10.

geknek Vranakis. Mert mindé mēniei es földi sokaságoc
 ű tüle hordóstatnak es az ű akarattiat czelekesik mind az
 oltalmazásban, smind az büntetésben. Negiedik neue A
 DONAI, melliel ielentetik az teremtet allatoknak tars
 tafa es conduiselese. Mert az ADON oslopot iegiez, hon
 net meg bizónitratik, hog' az Isten az ű teremtet allatis
 nak gongiat le nem teszi, sokkal inkább az ű hiueiről el nē
 feletkezik. Ezokaert az Chrűstis az Dauid neuezi Ado: *Psal. 103*
 nainak. Mert az Attia űtet az hiueknek erős oslopaua rē
 delte. Mind ezeket sűkseg erteni, hog' az hiuek bizodal
 mat vegienek ez neuekből, mellieket Isten nem oknek űl
 visel hanem ezeknek valóságat megis telliesiti.

K: Bizónicz meg hogy az Isten lelek legien?

F. A Christus illien igekkel tanit a s. Ianosnal, Az Istē *Ioan. 4.*
 lelek. Ebből előőr ielentetik meg, hog' az Istē lathatatlá,
 es testnelkül valo allat. Mert a mint Christus mōgia, az le
 leknek teste es czontia ninczen, Annak okaert bolondos
 körtak azok regenten, az kik az Istennek testet es bizo
 nios format tulaidonitottanak. Ahol penig az iras az Iste
 tēnek sēmeről, saiarol, kezeről es sűleről emlekezik, kel
 erteni emberi hasonlatossag sērint az Istennek conduis
 seleseről es hatalmarol. Maso dik hasna ez, hog' az Isten
 nek ollian tisteletet aggiűk a minemű űnőn maga, tudni
 illik lelkit, a mel' sarmazik igaz hitből es io lelki esmez

K: Minemű az Isten? (retből.)

F. Az veghetetlen Istent az ű allattiaban, az emberi el
 me meg nem foghattia, azokaert űtet kel meg esmerni
 az ű tulaidon czelekedetiből, melliek az irasban sok
 rendbeliek, de most csak azokat kel rōuideden elő
 samlalni, az mellyek gyakrabban elő űűnek. Első ez,
 mellyel minden teremtet allattul meg valasztatik, hogy
 az I S T E N örökke valo, kinek soha kezdeti nem

nem volt, es vege nem leſen, mint à Dáuid mongia, hogy az ű eſtendei el nem fogínak es ű örökke meg marad. **Az**
Eſai 41 Eſaiasnalis eſt bizonittia: Meeg minek elötte az nap vol
na en vagiok. Maſodſor. IO, kiben ſemmi gonoz nem
talaltatik, kitül minden aldaſok az emberekre ſarmaz
nak, az ki kegies es nag' túró, es igiekezik mindeneknek
eppületekre. Erről mongia az Chriſtus: Senki nem io, ha
nem csak az Iſten. Az ióſagnakis penig rendi vagion,
Mert az Iſten io minden teremtet allatihoz közönſe
gel, az mennire azoknak taplaloia, de kiualikeppen io à
hiuekhöz, az mennire űket lelki aldaſiual, bűnnek bocza
nattiaual, igasſaggal es örök elettel fel ekeſiti. Erről mon
gia az Dáuid: Koſtolliatok meg az Vrat, mert igen io.
Valami io azert vagion az teremtet allatokban, az Iſten
ból, mint eg' kut főből ſarmazik, az ki csak egiedül ere
det ſerint valo io. Harmadſor **IGAZ**, ki mindent tör
uen' ſerint czelekedik az ióknak oltalmazaban, es az
gonofoknak bűnteteseben, es meg fizet mindennek az ű
erdeme ſerint. Erről mongia az iras: Igaz vag' Vram es
igaz az te itileted. Negiedſer, **IRGALMAS**, az az,
kegyelmes es kőnióruló, ki az embernek niomórufagat
es veſedelmet ſannia. Noha pedig az Iſten irgalmas min
denekhez, az mennire űket erdemek nélkül tartia, es nag'
túró meég az hitetlenekhezis, fok ideiglen űket varuan,
mind az által Attiai es iduözítő irgalmaſagat csak az hi
uekre terieſti, mint az Dáuid bizonittia: Mint az Attia
kőniórul az ű fiain, lg' az Vr az űtet felőkön. Az Bölcz
is erről mongia: Irgalmas es kegyelmes az Vr, az bűnő
ket meg boczattia, es az niomórufagnak ideien ſegitſe
gel leſen. Ötödſor, **TEREMTŐ**, ki az ű hatalmas
beſedeuel mindeneket ſemmiből alkotot, rendelt, igaz
gat

gat es taplal. Ez pedig Istenek ol' fajat czelekedeti, melyet semmi teremtet allattal nem közölhet, es ezzel giat korta ünön magat meg valasztia az baluanioktulis, honnet mongia az Hieremias : El vesenek az Istenek, â kik az eget es az földet nem teremtettek. Hatodszor. IDVŐ ZITÓ, ki az niomorusagban esteke meg sabadittia, es kiualkeppen az hiueket az bünnek foglagabol, az törüennek atkabol, az Satannak kezéből es az karhozatbol meg menti. Ezert mongia az Prophetanal, ninczen en kiüülem töb iduözitő Isten. Hetedszer, BÖLCZ, ki mindeneket vg' tud czelekedni, hog' soha azokban sem iob bitando, sem még vetendő nem lehet, es az ű czudalatós dolgainak semmi teremtet allat vegere nem mehet, es senki ű neki tanaczot nem adhat. Azert az iras mindenből czefegnek kutseiet, csak egiedül Istennek tulaidonit. Niolczadszor, NAGY, selseges es mindenható, ki mindeneknek felette vagyön, es hatalmas azoknak meg czelekedesere, az melliek ű neki keduesek. Ezekből, minemülegien az Isten, es mikeppen valasztasek meg egiebb allatoktul, az mennire lehet ez mastani erőtlenségben meg erthettiük.

K: Mikeppen mongya az iras az Attiat az Fiat es az sent Leiket eg' Istennek, es visfontag az egyyet haromnak ?

F. Először, Az Istenseg nem töb, hanem csak eg' az Attiaban az Fiuban es az sent Lelekben. Masodszor, az eg' Istensegnek czelekedetiis, (mint az teremtes, taplalas, iduözites, az örök életnek meg adasa es ezekhez hasonlatosok) egienlökeppen illenek az Attiara az Fiura es az sentlelekre. Harmadszor az eg' Isteni tišteletis az imadas tul-

laidonítatik egyenlőképpen az Attianak az Fiúnak es a fent Leleknek. De mind az által ebben meg valasztanak, hog' mas az Attia, mas az Fiu, mas az fent Lelek. Meg valasztanak az külső tístnek rendiuelis: Mert az Attia az Fiat boczattia, es visontag az Attia es az Fiu az fent lelket küldi. Mind az háromrol pedig az irásban

Esa. 48. fok bizonyagok talaltatnak. Az Esaiasnal ig' fol az Messias: Az Vristen boczator engemet es az ű lelke. Masuta

Esa. 61. is ekeppen tanit, Az I E H O V A N A K lelke en raistam, mellyet a Christus űnön magától visen az fent Lukacznal. De leg niiluaabban valo bizonyag az Christus kereszsegeben löt ielenes. Mert az Attia az eghból kiált, az Fiu az Iordan vizeben al, az fent lelek galamb kepeben ű rea salt: Ezokaert az Christus is el boczatuan az ű tanituanit, meg paranczola, hog' kereszstellienek Attianak, Fiúnak es fent Leleknek neueben. Az kereszseg pedig csak az egy igaz Istennek neueben lehet. Mind ezeket az fent Ianos be rekesztuen igy tanit: Harman vadnak az eghben, az kik bizonyagot tesnek, es ez harom egy. It az embernek igen iozanon kel ertení es follani, hogy az irastul el ne tauozzek, es az Isten titkos dolgainak melysegeuel elmeiet el ne boricza. Higgyük el eít hog' az Attia Fiat attá erettünk, es az ű fent lelkeuel az örök eletre el foglalt es finte be erítük vele az iduósegre.

A Z A T T I A R O L.

K: *Miczoda az A T T I A?*

F. Az A T T i a örökke valo Iehoua minden-allatoknak teremtoie es tartoia, az Fiuual es az fent lelekkel, ki az idős

időnek tellésegeben el boczatta az ű egy fűlöt fiat az
testben, hogy az választottakat az halálból meg váltana
es az fent lelekkel az örök életre el peczetlene, az ű di-
czőseges kegielmenek dicziretíre. Ez pedig ol' mindens-
hato, egiedül valo teremő, taplalo örök Isten, ki senkitől
ninczen, de ű tüle vg' mint első kezdettől es felső oktul
vadnak mindenek. Ennek Istensegeről semmi ketelkedes
ninczē, miért hog' az íras arról beűseges bizólagot tesē,
De arról vag'on az keres ha csak az Attia az eg' bizon'
örök ke valo es teremő Isten, az Fiu es f. lelek kiűűl. Ez
niluan vag'on, hog' mind az Istennek neuet, mind az Is-
tenhez illēdő czelekedeteket az íras tulajdonittia az Fiu-
nak es az f. leleknek is. Honnet az eg' Istennek neuezes-
tit, az íras nem sorittia csak az Attiara, hanem vele egie-
temben tulajdonittia az Fiuinak es az fent leleknek is.
Innat vag'on hog' meeg az neuezetek is eg' masra nez-
ue ertetnek. Mert az Attia az Fiuira kepest, es az f. lelek,
az Attiara es az Fiuira nezue mondattatik, hog' meg ies-
lentessek ezek közöt valo egygyeseg.

A Z F I V R O L.

K: Miczoda az FIV?

F. Az Fiu az Christus Iesus, igaz Isten es igaz ember,
ki mikor Istennek formaiban volna, földai abrazatot
vőrt fel, es az örökke valo leleknek általa meg aldosta ű-
nőn magát az Istennek, hogy lenne az választottaknak
bölcseseg, igazság, fentseg es valtság.

*K: Hany dolgot kel az Christusról valo
igaz ertelemben meg tartani?*

F. Az Christusnak semelieről az iras ezeket hirdeti. Első hog' Istennek fia es igaz Isten legyen. Másodszor, hog' igaz ember, Ábrahamnak es Dávidnak magna. Harmadszor hog' ez ket teremestben eg' semel' es eg' Christus legyen. Negyedszer emlekezik tiszteiről, hog' közbenjáró es iduőzítő legyen.

A Z E L S Ő R Ő L.

K: Hany rendbeli bizonyságok erőssítik hogy az Christus Isten legyen?

F. Ezek három rendben foglaltatnak be tanuságnak okkért. Első rendbeliek azok, az mellick neuezet es bőrtüserint ítet Istennek lenni bizonyittiak. Másod rendbeliek az Istenhez illendő czelekedetekből vetettettek. Harmad rendbeliek iűnek ki az Isteni tiszteletből, mellicet az iras az Fiúnak tulajdonít.

K: Szamlald elő az első rendbeli bizonyságokat?

- Hier. 23.* F. Első: Az Hieremias neuezi az Mesiast Iehouanak mi igazságunknak, mellicet meg ielenti, hogy nem putra ember, hanem igaz Istenis lenne az igertetet iduőzítő.
- Esa. 7. 9.* Második. Az Esaias neuezi az Mesiast Immanuelnek, es
- Esa. 28.* erős Istennek. Vgian azont mong'a Iehouanak es mi Istenünknek, ki az halalt az gőzedelē által meg rőtia, es kinek el iőuetelekor az vakok latnak es a fantak iarnak.
- Esa. 35.* Harmadik. Az s. Ianosz ezent erőssíti niiluan valo igek
- Ioan. 1.* ket: Az Ige Isten vala. Negyedik. A s. Pál is az Christust
- Rom. 9.* mind öröкке aldando Istennek mongia. Ötödik. Niiluan valo külömbseget tésen az ket teremest között, mikor
- Phil. 2.* vg' tanít, hog' az Istennek formaiában az Istenhez egie
- lő volt

lő volt. Ez pedig nem egiéb, hanem amaz eg' örökke való Istenfeg minden tulajdonfagiuál egietemben, es ebbé az Fiu egienlő az Attiahoz. Hatodik. Vgian ezent kel ertení az Istenfegnek telliesegenis mel' az Christusban mint s. Pal tanít, allat szerint es valósággal lakozik. Ez Col. 1. 2. tellieseg vagion az Attiatul az Fiuban természet szerint, es mi immar az ű telliesegéből vesünk kegielmet az ke Iohan. 1. gilemert, es ezokaert az s. Pal az telliesegert az arniekok kal veti őšue melliciek meg sűntenek, mihelt az Isteni tel- lieseg az testben meg ielentetet. Hetedik. Vgian azont az s. Pal örökke való leleknek mongia, Imel' által es kis Heb. 9. nek ereieuel meg aldosta ű magát az testben. Niolczadik. Az s. Ianosis ezent erősití mikor ig' tanít: Ez igaz 1. Ioan: 9. Isten es örök élet. Kilenczedik. Az s. ent Thamasis az fel Ioan. 20. tamadasból meg esmeruen, hog' Istennek fia legien ű ro- la s. ep vallast teben ez igekkel: En Vrames en Istenem. Több bizonyagok is s. el az irasban talaltatnak, melliciek az Christust Istennek lenni erősitik.

ELSŐ ELLENVETÉS.

It ez az fü kérdés, hogy ha az Christus azon jegyzesben mondattatik Istennek, mint az Attia, melliciek lokan tagadnak, es űtet Istennek lenni mongiak az s. ent lelektől való fogantatalert, az meg kenefert, es az Istenfeg telliesegének ű benne lakasert merteknelkul. Ezt bizonyittiak előfőr ez zel: Mert az Angyal ig' s. ol az Marianak: Az s. ent, Luc. 1. melliciek fogacz az s. ent lelektől hiuattatik Istennek fiának. Masodik bizonyagot vesnek, az s. ent Pal

Joan. vi.
Psal. 82.

Pal mondasabol, ki így tanít, hog' az Christus Dauid maguabol vagon az test fērint, de Istē fianak ielentetet az meg fēntelefnek lelke által. Harmadik ehez hasonlatos, melliet az Christus az f: Iasnosnal hoz elő illien igekkel: Ha azok az irasban Istennek mondatnak, az kikhöz lőt az Istennek befede, meniucl inkább en, az kit az Attia meg fētelt. Hat Isten lesen az Christus az meg fēntelef fērint, az az, az mennire az Attia attia az lelket ne ki merteknekül. Ezek azért summa fērint az Istennek neucl harō iegzesben akariak vēni. Előfő az termefet fērint valo teremő es magaban leuō Istentert, melliet csak egēdül az Attianak tulaidonitnak. Masodfő az Istennek neucl, oī Istensegnek telliesseget ertenek, melliel az Attia az ember Christus eppitette fel, es ez csak egyedül az Christusban lakozik. Harmadfő az Istennek neucl vesfik hasonlatofsag es tist fērint, mely iegzesben az feiedelmeknekis tulaidonittatik. Mikor ez, keppen az Istenseget akariak faggatni, nem vesfik efekben hogy az iras ellen ket egyenetlen Istent czinalnak.

F. Ezekből meg nem bizonithattiak, hog' az Christus ollian igaz Isten ne legien mint az Attia: Mert az első bizonlag nem aſt erőſiti, hog' az fēnt lelek az fűznek meheben űdō fērint valo Istent formalt volna, miért hogy
igaz

igaz embert testből es lelekből alkotot, hanem azt jelen-
 ti, hogy nem csak püsta es gyarló ember lehen, hanem
 bizony es igaz Isten, kinek az ű dicsősege az test által
 vgy mint el fedestetik. Az ember is penig immar Isten
 Fia az vele eggyesült Isteni természetert. Erről kel erte-
 ni ahol az sent Iános így tanit: Lattuk az ű dicsőseget, *Ioan. 1.*
 vgy mint az Attiatul egy fületnek dicsőseget. Ennek or-
 kaert vgyan azon sent Iános, hog' meg valassa űtet az *2. Ioan. 5.*
 kenetet es tist ferint való Istenektől, neuezí igaz, auagy
 valóságos Istennek. Szent Pál is egyenlőnek mongya *Phil. 2.*
 űtet lenni az Attiahoz, az Istennek abrazattiában. Az
 másodikra azt kel felelni, hogy az meg bentelesnek lel-
 ket ketkeppen erthettiük. Először az sent lelek aiande-
 kának ki önteseről az Apostolokra es minden hiuekre,
 melyből az CHRISTVS meltan esmertetet Isten fia-
 nak es igaz Istennek lenni, miért hogy az sent Lelek a-
 ianlekinak östogatafa nem illik egyebhez, hanem
 csak az igaz Istenhöz. Másodszor erthettiük ezen a-
 maz örökke való lelket is, az Christusnak igaz Isteni
 természetit, melyre nezue Isten fiának es az Attiahoz es
 egyenlőnek mondatik. Az harmadik bizonylagban az
 meg bentelesnek igeie veretik az tistre es a valtsagra való
 rendelest mel'ből az Chrüs Istennek fiának es az Ania-
 senteg' haz feienek esmertetik, a mint másutis mongya:
 Ezt az Isten meg ieg'zette az Attia. Vtolsó, ahol az sent
 Iános azt bizonyittia hog' az Isten ű neki atta az lelket *Ioan. 3.*
 merteknélkül, rövideden arról azt kel erteni hog' a men-
 ben az Christus az Attyának követséget viseli, min-
 deneket az Attiatul vót, es az hiuek az ű tellyesegeből
 veének kí soka meg nem fogiatkozik, hanem mint az
 elő

elő kutfu, rakua minden lelki aldasokkal az melliek ki-
uantatnak az iduősegre.

MASODIK ELLENVETES.

Joan. 17. **Ez az örök élet hogy meg esmerienek tege-**
det egyedül igaz Istent, es az kit el boczattal az Ie-
sus Christust: Hat csak az Attia egédül igaz Isten.
F. Erre fokkeppen felelnék az bölcsek, „Nemelliek aſt
ertik, hog' ez mondassal az Fiu es az ſent lelek ki nem
rekeſtetik, hanem csak az baluaniók az kik nem igazak,
hanem tettetes Istenek, az embereknek hamis velekedes-
sek ſerint. Nemelliek pedig az egiedül valo Istennek ne-
uet akariák vonni, az Attiara es az Christusra, mint ha
az kettőről egyenlőkeppen mondatnak. De ezek köz-
zúl eggik ſem illik az ígeknek igaz értelmere es ſoliasa-
ra. Erre azert felelni kel valaſtassal. Mert az iras a Chri-
stust ketkeppen veti előnkben. Előbör az Isteni forma-
ra nezue, meliben az Attiához egienlő es igaz Isten.
Masodfor az közben iarasnak es az köuetségnek tiſtíre
nezue mind az ket terméſetiben. Erre nezue az iras az
Fiat ſolganak neuezi, es miert hog' az mi terhünk et es
ſemeliünk et, viſeli az teſtbē, mindent az Attianak tulaj-
donit es ſitet hía egyedül valo Istennek, ki ű magat az
1. Cor. 8 Christusbán meg ielentette. Sz: Palis illien valaſtaſt tebē
az Isten es az közben iaro közöt mikor ig' tanít: Mine-
künk eg' Istenünk vag'on ki az Attia, kitől mindenek,
es eg' vrunk vagion az Iesus Christus, ki által mindenek.
1. Thimo. 2. Masutis erről mongia: Eg' az Isten es eg' az közbenias-
Ephesi. 1. ro az Isten es az emberek közöt. Erre nezue az iras az
Attiat az Christus Istenenek neuezi, mint ű maga is bi-
zonittia; Fel megiek az en Istenemhez es az ti Iſtentek-
hez

hez. Az Christus mondasatis ig' kel erteni: Az Attia na giub en halammal. Mert est nem csak ez emberi termetre kel vinni, az mint az regiek magiaraftak, hanem az egez közben iarsnak tistire, mel' az Christushnak femes liere es mind ket termefetire illik. Touabba, hog' az Fiu az Attiatul vagion, ez semmit az ű Isteni meltosagabol le nem vonson, hanem inkab allattia es erősíti. Mert az melliek az Attiaé, vgian azonok az Fiue is, es mikeppen az Attia az Fiunelkül nē lehet, azōkeppē az Fiu az Attianelkül. Sēmie nincz azert az Attianak az mi Fiue nem volna, es visōntag semmie nincz az Fiunak az mi az Attiatul nem volna, mint az 6. landos bizonittia: Mikeppen az Attianak elete vagion ű magaban, azonkeppen attā a Fiunak, hog' ű magaban elete legien. Mind ezek az Fiuban nem idegenek, hanem termefet ferint vadnak, az me nire az Istennek formaiaban igaz Isten.

K: Szamlald elő az masod rendbeli bizonlagokat.

F. Masodik rendbeli bizonlagok erősítik az Christust Istennek lenni, azokból az tulaidonlagokból es czelekedetekből, melliek semmi teremtet allathoz nem illenek, hanem csak az Istenhez. Ezek között fű az örökke valoslag, mel' az Fiunak tulaidonitratik, mint ez köuertközē dō okokból meg ielentetik. Első, Az Isten világ kezdeti tül fogua az hűek Attianak ielentette magat. De senki nek iduőzitō Attia nem lehet, hanem csak az Fiuban, ki minden ű benne hűuőknek hatalmat ad, hog' Istennek fia legienek. Hat az Fiunak is eleitül fogua kellett lēni. Az Attianak pedig neuezeti es tekinteti, nem iduendōt, hanem ielen valo fiat foglal be. Ahol pedig ast mongia: Le

sek en neki Attia, es ű leűen ennekem fiam az testben va
 lo meg ielenefröl űol, melyben űnön magat ez vilagnak
 meg mutatta. Második. Az űent Ianos niluan tanit, hog'
 az Ige kezdetben volt. IGENEK mong'a az Christus le
 űult tőrre nezue, Mert csak ű egiedöl ertette es ielentet
 te meg az Istennek titkos akarattiat az el eűet emberi nē
 zernek iduőrsege felöl, mint ű magas magiarazza ez is
 gekkel: Az Fiu, az ki az Attianak kebeleben vagion, ű
 ielentette meg nekünk. Az kezdet pedig ez világ terem
 tefenek előr ideie, meliben immar az Fiu volt es ha az te
 remtesnek kezdetiben uolt ű neki örökke valonak kel
 lenni. Itt immar az letelnek modgiaban tamad vifalko
 das: Mert az teuelgő emberek meg engedik hog' volt,
 de csak Istennek tudasaban es rendeleűeben, mint az űēt
 Ianos mongia hog' az baran' meg őlettetet világ kezde
 titöl fogua. Szent Peteris aűt bizonittia, hog' esmertetet
 es rendeltetet világ teremtesenek elōtte. Az Michaa-sis
 aűt ielenti, hog' az ű ki iűueteli örök időknek elōtte vad
 nak. Ez ki iōu telek pedig az igiretek, mellieket Isten es
 leitöl fogua adot az Mefsiasnak el iōuetele felöl. De erre
 aűt kel felelni, hog' nem az rendeleűről, sem az igiretröl
 űol az ű. Ianos, hanem ol' igiröl, ki valosaggal az kezdet
 ben volt. Mert eűt az IGET Istennek mongia, az rende
 les pedig es az igiret semmikeppen nem lehet Isten. Az
 tōb irasok pedig űolanak az Mefsiasnak testben valo
 meg ielenefröl, mel' bizonios idōben lōr, es erre nezue
 mongia a ű. Ianosis, hogy űk az eletnek igei et űemekkel
 lattak es kezekkel tapogattak. Harmadik. Az, Christus
 az űent Ianosnal ig' tanit: Minek elōtte Abraham vol
 na, en vagiok. Hat; volt Isteni termefeti űerint az test
 nek elōtteis. De eűtis vifik az Istennek rendeleűere, es bi

*A poc 13.
 1. Pet. 1.*

1. Ioan. 1.

zonittiak ez mondással: Abraham latta az en napomat
es örüendőzöt raita: Ez pedig lelki latas az iőuendő
Mefsias felől, hitnek altala: Erre ez az felelet hog' ez ket
mondast őbue nem kel egieliteni. Mert az Christus
nem ast akaria bizonitani, hogy vegezesben volt az Is-
tennel, hanem hogy Abrahamnal űdősb legyen mellyet
meeg az Sidokis meg ertettenek az Christus bebedéből
es azért akartak meg kőuezni, hog' őtuen estendős nem
volt az testben, meeg is Abrahamnal előb valonak mon-
dotta magat, de mire nezue mondotta ast űk nem ertethet-
tek. Negyedik, Az sent Peter ast erőstíti, hog' az Pro
Phetak az Christus lelke által sollottanak: Hat az Fiu
nak is örökke valonak kel lenni, miert hog' világ kez-
detitől fogua az sent Attiak az ű lelke által tanitottanak
mint azon sent Peter mongya, hog' lelekben el menuen
prædicallot az tömlőczben leuő lekeknek, kik Noë ide-
iben hitetlenek voltak.

1. Pet. 10

1. Pet. 30

K: *Bizonicz meg hogy az fiu az terem-*
tesnek oka legyen?

F. Első. Az 6. Ianos minek vtanna meg ielentette hogy
örökke való Istē legien, czelekedetiről is emlekezik, mel-
liek közzül az teremtes fű es igen tettetes. Est az igenek
tulaidonittia, mikor így tanit: Mindenek ű altala lőtte-
nek es ű nalanelkül semmi nem lőt, valami lőt. Est is so-
kan az masodik teremtesre, az bűnből való fel eppites-
re akariak vonni, de ez ertelem meg hamisittatik előfor-
ezzel, hogy az sent Ianos mindeneke neuez, mely nem
csak az embereket, hanem az egieb teremtet allatokatis
be foglallia, mint az Görög es Deak nielunek foliala est
iobban meg mutattia, Masodfor, Mert az sent Ianos az ű

Esa. 55.

Col. 1.

Heb. 1.

tanítasának rendi szerint, Oda ala kiúlikeppen emléke-
zik az vyonnan való teremtesről. Harmadsor, Mert aſt-
is ielenti, hogy az mel' világ az Fiu által teremtetet meg
nem eſmerte űtet. Az ki pedig vyonnan teremtetik, űk-
ſegkeppē az Chriſtuſt eſmerni kel, mint az Eſaiáſnal mō-
gia az Attia: Az en igaz ſolgám az ű eſmeretiuel meg
igazit ſokakat, Hat az maſodik teremteſről ſemmikeppē
nem erthettiük. Maſodik, haſonlatos elhez az ſ. Palnak
bizonyſága, ki vg' tanít hog' mindenek ű általa teremtet-
tenek, vag' ſekek, vag' vrafagok, vag' ſeiedelemſegek. Er-
ti az Angyalokat, kik uyoſnan nem teremtettenek, miért
hog' el ſem eſtenek. Azert ez mondaſt az elſő teremteſ-
ről kel venni. De eſt elöl akariuk vēni vgian azon ſ. Pal
tanítáſabol, ki aſt mongia: Teczek az Iſtennek, minde-
neket ű általa meg bekeltetni, az meliek vag' az egben,
vag' ez földön vadnak, Erre aſt kel ſelelni, hog' az ſent
Pal erti az egben valokon, az giőzedelmes Aniaſentegi
hazat, auag' az hiueknek ſeregeket, kik az Chriſtus el ű
ueteli előt ki multanak, de mind az által az Chriſtus aldó
zattia ű nekikis haſnalt, Az földieken ertetik az vitezkő-
dő Aniaſētegi haz, auag' az elő ſenteknek ſeregi. Nemel-
liek pedig az egben valokon az Angyalokat ertik, kik
meg engedeltettenek az Chriſtusnak teſtere, az hiuekre
nezue, kik az előt, az bűnert az Iſtennek es az ű Angia-
línak ellenſegi valának, de immar eg' ſű ala rekeſtette-
nek. Summaia azert ez az ſent Pal tanítáſának, hog' a ki
által mindenek teremtettenek, vgian azon által az hiuek
meg engedeltetnek es ſel eppitternek az Iſtennek abra-
zattiara. Harmadik, Az ſ. Pal az David dicziretiből v-
gian ezent erőſíti. Az Fiurol pedig mond: Te Vram
kezdetben az földet fundaltad, es az te kezeidnek alkot-
mani

mani az egek. Ez mellet az teremtet allatoknak taplalasat is az Fiunak aggia az iras, mint az s. Pal mong'a, hogy *Col. 1.* mindenek ű altala allanak es tartatnak. Az Christusis ez zent erősfiti: Az en Attiam mind ez ideiglen czelekedik, es enis czelekedem.

K: Bizonicz meg hogy az masodik teremtetnek oka legyen?

F. Az masik teretesis né illik pusta teremtet allathoz, hanem az Istennek kiualikeppen valo czelekedeti az bűnnek boczanattia es az meg igazitas. Est pedig az dereksent iras Christusnak tulaidonittia, mint ez niluan valo bizonsagok meg mutattiak. Első, Az s. Ianos erről emlekezik imez igeekben: V benne elet vala, es ez az elet az embereknek vilagofsaga, es az vilagofsag az fetetfegben fenlik, es az fetetfeg űtet meg nem fogia. Az eleten nemelliek ertik az termefetnek eletit, meli vagon minden elő allatokban. Az vilagofsagon ertik az ember elmeiben meg maradot itiletet, ertelmet es okofsagot. Az fetetfegen az bűnt. De ennek igaz ertelme ez, hog' tanit az első teremtes vtan az irasnak bokafa ferint, az vyonnan valo teremtesről, melinek el vegezefere az Christus boczattatot ez vilagra. Az eleten azert erti az kegielemnek eletet, melinelkül az ember az bűnben meg holt. *Ioan. 1.* Erről mongia az Christus: En vagiok az elet es az fel tadas. Masodör az eletet meg magiarazuan az emberek vilagofsaganak mongia, mel' nem egieb hanem az Istennek iduölseges esmereti az hittel es az viónan valo fűletfessel egieremben, miért hog' ezekben al az masodik teremtes. Harmadör meg ielenti ez vilagofsagnak mine mü tulaidonsaga legien: Mert az fetetfegben fenlik, az

Eph. 5.

[illegible]

2. Cor. 5-

Eph. 2.

K: Számlald elő az harmad rend-
beli bizonságokat?

Joan. 5.

Pfal. 49.

№ 7.

Sep 3.

2. Thess: 2.

F. Az Christushnak az iras Isteni tisteleitet tulajdonit, az imadaft, az kőniörgest es az halaadaft, mint ez kőuetkőzendő bizonslagok meg ielentik. Első. A bent Ianos uggytanit, hōg' tistelik az Fiat, mint az Attiat, es valaki nē tisteli az Fiat, az Attiat sem tisteli. Az Istenek pedig fū tisteleiti ez, mint az s. Dauid tanit: Hii engemet segetsegűl a te niomorusagodnak ideien, es aldozzal ű neki diczeret, nek aldozattiat. Masodik. A s. Istuanis ertette est, mikor ig' kőniörgőt az ű halalanak ideien: Vram Iesus ved hozza az en lelket, mel' teremtet allathoz semmikeppen nem illik, miert hog' az Istennek kezeben vadnak az lelek az Bölcznek tanitasa serint. Harmadik. Sz. Palis egiē lőkeppē kőniörög a Chrűsnak es az Attianak illiē igekkel: Az mi Vrunk Iesus Christus es az Isten es az mi Attiánk

tiánk, meg vígastallia az ti fiueteke, es meg erőssiczen
titeket minden dologban es io befedben. It az Fiat elől
veti ennek okaert, hog' meg mutassa aſt, hog' minekünk
az Istenhez menetelünk vagion csak az Fiunak általa:
Negiedik. Aző ſ. Pal vg' tanit, hog' imadgiak útet az Iſt. *Heb. 1.*
tennek minden Angiali, Mert az Angialok is eſmerik űs-
tet Fiunak es az Aniaſēregihaz feienek lenni, es ez okas-
ert böczüllik Iſteni tiſtelettel es neki ſolgálnak. Örödik *Matth. 4.*
Az ſent Lukaczis ezert mōngia, hog' az Apoſtolok az *Luc. 24.*
Chriſtuſt az ű fel menetelekor imaduan, nagy őrdōmmel
viſa tertenek. Ez imadaſt nem az külső tiſteletről kel vē-
ni, hanem aſt akaria ielenteni, hog' az tanituanio, az fel-
tamadasbol es menniben menetelből útet eſmertec igaz I-
ſten ſianak, es útet Iſtēhez illendő böczülllettel tiſteltek.
Hato lik. Szēt Pal az halaadaſt is meli az kōniōrgesnek
eggik reſe, neki tulaidonittia, eſt monduan: Halakat az *1. Tim. 6.*
dok az en Vram Ieſus Chriſtuſnak az ki engemet meg
erőſitet, es hiűnek itelt, rendeluen az ſolgalatra. Maſut *Rom. 7.*
is haſonlatos keppen tanit. Kiczoda ſabadit meg enge-
met ez halalnak teſteből? Halakat adok az en Vram Ie-
ſus Chriſtuſnak, az ki engemet meg ſabadítot, Oly lelki
dologrol ad pedig halakt mel' nem puſta emberhez, ha-
nem Iſteni erőhöz illik.

K: Miert paranczollia bat, hogy mikor *Matth. 6.*
imadkozunk eſt mōngiuk? Mi Attiank?

F. Nemelliek erre aſt ſelelik, hog' az Attianak neue kő-
zōnſegeskeppen vetetik az Attiaert az Fiuert es az ſ. Le-
lekert. De ez ſemmikeppen nem illik rea: Mert a Chriſ-
nē ellēkezik az ű tanitafalual, ki maſut illien igiretet tőt:
Valamit kerendetek az Attiatul az en neuemben meg-
aggya

aggia ti nektek. Ittis azért az kőnőrgesben az Attiát
 folittituk meg az ű fianak általa. Ást kel erre rőuideden
 felelni, hog' az Attia segítsegül hiuattatik az közbeniaz
 ronak neueben, kiert ad az hiueknek minden lelki es tes
 sti iokat. Az meniben azért az Attianak kőnetseget vife
 li, csak az Attiara igazit. De az Christust kel imadnunc
 közben iaronelkül, mint feiunket es fofolonkat, ki az mi
 igyunket forgattia es őltalmazza az Istennek feki előt,
 mint az f. Ianos tanit: Ha vetkezendünk, fofolonk va
 gion az Attianal, amaz igaz Iesus Christus.

1. Ioan. 2.

AZ MASODIK ROL.

Az Christusnak embersege röl es fűleteferöl.

*K: Mit kel erteni az Christus
 embersegeröl?*

F. Az iras az Christust test berint neuezi Abraham es
 Dauid maguanak, ember fianak igaz embernek, ki min
 denben hozzank hasonlo az bűn kiűül, minden nömös
 rusagot meg kostolt, ehezet, fomiuhozot, bankodot, sirt,
 fenuedet, panafolkodot, hog' fereg legien es nem ember.
 hog' el hagyatratot, es az emberek közöt vtolsoua lőt, es
 az tőruennek atka ala vettetet. Ez pedig hog' ig' legien
 az ű fűletesenek historiaiból meg ielentik a Prophetak
 es az Euangelistak.

K: Miczoda az Christusnak fűletefe?

F. Az Isten fianak testben valo meg ielenese es az em
 beri termefetnek fel vetele az fűznek meheben, az f. les
 leknek ereieből, hog' az Mesiás ez vilagra iőuen, es ű ma
 gat

gat az örökke való leleknek általa meg aldozuva, Isten igaságának eleget tenne, es az ű benne hiuóknek bűnnek boczanattiat, meg igazulást es örök eletet ferzene.

K: Miczoda oka vadmak az Christus fűletese nek ?

F. Első oka az Christus ez vilagra való iűuetelinek, mint az 6. Ianos tanit az Istennek titkos es veghetetlen *Ioan. 3.* kegielme, auag' emberekhez való nag' ferelme, ki ez vilagot vg' ferette, hog' az ű eg' fűlöt fiat adna erette, hog' minden az ki hisen, el ne vesen, hanem örök elete leg'en. Masodik kűlső es indito oka az egeš emberi nemzetnek vesedelmé es meltó karhozattia az bűnert, mint az 6. Pal *Eph. 2.* mòngia hog' az mi bűneinkben meg holtunk volt, de az Christus által meg eleuenítettünk. It meg kel gondolni az embernek mel' niomorult allapattia legyen az Christusnelkűl, višontag az ű fűleteseuel mel' nag' bodogfagot hozot legien.

K: Hani vege vagyon es hašna az Christus fűletese nek ?

F. Első veget meg ielentik az Angialok, mikor ašt ének *Lnc. 2.* lik: Diczőseg az magaságokban Istennek. Ez diczőseg az Isten igaságának be töltele, es az ű ırgalmaságának reank aradása. Az Istē igasága ašt kiuanta, hog' az bűnert az ember örök halalt senuedgien. Ennek terhet es fizeteset az mi kezelsünk az Christus fel vette, es ű bűn ne lőt, hog' mi ű általa Istennek igasága lennenk, es ek *2. Cor. 5.* keppen az Isten diczősege, mind igasága, mind ırgalmasága helien maradot. Masodik hašna az Satannak es az ű oršaganak meg rontása, mint 6. Ianos tanit: Az Istennek

Rom: 16.

Luc. 2.

Rom: 6.

Luc. 2.

Fia fűt ez vilagra, hog' az őrdögnek czelekedetét meg
roncza. A Christusis erről mőgia: Ez vilagnak feiedelme
immar meg itiltetet, es az mint ſent Pal mong'a, az hiuek
nek labok alatt is naponkent meg rontatik. Harmadik
vege az valtság, es az hiueknek Iſtennel valo meg beke-
lesek az Meſſias által, mint az Angyalok is eneklik, hog'
ez földön bekeſeg vagion: az az, mint ſ. Pal magiarazza,
ſemmi karhozattiok azoknak ninczen a kik az Chriſtus
ban vadnak, mint vg'an ottá az Angyalok magiarazzak
az kőuetközendő ígekkel: Es az emberekben io akarát,
mel' nem egieb, hanē az Iſtennek attiai io kedue a Chri-
ſtusban az bűnös emberekhez. Az teſtben azért fűkſeg
volt az Meſſiasnak meg ieleñi, hog' az bűnert engeſtelő
aldozat lehetne. Mert a mint ſ. Pal tanít, az bűnek bocza
nattia nem leſen az ver ontafnelkül. Negiedik hafna ez,
hog' az mi ellenſeginknek kezéből meg ſabaduluan az
Chriſtus által, ſőlgalliunk az Iſtennek ſentſeghen es igaf-
ſagban minden életünknek ideieben. Mert az Meſſias
minket Iſten ſamara foglal, hog' immar ne elliünk az teſt
nek, hanem vy életben iariunk.

*K: Minemű rendel iriak meg az Euan-
gelistak az Chriſtusnak fűletetſet?*

F. Előſőr emlekeznek az Chriſtus fűletetſe előt való dol-
gokrol, tudni illik az kereſtelő Ianos fűletetſeről, kőuetſe-
geről es tanítatſaról, Mert mikeppē ez vilagi kiraliok nac-
utat keſitenek, azonkeppen az Ianos vtat irtot az Meſſi-
aſnak, hirdetuē az poenitentiat. Ez pedig lőt hog' az Eſa-
iaſnak es a Malachiaſnak iűuendő mondatok be tellieſed-
nenek. Az Ianosnak elete es maga viſetleſe meg mutatta,
hog' az Meſſiaſnak orſaga nē ez vilagi birodaló leñe. Az
vtan

vtá az Gabriel angialnak izenetit ielétik meg, à ki az Istē
 tól küldetik Nazaretbē, meliből bizonittatik, hog' az Istē
 nekel vegezet tanaczabol es bölczesegeből, kellet à fiunac
 ez vilagra iüni. Az Angial kőböntése ást ielenti, hog' az
 Istē io kedueből rendelte az Mariat, hog' az Mefsiasnak
 annia legien az test ferint, hōner űtet kegielemre vetetet-
 nek mōngia, nem malattal telliesnek à mint az Papistak
 fordittiak. Masodőr emlekeznek az Mefsias añianak ne
 ueről es allapattiarol. Az Maria keferűfeget iegiez, mel-
 liet ű meg kostolt, az ű fianak keferues es gialazatos fen
 uedeseben. Nemzetiről ást ielentik hog' Daudnak ha-
 zabol volt. Mert az Mefsiasnak az igiretek ferint, Daud
 maguabol kellet ki iüni. Allapattiarol ást hirdetik hog'
 fűz volt, hog' az Esaiasnak iōuendőlese be telliesednek.
 Ime az fűz fogad es fiat fűl. Az első igiretbenis az ást
 allat maguának tulaidonittatik, hog' az kigionak feiet
 meg roncia. Annak felette az Isten az ű fianak fűletet
 ezzelis meg akarta ekesiteni, hog' az termeket foliasa ellē
 fűlettet, mel' ol' titkos czuda, kihez soha hasonlatos nē
 volt nemis lesen. Vegezetre vgyan ezen fűzet el iegize-
 tetnek mōngiak, hog' ű neki az Ioseph lenne külső gond-
 uiseldőie, es hog' ez mellet az hazasagnak meltosagazis
 ielentetnek. Harmadőr folanak az fogontatasnak mōg-
 giarol, mel' lőt à b. leleknek arniekozasabol, es az felseges
 Istēnek ereieből. Mert az Maria mehenek meg kellet fen-
 tetetni, hog' az ű termefeti ellen, bűnnelkül valo fiat hō-
 hatna ez vilagra, egiebképpē à tōb emberekhez hasōla-
 tost. A regi bölczek efts mōdottak okanak, hog' az iras
 emlekestetne minket, az mi lelki fűletesűnkről mel' nem
 az fűfiunak akarattjabol, hanem az Isten lelkenek tit-
 kos erei. ből lesen. Negiedőr emlekeznek az időről,

Esai. 7.
 Gen. 3.

Gen. 49. mikor az Augustus Czafartul ki íűt volna az paranczolat, hog, ez világ be irattatnek, melliel aűt akariak ielen-
 teni, hog' az igireteknek ideie az Melsiasnak el idűeteli
 felűl, be telliesed. Mert az Iacob meg Prophetalta volt,
 hog' az Istap, az kirali birodalom el nem vetetik Iuda-
 bol, mig nem el iű az Siloh. Akkor pedig idegen fies
 delemnek birtokaban valanak. Azert az Melsias ideies
 nek ielen kellett lenni. Őrűdűr, az helierűl aűt ielen-
 Mich. 5. hog' Betlehemben bűletet az Micheasnak idűendű mon-
 dasa ferint. Otis pedig nűm valami fűp palotaban, hanem
 az Istalloban, melliel bizonytatik, hog' az Melsias orűas-
 ga ninczen ez vilagbol, es hog' az emberi okűsag az Is-
 tennek titkait meg nem foghatia az idűűsűegnek dol-
 1. Cor. 1. gaban, mint fű: Pal mongia: Teczek az Istennek az bolűd-
 sagnak hirdetese által idűűzűreni az hűűűket. Hatodűr,
 emlekeznek arrolis, kik nek ielenetet meg elűűr az ű bű-
 letese. Nem megűn az Angial hir mondani Augustusz
 hoz, auag' Herodeshez, hanem az Paűtorokhoz, es nekik
 hirdet nag' űrűmet, Ezzel meg ielenetetik, hog' az mint
 1. Cor. 1. a fű. Pal tanit, nem sok hatalmasűkat, es bűlczeket, hanem
 ez vilagon az el vettetteket es az bolondokat valaűtia,
 hog' az dicűűűeg Istene legűn.

AZ HARMADIK ROL.

K: Ha az Christusban ket termesűt va-
 gyon, valűatunkű ű benne ket szűemelt?

F. Mikeppen az ember ket egyenetlen rebűl, az test-
 bűl es az lelek bűl vg' al, hog' mind az által csak eg' fű-
 mel legűn: Ig' az Christusban, mind az ket termesűt ep-
 pen meg marad allatűiabban es tulaidonsagaban, de mind
 az által eg' Christust teűen, az valűatatlan eggűesűűesűt,

mint

mint az kővezekőzendő irások erről bizonyfagót tesznek.
 Első. É, Pal vg'an azon eg' Christust az test szerint David *Rom. 1.*
 magának, az meg bentelő lelek szerint Isten fiának mon
 gia. Második. Az ige teste lőn, mel' É, Palnak magiarazat *Ioan. 1.*
 tia szerint nem eg'eb, hanem annak az ki Isten formaibā *Phil. 2.*
 volt, magat meg úresíteni es az bolgai abrazatot fel ven
 ni. Harmadik. Sz. Palis erről tanít illiē igekekkel: Az Istē *1. Tim. 3.*
 meg jelent az testben. Az Istennekneue senkire it nem
 illik, hanem csak az Fiura. Az test pedig az egeš ember
 ri természetet iegízi minden tulajdonfagúal egietemben.
 Hinnünk kel azért az eg' Christusban, ki az elő Istének
 fia, es vg'an azon mi atyánk fia.

*K: Mikeppen kel hat erteni az Christus
 felől valo mondatokat az irásban?*

F. Ezek három rendbeliek. Nemelliek illenek az Istez
 ni természethez, mint örökké valónak, teremőnek lenni.
 Nemelliek csak az emberi természetre nezek, mint ehez
 ni, fenüedni, veit ontani meg halni. &c: Nemelliek egie
 lőkeppen illenek az egeš Christusra, mint iduőzítőnek,
 fű Papnak, közbeniarónak lenni. It aštis fűk seg meg ra
 nulni, hog' giakorra az irásban, az mi eggik természetnek
 tulajdona, az masiknak tulajdonitratik, az valhatatlan eg
 iesülesert, mint mikor ašt mongia: Isten váltotta meg ve
 reuel az Aniafentegihazat. It az Istennek tulajdonitrat *Acto. 26.*
 tik az mi az embere volna, de nem az Isteni, hanē az em
 beri természetre nezue. Ig' az ēbernek fia módattatik az
 eghē lēni. Mert ol' ez az ēbernek fia, ki Istēn'k fiais, meli *Ioan. 3.*
 re nezue az eghen mondatik lenni mikor e földön iartis.

AZ NEGIEDIKR Ő L.

E 3

Mit

K: Mit kel erteni az Christusnak tisztiról?

Mat. 4.

F. Hog' csak egiedül legien iduőzítő es közbeniario, mint az iras mongia: Nem adatot egieb neu az egh alat, az kiben iduőzólnunk kellene. Ez pedig meg ielentetik az közbeniaronik ket neueben, hog' Iesusnak es Christusnak hiuattatik.

K: Mit iegiez az IESV Snak neue?

F. Iduőzítót sabaditot es meg valtót, mikeppē az Angial magiarazza: Hiuattatik az ű neue Iesusnak: Mert meg sabadittia az nepet az ű bűneiből. Ez neuezet emlekeštet előőr az Euangelisnak summaiarol, mel' aēt hirdeti hog' az iduőšseg csak ez Iesusban talaltatik. Masodőr az mi vesedelmünket iutatta esünkben, mely ala vettetünk az Melsiasnelkül, es vifontag aianlia az Istennek veghetetelen io völtat, ki illien draga oruost adot, az mi halalos sebeinknek giogitasara.

K: Mit iegiez es mit foglal be az Christusnak neue?

F. Az Melsias az Apostolok Görög nieluen Christusnak, az az meg kenettetőrne hítottak az ű tistiert, az mel' re Istentül valasztatot, es az bēt leleknek telliessegeu l fel kenettetőt es meg senteltetet az Attiatul, hog' lenne mi nekünk fű Papunk, kiraliunk es Prophetank. Mert az ő testamentóban ez harom rendbeli emberek kenetternek vala meg, mikor az tistnek vifelesere hiuattatnak vala, hog' az külső kenes az bēt leleknek belső aiandekának bizonsaga lenne.

A Z E L S Ó R Ó L.

Az Christus Papsagarol.

K: Miczoda az fű PAP?

F. Az Istentől rendeltetett tiszta és bűnnelkül való semel' az Christus Iesus, hog' ű magat az keresztfán Istének meg aldozna ez vilagnak bűneiért, az hiuekert kőniörgene, es az Aniafenteg' hazat tanitana az ű igeiének es sent lelkenek általa, es vegezetre az ű benne hiűket meg dicsőítene az örök életben.

K: Hani riszti vagion az fű Papnak?

F. Kialikeppen az iras háromrol emlekezik. Első az engesztelő aldozat, mel' ebben vagion, hog' az Christus meg holt [az mi bűneinkert, fel tamadot pedig igazulasunkert. Erről mőgia á f. Ianosnal: En meg bētelē magamat ű erettek, hog' űk is mind örökke senteltek legienek. Az bēteles az Christusnak tiszta es io illatu aldozattia, mel' az hiűeknek minden bűnőket el töröltte, es űket meg sentelte, az az, meg sabaditotta az karhozattul, hog' immar űk is sent aldozatul aggiak magokat az Istennek. Mel' mēse teriedgien pedig ez aldozat á f. Ianos ez igekkel meg ielenti: V engesztelő aldozat az mi bűneinkert, nem csak mienkert' pedig, hanē ez eges vilagnak vetkeiert. Vgiā ezent bizonittia mőduan: Ez az Istennek barannia, ki ez vilagnak bűnet el vesē. Añakokaert f. Palis vg' tanit, hog' eg' űer való aldozattiaual mind örökke tekelletesekke törtte az iduözülendőket. Az Christusnak azert aldozattia elegseges es iduőseges, minden hiűőknek, valakik eleis től fogva voltanak, mostan vadnak es ez vtan leendők mind vilag vegezetiig. Erre nezueis meltan viseli az Papsagnak neuet es tistit. Masodik az kőniörges, mellyet tőt az hiuekert, mint sent Pal mongya az ű festenek napiaiban. Erről peldank vagyon az sent Ianosnal, ahol

Rom. 4.

Ios. 17.

1. Ios. 2.

Matth. 3.

Heb. 10.

Apc. 13.

Heb. 13.

Ioan. 17.

az Christus kőniörög azokert, az kiket az Attia ű neki adot, hog' ezeket meg űentellie igazsagban, az az, neuellie űket az Istennek igaz esmeretiben, az hitben es az űeretetben. Az kőniöröges mellet vagion az halaadas; es az Isten io voltanak esmereti es diczireti az el vőt lelki az

Math. 11.

iandekokert. Mint az ű. Mathe meg irta ez igeekkel: Haslakat adok teneked mennek es földnek Vra, hog' el reisetetted ezeket az bölczektől es meg ielentetted az kisedeknek. Az ű. Petertis kőualikeppen kőniörögöt, hogy

Luc. 22.

Ioan. 14.

hiti el ne fogyna. Az Apostolokatis ezzel bizonittia: Kerem az Attiat, es mas vigaftalor boczat tinektek. Mostā is pedig noha vgy nem kőniörög, siralsal es ohaitalsal, mint az űolgai abrazatban ez földön mind, az által az ű egiser valo aldozattianak meltosagos ereieuel mindenkőron az hiuekert efedezik, honnet az űent Ianos āst ielenti, hog' űobolonk es igiűnknek forgatoia vag'on minekűnk az Attianal. Harmadik tistti az tanitas, es az Istē akarattianak meg ielentese az nepnek, mint az Malachi as mōngia: Az Papnak aiakai meg őrizik az tudomant es az kőlseg az ű űaiabol kerdezi meg az tőruent. Mert az Iehouanak kőuete.

1. Ioan 2

Mal. 2.

K: Mikeppen hasonlittia es valasztia meg az űent Pal Sidoknak irt laueleben: az ő testamentumbeli Papokat az Christustul?

Psal. 110:

F. Első, Az ő Testamentumbeli ű Papok Aronnak rendi űerint vadnak: Az Christus pedig Pap az Melchisedeknek rendi es modgia űerint. Mert az Istē az Papoknak es kiralioknak tistteket meg hatarōfta vala, hog' eg' űemely mind az ket tisttet ne viselhetne, es ezokaert az Vzas kiraltis az Isten meg vere, mikor hiuatallia kiuul

al

aldozni akarna: Az Melchisedech pedig, ki igazságnak kiralliat íegiez, mind ket tístet egíarant vífelte, Mert Sazlemnek kirallia volt es ez mellet az felseges Istennek Papia. Ez peldásta az Christust, ki bekefegnek kirallya, es vgian azon az Istentől rendeltetett Pap. Masodik. Azoknak tísteket az halál el vegefte, es eggyk az másik helyeben fallot. Ez pedig mind öröкке cel, hogy mi erettünk közbeniaró lehessen. Harmadik. Azok valasztattanak az emberek közzül, es hasonlo bűnös emberek voltak. Ez pedig nem csak ember, hanem Istennek fia es az Angia lok feie, tística, bēnt es az bűnösöktől meg valasztatot. Negyedik. Azok aldoztanak tulikokkal es baraniokkal, kiknek verék az bűnt el nem törölte. Ez pedig ünön magat aldošta meg az keresztnak oltaran, es az ű vereuel minden bűneinkből meg tístitot. Ötödik. Az Leui *psal. 110.* tak esküuesnelkül rendeltetene az tístnek vífelesere. Az Christusnak Papsaga pedig Istennek esküuesuel erőssítetett meg. Hatodik. Azok giakorta aldoztanak, mellyel íelenteret, hogy az oktalan allatoknak vere az bűnt el nem mossa. Ez pedig egíser valo aldozattiaual Istentis meg engeftelte, az híuekeris mind öröкке meg bētelte. Hetedik. Azok be mentenek az kezzel czinaltatot satorban. Ez pedig be ment az egekben, hog' minde neket be tölczön, es az híueknek vtat nílson az örök bödösfagra.'

K: Mikeppen közöltetik az Christusnak Papsaga az híuekkel?

F. Az mi nez az bűnert valo fizetesre, es az engeftelő aldozatra, senkihez nem illik az Papsagnak tísti az Christus kiuül, De mind az által ennek lelki ereie es valami

E

hason

hasonlatossága az hiuekreis el arad, es úkis Papoknak ne
 uesfétnek, mint az fent Ianos mongia, hogy tót minket
 Papok ka es kiraliokka az mi Istenünknek, honnet a fét
 1. Pet. 2° Peteris kirali papsagnak hiia az kereftieneket, es inti ús
 ket, hog' az Isteñek eleiben vigienek lelki aldozatokat,
 melliek keduesek az Iesus Chrúsnak altala. Touabba az
 hiueknek aldozatokat az iras negi rédbé helihesfeti. Első
 az töredelmes leleknek aldozattia, meli nem egieb ha
 nem az bűnnek esmereti miat kesergení, erős bizodalom
 mal az Istēnek irgalmassagához, foliamni es vy eletet kő
 uetni. Erről mongia a Dauid: Kedues aldozat az Istēnek
 Psal. 51° az töredelmes, siu az alazatos siuet nem vtalod. Masodik
 az mi testünknek kellemetes es fent eldozattia, mel' nem
 egieb, hanem minden külső tagainknak Isten paranczós
 Rom. 12. lattia ferint valo viselese, hog' a mint 6. Pal tanit, legienec
 Rom. 6. az igassagnak fegiueri, semünket az hiufagnak nezeses
 tül el fordiczuk, nieluünkkel Istent dicziríük, felebaratús
 kat algiuk es ne bídalmazzuk, kezünket mas ember kas
 ratul meg oíiuk, labainkat meg tartostasuk, hogy ne fus
 sanak az gonofsagra, hanem giorfak legienek egiebek
 nek segitlegere. Harmadik, az dicziretnek aldozattia,
 mel' vagió az mi magunk meltatlanlaganak esmeretibé,
 es az Isten sok io tetemeninek hirdeteseben, es az ú pa
 Psal. 50. ranczolatnak örizefeseben, mint az 6. Dauid tanit ez igek
 kel: Az ki dicziretet aldozik, az tistel engemet, es az ki
 rendeli vtat, ennek ielentem meg az Istēnek iduóseget.
 Psal. 54. Masutis ezent bizonittia: Szabados lelekkel aldozom te
 neked, es uallast tebek az te neuednek, mert io vag'. Ne
 giedik az io tetemennek es az feretetnek aldozattia, ki
 Ose. 6. ról az Prophetanal tanit: Irgalmassagot kiuánók es nem
 aldozator. Mert az Isten semmi tistetetet nem keduel az
 hit

hít es az szeretetnélkül. Erről mőngia a f. Palis: Az io tete *Heb. 13.*
menről es az adakozásról el ne felekezsetek. Mert az I
sten ez fele aldozatokban gőniőrkődik.

A Z M A S Ö D I K R O L.

Az Christus Kiralsagarol.

K: Mire nevezte mondatik az Messias

Kiralyrak?

F. Az ű lelki őrsagara, az Aniafőtegi hazra nevezte, mint *Zach. 9.*
a Propheta meg mondotta: Ime az te kiraliód el ű tene-
ked alazatoson. Sz. Iános is űtet kiraliok kirallinak, es
vralkodonak Vranak nevezte. A f. Daidnak is az Attia *psal. 2.*
Isten az ű Fiarol bizonyagot telen, hog' az Attia űtet ki-
rallia rendelte az Sionon.

K: Minemő moddal biria az Messias

az ű őrsagat?

F. A Prophetak aűt hirdetik, hog' az Messias rendeli es *Esa: 9.*
erősíti az ű őrsagat iteletben es igasagban. Ez ket igevel
ielentik az őrsagnak io moddal valo birasat. Az itilet ne-
z az ellenfegnek gőzedelmere es birasara. Mert az Chrűs
az vilagnak feiedelmet az Satant es minden kegietlenet
ket meg itel, es labai ala vet, es mint az czerepeket meg
rontia es el karhóftattia, hōnet vigasztallia az hiueket: Ne
fellietek en meg gőbőte ez vilagot. Az igasag pedig nem
egieb, hanē az hiueknek oltalmazasa es meg tartasa az ő
rők életre. A mikeppē azért ez vilagi kiralnak ket tőti *Rom: 13.*
vigion, az gonosoknak es az ű ellőseginnek rettentese, az
ioknak pedig es az ű őrsaganak oltalmazasa. Ig' az Mes *2. Thess: 2.*
siasnak az iras aűt tulaidonittia, hogy az hitetleneken

Col. 3.

Phil. 3.

bőffut allion, az ű nepenek künnebfegget adgion, mel' nó
ha az eletben kezdetik el valami rezből, az kegielemre
nezue, mind az altal az itilet napian telliesedik es ielente
tik meg, az iöuendö diczöfegnek meg adafaban.

K: Mig teried ki az Messiasnak orzaga?

Esa. 9.

Dan. 9.

Luc. 2.

F. Az mi nez az idöre, mikeppen az Christus örökke
valo kiral', ig' soha az ű orfaganak vege nem lefen. Az
mi nez pedig az hel're es az nepnek fokafagara, az ű or
faganak sem hatara sem fama ninczen. Mert az Pogan

Matth. 6. 8

iokis az ű testeben vadnak, es az valasztot Israëlnak fiais
ual örökösök, mint az Christus tanit: El iűnek nap kelet
ról es nap nyugatrol, delről es esakról, es le telepednek A

Psal. 2.

brahammal az Istennek orfagaban. Az Daudnalis illiē
igiretet tesen az Isten: Keried en tőlem az poganiokat,

Esa. 53.

es adom teneked öröksegl. Erről tanit az Efaialis, mond
uan: Az ű nemzetseget kiczoda bešelli elö, mely nem es

Psal. 110.

gieb, hanem az hiueknek šaporodasa az Euangelium al
tal, mind vilag vegezetig, kinek šamat Isten kiűl senki
nem tudhattia. Az Daudis erről iöuendölt. Az hainals
nak meheből (auag' agiekabol) teneked hārmāt az te if
fiusagod. Az iffiusagon kel erteni, az Messias nepenek
fokafagat, melliet ű maganak šült az igenek es az šent le
leknek altala. Ešt hasonlittia az harmathöz, mel' hainals
ban az egből le esik. Az Messiasnak nepei is illien beš
seggel šültettetik, de nem az földből sem az verből, hanē
onnan feliűl az Istennek ereieből. Ennek pedig az Chris
tus seregenek oly tulaidonsaga vagy on, hog' czak az ű
pastorat es kiraliat esmeri es kőueti, ű neki engedelmes
es šabad akaratu nepe.

Ioan. 10.

Psal. 120.

K: Minemű kiraly az Messias?

Mine

F. Minemű io es dicziretes kiral' legien à Christus, meg
 ientetik az neuzeetek, mellieket neki az Esaiás tulaido- *Esa. 9*
 nit. Első czudalatos, kinek czelekedetit az emberi okos-
 sag, es semmi teremtet allatnak bölczesege meg nem fog
 hattia, sem az valtsagban, sem az iduözitesben, sem az A-
 niasentegihaznak giuíteseben es meg tartasaban. Ennek
 okaert sokan ű benne meg botrankoznak, mikör az test
 nek iteletire vonbak az Messiasnak eletit, fenuedeset es
 czelekedetit. Ez igeuel azert meg ientetetik, hog' az Is-
 ten az mi iduöfsegünkben czudalatos titkat ientettete
 meg, melliet az emberi okosság bolondsagnak itel. Az *1. Tim. 3.*
 mi keresztiensegünknek azert nag' titka ez, hog' Isten ie-
 lent meg az testben, es högy eg' embernek halalabol a-
 dattatik minden üdöbeli hiueknek az örök elet. Ez fele
 gondolatok ellen az embernek iufson eseben, hogy az
 Messias czudalatos, es az ű bēne ki ientetetet titoknak az
 emberi okosság vegere nem mehet. Masodik. Tanacz a-
 do, ki az hiueknek meg mutattia az igéből, mikeppen sa-
 badulhassanak meg az Istennek haragiatul, az törven-
 nek atkatul es az örök karhozattul, es mihez rendelliek
 az ű eläteket. Io tanaczot ad az 6. Mathenal, monduan: ű *Math. 11.*
 ietek en hozzam mindniaian az kik faradoftok es meg
 terheltettetek, es en titeket meg könnyebitlek. Harma-
 dik. Erös Isten, melliel bizonittatik, hogy oly hatalmas
 kiral' legien, kinek ellene semmi birodalom nem alhat.
 Mert az ű labai ala vettetenek minden ellenfegek, kik *psal. 22*
 mint az czerepek ű tüle ol' könnyen meg rontatnak. Ez-
 zel batorittatik az Aniasenteg'haz, hog' semmit ez vilá-
 gi ellensegtul ne fellien, hanem az Christus vallasa mel-
 let es oltalma alatt meg maradgion alhatatósaggal. Mert
 az ű feienek az Christusnak mindeneken birodalma

vagion. Negiedik, Bekesegnék feiedelme, kel est ertení az Istennel való meg bekellefről es az bűnnék boczanat tiarol, mely az Christusban adattatik. Noha azert az hiueknek ez vilagon niomoruságok vagion, mind az által ű benne örömök es bekelegek leſen. Vgian ezen be fog lallia az hiuek közöt való eggieſegetis, melliet az Chrüs az ű lelke által berez bennek, hog' űk is eg' maſt bereſe ſek, az mikeppen az Christus űket ſerette. Ötödik. Örök időknek Attia, es az iözendő életnek auag' az diczö ſegnek ſerzöie. Mert noha moſtan az hiueknek eletek el reitetet az Iſtenben, mind az által mikor az Christus az ű eletek meg ielenendik, az ű römlando teſteket az űnnön diczöſeges teſtehöz haſonlatofſa teſi. Valami azert az io Kiraliban kiuantatik, az Christusban beűſeggel meg talaltatik.

Phil. 3.
Col. 3.

A Z H A R M A D I K R O L:

K: *Miert neuzeitetik az Meſſias*
Prophetanak?

F. Mert az Iſtentül rendelteret, hog' az Ániasentegys haznak tanito meſtere legien, kiről ſollot az Moſes is illien igeikkel: Prophetat tamaſt az Iſten en vtannam, en hozzam haſonlatofſt űtet halgaſsatok. Ezökaert kialtia az Iſten az eghból: Ez az en ſerelmes fiam kiben kedüem tölt, űtet halgaſsatok. Szent Palis erre nezue mongia, hogy az Iſten bölczefegenek es tudomanianak minden kenczei ű benne reitettenek el. Ennek azert tanitaſanak ű magaban vagyön meltoſaga es hitelre való böczülleti, mely az Christus kiüül ſenkinék nem adattatöt. Ezert tiltia meg hog' ez földön ne hiünk ſok meſtereket, mert eg' az mi meſterünk az Christus, Egiebec ennek tellies

Matth. 3.
Col. 1.

Matth. 23.

tellieszegeből meritenek, es az ű tudomanioknak az Christustul vagion meltofogok ha az ű saibol folanak es tanitanak.

K: *Mikeppen tanittia az Messias az Aniafentegy hazat ?*

F. Először ű maga semel' érint az Prophetaknak irasokat magiarasta, az iduősegek vtat meg ielentette, az Istennek igaz tisteletire az hiueket tanította, es semmit hatra nem hagiót, ualamellieket buksegeknek itelt az iduendő örök életnek meg nierefere. Fel tamadasa vtan is Mofestul fogua el kezduen, az Prophetak tanitasabol az irasokat halogattta, az melliek folanak az Messiasnak fenuedeseröl es fel tamadasarol. Masodszor tanit az igenek altala, melynek hirdetesere, mint fent Pal mon- *Eph. 4.* gia, nemellieket adot Apostolokat, nemellieket Prophetakat es iras magiarazokat, nemellieket doctorokat, nemellieket pastorokat, az ű testenek az Aniafentegy haznak eppuletire. Ezek az Christusnak köuetséget viselik es kötelesek arra, hog' az ű saiatul halgassanak es fugienek mindenekben, es az Istennek tista igeieuel legeltessék az iuhokat, kiknek tanitasokat kel böczülleni mint a Christuset, Ezert mongya az s. Mathenal, A ki titeket *Matth. 10.* vesen engemet vesen, es aít, az ki engemet el böczatot az Attiat. Harmadszor tanit az ű fent lelkenek altala, kiknek ereieuel az meg hallot iget fogonato'sa es iduősege *Matth. 10.* stesi az hiuekbē, mint az Apostolokatis ezzel batorit tia; Nem ti vattok az kik folotok hanem az ti Attiatok nak lelke az ki ti bennetek fol. Az Christus ezert mongia, hog' az melliet ű tüle hallottanak, az igasagnak lelke iutattia efekben. Nem egyebre tanit pedig az Chri.

Christus, haném az mellieket az ű Attiatul hallót, es ki hozót az ű titkos tanaczabol. Mert az Euangelium, Isten nel valo meg bekellesünknek, bűnnek boczanattianak, meg igazulafunknak, es örök életünknek meg nierefe nek vta, es bizonios módgia. Touabba ahol ást mőngya az Christus, hog' az tudoman' nem őue, kel ertení az kő uetsegnek tistíró, meliben az Attiatul boczattatik az ű akarattianak hirdetefere. Mert az mi nez az Attianak es az Fiunak egienlő akarattíara es ío kedue, vg' az Euangelium az Christuse, mint az Attiae. It az hiueknek vigasztalások is vagion. Mert az mikeppen az Christus mind örökke feie es tanito mestere az Aniasentegihaz nak, ig' soha abbol az ű ígeie es sent lelke ki nem tauos hatik. Innet vagion, hogy az Euangeliumnak hirdetefe semmi időben meg nem bűnik, hanem mindenkör tamaft bőlcz emberek az hiueknek legeltetefere. Noha pe níg az igenek hirdetefeis, az mint Istennek ítleti mutat tia, niha homaliosban, niha pedig vilagosban es bőueb ertelemmel vagion, mind az altal az Christus az őueit az kiczin főuetnek altalis azon életben vezerli es igazgat tia. De it azonközben bűkseg meg gondolni, hog' az I sten bűntető haragianak íegie, mikor az íget meg had gia homaliosodni, ez halaadatlan vilagnak ostorozasara, mint az Prophetanal feniegeti az hitetlen nepet ez vtols o rettenetes czapalsal, hog' boczat ű rea, nem keniernék ehseget, hanem az ű ígeie hallasának ehseget, hol mind az altal az Christus meg nem bűnik az őueit taplalni, es az fetetsegeben valami kiczin vilagsagot niuitani, mint az Prophetanal mőngia: Az homaliossag be fogia az föl det, te read pedig fel tamad az Vrnak diczősege.

Az

Az Szent Lelekről.

491

K: Mit iegiez az irasban az leleknek
igeie?

F. Az Spiritus sok fele iegizesben vetetik, melliet sük
seg tudni, nemel homalios helieknek niluabban valo er
telmekre. Először köszönségeskeppen vetetik minden lel
ki allatokert, mellieknek, mint Christus tanit, ninczen *Luc 24.*
hufok es czontioik. Ez iegizesben mongia a sent Ianos *Ioan 4.*
az Istent leleknek. Szent Palis az Angyalokat folgalo *Heb. 1.*
leleknek. Masodszor, Az feletis ezen igeuel hiia az iras,
mint az Christusnak mondasaban: Az lelek auag' az fel, *Ioan. 3.*
ahol akaria fu. Harmadszor. Az embernek okos es hal
hatatlan lelkeiert vetetik, mint a Christus mondasaban:
Attiam az te kezedben aianlom az en lelkemet. Az sent
Istuanis erről erti vala, mikor ig' folat: Vram Iesus ved *Acto. 7.*
hőzzad az en lelkemet. IIII. Az Christusban mikor az
lelek őšue vettetik az testel az Isteni termefetet iegyi
mint mikor az s. Pal vg' tanit, hóg' test ferint David mag *Rom. 1.*
uabol vagion, de az meg sentelő lelek ferint Isten fianak
bizonittatót. Szent Peteris erről mongia, hogy testben *1. Pet. 3.*
meg holt, az lelek által meg eleuenittetet. V. Mikor az
emberben az lelek es az test őšue vetternek, az test az ő
termefetet, az lelek az vy es meg eleuenittetet rest iegiz
zi, mint az s. Palnal: Ha az lelekkel meg őlitek az test *Rom. 8.*
nek czelekedetit eltek. Az test az lelek ellen kiuan, es *Gal. 5*
az lelek az test ellen. VI. vetetik niha az eleuenitő ke
gielemert meli az Euangeliumban hirdettetik az hiuek
nek, mint az s. Palnal: Az bőfű meg ől, az lelek meg ele
uenit. Az Christus mondasabanis: Az meli igeket nek
tek follok, elet es lelek. VII. Iegizi nemel' helien az Sa
tantó

G

- tantis, az ki az engedetlen fiakban lakozo lelek, mint *ſ.*
Eph. 2. Pal tanit. Ottis ekeppen vetetik, ahol aſt mongia az iras,
1 Reg. 22. ki ſoue eg' lelek es alla az Iehoua eleiben. VIII. Iegiz
1 Ioan. 4. zi niha az tanitokat, a kik valami lelki ielenefeket tet
nek. Meg proballiatok, ha az lelkek Iſtentul vadnak. *Sz.*
2 Tef. 1. Palis inti az hiueket, hog' az lelek alral meg ne haboritaf
fanak. IX. Vetettetik nihol az tiſtra ſubol ſarmazot Iſte
ni tiſteletert mint a Chrſs tanit: Az igaz imadok az At
Ioan. 4. tiat imadgiak lelekben es igasſagban. *Sz.* Palis erről mon
Phil. 3. gia: Mi vagiunk az kornulmetelkedes az kik lelekből
az Iſtent tiſtelliuk. X. Nihol az irasban az lelek heaban
Mich. 2. valo dolgot es hiufagot iegiez, mint az Prophetanal: Ha
volnek oli ember ki lelekben iarnek, az az, hiufagot ſo
lanek. Az Eſaiasnalis igi vetetik: Fogattunk es ſületunk
Eſa. 26. lelket. Vezik pedig az iras ez haſonlatofsagot a feltul, a
meli hertelen el mulik. XI. Iegizi az embernek elmeies
tis, ſukeppen mikor az Animauual eggift talaltatik, mint
ſent Pal irasabol erre peldak vadnak. XII. Az elmenek
es ſiunek indulattiatis iegizi, vag' iora, vag' pedig gonof
ra, mint az erfſegnek, felelemnek, rettegefnek, teuel' ge
nek es ſomorufagnak telke. XIII. Giakorta iegizi az a
1 Tef. 5. iandekokat, melliekket a *ſ.* lelek az embereket meg ekeli
ti, mint *ſ.* Pal mōgia: Az lelket meg ne olczatok, es ez mi
1 Cor. 14. czoda legien vgian ottan meg ielenti: Az Prophetiakat
meg ne vtalliatok. Maſutis vg' tanit, hog' az hiuek az lel
keknek kōuetoi, mellien erti az ſent lelek fok fele aian
1 Cor. 12. dek, mint ezekről oda fel emlekezet volt. XIII. Szan
talan helien az Prophetak es az Apoſtolok irasaban ieg
zi az Iſtennek ſent Lelket, kirl ez ielen valo tanitas le
ſen.

K: *Miczoda az zent LELEK?*

F: Igaz IEHOua, ki az Attianak es az Fiunak öröcke való lelke, es az Attiatul az Christus neueben adattatik az valasztottaknak, hog' űket meg vilagositza, vyönnan bűllie es az örök életre el peczetellie, ki ű benne meg marad mind vegiglen.

K: *Miuel bizonyitod hogy Iehoua legien?*

F: Első az Ezechiel igi tanit: Belem iőue az lelek es la *Ezech. 2.*
bomra allata es monda: Menniel es ig' ből: Eft mōgia az
Iehoua. Masodik. Esaias Prophetatis az bēnt lelek el kül *Esa. 6.*
di illien kőuetseggel: Mēniel vakicz meg ez nepet, hog'
latuan ne lasson es ertuē ne erczen, melliet b. Pal az b. lelek *Akto. 18.*
nek tulaidonit. Harmadik. Az bēnt Dauid mondasat: is: *Psal. 91.*
Ha ma az ű bauat hallangiatok meg ne kemeniczetek az
ti fiueteke, vgian azon bēnt Pal az bēnt lelekről magia: *Heb. 3.*
razza. Negiedik. Az bēnt Peter az Ananiaśnak ig' ből: *Akto. 5.*
Miert hazudal az bēnt Leleknek, nem embernek hazu-
tal, hanē Istennek. Ötödik. Sz: Pal vgi tanit, hog' az hī- *1. Cor. 3.*
uek az bēnt leleknek lako templomi, meli czak Istenhez
illik. Hatodik: Az Christus vg' paranczollia, hog' az b. *Matth. 20.*
lelek neueben meg kereftelkedgiunk, mint az Attianak
neueben. Nem szabad pedig pedig mint bēnt Pal tanit es *1. Cor. 3.*
gieb neueben meg kereftelkedni, hanem czak Istennek
neueben.

K: *Miert mongia hat az iras az zent
lelket Isten ereienek?*

F: Mert az Isten az ű ereiet es czelekedet, it az ű lelke
laltal ielenti meg. De mind az által nem o'li erő, kinek va
osagos letelē nem volna. Mert az Christusi mondatra-
tik

AZ SZENT: LELEKKRÓL.

Acto. 2.

1. Cor. 12.

tatik Isten hatalmanak es bölcsesegenek, de mind az által nem követkőzik, hog' csak pušta erő legyen. Az sēt Lelketis az iras meg valasztia az erőtül, mint az Christus mongia: Vezitek az reatok iűűő s. leleknek ereiet. Az aiandekotul is meg valasztia, mikor aſt mongia, hogy mind azokat az ſent Lelek külön oſtógattia, az kinek mint akaria. Ha pedig az ſent lelek csak az. Attianban valo erő, mi ſűkſeg volt ű neki külömb formaban meg ielenni az Christus keresſtegeben, hiſem az erő eggiűt volt az Iſtennel? Annak felette mi ſűkſeg volna az ſent Lelek neueben meg keresſtelkedni neuezet ſerint? Hiſem ha csak erő, az Attianak emlekezetiben az is be foglaltatik.

K: Miel bizonyitod hogy az Attianak es az Fiunak lelke?

Math. 10.
Gal: 4

F. Azon eg' lelket az iras közönſegeskeppen niha az Attianak, niha az Fiunak tulaidonittia: Az Attiarol te ſen az Christus bizonyſagot, mikor el küldi az tanituaniokat: Az ti Attiatoknak lelke ſol ti bennetek. Az Fiurol pedig niuan mongia az ſent Pal: Ki boczata Isten az ű fianak lelket. Maſutis ig' tanit, hog' az kiben ninczen Christus lelke, az nem őue. Sz. Peter is aſt erőſſiti, hog' az Iſtennek ſent emberi az Christus lelke által ſolottanak. Az iras pedig ezokaert tanit illien rendel: Mert az bölcsesegnek es az erőſſegnek lelke az Christuson niugſik meg, es ű belőle aradnak az hiuekre az s. leleknek minden aiandeki.

Az Szarmazafrol.

K: Mit kel erteni az Szarmazafrol?

F. Az farmazast az iras bötü serint csak eg' helien tu ^{Ioan. 15.}
 laidonittia az s. leleknek, kiröl sokan fellieb bölczelked
 nek, hog' nem mint illenek, es keresuen valami külömb-
 seget, ast tanittiak, hog' az sületes az elmetül lefē, az far-
 mazas pedig az akarattul. De röüdeden erröl ast kel er-
 teni az iras serint. Előőor, hog' az farmazasnak igeie az s.
 leleknek hasölatöfsag serint adattatik, mel' vetetetik az
 kut fötül, kiböl az vizek beüseggel farmaznak, de mind
 az által az kutfü ezzel söha meg nem fogiatkozik. Igy
 az Attiatul az igafsagnak lelke az hiuekre mindenkor
 vg' farmazik, hog' mind az által az sent lelek az Isteni
 gazdagsagnak kut feie legien. Masodőor, Ebböl köniü
 meg ertenü, miczoda legien az farmazas, tudnia illik, nē
 csak az Attiatul es az Fiutul' valo letele az s. leleknek,
 hanem fükeppen az sent lelek aiandekinak beüsegges ki-
 öntese az hiuekre az Attiatul a Christusnak általa, mint
 sent Pál bizonittia ez igekkel: Iduözitöt minket az vy ^{Titum 1.}
 onnan valo sületesnek fördeie által, es az sent leleknek
 meg vytafa által, melliet ki öntöt mi reank gazdagon az
 Iesus Christusnak általa. Erröl solot volt az Ioel Prophe ^{Ioel. 2.}
 tanalis az Isten: Ki öntök az en lelkemböl minden test-
 re, meli az vy testameptumban telliesedet be, mikor az
 sent lelek beüseggel farmazot nem csak az Isräel fiaira,
 de az hiuö Pöganioakrais, meli annak elötte el reitetet tiz-
 tok volt, de az Christus által nilatkozot meg. Est ielenti
 az Christus tanitasanak czellia: Mert sol a sent leleknek
 meg ieleneseröl. Harmadőor ahol az Christus az s. lelket
 az Attiatul mögia farmazni, nem vg' kel ertenü mint ha az
 sent lelek Christuse nem volna, auag' ü tüle nem adattat
 nek hanem sol or az helien vgy mint közben iaro, meli-
 re nezue mindent az Attianak tulajdonit, es az irasis ez

A Z SZARMAZASROI

Eph. 1:

bolasnak módját követi, hogy az Attia sēt lelket ad az Christusnak neuebē, mint az sēt Ianosnal mongia, hog' mas vigasztalot küld az Attiatul. Az mi nez pedig az boczatra es az közlesre, az Christus vg' aggia es vg' küldi az hiueknek, mint az Attia, az ű saját lelket, sőt az Attia az Christusnelkül senkinek nem ad meg sētelő lelket, honnet az iras útét neuezi fiuife, gadasnak lelkenek. Negiedser eitis sükseg erteni, hog' az farmazasnak igeieucl az Christus sēp külömbseget. teben az ű es vy testamētű közöt, melliet az Christus az ű lelkenek beűseges aiande kauval meg ekesitet, es mel' tofagosba tót az ű törüennel, Mert nōha az előt is Christus lelke bolot az Attiakban, mind az által akkor vekēm' foliasa volt, mostā pedig bűseges ki aradala vagion. Fű tulajdonfaga azert az sēt leleknek ez, hog' az Attianak es Fiúnak lelke legien. Ma sik hog' az Attiatul boczattassek az Christus neueben, auag' hog' az Christus külgie az Attiatul.

A Szent Leleknek el bocza- TASAROL.

K: *Hani keppen boczattatik es adattatik az sēt lelek az hiueknek?*

F. Negikeppen. Előbör titkos ielenes serint, melliel az Prophetakat es egieb sēt embereket az Isten akarattia es iōuendō czelekedeti felől tanitot, ez pedig csak bizonios semelieknek adattatot, kiualkeppen az Christus el iōuetelinek előtte. De az vtan ritka volt ez felea iandek, miert hog' az Christusban mindenek be telliesettenek, ā melliek neznek vag' az iduōfsegre, vag' az emberek nec eletekre. Mert az mit az Prophetak bizonios nepről mōdottanak, közönsegeskeppen minden űdōbeli emberek

A SZ: LELEKNEK EL BOCZA:

55

re tartoznak, mint sz. Pal tanít az Israel fiainak peldáira *Rom. 15.*
 bol, hog' mindenek az mi tanúságokra irattattanak meg.
 Ez pedig ű magában nem iduóseges, miért hog' az ha-
 rag edeniben is ideiglen talalcátót, mint az Saulnak peldá-
 daia meg mutatá. Háfnos mind az által es búkseges es
 giebeknek tanításokra, intefekre, feddesekre, rettentefek-
 re es vigasztalásokra. Másodszor adattat az Christu'snak
 tellieség berint, hog' eg'eb hiuekre, ű belőle, mint eg' es
 lő kufuból az sz. leleknek aiádeki hármazanak. Erről mő-
 gia az sz. Iános: Ennek az Isten attá az lelket nē mertek *Ioan. 3.*
 berint, es á mint másut tanít az iras, az Nazaretbeli Iesust *Acto. 10.*
 meg kente az Isten sent lelekkel es erővel, Harmadszor,
 adattatik minden időbeli hiueknek az meg benteles ber-
 rint, hog' ez által vionnan búlettetuē, az, fiui meltofagra,
 es az iduendő valtsagra el foglaltasának, Erről mongia
 az Christus: Ad sent lelket az kerőknek. Sz: Palis vg' ta *Gal 4.*
 nie, hog' ki boczatta az mi fiuunkben az ű fiának lelket,
 ki által űtet Attiának kiáltiuk, es az mint másut bizo- *Eph 1.*
 nirtia, ez mindenkor eggyűt iar az iduózító hittel, es ad-
 dattatik lathatatlankeppē az Euangeliumnak hallasabol
 es veteleből. Neg'edser adattat külső es lathato forma-
 ban az Apostoloknak az Christus menben meneteli vtá *Acto 2.*
 tized nappal. De ez kiálkeppen valo czuda, mel' sem
 az előt sem az vtan nem hallottatott.

K: Mikor boczattatott el az zent lelek
 az Apostolokra?

F. Pünköst napiā, mel' ötuenedik napot iegiez az husueti
 barānak etele, es á Chrūs fel tamadása vtan Ez napot az ő
 testamentūban az Isrēel fiái meg tartottak az Istē törvēie
 ki adasának emlekezetiért, meliben az nap az villamalok
 men

mendőrgések es fel ves haboru miat felétte igé meg rettent. Ezzel meg ielentetet az törüennek ereie, kiből felelemnek lelke, harag es halál farmazik. Vgian azon napon, az fiúfagnak lelke adattatott az Sionnak hegien, né rettegesre, hanem batorfagra, melliel meg bizonyttatott, hog' az Christus volna az törüennek lelke es be töl töie. Oka pedig az miért az fent lelek ez nap boczattatott ki ualikeppen az alkolmatolsag volt, hog' ez napon, melire minden nemzettek közzül lokan fel giúltenek vala, ez czudanak es ez mellet az Euangeliumnak hire neue ki teriedne mind ez feles vilagra. Ennek pedig fűkseg volt lenni, hog' az mint s. Peter magiarazza, az Ioel mondasza az Christusna k igireti ferint be telliesednek.

Ioel. 2.

K: Minemű külső abrazatban boczattatott el az fent Lelek?

F. Sebes es zugo felnek es el oflatot tűzes nielueknek kepeben. Mert az Istennek lelke ű magaban lathatatlan, de ezek az ű ielen letenek lathato bizonyagi voltanak. Olliak pedig az iegiek, kik az fent leleknek természetien lepen eggieznak. Először az fent lelek felhez hasonlittatik. Mert mikeppen az felnek ereit es fuufat, semmi teremtet allat meg nem tartostathattia, es nag' alkotmaniokatis meg ront. Ig' az Isten Lelkenek ereie czudalatoskeppen az embernek fiuere be hat, az hitetlen seget meg rőtia, es meg eleuenit az bűnből. Masodszor, hog' nielueknek kepeben ielenik meg, ezzel peldastatot az kőuetseg, es az nielueknek tudasa, meli el űket az fent lelec meg ekelsittettete az Euangeliumnak hirdetesere minden poganiok közöt. Harmadszor hogy az nieluek lathatnak tuzeseknek lenni, ezzel meg ielentetik az fent lelek.

leleknek ereie az igenek hirdetése mellett. Mert mikeppen az tűznek természetű az világosság, azonképpen az sz. lelek az mi elmeneknek és fiúunknak szeretetét az ige által meg világossítja az Istennek igaz esmeretire, tiszteltire és felelmere. Az vtan mikeppen az tűznek tulajdona az emeztes, és az tisztítás, az fat és az pözdoriát meg emesíti, az araniát meg tisztítja: Ig' az sz. lelek próbáló tűz, ki bűnünk emesíti naponként valami az szeretetnek Attiáé. Es visontag az Istennek lelki aiandekit, az hitet az remé-
seget, az szeretetet, az bekefességgel való túrést eppiti és ne-
ueli. Ezokaert az sent Palis ol' tűznek neuezí az sent lel ^{1. Cor. 3}
ket, az ki mindennek munkaiát meg proballia, az hamis fat meg emesíti, az igazat meg tartia és meg feniesíti. Ne-
giedsér, hog' az nieluek meg otlottak, ezzel peldástatik az aiandekoknak sokasága és külömbsege, melliel az sz. lelek az hiueket eggienként fel eppiti, és az ű aiandekit mertek szerint otlógattia az kinek mint akaria, hog' ezzel az eggiessegre bókalsza és tanicza az hiueket. It im-
mar minden ember alazatosságra és Isteni felelemre in-
tettetik, hog' az aiandekot nem ű magának, hanem az sz. leleknek tulajdonicza, és ellien ezzel Istennek tisztelése-
re, és felebarattianak eppületire.

K: Minemű czuda kővette az zent leleknek el iöuetelit?

*F. Czudalatos dolog volt ez, hog' az Apostolok hirtelenséggel sokfele nielueken ertettenek és otlottanak az Istennek nag' dolgairól. Az Isten az regi büntetést alda fra fordita. Mert az Babilon tornianak rakasában az eg' nieluet kin ackoron folanak uala, meg saggata és el való-
tótatta, hog' az emberek eg' mas sáuat ne ertenek, és az*

H

ű

1. Cor. 12.

ú bölöd igiekezeteiktől meg főnenek. Ez mostani czudában pedig az nielueknek változást, az Aniasen teg' háznak minden poganiok között való eppületire fordította. Az nielueknek azért tudása Istennek drága áiandeka, mint s. Palistanit, hog' azon leleknek általa nemellieknek adattatnak nielueknek nemei.

*K: Mi vegre boczatotta az Christus az
sönt lelket az Apostolokra?*

1. Cor. 14.

F. Első vege nezet az ú semeliekre es hiuatalokra. Mert az Istē az ú lelkenek általa, az tudatlan tanítuaniokat tudofokka tette, az giengeket erősekke, az felemeseket meg batorította, hog' mindenűt az Istēnek igeiet nag' bizodalómal mernek hirdetni, semmit az emberektől ne rettegnek, sőt az halál ellen meg kemeniednenek es sohatistekben hatra ne allananak. Hat az bátorság az alhatarótság es minden niomoruságnak el senuedese, nem az ú ereiektől volt, hanem az bölcselegnek es az erőselegnek lelketől, melliel az Christū űket fel ekesítete volt. Az nielueknek tudásais ű nekik igen főksleges volt, hog' az Istennek orságot minden poganioknak az ű nielueken hirdethetnek: Innet meg hamissittatik az Antichristusnak alnak mestersege, ki az tudatlanoknak idegen nieluen sőt es az miset Deakul mondotta az parastoknak, az sönt Palnak es az Isten lelkenek tanítása ellen. Masodik vege nezet az vy testamentumnak es az Euangeliumnak meltofogara. Mert az Isten ez czudauál az vy kőtest, az ű kegielmenek ki aradásat es az poganioknak hiuatalokat akarta meg erősiteni, mint az sönt Peter mőgia, hogy az Euangelium az sönt lelek által boczattatott ki az egből, mely az előt el reitettet titok volt, mostan pedig

Psalm. 19.

Eph. 1.

Matt. 7.

Gal. 1.

biro nekik ast feleli, hog' űket nem esmeri, It fűkseg ast is ertenı, hog' minden czudat az tudomaniõ kel meg probalni, es uisfontag az czudara nē kel vonni az tudomant, mint sent Pal mongia: Ha az Istennek Angiala le ballazna mas Euangeliumot hirdetne, meeg azis atkozot legiē.

K: Minemű czelekedeteket tulajdonit az iras az sent leleknek?

Ioan 16.

F. Az Isten mindeneket ez által terem, taplal, eleve nit, az hiueket meg vyittia, vilagosittia, tisztittia, minden igasagra vezerli, tanittia es az mellieket az Christus mōdot esekben iutattia, meg keni es meg senteli űket. Ez a ki az Istennek tickait tudakozza, az ki meg vigasztal es batorit. Ez a bölczessegnek, erősegnek, Isteni felelemnek, kegielemnek es kőniörgesnek lelke. Tőrabba az Christus ennek ereieről sepen tanit, mikor ast mongia, hog' meg feddi, az az, meg giōzi az ige által ez világot, az az, a hitetlen embereket, kik az elõt az Christustul is degenek voltanak, mint az sent Palt meg giōzi, mikor a hitetlensegből ki vonsa es meg vilagosittia. Hog' azert az hitetlenseg minden bűnnek es az karhőzatnak kutfeie legien az sent lelek mutatitia meg az Euangeliumban, meli Isten tükőre, es az sent lelek seműnk gianant lefen, hog' ebből magunkat lathalsuk, es az Christushoz siesünk az lelki oruólsagert. Az vtan ig' ből: Meg feddi az igazsagról: Mert en az Attiához megiek. Ez igazsag az Christusban igirtetet meg igazulas, es bűnnek boczanatitia, meliet az Christus az Attiához való menetellel meg erősitet. Vegezetre meg feddi az itiletről. Mert ez vilagnak feiedelme meg itiltettet. Ez itilet az Christus országának birasa es io móddal való rendelese, melliel az Satan

tannak bíródalmat rontia az igenek fogónatós hirdetés
seuel, es ezen által az hiueket eppiti es tartia az örök ele
tre. Az szent lelek iutat azért minket az bűnnek iduős
seges esmeretire, az igazságnak meg nierefere, es az Őr
dögön valo gőzedelemnek remenlegere az igenek alta
la.

A Szent Leleknek bennünk

LAKASAROL.

*K: Miből esmertetik meg az zent lelek
nek ielen lete az emberben?*

F. Ha ollian indulatokat ferez az hiueknek fiuekbē,
az minemő önnen maga. Az iras pedig előfőr neuezi fiui *Eph 1.*
fogadának lelkenek, ki az hitet, melliel Christus tagjai *Rom 8.*
es Istennek fiai lesünk meg peczetli, es meg erősi ben
nünk. Masodfőr bölczesegnek es ertelemnek lelke, az ki
igazgat es tanit az lelki bölczesegre, az Istenek igaz es
meretire, es az mi iduőségünk titkainak ertelmere. Har
madfőr, Isteni felelemnek lelke, ki minket vyonnan bül, *Esa. 11.*
az sentségnek es igazságnak buzgosagos köuetesere. Az
ki azért magaban igaz hitnek, io lelki ismeretnek, bilit
segnek, attiafiui feretnek es tekellertes eletnek ielenfe
get erzi, Istennek lelketül vezereletetik.

*K: Meg marade mindenkor az Isten
nek lelke az hiuekben?*

F. Valakiknek az meg sentselő lelek adattatik, soha
azóktul el nem tauozhatik, mel' ez köuetközendő bizó
sagokkal meg erősittetik. Első. Az Esaías niluan ből erről: *Esa 49*
An en lelkem az ki te benned vagion, el nem tauozik az

- te fűad tul, es az te magod maguanac fűatul soha mind ő
Ioan: 14. rőcke. Második, az Christus vg' vígastallia az tanítuanio
 kat: kerem en az Attiat, es mas vígastalot ad tinektek,
 hog' mind örök ke ti nalatok maraggion. Harmadik, Sz.
1. Ioan: 3. Ianosis ezent erőfsiti. Az ki Istentől vagion, nem vetke
 zik, nemis vetkešhetik: Mert az Istének magua meg ma
1. Ioan: 2. rad ű benne. Negiedik, vgiau azon f. Ianos ašt mongya:
 Az kenet, az melliet ű tőle vőttetek, meg marad ti benne
Psal. 39. tek. Ötödik. Az Dauid maradekiual az Isten illyen kő
 test tessen. Ha vetkezendnek az te fűad en ellenem, meg
 latogatom űket veresegeckel. Az en irgalmassagomat pe
Esa: 54. dig ű tőlők el nem vesem Az Esaiasnalis: ezent ígeri: Az
 hegiek meg indulnak, de az en bekešegemnek kőtese so
 ha meg nem mozdul. Ahól pedig az kegielem, ot vagiō
Ephē. 1. az Vrnak lelkeis. Hatodik. Az fent lelek, az mi örökse
 gűnknek foglalo zalaganak mondatik. Hat az Isten mel
 tofaganak ellene volna, ha az hiuektől el tauoznek. He
Rom: 11. tedik. Sz. Palis ašt bizonittia, hog' az Isten ašandeki ba
 nasnelkül vadnak. Azert az ű lelket tőlők el nem vesi.
Rom: 7. Niolczadik. Az leleknek es az testnek tufakodasa az hiű
Gal: 5. emberben meg marad, meli az f. Leleknek ereieből va
 gion. Hat az lelek semmikeppen el nem tauošhatik. Ki
Luce. 22. lenczedik. Az Christus kőniörgőt az Peterert hog' az ű
 hiti el ne fogina. Az hittel pedig az eleuenitő f. Lelek e
Ephē. 1. gyűt vagyon, mint f. Pal tanit: Minek vtanna hittetek, el
 peczeteltettek az igiretnak fent Lelkeuel. Mind ezek
 ből azert meg bizonittatik hog' az meg fentelő es vyō
 nan fűlő lelek, soha az hiuektől el nem tauozhatik'

ELSŐ ELLENVETES:

1. Sam. 16. Az iras niluan valo bizonfsagot tessen er=

röl

ről, hog' az Iehouanak lelke az Saultul el tauozot,
Azert az ember engedetlenségenek általa, ki űzhe-
ti magabol az Isten lelket.

F. Az ſent leleknek az iras ket rendbeli aiandekot tu-
szal idonit. Először, nemely közönfeges es ekeſitő aiandek,
mel' ſolgal egiebeknek eppületekre, mint az ſent Pal, az ^{1. Cor. 12.}
nielueknek tudafat, es az oruofsagot az ſ. lelek aiandeká-
nak modgia, mellieket külön külön oſtogat, az kinek
mint akaria, es vgian ezenről bizonittia, hog' ſenki az Ie-
ſus Vrnak nem mondhattia, hanem csak az ſ. leleknek
általa: De ez fele aiandek ſenkit nem iduőzit, es az em- ^{1. Cor. 12.}
bernek halaadatlanſagaert el vetetik. Az Saulbanis az
bölcszeſeg, az erőſſeg es a gonduifeles, az Vrnak lelketül
volt, mel' ű neki ideiglen adattatot volt. Maſodszor, ne-
mel' aiandeka a ſ. Leleknek iduőzítő, mel' csak az valaſ
tottaknak adatik az meg ſenteleſre, vyonnan valo ſülete-
ſre, es az eletre való peczetleſre. A mint pedig Iſtē ű ma-
gat meg nem tagadhattia, azonkeppen ez aiandekot az
hiuektül el nem veheti.

II. ELLENVETES.

Szent Palis vgy tanit hogy az kik meg vi ^{Heb. 6. 10.}
agofittatnak es az ſēt lelket meg koſtollia, lehe-
tetlen dolog ha el eſendnek, hog' az poenitentianac
általa meg vyulhaſſanak. Hat meg az vilagoſito
ſent lelekis el tauoſhatik,

F. Először aſt kel felelni, hogy az vilagoſitafis kettő:
Eggik az ertelemre, maſik az iduőſſegre. Az haragnak
edeni azert niha meg vilagoſitatuán ertik az Iſtennek a
kara

karattiat az ígeből, de belső világos semek auag' igaz hítek ninczen, mellic az iduőfsegnec meg nierefere iuthatának. Ezek el esuen es a bűnben meg maraduan, lelkek ísmereti ellen vetenek, es miért hog' vesedelemnek fiaí, a bűnből fel nem tamadhatnak, az sírasnak es az banatnak altala, mint az Esaunak es a Iudasnak peldái meg mutatia. Masodfor az kostolasnak igeieis ezét bizonyittia. Mert ez feleiek az Isten lelket csak meg kostólliak, es ideiglé az ő ereiet meg esmerik, De az híuek az s. Leleknek eleuenítő es taplalo iauait vg' mint meg esik, es azokbā resfésőlnek, az Istēnek lelki aldasiban vegiglé neuekeduē.

III. ELLENVETÉS.

Psal. 51.

Az David így kőniörög: Ne ves el engemet az te orczad elől, es az te sent lelkedet ne ved el en tőlem. Hat az s. lelek el tauozik az bűnert.

F Kettő az felelet, Első ez, hog' az David söl az sent lelek latható gűmőlczeről, es ereienek ideiglé való meg bűneferől. Mert sem az hitnek, sem az s. leleknek ninczē egíarant való czelekedeti az sentekben, mint vgian otan kőniörög, hogy az igazgato lelket meg vycza az ű belső refeiben. Az s. Palis ínti az híueket, hog' az lelket meg ne ólczak, es meg ne sőmoriczak az Istennek sent lelket, az kinel el peczeteltettének az valtsagnak napia: ra Noha azert az David vetkezet, mind az altal az Isten magua ű benne meg maradót, es az mikeppen az fa telbē nē viragzik es gűmőlczót nē teremt mind az altal elő fa: így az híuek ben, noha az hitnek gűmőlcze addig meg sűnik, mig az bűnben heuernek, mind az altal az beñök leuő Istē bıkraianak vilaga ki ielentetik. Ig' az Peter nec saia bol ideiglen ki fogyót az Christusnak vallasa, de annak

1. Thess. 5
Eph. 4

nak giökere es eredeti az ű hiueben meg nem sűnt. Mert az hitet az Isten neha meg haggia fogiatkozni eñek okaert, hog' az hiuek erőtlenfegeket meg esmeriek, az ű alla fokat Istennek tulaidoniczak, az ű aiandekit inkább meg böczűlliek, es nagio b fogalmatöfsaggal az eseteket el ta uostassak, foglaluan űnön magokat Isteni felelemben es az kőniörgesben. Masodik felelet ez. Meg ielenti az Da uid ez kőniörgessel, mit erdemlene ez rettenetes vetkek ert, tudni illik, Isten aiandekitul valo meg fostaft, mint a Saullal czelekedek, kinel inkább vetkezek az Dauid, de kőfőnnie annak, az ű meg tartasat, hog' az ű neue fel volt irua az eletnek kőniueben. Ebből azert nem kőuetkezik hog' el vehesse az ű b. lelket az hiuektul, mint peldanak okaert. Az hiuek is termefet ferint haragnak fiai, mint e giebek, de mind az által ebből nem kőuetkőzik, hog' el karhosahasanak. Mert az mi az termefetnek erdeme, az keg' elemnek ereie aft meg giőzi. Ephē 2.

III. ELLENVETES.

Szent Pal ugy tanit, hogy az setetsegnek 2. Cor. 6.

semmi kőzi ninczē az vilagoflaggal. De az Dauid mikor lelki ismereti ellen az bűnben heuer, setetseg. Hat sem ű benne, sem egyeb hiuekben, mikor az bűnben esnek, az Istennek vilagosito lelke meg nem maradhat.

F. Erre nemelliek aft felelik, hog' az Isten lelke ideig len az hiuektul el tauozik, mikor czegeres vetkekben el nek, de veg ferint űket el nem haggia. De est immar meg erőtítettük, hog' az Isten soha az meg sentelő lelket az valastottaktul el nem vesi. Erreis azert ig' kel felelni,

I

hog

Rom. 7.
Gal. 5.
Eph. 4.

hög' az vyonnan fületet emberben ket ref' vag' on min-
denkor. Az ô refre nezue azert az ember setetseg, es az
mint fent Pal mongia, az Istennek eletitül el idegenedet.
Az vy refre nezue pedig mel' meeg az esetben is min-
denestül fogua meg nem bünik, vilagossag, meliben az I
stennek magua es kiczin fikraia vg' marad meg, hog' az
vran ebből nag' ob vilagossag farmazzek ki.

Az Teremtesről,

*K: Mikepen vetetik az irasban az terem-
tesnek igeie ?*

Gen. 1.

F. Először teremteni annit tesen, mint semmiből valami
allatot czinalni: Ig' vetetik az Moses irasaban: Kezdetbē
teremte Isten az menniet es az földet. Masodszor az, terē-
tet allatból eg'eb vy nemet formalni, mint az Moses mō-
gia: Teremte az Isten az embert az földből. Harmadszor
az vy teremtes az Isten el vestet abrazattianak fel eppi-
tese a Chrūs által. Negiedszer az egnek es az földnek meg
vytasa az vtolso napön, mint az Esaiasnal mongia az Iste-
ten: Ime en vy földet es vy egeket teremtek, mel' mōdas
noha az ô termefetnek meg vytasabā immar el kezdetet
az Christusban valo hitnek általa, mind az által az itilet
napian telliesedik be, mint az Apostolok tanitanak. Öt-
ödször iegiez niha tistre valo rendelest, mint a b. Peter in-
tefeben. Engedelmesek legietek minden emberek között
valo teremtesnek, az az rendelesnek es feiedelemsegnec.

Gen. 2:

Esa. 66.

2. Pet. 3.

Rom. 8.

1. Pel. 3.

K: Miczoda az Teremtes ?

F. Az Istenek czelekedeti, melibē az ű veghetetlē böl-
czeségeből es hatalmából az eget es az földet semmiből
eppitette es ezekbē egieb allatoknak nemeit helihetett

te, az

az ű örökke való Istenfegenek es io voltanak meg ielē-
tesere es az ű Aniafentegihazanak ez vilagon valo giū-
tesere. Erről mōgia ā Dauid az Iehouanak befedeuel az
egek teremtettenek, es az ű ſaianak lelkeuel minden ű fe-
regek. Ez az Iſteñek elſő es czudalatos czelekedeti, mel-
liet bizonios űdōben kezdet, ā Mofesnek tanitafa ferint,
hōnet meg hamisittatnak ez vilagi bōlczek, kik űrōk-
ke valonac iteltek leñi ez vilagot, ebből okoskoduā, hog'
az Iſten hiuolkodo nē lehet. De ezek ellen űűkfeg erte-
ni, hog' az Iſten ſabad akarattiaferint, ez vilagot kezdet
ben teremtetete, mikor az ű bōlcz tanaczanak tedczet.

Pſal: 33.

*K: Miert nem teremtet az Iſten egyſſers-
mind ez vilagon leuō allatokat, hanem ebben
hat napot rōltet?*

*F. Iollechet az Iſten
eg' befedeuel minden nemű allatokat eg' ſem-pillantás-
ban teremthetet volna, mind az altal hat napot rēdelt ez
munkara, hog' minden napon valo teremtet allatok-
ban az embernek elmeiet meg tartoftatna es giakōrla-
na az Iſteñek czudalatos czelekedetinek gondolattia bā,
meliből az ember inditafsek az Iſten neuenek diczireti-
re, ki ez vilagot, mint eg' tarhazat minden iauaiual meg
rakta, es az embert keſ heliben ſallitotta es mindeneken
ű neki hatalmat adot, hog' Iſten kepeben azokō vralkod-
nek. Ezzel azért ſerkenteni akar, az ű ſep alkotmanianac
nezefere es az teremtő Iſtennek bōczūletire.*

K: Mi vegre teremtetete Iſten ez vilagot?

*F. Elſő vege nez az Iſtenre, ki mint ā Bōlcz mon-
gia, mindeneket ű magaert teremtet, tudnia illik, hog' ez
ſepen rendeltettet vilagból, mint egy tūkōrből meg ielē
tene veghetetlē bōlczeſeget, nag' hatalmat io voltat igaf-*

Pro. 16.

Rom. 12

gat, irgalmasságot és Áttiai gondviselést, ki az ű beűse-
ges gazdaglágat az teremtet allatrais ki arasztotta, hogy
minden ionak kutfeienek ielentene magat. Masodik.
Hog' az Isten kepere teremtetet ember ez vilagi allatok
kal taplaltatnek es segitettetnek, miért hog' az Isten min-
deneket az emberert teremtetet es az embert űnön ma-
gaert. Harmadfor, kiualikeppen az Isten az hiuekert te-
remtette es tartia ez vilagot, hog' ű maganak az emberi
nemzetből Aniasentegihazat giuczen, kiuel lelki iauait
közölhese, hog' ettől az ielen való vilagon es az iöuen-
dó életben diczertessek mind örökke. Amen.

Az Angyalokrol.

*K: Hany ie gyzesben vetetik az Angyal-
nak neue az irasban?*

Mal. 4. F. Előfor közönfegeskeppen köuertet iegiez, az ki Is-
től boczattatik, az ű meg ieléter akarattianak hirdetes-
re, mint az Malachias mondotta az kereselő Ianosrol: I-
me en el boczatom az en Angialomat az te orczadnak e-
lőtte. Ez iegizesben az ű Ianos az tanitokat Angialok-
nak hia. Masodfor vetetik az Satanert, de mindenkor
valami bizonios ualasto ige adattatik melleie, mint az ű
Peter es az Iudas Apostol mongiak, hog' az Isten nem
engedet az Angialoknak a kik az ű rendeket meg nem
tartottak. Az Christus mondasabanis igi vetetik, ahol ar-
ra tanit, hog' az örök tűz kesitettet az ördögnek es az ű
Angialinak. Harmadfor iegzi az io es tista lelkeket, kik
az Istennek folgalnak az köuetsgeben.

Matt. 25.

K: Vadnake bat Angyalok?

Az

F. Az Sadduceusok azt vallottak, hog' ollian Angialok ninczenek az kik lelki allatok volnanak, es az Angialoknak neuezetint ertettek vag' az Istenek bizonyos czelekedetit es ielenesit, vagi az emberben valo indulatokat es elmelkedeseket. Ezek ellen az sent iras niluan tanit, hogy az Angialoknak valosagos allattiok es bizonyos letelek vagion, melliek eg' mastulis meg valastatnak, es el boczettatuan valami dolognak el vegezefere, ismeg vissza ternek az Istenhez, es u neki mint teremtoioeknek vduarlanak, meli nem illenek hozzaio, ha csak indulatok volnanak. Ezent mutattia az angialoknak bizonyos neuekis, melliek azt ielertik hog' Istentul vesik az birodalmat, es ne az u akarattiok szerint iarnak, hanem Istentul boczettatnak. Az neueknek iegizesibolis est konnitu meg erteni, Mert az Gabriel Isten ereie, Michael, kiczoda ollian mint az Isten. Raphael, Isten oruosa. Vriel, Isten vilagosaga. Irmiel, Isten magastalasa. Ez ertelemnek hafnaz, hog' az Istennek Attiai gondviselése az hieuekhöz meg ielentések, ki noha elegseges o magatul az oltalomra, mind az által, hog' az mi erotlenségunket batoricza, az u Angialualis oristet.

K: *Miczkodak az Angyalok?*

F. Az Istentul teremtetet folgalo lelkek, kik az igazsagban, sentsegben es artatlanisagban meg erosittetuen, rendeltettenek az Isten dicziretire, az hieueknek oltalmazasara, es az gonosokoknak buntetefere, az Istennek akaratia es paranczolatia szerint. Elöször, hog' lelkeknek mondatnak, minden testi es halando földi allatoktul meg valastatnak, kik hog' legienek hinnunk kel, de minemuek legienek allattiok szerint, az emberi okosag nem ertheti

Heb. 1.

Psal. 103.

mikeppen csak az űeknek eredetét és valóságát is nehez meg tudni. Szent Pál azért niluan való ígekkel tanít, hogy szolgáló lelkek legienek, kik az ű allattiókban lat hatatlanok és foghatatlanok. Az Szent Dávid is ezért bizonyítja, hog' az Isten az ű Angialit csináltia lelkek-ke és az ű szolgálóit tűznek langiaua. Másodszor, iollehet á Mósés neuezet szerint nem emlékezik az Angialoknak teremteséről, mind az által fűkseg hinniünk, hog' az Angialok is határos és teremtet állatok, és ű nekik is bizonyos kezdetek vagió, miért hog' semmi nem lehet kezdet nélkül az Istē kiűl, közönséges értelem pedig ez, hog' az világossággal eggűt teremtettenek. Hog' azért terēt állatok legienek az írás niluan tanít, noha teremteseknek bizonyos ideieről és napiaról nem emlékezik, hōnet meg íelentetik, hog' az Isten meg sokat tartot az men-
niei Scholará, á mit ez vtan ertenűnk kel. Harmadszor ez is íelentetik, hog' az io Angialok, kik rēdekét meg tartot tak, vg' meg erősitettenek az ű állapotokban, hog' soha többbe immar el nē eshetnek, hog' ezekbē az ű veghetet-
len kegielmeléseget meg mutassa, mikeppen az el estekebē tickős tanaczat és hatalmat meg bizonyította. IIII. Hiúatal-
liokrol ást kel ertení közönségeskeppē, hog' Istēnek szolgálai, és á mit Istē reaiok biz, abban hiúféggel és forgalmatossággal el iárnak.

K: Vagione az Angialoknak samok az

uagy rendek?

F. Az Angialoknak

samokat semmi teremtet állatok nē tudhattiak, kik mind az által sem keüesedniek, sem sapóropnak, hanem terem-
testűl fogua mind örökke azon samban meg tartatnak.

Rendekről pedig nemelliek igen bölczelkettenek és
elme

elmeieketbizontalā dologban farasztottak: Ez velekedest
 vettek az Angialoknak fok fele neuekból. De erről aſt
 kel erteni, hog' az iras ez fele neuezetekkel az Angia-
 loknak tiſteket meltoſagokat es Iſtentől adattatot nagy
 birodalmokat akarja meg mutatni. Az Prophetak iras-
 ban neueſtetnek előſör Seraphimoknak, az az, egőknek
 auag' tűzeſeknek, Ezzel nemelliek itilik ielentetni az I-
 ſtennek haragiat, nemelliek az buzgo ſerelmet, mellyel
 őtet bőczüllik. De kel erteni haſonlatoſſag ſerint, az ha-
 talmat melinek ſenki ellene nem alhat, mint az ſebes tűz
 nek. Ez neuezet azért az Angialoknak nem rendi, ha-
 nem tulaidonſaga. Maſodſor az iras fok helien emleke-
 zik az Cherubim Angialokrol, kik iegieznek iſtelies or-
 czaü ſarnias gyermekeket es kepeket, meli neuezettel
 ielentetik az Angialoknak allapattiok es tiſtek, kik
 mindenkor azon egy ekeſſegben meg maraduan, ſoha
 meg nem venheſnek, meg ſem fogyatkoznak, es meg
 nem ſaradnak, hanem gyorſak az Iſtentől reaiok bizot-
 kőuetſegnek hordozafara. Ezekről mongya az iras, Gen. 3.
 hogy az Edennek kerte eleiben allatta az Iſten űket,
 hogy az ki űzetet Adamot be ne boczatanak. Az vſan
 ſent Palis ſol az hatalmaſſagokról, Vraſagokról es erők Col. 1:
 ról, kik nem egiebek hanem az Angyalok kik által I-
 ſten az ű hatalmanak iegyet meg mutattia. Ezokaert
 az Angyaloknak, vgy mint hatalmas ſiedelmeknek
 az Iſtennek neue tulaidonittatik. Emlekezik touaba az 1. Teſſ. 4. 1
 iras az Archangyalról is, melinek neuezeti mint ha aſt
 ielentene, hog' leñenek alſo renden valo Angialokis, de
 ez haſolatofſag is az őberi ſokaſtul vetetik, kiknek had-
 nagiok vagion az viadalóban: Az Angialokis vitezke-
 dő feregek, es a hadakozasbā bizonios modot tartanak.

De

De ha fínten valami alsó es felső rendek volna is nem fűk seg arrol fellieb tudakozni, hanem az meníre az íras elő boczat, miért hog' az iduőfsegre ez fele okoskodas sem mit nem háfnal.

K: Vagyone minden embernek bizonyos Angiala?

Dan. 10.

Matte. 18.

F. Nemelliek illien velekedesben voltanak, mint ha az Isten minden embernek oltalmazasara bizonyos Angialt rendelne, ki ű tőle soha el ne tauoznek. Ez ertelmet vetek ez bizonyfogokból, hog' az íras emlekezik az Persak es az Medusok feiedelminek, Angialarol, az vtan az Peternek es az kiczin gyermekeknek Angialiról. De erről ašt kel erteni, hog' minden embernek ez az ű Angiala, az kit az Isten bizonyos űdőben rendel es boczat az fadbaditafra es őrizesre, es ekkeppen azon eg' Angial sokaknak lešen segítőie, niha pedig sokanis küldettrennek eg' embernek, városnak auag' orfagnak meg tartasara, mint az Elisæusnak peldaia est meg mutattia. Szabad az ert az Isten vele, mikor mellik Angialat akaria el boczatani, vag' eggiet, vag' keueset, auag' pedig lokat.

K: Minemű formaban iellenek meg az Angyalok?

F. Miert hog' az Angyalok az ű termefetekben lathatatlanok, bizonyos abrazatōt vesnek fel, hog' ielen letesket az embereknek ez által meg mutatsak. Niha firfiu kepeben iellenek meg, mint az Abrahamnak az Angialok kik Sodomának el vesfesere küldettrennek. Az Raphaelis emberi formaban aggia magat vti tarsul az kis Thobiasnak. Niha feier ruhat vesnek fel, meli őruendetes izzenet.

zenetnek iégie, mint az Christus koporfoianal feier es fe-
nies ruhában ielennek meg az affon' allatoknak. Az Ez *Efal. 6.*
faiafis pedig az Iehouának feki kőrnül lattia az Sera-
phim Angialokat, kiknek hat farniok volt, ketteiuel or-
czaiokat fedestek be, melliel ielentettek Istenhez valo
bőczülletieket es engedelmes alazatóságokat, ketteiuel
labokat fettek be, hog' meg mutatnak az ű femermesse-
geket, es az tisztatalan labu embereket intenek az ű pelda-
iokkal az Isteni felelemre. Ketteiuel rőpüllettenek, mel-
liel az ű giorfalsagok es keś voltak ielentetik meg, kik
az Istennek paranczolatziara vg' repűlnek, mint a gior-
madarak az szabad eghben, ahol semmi űket meg nem tar-
tostattia. Ez külső abrazatok azért hasonlatóság szerint
tulaidonittatnak az Angialoknak, melliekkal az ű ielen-
letek es tistek bizonyitratik meg. Hog' mostan lathato-
keppen ritkan ielennek meg, oka ez, hog' az ember sem-
mi ielenest ne variő ez tudoman' kiűűl, mel' sok czudak-
kal meeg az Angialok altalis meg erőśsittetet.

*K: Miczoda tistek vagyon az
Angialoknak ?*

F. Első ez, hog' mindenkor az Isten előt allianak, mel-
liel ielentetik engedelmek, es keś voltak minden solga-
latra, melire Istentűl boczattatnak, mint az s. Iob köny- *Iob. 1.*
ueben mőngia az iras, hogy az Elohimnak fia, tudnia il-
lik az Angialok az Isten előt allottanak. Neuestetnek I-
sten fiainak, az tistre es az engedelemre nezue: Mert az
Istent fiui tisteleettel bőczűllik mint teremőieket, es ke-
śek ű neki iő keduekből engedni. Masodik tistek az I-
stennek diczireti, iő voltak, igasfaganak es kegielme-
nek magasztalasa, mint az Esaiás lattia az Angialokat az

K

Isten

Istennek feki kőrnül, kik est kiáltiak vala: Szent fent sēt az Iehoua az seregeknek Istene, tellies az földnek kezekeze az ű diczősegeuel. Ez harmazással jelentetik, hog tekelletességgel foglalatosok mindenkor az Isten nevének dicziretiben. Az Christus sületésének ideiekoris az Angialóknak serege est enekli: Diczőség magasságban az Istennek. Ezek azért intik az ű peldaiokkal az halasadafra az embereket, kikhez Isten veghetetlen nag' keze gielmet mutatta az ű fiában. Harmadik tíftek az híueknek őrizése es oltalmazása, az Satan es egiebb hitetlenek ellen, mint az Szent Dávid mongia: Paranczolt te felőled az ű Angialinak, hogy meg őrizzenek tegedet, minden vraidban. Erről pedig az irásban sok bantalan példak talaltatnak, mint az Illiesnek az Angial etelt viben. Az Lothot az Angialok kezen fogua ki hozzak Sodomabol. Az Angial az Israel nepének vezere. Az Petert meg sabadittia az tömlőczből. Az Christus sületését hirdeti Marianak es az Pastoróknak. A Christus pedig kőzönseggel mongia est, hog' az Angialok őrülnék eg' bűnös embernek meg terésen. Sz. Pal'is vg' tanit, hog' az Angialok azoknak solgalattiókra ki boczáttatnak, a kik az idűőseggnek örökősi lesnek. Negiedik tíftek az Sátának es minden kegyetleneknek rontása az Isten vegezése serint mint a Iudas Apostol tanit, hog' az Michael Archangial az Mosesnek teste felől tufakodot a Satañal. Ezek által az Isten sok czapasokat ereft ez földre, mint az Dávid ideieben a nepnek bűneiért az Angial által boczáttia az dög halalt. Ierusalem ballasakor az Istennek Angiala az Assyriabeliek közzül haz niolczuan őt ezert le vaga. Az Angialok el szállék az fertelmes Sodomat. Az karomlo Herodest meg vere az Istennek Angiala es

az fergektől meg emestetuen, meg hala. Ötödik títtek az
jüilet napian ez, hog' minden embereket, iokat es gonos-
fokat ez földnek hatarirol az Christus feki eleibeu her-
telenseggel giüiczenek, es az Christus diczősegenek es
hatalmanak vg' mint ki bi folgaltato, követi legienek, es
az hiuekkel egietemben örüllienek az diczősegeben, eg'
akarattal az Istent mind örökke magasztaluan.

Az Emberről.

K: Miczoda az Ember?

F. Isten kepere teremtetet allat, ki testből es okos lelek
ből eppítettöt, hog' az ő teremőienek bentségben es igaf-
sagban folgallion. Ez igekkel nem az ielentetik, minemű
legien most az ember, ki immar az ő vegeben es tístibē
igen meg fogiatkozot, hanem mineműnek kellene lenni
az Istennek első rendelese ferint, kiről aít írja az Móses
hog' latta az Isten mind azokat, mellicet teremtet vala
es igen iok voltanak, mind az Istenre nezue, kítűl gonof
nem barmashtik, mind az vegekre nezue.

K: Hani fele emberről emlekezik

az iras?

F. Az ember az ő allattiaira nezue, csak egy fele, es
mind az firfiu semind az assoniallat egyarant teremtetet
Istennek hasonlatosagara. De az emberben leuő val-
tozasra nezue, ket feleről vagyon emlekezet. Eggyk
ő ember, az ki testnek neueftetik, es ez nem egyeb, ha-
nem az romlöt termeset, mellyet ez vilagra hozunk, az
nyanknak meheből, kinek karhozat es halal az vege.
Masik vy ember, mely az Isten lelketűl az igenek es az
hitnek altala fel eppítettik az bentségre es az igasagra,

K ii

mint

Col 2.

Rom. 6.

Eph. 4.

mint s. Pal tanit: Az mi ô emberünk meg fefittetet û ve-
le, hog' az bűnnek teste el rontafsek. Masutis ezent bizo-
nittia: Vüüliatok meg az ti elmeteknek lelkeben, vesse-
tek le az ô embert, es öltözzetek fel az vvyat, az ki Isten
serint teremtetet.

K: Hany resze vagon az embernek?

F. Az iras az embernek teremteseiben, ket külömbözö-
refról emlekezik. Első az test, melliet Isten ez földből
czínalt, es ezokaert ütet neuefte Adamnak, az az, földi-
nek, kiről aſt mongia az efet vtan: Por vag' es ismeg por-
ra kel lenned. Erre nezue az ember változando es halan-
do, mint az David mongia: Ki megien az û lelke, es viſ-
ſa ter (tudnia illik az test) az û földében. Masodfor aſt
ielenti az Moses, hog' az Isten az emberben fuallot elő-
leket, az melliel ütet fel ekeſitette, es minden oktalan ala-
lattul meg valaſtotta. Ez pedig az mikenpen nem romlá-
do allatból teremtetet, hanem Istentül adattator, azon-
keppen halál es rothadás ala ſoha nem vettetik. Az mi-
nemű pedig az első ember, az követközendők is ollia-
nok, mind allattiokban, mind tulaidonſagokban.

*K: Ham ſele allapattia vagon az
embernek?*

F. Első volt az természetnek eplegben, meliben az Iſtē-
tül vg' teremtetet vala, hog' û neki ſabados lelekből en-
gedherne. Ebben mig maradot leg'en az ember, nincz bi-
zonios iras rolla, de hihető dolog, az Moses tanitafabol,
hog' nem ſok ideig volt abban. Masodik vagon az efet-
ben az bűnnek terhe es rabsága alatt. Mert az mi első ſü-
leink az kigio befedenek engeduen, az tiltót ſanak giu-
mölcszeből euenek, iot es gonofrt értének, de az iora va-

lo erö

Io erő ő tülök el vetetek, es minden maradékokat azon karhozat ala kötelezek: Ennek bizonyagára az Parady-
fusból az giőniőrűségnek kertéből ki űzetének, budo-
sásra, niomoruságnak es halálnak kostolására. Minden
emberek azért haragnak fiaí lettenek termefetekben, es
erre nezue egienlők: De mind az által, az Isten az ű czu-
dalatos tanacza ferint, nemellieket azon eg' sarból tístef-
ségnek edeniue rédel, az ű diczőseges kegielmenek meg-
mutatására, nemellieket gíalazatnak edeniue czínal, az ű
büntető ígáságnak meg íelentefere. Harmadik állapot
tia vagión az kegielém alatt, melliet az Christus ígirt es
adot az híueknek, az Euangeliumnak es a f. Leleknek ví-
lagosítáfa által. Erről mongia az f. Pal, hogy semmi kar-
hozattíók ninczen azoknak, az kik az Christus Iesusbá
vadnak. Negiedik ellapattia leßen amaz íőuendő tőkel-
letes életben, meliben a Christus az mi bűnös es romlan
do testűnket az ű diczőseges testehez hasonlatosáa tebí, az
hítetleneket pedig az örök karhozatra veti. Ezekben al-
azert az embernek maga esmereti, melíról való elmelke-
des nag' bölczeségnek neueítetik.

Rom. 8.

Phil. 3.

K: Mi vegre teremtetet az ember?

F. Az embernek vegei nemelliek fűk, es neznek az I-
stenre, nemelliek pedig tartoznak az külső életre es tarfa-
ságra. Első vege ez, hog' az Isten íőfágnak, bölczesége-
nek, fentsegenek es kegielmenek lathato tükőre legien,
minden allatoknak felette. Ezokaert az íras csak az em-
bert ekesíti fel ez neuezettel, hog' Istennek kepere terem-
tetet, es egiebek az ű bíródalma ala vettettenek, hog' az
Isten hatalmanak ű benne hasonlatosága lenne, kit űnőn
maga vtan vg' mint masodik rendben helihestetet, es ez

Deu. 6.

1. Cor. 10.

Psal. 18.

Esa. 1.

Hier. 8.

Matth. 6.

világon kepeben hagiót. Második, Hog' az Istent á kívül teremtetet meg esmerie, Ennek csak valami bíkraia mas-
 rat meg az emberben, de az iduőseges esmeretet el ves-
 tette, mel' mind az aztal az Christustul az választottak-
 ban fel eppitterik. Harmadik, Hog' az Istent igazan
 tistellie, űtet fellie, keresse, neki engedgien, kőnőrogien,
 halakat adgion. Ez fele tistelet pedig az eset vtan nin-
 czen az embernek ereieben, hanem az f. lelek világosita-
 sabol az igenek es az hitnek általa adattatik. Erre tanít á
 törűen' is monduan : Az te Vradat Istenedet imadgiad
 es űtet tistellied. Szent Palis arra inti az hűeket, hogy
 mindeneket az Isten diczősegere czelekedgyenek. Az
 kik pedig Isten lelketűl nem vezereltetnek, az ű vege-
 ket el fordítuan Isten bossúságára elnek, kőuetuen az ű
 hitetlensegeket es testi kíanságokat. Ebből meg ielente-
 tik az emberi természetnek romlottsága, holót egyeb als-
 latok meg maradnak az ű rendekben es vegekben, az ű
 modgiok berint hirdetuen az Istennek diczőseget. Az
 ember pedig illien niomorodot fereg leuen, arczul meer
 az Istenre tamadni, mikor vakmerőkeppen az bűnben
 elő megyen. Ezokaert az iras az ökörnek, az golyanak
 es az feczkenek peldaisual pirongattia, miért hogy az
 ökör is az ű Vranak íaslat meg esmeri es neki solgal, az
 madarak is az ű haza idűeteleknek es el meneteleknek
 ideiet meg tudgyak. Az ember pedig az ű teremtoiet
 nem tisteli vg' mint kellene. Negiedik, Hogy az em-
 ber keresse az ű lelkenek iduőseget, az melire az Euan-
 gelium igazgat, es ebből hit adatik, mellyel az bűnnek
 boczanattiat es az örök eletet az igiretek berint el vesi.
 Ezert paranczollia az Christus, hogy az keresztienek
 mindeneknek előtte az Isten Orsagat es az ű igazsagat
 keres

keressek. Mert mi hasznat veszi az ember, ha ez világot meg nieri, es lelkeben kart val. Ebbenis csak azok lehetnek forgalmazatok, az kiket az Isten az ű lelkenek altala vonson es indit. Az több hitetlenek penig, mint az bármok, csak haszoknak folgalnak, de iűuendő eletekről el seletkeűtenek. Ezekről mongya az Bölcz, hogy egy az baromnak es az embernek elete, mint azok el veszik, vgy ezek is el mulnak. Effeleknek gyakorta űas iokban forog ez mondas: Egjel, igyal, az halál vtan ninczen semmi győniörűség. Ötödik. Hogy az ember egyebeknek hasznokra es eppületekre legien. Mert az ember teremtettet az közönseges tarsasagnak meg tartasara es segitesere, Erről mongya az űent Pal: Senki ne keresse az mi őue, hanem az mi másé. Ertettek eűt meeg az Pogan bölczek is az természetnek törvényéből, honnét az Ciceró is aűt mondotta: Nem csak magunknak űűlettetünk, hanem az mi letelünknek eggik refet hazánk, másikat űűleink, harmadikat barátink magoknak vesik. Elfordittiak hat az őűigaz vegeket, az kik senkinek né használnak, de sokaknak artanak. Harodik. Hog' minden ember tistefseges; munkaban hűuatallia űerint foglalatos leg' en. Mert az Isten az embert az első természetben is munkara rendele, es az eűet vtan atok alat feiere veti, hogy az ű orczaiának veritekeuel enne az ű kenieret. Erről mongya az iras, hogy mint az madar rőpűle fre, ig' az ember munkalkodasra teremtetet.

Az Lelekről.

K: Mit uez az irasban az Lelek?

Az

F. Az lelek, meli Deakul Anima fokkeppen vetetik. Először az elő allatert, auag' az egeß emberert, mint az Ezechielnel mongia: Az meli lelek vetkezik, az hallion meg. Az sent Pal intesebenis ig' vetetik: Minden lelek az felső birodalmok ala vettések. Masodszor iegizi gia korra az akaratot es ebben leuő indulatokat, mint az Dauid kőniörög: Ne agy engemet az en ellensegimnek lel kere, az az, hogy kiuransagokat es akarattokat be tölczek: Az Hieremiasnal is ig' bol az Isten: Ha Moses es Samuel en előttem allanak, nem leßen nekem ez nephöz lelkem, az az, io akaratom es keduem. Masut is ig' veteztik: Az hiuők sokasaganak eg' fiue es eg' lelke vala. Az hiuők sokasaganak eg' fiue es eg' lelke vala. Az Esaiasis ig' tanit: Az ehődönnek elő hozzád az te lelkedet, az az, kegies indulatodat. Harmadsor, sok helien az lelek eleztet iegiez: mint az Christus mondafaban: Az io Pastor az ű lelket aggia az iuhökert. Masut is ig' vetetik: Nem de az lelek böczületesbe, hog' nem mint az etel? Neg' ed fer iegizi az elő emberben valo lehelletet, mint az iras mongia: Az lelek, az az, az lelegzet benne vagion. Ötödör niha az lelek vetetik az holt testert, mint az Moses mongia: Az holtaknak lelken be ne mennietek, az az, holt testeken. Hatodör az okos lelket iegizi, meli el egieb oktalan allatokat felliül halad, es azoktul meg valasztatik.

K: Muzoda az LELEK?

F. Istentül teremtetet lelki allat, ki az emberben leuő elernek, okofsagnak, akaratsnak es indulatoknak szerző oka, es mikör az testül el valik soha meg nem hal, hanem az ki io, eletet, a ki gonos itilletet vesen, az ű czelekedeti ferint

ferint. Hög' pedig az lelek teremtet allat legien, az Mo-
ses meg ielenti, mikör aſt írja hog' az földből czíaltatót
Adamban elő lelket fuallót, melliel az embert fel eppit-
tette, az ű kepere. Meg valasztatik azért ez, az Iſteni ter-
meſettől, es á mint nemelliek ertettek, az Iſtē allattianak
nem reſe, meli ſenkiuel nem közeltethetik, hanem az Iſ-
tennek ſep alkotmanía, meliben az ű hatalmanak es Iſ-
teni bölczefegenek iegieit meg mutata. Miből teremtet-
tenek pedig az lelki allatok, mind az Angyalok, mind az
embernek lelke, az iras arrol ſemmit nē emlekezik. Hög'
pedig az leleknek tulaidon allattia es valofaga legien, eb-
ből meg bizonittatik, hog' az teſtel eggiút el nem veſ,
mint ez vtan az irasbol meg erőſſittiük.

*K: Hany tulaidonsaga es ereie vagyon
az leleknek?*

F. Harómról emlekezik az Chriſtus, mikör az törü-
nek ſummaiaról ig' tanít: Szerelſed az te Vradat Iſtene
det tellies ſiuedből, tellies lelkedből es tellies ertelmed-
ből. Első azért az elme, auag' az ertelem, az itilet es az ö-
köskodas, melliel az io es az gonóſ közöt valaſtaſt teſē.
Ehez valo az lelki eſmeret, meli az termelēt törüenieből
meg itili az igazat es az hamíſat, es az io czelekedetert
örüendefterti es biſtattia á ſiuet, az gonóſert rettentí. Eſt
az Iſten be oltotta az lelekben, hóg' itilő biro gianant le-
gien minden emberben, mint az Cain erti, hog' az gyl-
köſag halalós bűn legyen, ez ertelmet ű magara viſí, es
ebből az űnnön feiere ſententiat monduan, igen meg ſe-
lemlik. Ez ertelemből ſarmaznak ſok ſele tudomaniók,
meleieket ember okoſſagaua meg foghat. Eſt pedig az
termelēt tudo bölczek az ſűben heliheſtettek, meli az

Matt. 22.

L

ember

embernek vg' mint igazgató bouetneke. Masik az lelek auagy' az akarát, mel' az ertelemtől mutattatott dolgokat auagy' iauallia es kőueti, auagy meg veti, az mint ű neki teczik. Ezek azert okai minden io es gonof' czelekedeteknek. Harmadik az fiű, es az indulatok, melliek az elmenec' ítéleti berint fel geriednek fokkeppen, niha ő rőmre, niha banatra, niha remensegre, niha felelemre, irgalmasagra, irigysegre, haragra, giűlősegre, es egyeb hasonlatos változásokra. Haēna ennek ez, hogy meg erce az ember az leleknek tulajdonfagi mennire rőmlot rak meg, es meniből eggieznek az Isten tőruenieuel. Ebből farmazik az sabad akarattól való tudomány melyről ez vtan kel follani. Ebből azis meg ielentetik, hogy noha az lelekben kűlőmb fele tulajdonfagok es változások vadnak, es az iras emlekezik okos ő es vy lelekről, mind az által az emberben nem három, hanem csak egy teremtet lelek vagion.

K: Honnet vagion az leleknek eredeti?

F. Nehez keres ez, meliről az bőlczek kőzöt nag' vi falkodas vagion: Mert nemelliek aſt ertik, hog' az Isten teremti az lelket, es az magból formaltatott testben boz czattia. Nemelliek pedig vgi tanitnak, hog' az természetnek kőzönfeges foliása berint, az lelkek is az farmazasból lefnek. Ez kerdest az Augustinus felben haggya, semmi bizonyos ertelmet nem aduan rola, mikor így

Aug. lib. 1. fol: Nem tudom az en lelkem mikeppen iűt az en testemben. Mert en nem attam aſt magamnak, tudgia az, *de orig. ani*
ma. Cap 15 a ki aiandekosta, hogy ha az en Attiamból vette aſt, az *Eccl. 11.*
uagy mint az első embernek vyat teremtet. Az bőlczis ezent erőſſiti illien igekkel: Mikeppen te nem tudod, mi nemű

nemű vtön mennien be az lelek az testeczkeben, mikor meeg az neheşkes álloniatnak hasában vagion, azon keppen nem tudod az Istennek dolgait, a ki mindeneket czelekeşik. Ez kettő közöt illendőb állt vallani, hog' a teremtes vtan az lelkek az farmazasból lesnek, a mikepp minden teremtet allatok şaporodásának módgiá tartia. Ez ertelem meg erősítettik-illien okokkal. Első vetetik az természetnek közönşeges foliásából: Minden allat hozza hasonlatos nemet şül, hat az emberis egieb oktalán allatoknal alab valot nem şül. Ha pedig csak test farmaznec ű tüle élet es lelek nélkül, az egieb allatoknal alab valot şülne, meli az emberi melfaşaghoz nem illenek: Hat az egeş ember, is meg egeş embert şül, otiat, az ki testből es lelekből áll, melinek eredeti az Isten adataból vagion: Neuekedgietek es şaporodgiatok. Masodşor. Az iras níl uan tanit, hog' az Adam fiakat şült az ű hasonlatosşagára, melliel az jelentetik, hog' ollian embereket şült mint űnön maga. Mert az hasonlatosşag it ez helien iegzi az emberi nemet, mely embernek nem mondathatik az okos lelek nélkül, honnet meg bizõnittatik, hogy az Adam: tul az emberi nemzet testestül lelkestül şaporodot. Har: madşor. Ha az Isten az lelkeket eskõznelkül boczat: tia az testekben, auagy regen az teremtesben formalta azokat auagy mostan vyonnan teremti. De az elfõrõl, hogy egiczerşmind sok ezer lelkeket teremtet volna, sem mi bizõnios iras ninczen, honnet az ember ennek hite: lere nem kõtoteles. Az masodikról pedig Moses vg' tanit, hog' az Isten meg şült az teremtestül. Hat vyonnan nem teremti az lelkeket, hanem egyeb nemeknek farmazas: şerint şaporittia az embereket: is testben es lelekben.

Negiedik. Ha est nem valliuk az Istenre megyen

az bűnnek oka es eredeti. Mert ha az Isten az lelkeket
 vyonnan teremti, az bűnnek meli ű benne vag'on, o-
 ka lehen vag' az Istentől, vag' az Satantól vag' az testől.
 De az Isten bűnös lelket nem teremt. Mert ű tiszta es bűn-
 nek szerzője nem lehet. Hog' pedig az Satannak kegyetlő
 sege ala boczassa az artatlan lelkeket, hog' ű tőle meg fer-
 testesenek, az ű igasásgának ellene vagion. Az testől is
 pedig az lelek meg nem vndokíttathatik, miért hog' az
 testi allat az lelkit nem illetheti, sőt az bűnnek eredeti az
 lelektől vagion, es az bűnnek fegiuere es eskőze az test.
 Hat sűkség aít vallani, hog' az lelket az Isten nem vyon-
 nan aggja az emberben, hanem őllian bűnös ember sár-
 mazik az giókertől, az minemű ő maga, mind testben,
 samind lelkeben. Ótődör. Sz. David az ű eredetiről es
 farmazasáról ig' tanít: Ime en az alnoklagban sűlettettē,
 es az en Aniam bűnben fogadot engemet. Szol it az e-
 ges emberről, az minemű romlót természetben ez vilagra
 sűlettetik az esetnek vtanna. Ez fogiatkozás pedig, a ki
 ről emlékezik, nem csak az testben hanem kiuallikeppē
 az lelekben talaltatik. Hat aít erti, hog' mindenestől fog-
 ua az ember az bűnben sűlettetik. Hatodik. Az bűnből
 való fel eppűles es az meg vyulas az eges emberre nez,
 mint az Christus mongia: Az ki vyonnan nem sűlette-
 tik vístől es lelektől, be nem mehet az meniorágban. Az
 mi pedig az romlót természetből vag'on, az vyítatik meg.
 Hat az ember testestől es lelkestől az romlót természetből
 farmazik.

*K: Magyarazd meg az ellenkező
 erősségeketis?*

*F. Az másik ertelemre, tudnia illik, hog' az Isten terē-
 cze*

Isa. 51

Ioan. 3

eze az lelkeket, talaltatnak erősegek az természetnek tudomaniabol es a fent irasbol. E L S Ő. Ha az lelek az embertől farmazik, vag' az magbol, vag' az fűlőknek lelekéből leßen. De az magbol nem lehet. Mert az mi röt hadando allatbol vagión halando, meli az lelekhez nem illik. Az lelektől sem farmazhatik. Mert az lelekben semmi allat ferint valo változas nem lehet, az meli kuantatik valami v'y nemnek fűleteseben. Azert az lelek nem az farmazasból leßen, hanem Istentől adatik. Erre aít kel felelni, hog' az leleknek farmazasa az okosagnak itelestit felül haladgia, de m'nekünk az Isten rendelesehez kel magunkat tartanunk, ki az természetnek foliasat tartia meg, hog' az embertől ember farmazzek. Ebben pedig meég az testnek formafatis nehez meg erteni, nem hog az ember az lelek farmazasanak modiat tudhatna meg. Az mi azert az emberi itelet ferint lehetetlen, az Istenec rendelese ferint lehetséges. MASODIK. Az Zachari

asís ig' tanít: Az lehőua az ki az egeket ki terieşti, es az földet fundallia es az embernek lelket formallia ű beñe. F. Ne ez ebben az Pröpheta az Istennek első teremtesere, meliből az ű czudalatos bölczelegeböl, az embernek lelket teremtette, vgian azon lelek farmazik azert mostanis, az meli előőr teremtetet, csak hog' ez az külömbseg, hog' akkor Isten fuallotta az emberre, mostan esköz által adattatik. HARMADIK. Az 6. Iobis illien

vallast teßen: Az te kezeid czíaltanak engemet, es egeñ len formaltanak, hufsal es búrral fel ruhaítal engemet. F. Ez semmikeppen nem illik rea. Mert bol az egeñ embernek formafarol, mel' noha esköz által vagió, mind az által Istennek tulaidonittatik, vg' mint felső oknak, kinek ereienelkül az alsó oknak czelekedeti elő nem me

Heb. 12.

hetnek. De it az kérdés arról vagion, ha az Isten esköz-
nekül adgia az lelket, auag' az attiak es aniak által Isten
czinallia azért az egész embert, testestül es lelkestül de es-
közök által. Az Iob azért foluan az Istenek göduifelese
ről, ki né rekeszi az ű sületeseinek közel valo okat, a ter-
mebet serint valo farmazast. **NEGIEDik.** A s. Pal az I-
tent lelkeknek Attianak mógia. Hat az lelkek Istentül
adattatnak esköznelkül, F. Lelkeknek Attianak módas-
tik az Istē, az vy terētesert, auag' az lelki sületesert. Mert
ősiue hasonlittia a testi attiakat az Istēnel. Azok csak te-
stünkkel birtanak, es az ű akarattioiok serint ideiglē sania-
gattanak. Ez pedig lelkünknek tanitoia es Attia: Hat ű
neki az niomorusagban, sokkal inkab kel engednünk.

K: *Hol vagyon az leleknek helie az emberben?*

F. Az termeset tudo bölczek az lelket helihestetik az embernek feieben, miért hog' az elmelkedes ebben va-
gion, es meltonak iteltek, hog' az böczülletesb refnek, fű
heli adattafsek. De az s. iras lattatik az lelket helihestet-
ni az siűbē. Mert az leleknek czelekedetit es iofagit a siu-
nek tulajdonittia: Ebben vagiō az Istēni tistetelet es felelē,
az hit, az remēseg, az feretet, es egieb fele indulatok, mint
a s. Pal mógia: Sziuel hiűünk az igafsagra. Masutis ig' fol
az iras: Ez nepnek siue tauoli vagion en tülē. Ebből mon-
gia az iras, hog' farmaznak mindē gondolatok, iok es go-
nosok. Vegezetre ez vg' mint az eletnek kut feie. Ahol
azert az czelekedetek talaltatnak, az okotis ör kel keres-
ni. Noha pedig bizonyos helie vagion az leleknek, mind
az által az testnek minden rebeire ki terieszi az ű ereiet.

K: *Mivel bizonyitod hogy az lelek halba-
talan legyen?*

Rom. 10.

Matth. 16.

F. Regentē az Aniaszenteg'hazban, mint mostanis tamat
 ranak oli teveligő emberek, kik aſt hirdettek hog' az le-
 lek az teſtrel egietemben meg hal, es az lelket csak az em-
 berben leuő erőnek mondottak. De meeg az poganiok
 közzülis, az kik iozanbak voltanak, mint az Socrates,
 Plato Ciceró es a többi vallottak aſt, hog' az lelkek hal-
 hatatlanok, meli ertelem ű hozaiók hatot az Attiaktul es
 az Aegyptusbeliektől. Eñek pedig meg erőſítetere, fok
 niluan valo bizoſagok talaltatnak, melliek eſt allattiak,
 hog' az lelek az teſtnek halala vtanis meg marad, es ſoha
 rothadas auag' változas ala nē vettetik. Első. A Chriſtus
 módafa igen erős bizoſag mikor a tanítuaniók at ig' ba-
 torittia az kegietlenek ellē: Ne fellietek azoktul, az kik a
 teſtet meg őlik, az lelket pedig nem őlhetik meg. Ebben
 a leleknek es az teſtnek tulajdonſagat őſue veti es ſepē
 meg valaſtia, az teſtnek halandofagot az leleknek pedig
 halhatatlanſagot tulajdonítuan. De erre aſt felelik, az le-
 leknek gilkofi, hog' az lelket meg nem őlhetik az iőuen-
 dő fel tamadaſra, es őrök eletre nezue, mint ſ. Palis mon-
 gia, hog' mostan az mi eletünk el reitetet az Iſtenben. Ez
 ſele okoſkodas a Chrīſ ertelmere nē illik. Mert ebből az
 kőuetközik, hog' ha az lelket meg nē őlhetik az iőuen-
 dő eletre nezue, hat a teſtetis ekkeppen meg nē őlhetnec.
 Mert añakis az eletre fel kel tamadni, es ebből ez kőuet
 köznek hog' az Chrīſ meltatlā módotta volna az teſtet
 halandonak lēni. A ſ. Palis az eletnek el reiteſeuēl azt ta-
 nittia, hog' az mi tekellertes diczőſegünknek meg adafa,
 az vtolſo napra tartatik. Sēmit azert az leleknek halala
 ról nem emlekezik. Ahol az Iſtenről aſt mongia hogy
 mind a teſtet, mind az lelket el veſtheti az Gehennaban

Matth. 10.

Phil. 2.

fol

*Phil. 1.**Apos. 14.**Act. 7.*

űol ot az lelki halalról, meliben az test es az lelek az fel
 tamadas vtan meg maradnak az ű allattiokban, de az
 hitetlensegert az űrök eletnek diczűsegebűl ki rekeűtete-
 nek, melire nezue mondatnak el vesni es meg halni. Ma-
 sodik. Sz. Palis az ű lelket halhatatlannak lenni ertette,
 mikűr ig' űolűt: Kiuanok ki menni, es az Christussal eg-
 giűt lenni. Az Gűrűg ige űblast iegiez, meli az ket egie-
 netlen es kűlűmb termefetű resnek eg' mastul el valasa.
 Ezzel az ielentetik, hog' mikeppen az testnek, azonkep-
 pen az leleknek bizonyos allattia vagion, es ez kettűt az
 halal eg' mastul el űakastia, honnet az halal nem egieb,
 hanem az leleknek az testűl meg valasa. Az vtan hog' ű
 Christussal eggűt kiuan lenni, ezzelis meg bizonyittia,
 hog' lelek űerint meg nem hal. Az test mig az halalban
 vag'on, az Christushoz nem megien, hanem az földben
 temettetik es porra lesen: It pedig az űent Pal nem űol ű
 fel tamadas vtan valo allapatrol, hanem mingiarast ez te-
 űti halal vtan az hiueket minemű iutalom kűueti, tudnia
 illik, hog' az Christussal egg'űt lesnek, hog' az ű farad-
 sagoktul meg nyugűdgianak. Harmadik. Hasonlatűs ez
 hez, az meg űesittetet toluainak peldaia, kűt az Christus
 illien igekkel biztat: Bizon' mondom neked, ma ves-
 lem les Paradyfusban. Ez pedig nem az halal sem az kű-
 porso, hanem az giűniűrűsegnek helie, az meliben az hi-
 ueknek lelkek az testi halal vtan vitettetnek. Negiedik.
 Ezent erűűti az Christus az ű halalanak ideien, mikűr ig'
 űol: Attiam az te kezedben aianlom az en lelkemet, ki-
 nek peldaiar kűuetuen az űent Istuan űis lelket az Chri-
 stusnak aianlotta. Az hiueknek lelkek azert Isten ke-
 zeben, az az ultialmaban es hatalmaban az Christussal eg-
 giűt uadnak es űrűkke elnek. űtűdik. Az űent Ianosis lat-
 tia

tia a szenteknek lelkeket az oltar alatt, kik feier ruhában felöltöztetuen est kiáltottak: Mikor allas bocsút azokő, az kik az mi verünket az földön ki ontottak. Az oltar az Christus erdemes aldozattia, valtsága es gondviselése. Az feier ruha az irásnak solasa ferint, az örömet es az bocságot iegzi, meliben az lelkek nyugodnak, varuan az szentek samanak el telliesedest. Ez bizonyagot ezzel az kariak erőtlenne tenni, hog' a sz. Ianos hasonlatossag berint sol, mint az Ábelnek vere mondattatik kiáltani. Ig' az hiueknek lelkek es meg romlót eletekis az Vrhoz ki alt, es az Isten bocsút al ű erettek, az kegyetleneket megh büntetuen, az hiueket meg diczõituen. Erre, ast kel felel ni, hog' ű magok ellen okoskodnak. Mert noha az Ábel vere hasonlatossag berint kiált, mind az által bizonyios letele vagion. Hasonlatoskeppen ha az lelek kiált, es varia az testnek szabadulasat nem valami mulando fel, ha nem bizonyios allattia vagyon, meli öröкке meg marad. Hatodik. Az Christus az Lazarnak es az gazdagnak peldaiaban meg mutattia, az hiueknek es az kegyetleneknek allapattiokat ez vilagon, es minemű ki menetelek legien. Lazarrol ast mongia, hog' Abraham kebelebe vizettetet, az gazdag pokolban temettetet. Ebben az ielen tetik, hog' az szentek az hiű Abrahammal egy diczõsegeben vadnak, es az mint ez eletben az ű hitit követik, ig' az iutalombanis refesek. Az Lazar test ferint az földbe temettetet, hat lelek ferint vitetet Abraham kebeleben. Ez pedig noha pelda besed, mind az által sepen tanit az ket rendbeli embereknek iõuédõ allapattiok felõl az testnek halala vtan, es meg ielenti hog' az lelkek az testel ekegyetemben el nem vesnek. Hetedik. Az szent Peter az te

2. Pet. 1.

M

rõuiz

2. Cor. 5.

Heb. 12.

1. Pet. 3.

Sap. 1.

Ecl. 12.

rővid időn le tessen ez Sator, mint sents Pal is földi es
romlando haznak mőngia az testet, kinek romlása v
tan örökke valo hasunk leßen az egekben. Noha azért
az Sator meg rontatik, mind az által az lelek mind öröc
ke meg marad. Niolczadik. Szent Pal az földön lako
hiueket az sentseknek lelkekkel egy tarsasagban hely
heşteti, mikor vgy tanít, hogy az tökelletes igazaknak
lelkekhez iarlunk: Ha azért az lelkek az testel eg
gyút el vesnenek, ű velek egy gyülekezetben nem lehet
nenek. Kilenczedik. Az iras feddi az Sadducausok
nak velekedeseket, kik aşt vallottak, hogy sem Angial
sem lelek ninczen. Mert ezek aşt ertettek hogy az eges
ember el ves, az lelek is meg hal, es az test fel nem ta
mad. Tizedik. Az sents Peter tanitasa is eşt erörsiti ki
aşt mőngia, hog' az Christus lelekben el menuen, az az,
tanituan es intuen az ű lelkenek általa, ki az Prophe
takban volt, az tömlőczben leuő lelkeknek, kik Noé
ideieben hitetlenek voltanak, prædicallot. Ahol aşt ier
lenti, hogy az reghi hitetleneknek lelkek az ű halalok v
tan, az tömlőczben, az az, az karhozatban tarttatnak.
Honnet köuetkőzik, hog' mind az iőknek, mind az go
nosoknak lelkek halhatatlanok. Tizenegyedik. Az
Bölcsis az hiuek lelkenek allapattiarol így föl: Az igaz
zaknak lelkek az Isten kezeben vadnak, es űket az halal
nak felelme nem illeti. Emlkezik pedig it nem iőuendő
allapattiókrol, meli leßen az itilet vtan, hanem ielen valo
rol, az meliben az lelkek vadnak mindgiaraşt az testnek
halala vtan. Tizenkettődik. Masut is az iras az ember
nek ket reşet, es anak kulömböző tulajdösfagat sepé meg
valaştia ez igekkel: Meg ter az por a földben az mine
mü volt, az lelek pedig vißa megien az Istenhez, a ki aşt
attra,

atta. Meliben meg jelentetik, hog' az test ez okaert ha-
lando, mert römlando allatbol teremtetet, es annak ter-
mesetül követi. A lelek pedig ezokaert halhatatlan, mert
nem vezendő allatbol eppítetet, hanem az halhatatlan
Istentül adattatott, hog' ez lenne az ű bölcsesegének, fent
segenek es halhatatlan természetének hasonlatósága. Ti-
zenharmadik. Az többi közöt nem kel hatra hadni az
Esdras bizonfagatis, ki az derek írásnak foliáa ferint il-
lien vallast tésen: Az föld meg aggia az holtakat, á kik
ű benne alusznak, az tarhazak penig meg aggiak az lelke-
ket, mellicek ű reaiok bizattanak. Ez tarhazakon mit kel
lien erteni, az Christus tanitafabol esünkben vehettük:
Az en Attiamnak hazaban sok maradasra valo heliek
vadnak.

4. Esd. 7.

Ioan 14.

K: Magyarazd meg az ellenkező
írasokatis?

F. Az kik az lelkeket halakra akariak vetni, sok erő-
len okokat hoznak elő, es fűkeppen az bűnnek termés-
tit es az Istennek igazsagat forgattiak. Első azert ez: Az
Isten az emberre illien büntetést vetet: Por vag' es víkfa
terf az porban. Sz. Palis vg' tanít, hog' á bűnek folgia az
halal. Azert á leleknekis meg kel halni. Erre köniű az fe-
lelet. Mert az első bizofagot kel ertenünk, az emberne-
celandó referől, az testről, meli földből vetetet es ismeg
földe lefen, mint az Daudis erőfsiti. Ne bizzatok az fe-
iedelmekbē ki megien az ű lelek, es meg ter az ű földebē
az az, mikor az lelek á testül el valik, es attul nem taplal-
tatik, az test ollian földle lefen mint az elöt volt az első te-
rēteskor. Ebbē azert á Daud á testül meg valastia az lel-
ket. Az masodikra ast kel felelni, hog' az Istē feniegetese
melliet ad az tiltas melle, es az ű. Palnak mondasza az egef

Gen. 3.

Rom. 1.

emberben be telliesedik, de így, hóg' az leleknek és az testnek halála meg valasztasek: Mert az test meg hal rom lalsal es változassal, minden erzenesegit le vetuen. De az lelek meg hal nem allattiban, hanem lelki életinek es bodogsaganak el veszteseben, meli sok rezből felül haladgia az testi halalt. Mas azert állani az leleknek allatjáról, mas veszedelmeről, meli amaz örökke való halál.

Ecc1.3.

Masodik az Bölcznek irasabol illyen bizonsagot hoznak elő: Ki tudgia ha az embernek lelke fel megien, es az baromnak lelke ala hal. Mint az barmok el vesnek, ig' az emberek: Erre ketkeppen felelhetünk. Először. Az Bölcz tamaftia előnkben az baromhoz illendő embereknek ertelmeket, kiknek hasok Istenek, es az örök élet felől való tudomant czufolliak, semmit né gondoluan az Istennek sem igiretiuel sem feniegetesiuel, mint az Dauid bizonnittia: Monda az bolond az ű síueben ninczen Isten. Masodik. Erthettiük est az emberi életnek bizontalan es rövid voltáról, es sok fele erőtlenségeről, melliek re nezue az ember az baromhoz hasonlittatot, es ha az

Psal. 14.

okofsagnak iteletire nezünk' az külső állapot szerint, vgy el ves az ember mint az oktalan allat. De minekünk az embernek időrendő allapattiaról né az testnek iteletiből, hanem az Istennek igeiből kel tudakoznunk. Hasonlatoskeppen az Iob az ű lelket mulando felnek mondgia, mellet meg kel magiarazni az sent Iacab mondasabol: Miczoda az ti elettek? Czak pára, mel' keues ideig tart, es az vran el eniesik. Nem sol hat az leleknek allattiaról, hanem az testi életnek változasaról es hirtelenséggel való el mulasaról. Az töb aprolek ellenuetefeket köniűlesen ezekből meg feiteni.

Iaco. 1.

K: Houa mennek az lelkek minek után=

na az testül el szakadnak?

F. Sok visszalkodások voltak az előtt az leleknek he-
lieről. Nemelliek azt allattak hog' az tökelletes bodog-
sagban vadnak. Nemelliek pedig azt mondtak, hogy
az örök életnek rešeben es kezdetiben vadnak, es az des-
rek diczöseget az fel tamadas vtan vesik el. Ez vtolsó
rendbeliek az ű értelmeket sok erősegekkel allattak,
melliek közzül ezek kiualikeppen valok. Először az sēt
Pal azt mongia, hogy az Attiak minálunk nélkül el nem *Heb. 11.*
niertek az igereteket, melliet vg' magiaraznak, hog' na-
lunknélkül az diczőségben nem mennek be. Erről pedig
azt kel ertené, hog' az s. Pal nem sol az lelkeknek állapot
tiarol, hanem őšue hasonlittia az ő es az vy testamentó-
mot, es vg' tanít, hogi az igiterek az kegielemnek beše-
ges ki aradása felől nem telliefertének be az Attiaknak
ideiekben, hanem azoknak meg adása az Christusnak is-
deiere halasztot, mint az Christus mondotta: Sok kirá-
liok es Prophetak keuantak latni az mellieket ti lattok,
de nem lathattak. Masodik. A s. Peter vg' tanít, hog' az *1. Pet. 1.*
hiuőknek iduősegeket még az Angialok is kiuanniak
latni. Honnet est hozzák ki, hog' ha az tökelletes diczö-
ségben az Angialok nem mehetnek, hat az lelkek inkább
nem iuthatnak. Ez sem ió okoskodas. Mert az sēt Peter
sol az Euangeliumnak es az Christus oršaganak ki terie-
deséről minden nepekre, meliről az Prophetak regen iő-
uendöltének. Est pedig az Angialok is nag' örömmel ki-
uantak latni, vg' mint illien titkos dolgot, kik ha eg' bű-
nös embernek meg terešen örülnek, sokkal inkább ez vi-
lagnak iduősegen. Harmadik. Az Christusról is azt me-
rik mondani, hogy ninczen az tökelletes diczőségben,
miert hog' világ vegezetig az ű hiueiben sēued- es ter-

het vífel. Honnet ez következőnek, hogy az lelkek sinezenek az derek életnek helien. Erre ást kel felelni, hóg' az tiűtnek vífelele semmit az Christus diczősegeből le nē vonson, hanem inkább ást bizonittia, mint az Kiralinak az oršagra valo gonduífelele, meg nem kísebiti az ű mel tofagat, hanem inkább őregbiti. Az íras pedig niluan mōgia, hogy az Christus be ment az ű Attianak diczősegeben. Neg'edik. Az Christus az ítillet napian mōgia eft: Íőuetek el en Attíamnak aldottai bíriatok az oršagot. Hat az előt el nem vettek az diczőseget. Errőlís vgy kel erteni, hogy az Christus sol az diczősegeknek tōkelletsegeről, mel' leűen az vtólő napon az lelekben es az testben. Erről azert illyen ítilletet kel tenni, hogy mind az ket ertelemben vagy on valami fogyatkozás. Mert az íras az mennioršag es az pōkol kōzót, nem esmer har madik auagy negyedik heliet, sőt vgy tanít hōgy az kí híűen az halalbol életre megyen. Míkor azert kerdes tunk, hol vadnak az lelkek, ást felelliűk, hogy az híuek nek lelkek az Christussal vadnak. It immar eűnkben kel vennűnk, hōgy az híuek az Christussal mondatnak eggiűt lenni, háromkeppen. Előűor it ez vilagon az Christussal vagyunk az hítnak általa, mint sent Pal mōgya, hogy az Christus lakozik az mí híueinkben az hítnak általa. Másodűor, vagyunk ű vele lelek ferint mint sent Pal tanít, Kíuanok meg valni, es az Christussal lenni, melliet kel erteni, mind az heliről, mind az diczősegek reűeről. Harmadűor leűnk ű vele testűnk es leűnk ferint, mind az helire, mind az tōkelletes diczősegre nezue, mint sent Pal bizonittia: Ragattatunk ű eűleiben az eghben, es ekkeppen mindenkor az Vrral eggyűt leűnk. Summa ez, hōgy az senteknek lelkek az

hel

Eph. 2.

Phil. 3.

1. Thess. 4.

helire nezue az örök életben egyűt vadnak az Christus: Az allapatra nezue pedig, meeg ez vtan tekellertesb diczõsegek leßen, mikor az testet fel tamaftia az föld bõl, es az ű diczõseges testehez hasonlatosa tefi. Az diczõsegek azert tekellertesge leßen az testben es az lelekben, mikor az Christus az hiueket az ű Attianak be aianlia es Isten leßen minden mindenekben. Ezt illien pel dabol kõnnieb meg ertenı. Az valastot Kiral' az Coronatnak elõtteis az orfagnak örõksegeben vagyon. De mikor az Coronat az orfag akarattibol feieben tefik, az ű diczõsege es kirali birodalma tekellertesb leßen, noha az vtanis vgian azon orfagot biria: Ig' az hiueknek lelkek nem budõsnak az örök elet kiuul, hanem abban ielen vadnak, de az bodogfag meeg tekellertesb leßen az testnek fel tamadasa vtan. Mas azert az lelkeknek heliek rõl fõllani, mas allapattiokrõl ertekezni, melliet az kerdeshen iol meg kel valastani. Touabba az iras hasonlatõsfag ferint sockeppen neuzezi az lelkeknek heliet, niha Isten kezenek, niha oltarnak, niha Abraham kebele nek, niha Paradyfusnak, es vgian azont harmadik egynek.

K: Igazan valliake az Papistak, hogy az lelkek Lymbusban es purgatoriumban mennek?

F. Az Papistak az Lymbust valami bizonios helynek mondottak az pokol es az meniorfag közõt, ahõua mentenek az Attiaknak lelkek az Christus el iõueteli elõt, ki mikor az valtagnak arrat meg fizette es fel tamadot volna, az hiueknek lelkeket ű magauul egyetemben fel vitte az diczõsegeben. Ezt pedig ezzel erõsítették, hõg' az Christus az menniorfagnakk apuiat az ű

aldo

dozattiaual nitotta meg, es miért hog' ez nem ment volt
veghez az Attiaknak ideieiben, az ű lelkek is az örök
eletnek heliere nem iuthattanak. De ez igen erőtelen o-
koskodas: Mert az iőuendő aldozatnak ereie az igiret
ferint ű reaiokis el hatott, es űk is az öröksegeben rebesek
voltanak. Ezt bizonittia az s. Pal, mikor vg' tanit, hogy
az Christus által meg engeftelttettek az meliek az föl-
dön es az egekben vannak. Az földieken az elő fentes-
ket erti, Az egekben leuők pedig azok, az kik az Chri-
stus testben valo meg ielenesenek előtte ki multanak ez
vilagbol, es immar az ű lelkek, nem Lymbusban, hanem
az egekben vadnak, honnet az irasis azt ielenti, hogy az
Lazar Abrahamnak kebeleben vitettet, ez pedig az dis-
czőség az mellet mindenek birandok valakik Abrahā-
nak hitit köuetik. Az Purgatoriumot valami tisztító fēn-
nek mongiak, meliben az lelkek az testi halál után vitet-
nek, hogy az bűn rolok le egetetuen Isten eleiben tisztan
mehefsenek. Ezokaert lelek valtsagotis rēdeltenek, hog'
az mife mondas által az kenből meg szabadulhassanak.

Ioan. 5.

Hog' ez hamis velekedes legien, az derek iras meg bizo-
nittia, Mert az Christus vgy tanit, hog' az ki ű benne hi-
szen az halalbol életre megien. Az Christus is az ű lelket
az Attianak aianlia, es az Toluait azzal biftattia, hogy
vele lefen Paradyfusban. Honnet az s. Istuan is kōniōs-
rōg est monduan: Vram Iesus ved hozzád az en lelke-
met. Sz: Palis kiuan ki mulni es az Christussal eggiūt lē-
ni. Az meli irasokat pedig erre vontanak, semmikeppen
rea nem illenek. Első az s. Dauid kōniōrgese: Az mely-
segekből kialtottam te hozzád. De erre aít kel felelni,
hogy az melisegek az sok fele niomorusagok, meliekbē
az Dauid be merült volt az ű életiben. Nem föl azért ha-

lala

Mt. 7.

Phil. 1.

Psal. 130

Iala vtan való kinniaról, hanem arról az melliet fenuedet
 it ez vilagon. Masodszor az Zacharias mondasar hozzak
 elő: Ki boczattam az te fogliaidat az kutbol, az kibem
 nem vala víz. It ez helien az kut nem egieb, hanem az
 tömlőcz es az ehseg, meliből az nep meg sabaditatot az
 ű testamentomanak vere által auag' az Istennek fogada-
 saert, meli az külső aldozatokkal meg erősitetöt, hogy
 az lelki es Christus által valo sabadulafnak emlékeftetö
 bizonyaga lenne. Harmadik. Az 6. Pal mondasatis erre
 vonfak: Az kinek munkaia el egettetik, kart val, ű ma-
 ga pedig meg tartatik. De vgy mint az tűz által. It ez
 helien az tűzön kel erteni az 6. leleknek vilagosito es es-
 meftö ereiet az igenek igaz értelme által. Mert az Isten-
 nek vezerlö lelke, az hamis velekedest meg emefti, mint
 az tűz az pözdoriát, es meg vilagosittia az embernek fös-
 tet elmeiet, hog' az előbbi teueligefet hatra vetuen es ab-
 ban vg' mint kart valuan, az iras ferint igaz értelmet kö-
 uethessen. Egieb helieken pedig az tűz giakorta iegyzi
 az niomorusagokat, meliekkel Isten az hitet proballia,
 mint à David mongia: A tűzön es à vizen által mentünc.
 Negiedik. Az Christus mondasatis erre akariak vonni:
 Ki né megy addig önat, mig né meg fizet, mind eg' fillie-
 rig: De à Christus hasonlatofsag ferint fol. Mert mikeppé
 az kegietlen adost az Vr ki nem boczattia az tomlőcz-
 ból mig nem meg fizet, de ebből nem köuetkőzik hogy
 meg fizethessen: Ig' az Istenis az tömlőczre es az karho-
 zatra veti ást, az ki felebarattianak vetket meg nem bo-
 czattia, ahol az ember mind örökke fizet az büntetes al-
 tal, de mind az által soha eleget nem fizethet, es ezokaert
 meg nem sabadulhat.

1. Cor. 3

N

Az

*K: Az lelkek eggik testből mehetneke
masikban ?*

F. Az Pythagoras regenten vgy tanitot, hogy mikor az lelkek az testből ki mulnak ímeg mas emberben, az uagy meeg oktalan alaatokbanis mennek. Ez velekedes el hatot volt az Sidok köziben is, honnet az Herodes ast itelte mikor az Christus czudakat tenne, hog' az kő röstölő Ianos lelke volna benne. De hog' ez hamis erte lem legyen, az felül valo bizonyagok meg ielentik, mel liek ast erősitik, hog' az lelkeknek az ű erdemek berint bizonyos heliek es allapattiok vagyon nem búdosnak sem mas testben nem mennek. Ahol pedig az iras vgy tanit hogy Illiesnek lelke Elisæusban es Ianosban volt, nem az leleknek allattiarol bol, hanem az aiandekoknak hasonlatossagarol. Mert az minemű erő es az tanitasban valo buzgosag volt az Illiesben, vgyan azon auag' hasonlatos aiandek talaltatot az Ianosbanis.

*K: Alusnake az lelkek az testi
halal vtan ?*

F. Nemellyek tulaidonitanak az lelkeknek valami hošu es meli almot, az meliben nyugosnak vgy mint erzekenseg nélkül az testnek fel tamadasaiglan. De erről rőuideden ast kel erteni, mikor az iras az holtaknak almot tulaidonit nem az lelkekről ertetik az kik nem alusnak, sőt inkab örülnek es variak az testnek fel tamadasat, hanem az testről az ki el alusik az az megh nyugsik az ű faratsagatul, es remenség alatt tartatik, hogy meg iouensdöben fel serken es ki iű az ű agyas hazabol. Mint az

Dani-12. Daniel magyarazza ez igeekkel: Sokan azok közül az kik

kik alusznak az földnek pörában fel serkennek, nemel-
liek az diczõsegre, nemelliek pedig az gyalazatra. Az
höl pedig az iras ást ielenti, hogy az hiuek auagy az ű
lelkek niugosnak, est nem az alomrol kel erteni, hanem
auag' bodog állapotrol, meliben ez vilagi keferuseg-
tül meg menekeduen czendesegeben es örõmben vadnak,
auagy az niughatatlanfagtul való meg sünefrol, mely-
ben nehezen variak az kegyetleneken való bossu allast,
es az sentek samanak be telliesedese.

Az Istennek Abrazattiarol.

*K: Hami keppen vetetik az Isten abrazat-
tia az sent irasban ?*

F. Haromkeppen, Elõször a Christus az Istennek terme *Col. 1.2*
set serint valo abrazattia, mind az Istensegnek tellieses-
gere, mind az közben iarasnak tistire nezue. Mert az I-
stennek io kedue es el tickolt akarattia ű benne ielente-
tik meg, mint s, Ianos bizonittia: Az Fiu ki az Attianak *Jo. 11. 1.*
kebeleben vagion, ű ielentette meg minekünk. Mert ű *Col. 2*
az lathatatlan Istennek kepe, es allattianak ki meczet
abrazattia. Ez ieg'zesben az Isten abrazattia sem *Heb. 10*
mi teremtet allatnak nem tulajdonittatik, az Christus ki
rül. Masodszor az Istennek abrazattia, az meltosag es az
birodalom, melliet Isten adot az embernek minden ter- *Gen. 1*
tet allatokon, hog' ezeken vralkodnek es mindenek ű tū
le felnenek, es neki bolgalmanak, mint az Bölcz magiaraz *Ecc. 17*
za, firfiat es affõniallatot teremte az ű kepere, es attz ne-
kiek hogy felne tülök minden test es vralkodnanak
az vadakon es az madarakon. Ez ertelemben mon-
gya az Szent Pal, hogy az firfiu Isten abrazattiaara tes-
remte

remtetet, az affóni allat pedig az firfiúnak diczõsége.
 Mert az Isten az affóniallatnak felette magasztalta az fir-
Pfal. 8. Dávidis errõl enekli: Diczõséggel es ekeséggel meg Cõ-
Colof. 3. ronastad ütet. Vralcottatod à te kezednek alkotmanian:
Ephes. 4. Mindeneket labai ala vetettel. Harmadõr, à mint fõt Pal-
 tanit, az Isten abrazattia, az termešet berint valo fentseg
 es igasfag, melire az elsõ állapotban az ember teremtetet
 volt, hogy mint eg' elõ tükõrben az Istennek diczõsege
 meg ielentetnek.

K: Miben vagyon az Istennek abrazattia?

F. Az embernek lelkeben es ennek minden reßeiben, el-
 meiben, akarattiaban, indulatiban, es czelekedetiben.
 Mert az Isten az ember elmeiben oltotta vala az ù igaz
 esmeretit, minden bölczeséggel es ertelemmel meg eke-
 sítettè vala, es touabba az embernek akarattia engedhet
 vala Istennek, minden indulati tistak valanac, es czeleke-
Ecc. 7. deti az Istennek tõruenieuel egieznak vala. Ezert mon-
 gia az bölcz. Eßt tudom, hog' az embert eppen teremtet-
 te az Isten. Touabba ez abrazatnak reßeit elõ samlallia
 az 6. Pal illien igekkel: Öltõzzetek fel az vy embert az
 ki Isten berint teremtetet, igasfagban es valofagos fent-
 segben. Ebbõl azert meg ielentetik, hog' az Isten abra-
 zattia, nem az test, sem az leleknek allattia, hanem az le-
 leknek iõfagi es fok fele ekeségi, az Isteni esmeret, böl-
 czeleg, artatlanfag es halhatatlanfag, melieckel az ember
 fel eppitetet, es közelb iarult az Istenhez, minden egyeb
 teremtet allatoknal. Sz. Pal azert kettõben helihešteti.
 Eggik az fentseg, meli az elsõ tablat, az Isten igaz esme-
 retit, tisteleit es felelmet be foglallia. Masik az igasfag
 mely

mel' az második tabla szerint való engedelem.

K: *Mikeppen romlot meg az Istennek a=*
brazattia az emberben?

F. Az esetnek általa minden ekességtől meg fosztatték az ember. Mert immar az embernek elmeiben tudatlan sag es nagy setetseg vagion, az Istentől el idegenedet, es az ember ű neki ellensége, minden gondolattia az gonof *Gen. 3.* sagra hailando, es minden igiekezeti az Istennek törve-
niével ellenkőznek: Sőt az bűnben meg holt az halalbā *Eph: 2.* es az karhozatban be merült. Ezt meg bizonyittia az sent Pal: Mindniaian fűkölkődnek az Istennek diczőség: *Roma: 3.* nélkül, ninczen az ki értelmes volna, mindniaian el hasznátlóttanak, es hasontalanokká lőtenek.

ELLENVETES.

Az Prophetanal az Isten azt mongya, hogy *Ezech. 18.*
az fiu nem viseli az Attianak alnoklágat, Hat A-
damnak vetke mi reank meltatlan szállot?

F. Ket fele az vetek: Az eggik köszönséges, meliben a fiaknak resek vagion az attiakual, es ennek terhet egya-
rant senuedik. Az Adam vetkeis ket okaert szállot reanc,
Először, mert az Adam az egész emberi nemzetnek vgy
mint giükere, es miert hog' gonof faua lőt, gonof giümöl
czót kel teremteni, mint a s. Pal magiarazza: Eg' ember *Roma. 5.*
által iút be az bűn ez vilagra es az bűn által az halál, es
ez mindenekre el hatot, miert hog' mindniaian vetkeste
nek: Annak vtanna az Adam ol' ióságot vestet el mely
az fiakatis illette: Azert immar nem csak magatul ves-
tette el, hanem egienlőkeppen mi túlünkis. Második ve-
tek kiualikeppen való, meliben az fiunak ninczen reke

az ű attiaual, es ennek terhet nem víseli az fiu, mert csak annak az leleknek kel meg halni az ki verkezik. Erről bol it ez helien az Ezechiel.

K: Miczoda oka vagyon ez esetnek?

Sap. 2

Ioan. 8.

F. Az iras ket okait ielenti. Első az őrdögnek irigifége mint az Bölcz mongia, hog' az halál az őrdögnek irigifége által iőt be ez világban. Ezokaert mongia az Chri stus, hogy az Őrdög eleitül fogua gylkos volt, es az igasfagban meg nem maradt. Masodik oka az mi első sű leinknek szabad akarattioik, az kik hittenek es engette nek az őrdögnek kesertetinek.

ELLENVETES:

Az Szabad akarat oka az esetnek: Az za=
bad akaratnak penig Isten oka: Hat eckep
pen Isten lefen oka az eletnek?

F. Az Isten nem azért attá az embernek az szabad sa gót, hogy azzal gonósul elne, hanem hog' akarattia fe s rint io kedueből engedne az teremőnek, mint pelda nak okaert, az attia bizza az ő kenczet az fiara, hog' ašt sapöricza es oltalmazza, hog' immar abbol tobzódik nē az attiatul vagion, hanem őnnen magatul: Ig' az eset is nem az Istentul vagion, (mert az bűnnek oka nem lehet) hanem az őrdögtul es az embernek szabad akarattiatul sarmazót. De it az emberi okofsag touab megien, es ašt kerdi, miért nem teremtette Isten az embert, hog' el ne ef hetnek? Ebben az emberi elmelkedes allion hatra es mē nien elő az Istennek titkos tanacza, ki vg' rendelte volt az iőuendő esetre nezue, hog' az hiuekben kegielmesse get, az haragnak edeniben igasfagat ielentene meg.

Mie

K: *Mikeppen eppittetic fel az Istennek
abrazattia az emberben?*

F. Az sent Pal erre ást feleli, hog' mi az Vrnak lelke al ^{2. Cor. 2}
tal azon abrazatra epitetünk fel diczõsegrõl diczõse-
re, az az, naponkent az Isten az hiuekben it ez vilagon
resz berint heliere allattia, az vtan penig az iõuendõ elc-
ben, tõkelletesseggel fel epiti, hog' az esetnek soha az em-
berben helie ne lehessen.

K: *Miczoda okai vadnak az Isten abra-
zattianak fel eppitesenek?*

F. Elsõ az Istennek kegielme es io volta, mint sent Pal
tanit ez igekkel: Fel õltõstetek az vy embert, az ki meg
viittatik az ismeret által annak abrazattia berint a ki õtet
teremtette. Masodõr erdemlõ oka az Christushnak enges-
telõ aldozattia, kiben az Istennek kedues fiaí lettének a
valastottak. Harmadik oka a sent leleknek meg viitasa,
kiuel minket az Isten õnõn magának foglal. Negiedõer
ennek külsõ eskõze az Isten igeie, mint az s. Peter mon- ^{2. Pet. 1.}
gia, hog' vyonnan õületterünk az elõ Istennek igeie által.
Vtolõr ennek vege kettõ. Eggik az Isten kegielmenek ^{Eph. 1.}
ditzireti. Masik hog' sentsegeben es igasagban jariunk õ ^{Luc. 2}
elõtte. Ebbõl azért az iras sok fele inteseket hoz ki, a mel-
liek az kereszteni életre nezek. Mert az hiuek az lelkí
vyulas vtan Istennek kepet viselik, az menire az õ iobas-
ginak kõuerõi, hog' ez által Isten fiaínak esmertesének.

Az Szabad akarattrol.

K: *Miczoda az Szabad akarat?*

Az

F. A ionak es gonoznak meg valastasa, es mind az ket tönök szabadfagbol való követese.

K: *Vagione az emberben az fele szabad akarat?*

F. Az embernek akarattiat ket fele dologban veti az iras elönkben. Mert nemeli dolgok külsők es a természetnek törüenieböl auagy az okofsagbol meg itiltetnek es meg ismertetnek. Nemelliek pedig lelkiek, mellieket az okofsag meg nem foghat, hanē merő bolondsagnak itel.

1. Cor. 2

K: *Vagyone hat az embernek valami szabad akarattia az külső dologban?*

F. Az iras tulaidonit az embernek meeg az megfente lő leleknelküls valami értelmet es akaratot, azokban az dolgokban a mellieket okofsagaual meg foghat, de még ittis az Istennek gondviselele iar elől. Est bizonyittia bent Pal; az poganak vg' mond természet serint czelekedik az zokat az melliek az törüenben vadnak. Masutis pedig ast mongia hog' fegyhetetlen volt, az törüennek igazsaga serint.

Rom. 2.

Phil. 3.

Ierem. 10.

K: *Miert mongia hat az Ieremias, Tudom Vram hogy ninczen az embernek az ű vta, es senkinek nincz hatalmaban hogy az ű vtait igazgassa?*

F. Az Ieremias föl amaz felső okrol az Istennek gondviseléséről, kiuel az Isten bir mindeneket az ű tanacza serint, es giakorta meg tartóztatia az embernek akarattiat es igieközetit. De mind az által ezzel nem rontia el az embernek külső ereiet, es szabad akarattiat vg' mint alsó okott.

Vagyo

*K: Vagione az lelki dologban valami
szabad akarattia?*

F. Az iras ketkeppen veti az embert elönkben: Először ű magaban, auag' az romlot termesetben, es ha eckeppen gondolluik meg az embert, ast mondom hog' semmi szabad akarattia ninczen. Mert az szabad akaratnak semmi okai ű benne nem talaltatnak: Masodszor veti elönkben az kegielemre nezue az vyönnan valo sületes vtan. To uabba, mikor az szabad akaratrol folunk, erröl vagion az kerdes, ha az ember ű magatul engedhet az Isten paranczolatnak, es ha vagyon ereie az Istenhez valo meg tesrefre, ha az lelkieket valami rezből ertheti, akarhattia es meg czelekedheti.

*K: Miczoda okai vadnak az szabad
akaratk?*

F. Első az elmenek es az ertelemnek epsege. Masodik az akaratk engedelmesege. Harmadik az erőnek elegsege

*K: Bizonicz meg hogy ezek az emberben
nem talaltatnak?*

F. Szent Pal ast möngia, hog' az lelkes ember meg nē ^{1 Cor. 2.} ertheti azokat, az melliek az Istennek lelkeie. Az Mosef ^{Gen. 8} is penig ast ielenti, hog' az embernek minden gondolatia iffiusagatul fogua czak az gonofra hailando. Az sent Pal penig ast bizonittia, hog' mi annak elötte az bünbē ^{Eph. 2.} meg holtunk völt, söt az emberi bölczelegröl ast iria, ^{Col. 2.} hog' az testnek ertelme az Istennek ellensege. Est penig ^{Rom. 8.} sükség tudni, hog' az ember ű magat meg esmerie, es meg alazza. Annakutanna az diczöseget es az iduöfsegek

O

min.

minden ökait csak az Istennek tulajdonicza,

ELSŐ ELLENVETES.

Matt. 23.

*Nam Christus azt mongia : Menniszer akaralak en tegedet ösue gyüiteni, de nem akarad :
Hat az embernek lehet valami szabad akarattia
az Istenhez valo meg terefse.*

F. Az hiuogato íget, meliben az Isten akarattia ki íes-
lentetet, az írás ketkeppen tamaftia előnkben. Először ün-
nen magaban, auag' az ű tulajdon termefetiben, a melire
Istentől rendeltetöt, hog' ez által az bűnösök meg teries-
nek, es erre nezue az Isten akar mindeneket ösue giüite-
ni: Mert az íge ünön magabā eleuenítő es giogito, miért
hog' az Isten ez által östogattia az hiueknek minden lel-
ki aiandekit. Ezt sokrak neuezni íeg' berint valo akarats-
nak. Masodszor az hiuatalosokra nezue kel az íget meg-
gondolni. Ezek ket rendbeliek: Nemelliek az eletre ren-
deltetennek, es ez okaert az Istē lelkenek titkos ereieből
engedhetnek, es csak ezekben telliesedik be az Istennek
kegielme es io kedue berint valo akarattia. Nemellieket
penig az Isten az ű tulajdon termefetekben hagiöt, igaz
ítiletí berint, kikben ez íge halálnak illattia. A mikeppen
azert az el hintetet mag' noha ű magaban io, mind az al-
tal csak akkor teremthet giümölcsöt, mikor az io földbe
esik. Ig' az igenek es az hiuatalnak azokba vagió foga-
nattia, az kikben az Isten az ű lelke által meg eleueníti,
hogy giökeretis verhefsen, giümölcsötis teremthessen.
Touabba ez mondasban nem fol az Christus az Istēnek
titkos akarattiarol, hanem az ű tistíró, az melire böczat-
tatot volt, hog' az Israelnek fiait ösue giüitene, de mind

az

1. Cor. 8.

Matt. 23.

az által ezek között csak az maradékoknak kellet id-
uózulniuk. Ebből azért az embernek semmi szabad akas- ^{Rom. 9}
rat es meg terefre való erő né tulajdonítottatik, miért hog' ^{Esa. 10.4}
az külső hiúatal es íntes nem lehet fogonatos az belső
meg eleuenítő es meg terítő kegyelemmelkül.

II. ELLENVETES.

Az Prophetaknal sok helyen mongya az I- ^{Zach. 12}
sten: Terietek meg en hozzám, enis meg terek ti ^{Ierem. 5}
hozzatok, czinalliatok ti magatoknak vy fiuet es ^{Ezech. 18}
ne vessétek el: Hat az embernek vagyon ereie es
szabad akarattia az meg terefre.

F. Ez fele mondasokkal az írás semmi erőt nem tulaido-
nit az embernek, hanem csak arról emlekesteti miuel tar-
tóznek az Istennek, de hog' az ő ereieiből est czeleked-
hesse, semmikeppen nem követközik, sőt ezzel az embe-
r erőt rontia es az ő kegyelmet aianlia.

III. ELLENVETES.

Az zent Ianosis azt mongya, hogy az Isten-
nek paranczolati nem nehezék: Hat az ember en- ^{1. Ioan. 5}
gedhet azoknak, es szabad akarattia lehet?

F. Az Isten paranczolatit az írás ketkeppé veti előnk-
bé. Először az testre nezue nehezék. Mert az Istenek tör-
uénie az test által erőtlenne lefen. Másodszor az kegyelem-
re es az vy refre nezue az hit által nem nehezék az Isten-
nek paranczolati. Mert az mit paranczol önön maga be-
tölti, az ő lelkenek ereie által, mint az Prophetanal mon- ^{Ierem. 31.}
gia: En czelekedem axt, hog' az en paranczolatimban íar-
iatok, Erről mongia az Christus: Az en igam giőniörü-

Math. 11. Igees es az en terhem könjü. Mert az mi lehetetlen vala,
az Christus mi erőttünk aſt be töltötte.

K: Vagyone az embernek ſabad akarat-
tia az lelki dologra, az vyonnan valo ſületes vtá?

F. Vagion, de nem ünön magatul, hanem az Iſten ke-
gyelméből, az Chriſtufert, az ſ. Leleknek meg uytafa-
Ezech. 36. bol az igenek általa. Erről ſol az Propheta: El veſem az
kú ſiuet, es adok ti beletek hús ſiuet, hog' fellietek enge-
Phil. 1. 2 met. Az ſ. Palis ig' tanít, Iſten adgia aſt, hog' az iot akar
hafsatok, es meg czelekedheſetek az ű akarattianak ió
2. Cor 3: kedueſerint. Maſutis penig niluabban ſol: Nem vagiúk
elegék mi magunktul hog' csak gondolhaſsukis az iot,
Ioan. 15. de valamit czelekedhetünk mind az Iſtentül vagion. Ez-
ent erőſíti az Chriſtus: Mint az ſóló veſſő ű magatul nē
teremthet giümölczet, azonkeppen tiis, hanem ha en rai-
1. Cor 5. tam marattok. Touabba mikör az iras inti az hiueket az
2. Tim. 3. meg teres vtan, hog' ű magokat meg tiſticzak, aſt akaria
ielenteni, hog' ű benne az kegielem es az hit nem hiuol
kodo, hanem czelekedő es giümölczöző az ſent életnek
általa. Ezzel azert nem az embernek tulaidonittia az es-
letöt, hanem az Iſten aiandekanak.

Az Valasztasrol.

K: Vagyone az Iſtennek öröcke valo
valaſtafa?

F. Haſnos kerdes ez. Mert ſokan az valaſtásrol vg' er-
tenek, mint ha az Iſten csak az igenek hiuatallia ferint
valaſtana azokat a kik hinnenek, azokat penig meg vet-
ne az kik nem hinnenek; De az iras vg' tanít, hog' az I-
ſten

Isten változhatatlan tanaczabol örök üdőknek előtte az
 kiket akart az életre rendelt, az kiket akart pedig igaz
 itileti berint kebitette hogy haragnak edeni legyenek.
 Mind az ket felekről vadnak eleg bizonyagok. Mert két
 Pal azt mondgia, hogy az ű io kedue berint minket vala Eph. 1.
 tot vilag teremtesenek előtte. Bizonittia est az Esaunak Rom. 9.
 es az Iacobnak peldaiabolis, kikeről az Isten azt mondta:
 Szeretem az Iacobot, giulöltem az Esaut. Mas peldas-
 ualis vgian ezent magiarazza: Mert azt mongia hog' az 2. Tim. 2.
 nag' hazban nem csak aran, es ezöst edeniek vannak, ha
 nem fa es czerep edeniekis, nemelliek tisztelsegre, nemel-
 liek pedig gialazatra rendeltettenek. Az Christusis est Matth. 25.
 bizonittia, mikor ig' bol az itilet napian: Jöjjetek el en
 Attiamnak aldotrai biriatok az orsagot, az meli tinek-
 tek söröztetet vilag teremtesenek előtte. Az hitetlenek-
 ről pedig azt mondgia: Mennietek el en Attiamnak ata-
 kosrai az örök tűzre, az meli tinektek kebittetet.

K: Mit iegyez az valasztasnak igeie?

F. Először az valasztas nez az Istennek közönseges kö-
 tesere, meliel az Israélnek fiait faját nepeue tette vala, az
 mint fok helien az iras mongia. Tegedet egiedül vala Deut. 4.8
 tot az Iehoua, hog' ű nepe lennel. De az kik ebben az va-
 lasztasban voltanak, sokan el vestenek. Mert a két Pal azt Roma 9.
 mongia, hog' az kik Israélből vadnak, nem minniaian Is-
 raelek. Masodik valasztas bizonios tistre valo rendeles, a
 meli ű magaban nem iduósseges, kiről bol az Christus. Ioan. 6.
 Nemde tizenkettőt valasztottame, es eggik ti közzületek
 ördög. Az irasis fok helien mongia, hog' az Christus va 2. Pet. 2.
 lasztatot, az menire az valtsagnak tistire Istentül rendelte
 tet. Harmadik valasztas az ige által való huiatal, az mely

Esa. 14. bizonyos időben leßen. Erről szól az Esaia: Meeg az Ie-
Ioan. 12. houa kőnőrül az Iacobon es az Izraelt valasztia. Az Chri-
 stusis erről mőngia: Nem ti valasztottatok engemet hanē
 en valasztottalak titeket. Negyedik valasztas titkos es őrk
 ke valo rendelese az Istenek a kīröl itt ē helien tanitūk.

K: *Miczoda az valasztas?*

Eph. 1. F. Az Istennek titkos vegezese, melliel világ teremte-
 senek előtte az kīket akart az ű io kedueból az Christus
 ban el rendelt az őrk életre, az ű diczősleges kegielme-
 nek dicziretīre, hog' ezek el hīuatatuan es meg igazitat-
 uan ű előtte sentek es fegihetettlenek lennēnek.

K: *Miczoda okai vādnac az valasztasnac?*

1. Pet. 1. F. Elől iaro oka az Istennek eleue valo tudasa. Melliel
 mindeneket bizonyos vegre rendelt, mint sent Peter bi-
 zonittia, hog' valasztattunk az Attia Istennek eleue valo
 esmereti által. Ennek hasna ez, hog' meg esmeriők ast,
 hog' az Istennek valasztasa nem törtēnetből vagion, ha-
 nem az ű bölczesēgeből es változhatatlan tanaczabó.

K: *Mellik az masodik oka?*

Eph. 1. F. Szerző oka az Istennek io kedue, melliel az kīket az
2. Tim. 1. 2. kart az Christusban rendelt, hog' fogadó fiaī es kegiel-
 emnek edeni lennēnek. Ennek hasna ez, hog' az Istenek
 kegielme meg bőczültelsek, kī sem az hītet, sem a io cze-
 lekedetec nem nešte az valasztasban, hanem csak az ű io
 es kedues akarattia volt ēpec fundamentoma. Mert mind
 az hīt, mind az io czelekedetec az valasztasbol sarmaznac,
Acto. 13. az mint az irasból: Hīuenek mindniaian az kīk az élet-
Eph. 1. re valasztattanak vala. Az sent Palis ig' tanit, hog' valas-
Eph. 2. tattunk es ez által lettünk sentekke, es teremttünk az
 Christusban az io czelekedetekre.

E L L E N V E T E S.

Az

AZ VALASZTASROL.

III

Az Isten az meg vetesben az bűnt nezi: Hat
az választásban az io czelekedetet, auag
az igasfagot nezi?

F. Ebből ez nem követhető: Mert minden bűn terme
bet berint karhozatot erdemel, es erre valo kepest az I
sten meg vetheti az embert igaz itéleti berint. Mert bent
Pal azt mongia, hog' az bűnnek solgia az halál: De vido Rom. 9
tag nincz oll' tökelletes igasfag az emberben, a kire valo
kepest az Isten útet valasthatna az életre. Touabba az
meg vetesnek is elől iaro es szerző oka az Istének vegeze
se. Indito es erdemlő oka az követhető bűn. Mint Rom. 9.
bent Pal tanit, hog' minek előtte sem iot sem gonost nem
czelekedtek volna az Isten az Iacobot meeg akkor beret
te, az Esaut gyűlölte.

K: *Mellik az harmadik oka?*

F. Erdemlő oka ennek az Christus, a kiben az Istē min Eph. 1.
den iduözülendőket öröktől foguan el valastot az életre.
Mert mikeppē az Christus kiüül senkinek iduölseget nē
ad, az őkeppen csak ű beñe, es ű rea nezue rēdel az életre,
mint ű. Pal tanit, hog' beretet minket az ű berelmes fiaban.
Ennek haszna ez, hog' az Christus kiüül semmiben az em
ber ne keresse igasfagot es örök életit. Mert nem adatta
tot mas ne ű az egh alat, az kiben kellene iduözülnünk, Acto. 4. 10

K: *Mellik az negyedik oka?*

F. Ennek külső indito oka az embernek vesedelme, mel
liet az Istē meg sana es az ű kőnőrületesegeből a kiket
akara, az választásnak általa ki ragada az karhozatból.
Mert a hiuekis az ő sarból vadnak, a meliből az vesede Eph. 2.
lemnék edenī, es termesetek berint ezek is haragnak fiaī.
Ebt szükség erteni ennek okaert, hog' az ember az valas
tásnak okaiban semmit maganak ne tulajdoniczon, hanē

meltatlanfogat ismeruen, az Istennek io voltat diczöiczé.
Touabba az Istennek ualasztasara nezue az iduözülendök, örök idöknek elötte, irgalmasagnak edeniue rendeltetnenek, de az romlot termefetre nezue, úkis az bünben es az halalban merültenek.

K: Hany vege vagyon az valasztasnak?

Rom 9.
Eph 1.
F. Harom. Első, hog' a mikeppen az haragnak edenisben, meg mutatta igasfogat es hatalmat. Azonkeppen a valasztottakban meg ielentene az ű id voltanak gazdagfagit. Masodfor hog' az hiuek lennenek az ű veghetet len kegielemnek dicziretire. Harmadik, hog' az valasztottak ez eletben sentek es fegyhetetlenek lennenek az beretetnek altala.

K: Miczoda hasznai es giümölczei vadenak az valasztasnak?

Eph 1.
Ioan. 1.
F. Iollehet ennek hasznait semmi bölczefseg, elő nem tugia famlalni, mind az altal a sent Pal eg' nihanrol emlekezik az Ephesusban irt leueleben illien rendel. Első az fiuagra valo fogadas az Christusban, ki hatalmat adot az ű benne hiuöknek, hog' Istennek fia i lennenk es örökös fi. Masodik az valtsag az Christusnak vere altal. Harmadik az bünnek boczanattia az ű gazdag kegyelmenek altala. Negiedik az ű titkos akaratianak meg ielētese, az Euangelionnak hirdetese altal, minden nepek közöt. Ötödik az hiuatal, es az sentek köziben valo famlaltatasunk az ű akarattianak tanacza berint. Hatodik az igaz hit, meli az iduölsegek Euangelionmabol adattatik az valasztottaknak. Hetedik az sent, igaz, es iozan elet. Niolczadik az igeretnek sent lelke altal valo el peczetlesünk, ki

K: *Kiket valaszt az Isten az eletre?*

F. Nem mindeneket, hanem bizonyos samok vagion az zoknak, az kiknek neuket fel irta az Isten az eletnek kőnieben, mint az Christufis est bizonyittia: Sokan vad Matt. 22.
nak az hiuatalosok, de keuesen az valasztattak. Az é. Palis Rom. 9.
ig' tanit az Esaiassal egietemben: Ha az Israhel fiainak sa Esa. 10.
ma anni lefen mint az tengernek főuenie, az maradékok
iduőzülnek. Masutis ig' tanit: Nem mindenek hínek az Rom. 10.
Euangeliomnak az mint meg vagion írta: Kiczoda híse Esa. 53.
az mi hallasunknak. Az Christufis niluan mongia: Ti az Ioan. 10.
ert nem hístek, mert nem vattok az en iuhaim közzül.

A é. Peteris az Istennek titkos tanaczarol vg' tanit, hog' 1. Pet. 2.
az Christus az hiueknek böczülletes eletnek kőue, de az Esaic. 8. 28
hitetlenek' ű benne meg űtköznek, az melire vettetenek Rom. 9. 11.
volt. Mert ezek ennek okaert hog' nem eletnek fiai, sem Psal. 118.
mikeppen nem hihetnek, es az Christusban meg botran Matt. 22.
közuan el karhoznak.

I. ELLENVETES.

*Az ki az egyenlőknek egyenetlen iutalmat
ad, semely valogato az: De az Isten ast czelekedi,*

Hat ekkeppen semely valogato lefen, meli az
Istennek igassagához nem illik.

F. Igy lenne az Isten semely valogato, ha az embernek
erdemere nezne, de az eletet senki nem érdemli az ű tulaj
don meltosagabol, hanem szabad az Isten vele az kinek
mit ad az őueből, es szabadsgaban vagion, az kinek megh
akaria engedni az adófsagot, ismeg szabad a kitül meg ki
uannia, miért hog' est mutattia az ű igassaga. Est az sent
Pal magyarázza az fazokasnak peldaiával, A kinek sa Rom. 9.

1. Tim. 2

badfaga vagion hog' az sarbol, tistefsegre auag' gialazas tra valö edent czinallion, de mind az altal, nem alhat az fazek semben vele, es nem mondhattia ast neki: Miert czinaltal engemet ekkeppen.

II. ELLENVETES.

1. Iohan. 2.

Nam az zent Ianos azt mongya, hogy az Christus engeftelö aldozatta löt, mind ez vilag, nak büneiért: Hat az valasztásis mindenekre nez?

F. Nemelliek ast felelik, hog' az Christus engeftelö aldozat ez vilagnak büneiért az elegsegre nezue, de hogy immar sokan el vesnek, az emberekben vagyon az oka, az hitetlenség. De az derek es iras ferint valo felelet ez, hog' az sent Ianos ez VILAGNAK neuen nem minden embereket ert, közönfeggel es semeli ferint, hanem minden időbeli hiueket, az kik vilag kezdetitül fogua voltanak, vadnak, es leendőök, kikre egyenlökeppen el hatot az Christus aldozattianak ereie, mint az sent Pal tanit: Az Iesus Christus tegnap, es ma, es vgyan azon mind örökke. Masutis penig az sent Ianos ez vilagnak neuezetit rekesti az eges vilagon el olatot hiuekre, mikor ig' bol: Vg' ferette Isten ez vilagot, hog' az ű eg' fű löt fiat adna erette, hog' minden az ki hisen, el ne vesen, hanem örök elete legien. Ez penig niluan vagion hogy csak az valasztottak hihetnek.

Heb. 13.

Iohan. 3.

Act. 13.

Iohan. 10.

Tit. 1.

Rom. 11

III. ELLENVETES.

*Az sent Pal igy tanit, hogy az Isten mindeneket az hitetlenség ala rekestet hogy mindenen kőniörüllion: Azert az valasztásis minde-
nekre nez.*

F.

F. Az s. Pal ezzel csak azt akaria bizonyítani, hogy az Isten mind az Sídokat mind az Poganiokat egyenlőképen az bűnbé találta, es mindeneké csak az ű io voltából kőnőfürült. Az mindeneknek azért neuen erti az választot Sídokat es poganiokat. Mert az mikeppen az poganioc termeket ferint haragnak fiaí voltanak, azonképpen az Sídok is, noha az Istennek igireti ű nálók valanak. Ezokaert az Isten minden iduözűlendőket csak az ű kegiel mere forítot. Ez magiarazatot az s. Peteris erőfsíti mikor ig' tanít: Bizonnial meg ismertem, hog' az Isten előt ninczen semeli valogatas, hanem minden nemzetben az ki feli űtet kedues ű nála.

III. ELLENVETES.

Az Isten mindeneket akar iduözíteni, es az igassagnak esmeretire iutatni: Hat az választásis mindenekre nez.

F. Erre sok képpen felelnek: Nemelliek azt mőngiak, hogy ű magara nezue mindeneket akar. De ez ellen az iras nílúan mőngia, hog' az kin akar kőnőfürűl, az kit akar meg kementi. Nemelliek visik az igenek kőzönfeges hirdetesere, melliel az Isten mindeneket egyenlőképen hii. Nemelliek az Istennek kűlső taplalására visik, mint az s. Daudi mőngia, hog' az V az barmokat es az embereket tartia. De az s. Pal itt az helien ert minden rēdbeli választottakat, feiedelmet, kőseget, sabados, es solgat, kik kőzöt nem tesen valogatast az iduözitesben, mint masutis mőngia, hog' az Christusban ninczen, sem firsiu sem assoniat, sem solga, sem sabados, hanem ű benne minniaian egyek vagiunk.

AZ VALAZTASROL.

V. ELLENVETES.

2. Pet. 2.

*Az szent Peteris így tanít, hogy az Isten nem akarja, hogy senki el vesessen, hanem mindeneket az Pœnitentia által hozza akar venni. Hat az valas-
tasis mindenekre ki teried?*

F. Nemelliek azt felelik, hog' az s. Peter nezet az igit nek köszönfeges hirdetésere, melinek vősti ez, hog' az emberek Istenhez meg terienek: De mind az által csak azok terhetnek meg, a kiknek az Isten az ű lelkenek tükös ereie által hiuekben be írta az íget. Niluabban való felelet ez, hog' az s. Peter föl, minden időbeli hiuekről kikert az Isten kesik, es halogattia az itiletnek napiat, hog' ezeknek sárok be tellieseggiek, es ű közzüllők eg' se vesen el.

VI. ELLENVETES.

Rom. 5

*Nam az szent Pal özue hasonlittia az ket Adamot, es vgy tanít hogy mikeppen az elsőben mindenek bünöflekke lettenek, azonkeppen az másikban meg igazittatnak: Hat az valas-
tasis mindenekre nez.*

F. Ezt az bölczek sok keppen magiarazzak, De ha az s. Pal tanításának czelliat meg gondolljuk, semmit nem akar egiebet ezzel bizonítani, hanem öfue hasonlittia a hiueknek állapottiokat az első es az második Adamban: Mert az elsőben az valasítottak is, az ű termefetek ferint, mindniaian haragnak fia i lőtenek, mint sinton azok az kik vesedelemre rendeltetnek. De immaron nagjób ereie vagion az másodiknak hog' mindniaian az valasítottak

Eph. 2.

ak ű általa fel eppittesének, es meg igazittasának.

VII. ELLENVETES.

Az Isten esküszik az Ezechielnél, hogy az bűi *Ezech. 18*
nős embernek halalat nem akaria, hanem hogy
meg terien es eilien: Hat az Isten senkit nem
rendel az vesedelemre?

F. Ez igeket az Oseas mondasabol kel magiarazni, Is *Osa. 13.*
raél az te vesedelmed te magadtul vagion, az iduőség
penig en tûlem. Az vesedelemnek azért ket oka vag'on,
belső es külső. Belső oka az bűn, meli nem az Istentûl va
gion: Azert az bűn solgianak az halalnak es vesedelem
nek sem lehet oka. Masik külső, meli az Istennek büntető
itileti az ű töruenienek igazsaga serint, melliel meg ront
minden hitetleneket. Ennekokaert az ű igaz itileti serint,
az bűnert kesírette, mint sent Pal mongia, az haragnak *Rom. 9. 11*
edenit az vesedelemre, hog' ezekben az ű kemen' itileti
az bűn ellen meg mutatna, visontag pedig az valasztot
takhöz valo gazdag kegielmet es veghetetlen io voltat
aianlana, es az Istennek titkos es melleges tanaczat az es
bernek iduözitefeben meg ielentene.

VIII. ELLENVETES.

Ha az Isten el vegezet es fel bomolhatat
lá tanaczabol rendel akiket akar az vesedelemre,
hat az Isten valasztafa az bűnnek oka leßen: Mert
az bűnnelkül senkit nem rendelhet az halalra: De
az Isten az bűnnek oka nem lehet: Azert senkit
nem rendel az vesedelemre.

F. Az vesedelemnek erdemlő es indito oka, az ember
ben

ben lakozo bün, kiert az Isten az haragnak edenit rendeli az gialazatra, es miert hog' űket az ű kegielmiuel es löl nem vesí, semmikeppen az ű termefetek ferint nē lehetnek. De mind az altal az Istennek valasztasa nem elől iaro oka, az hitetlensegnek: Mint peldanak okaert, az feiedelemnek el rendelt törüenie az löpok es az gilkosok felöl, nem okaz köuetközendő lopasnak, auag' gilkos sagnak, noha az törüennek sententiaia öli meg űket. Ig' az Isten az iöuendő bünert az kiket akart, az ű itileti ferint az karhozatra kesítet es visontag az eletnek fiainak az Christusban örök időknek előtte, öruofsagöt ferzet. Az Istennek meg vetele az hitetlenekben, nem ferzö oka az bünnek, hanem itilet ferint való büntetese. Ennek pedig hog' az Isten nemellieket az kegielemre fel vöt, az ű beufeges io uoltanak diczeretire, nemellieket haragnac edeníue rendelt, az ű igaz itiletinek meg ielentefere, az i ras egiebekat nem adgya, hanem csak az Istennek alhatatos vegezefet, melliel, mint a 6. Pal mongia, mindene ket czelekesik az ű akarattianak tanacza ferint,

K: Minemü rendbelieket valaszt az Isten?

F. Iollehet az Isten semmi rendet es meltofsagöt nē nez az valasztasban, mind az altal az el vetteteket, es ez vilagon meg vtaltakat valasztia kímlikeppen, ming az Christusis ezen öruendez monduan: Halakat adók teneked Attiam meñek es földnek Vra, hog' ezeket el reitöcted az bölczeektül es meg ielentetted az kildedeknek. A 6. Palis ig' sol: Latsatok attiamfiaí, hog' nem sok bölcze ket az test ferint, nem sok hatalmasokat, nem sok nemefeket, hanem ez vilagon meg vtaltakat valasztotta az Isten. Az 6. Iacob ezent bizonyittia: Nemde az Isten ez vi

lag

Rom. 9.

2. Tim. 2.

Eph. 1.

Matth. 11.

1. Cor. 1.

Iacob. 2.

lagnak begenit valasztottae az kik gazdagok az hitben.
 Sz. David is ast enekli hog' az Isten az gyermekeknek *Psal. 8.*
 es az czocz sopoknak fiaok által, vegeste el az u diczo-
 seget. Az hiuatalnak rendiis ezent ielenti, mint az pel-
 da besedben mondgia az Christus, hog' az erotlenek, az *Matth. 22.*
 fantak es az vakok hiuattattanak, a lakodalomban. *Luc. 14.*

K: Miczoda az oka hogy az Isten ez vilag
 nak vtollo es el vettetet rehet valasztia az eletre?

F. Első az Istennek iö kedue, mint az Christus tanit, est *Matth. 11.*
 monduan: Vg' legien Attiam: Mert teneked eckeppen
 reczet. Masodik oka, hog' ennek altala az embernek o-
 kofsagat es bölcze seget meg begienicze: Mert az testnec *1. Cor. 10.*
 eselsege, bolondlag az Istennek elötte. Harmadik. Hog'
 az diczösege csak Istennek tulajdonitassek, es mint bent *Eph. 2.*
 Pal mongia csak eg' test se diczekedhessek u elötte. *1. Cor. 1.*

K: Az Istennek valasztasa bizonyose, auagy
 meg valtozhatik?

F. Oli bizonyios, hog' valakik egiser el valasztattak, so-
 ha azokban csak eg' sem veshet el, mint az Ieremiasnal *Hier. 31.*
 mongia: Örökke valo frigiet kötök en te veled. Az Esa *Esa. 54.*
 iasnalis ezent erősitit: A hegiek meg indulnak, az en fr-
 giemnek beke sege penig az melliet te veled körötté, so-
 ha meg ne mozdul. Azert mongia a Christus. Az en Iu- *Ioan. 10.*
 haim az en besedemet halgattiak, es uk köuetnek enge-
 met, es senki az en kezemből uket ki nem ragadgia. V *Ioan. 16.*
 gian ottä ig' sol: Ez az en Attiamnak akarattia, hog' a ki
 ket ennekem adot, azok közzül eggiet se vesfessek el. Mi
 kor az halakra kesülis ig' ad halakat: Attiam az kiket en
 nekem attal, meg tartottam uket, eg' sem veset el bennec,
 ha

Ioan 17.

Rom 8

1 Tim 2

hanem csak az vesedelemnek fia, hog' az iras be tellies
ednek. Sz. Palis ig' biztattia az hiueket: Bizonnial el
hitem aſt, hog' minket ſeme élet, ſem halal az Iſtennek ſe-
relmetül el nem ſakaſthat. Az Tímotheuſnak is aſt írta,
hog' erős az Iſtennek fundamentoma, kinek ez az ű pe-
czeni: Tudgia az Vr kik legienek az őuei.

*K: Hany okaert erős es ſel bomolhatat-
lan az Iſtennek valaſtafa?*

Eph. 1.

2 Cor. 1.

F. Első az Iſtennek titkos vegezefe, melliet az ű veg-
hetetlen igasſaga ellen ſemmikeppen meg nem változtat
hat. Maſodik oka az iduőſegnek arra. Mert az kik valaſ-
tattanak, azok meg is váltattanak, es immar lehetetlen dő-
log, hog' az Chriſtusnak aldozattia haſontalan lehessen.
Harmadik az iduőſegnek erős peczeni: Mert az valaſ-
tas es az meg igazitas melle az ű ſent lelket atta foglaló
zalagul.

I. ELLENVETES?

Rom 15

*Szent Pal igy ſeniegeti az meg tert Toga-
niokat: Ha be oltattal fely, mert az Iſten iſmet ki
vaghát tegedetis: Hat az valaſtottak köz-
zűlis el veſhetnek.*

Ioan 19.

Ezech. 18

F. Ket ſele az be oltas. Első csak az valaſtattake, a kik
a ſőlő tőkeuel az Chriſtusſal vg' egiesűlnek, hog' ű raita
gümmölczetis teremtenek, es ſoha ű rola el nem vagattat-
nak. Maſik be oltas az közönſeges hiuatal es az hitnek
vallafa ſerint leſen. De ezek közzűl ſokan vannak hy-
pocritak, kik űdőuel kiis vagattatnak, mint az Chriſtus
mongya: Minden ſőlő veſőt, az ki en raitam gümmölczet
nem teremt, ki vagh az en Áttiam. Az Ezechielnelis er-
ről

AZ VALASZTASROL.

121

ról tanít. Hogy ha az igaz el tauozik az ű igazságotul, minden ű igazsági az mellicket czelekedet, feledékenységben iutnak. Az fent Palis azért feniegeti az poganiokat az Sídoknak peldaiaual, az kik csak neuet viselik vala az keresztiensegnek, de annak ereiet meg tagattak.

Tit. 1.

II. ELLENVETÉS.

Az e Mofesis eckeppen kõniörög az nepert: *Exod. 32.*

Töröly ki engemet az te kõnyuedböl, á kit irtal:

Azert az valasztas fel bomolhat.

F. Nemelliek ertik ezen az törüennek kõniuet. Nemeliek magyarázzak az testi halálról, az mint masutis bolt: *Num. 11.* Ha eckeppen rendelted hog' en velem czelekeggiel, kerlek ű meg engemet, hog' ne lalsam az en nemzetemnek veszedelmet. Nemelliek visik az Istennek külső kötése, melliel ez nemzetet magának iedzette vala. De ez az igaz felelet, hog' az Mofes az kõniuon erti az valasztottak nakbizonios samokat. Ezt az iras hasonlatossag ferint *Phil. 4.* kõnnek neuezi. Mert á mint az emberek kõniben iriak á *Heb. 12.* miről el nem akarnak feletkezni, ig' az Isten bizonios sam tudgia az űeinek, kik sem meg nem többülnek, sem meg nem keuefednek. Az Mofes kõniörgefe azért nin *Malach. 3.* czen fogiatkozafnelkül, noha ebben ket dolog diczire *Dani. 12.* tes. Első hog' az Isteńek tisteseget akaria ezzel oltalmaz *Ezech. 13.* ni. Masik, hog' az ű nemzetinek ol' nag' iauat kiuanña, *Luc. 10.* hog' még karhozattiaualis keű lenne meg valtani, ha lehetleges volna. Az mi penig ebből kõuetközendő ala, *A pot. 13.* á Mofes az buzgo berelemnek miatta, vg' mint ű maga ki *20. 21.* uul ragattatuan, eűeben sem vette: Mert ez az Isten tekel letesegenek ellene lőt volna, ha Mofes ki töröltetet volna, as ez Istenis űnnön magat meg tagatta volna, Hogy

Q

penig

Rom. 9.

nig ez legyen az igaz ertelem, meg mutattia az Istennek feleletit, a ki meg feddi az Mozesnek meltatlan kereset, este monduan, Kőniörülök az kin kőniörültem. Ezent ielenzi az s, Palnak befeleis: Keuānek atókka lēni a Christustul, az en test serint valo attiamfiaiert. Az lehetetlen dolognak azért keuanafaua, Istenhez es az nephez valo nagj serelmeket ielentettek meg, es ezzel az ű valasztásoknak erős fundamentomat el nem ronthattak.

III. ELLENVETES.

Nam ugyan ottan azt feleli az Isten, hogy ki törli az ki ű ellene vetet: Hat ki az elő könyben fel iratattot ki töröltethetik.

Psal. 69.

s. Ioan. 2.

F. Nem bol az valasztattakrol, hanem az Hypocritakrol, az kik az külső vallas serint, es az Istennek köszönseges kötefe serint, lattatnak vala lenni az életnek kőniueben, az embereknek itiletekre nezue. De akkoron mondattatnak ki töröltetni, mikoron hitetlensegek ez vilagnak előtte ki ielentetik, mint az s. Dauidis bol: Töröltelenek ki az előknek kőniuők ből, es az igazakkal eggiuue ne iratalsanak. A s, Ianosis ezekről emlekezik: Mi köz zülünk mentenek ki, de nē voltanak mi köz zülünk valoc.

K: Miczoda iegiei vadnak az valasztalnak?

Rom. 8.

Ioan. 10.

F. Első az hiuatal, es az hiuogato igenek sereteti, forgalmatossaggal valo halgatafa, es tanulasa, mint s. Pal bizzonittia. Az kiket el valasztot, azokat elis hitra. Az Christusis erről mongia: Az ki Istentül vagion, Istennek igiet halgattia. Itt az őrdög ezzel kesert: Te az Istennek igiet ritkan halgatód siued serint, hanem vnasbol es sokasbol

kasból: Hat nem vag' valasztatot: De ez ellen ast kel felelni az keresztien embernek. Hog' meeg az Apostolokban sem volt mindenkoron egiantt valo buzgo halgatafa az Isten igeiének: De mind az által oket az Christus az giat Iofagból fel eppitette: E mellet igiekezni kel az Isten lelkenek ereieből, hog' az ember minden eletiben az ige nek hasznos halgatoia legien:

K: Mellik az masodik iegye?

F. Az igaz hit, mely az valasztast buksegkeppen kouteti *Tit. 1.* mint s. Pal tanit: Az hit az valasztottake. Mert ez által oltatunk be az Christusban, es ezzel nittatik meg az eletnek kapuia a melire valasztattunk. It a Satan ismeg kefer ti az embert: Talam csak udo ferint valo hited vagion? Ez ellen kel felelni az hitnek tulajdonfagabol, meli az Istennek igiretihez ragaskodik, es csak abbol varia bu nenek boczanattiat. Ennek pedig csak eg' kiczin bukra iat eresse az ember siueben es az u Istenehez fohaskod hasek, soha ketsegben ne essek: Mert noha az giu mola cze ido ferint meg nem teczik az hitnek, mind az által giokereftul ki nem vagattatik, mint meg mutattia az Peternek peldaia. *Luc. 22.*

K: Mellik az harmadik iegye?

F. Az lelki bekesseg es czendesseg, mellyet az Isten lelke berez az valasztottaknak siuekben. Ez pedig az hitból farmazik, meli által meg igazitatu az hiueknek se mi karhozattiok nem lehet, mint s. Pal mongia: Az lelek *Rom. 8.* bizonsagot tesen az mi lelkunknek, hog' Istennek fia i va giunk. It az Satan ezzel kefer ti az embert: Te benned ninczen ez fele lelki orom? Erre ast kel felelni: Noha eg' arant ninczen mindenkor ez fele orom az emberben,

mind az által az Istennek lelke ísmeg fel geriefti, hog' az Istennek io voltában öruendezzen, ű neki kőniörögion es halakat adgion.

K: Mellik az negiedik iegye?

1. Tim. 1.

Gala. 5.

2. Tim. 2.

F. Az io lelki esmeretnek igafsaga, mel' ebben vagion, hog' az leleknek ereieuel meg giőzzük az testnek kiuan fagat. Mert az Isten minket valasztot az kegies igaz es io zan eletnek kőuetesere. Erről mongia a s. Pal: Tauozzec el az alnokfagtul minden, valaki az Vrnak neuet hiia se gitse gúl. It az Satan keserti az embert: Te benned ez felele igafsag ninczen? De erre ast kel felelni, hogy noha ninczen bennünk fegyhetetlen igafsag, mind az által az Christusban tekelletesek vagiunk, es az bűnnek rabsaga bol meg szabadultunk, sőt mikor esünkis az Vrnak esünk, es az ű lelkenek általa ísmet fel eppitetünk, mint az Dáuidnak peldaia meg ielenti.

K: Mellik az ötödik iegie?

Phil. 1.

F. Az vegiglen való meg maradas: Mert az ki vegre meg marad, az iduőzúl. It az Satan ezzel kesert: Nem tudhatod ha meg maracz auag' nem. De erre est kel felelni a s. Pallal, hog' hiű az Isten, es az mi iot el kezdet bensünk veghezis vishi.

K: Miczoda haznai vadnak ez tudomannak?

2. Tim. 2.

Rom. 9:11

Ioan. 10.

Luc. 10.

F. Először az iduősegeknek erős es alhatatos voltat ielenti meg. Másodszor az emberi érdemet rontia el. Harmadszor az Istennek kegielmet aianlia. Negiedser az igenek halgatafat böczülteti meg. Ötödör vigaftallia az hiueket minden niomorusagokban. Hatodör az io czelekedetnek

nek buzgofagos követefere indit. Mert ammi keppen az *Eph. 1.*
diczõsegre hûkseg keppen rendeltetünk, azon keppen az
vy eletreis.

Az Hiuatalrol.

K: Hany fele az Hiuatal?

F. Ket fele. Eggik külsõ auag' közõnseges, melliel az Isten mindeneket hii az igenek hirdetese által, hog' ű hozza meg terienek, es az Christus Iuhai közze adgiak magokat. Errõl mongia a Christus, hog' sokan vadnak az hiuatalosok. Ezokaert paranczollia az tanituanioknak is hog' el menuen hirdesek az Euangeliomot minden teret allatnak. Masodik belsõ es kiualikeppen valo, meli vagon az igenek nem csak hirdeteseben, hanem az sent leleknek belsõ vilagositafaban. Ezzel pedig csak az valasztattakat hii az kiknek atta, hog' az Isten orfaganak titkait erthesek. *Matth. 22. Marc. 16. Matth. 13.*

K: Miczoda okai vadnak az hiuatalnak?

F. Elõl iaro oka az valasztas. Mert azokat hii az Isten, az kiknek neueket fel irta, hog' az ű fianak menniegzőieben hiuatalos vendegek legienek. Masodszor indito oka az Isten irgalmasaga, mint s. Pal mongia: Hitminket sent hiuatalal, nem az mi czelekedetünk berint, hanem az ű vegezese es kegielme berint. Harmadszor. Az Christusban hiit, az ki nekünk erdemlette aſt: hogy az Atianak hiuatalos vendegi legiünk. Negiedser. Az hiuatalnak Safara a sent Lelek, ki az valasztattaknak fiueket keſiti, es haittia, hog' örömet engedgienek az hiuatalnak. Ötödösör. Az hiuatalnak esköze, az ige, kiben est mongiak az hiuogatok, es tanitok: Iõietek el immar az meniegzőben, mert mindenek keſen vadnak. *Rom. 8. 2. Tim. 2. Matth. 23.*

Q3 Mi

*K: Minemű időben hívja az Isten
az embereket?*

Matth. 20. F. Az Isten bizonyos időt és módot rendelt az embernek meg terefere és hívatalara. Mig az idő el nem telik az igenek nincz fogatattia az emberben, mihelt el ű az hívatalnak ideie, ottan engedni kel. Ezert mőngia a Christus az pelda befedben, hog' nemellieket reggel, nemellieket estue fele hii.

K: Hany rendbeliek nem engednek az hívatalnak?

*Matth. 22.
Luc. 14.
Phil. 3.
1. Cor. 15.
Eph. 5.* F. Első rendbeliek az kik feleséget hostanak, auagy az kik ez vilagi gőniörűségben merűltenek, es az kiknek az ű hasok Istenek, es est forgattiak biuekben: Egi gűnk s-igiunk, holnap meg halunk. Masod rendbeliek az kik iga barmot vettenek, ezek az kik ez vilagi gazdagisagert, az Isten őrsagat meg vtalliak, es remeniseget vetik az vesendő marhabā, kiket az s. Pal baluani imadoknak mod. Harmad rendbeliek, az kik mezőt vettenek, ez vilagi hatalmasok es kegietlenek, kik birodalmokban inkab biznak, hog' nem mint az elő Istenben.

K: Hany rendbeliek engednek az hívatalnak?

1. Tim. 1. F. Ket rendbeliek. Elsők, az kiknek meniegzői ruhaiok vagion, az kik az hitben es az id lelki ismeretnek igazsagaban fel őltőznek, es csak ezek maradhatnac meg az lakodalomban. Mas rendbeliek az hypocritak, kik csak neueket aggiak be, de miért hog' ninczen meniegzői ruhaiok, mihelt az gazda, az Christus be megien, az

az, meg itili őket erdemek szerint, ottan ki vettetnek az hiuek közzül.

K: Miczodara húa az Isten az emberek?

F. Az ű drága vaczoraíara, meli az Isten kegielme, az Christus erdeme, es az s. leleknek meg bentelese, Ezzel az Isten vg' meg elegiti az hiueket, hog' soha többbe meg ne eheznek es meg nem somiuhoznak. Masodszor húa az ű neuuenek örök dicziretire, es az el vót iokert való haladásra, mint á s. Peter mongia. Hiit titeket az ű czudalatos vilagósagára, hog' az ű ereiet hirdesetek. Harmadszor húa az sent eletre, mint s. Pal mongia: Nem hiit minket az Isten az tisztatalansagra, hanem az meg bentelesre.

Az Io czelekedetről.

K: Miczoda az io czelekedet?

F. Isten paranczolatia szerint való engedelem, mel' az igaz hitből származik, ez vegre, hog' az Isten tiszteltessék.

K: Hany dolog kívántatik az io czelekedetben?

F. Harom. Első, hog' az czelekedet eggiezzen az Istennek ki ielentetet akarattiaual. Mert valamiről az Istennek befede ninczen, az ű neki ne kedues tistelet, mint á Christus bizonittia: Hyaban tisztelnek engemet az emberek, tanítuan emberi tudomaniokat es talalmaniokat. Az Ezechielnelis ig' solt: Az en paranczolatimban íaria tők, az ti attiaitoknak penig paranczolatiaiban ne íaria tok. Masodszor kívántatik az hit, melynek általa az embernek mind semelie, smind czelekedeti kedues lehet az Isten előtt, Ezert mongia s. Pal, hog' az Abelnek aldozat

tia

Pfal. 50. tia kedues volt az hit által. Az hitetlennek pedig ást mő
Prouer. 15. gia az Isten: Miert hirdeted te az en diczölegemet. Az
Acto. 15. Bölczis ást ielenti, hogy az hitetlennek aldözattia atok
 az Isten előtt. Mert az Isten az fiuet nezi. Az fiu penig az
 hit által tisztítatik meg. Harmadör, az io czelekedetnek
 vege legien csak az Isten tisztelése. Mert az hypocri-
Matth. 5. tak az ü czelekedetekből keresnek magoknak hiü diczö
 seget. De az Christus az hiueket ig' tanittia, hog' ne tud
 gia á bal kezed, mit czelekedik az iob kez. Ez három do
 loggal az hiueknek es az hitetleneknek io czelekedete
 meg valasztatik.

K: *Keduesé az Isten előtt az poganioknac*
es egyeb hitetleneknek tisztelleges czelekedetek az
vyonnan valo sületes előtt?

F. Az hitetleneknek io czelekedetek felöl az iras ket
 keppen sol. Elöször: Az menire az természetnek törüenie-
 uel eggiez az testnek igasága, es az emberekben ez fele
 tisztelleges indulat az Istennek kiualikeppen valo aiande
 ka, annak vranna az közönseges tarsasagnak oltalmazas-
 sarais hasznos, enniböl ást mondom, hog' az Istennek előtt
 te kedues es böczülletes, es ez világi iutalmakkal meg es
Rqm. 2. kesítetik. Erröl mongia á s. Pal, hog' az poganiok termes-
 bet ferint czelekedik az mi az törüenben vagion. Az mi
 pedig az törüenniel eggiez igazságnak mondattatik. Á s.
Mar. 10. Marc-is ezent bizonittia, mikor ást ielenti, hog' az Chri-
 stus az íffiura tekintuen, az ki az törüennek be töltesz-
 uel kerkedek, ferette ütet. Nem egiebert ferette pedig, ha
 nem az külső es reb ferint valo igazságet, nöha meëg az
 törüennek tökeltesetetül tauol' vala. Touabba az sent
Matth. 5. Mathenal ez fele igazsagrol emlekezik; Ha az ti igazsag-
 tok

tok fellieb nem bővelkedik, az iras tudoknak igazsaga-
 nal, be nem mehettek az meniorfogban. Az külső igazsa-
 gót azért nem mindenestül fogva karhoztattia, hanem es-
 legtelennek ielenti az vegre, az melire czelekedik vala.
 MASODfor. Az mi nez az iduőfsegnek okara es erdes-
 mere az külső igazsag annira nem hafnalhat, hog' inkab
 bűnnek itiltetik es nag' kart tefen, mikor az Christus is-
 galsagatul ki rekeft, mint a 6. Pal bizonsagot tefen ünön *Phil. 2*
 maga felől, hog' noha az törüennek igazsaga ferint feg-
 hetetlen volt, mind az altal ást karnak itilte, hog' megh-
 nierhetne a Christusnak igazsagat, meli vagion az hitnec
 altala, Ez okaert mondgia, hog' az Sidok akaruan allat- *Rom. 10*
 ni az ő igazsagokat, az Isten igazsaga ala nem vettetenec.
 Az külső igazsag azért kedues az ő rendiben, de keduet-
 en, kar es bűn az iduőfsegnek okaiban, Ezert mongia a *Heb. 11.*
 6. Pal. Lehetetlen dolog Istennel keduesnek lenni az hit
 nélkül. Es valami hitből ninczen, mind bűn. Mint az mer *Rom. 14.*
 tekletesege ő magaban io, de ha erdemet, es Isten előtt va-
 lo meg igazulafnak velekededet köt az ember melleie, ot
 tan bűnne es meregge leben. Ezokaert az Esaiasnalis min *Esa 64.*
 den mi igazsagunkat fertelmefsegnek hiia. Erre fep pel- *Luc. 18*
 da amaz keueli Pharifaus, az ki Istennek halakat ad, hog'
 nem ollian, mint az töb emberek, de mind az altal az ő is-
 galsaga nem kedues Isten előtt. Mert ket halalos mereg-
 gel eggielittetik. Első az czelekedetben valo bizodalom,
 az embernek pedig nem az aiandekben, hanem az elő I-
 stenben kel bizni, Masik az irigifeg es az ő felebarattias-
 nak meg vtalafa. Az külső igazsag pedig az feretetnelkül *1 Cor. 13.*
 nem lehet kellemetes.

K: Hani fele az io czelekedet?

R

Mikep

F. Mikeppen az Isten törüeniének két reße vag ion, a^z zonkeppen két fele az czelekedetis. Mert nem e i az Istennek feretettire es tißtetittire nez, mint az igenek halgatafa, az kõniõrges es az halaadas: Nemel' penig nez az atiafiui feretettnek, es az kõzõnseges igafsagnak meg tartasara. Est ennek okaert kel erteni, hogy mindenkõr az Isten tißteßsege iarion elõl es ez vtan kõvetkezzek az kûl sõ tarsasagban valo igafsag.

K: Miczoda az io czelekedetnek oka?

Ppil. 2.

Eph. 2.

2. Cor 3.

Tõtüm. 2.

F. Minden iõt az Isten ßent. Lelkeuel az Christufert igaz hitnek általa czelekefik az válastottakban, mint ß. Pal tanit, hog' Isten az aki az iõt el kezdi, es veghez vißi az ű io kedue ferint. Mikeppen azért az hitnek Isten az oka, ig' az giümölczenek is. Errõl mongia a ß. Pal hog' teremttünk az Christusban az io czelekedetekre, mell'e ket az Isten eleue keßitet, hog' azokban iariunk. Az io czelekedetnek azért gondolattiat, kezdetit, kõzepit, es veget egiedül az Istennek tulaidonittia, az kí mint ß. Pal tanit, tißtitõt ű maganak kiualkeppen valo nepet, kí az io czelekedeteknek buzgosagos kõvetõie lenne.

K: Miert kedues az Kereztiennek iõ czelekedeti?

Rom 11.

Ioan 15.

Eph. 1.

F. Mert az hiuek az olai faban, es az ßõlõ tõkeben, az Christusban be oltattauak, es az Istennek ßent leketül igazgattatnak, es az hit által giümölczet teremtenek. Erre nezue kedues az ű czelekedetek Isten elõt, es noha sok fogiatkozás vagion bennõk, mind az által az Isten fereltmeuel el fedettetik. Mert ez Christusban fogadot fiak, es ßemeliek is kedues.

K: Mi vegre kel iõt czelekedni?

F. Első vege az Istennek tíftelegere nez, ki az mi fiui engedelmmüket kedues aldozat gyanant vési, mint az Christus mongia: Tündökliek az ti vilagosagtók az em- *Matth. 5.*
berek előtt, hog' latuan az ti io czelekedetteket, diczõit-
sek az ti meniei Attiatok. Sõt s. Pal aít mongia, hog' min *2. Cor. 10.*
deneket czelekedgiunk az Istennek diczõsegere. Maso-
dik vege nez minõn magunkra, hog' az mi valasztunk-
nak, hiuatalunknak es igaz hitünknek bizonfaga legien.
Az elsõrõl bol a s. Pal, mikor vg' tanít, hog' valasztattunk *Eph. 1.*
az Christusban ez vegre, hog' bentek legiunk. Az maso-
dikrol s. Peter aít mongia: Igiekezzetek attiamfiái, hog *2. Pet. 1.*
az ti valasztotokat es hiuatalotokat meg erõsiczetek. Az
harmadikrol s. Pal aít mongia az Titusnak irt leueleben. *Titum. 2.*
Ezekben meg erõsiczed õket, hog' az kik hittének az I-
stennek, az io czelekedetekben foglalatosók legyenek.
Ezert mongia a bent Iacob, hog' az hit meg holt az czele *Iacob. 2.*
kedetnelkül. Harmadik nez keresztien felebaratunkra,
hog' ezekis az mi példának általa intessenek a bent es *2. Cor. 9.*
letre. Negyedik nez ez vilagi hitetlenekre, hog' ezek nec *Heb. 10.*
baitokat be dughassuk, es az mi hitünk meg ne karomlat-
tassék õ tûlök, gonõs életünknek általa, hanem inkább az *1. Pet. 4.*
kik meg terendök, meg nierhessük õket az Istennek az
mi bent niaiasagunkkal. Sz. Palis ezert inti az Istennek *Phil. 2.*
fiait, hog' az gonõs es ganczõs nemzet közõt, tündöklie-
nek, mint az bõuetnekek.

Az Kõniörgesrõl.

K: *Miczoda az Kõmör ges.*

F. Lelki es testi ioknak igaz hitbõt valo keresse az Istẽ
tûl, a Christus neueben, es az el vet iokert valo halaadas-

K: *Hany reze vagyon az köniörgesnek?*

F. Kettő, Első az keres, mellyel az Istennek minden lelki és testi szükségünket meg jelentjük. Másik az halaadás, mel' nem egieb, hanem az Isten io tetemenienek esmere, ti, meg vallása, es az ű io voltanak hirdetése es diczireti, mint a 6. David mongia: Mit aggiak az Iehouanak, mind azokert, a' mellicet ennekem adot. Teneked aldozom dicziretnek aldozattiat. Ez ket reőről emlekezik az 6. Pal mikor ig' fol: Szűnetlen köniörgietek es mindenekben halakat aggiatok. Az halaadásnak pedig okairol fepen tanit ez igekben: Halakat aggiatok mindenkoron mindenekről az mi vrunk Iűsus Christusnak neueben az Istennek es az Attianak. Az halaadás azért negy dolgot foglal be. Első az mi tulaidon megtatlanlagunknak esmereti, kiről mongia az David: Miczoda az ember, hogy meg emlekezől róla. Mert valaki az ű bűnös es vesedelmess allapattiat nem erti, soha az Istent igazan nem tisztelheti. Második az Isten aiandekinak nag' volta, mellyek böczülhetetlenek mind az lelkiek, mind az testiek. Harmadik, az Isten io tetemeninek igaz hitből es tista fiúból való magasztalása es hirdetése. Negyedik az engedelem es életünknek Isten paranczolatiaa ferint való rendelese. Mert az hitetlenről az Isten azt mongia: Miért befelledte az en paranczolatimat es fel vesed az en kötefemet az uag' fogadasomat az te saiadban. Az bölczis ezent biznittia: Az hitetleneknek aldozattiak vlatatosok az Istennek előtte. Okairol pedig ig' kel erteni. Először. Az halaadásnak kutsaie az igaz hit, meliből az ember mind ű magat, mind az Istent esmeri. Másodszor. Az halaadás az Istent illeti az ki minden ionak oka, mint az 6. Pal tanit ez igekkel: Halakat adunk az Istennek, es az mi V

runk

Psal. 119.

1. Tess. 5.

Eph. 4.

Psal. 6

Psal. 50.

Pron. 15.

Col. 1.

runk Iesus Christus Attianak. Harmadfor. Az halaadaf
nak kel lenni az Christus neueben. Mert csak azoknak
tiszteletek kedues az Isten elöt, az kik az Christusban hit
altal be oltattanak. Negyedfor, mindenekről halakat kel
adni, lelkiekről es testiekről, sőt annak felette az niomos
rusagokrolis, mellieket Isten reank böczat az belső em
bernek eppületire. Pelda erre a sents Iob, ki az karual
lának ideien ig' bol: Az Vr atta volt, az Vr el vette. Al
dot legien az Vrnak neue. Ötödfor. Ennek vege, hogy
az Istent diczirők hog' túb aiandekít vegiük, es hog' es
giebeketis az mi peldankal inczünk.

*K: Miczoda okai vādnak az
Köniörgesnek?*

F. Szerző oka az köniörgesnek az Istennek s. *Lelke, Zach. 12.*
ki ezért mondatik kegielemnek es köniörgesnek lelke
nek: Mert mi magunk aít sem tuggiuk mit kel kernünk, *Rom. 8.*
hanem az sents lelek tanít minket az buzgo es foganatos
köniörgesre. Masodfor az igaz hit vg' mint giökere az
köniörgesnek, melinelkül az Isten elöt nem lehet kedues.
Mert az hit által kel foliamnunk az kegielemnek feki e *Heb. 4.*
leibe. Erről mödgia az s. Pal: Mikeppen híiak aít segítse *Rom. 10.*
gúl, az kiben nem hínek.

*K: Hany dolog kívantatik az igaz
Köniörgesben?*

F. Első az lelki alazatóság, hog' Isten elöt meltatlanok
nak ismeriuk magunkat, minden igaságunkban valo bi
zodalomtul ürefsek legiünk. Mert valaki Isten elöt fel e *Daniel. 9.*
melkedik, nem kegielmet, hanem haragot ker feiere, mint *Rom. 10.*
mint az Phariseusnak peldaia meg mutattia. Masik az *Lucas.*
hit

- 1. Ioan 5.* hit, mely az Istenről az igéret szerint mindeneket ingyen
veszen. Ez ki rekeste az vakmerőseget, hogy Istenről sem-
Marc. 11. mit ne kerien az ember, hanem az mi akarattja szerint va-
Jacob 1. gion. Az vtan az ketelkedestis ki rekeste: Mert az Chri-
stus vg' tanit, hog' valamit kerönk hitből, meg adatik. A
ki pedig ketelkedik mint az s. Iacob mongia, hasonlatos
az tengernek habjaihoz, mellic az felektől idestoua ha-
Rom. 10. niattatnak. Ezert mongia a s. Pal: Hog' hog' hyuk se-
gitsegül az kiben nem hittünk. Harmadik az igaz es io-
zan elernek köüetese. Mert az poenitentia nélkül hason-
Esa 1. talan az köniörges; Erről mongia az Esaiás: Mikor ki ter-
iestítetek az ti kezeteket, el fordítom az en orczamat ti tú-
letek: Mert az ti kezetek rakva verrel. Sz. Pal aít paranc-
1. Tim. 2. zollia, hog' az firfiak minden helien köniörgienek es
tista kezeket emellic fel, harag es vihszavonias nélkül.
Jacob 5. Szent Iacobis est bizonyittia, hog' az igaznak köniörges-
se igen foganatos az Isten előtt. Az igaz köniörgesnek a-
zert két sarnia vagión, az hit es az szeretet, mellic nek al-
tala az Isten eleiben repülhet. Vtolsőr ezek melle kiuan-
tatik az köniörgesben valo sörghalmatolsag es vegiglen
valo meg maradas.

K: Minemű okok kezeritenek az
Köniörgésre?

- F.* Első az Istennek paranczolattia, ki az köniörgest
mint az ű neutenek tisteletit, kiuannia az hiuektől. Ezert
Luca. 18. mongia az Christus, hog' sükseg mindenkor köniörgeni,
es soha meg nem kel faradni. Masik az igéret, meliben az
Isten arra köti ünön magat, hogy az hiueknek könyör-
Psal. 145. geset soha heaba nem haggia, mint az Dáuid bizonyittia:
Közel az Vr mindenekhez, az kik űtet segitsegül hiák.
Har

Harmadik az fok fele búkfegek, mellyek keferitik az embert, hog' az Istenhez sietuen, ű tüle segitseget kerien. Erről mőngia az Efaías: Vraim az nıomorusagban lato- *Efa. 26.* gatnak tegedet meg, es az nıualia az meliben kialtanak, ű nekiek tanıtásokra vag'on: Az Daidnal ig' fol: Hy *Psal. 49* engemet segitsegöl az nıomorusagnak napian, es en tege det meg szabadıtlak, es te engemet diczdıtes.

K: *Kinek kel köniörgöni?*

F. Az Isten az köniörgesnek es az segitsegöl való hı-
uatalnak tısteletit semmi teremtet allattal nem közlette,
hanem csak ű maganak valasztotta, mint az törıuenben is
erről paranczolatot ad: Az te Vradat Istenedet imad- *Deut. 6.*
gyad, es csak ű neki folgaly. Ezokaert sem az Angias *Apo 10. 23*
lok, sem az bentek, ez tısteletet magoknak nem vöttek. *Act. 10.*

K: *Miert kel csak egyedöl az*
Istent imadni?

F. Első: Mert az kit imadunk, abban bizodalmunkat
heliheftettıük. Miert hog' az köniörges nem lehet az hit
nelkül: De ez csak az Istenhez illik: Mert atkozot az *Rom. 10.*
kı az emberben bizik. Azert csak eggiedöl az Isten is *Marc. 11.*
madando. Masodik. Az kı imadando annak minden he
lien való köniörgök nec búkfeget kel ertenı, es hallani. De
ez semmi teremtet allathoz nem illik, hanem czac az I-
stenhez: Hat csak ő imadando. Harmadör. Az kı ima-
dando, vgyan azon mindenható, es valamit akar mind-
nek ellē mindent meg adhat. Ez penig csak az Istene. Hat
az imadasis csak ű neki tulajdonıttatik. Ez okaert rettne
tes baluanıozok es karölök valakic a búz Mariat auag' es
gieb meg holt bēteket imadnak. Negiedier. Czak az ima-
dādo, a kı bıuek nec által latoia. De ez czac egiedöl Istēhez
illik. Hat ű kiuüle semmi terētet allatot nē kel imadni.

K: Kiczoda által kel az Istennek köniergeni?

1. Tim. 2.

1. Ioan. 2.

Ioan 16.

Acto. 4.

Eph 3.

Ioan 16.

F. Sz. Pal ást mongia, hog' csak eg' az közbeniáro az Isten közöt es az emberek közöt. Vgian ezent bizonit-
tia az S. Ianos: Ha vetkezendünk föfolonk vagion az At-
tial, az igaz Iesus Christus: Ki est mongia hog' valamit
kerendünk az Attiatul az ű neueben, meg aggya minez
künk. Nem kel hat sem mennien, sem földön töb közbé-
iárot keresni az Christusnal, az ki által az Isten az hiuek
nek köniörgéseket meg halgattia, es kedues aldozatul
vesi. Touabba noha az Attiak ollian niluan es vilagos-
san az Christusnak neuet az köniörgesben nem emlites-
tek, mint az vy testamentombeli hiuek, mind az által, va-
lameniefer az Istent Attioknak mondottak, es az Abra-
hamnak töt fogadasarol emlekestenek, es valamenifer al-
doftanak, mind annifor az igert közbeniáro által az Iste-
hez foliamtanak. Ez köniörgesnek rendit köüeti á S. Pal
mikor ig' sol. Meg háitom az en terdemet az mi Vrunk
Iesus Christusnak Attiahöz, hog' az ű diczősegenek gaz-
dagfaga ferint, meg erősiczen titeket az ű lelkenek alta-
la az belső ember ferint, Eph. 3.

*K: Miert mongia az Christus az ta-
nituaniokrol, hogy az ű neueben semmit
nem kertenek?*

F. Nem sol az köniörgesnek voltarol, ha nem annac nil-
uanfagarol, az az, külömbseget tefen az ő es vy testamē-
tombeli köniörges közöt, auag' az tanituanioknak elebe-
bi es iőuendő allapattiok közöt. Mert mig á Christus az
fölgai abrazatban ű velek forgot, tudatlanok es erőteles-
nek voltanak, es mint gyermekeket vg' igazgatta az Chri-
stus

stus űket az ű Attiahoz. Az Christus meg diczõúlese v
tan pedig, mikor az kegielemnek es az kõniõrge nek lel *Act 2.*
ke által meg erõsítettenek, mindeneket nagio b bizoda
lommal kertenek à Christusnak neuebē, es az vtolsó buz
gofsag annira neukedet, hog^e ehhez kepest lattatnanak,
mint ha az elõt ingien sem kõniõrgettenek volna.

K: Mit kel az Istentül kerni?

F. Mikeppen az ember kettõbõl al, testbõl es lelekbõl,
azonkeppen az Isten ket rendbeli iokat igir. Nemelliek
neznak az Istēnek tistelelire es lelkünk iduõssegere. Ne
melliek pedig kûlsõ életünknek taplalasara, mellieket az
Isten ad nekünk az kõniõrge nek altala.

K: Mikeppen kel az lelkieket kerni?

F. Az lelkiekrõl Istennec bizonios es tekellertes igireti
vagiõn, melliet soh^a meg nem valtõsra. Annak okaert à
lelkieket, igaz hitbõl, minden ok vetesnekûl az Istentül
kernûnc es varnunc kel, mint az bûnnec boczanattiat, az
hitet, az meg igazulast, es az õrõc eletet. Pelda erre az s.
Pal, ki az hiuekert eckepē kõniõrõg. Nem sũnõm meg *Eph 1.*
ti erettetek halakat adni, mindenkoron az en kõniõrge
simben ti rolatok meg emlekezuen, hogy az mi Vrunk
Iesus Christusnak Istene, az diczõlegnek Attia, aggion
ti nektek bõlczelegnek es meg ielenesnek lelket az ű el
meretire.

K: Mint kel kerni az testieket?

F. Ezeknek kereseben is elõl iar az hit, az meli bizõ
nios ebbē hog^e az hiueknek mindenek iauokra vadnak,
de mind az által ezeket bizonios okokbol ker^e, ha Istene
nek akarattia es rendelése serint vagion, ha az Isten tiste
segenek.

1. Ioan. 5.

2. Cor. 12.

Matth. 20.

Matth. 7.

Luc. 11.

Iacob. 4.

Ose. 13.

Matth. 6.

Esa. 56.

segenek es az ember iduõssegének ellene ninczen az mit ker. Errõl mongia à s. Ianos: Ha valamit kerendünk az ú akarattia ferint, meg adgia nekünk. Azert az embernek az testi dolgoknak meg niereleben, kel magat bizni az Istenre, az ki iobbán tudgia, mi hasnallion es mi arczon. Giakorta azert az testi dolgokban nem halgat meg a mi akaratumk ferint, hog' az ú akarattia ferint halgathafson meg. Est mutattia meg az Mosesnek peldaia, az ki kõniör gese által nem mehere be az igiretnek földében. A s. Pal sem nierzete meg hog' a czapdosó Satant az Vr el vène rola: Mert az Istennek ig' teczek, hog' az Palnak erõtlẽ sege által mutatna meg az ú ereiet es diczõseget. Ezent ie lenti az Zebedæus fiainak, az Iacabnak es az Ianosnak kuanfogokis, kik a Christustul kerik, hog' eggik iob fe lól, masik penig bal felól ülne az ú orfagaban, de ú neki ek ast feleli, hog' nem tudgiak mit kernek. Mert csak az tudgia mit ker, valaki ú magat az Istennek akarattia ala boczattia, es ú tüle, valamit ad, io neuen veszi. Errõl mongia az Christus: Ti gonosok leuẽ az ti fiaitoknak io aian dekokat tuttok adni, meniuel inkab az ti menniei Attia tok iokat ad az kerõknek. Ez pedig az sent Iacab befez deis meg erõsiti: Kertek es el nem vesitek: Mert gonos sul keritek, hogy az ti giõniörüsegtekre kölczietek. Toz uabba niha az Isten buntetesnek okaert, az embert hara giaban meg halgattia, es az mit kuan, neki meg aggia sa niargatasara, mint az Israel fiainak kiralt ad, az ú keresek ferint, de busulasabol.

K: *Ha az Isten el rendelte mit adgyon mi fukleg az Istent giakorta valo keresseel vntatni?*

F: Az okosag eckeppen itel, de az Christus külõmbẽ tanit

anít, mikor az hamis bíronak es az özueg' affoniat- Luc. 18.
nak peldaiat hozza elő: Mert az hamis birotul giakorta
valo keresenek altala, sabadsagot niert maganak. Hat az
Isten, ki igaz biro, sokkal inkább meg halgattia az kik ű
hozza eiel es nappal kialtanak. Az Istennek kezéből az
zert sükség kóniörges által vennünk az mit nekünk az
kar adni ez okokert: Első az Istennek tistefsegere ne.
Mert az Isten az hiueknek kóniörgeseket es halaadaso-
kat, kedues aldozat gianant vesí, mint az Dáuid mongia: psal. 50.
Aldozzal az Vrnak dicziretnek aldozattiat. Masodik ez
hog' az kóniörgesben meg esmeriük erőtlenségünket es
meltatlanlagunkat, es minden iókat csak egiedül az Is-
tennek tulajdoniczunk, mint az Dáuid mongia: Kiseb-
vagiok Vram minden te kóniörületelegidnel. Harma-
dik. Hog' az tista fiúból valo kóniörges az igaz hitnek
es az Isteni felelemnek giakorlása legien, mint az 6. Pal Rom. 10.
mongia: Mikeppé hiiak aít segitsegül, az kiben nem hit-
tenek. Negiedik. Hog' az Istennek aiandeki, az kik nē
törtetenből, hanem kiuallikeppen valo rendeleseből adat-
tatnak, az kóniörgesnek altala keduesbek es böczületes-
bek legyenek.

K: Kiczodakert kel kóniörgei?

F. Sz: Pal erről igi tanit: Intlek hog' kóniörgesek es ha 1. Tim. 2.
laadasok legienek minden emberekert, az kiraliokert es
feiedelmekert. Mert az Isten mindeneket akar iduözite-
ni. Az Ieremiasis inti az nepet hog' az Babiloniai Kiral Hier. 29.
nak bekefegeert kóniörögienek. Az Peterertis mikor az
fogfagban volna az hiuek kóniörgeinek vala. Sz: Palis in Eph. 6.
ti az keresztieneket, hog' ű erette kóniörögienek, hog' az
Isten igeie az ű tanitása által mindenút follion.

K: Mindenkor foganatossé az egyebekert
való köniörges?

F. Az meg halgatafnak ideie es hatara vagion. Mig az
zert az bűnnek meretek az emberek el nem tóltik, az hi
uek köniörgesere az Isten engedelmes lefen, mint az Mo
ses kerelere, az Aronnak es az baluaniozo nepnek az Is
tē keduez, sőt az ű büntetéseket az meg latogatafnak na
piara halaftia. Hog' ha penig az Isten türesenek es vara
sának ideie el telik, meeg az hiuec köniörgese sem hafnal
az engedetlen fiaknak az büntetes ellen, mint az Prophe
tanal erről bizonsagot tesnek: Ha en előmbe allanac Mo
ses es Samuel, nem lefen ennekem lelkem auag' keduem
ez nephez. Ezert mongia az Hierusalemről: Mostan el rei
tettének az te semeid elől, az meliek neznék az te beke
segedre. It pedig ket dolgot kel meg gondolni. Első, noha
az Isten az hitetleneknek nem keduez, mind az altal az
benteknek köniörgese az Istenek előttē böczülletes. Ma
sodik. Az hiueknek tistek ez, hog' egiebekert köniörö
gienek, az ki menetelt pedig az Istennek tickos tanacza
ra bizzak, a ki el rendelte ű magaban, mig varia az embe
reket az meg terefre.

K: Miert kerik niha az zentek az Isten
nek büntetefet az nepre, mint az Illies köniörög,
hog' az Isten ehseget boczasson az földre?

F. Ez fele köniörgesben kiuallikeppen valo indulat va
gion, mel' nem illik minden semeliekhez: Oka pedig ha
rom vagion. Először. Hog' az kik meg terendők volna
nak, az külső czapasokkal intetnenek, bűnöknek esmerez
tire, es eleteknek meg iobbítására. Mert az fenitek, mint
Elai

Exod. 32.

Ezech. 12.

Hier. 17.

Luc 19.

1. Reg. 17.

Iacob. 5

Esaías mőngia embernek tanítására vagion. Masodfor, *Esa 26.*
 hog' az kik az ű alnokságoknak merteket el töltöttek, a
 vesedelemnek általa veget vessenek az bűnnek, melliel
 az Istent indítottak az haragra, mint az Prophetanal mő *Ezech. 14.*
 gia. Az ki fegüerre kebitett, fegüerre mennien, az ki
 dög halakra, dog halakra mennien, Harmadfor hog' az I-
 sten ezeknek peldaiok bol egiebeket intene es meg ielen
 tene, mint eg' elő tükörben, meli rettenetes vesedelem hal
 lana reaiok, ha az bűnből meg nem ternenec, mint a Chri
 stus mongia: Ha meg nem terendetek, hasonlatoskeppen *Luc. 13.*
 tiis el vestek.

*K: Vagione az zentek köniörgesben fo-
 gyatkozás?*

F. Az zentek neha az testnek erőtlenségeből es beke-
 telenlégeből vetket eitenek az keresbē, melliet mind az al
 tal az fiui fogadásnak meltságára nezue, az Isten köniör
 ges gianant vesen ű tölök, es az ű io voltabol a mi fogiat
 kozas abban vagion meg engedi. Pelda erre az Ionas, ki *Ion. 4.*
 busultaban köniörög Istennek, hog' űtet ez világbol ki
 vegie. A Mozesis nem tudgia mit ker az ű keserűségbē, *Exod. 32.*
 mikor ig' fol. Töröl' ki engemet az te köniuedből,akit
 irtal. Az Iob pedig es az Ieremias panaszkodnak es at- *Iob 3.*
 kozzak az ű sületéseknek napiat. It ismeg ket hafnos in *Hier. 20.*
 tes vagion. Első, hog' az hiuek ez peldakra nezue forgal
 matolsan el taustársak, hog' az köniörgesben Isten ellē
 ne zugolodgianak, hanem az Vrnak neuet mindenek bē
 algiak. Masodik. Ha giarloságokbol esnek ez fele beke
 telenségben, ű magokat az zenteknek peldaiokkal bato-
 riczak, es soha az köniörgestül az kesertetekre nezue,
 meg ne bűnnienek.

K: Kelle az köniörgesben valami külső modot tartani?

F. Miert hog' az embernek külső maga viselese az belső indulatoknak iegie ez okaert kiuantatik, hog' az külső bizonyag altalis az fiúnek tekelletessege meg ielenteselek. Erre nezue az Christufis niha le boruluan, niha kez zet fel emeluen az ű menniei Attianak köniörgőt. Szent **Eph. 3.** Palis aít mongia, hog' az ű terdet meg haitia, az mi Vruc Iesus Christufnak Attiahoz, hogy ezzel Isteni felelmet es az köniörgesben valo buzgófatat meg ielentene: **Exod. 17.** Mozesis kez et fel emeluen köniörög vala es az Isten nepe ez által vesén vala giőzedelmet. Ezert paranczollia **1. Tim. 2.** **1. Cor. 11.** **6.** Palis, hog' az hiuek tísta kezeket emellienek fel, es aítis ielenti, hog' az firfiu köniöröguen, es az fiúueget feieben tartuan, gialazattal illeti az ű feiet. De ez fele külső mód csak annira iaualtatik, az mennire az belső io indulatnak, es teredelmes fiúnek bizonyaga.

K: Hol kel köniörge ni?

F. Az Christus es az Apostolok az közönseges giúles kez etet giakorlottak, es abban köniörgöttének az több hiuekkel egietembé. De ez kiüül minden helien es mindenkoron köniörgöttének, es hog' alkotatosbak lehetne nek, titkos heliet kerestének, mint az Christufis az olai fa hegiere ment, es egieb fentekis az emberek nek fe mek elől el reítezuen köniörgöttének. Ezert monda az **1. Tim. 2.** **Ioan 4.** **6.** Pal, hog' az firfiak minden helien köniörögienec. A Christufis ezent bizonyittia, hog' az igaz köniörgők az Attiat minden helien imadgiak lelekben es igalsagban.

K: Hany dolgot tilt meg az iras az köniörgesben?

F.

F. Első, az hitetlenleg es az ketelkedes, meli az kőniör gest hasonlatanna tési. Erről mőngia a s. Iacob, A ki ből czelegnelkül fűködik kerien az Istentől, semmit nem ketelkeduen. Masodőr az ketelkedesnek tarfa az tettetes auag' az sín mutatas, mikor az kőniörges nem az ember nek siveből, hanem saiból sarmazik, az mint az Isten er ről panaszkodik, Ez nep saial közelget en hozzam, az sive pedig tauoli vagion en túlem. Harmadik, az kevel seg es az heaban valo diczekedések kerese az ember nek elötte, mint az Hypócritakrol mőngya az Christus, hog' az gyűlekezetben, es az vczaknak segletiben kőniörgötenek hog' az emberektől lattatnanak, es az kő niörgesnek sine alat be nielhetnek az őzuegyeknek has zokat. Ez ellen tanít az Christus, hog' az híu ember az ő kamoraiaban be menuen, kőniörögien az ő Attianak az ki az reitekben lat. Negiedik az sok es hasonlatan befe dnek saporitasa, melliel az Istent pogany modra akariak az emberek engedelemre haitani. De az Isten az siveet nezi, nem az befednek beiseget, auag' ekeseget.

Iacob. 1.

Esa 29.

Matth. 19.

Matth. 6.

Matp 23.

Matth. 6.

K: Minemű keserteti vannak az embernek az kőniörgesben?

F. Első az bűn es ennek ereie az töruen', mert az okos sag aít itili, hog' az Isten az bűnösöket meg nem halgatzia: De ez ellen az embernek kel magat batoritani, mind az bizonságokkal, melliekben az Isten igeri magat, hog' az bűnösöket meg nem vtallia, kiknek valtsagokra, iut az Christus ez vilagra, mind pedig az senteknek példaiokkal. Kik noha nag' vetkekben estenek, mind az által kőniörgések Isten elöt kedues volt es bűneknek bocza nattiat niertek. Mint az s. David inti az töb bűnösöket az bi-

1. Ioan. 9.

Psal. 39.

Psal. 33.

1. Tim. 1.

Psal. 23

Matth. 15.

Marc. 7.

Hab. 2.

az bizodalomra, az únnön peldaiual est monduan. Ez fe-
geni kialtot az Vrhoz es meg halgattatot. Az s. Palis ű
magat karomlonak, űldözőnek es boffusag szerzőnek mő-
gia, de irgalmasagot niert, hog' az Iesus Christus ű benne
meg mutatna a bűnösökhöz valo gazdag kegielmet. Ma-
sodik kefertet az meg sabaditafnak halogatasa. Mert gia-
korta az boffu varasfal az embernek hiti vg' mint megh-
farad, mint ez meg bizonittatik az Daidnak es az Chri-
stusnak peldaiaban, ki illien igekkel panasolkodik: En I-
stenem nappal te hozzad kialtok es eiel sem halgatok, es
nem felels meg ennekem. Innet vagion hog' malutis vg'
mint serkenti az Istent az kőniörgessel monduan: Kely-
fel, Vram, miért aluttal el. Az Christus alufik az haiocz-
kaban, mikor az tanituanio k az tengerē haniattatnak.
Ez ielentetik amaz Chanaanbeli affoniatbanis, ki az
Christus vtan sokaig kialt, de ű neki eg' iget sem felel. Ez
ellen az keresztien embernek az igireteckel az hittel es a
remenfeggel magat kel bistratni es batoritani. Mert vege-
zetre az hit giőzedelmet vesen, es alkolmatos időben el-
vesi az igiret serint, az mit Istentul kiuant, mikeppen az
Prophetanal meg vagion irua: Ha kesendik meg variad-
utet, mert iuton ű es nem kesik. Touabba ez fele haloga-
talsal az Isten az hitet proballia, neueli, erősfiti es az őues-
it az kőniörgesfre foktattia:

Az Vrtul szereztetet kőniör-
gesnek magyarazattiarol.

K: Mire tanit az Christus ez
Kőniörgesben?

Rő:

F. Rõüdeden az igaz kõniörgesnek rendit meg ielen ti, kit kellien segítségül hini, minemû bizodalommal, ki által kellien mennünk Istennek eleiben, es minemû iokat kellien ű tûle kernünk. Touabba ez kõniörgesben ket rendbeli dolog foglaltatik be Az három első keres az Istennek diczõsegere nez, meliben az ielentetik, hog' min deneknek elõtte az Isten tistefseget kel keresnünk. Az neg' vtolsoban ást kerünk, á mi tartozik, lelki es testi fûk segûnkre. Az mi életûnknek azert első vege, az Istennek diczõsege, masik lelkûnk iduõsegenek keresese, harmas dik, felebaratunknak eppûleti.

Mi Attiank ki vagy men= NIEGBEN:

K: *Miert mondatik az Isten mi
Attianknak?*

F. Az Isten az valasztottaknak Attia kiualikeppen az fiui fogadafra nezue, melliel ûket ferette az ű ferelmes fia ban, á ki hatalmat adot minden hûõknek, hog' Istennek fiai lennenek. Masodszor attianak neuestetik, az vyonnann valo fûletesre nezue, mint á s. Iandõs tanit, hog' az hûek nem az firfiunak akarattiatul, sem az verektûl, hanem Istentûl fûlettetnek. Az Attianak neuet pedig azon ieg' zesben kel venni, mint ez mõndasban: Aldando az Isten es á mi Vrunk Iesus Christusnak Attia. Mert minekûnk az Fiu által vagion menetelünk az Attiahoz bizodalom mal. Touabba az Attianak neuet az iras csak az Isten nek tulaidonittia meltosag es õk ferint, az menire az lel ki fûletes, az taplalas es az gondûifeles ű tûle farmazik, es ű nalanelkûl az kûlsõ okok es eskõzõk semmit nem cze

Eph. 1.

I. J. 1. 12.

Eph. 1.

Matth. 23. lekedhetnek. Ezert paranczollia, hogy ez földön ne hi-
unk sok Attiakat: Mert eg' az mi Attiánk, tudni illik az
Isten, meliel az embereknek keuelifegetek feddi, kik ti-
tesseg kiuanasbol Attiaknak es mestereknek hiuattattiac
vala magokat. Hogy pedig ez neuet az emberekkel is
közli, nem ellenkezik az előbbi mondással. Mert ezek
külső esközök, meliek által az Isten czelekedik. Az te-
sti sületesis Isten aldasabol lesen, melynelkül az emberek
hasontalanok. Az lelki sületesben is az tanitok eskö-
zök, de mind az által Attiaknak neuestetnek, mint az f.
1. Cor. 4. Pal mongya: Noha sok mesteretek vagion, mind az al-
tal ninczen sok Attiatók, mert en titeket az Euangelium
által az Christus Iesusban sütelek. Touabba az Attia-
nak neue niha az irasban közönfegeskeppen vetetik va-
lami szerző okert, mint az sent Ianos az ördögöt hazuga-
sagnak Attiának neuezi. Az Sidokrolis aít mongia az
Christus, hog' ördög Attiatul vadnak. Mert az vakme-
rő hitetlenfegnek, mely ű benne vala, az Satan volt ser-
ző oka. Ez iegyzesben az Esaias az Christust neuezi ő
röcke való időknek Attiának, mert ű szerző oka az mi ő-
rőc életőknek. Est sükség erteni ez okaert, hog' az At-
tianak es az Fiunak se neuezetit se tulaidonlagat őšue ne-
egyeliczük. Az irasis pedig az mi iduősegünknek illien
rendit tartia meg, hog' az Isten az ű fiaban az valasztot-
takat fiaiuva fogatta, es sent lelkeuel az életre űket vyon-
nan sülte, melyre nezue az Isten mi Attiánknek hiua-
tattia magat. Noha pedig az sent lelek sül minket
vyonnan, mind az által, miért hog' ennek eredeti az At-
tiatul vagion, neuestetünk az irasban az Istennek es az
mi Vrunk Iesus Christus Attiának fogadot fiainak, Er-
re nezet az Christus ez ielen való kőniörgesnek rendi-
ben

ben-is.

K: *Hany dologról emlékeztet ez draga
nevezettel?*

F. Először az hiueket batoríttia, hogy az Istenhez nem
vgy mennienek, mint kemény ítélő bíróhoz, hanem
mint kegyes Attiokhoz, ki az ő fiairól mint az Prophe- *Esa. 49.*
tanál mőgya, soha el nem felelkezhetik. Ezent bizonyít *Psal. 103.*
tia az Dávid-is, mint az Attya kőniőről az ő fiai: Igy
az Iehoua az őtet felőkőn kőniőről. Ezt erősíti az Chris- *Luc. 15.*
tusis az tekőzlo fiúnak peldáiával. Másodszor az hiuek *1. Ioan. 3.*
nek nagy mētosága ielentetik ebben meg, az mint sēnt
Ianos tanít, mikor az Isten illy sēretetet adot nekik,
hogy Isten fiainak neuestelsenek. Harmadszor ez draga
neuezet alat ertetik az kőzbeniārō Christusis. Mert az I-
sten senkinek nem lehet iduőzűd Attia, hanem csak a
Christusban, az kiben mi hozzánk meg engesteltet.
Ezert mőgya az sēnt Ianosnal: Valamit kerendetek az *Ioan. 16.*
en neuemben az Attiatul, meg aggya ti nektek. Negyed
sēr, A meg sēntelő lelketis be foglallia, az ki által az fiui *Rom. 8.*
fogadának mētoságában a hiuec be heliheztenek, es az
Christusban be oltatnak. Erről mőgya az sēnt Pal: Ki *Gal. 4*
bőczatta Isten az ő fiaiak lelket, ki által est kiáltiuk: Ab-
ba, edes Attyánk. Azok Istennek fiai az kik Isten lel-
ketűl vezerettenek. Másutis illien rendel tanít: Az Chrűs *Eph. 1.*
által vag'ōn menetelűnk azon eg' lelekben az Attiahoz.
Őtődőz, ez igeuel bizonyiossa tēē az meg igit őzōkseg *Rom. 8.*
rōl: Mert az kik fogadot fiak, ezek Istennek őzōkōsi, az
Chrűsnak penig őzōkōs tarsai. Hatodőz hog' mi Attian-
knak neuezi az Istē űnen magat, az attiafiui sēretetre em-
lekeztet, melliel az hiuek Isten fiainak bizonyittatnak len *Matth. 5.*

Matth. 5. ni, mint az Christus paranczollia, hog' az mi üldözönk-
ert kőnőrdőgiünk, hog' az mi menniei Attiának fia le
helsünk, ki az ű napiat fel tasta az iokra es a gonőfo
kra. Hetedser intetnek az hiuek, az halaadafra, az Isteni
Mal. 1. felelemre es tisteletre, mint az Prophetanal mongia az I-
sten. Ha en Attiatok, vagiok, hól az en tisteletem? Ha
Vratok vagiok, hol az en felelemem? Vtolsor ez neuezet
tel meg valasratik az hiueknek imatkozások minden po-
ganioknak kőnőrdőgefektől, kik nem ertik, kit kellien se-
gitsegül hini, ki által, es minemű bizodalommal. Touab-
ba az kereszten ember, hog' az Isten neki kegies Attia le-
gien meg esmerheti az hitből, az lelki örömből es az en-
gedelemből.

K: *Miert mongiuk az Istent az egekben
lenni?*

1. Reg. 8. *F.* Ezzel az Isten ki mindenűt ielen vagion, nem rekes-
Esai. 66. tetik valami bizónios helire, hanem elősör az ű minden-
Hier. 23: ható ereie, ielen volta es göduifelelele jelentetik meg, mint
Psal. 139. a Daudis bizonittia. Az mi Istenünk az egben, valamel-
Psal. 113 lieket akart meg czelekedet: Masutis erről mongia, hog'
az Iehouanak femei nezek az iokra es az gonőfokra,
Masodfor ezzel meg jelentetik, hog' az Isten minden tes-
remtet allatoknak felette vagion, es semmi hataros allat-
hoz auag' helihez nem köttetik, hanem mindenűt ielen
vagian azoknak, az kik útet lelekben es valóságban se-
gitsegül hiak. Harmadfor, ezzel a mi elmenket fel akar-
ia emelni az földiekről, az menniei es meg maradandó
Ioan. 4. ioknak keresefere, mint az 6. Pal tanit: Feri való dolgo-
Col. 3. kat keresetek, ahol vagion az Christus űluen az Istent-
Philp. 2. nek iobian. Ezzel azért meg jelentetik, hog' az mi pol-
gari

gari niaiafagunk az egekben vagion, es hog' it ninczen *Heb. 13.*
meg maradando varosunk, hanem iöuendöt keressünk.

AZ ELSŐ KERESRÖL.

Szenteltessék meg à te neued.

K: Mit kerünk ebben?

F. Mindeneknek előtte azt kerük, hog' á mint sent Pal : *Cor. 10.*
mongia, mindeneket az ű neuenek diczösegere czeleked
hessünk. Egy igével azért be foglallia az Christus, vala-
mit Isten kíván az emberektől az első tablan, az ű igaz
tisztelét, feelmet, ű benne való bizodalmat, az ű neuenec
segítségül való hívását es az háláadást, mellieket egiedül
az Isten Attiai kegielmefsegeből az Christust, s lelke-
nek általa szerez az hiuekben. Visontag azon köniör-
günk hog' meg oltalmazzon Isteni karomlastul, bekete-
lenfegűl, ű ellene való zugodastul, minden testi batorfag
tul es hamis eskűestűl.

K: Miczoda az Isten neue?

F. Az Isten iöfaginak, az az, bölczesegenek, igazsaga-
nak, irgalmaságának, mindenható voltának es tekelletes
segenek az emberek között való ismereti.

*K: Miczoda az Isten neuenek
meg sentelése?*

F. A Isten neue űnnen magában sent, semmi gyalazat es
fogiátkozas ahöz nem ferkeszhetik. De mondattatik meg
senteltetni az emberekre nezue, mikor böczültetik, es
sentnek, tisztanak, ionak, kegiesnek, conduifelőnek, bo-
su allonak, igaznak es nag' tőrőnek esmertetik, diczirte-
tik

AZ VRTVL SZRESTET.

titik es hirdettetik az hiuektől, mint az Danielis mőngiat:
Teneked legien Vram az igazság es az diczőség, mine-
künk pedig orczának pirulása.

AZ II. KERESRŐL.

Iűiön te orfzagod:

K: Mit kerünk ebben?

F. Hog' az Isten az igenek es f. leleknek általa minket
birion es igazgafson, hogy az testnek gonos kiuanfsagat
meg tagaduan ű neki engedhessünk. Tőuabba kerűk az
Aniafentegihaznak eppűletit, es az igaz tudomannak ki-
teriedeset, minden heliekre. Ez mellet kőniörgűnk hogy
az Satant meg zabolazza, es meg roncza az fenteknek
labok alatt, meg oltalmazuan az hiueket minden teuelige-
stől. Az el őduetel azért az Isten kegielmes akarattjának
meg ielentese az igenek niűluan valo hirdeteseből, es az
űduözűlendőknek be giűitese az Christus seregenek tar-
sagaban.

Rom. 16.

K: Miczoda az Isten orzaga?

F. Istennek hatalma, melliel az igenek es az f. leleknek
vilagositafa által, űnnőn magának saját nepet valogat, es
az Satannak ereiet meg rontuan, az hiueket az Christus
által az diczőségben be helihesteti, hog' Isten legien min-
den mindenekben.

1. Cor. 15.

K: Miuel eppiti Isten az ő orzagat?

F. Kettőuel, Eggik, az ű igeie, meliben mint eg' peczē-
tes es hit fērint valo leuelben bizonyfagot tēfen, hog' min-
den hiűket őrőkős fiaira rendel, es az diczőségnek Co-
ronaiaual meg ekesit, Masik az ű f. lelke, kinek titkos ere-
ieuel

feuel az íget az hiuekben meg eleueníti. Mert az Ige az Isten lelkenelkül holt bötű. Ezokaert az Esaiásnal az íge az Isten orsága it ez helien iedzi es egienlőkeppen befoglallia, az aniafenteg hazat, az igenek igazan való hirdeteset, az kegielemnek ki aradasat minden nepekre. Ez orságnak azért epitőie es oltalmazója, nem teremtet allat, hanem az elő Isten, ki mindenek ellen az ű orságot az kiczinieknek faioi altal meg erőfsíti, hog' az ellen az pokolnak kapui ne alhaszanak, es valakik ez ellen tamadnak, hertelen meg rontasfanak. Ez pedig az hiueknek nag' vigasztalásokra vagió, hog' az Istennek orságában es oltalmában, minden kezigietlenek ellen meg maraggianak, mint az Christussis bizónittia ez ígekkel: Ne fel' kiczin sereg: Mert io kedueból teczet az Ártianak, hog' tinektek orságot aggion.

Esaia 59.

Matth. 16.

Luc. 12.

K: Hani reze vagyon az Isten orságanac?

F. Haróm. Első az Christusban adattatot kegielemnek hirdetese az ígeben, kiről môngia az íras hog' az Istennek orsága mi bennünk vagion. Mert ahol az igenek fögönattia vagyon, ot vralkodik az bölczeseknek es kegielemnek altala. Masik resee az hatalom, auag' az itiletnek es az igazságnak el köuete, mert az Istē az hiueket oltalmazza mint feme feniet, az hitetleneket pedig meghröntia, mint az czerepet az ű haragianak napian. Harmadik resee az diczőség, meliben az Christus be ment az hiueknek kepekben, es el iőuen fel vezi űket, es ezeknek romlando testeket, az ű diczőséges testehez hasonlatos sa teszi.

Luc. 17.

Psal. 124.

Phil. 2.

K: Minemű iokat ostopogat Isten az ű

orságában?

Szent

Rom. 14. F. Sz. Pal illien igekkel famlallia elő: Az Istennek or-
faga, igaság, bekefeg, es f. lelekben valo öröm. Első az i-
galság mel' vagion az bűnnek böczanattiában es az vy-
Matth. 6. onnan valo búletesben. Erről mőngia az Chrístus, Keres-
fetek az Istennek orfagat es az ű igaságat. Masodik az
bekefeg, mel' az meg engefeltetet Istennel valo meg be-
Rom. 5. kellesűnk, az közben iaronak általa, mint az f. Pal bíz-
nittia. Meg igazittatuan bekefegűnk vagion. Harmadik
az f. lelekben valo öröm, mel' az lelki ismeretnek czende
fege es batorfaga, az meg bekelt Istenben az hitnek alta-
10. la. Erről mőngia az f. Pal: Az lelek bizonyagot tesen az
mi lelkűnknek, hog' Istennek fiaí vagiunk.

K: *Miczoda szolgálatot kíván az I-*
sten az ű orfaganak lakosítul?

F. Hogy az mint az Zacharias enekli, minden életűnk-
nek rendiben fogallunk ű neki fentsegeben es igaság-
Luc. 2. ban, Ez ket igeben az egeš töruent es minden tištűnk-
be foglallia. Az fentseg iedzi Istennek igaz elmeretit,
tišteletit, feelmet, benne valo bízodalmat, es az ű neue-
nek segítségűl valo hírafat, minden halaadafsal egietem-
ben. Az igaság pedig az külső tarsafagban valo tekelle-
teseg es feg'hetetlen élet.

AZ III. KERESRŐL. Legyen te akaratod.

K: *Mit kerűnk ebben?*

F. Hog' az Isten f. lelkenek általa az mi kemen' fiuűnk-
ket lagicza, hog' az ű akarattianak engedhesűnk, es biza-
halsuk magunkat az ű Attiai gondviselésere, es adgyon
minde

mindeneket ió kedue szerint. Ebben azért az keresnek ha tart vet, hog' ű tûle semmit ne meriünk korni, hanē csak az mi akarattia szerint vagion, mint az Christus az űnnön peldaiaual tanit est monduā: Attiam, ha lehetséges, tauoz zek el tûlem ez pohar, de mind az által legien az te akaratod. Nem ast kerüik azért hog' az mit Isten akar meg czelekedgie, hanem hog' mi czelekedhessük a mit ű akar, az mit meg tilt el tauostathassuk, es a mit paranczol vegs hez vihessük.

K: Miért kerüik hogy vgy legien ez földönis mint az egekben?

F. Ebben íntetnek az hínek az Isten akarattia szerint *Psal. 102.* való engedelemre az Angyaloknak peldaiaual. Mert ha ezek az Istennek akarattia vtan halgatnak mindenben, es a mint s, Pal mongia, szolgáló lelkek, es ki boczattatnac *Heb. 1.* az választottaknak oltalmazasara, sokkal illendőb, hogy az emberek, az Istennek akarattia ala boczassak magokat, hogy azkeppen az Angyalokkal eg' tarsasagban lehessenek, kik eg' bűnös embernek meg terefen örülnek,

K: Mikeppen czelekedhettiük Istennek akarattiat?

F. Az Istennek akarattia ket rendben vagion. Mert eg gik az törüenben adatot ki, es ennek eg' test sem tehet eleget, masik az Euangeliumban íentetet meg, es est ket keppen czelekedfik az választottak: Először az hitnek általa, melliel az Christusban oltatuan, az Isten akarattia nak engednek, mint a s, Ianos bizonittia: Ez az Istennek *Ioan. 3. 6* akarattia, hogy higgietek abban, az kit el boczatat, Masodszor engednek az io lelki esmeretnek igasaga által, mint

1. Tefs. 4. mint s. Pal mőngia: Ez az Istennek akarattia az ti meg sē
 Matth. 7. telestek. Erről kel erteni az Christus tanitafat: Nem min-
 den az ki mőngia ennekem, Vram, Vram, megien be az
 meniorfagban, hanem a ki czelekeſi az en Attiamnak a-
 karattiat.

*K: Az Istennek akarattia meg val-
 toſhatike?*

Rom. 9. F. Szent Pal aſt ielenti, hog' az ű akarattianak ſenki el
 Titum. 1. lene nem alhat, es az ű beſede ſoha meg nem váltoſhatic,
 Mal. 3. mint az Malachiaſnal bizonittia: En Iſten es meg nem val-
 1. Reg. 15. tozom. Az Samuelis erről mőngia: Az Iſraëlnek Iſtene
 meg nem változik, es meg nem bannia, miért hogy nem
 ember, hog' meg banhatna.

*K: Miért mőngya hat, az iras ſok helien
 hogy az Iſten pœnitentiat tart?*

Gen. 6. F. Az Iſtennek akarattia ketkeppen ielentetik meg, E
 Ezech. 16. lőſör. HAnelkül, auag' minden okuetefnelkül, melínek
 1. Sam. 14. valhatatlankeppē veghez kel menni, mint az holtaknak.
 1. Reg. 15. fel tamadaſaról valo igiret meg nem váltoſhatik. Ma-
 Exod. 32. ſodſör, nemel' akarattiat ki ielēti Haua es bizonios mod-
 Hier. 18. dal, es ebben nem az Iſten változik meg, hanem az em-
 26. 42. ber, mint az Niniuebeliekről el fordittia az veſedelmet,
 Ionc. 3. az mellíel feniegette vala, de ill' űk alat, ha az bűnben es-
 lő mennének. Az Iſtenben azért ſemmi változas nem es-
 et, mert az veſedelem reaíok ſallot volna, ha pœnitentia
 tartafal eleit nem vőttek volna. Ezokaert az Iſten mon-
 dattatik az gőnoſt meg banni, emberi mód ſerint, mikor
 az meg terőkről el fordittia az bűntetef, mellyet ű rea-
 íok rendelt vala, ha az bűnben meg maradnanak, Annac
 ſele

KÖNI ÖR GES R Ó L.

155

Gen. 6.

felette, mikor az Isten így bol: Banom hog' az embert te
remtettem. Banom hog' az Sault kirallia töttem, emberi
bolasnak modgiat követi. Mert mikeppen az ember, az
miből kara követkőzik, bannia, hog' azt czelekette, de vis
sa nem vonhattia. Ig' az Isten mondatik banni, mikor az
ú io rēdelese emberektől gonoz vegre fordittatik, melliel
az ielentetik, hog' ez veteknek az Isten nem szerző oka,
mint a viz-özön előt az bűnben az emberek el aradnac,
az Saul Isten paranczolattia ellen czelekedik, melire ne;
ue Isten bannia hog' Sault kirallia tette, es az embert te-
remtette. E fele bolasnak nemeuel azert Isten magat mēti,
hog' a bűnnek nem oka, sőt azt giűlőli es meg bűnteti.

K: *Lebete hat az történet nek helie?*

F. Iollehēt az ember az iūuendő dolgoknak okait nē
erti, es erre nezue azt itili, hogy sokak történetből esnek
mind az által az Istennek gondúifelesere nezue, minde
nek bizonyos tanaczabol lesnek. Mert iarasunkat, lepez
sűnket, kőnihullatasunkat, es haűnk salait meg samlalta,
sőt az Moses azt ielenti, hog' mikor az ember fat vag, es
az feise ki esuen az nieleből, valakit meg őlend, az Isten
rendelte volt kezében.

Psal. 39.

Exo. 21.

K: *Hany rendi vagion az Isten
gondúifelesenek?*

F. Kettő: Eggik közönseges, melliel minden allatokat
taplal, es az mint az Christus mōngia, fel tamaftia az ű
napiat az iokra es az gonosokra. Erről enekli az Daud,
hog' az Isten tartia az embereket es az barmokat, es ű ad
ad eletet mindē testnek, mēg az hollő fiaknakis, es a mint
az Christus bizonyittia, az vereb sem eszik a földre, az mi
menniei Attiāknak akarattianekül. Masodik kiual

1. Tim. 6.

Matth. 9.

Psal. 36.

Psal. 14.

Job. 38.

Matth. 10.

keppen valo, meliel az ű Aniasenteg' hazat, es semel' fērint minden hiueket bir, igazgat es űnnen maganak fen-teli, minden dolgokat az ű itileti ferint forgatuan az nio-morufagban es az meg sabaditasban, hog' mindenek le-gienek ű nekiek iauokra, meeg à melliek artalmasoknak lattatnakis az testnek itileti ferint. Erről mongia az Esai-asnal: Nemde el feletkeshetike az affőniallat az ű mag-zattiarol, hog' ű raita ne kőniőrüllion? De ha el feletkez-nekis, en te rollad el nem feletkezem. Az en kezemre meczettelek tegedet fel. Masutis ezent erőssiti: Az he-giek meg indulnak es az halmok meg mozdulnak, az en irgalmalsagom pedig te tūled el nem tauozik.

Esa. 49.

Esa. 54.

K. Az gonoz Isten akarattiabol leßenē?

Psal. 89.

F. Az gonosnak okat es annak rendelest meg ket va-lasztani. Mert az Isten noha az bűnnek nem oka, mind az által az bűnt őli vegre fordittia, az melliet az ű titkos ta-naczaban rendelt, kīről az hitetlenek ingien sem gondol-kottanak, mint az Pharaōnak kegietlenleget viši az ű di-czősegenek meg ielentesere es az ű nepenek giakōrlasara. Ig' az Iosephet el arulak az ű attiafiat, de ezzel vigasztal-lia őket hog' nem űk, hanem az Isten atta volt űtet el. Az irig' seg azert saiattoiok volt, de Istē ezzel iōb vegre akart elni, es erre nezue az ű el adafat Istennek tulajdonittia.

Rom. 9.

Gen 50.

AZ IIII. KERESRŐL.

Az mi mindennapi kenierūn

ket ad meg nekünk ma.

K. Mit kel erteni az kenieren?

F. Miert hog' az kenier fő raplalo eskőze az testi elete-nek.

nek, mindeneket be foglal, valamelliek búkségesek ez ie-
len való életnek meg tartására es őrizésére. Köniörgünk
azert it ez helien, hog' Isten Attiai gondiuseleseből ele-
tünköt oltalmazza, io egelseget, bekefeget, es hasnos feie-
delmeket aggion, es visontag el tauostalsón tülünk min-
den vesedelmet, betegseget, ehleget, dög halalt, ellenseg-
nek feg' ueret es minden pusztulalt.

K: Miert mongiuk mienknek?

F. Ket okaert: Először. Mert Isten rendelte az mi életün-
kre, es vg' mint kegies Attia kötelese es adossa tefi ün-
nen magat az mi testünknek taplalására. Másodszor ez ie-
lentetik, hog' az mi kenierünket egiük, az mellyet Isten
minekünk igaz munkánk vran hiuatalunk ferint ad,
mint az Dauid bizonittia: Bodög les, mikor az te kezéd
nek munkaidat esed. Az s. Pal pedig vgian paranczollia,
hog' az ki nem munkalkodik, neis eggiek. Ezokaert ün-
nön magarolis aít möngia, hog' tulaidon kezeuel mun-
kalkodot, hog' egiebeknek is peldat adna.

Psal. 128.

1. Cor. 4.

2. Tefs. 3.

1. Tefs 2.

Akt. 20.

K: Mit iegyez az mindennapi?

F. Az mi elegseges naponkent való taplalásunkra,
Mert a mikeppen eggik nap az masikat köueti, azonkep-
pen az Istennek eltetese soha meg nem sünik, hanem min-
denik nap az ű fel iöueseuel Istennek vy aldasat hozza
az emberekre. Intetnek azert az hiuek, hog' az ielen va-
loual meg elegendgienek, az iöuendöt pedig Isten gondui-
felelere bizzak, mint az s. Palis tanit ez igekben: Nagy
iöuedelem az Isteni felelem az elegseggel egietemben :
Mert semmit ez vilagra nem hostunk, bizonios dolög,
hog' semmit ki sem vihetünk: Ha pedig vagion etelünk,
es ruhazatunk, ezeckel meg eleeggiünk.

1. Timo. 6.

*K: Mi sükség azoknak az mindennapi
kenieret kerniek, az kik böuelkednek?*

Luc. 12.

F. Az Christus aſt môngia, hog' az embernek elete, né
az elegſegben vagion, hanem az Iſtennek aldaſában, az
ki eltetö eröt ad az keniernek az teſtnek taplalafara, es
meg elegiteſere. Mert az Iſten meeg az elegſegbenis eh-
ſeget böczat, mikor az keniernek palczaiat, meg rötia, a-
uag' eltetö ereiet el veſi, mint az Prophetanal môngia: Eſ-
tek, de meg nem elegeſtek.

Mich. 2

Eze. 4. 14

K: Mit ielent az Adasnak igcieuel?

Pro. 10

Pſal. 7. 127.

F. Ezzel ielentetik, hog' az marha nem embernek för-
galmatoſtagaual es eſeſegeuel kereltetik ok ſerint, hané
az Iſtennek aiandekabol adattatik, mint az Bölcz mon-
gia: Az Vrnak aldaſa teſen gazdagga. Az Davidis ez-
ent eröſſiti: Ha az Iehoua nem eppiti az hazat, heaban
munkalkodnak az eppitök. Ezert môngia maſutis: Meg-
nitod te az te kezeidet es be tölteſ az te aldaſoddal min-
den allatöt, Ennek haſna ez, hog' az ember ű magat ha-
ſontalannak eſmerie minden dolgaiban, es hog' Iſtennek
tulaidonicza az gönduſeleſt, az taplalat, es az diczöſe-
get. Ez mellet penig halaadaſra indittafek az Iſtennek
fok rendbeli aiandekiért.

K: Miert keriük hogy nekünk aggya?

Pro. 1.

F. Előſör ebben meg mutattia, hog' az kereſtien em-
bernek egienlőkeppen kiuanni kel az Iſtennek aldaſa-
az ű ſelebarattinakis, mint az iras tanit, hog' az ſirokkal
ſiriunk, az örülőkkel pedig örüllüünk. Maſodſor ezis iel-
lentetik, hog' az Iſten az kenieret nem csak magunk haſ-
nara aggya, hanem egyeb ſükölködőknek taplalafarais,
mint az Bölcz môngia: Az te kut ſeieid ki aradgianak.

Az szent Iános pedig niiluebben szól. Az ki láttia az ű fű kölködő attiafiat es be rekesti az ű köniörületesseget, mi keppen maradhat meg abban az Istennek szerelme?

K: *Miert kerüic hogy Ma aggya?*

F. Ebben az telhetetlenseget, es az fösuenseget tiltia meg mel' az Istennek gondúfeleletül el fakad, es életinek okat az vesendő marhaban helihesteti. Erről mongia az Christus: Ne legietek forgalmatosok, mit egietek es mit igiatok, auag' miuel ruhazzatok magatokat. Mert ezekről az ti menniei artiatoknak gongia vagion, ki az mada rakat el tartia, az mezei viragokat meg ekelsiti, es ill' okkal aggia az életet, hog' annak mindēkor taplaloia legiē. Erről mongia a Christus: Meg őiatok magatokat az fösuenfegtül, melliet s. Pal ez igeckel magiaraz. A ti erkölcsötök idegē legiē a fösüēfegtül, meg elegenduē az ielē va

Matth. 6.

Luc. 12.

Heb. 12.

K: *Hani fele a forgalmatossag?* (löckal.

F. Ket fele. Eggik hitetlenfegnek forgalmatossaga, mel' az testi gondnak üzese, ez vilagi marhaban valo bizodalommal es niughatatlan kiuanfaggal egyetemben, Istēnek gondúfelele felet. Ennek azert giökere az fösuenfeg, meli baluani imadas es az elő Istentül valo el fakadas. Erről mongia a s. Pal: Az kik meg akarnak gazdagulni, esnek az ördögnek töriben, es sok kesertetekben, meliiek űket meritik az vesedelemben. Az Christusis ezent erősfiti: Mit hafnal az embernek, hog' ha ez vilagot meg nieriis, ha az ű lelkeben kart val, Eft tiltia meg mikor afe mongia, hog' ez vilagnak gondgiaiual meg ne nehezitesenek az mi siueink. Masodik tist ferint valo forgalmatossag, mel' az Istentül rendeltetet hiuatalnak, hiből valo el köuetese az Istennek diczősegere, egiebeknek es minön magunknak tífesleges taplalasara,

Eph. 5.

1. Timo. 6.

Hany

*K: Hani dolog kívántatik az keresztieni
forgalmatosságban?*

Math. 6. F. Az Christus be foglallia ez igeiben. Keresetetek es
lőször az Istennek őrfogat, es az ű igasagát, es ezek megh
adattatnak tinektek. Az forgalmatóságnak azért első
probaia az Istennek igeie. Második az hit, es Istennel va
io meg bekeles, es bűnünk boczanattianak meg nierefe
a Christusban. Ez által lehet kedues Isten előtt, mind fe
meliünk semind forgalmatósagunk. Harmadik, hogy az
munkanak vege Istennek tisztelsegere, felebaratunknak
pedig eppületire nezzen: Mert az Istentől adattatott mar
ha az irgalmassággal, es az io tetemeniel senteltetik meg,
a mint az Christus tanit: Aggíatok alamísnat es minde
nek tisztak lesnek tinektek. Negyedik ez mellet vagión a
bekefeggel ualó senuedes, hog' az ember mindent az Is
tennek kezéből io neuen vegien, es ha az munkanak haf
nat nem lattia, kesfegben ne essek, hanem az Istentől var
ion, mint az Dávid mongia: Vess az Vrra az te gondos
dat es ű tegedet el taplal. Másutis ezent bizonittia: Nem
am soha hogy az igaz el hagiátatott volna az Vrtul,

Psal. 37.

Psal. 14.

AZ V: KERESRŐL.

Boczásd megh minekönk az
mi bűneinket (auagy adóssaginkat).

K: Mit kel erteni az adósságnak neuen?

F. Az Christus az bűnt adósságnak moggia hasonla
tóság serint. Mert az mikeppen az ados fizetefre köte
les, azonkeppen az bűnert az törüennek karhóstatasa ala
rekeftetik az ember, es soha az halálnak, tömlőczeből ki
nem

nem menekedhetik elég, eges fizetésnelkül. Ez igeuel meg
jelentetik az embernek minemű niomorodot allapattia
vagiön, míg az bűn ala rekestetet, es visontag az bűnnec
boczanattia, mel' draga es bõczúlhetetlen aiandeka legiē
az elõ Istennek, melinek altala Istē örökös fiaí lehetünk.
Masodfor ez igeuel meg bizonittatik, hog' míg ez rom-
lando testben elõnk, addig az bűntül úressék nem lehet-
ünk, hanē sűkõlkõdünk napõnkent az bűnnec boczanat-
tianelkül. Harmadfor az bűnt mienknek mongiuk, hog'
Istennek tulaidoniczuk az igalsagot, minen magunkban
pedig az meltatlanfagot meg ismeriük, es semmit az em-
beri erdemnek ne tulaidoniczunk. Negiedfer meg ismer-
iük, hog' az mi bűneink oli adofsag, melliet soha meg nē
fizethetünk. Az adofsag tiz ezer talentum, minekünk pe-
dig eg' fillerünk sinczen. Azert az mi fizetésünkert soha
meg nem szabadulhatunk, mint â Dauid mongia: Ha az
mi bűneinkre samot tartandaf Vram; Kiczoda alhat meg
te elõtted?

K: *Miczoda az bűnnec boczanattia?*

F: Az bűn solgianak, az örök karhozatnak meg enge-
dese â Christusban igirtetet kegielemert, az hitnec altala.

K: *Honnat vagyon az bűn boczia-
tasnak eredeti?*

F: Az Esaiasnal errõl ig' sol: En en vagiok, az ki az te al-
nakfagidat el tõrlõm, ennen magamert, es tõbbe â te bű-
neidrol meg nem emlekezem. Masodfor erdemlõ es fize-
tõ oka csak egiedül az Christusban talaltatik, â ki ez vi-
lagra iút, hog' az bűnõfõket iduõzitene. Harmadfor az
s. lelek az Christusban adattatot kegielemnek sáfara, az
ki az bűnbõl meg eleuenit, es vy teremõt állatokka cziz-

Esai: 44.

1. Timol.

nal, hog' elliünk ű előtté sentségben es igaságban. Nes giedser, esköz es fogo kez az bűn böczanattianak el vez teleben az igaz hit, melliel az Istennek igiretihez ragaszkodunk es az bűnnek terhetül meg szabadulunk.

K: Mikeppen tulaidonittia az iras az bűnnek boczanattiat niha az Istennek niha az tani toknak, niha egyeb rendbeli hiueknek?

F. Először az Isten az bűnt meg boczattia ok serint, az mennire az bűnnek ereiet es iutalmat az karhozatot el harittia az hiuekről es ű nekik a bűnt nem tulaidonittia, hanem az ű kegielmeuel es az Christusnak igasagau al fedezi es ekkeppen semmi terétet allat az Isten kiüül a bűnt meg nem boczathattia. Masodszor az tanitok meg boczattiak az bűnt bizonsag tetel serint, az mennire az Istennek köüetseget hordozzak, es az ige által hirdetik az hiueknek az bűnnek boczanattiat. Visöntag az bűnt meg tartiak, mikor az ige által Isten haragiat hirdetik azok ellen, az kik az bűnből meg nē ternek. Harmadszor a hiuek meg boczattiak az bűnt az meg bekellefnek al tala, mikor az ű bűuekből az haragot, az giülföseget es az bössü allafnak kiüanfagat felebarattioik ellen ki vetik.

K: Minemü rendbeli bűnök boczattatnak meg?

F. Az Papistak ašt ertik, hog' az Christus aldozattia által csak az eredendő bűn boczattatik meg, az czelekedendőt pedig eleg tetellel, es io czelekedettel kel el törleni. De ez ertelem Istennek koromlasara vagion az derek iras ellen. Mert az sents Ianos ašt bizonnittia, hog' hiü es igaz az Isten, hog' meg boczassa az mi bűneinket

Luc. 5.

Ioan. 20

Matth. 16

Ioan. 2

is meg titokban mind
kor fölött vala az cze
vannai veti es egi
nak meg titokban
ert az vala titokban
mind az el moztat
czacotta az öket sőt a
neni fákabban.

K: Ha az Isten

mind

F. Mert az bűnök

El vetetők szent az bűn

zue. Mert valók az

mi karhozattioik ninc

ra nesue. Mert imm

nink meg föltötta az

leknek ereiet az ten

Erről magia az a Pal

ü Atiának diczföleg

iatunk. Harmadkor el

terefszegnek remelege

adando az vóllo nap

Mikeppen

tnak az mi ellen

K: Oké az

mi

F. Azmi boczattatik

bizonilag. Mert az Isten

Es meg tisztítzon minden alnokfagból. A f. Pal pedig mi-
 kor fölött volna az czelekedendő es czegeres bűnökről,
 vtanna veti es est mongia: Ezek valatok, de meg igazul-
 tatok, meg tisztulatok, es meg benteltettetek: Az Isten az
 ert az választottaknak, mind az eredendő, czelekedendő
 mind az el mutat, ielen valot, es iőüendő bűnöket meg bo-
 czatotta, es őket soha semmi az Istennek kegyelmetül el
 nem szakíthattia. 1 Cor. 6. Rem. 8.

K: *Ha ncz Christus el vötte az bünt*
miert vetkezünk?

F. Mert az bűnnek giókere es taploia bennünk vagió. Rom. 8.
 El vetetöt azért az bűn előőr az ű karhóztató ereiere ne-
 zue. Mert valakik az Christusban vadnak, azoknak sem-
 mi karhóztatók ninczen. Másodőr az bűnnek vrasaga-
 ra nezue. Mert immar az Christus lelkenek ereie, mi bē-
 nünk meg foitotta az bűnt, es meg zabolásta, hog' az le-
 leknek ereieuel az testnek kiuanfogat meg giőzhetsük.
 Erről mongia az f. Pal: Mint az Christus fel tamadot az Rom. 6.
 ű Attianak diczősege által, azonkeppen mi is vy életbē Col. 3.
 iariunk. Harmadőr el rontatot az bűn, az iőuendő tőkel
 letelsegnek remenőgere nezue, melliet az Christus meg Phil. 3.
 adando az vtolso napon minden hiueknek, 2 Tim. 4.

**Mikeppen mi is meg bocza-
 tunk az mi ellenünk vetetteknek (adósinknak)**

K: *Okáé az bűn boczanattianak az*
mi boczatasunk?

F. Az mi boczatasunk, az Isten boczatasanak külső
 bizonyaga, Mert az Isten soha az bűnt meg nem boczata-
 tia

1. Cor. 13.

tia az poenitentia tartasnelkül, melínek gímólcze az vy
elet es az atiafiui beretet, es ennek tulajdona az túres, es a
kegyesség, meliben felebaratunkhoz való engedelmesség
meg ielentetik. Ez ígekben azért vigasztallia az Christus
a bűnösöket, hog' az mikeppen úk felebarattioknak vet
keket meg engedik, illien bizóniosoc legienek, hog' ú ne
Matth: 18. kiekis az ú bűnöket az Isten meg boczattia. Visontag
vg' tanít, hog' az kik felebarattioknak vetkeket meg ne
boczattiak fiuek berint, az Isten sem boczattia meg az ú
bűnöket.

K: *Hogy hogy lehet ez, ha giakorta még
az keresztien ember sem boczathat meg
fiue berint?*

Rom: 7.

F. It kel esmernünk es siratnunk az mi erőtlenségün-
ket es meg kel gondolnunk, hog' az hiú emberben ket
ellenkező res vagion. Az test igiekezik az bossu allasra,
de az lelek ellene törekedik, hog' a gonost az idual meg
gőzze, es naponkent fiuet lagicza az engedelmességre.

K: *Hany dologgal int az iras felebara-
tunk vetkenek meg boczatafara?*

Deut. 32.

Psal. 94

Luc. 18.

Hier. 51.

1. Tess. 3.

F. Első. Mert az bossu allas Istennek tísti, melliet más-
gunknak nem vehetünk Istennek gyalazattia nélkül, mint
az Mosefnel mongia: Ad ennekem az bossu allast es en
visssa adom. Ezokaert neuzei önnön magat, bossu allasok
nak Istenenekis. Második. Mert az kegyességgel meg ie-
lentetik, hog' Istennek fiaí vagiunc, mikor irgalmasok es
tűrők lesünk, mint az mi menniei Attiánk irgalmas, az ki
minékünk sok bántalan bűneinket meg boczattia. Erről
mongia az 6. Palis: Meg latsatok, hogy senki másnak az
gonos

gonóbert ne aggion gonóbt, hanē mindenkor az eg' mas
közöt valo kegyeléseget kövessetek. Harmadik. Mert az
mint ű, Pal tanít, az ember az bóssu allasnak kiuasfaga *Eph. 4.*
ual az ördögnek helt ad, annak töriben es az Istennec ha
ragiaban eiti ű magat, mint az bölczis mongia: Az ki bo *Ecl. 10*
űu allast keres, meg talallia az Vrtul az bóssu allast. Ne
giedik az mi feiünknek az Christusnak peldais erre
int, kiről ű. Peter ast mongia, hog' mikor bialmasztatnek, *1. Pet. 2.*
senkit visűa nem bialmaz vala, es mikor senuedne, sen-
kit nem seniegetet, hanem az bóssu allast annak atta, az
ki igazan itel. Az tanituanio katis pedig az Christus ke *Luc. 9.*
menien fedde az bóssu allasnak keuasfagaert, est mond-
uan: Nem tudgiatoke, kinek lelke yattok ti? Az ember-
nek fia, nem az vestesre, hanē az meg tartasra iut. Ötödik
Az Isten bizonyos tanczabol es iteletiből boczattia az
hiuekre az meltatlan bóssusagot, az ű bünökert, de mind
az altal az hitnek es bekefeggel valo senuedeseknek gia
korlasara, mint az David peldaisa meg mutattia, ki mikor
az Semeitül bialmasztatnek, nem engedi az ű solgainak,
hog' meg ölnék, est monduan: Haggiatok beket neki, az
Vr paranczolta, hog' ennekem gonóbt mongion. Hatod-
dik. Mig az embernek siue irigifeggel es bóssu allasnak
keuasfagauat geriedez, az Istennel az kóniörges nem le
het foganatös, mint az Christus tanit: Ha fel vised az te *Matth. 5.*
aiandekodat az oltarra, es meg emlekezel rola, hog' az
te attiadfianak, vagion valami nehessége te ellened, meni
el es bekelliel meg ű vele, az vtan el iüuen az te aiande-
kodat vid fel.

K: Nem szabadé semmikeppen bozrut

allani 5

X 3

Az

Rom. 13.

F. Az bossu allas ket fele. Eggik törüeni serint vagion
melliet Isten bizot az feiedelemre, ki mint s. Pal mongia,
bossu allo az haragra az gonosul teudnek. Hat az törü
kedes meg engettetik, csak hog' ebben az ember keres
se az igaznak esmeretit es meg valastafat, harag es bossu
allafnelkül. Masodik törüen ellen vagyon az embernek
bosusagabol, es hiuatallia kiüül. Ebt az iras sok helien
meg tiltia, mint az Christus mongia: Az gonosnak elle
ne ne alliatok melliet s. Pal ig' magiaraz; Senkinek az go
nosert gonost ne aggiatok.

Matth. 5.

Rom. 12.

Psal. 18. 41
58. 79. 94

K: *Miert kerí hat az David sok helieken*
az Isten bossu allafat az ű ellensegin ?

F. It harmat kel meg gondolni, az kóniörgő semelt, az in
dulatot, es ez mellet, az igiet, az vtan ki ellé kerünc. Előőr
Az kerő semeli ket rendbē vagiō, nemeli tistbéli, ki az I
sten hiuatallia serint bizonios okbol, niha kiuanhattia az
bossu allast. Nemeli pedig kōz semeli, az kihez giakor
ta nem illik ez fele kiuanfag. Masodőr az indulatis ket
fele, nemeli nez az mi tulaidon semeliünknek hantafara,
es ebt bekefeggel kel senuednünk, karmolas es atkozodas
nelkül. Nemel' pedig kiualikeppen való indulat az Istē
nek diczōsege mellet, meliben az sentek giakorta Istē
nek bossu allafat kertek az hitetlenek nec feiekre, mint a
Hieremias kōniörgō. Ne leg' irgalmas az ű alnokfagoka
nak, es az ű bünők á te orczad elōt el ne törōltessék. Har
madőr, az semelis az ki ellen bossut kerünk ket fele. Ne
meli vagion az hiueknek tarsafagaban, es erre nem sa
bad, sōt nagi karomlas, atkot kerni. Nemel' az Aniasenta
eg'haznak tarsafaga kiüül, vagion es ellensegünk. De ez
is ket fele. Mert vagion ol' ellenseg, az ki tudattanfagbol
öl.

Hier. 18.

Psal. 69

Öldözi az hiueket, kiert inkább köniörgeni kel, mint az Saulufert az hiuek köniörgenek vala. Pelda erre az Christus, az ki ig' köniörög az ű ellenfeigiert: Attiam boczasd meg nekiek, mert nem tudhiak mit czelekednek. Vade nak ismeg ölliak, az kik giűlösfegből es vakmerősfegből az igasfagnak ellene allanak, kikre az hiuek Istennek igaz iteletit, es boűű allafat kerhetik, mint az sent Pal kö 2. Tim. 4 niörög, hog' az Alexandernek meg fizessen az Vr az ő czelekedeti ferint.

AZ VI. KERESRŐL.

Ne vigy minket az keserted

BEN.

K: Mit kerünk ebben?

F. Ez keresnek rövid ertelme az 6. Palnak tanitasaban 1. Cor 10 be foglaltatik, Híű (vg' mond) az Isten, az ki nem hagy titeket fellieb kesertetni, hanem az mennire el benuedhe titek, es az kesertettel egietemben ki menekedest ad, hog el viselhesetek. It azert az emberi erőtlenség, vettetik es lönkben, mel' az keserteteknek ellene nem alhat, hanem az Istennek ereietűl segittetik az giőzedelemre. Ezokaert köniörgűnk, hog' az testnek kiuanfagit ne haggia veghez vinnűnk, es ne eneggie, hog' ezektűl kesertessűnk az ű paranczolatnak által hagasara, az külső niomorufagoknak miatta se engedgie, hog' ketsegeben esűnk.

K: Hany fele az Kesertet?

F. Ket fele, Eggik belső, másik külső. Az belső pedig kettő. Első az kiuanfag, melliel indittatik az ember az bűnnek czelekedetire, es ez által meg kesertetik. Mert mikép

Iacob. 1

miképpen az taplo az kiczin fikrat meg fogiat ig' az őrdög, vet az embernek eleiben valami alkolmatofsagot, meli az kiuanlagot fel geriešti az bűnnek el köueteſere. Effele keſertet, mint a f. Iacob tanit, ninczen az Iſtenül, melliet ok ſerint kel erteni, miert hóg' az bűntetes ſerint Iſten engedi meg, hóg' az ember keſertefek. Ez ielentes tik ez igebenis, meliben kerülik, hóg' ne vigien keſertetben. Az maſlik belſő keſertet, az gonóſ lelki iſmeret, mel' az bűnnek általa, az Iſten karhóztato törüenieből meg ſebhettetik, es ha az keſertetet az Iſten az ű lelkenek es reie által meg nē giőzi, az embert keſegben es veſedel emben eiti, mint az Cainnak es egieb hitetleneknek peldai meg mutattia.

K: *Miert boczattia Iſten meeg az ſenketis affele keſertetekben es rettenetes eſetekben?*

F. Első oka, hóg' az hiuek alazatofsagra tanittasának, es meg eſmeriek hóg' az ű allások Iſtennek kegielméből vagion. Maſodſor, hóg' az Iſteni tiſteletben, az tökelletes eletben, es az kőniörgesben ſorgalmatosbak legienek es őizzek magokat az őrdögnek czalardsagi ellen. Harmad ſor, hóg' az egieb hiuekis ezeknek pelda iaua az keſertet ellen batorittasának, mikor az teſtnek erőtlenségeből haſonlatos vetkekben eſnek, mint az Peterről mōnſgia Chriſtus: Te meg teruē a te attiadſiait meg erőſſiczed.

K: *Hani ſele az külső Keſertet?*

F. Ket ſele. Előſő az ember keſertetik iob felől az keſdues allapattal, egelſeggel, gazdagſaggal, tiſteſeggel es egieb ſele aldaſockal, melliek nōha ű magokbā iok, mind

altal az Satantól kefertetre fordítottak, mikor ezekből az embernek gonosz kiánfaga meg jelentetik, mint az 6. Palis bizonyítja, hogy az kik meg akarnak gazdagulni 1. Tim. 6. fok kefertetekben esnek, mellette az vesedelemben 1. e is tik őket. Másodszor kefertetik bal felől, minden fele nios moruságokkal, segenységgel, betegséggel, és gyalazattal, hog' az ű lelki aiandekít, az haboruságnak tüzevel, mint az tista araniát meg proballia. Ezt az iras Istennek tulaj donittia, mint az Abrahamot meg kefertette. A bent 10. botis az Sarannak kezében attá, minden marhaiat hertes lenséggel el vőtte, rettenetes betegséggel meg verte, fele seget rea tamaštotta, ki űtet hitiben is meg karomlotta. Az vtan ki kővette az Satan az tanituanio katis, hog' ő ket meg rostalna, miken az affonallat meg fokta az buzat rostalni. Touabba it ez helien valaštast kel tenni, az Istennek es az Satannak keferteti közöt. Mert az Isten az hiueket, kefertí, hog' ű belőlők az bűnt ki főzze, az hitben az remenységben es az bekeféggel való fenue desben eppicze. Az Satan pedig igiekezik az hiueket Istentől el šakaštani, es keféggben eiteni.

Gen 22.

Heb. 11.

Luc 22.

K: Hanykeppen kefertetik az Isten az embertől?

F. Először kefertetik az testi batorfaggal, mikor az ember az kegielem alatt az bűnben el arad, es lelke esmereti ellen vakmerőkeppen az ű paranczolatit által hagi, amint az 6. Peter mongia. Mit kefertetik az Istent, akaruan az is gat vetni az tanituanio katis niakokban? Másodszor kefertetik, mikor az ű tüle rendeltetét esközöket az emberek meg vtalliak es űnen magoknak šabad akarattio k ferint, niaualiat keresnek. Erről monda az Christus az Satan-

Act 14.

Y

nak

Matt. 4.

Deu. 6.

Num 26.

1. Cor. 10.

Iudit. 8.

nak. Ne keferced az te Vradat Istenedet. Harmadszor kefertetik az beketelenfeggel, mikor az ember nem bízhattia magát az Istenre, hanem az szabadításban, üdör es módót akar Isten eleiben sabni. Ekeppen az Istent meg kefertek az Israél fiaí az pusztában. Az Iudit is erről fedádi az Bethuliabelieket: Kiczodak vattok ti, hog' az Istét meg meritek keferteni, üdör rendeluen neki az szabadításra? Mind ezek ellen azért, hogy az Isten meg oltalmazzon, es az ű lelkenek általa meg erősícszen, kóniörgünk ez keresben.

AZ VII. KERESRŐL.

Szabadicz meg minket az
GONOZTVL?

K. Mit ielent az szabadításnak igeieuel?

F. Hog' aung' meg oltalmazzon az vesedelemtől auagha bele estünk, meg mecszen. Ez igeuel azért meg mutatia, hogy az ember nem az ű efeségeuel es igitkezetisuel menekedik meg az gonosztul, hanem Istene az oltalom es az szabadítás, ki ellen az embernek semmi tanácsa nem használhat. Ezert mongia az írás, hog' erős kű var az Istennek neue.

K: Miért kerük hogy minket szabadícszon?

F. Ezzel az Christus emlekestet az attiafiui beretetre, hog' az szabadulást az mi niomorodot attiankfiainak is akkeppen kerük, mint mi magunknak. Mert az ki felebarattianak vesedelmet keuannia, az ű maga szabadulást sem kerheti igitz hitből.

K: Miért az gonoszon?

F

F. Először az Satant, az ki gonofs ünnön magaban es az *Iean. 8.*
 hazugsagnak attia, es igiekezik az embereket is az gonof
 sagban be meriteni. Masodszor erti az bunt, melliet az iras
 gonofnak neuez, miert hog' az Isten töruenieuel, ellenke
 zik. Harmadszor ert ez igen, minden lelki es testi niomo
 rusagot, mel' az bünnek giümölcze, es az testnek rontasa
 ra vagion, es ezokaert gonofnak mondatatik, mint az A
 mos bizonirtia: Ninczen ol' gonof az Varasban, melliet *Amos 9.*
 az Iehoua nem czelekednek.

K: *Hanykeppen szabadit meg az gonosztul?*

F. Iollehet az Isten szabaditasanak sok es samlalhatats
 lan moggia vagion, mind az által, ez haromban kiualy
 keppen be foglaltatik: Előber meg szabadit niiluan valo
 es lathato segitseggel, mikor az gonofnak auag' az niomo
 rusagnak közepiből ki ragadgia az hiueket, mint az Da
 uidnak, Iobnak es Iosephnek peldaia meg mutattia. Mas
 sodik moggia ez, mikor az terhet mindenestül fogua el
 nem vesi, de eröt ad az hiueknek, hogy el viselhessek,
 mint az bét Palrol, noha el nem vesi az czapdoso Satant, *2 Cor 12.*
 mind az által az ű kegyelmenek es segitő ereienek ielen
 leteleuel ütet vigasztallia, es az ű erőtlen segeben, az Isten
 meg mutattia az ű hatalmat. Harmadik moggia ez, mi *Esa 57.*
 kor az Isten az őueit, az követközendő gonofnak előle *Sap. 4.*
 ki ragaggia ez vilagbol, es az ű agias hazokban be küldi
 az niugodalomra.

K: *Miert mongiuk eszt az köniörgesnek ve
 geben: Mert tied az orsag, az hatalom es az di
 czöfeg, mind örökke?*

F. Ez három ígeben okat aggiuk, miert kel az Isteñek
 meg halgatni, es minket meg szabadítani. Először, mert Iste
 r ii ne

1. Pet. 2.

né az ország, az az, mert ű minekünk kiraliunk, es mi vi-
fontag ű neki fiait nepei vagiunk es tulajdon öröksege
Ezokaert tísti mutattia est az mi Istenünknek, hog' az ű.
Aniafenteg' hazat, mint örökseget oltalmazza es meg fa-
badicza. Masodfor, őuenek mongiuk az hatalmat, melliel
meg ielentetik, hog' ű neki ereie vagion az szabaditafra, es
ezzel az mi hitünk is batorittatik. Harmadfor Istene az
diczőség, az az, ha az hiueket meg szabadittia az ű igireti
serint, ebből az ű sent neue diczertetik, az az, igasaga, ke-
gielmesege, gondviselése es veghetetlen hatalma esmer-
tetik, hirdettetik, es mindenek előt fel magasztaltatik.

K: Mit iegiez az Amen?

1. Cor. 1.

F. Ez igeuel az irasnak sokafa serint az kőniör ges re-
kestetik be Annit tefen az Amen mint valóság, igazság,
hiűség es alhatatóság, melliel ket dolog ielentetik. Előfor
az Isten igiretinek tekelletesege, mint a 6. Pal mongiat:
Minden ígeretek az Christusban Vg' es Amen, az az, es-
rősek, auag' alhatatósok. Ezokaert az Christus az eskü-
uesben giakorta ez igeuel sokot elni. Masodfor az mi hi-
tünknek batoritafara fogal. Mert ezzel meg ielentiük,
hog' hiűbük aft, hog' az Isten meg halgatta az mi kőniör
gesünket.

*K: Mond meg rövid summaban ez
kőniör gesnek ertelmet?*

F. Mi Attiánk.

Az az, Mi kegielmes Istenünk, ki minket az Christus
ban fiaidda fogattal, es 6. lelkeddel vyonnan fűluen, az ő-
rök életre el foglaltat.

Ki vagy menniegeben.

az

Az az, ki mindenható, gondviselő és ielen való Istē vag'.

Szenteltessék az te neued :

Engedgied, hog' mindeneknek felette az te neuednek
tíftefséget kereshefsük.

Iűiön az te orfagod:

Bir' es igazgas minket az te igednek es sent lelked-
nek általa.

Legyen te akaragod:

Aggiad hog' mindenbē a te akaragodnak engedhefsűnc.

Mikeppen meniben vg' ez földönis :

Az az, mint az Angyalok az te akaragodnak engednek,
azonkeppen miis, hog' ű velec eg' tarsasagban lehefsűnc.

Mi kenierűnket az mindennapiat ad meg
nekűnk ma:

Taplalliad az mi életűnket, minden testi áldasiddal.

Es boczaſd meg nekűnk az mi bűneinket:

Szabadicz meg minket az bűnek solgiatul, a karhozattul .

Mikeppen mijs meg boczatunk ellenűnc
veteteknek :

Az az, Bűnűnk boczanattiarol bizonyagot tessűnk fe-
lebaratunk hoz valo kegyességgel.

Es ne vigy minket az kesertedben:

Az az, Ne hag' fellieb kesertetűnk, hanem az mennire
el ſenuedhettiűk.

De ſabadicz meg minket az gonofstul:

Az az, oltalmaz meg az őrdögnek czalardsagat ul, a bűn-
tűl es az egieb fele niomorusagat ul.

Mert tied az orfag:

Az az, ezért ſabadicz meg, mert te mi kiraliunk vag', es
mi te orfagod vagiunk.

Ti

Tied az hatalom:

Az az, csak teneked egiedül vagion erőd az szabadításra

Tied az diczőleg:

Az te neued diczirtetik az mi szabadulásunkból.

Amen.

Az az hisssük, hog' tekelletes vag' az te igiretedben, es minker meg halgattal az mi kőniörgesünkben.

Az kereztieni Szabadsagrol

K: Micsoda az kereztieni szabadsag?

F. Az Isten kegyelméből az Christufert, az hit által va lo meg szabadulása az valasztatraknak, az Istennek harag iatul, a törüennek atkatul es igaiatul, es minden emberi talalmanioktul, a mellickek az hiueknek lelki ismeretec meg nehezittetnek.

K: Hani reze vagyon az kereztieni szabadsagnak?

F. Kialikeppen kettő. Eggik az lelki vesedelemből va lo meg menekedes, Mert immar a kik az Christusban va dnak hitnek által, azoknak sēmi karhözattiok ninczē, a törüennek atka ala sem vettetenek, az ördögnek hatalma bolis ki szabadultanak, es az kegyelem alat meg maraduan Istennek örökös fiaí, Christufnak penig örökös tarsai let tenek. Masik az közönseges dolgokban (mellicket az Isten sem paranczolt sem meg nem tiltot) valo szabadsag.

K: Honnat vagion eredeti az szabadsagnak?

F. Ennek semmi oka nem talaltatik az emberben, hanē
az

az Isten az ű kegielméből azokat az kik természet szerint haragnak fiaí voltanak, kirali szabadfaggal aiandekősta meg, melíról az sent Peter is illien ígeckel tanít. Ti vátok az sent nep, az kirali papfag es Istennek tulajdon öröksegi. 1. Pet. 2.

K: Ki által adattatik az szabadfag?

F. Az szabadfagnak nierefeben minekűnk főölünk es közbeniaronk az Christus, kí az ű engeftelő aldozattíának általa erdemli, es az Attiatul kí hozza az lelki szabadfagot. Erről mongia a s. Iánosnal: Ha az fiu meg szabadítand titeket, valóba szabadosok lesteek. Ioan. 8.

K: Micsoda az kereztien embernek szabados leuele?

F. Az Istennek ingien való ígíreti az Christusban az mi bűnűnk boczanattí felől, meliben ez ígeket írta be: Matth. 11.
 Iűietek en hozzam minniaian akik faradoštók, es megh terhelgettetek, es en meg könnyebítlek titeket. A s. Pál is 1. Tim. 1.
 est erőssítí. Bizonyos befed es minden be vetelre melto, hogy az Iesus Christus iőt ez vilagra az bűnőfőknek id uőzítelere.

K: Hani fele peczettel erőssittetik meg az szabadfag?

F. Ket feleuel. Eggik belső, meli az s. leleknek meg peczetlese. Mert ahol az Vrnak lelke ot vagion az szabadfag. Ezokaert az s. lelek az mi öröksegiűnknek zalaganak neueštetik, kí által el ígízettűnk az örök életre. Másik külső, meli nem egieb hanem az s. íegiek, az lelki szabadfagnak, lachato bizonyági. Mert a kereztszeg által, az Istennek szabados varosaban az Aniasenregihazban vetetűnk be Eph. 1.

be. Az Vt vaczoraiaual penig az szabadfagnak bírása-
ban es abban valo neukeledesben erősitettünk meg.

K: Micozda vege vagyō ez szabadfagnak?

F. Hog' amint az elōt az bűnnek rabbiai voltunk, es a
testnek kiuanfogat czelekedtünk. Ig' meg szabaduluan az
Christus által, minden életōnknek rendiben szolgálunk
az Istennek, ſentſegben es igazságban.

Rom. 6.

Luc. 2.

Eph. 4.

Rom. 7.

K: Miert mongia hat az zent Pal,
hog' az vyonnan valo ſűletes vtanis az bűnnek
rabſaga ala vettetet?

Eph. 4.

F. Sz: Pal ig' tanit, hog' az keresztien emberben ket el-
lenkező reſ vagion. Eggik az ō reſ, meli az bennünk la-
kozo bűn, avag' az mitagainknak törüennie, melire ne-
ue az meg igazítatot ember a bűn ala vettetet, es a mit nē
akarna es nem iatallana aſt czelekedē. Masik az vy reſ,
meli az Isten lelke által fel eppitetōt az hittel es ſiui enge-
delemmel. Erre nezue azert tulajdonitas, el kezdes es reſ
ſerint az hiuek ſabadōſok, de ennek tōkelleteſe az ō-
rōk eletbe leſen, melliet moſtan remenſeggel bírunk.

*K: Mellik az masik reze az lelki za-
badfagnak?*

Gal. 5.

F. Az Moſes Ceremoniainak meg ſűneſe, es az embe-
ri talalmanioktul valo meg menekedes. Errōl mongia az
ſ. Pal: Az ſabadfagnak az melibē hiuattattatok, meg alla-
liatok, es iſmet az ſolgalatnak igaia ala ne vettetiſetek.

*K: Ha az Isten bezed meg al mind örök-
ke: mikeppen ſűntenek meg az Moſes által ki a-
dattatot Ceremoniak?* Az

F. Az Istennek befede ket fele. Eggik örökke valo, mel' kötelezi az embert minden időben, es ez soha meg nem változhatik, mint az törven' es az Euangelium. Masik hataros, meli kötötetet bizonyos helihez, időhez es nephez, hog' az meg ígirt Messiasnak arniek a leñe, ki mihelt meg ielent az ű világauat el űzte az sötetseget, es minden Ceremoniaknak veget vetet. Es ezzel ez szabadlaggal megh ekesitötte az vy testamentomot.

Col. 2.

Heb. 10.

Act. 15.

K: *Hani fele az emberi talalmany?*

F. Ket fele. Eggik folgal az külső életre, meli az Isten paranczolatiaual nem ellenkezik. Mas rendbeliek az emberek az űnnen feiektől fabtanak Istennek tisteletere. Ennek meg tartasara nem köteles az keresztien ember, mint az etelnek, es napoknak valogatasara. Erről feddi az s. Pal az Galatiabelieket. Az napokat meg tartiatok, felek raita, hog' csak heaban futottam. Masutis ig' föl: Senki titeket meg ne itillien az etelben es az italban, auagy az innep napoknak meg tartasaban. Az Christusis erről möngia; Heaban tistelnék engemet az emberek; tanituan emberi tudomaniokat es paranczolatokat.

Gal. 4.

Col. 2.

Matt. 23.

K: *Szabade mindenek elöt elni az keresztieni szabadlaggal?*

F. Az emberek három rendbeliek. Nemelliek tekelle telsek, auag' az igaz ertelemben meg erősitettek: Nemelliek gyengek es erőtlének: Nemelliek pedig vakmerők. Az ket rendbeliek elöt azert mindenkör elhetünk a mi szabadlaggunkkal. Mert az tökelle telsek meg nem botran koznak, az vakmerőkkel penig nem kel gondolni. De az erőtlénekert ideiglen az szabadlagnbolis ki kel valamit hadni, Erről möngia a s. Pal; Ha az etel meg bantia az en

Z

attiam

Rom. 14.

Acto 16.

Gal 2

attiamfiat,soha örökke húst nem esem. Ezokaert az Ti motheustis körniül metelte, hog' ez által az erőtlenekeket meg nierherne. De visontag az Titust, noha pogan vala, nem akara körniül metelni, hog' ezzel meg bizonyitana a szabadfagot.

Az Lelki Vitezkedesről.

K: *Hany dolog kuantatik az lelki vitessegen?*

Eph. 6.

F. Szent Pal kinalikeppen kettőben helihesteti, Először az bűnek batorfagaban, auagy az lelki erőssegen, mel' nem egieb hanem az hitnek es az io lelki esmeret igazsaganak alhatatofsaga. Ez pedig az Vrbán vagion, az mint tanit, es az ű ereienek hatalmaban. Mert minnenma gunktul nem lehetők erősek az lelki kesertetek ellen. Masodszor vagion az Isten fegiuereinek fel öltözeseben, melliek az mint s. Pal tanit, nem testiek, hanem lelkiek, es az Istennek ereiben helihestettene.

2. Cor. 10

K: *Minemü fegiuerekben öltözteti zent Pal az Keresztieneket?*

F. Első fegiuer, az melliel agiekunkat fel öuezzük az Valofag, mellien nemelliek az tökelltetesget es az lelki io indulatokat ertik. De ez igeuel be foglallia az Istennek igaz ismeretit, tisteletit es felelmet, meliben az ember Isten oltalma ala aggia magat, hog' az Satan keserteti ellen batorfagos lehessen. Masodszor a mely vs es az fegiuer derek az igazsag, mel' be foglallia mind az bűnek bocznatiat, mind az feg'hetetlen eletet. Mikor azert az Satan keserget az bűnek terheuel, vessük eleiben az Christus.

Istusnak igazságot, kibé minekvraña be oltattunk a hitnek
 altala, sēmi karhozatunk ninczen, es ha az testnek erő-
 lensegeből esőnc, ismet fel eppitterünk, Harmadör a mi la-
 bunknak saruia az bekesegnak Euangeliumnak el kefi-
 tefe. Mert az Euangeliumnak biztatalaual kefek vagiūc
 az viadalomra, es ez mellet, az tűzön, es egieb haborus-
 gokon alral megüünk, es az testnek itéleti ellen, mindene-
 ket meg giőzzünk. Negiedik fegiuer az hitnek paisa, *1. Ioan. 5.*
 meli ez vilagnak giőzedelme es amaz gonosknak, minden
 tūzes fegiuerit meg oltia, es az remenség ellen remenség-
 re hīsen. Ha azert az Satan kesert az niomorufagokkal,
 sőt az testnek okolsagais ű magat, tarsul aggia melleie, az
 hit mint egi erős pais el fogia az ű tūzes nilait, es ragas-
 duan az Istennek igiretihez est kialtia: Ha finte meg őls-
 is, meegis te benned bizom. Ötödör az iduősegnak si- *1. Tesz. 2.*
 sakia az remenség, mel' az hitből farmazik es az hitnek
 tamaša es erősege. Ez altal őrisztetünk es tartatunk az iő *Rom. 8.*
 uen tōkelletes valtsagra, es az igirt őröksegnak birasa-
 ra. Ha azert az Satan kesert ezzel, hog' az mi fiasagunk
 nak semmi ielensege ez eletben meg nem teczik, velsük
 eleiben az sisaköt az remenséget, mel' az mint s. Pal tanit *Rom. 8.*
 soha meg nem seg' nit. Hatödör, az leleknek sabliaia az
 Istennek igeie, meli eleuēitő es hathatoes minden ket elő
 törnel elefseb. Ezzel giőzhettiük es őlhettiük meg az el *Heb. 4.*
 lenseget, mint az Christusis czelekedet az Sarannal az pu *Matth. 4.*
 straban. Hetedör, mind ezek mellet az keresztien ember-
 nek erős vara az Vrnak neue, es az kōniörges, mint az
 Christusis inti az tanituaniokat: Kōniörögietek, hog' ker-
 segben ne iusatok.

K: Minekü ellenseggel kel vitezkedni
 az keresztien embernek?

Sz:

F. Sz. Pal erre afe feleli, hog' minekünk ninczen tufako
 dafunk az test es az ver ellen, hanem az feiedelemsegek,
 es ez vilagnak hatalmas birai ellen, es az lelki alnakfagok
 ellen. Ez igeekben meg ielenti az s. Pal, hog' nem giarlo
 es halando emberrel vagion közünk, hanem ez vilagnak
 Isten uel es feiedelmeuel, kinek hatalma vagion az enge
 detlen fiakban. Az Isten azert hatalmat adot az Satannak
 ez vilagon az fetetseget es az bünert. Söt niha meeg a hi
 tiekeris kezeben boczattia hog' üket meg rostallia mint a
 Iobnak es az tanituanioknak peldaia meg ielenti. Mert
 az Satannak az eltető egnek hatalma is adattatot, az az,
 minden teremtet alattokon meg mutattia kegyetlenseget,
 mikor az Istentül engettetik az embernek büneiért. Az
 Satannak tarfa ez vilag es az mi saiat testünk, auag' az
 bennünk fülettetet gonos küranfag.

*K: Miert adot az Isten az Satannak
 illien hatalmat?*

F. Első oka nez az Istennek diczösegere, hog' ebben az
 ü hatalmat es bünertő igasfagat meg ielentene. Masodfor
 ezzel meg bizonyittia az hiuekhez valo Attiai conduife
 leset, melliel meeg az Satannak kesertetitis iauokra fordí
 tia, es az külső embert rontuan, az belsőt eppiti. Harmad
 for, hog' az hiuek mindenkor kesek leuen vigiazzanak,
 es az Istennek aiandekiban ez giakorlasknak altala eppül
 lienek, a mint az s. peteris tanit. Az ördög az ti ellenseg
 tek kórniül forog, mint az suo oroshan keresuen, az kit
 be nielhessen, kinek ellene alliatok erősek leuen az hit
 ben. Eg'eb heliekenis az iras hasonlittia az keresztien em
 bernek eletit az pallia furashoz, meliben mindenkor elő
 kel nezni es az fel töt iutalomra sietni. Mert az eletnek

Co

2. Cor. 4.

EPhe. 2.

Luc. 22

Iob. 2.

1. Pet. 5.

1. Cor. 4.

Phili. 3.

Coronaia az gőzedelméseknek adattatik az kik az ű fua-
talokat io moddal el yegezik.

Az Bünről.

K: Mit iegiez az bünnek igeie az irasban?

F. Először az bün aét iegizi valami az Istennek ki ielen-
tet akarattiaual ellenkezik, melinek solgia es iutalma az
halal. Masodszor iedzi az bünert valo aldozatot, mint sok *Leuit. 4.*
helien az Moses irasaban meg talaltatik. Szent Palis er- *Exod. 4*
ról mongia: Az bünről karhóftatta az bűnt, az az, az ű *Rom. 8*
bün ronto es engestelő aldozattianak általa az bünnek
terhet es ereiet el vőtte az hiuekről. Masutis ez ertelem- *2. Cor. 9*
ben veszi: Az ki nem tuggia vala az bűnt, mi erettünk aét
bünne teue, az az, amaz artatlan barant, a kinek saiaiban *Esa. 53.*
alnokfog nem talaltatek, az mi bűneinkert fizető aldoza-
tul rendele, hog' mi Isten igasfagi lennenk.

K: Miczoda az Bün?

F. Szent Ianos az bűnt, az törüennek által hagafanak *1. Ioan: 3.*
mongia. Az ki azert az bűnt meg akaria ismerni az tör-
üennek ket tablaiait tükörül vesse eleiben. Az törüen pe-
dig az termesetnek epeget es az tőkelleres egedelmet ki
uannia. Hat valami ez kettőuel ellenkezik mind bün, es
temreseti ferint, halalt erdemel.

K: Hany fele az bün?

F. Mondam hog' az törüenből kel az bűnt ueg itelni.
A törüen pedig nem csak az külső czelekedettet kiuan-
nia, hanem binten az giükerere megien, es amaz belső ep-
seget keresi, mel' az emberben nem talaltatik. Az mines-
mü azert az kut fű ollian az foliafais. Erre nezue az iras

két fele bűnről emlékezik. Eggik eredendő es vg' mint, természetet érint való, Másik czelekedendő es az elsőnek giűmölcsze.

K: Miczoda az eredendő bűn?

Eph. 2.

Ioan. 3.

Gal. 4.

Rom 7.

1. Cor. 2.

F. Az emberben oltatot fentsegnek es igafsagnak meg romlása az esetnek általa, meliben minden emberek sületetnek, es természetet érint haragnak fiaí lesnek. Ezt az írás masut nevezí testnek, lelkes embernek, beűnk lako bűnnek, az tagokban leűő törüennek, ő embernek es gonof kiűanagnak, melliet az ember nem kőuetesből tanul, mint az Pelagius mōndotta, hanem sületeseuel hōf ez vislagra, mint az Daud mongia: Ime az alnoksagban fogō tattram, es az bűnben fogador engemet az en Aniam, Ezert panafolkodik az Iobis: Kiczoda teheti tistaua, az mī tistatalan magbol fogontatot. Az mint azert az gonof fa nem teremthet io giűmölcszet, ig' az embernek minden is gieközeti es hailandofaga az gonofra vagion. Ez pedig esmeretlen bűn, melliet ez világ meg nem itilhet, hanem az Isten törüenieből ielentetik meg.

Psal 51.

Iob 14.

Gen. 8.

K: Miczoda az czelekedendő Bűn?

F. Minden fele gondolat, folas es czelekedet, valameli az Isten törüenieuel ellenkezik. Ebben is minden embernek reffe vagion, es ez által idefietetik az Isten igaz itiletisre, es kőtelefietetik az karhozatra. Ez bűn: is meg kel valasztani az Istennek törüenieből, es erre nevue két fele leűen az czelekedendő bűn. Mert nemel' vag'on az első tabla ellen, es ez be foglaltatik az hitetlenfegnek neueben, mel' leűen vag' tudatlanfagbol, vag' ertelemből: Nemel' vetek pedig leűen az masodik tabla ellen, mel' noha fantalan, mind az által az hamisfagnak igeiben be rekefietetik.

Ma

K: *Masodszor hany fele az bűn az zandekra es az igiekezetre nezue?*

F. Ket fele eggik giarlosagnak vetke, meliben esnek az hiuek az testnek erőtlensegeből, de ismeg az bennök ia kozo f. leleknek altala fel eppittetnek, az mint az iras tanit. Herber eszik az igaz napiaban, de ismeg fel kel. Sz. Pal *Rom. 7.* is erről mongia, hog' nem czelekedheti az iot, az melliet akar. Masik az vralkodo bűn, mely az testnek gonof kiuanfaganak köuetele, es vakmerőségel valo üzése, mel'ből az emberek ű magokra lelki es testi büntetéseket vősanak. Erről mongia az f. Pal: Ne vralkodgiek az bűn az *Rom. 8.* ti halando testetekben, es az testnek kiuanfagit el ne vezgezzetek. Hasna ennek ez, hog' külömbseget regiünk ez vilagnak fiai közöt, kik az bűnben el arattanak, es abban giönörködnek, es az hiuek közöt, kik ha esnek erőtlensegekből, sirattiak es igiekeznek el tauofatni.

K: *Hany fele az bűn az vet kezö semeliekre nezue?*

F. Az vetkezö semeliek vag' valasztottak, vag' haragnak edeni. De az harag edeniis ket rendben vadnak, nemelliek vakok es tudatlanok, nemelliek az igazsagnak er telmere iutottanak. Erre nezue azert harom rendbeli les fē a bűnis, boczanando, halalos es f. lelek ellen valo vetec.

K: *Miczoda az boczanando bűn?*

F. Az valasztottakban minden fele bűn boczanando az Isten kegielméből a Christusert, az hírnek altala, mint f. Pal mongia, hog' az Christus az valasztotrakat minden al *Titum 2.* nokfagokbol meg valtotta es meg tisztította, nem tulaido nituan nekiek az ű bűnöket. Ezt pedig kel erteni mind

Rom. 8.

mind az első, mind az másik tabla ellen való bűnökről, melliek az hiűekben boczanandók, es ennek az 6. Pal il-
lien okat mőngia. Semmi karhozattiok ninczen immar
azoknak, az kik az Christusban vadnak.

K: Miczoda az halalos bűn?

Rom. 5.

F. Az íras az bűnt ketkeppen tamasztia előnkben. Elő-
ször ű magában, es az ű termésetiben, es erre nezu mindē
bűn halalos, mint 6. Pal közönseges keppen mőngia, hog-
az bűnnek solgia az halal. Masodszor az semeliekre nezu
ue kel meg gonfolni az bűnt, meli el fedestetik az hiűek
ben, es csak az hitetlenekben leßen halalos, kiket az Isten
az ű tulaidon termésetekben, igasaga berint itil az kar
hozatra.

K: Miczoda az Sz: lelek ellen valo bűn?

F. Vakmerőségből valo hitetlenseg, meliben az harag
nak edeni az meg ertet igasagot, lelkek ismereti ellen
karomliak es ebben vegig meg maraduan, soha bűnök-
nek boczanattiat nem nérhetik.

*K: Miert mondattik bent lelek ellen
valo bűnnek?*

F. Mikor az 6. Lelek ellen valo bűnről vagion az ker-
des, nem az bűnnek czelliara nezünk, az az, ki ellen legiē
az bűn, hanem minemű külömbseg legien az első tabla el-
len valo vetkek közöt. Minden bűn azért az Isten ellen
es az ű törüennje ellen vagion, es az ki a 6. lelek ellen vet,
egientőkeppen az Attia es Fiu ellenis vetkezik, de ebbē
küalikeppen az bűnnek meg valasztasrol vagion az ker-
des. Touabba az 6. lelek neuezetinis kel erteni az bent le-
leknek ereiet es czelekedetit, az meg világositast, meli el-
len

len vetkeznek ez fele hitetlenek. Mondatik azért f. lelek ellen valo bűnnek. Mert az világság es az igaz ertelem meli ellen vetkeznek, az f. leleknek aiandeka, es est ű magokban meg oltiak, hog' Isté lelketül ne vezeretlesened.

K: Honnat bizonyit od, hogy vakmerőségből valo hitetlenseg?

F. Sz: Pal mongia: Ha akarattunk ferint vetkezendünk az meg ismert igazságnak vetele után, ninczen aldózat a bűnert. Azok vetkeznek pedig akarattiók ferint, az kik nek minden bándokok ez hog' az meg ertet igazságot, ör döghez illendő irigisegből meg vtalliak es gyalazzak. To uabba ezen f. Pal az ű meg boczattatot bűnet, tudatlan- sagból valo hitetlensegnek neuzei. Azert ebből ez könet közik hog' az meli hitetlenseg meg né boczattatik, mint az f. lelek ellen valo bűn, ertelemből es vakmerőségből farmazik.

K: Hany dolog vagyon az zent lelek ellen valo bűnben?

F. Imez neg' mellieket embernek fűkseg efeben venni, hog' ebben ne teuelegien es kessegben ne essek. Első ez, hog' hitetlenseg, es az első tabla ellen valo vetek, meliben az hitetlenek az iduőségnek okait vtalliak es vetik meg, az mint f. Palis magiarazza, est monduan: A ki az Moses törüeniet meg veti, ket auagy három bizony- sag által ölettetik. Menniucl nagio bűntese lefen hat annak az ki az Isten fiat meg tapoggia, es az vy testamentum- nak veret tistatalannak mongia, es az kegielemnek lelket bossúsaggal illeti. Az David paraznasagban es gilksagban esic, de az masodik tabla ellen vetkezik kiuallikeppé.

AA

Mel.

K: *Mellik az második?*

F. Az ő. lelek ellen való bűnben mindenkör előt jár a megvilágosítás, auagy az igazságnak es az idűőség vtaznak ismereti, mel' az igenek általa, az őent leleknek aiana dekabol adattatik. Ezt bizonyítja az ő. Pal, mikor ig' bolt:

Heb. 6. Az kik egieser meg világosítottak es az menniei aiandekokat meg kóstolliak, es az ő. lelekben rebesek lesnek, ha el esendnek, lehetetlen dolog, hog' meg vvtassanak az poenitenciarra. A ő. Peteris erről mongia: Iob volt volna nekik, ha megh nem esmertek volna az igazságnak vtat, hog' nem minek vtanna meg esmertek, el tauoznanak az őent paranczolattul, az mel' ű nekik adattatot. Az ő. Istuanis ezt veti az Sídoknak őemekre: Ti mindenkör az ő. leleknek ellene allottatok. Mert a Prophetak tanítasokat, kik Isten lelke által őollottanak értuen es tuduan, meg vettettek es karomlóttak. A ő. Peteris az Ananiast ezzel feddi: Miert hazuttal a ő. leleknek Mert az ű alnokfaganak vezge az Euangeliumnak gyalazattára megien vala, melinek igaz voltat lelkeben immar meg esmerte vala. Ebből azert kőni ű meg erteni, hog' az kik tudatlanfagbol vetenek es nag' karomlasokat tesnek, az ő. lelek ellen nem verkezo nek, miert hog' az világóság es az igaz ertelem ninczen ű benne Pelda erre az ő. Pal, ki ű magat karomlonak űldőzőnek es bofusag teűnek mongia, de ő. mellet a ő. ielēti, hog' ezokaert niert irgalmassagot, mert tudatlanul cze kette hitetlenfegnek általa. Sz. Peteris a Christuśnak gilykosit ezzel hatorittia: Tudom actiamfiat hog' tudatlanfagbol czelekettetek, hog' az életnek vtat meg őltetek. Mostan azért tarczatok poenitenciat az ti bűneitekről.

2. Pet. 2.

Acto. 6.

Acto. 5.

1. Tim. 1.

Acto. 3.

K: *Mellik az harmadik?*

Az

F. Az karómlas es az meg ismert igazságnak bídalmazása es czufolása, mint az Christus mongia: Az ki karólastól az s. lelekjellen, meg nem boczattatik, sem it, sem az iőuendő vilagon. Ez felekről mongia az Christus: Ne aggiatok az fentet az ebeknek, es a draga kőneket ne háznátok az diénok eleiben. Sz. Peter ezekről hozza elő az pelda befedet: Az eb az okadafra, es az diénó az fertőre. Ez karómlas mellet artalomra valo gonos igiekezet vagyon, melliel az igazságot akarnak el oltani.

Matth. 7a

Matth. 22.

K: *Mellik az negiedik?*

F. Az bűnben való vegig meg maradas, az embernek lelki ismereti ellen. It az hiuek intendők, hog' ez fele itisletben igen mertekletések legienek, es üdö előt senkire haggiak az itiletet. Mert ha valamel' kesőre megh ter az ember az karómlasbol, annak bizonsagat mutattia, hog' nem verkezett volt az s. lelek ellen. Pelda erre az Peter, ki az három felül meg mondott dolgokon által ment, es ez negiediken meg tartozot. Az első tabla ellen verkezett, mikor a Christust es az iőuőségét hatra vetette. Az vtan lelki ismereti ellen az meg világosítás vtan el eset, ki az előt lép vallast ten, hog' az Iesus volna az Christus az elő Istének fia. Vegezetre karómlastis czelekedet, mikor hamis esküűessel es atkozodással tagatta, hog' soha az embert nem esmerte volna. Noha enire ment az bűnben elő, mind az által még sem verkezett az s. lelek ellen, es a bűnert karhozatra nem vettetett. Először mert életnek fia. Másodszor, mert nem vakmerőkeppen verkezett. Harmadszor. Mert az bűnben meg nem kemeniedet, hanem hertelen mint eg' mel' alóbol fel serkenuen, es bűnet keferuesé firtuan az Istenhez meg tert. Ekkeppen kel azert az iras firtint az s. lelek ellen valo bűnt meg határozni.

Matth. 10

Mi

*K: Miert nem boczáttatik meg az zent
lelek ellen valo bűn?*

Rom. 8

2. Tess. 2

F. Mert az kibbē ez vetek talaltatik, soha azok Poenitentiat nem tartharnak, melinelkül senkinek az bűnnek boczanattia nem adattik. Hog' pedig meg nem terhetnec felső oka ez, hog' az vesedelemre kesítet haragnak edeni, es az előbbi hitetlenséget el fordult elmere adattanak, es soha nem igiekezhetnek az Istenhez valo meg terefe-
re. Ezekről mong'a a s. Pal, hog' minek vtanna nem hitte nek az igasfagnak, boczáttotta az Isten ű reaiok, az teuel gesnek ereiet, hog' hinnenek az hazugsagnak.

*K: Vadnake peldak az zent irashan
effele vetkekről?*

Matth. 12

Mar. 3.

Luc. 12

Ioan. 17

F. Első pelda erről az karomlo Sidok, kik lelkek esme-
reti ellen az igasfagnak giúlősegeből kialtiak, hog' a Chri-
stus az Belzebub által űzi ki az őrdögöket, es ű benne
az Istennek meg ielentetet kegyelmet labók ala tapod-
giak, es halalig meg nem fűnnek az Istennek karomlasa-
tul. Ezokaert örök karhozatot niernek, es nagio bűntes-
test erdemlenek hog' nem mint az Sodomabeliek Masod-
sor. Az Iudas is az s. lelek ellen vetkezik, ki az keues nie-
reséget az ű mesteret el arullia, az Isten kegielmet es az
Christus erdemet meg nem böczüllí, meliből ketsegeben
esik, es az ű erdeme ferint az vesedelemre megien, az mel-
re kesítettöt volt. Harmodsor. Az Iulianus Czararis ez
vetekben esik, ki az meg ismert igasfagtul el szakad, karó-
lia es űldözi az Christusnak hitit, es mikor az hadban nil-
lal mek löttek volna, az vert az markaua az egben hani-
uan est kialtia vala; Meg gióstel immar Gallilæ. Több ef-
fele

fele peldak vadnak, mellick meg ielentik mel' rettenetes legien az ſent lelek ellen valo bűn.

K: Miczoda az ember fia ellen valo bűn?

F. Tudatlanſagbol valo hitetlenſeg, mel' az valaſtot-
taknak az Chriſtusban valo hírnek általa, meg boczattas-
tik, az hitetlenekben pedig halalos.

*K: Miben eggiez es miben külömböz ez
ket rendbeli vetek?*

F. Előőor ebben eggieznék, hog' mind az kettő az első
tabla ellen valo hitetlenſeg. Mert az fiu ellen valo bűn-
benis az iduőſegnek okai vtaltatnak meg, es az ki az fi-
at meg veti, az Áttiat es az ű lelket vtallia meg. Az fiu el-
len valo bűnis azert nem minden tudatlanſag, hanem ki-
ualikeppen valo vetek, mely innet ſarmazik, mikor az
Chriſtus az igéből nem iſmertetik, melyből köuetkő-
zik tudatlanſagbol valo hitetlenſeg. Maſodőor, mind
az kettőben karomlas es az Iſten neuenek ſidalmazas
ſa vagion. Külömböznek pedig imez haromban. Elő-
őor, Mert az ſ. lelek ellen valo bűn, mint immar meg mon-
dottuk, ertelelemből leſen, az fiu ellen valo bűn tudatlan-
ſagbol ſarmazik. Mert az fiu az ſolgai abrazatban ielent
meg, es ſenki űter nem eſmerheti az Iſten lelkenek titkos
ieleneſenelkül, es ű benne az emberi okoſſag meg botran-
kozik. Ezokaert mondattatik hat az tudatlanſagbol va-
lo hitetlenſeg az Fiu ellen valo bűnnek Maſodőor külö-
mböznek az ſemeliekkelis. Mert az ſ. lelek ellen valo bűn,
csak az haragnak edeniben eſhetik, ezekben is pedig
csak azokban az kik az igaz ertelemre meg világofittat-
tanak. De az fiu ellen valo bűn ket rendbeliekben leſő.
Auag' az veſedelemre rendeltetet hitetlenekben, kik az

ü természetet érint való tetetésegekben hagiátatnak, es eba
ben el vesnek: Auag' az valasztottakban, kik noha ideig
len karomlok, mind az alral, mikor az hiuatalnak ideie el
iü, meg világositatnak, es soha az előbbi sötetsegre vissza
nem ternek. Harmadsor. Az kik az sent lelek ellen vete
nek soha meg nem terhetnek, de az kik az fiu ellen vete
nek, ha eletnek fiai, bűksegkeppen meg kel terniek.

K: *Mihazna vagyon ez ertelemnek?*

F. Először ebből meg hamisítottatik az Stoicusok ertel
me, az kik minden bűnt egienlőnek mondanak. Mert az
iras külömbseget tesen az első es az masodik tablan valo
vetkek között, sőt meg az első tablanis ez ket meg mon
datot vetek, eggik az masikkal sokkal nagjobb, es az bűn
teteseis terhesb. Masodszor, vg'an ezenből meg hamisít
tatik az Meletius es az Nouatus vallasa, kik azt tanított
tak, hog' az kik lelkek esmereti ellen valo nag' bűnben
esnek, (mint az kik egiser az tudomant meg tagadgiak)
soha az Aniaszentegihazban be nem kel fogadni. De ez
ellen nag' vigasztalasa vagion az embernek, hog, az mint
az Christus tanit, minden bűn meg boczattatik, csak az
sent lelek ellen valo bűn boczathatatlan. Az mel' bűn
ből pedig az ember meg terítettetik, ninczen az s. lelek el
len. Ebből az s. Pal sep tanusagot hoz ki, est monduant
Bizoni befed es melto minden be vetetre, hog' az Iesus
Christus iüt ez vilagra az bűnösöknek iduözitesere, kik
közül en első vagiok. Harmadsor minden keresztien em
bernek ebből intese es serkentese vagion az igazsagnak
forgalmatossaggal valo köuertesere, mint a Davidis tanit,
hog' az igazak latuan az hitetleneknek vesfedelmeket, in
kab kezdik az Istent felni, es az Vrnak hazaban ollia
nok lesnek, mint az zöldelő olai fa.

1:Tim:1.

Psal 52.

Kiczó

K: Kiczoda az bűnnek oka?

F. Az eges f. iras az bűnnek okat az ördögnek es az embernek tulajdonittia az Isten pedig menti, mint f. Ianos *Joan. 8. Rom. 9.*
mongia: Az kívánság ninczen az Attiátul, hanem ez világtul. Az ördög eleitül fogva vetkezik es hazugsnak attia. Sz. Davidis est bizonittia. Ol' Isten vag' te, ki az al *Psal. 5.*
nokfogot nem akarod. Igaz az mi vrunk Istenünk es *Psal. 91.*
nincz ű benne hamiság. *Soph. 2.*

K: Mikeppen mongia az zent Pal, hogy az Adam nem czalattatott meg, hanem az aßsony allat, malut pedig vgy tanit, hogy eg ember által iút be az bűn ez vilagra?

F. Az elsőben fol az bűnnek eredetiről. Mert az Satan először az Eua czalta meg, es az firfiu az Eua által hitet el, honnet az bűn az aßsoniallattal szarmazot az firfiurais, mint az bölcznek mondasabolis bizonittatik: Az *Eccl. 25.*
Aßsoniallattul let az bűnnek kezdeti, es mindniaian ű al tala halunk meg. Az masikban pedig nez az f. Pal az firfiunak meltofogara, ki az aßsoniallatnak feie vala. Ezoka ert az vetek, melliet eg' akaratbol czelekedet az Satannal es az aßsoniallattal ű neki tulajdonittatik, vg' mint fűnek.

K: Miert nem lehet az Isten az bűnnek oka?

F. Első. Valami az Isten természetinek ellene vagio, ańak oka nem lehet. De az bűn az meli feretseg es hamiság az Isten természetiuvel, ki vilagofság es igazság, ellenkezik. Har az Isten az bűnnek oka nem lehet. Masodik. Valami Isten meg tilt, meg ítel es meg büntet, soha annak oka nem lehet, Mert ig' magauat ellenkeznek. De az bűnt

tilia

Gen. 18

Job 34

Ezech. 14

Hier. 6

tíltia. Hat ennek oka nem lehet, mint az iras mong'a: Nem illik te hozzad, hog' az ki meg itiled ez földet, az i gazat az hamissal eggiút el veselsed. Az 6. Iobis est bizonittia: Taul' legien hog' az Isten hamis volna: Mert az Isten hamissan nem karhoztat es az mindenható el né fordittia az itiletet. Touabba, ahol az gonost Istennek tulaidonittia az iras, nem kel erteni az bűnről, hanem az törueni berint ualo büntetefről, mint az Propheta Istene'k gonos' itiletinek mongia az fegiuert, az ehseget, az pusti' to fergeket es az dög halalt. Az Hieremiasnal is ig' bol: Is me en hozok gonost ez nepre, az ű gondolatinak gümöl czet.

Az meg Kemenitefről

K: Hani fele az meg kemenites?

1 Sam. 24

2 Par. 24

F. Nemeli vagion az külső dolgokban, melliekben az Isten az ű tickos tanaczabol oda haittia, ahova akaria az embereknek fiueket, vag' ű magoknak, vag' egiebeknek büntetefere es probalafara, mint az Daidnak, fiuet meg kemeniti, az Ioabnak hasnos intese ellen, hogy az nepet meg samlaltatna. Mert az Iehoua haragia az nep ellen fel geriedet vala. Nemeli pedig uagion az lelki vakfagban, kiről az iras sok helien emlekezik.

K: Miczoda az meg kemenites?

F. Az el fordult elmere valo adas, melliel Isten igaz iti leti berint, az haragnak edenit veri, az előbbeni hitetlens segert, hog' az ű bűnőknek merteket be telliesituen, siels senek az vesedelemre, az melire rendeltettenek, es az Istennek büntető igazsaga es hatalma ű benne meg ielen tessek.

Miczo

K: *Miczoda okai vadnak az meg kemenitesnek?*

F. Először indító es elől iaro oka, az hitetlenség es az Isten ellen valo engedetlenség, mellyel erdemlik az lelki vakfagot, mint *1. Pal* tanít ez ígekben: Miert hog' az igaz sagnak szeretett nem vettek, hog' iduözülnek, boczatta az Isten ú reaiok az czalatfagnak ereiet, hog' hinnének a hazugfagnak, es azokat czelekednek, a mellyek nem illeszenek. Ezokaert az lelki vakfagot az teueliges iutalmaznak neuezí. Masodszor, külső szerző oka az Satan, az ki hatalmas az engedetlen fiakban, es úket az bűnben meg vakítottia, es foglagban tartia az ú akarattia, az az, hog' ne ki engedgienek az fertelmességnek czelekedetiben, es a bűnből ki ne terhessenek, mint *1. Pal* mőgia: Ez vilagnak, Istene, meg vakította az hitetleneknek elmeieket, hog' az Euangelium ú nekik ne világoskoggiek. Harmadszor az kemeniségnek külső büntető oka az Istennek igaz ítéleti, ki az bűnert az teueligesnek hatalmat boczattia az hitetlenekre, hoyg látuan ne lassanak, ertuen ne erczenek, es meg ne giogittalsanak. Erről mongia a *1. Pal*: Az kit akar meg kementit. Az Esaiasnalis ebt mongiak az Irael fiái: Miert vittél el minket az te vtáidról, miért kementited meg az mi fiuunket, hog' ne felnekk teged? Masut is ig' bol: Az Isten be kente az ú semeket, hog' ne latnanak es ne ertenének az ő fiuekben. Ez ígekkelis ezen erőlsítetük, ahol aht mongia, El fordula az Isten es ada úket hog' tistelnék az eghi sereget. Sok egieb heliekenis az Isténec tulaidonittatik az vakitas es az meg kementites.

K: *Hanykeppen kementit meg az Isten?*

F. Először, az ú lagito es világosító kegielmenek megh
BB. von

2. Tess. 2

Roma. 1.

2. Cor. 4.

Roma. 9

Esai. 63.

Esai. 44.

Acto 7

Esa 6. 29

Act 13.

2. an. 11.

Ioan 12.

Roma. 11.

Deut. 24.

vöniasául. Mert az kiket elől nem vesén, es az ű lelkenet eleuenitő ereieuel nem vönfon, hanem az ű tulajdon ters mefetekben es sötetsegekben el hag' az ű büntető itéleti ferint, azoknak az bűnbē sűkség meg kemenedniek, mint az Moles bizonittia ez igeckel: Nem adot te neked a lehoua értelmes fiuet mind ez napiglan. Az mikeppen azert az napnak el tauozasabol vagion az sötetseg, de mind az altal az nap az sötetsegnek nem okatig' az Istén az kinek nem aggia az ű vilagat, meg kel maradni az vak' agban, de azert ennek szerző oka nem lehet. Masodszor meg kemenit, az vakito Satannak kezeben aduan az hiteleneket, kikben ereiet ki nem ielentheti, hanem ha az Istén tül engettetik, Ez meg bizonittatik az Achab Prophetainak peldaiokkal, kikben az Istén hatalmat ad az Sattan'nak, hog' hazug lelek legien az ű fiaikban. Harmadszor meg vakit es meg kemenit, az igenek hirdeteseuel, mel' ű magaban elet es vilagossag, de az vesedelemnek fiaiban halálnak illattia. Ezokaert az Prophetat el küldi est monduan: Menniél vakicz meg ez nepet.

2. Reg. 22.

Esa 6.

K: Kiczodak kemenitet nek meg?

F. Iolleshet az valasztottakban: is vagyon ideiglen való kemenseg, mig az igenek es az Istén lelkenek altala meg nem vilagositatnak, mind az altal vegkeppen való kemenseg csak az haragnak edeniben vagion, kik, miért hogy az Christusnak iuhai közzül ninczenek, soha megh nem terhetnek, hanem naponkent az hitetlensegben neuekednek, es abban meghalnak.

K: Ha az meg kemeniedes, mely sok bűnnek eredeti, az Istentül vagion, az bűnnekis valamikeppen oka leszen? Az

F. Az meg kementesnek okait meg kel választani. Mert az Isten az Satannal es az emberrel nem egiaran czelekedik az vakításban. Az Satanra es az emberre nezu *Eph. 3.* bűn, es az előbbeni hitetlenségnek meg tetezese, mint fét Palis tanít ezt monduan ; Meg vakultanak az hitetlenek az tudatlanfagert, meli ű benne vagion. Ennek azért az Isten szerző oka nem lehet. Az Istennek itiletire nezu, ki az bűnert, az emberekre boczattia az teueligefnek erciét, az meg kementes mondattatik bűntetefnek, melliet az hitetlenek elől iaro engedetlensegekkel erdemlettesnek es vonranak feiekre.

K: *Hany vege vagyon az meg Kementesnek ?*

F. Harom. Első nez az meg vakult hitetlenekre, hogy *Rom. 12.* az ű engedetlensegeknek iutalmat vegiek, az ű bűnek meg kementedest es az karhozatot. Masodik nez az Istennek igaz itiletire es diczősegere, hog' ezeknek bűnteseben az ű emestő haragiat es hatalmat megh mutatssa, mint az Pharaorol mongia: Ezert inditottalak tegedet fel, hogy te benned meg ielenczem az en hatalmam. Harzmadik nez az választottakra, hog' ezek ű magokban, az Istennek io voltat es lelki aiandekít meg bōczűlliek, es ezeknek peldaiökbol az bűnt tanulliak meg vtalni, es forgalmatofson el tauofratni. Erről mongia az bent Pal: *Rom. 12.* Lafad az Istennek kemeny itiletit azokhoz, az kik el este nek, te hozzád pedig az ki hirnek általa meg allottal, az ű io voltat,

Az Antichristusrol es annak ORSZAGAROL.

K: Mit iegiez az zent irasban az Antichristusnak neuezeti?

F. Antichristusnak mondatik, valaki az Christus tudomania ellen tanit es tamad. Meg valasztatik pedig az Antichristusnak neue az hatalomra nezue, mert eleitul fogva, miolta az Euangelium hirdettetik, sok Antichristusoc voltanak, az s. Pal ideieben az Philetus, Hymenæus, Alexander, es ezekhez hasonlatosok, kikben az Satan az ű ereiet kefergette, es az ű orfaganak első fundamentomat vetötte. Masodszor emlekezik az iras amaz fű Antichristusrol, a ki az Christus el iduetelinek elötte, meg jelenendö. Nemelliek est bizonios semeliröl ertik, a ki hatalommal, czudakkal es alnok mesterseggel egiebeket felül haladna, kit meeg iűuendönek mondanak, de ez csak velekedes, es az irasbol ninczen erös fundamentoma, nēkel azért est csak eg' emberröl erteni, hanem az eges Antichristusnak orsagarol, es a kic rend ferint eben vralkodnak, a mint az s. Pal meg iria. Senkire ez nem illik, hanē az Romai Papara es annak seregere, ki meltan mondatik Antichristusnak es Babyloniai paraznanak.

K: Mit czelekeszik az Antichristus ez vilagon?

F. Az s. Pal tulaidonit ű neki Apostasiar, az az, közönseges nag' sákadast es part ütest, meli nem egieb, hanem az Euangeliumuak igaz ertelmetül valo el tauozas, es dögleletes tudomannak, es emberi talalmannak köuetele. Ez amaz az Istenül adatarot Hadnagior az Christust el arula

ta

ta, mint az Iudas es igiekezik az melfogot ű maganak vñ
ni. Mikeppen pedig a Christus az ű orfagat kettővel bír
ia, az igaz tudomannal es az ű lelkenek ereieuel: Azon-
keppen az partolkodo orfagis kettőből al, az hamis tu-
domanibol es az Satannak hitető ereieiből, melliet az fáka-
da'snak igeie be foglal.

Ez pedig niluan vagion, hog' az Romai sek, az igaz
tudomannak minden refeit el fordította, es emberi talal-
maniokkal meg elegitötte, az elő kut feiet az Christust
meg vetötte, es az külső czelekedetekben helihettette az
iduőseget, az Istennek tisztelget az fentekkel közlöt-
te, es ű nekiek az iras ellen imadaft tulaidonitot, es sok köz-
beniarokat valasztot az Christus kiüül. Az embernek eres-
iet es szabad akarattiat allatta az lelki dolgokban, es az em-
bernek siuet ketelkedőue tette az iduősegeben. Az halal-
vtan purgatoriumot csinalt, es lelek valtsagot, mise mon-
das által rendelte. Az iras heliet valami fabulakat es he-
aban való historiakat szerzet, melliekkal az embereknek
fűldöket giőniörkötötte. Az fent iegieketis meg vndoki-
totta, es azoknak sem igaz mögiat, amint az Christustul fe-
reztettet, sem veget meg nem tartotta. Az kereszteseghez
fot, nialat, es egieb felet adot, es az vtan ehez kötötte az id-
uőseget. Az V r vaczoraibol baluan' imadaft csinalt:
aft tanítuan, hog' az ostia Christus testue változik, es eb-
ből aft hofta ki, hog' az ostiat imadni kel. Sok egieb tes-
uelgesekből is allot ez orfag, melliekből meg tezik, hog
ebben löt az derek fakadas, es ebben vralkodik az Anti-
christus, a kiről az Apostolok iőuendőt mondottanak
volt. Ez pedig regen ennek előtte meg ielent, es ez világ-
nak nag' refet birodalma ala haitotta, es mostanis vralko-
dik Europaban, Asiaban, Aphricaban, es még Indiaban is

K: *Minemü az Antichristus?*

F. Szent Pal ennek semeliet meg írja, es leg először ütet neuezi bűnnek emberének, az az, minden bűnnel meg terheltettetnek, ki az Istennek törüeniet laba ala tapoggia, es egiebeknekis okot ad minden Istentelenlegre es hamisagra. Másodszor hya ütet vesedelem fianak, melliel az ielentetik, hog' ez vesedelemre kesitetör edeny, kibé az Isten büntetö igasagat es diczöfseget akaria meg ielenteni. Ezokaert sem maganak sem egiebeknek üduofse gere nem igiekezhetik. Harmadszor neuezi ellenközőnek. Mert az Christussal es az ű Aniasentegihazauat bait veseu, es igiekezik rontani az igaz tududomant es ennek hirdetöit. Negiedser astis ielenti, hog' ű magat fel magastallia mindennek fölötte, valami mondattatik Istennec auag' böczüllendö meltosfagnak. Ez is rea illik az Pappara, miert hog' az Isten paranczolattia ala nem adgia magat, es attul az emberek el sakaftuan, az ű vndok talalmanihoz kötelezi üket lelkek vesedelmek alat. Ez mellet ű maganak ragatta ez vilagi birodalmot, es az Kiraliokon vralkodik, kiket nem itel meltoknak hogyczak kezehezis bekellienek, hanem az bal labahöz. Ötödösör astis mongia rolla, hog' az Isten templomaban ül mint egy Isten, melliel meg ielenterik, hog' ennek orfaga nem csak valami külsö birodalom, hanem az Isten hazaban ül, az az, az Christus neue alat czalardkodik, es ű magat az Aniasentegihaznak feieue akaria tenni: Az ű lesnek igeie pedig ast ielēti, hog' nag' hatalömal es hobbu ideiglen vralkodik ot az helien, ahol annak elötte Istennek lako haza volt.

K: *Miert kell'et az Antichristusnak*
az vtolso idöben el iüni? **Iol.**

F. Iollehet az Antichristus, mint sent Ianos tanit, még az Apostoloc ideieben is volt, es az alnokfagnak titkat re genten forraltra, mind az által ennek derek ki ielenesének tartóstratafa volt az Euangeliõnak ki teriedese, ez feles vi lagra. Elõször azért meg kellett nilatkozni az igaz tudó mannak, hog' az emberek menthetetlenek lennének, es az vtan kellett az setetseggnek meg ielenni, honnet meg te czik, hogy az Euangelium nem vy tudoman', hanem meeg fok üdõuel az Papistafag elõt hirdettetõt, es az v tan ferkezet be az Antichristus.

K: Mivel erõsitetet meg az Antichri=
stusnak orfaga?

F. Kialikeppen kettõuel. Elõször az Satannak czeleke detiuel es hatalmaual, ki megh vakította az embereket, hog' az Antichristus hitetõ es czalard tudoman'ának en gednenek. Mert az mint az 6. Pal mongia az ördög ha *Ephe. 2.*
talmas az engedetlen fiakban. Másodszor erõsítetik az *2 Cor. 4.*
hazug iegiekkal es czuda tetelekkel, melliek által az em bereket az baluani imadafra vontá. It azért meg kel gon dolni az hiueknek, hog' semmi czudatetelnek ne hídgie nek az igaz tudoman' ellen.

K: Kikben vagion ereie az Anti=
christusnak?

F. Czak azokbā a kik el vettettek, az az, rēdeltettének az karhozatra. Mert noha ideiglen az hiuekis az Antichri stus setetsegebē esnek, mind az által vegiglé abbā meg nē maradnak, hanem mihelt el iū az hiuatalnak ideie, ottan meg ternek es többbe víssa nem mennek az Antichristus setetse gere. De az haragnak edeniben vesedelemre es kar hozatra való ereie vagion. Mi

*K: Mi okaert boczáttattot az Anti-
christus ez vilagra?*

F. Ennek elől iaro oka az embereknek hit etlensegek es engedetlensegek, kik az Euangeliomot keppen meg vntak mint az Sídok az Mannat az pústabán, es miert hog' nem hittének az igazságnak, ezokaert az Isten az tevelisgesnek ereiet boczáttatá reálok, hog' az hazugságnak hínenek, az meliben gíóniörköttenek, es az ű bűnőknek erdeme ferint meg itiltetnének.

*K: Hanikeppen rontatik meg az Anti-
christusnak orfaga?*

Esa. 11. F. Ezt az Christus rontia meg kiualikeppen kettővel. Először az ű saianak lelkevel, mint az Esaiasis meg mondotta volt. Ez pedig nem egieb hanem az Euangelium es ennek ki íelenese, meli ol' erős, hog' meeg az pokolnak kapui sem alhatnak ellene. Ezzel azert naponkent rontia mind az Antichristust mind az Satant, mikor az hiueknek elmeieket meg vilagosittia, es mint eg' tükürből az Euangeliombul, meg mutattia az vesedelemnek vrtat, es az Antichristusnak hamis tudomaniat. Erről mőngia a Christus: Latom vala az Satant le esni mint az villamast az egből. Másodszor el törli es meg rontia tökelletesen az ű diczőseges el ídueteliuel, mikor az Satant es az hamis Prophetat az kenkőues thoban vet, es az karhozatbā rekesi ti, hog' ezeknek soha többbe ereiek ne legien a nepeknek el hitetelere.

Luc. 10

K: Mi hazna vagion ez ertelemnek?

F. Első ez, hog' az hiuek latuan ez nag' változást es rettetes fakadaást, meg ne haborodgianak, hanem meeg az
előt

előt meg intetuen jó keffülettel variak az ű lelki ellenfe-
geket, napönkent az viadalomra keffülliének, es vigiazza
nak minden kesertetek ellen. Masodfor, hog' az hitetle-
neknek vesedelmeket latuan, ünön magokban meg böcz
ülliek az Isten veghetetlen kegielmelseget, kik azon sar-
bol valasztannak az életre, hog' az ű diczöfegenek edeni
legienek. Annak felette, hog' ebből indittasnak az ha-
laadásra es Isteni felelemre, mikeppen az Dauid mögya,
hog' az igazak latuan az hitetleneknek vesedelmeket,
felnek.

Az Botrankozasrol.

K: Miczoda es bani fele az Botrankozas?

F. Ez ige hasonlatosag serint vetetik azoktul, az kik
az utön lietuen labokat valami akadalban meg ütük, es ni
ha által esnek ráira es meg botlanak, melliet az el inditot
dologban meg kesleltetnek. Inner az iras botrankozas-
nak hiia, valamiuel ember meg bantatik vagy az hitben,
vag' az keresztieni életben; Eft pedig, miért hog' fokkep-
pen leßen, tanitasnak okaert meg kel valasztani. Mert ne-
meli botrankozas vagion gonozban, melliet foktak ne-
uezni adatot botrankozasnak. Nemel' leßen ióban, mel-
liet hinak vetetet botrankozasnak. Ez ertelemnek helie
az irasbol vagion. Mert az Christus nihol az botranko-
zast tiltia, melliet kel az gonofrol erteni, nihol penig vg'
tanit, hog' az botrankozassal nem kel gondolnunk, mint *Matth. 23.*
az tanituaniök mongiak az Christusnak, hog' az ű bebes-
deben az Pharizsufok meg botrankoztanak, de ű nekiek
ast feleli: Haggyatok beket ezeknek, vak vezeri az vak
koknak.

AZ BOTRANKOZASROL.
AZ ELSŐRŐL.

K: Miczoda az gonozban valo
botrankozas?

F. Az Isten igeiben meg tiltatót artalmas vetek, az ha
 mis tudomanban, az beszedben es az czelekederben, mel-
 liel auag' az keresztien hit gyalasztatik, auag' az hiuek meg
 bantatnac, auag' az hitetlenec a bűnbű meg kemeniednec.

Miczoda okai vadnac é botrankozasnac?

F. Első es közel valo oka, az vilagnak hitetlensege, es engedetlensege, melliel uoniattatik az vetekre es a gonos pelda adasra. Másik indito es szerző oka, a Satan, ki az hazugfagnak attia, az teueligefnek es az bünek kutseie. Harmadik külső es igazgato oka, az Istennek igaz iteleti, ki a botrankozast boczattia az ú tanaczabol, hog' auag' az es lebbi bünt ezzel büntesse, auag' az hiueket serkencze, az uag' hog' ez által niluan valok legienek az Istennek es az ördögnek fiai. Ezekből meg ielentetik, hog' az botranko zafok ez vilagon nem törtenetből tamadnak, hanem elől iaro súkszeges okokból farmaznak, mint az Christus bizo nittia; Szűksleg botrankozafoknak iüni, de iai az ember nek a ki által iünek; Sz. Palis ezent mongia; Szűksleg eret neksegeknek tamadni, hog' a kik tekelletesek, niluan va lok legienek. Ezt kel ertení az hiueknek, hog' úk egiebek nek botrankozasra valo okot es peldat ne adgianac, es ma gokatis oltalmaznak, hog' egiebek miat meg ne botran kozzanak, se hiuatalioknak foliasabā meg ne kesleltessenek.

K: Hani dologban al az botrankozas?

F. Kiálíkeppen haromban foglaltatik be. Először lefenn
az teuelgő ertelemben, mikor az emberek az időzítő tu
doz

AZ BOTRANKOZASROL.

203

domañak valami fű rešeben az Isteñek tista igeietül el ta
uoznak, melliel az tudomant vag' el temetik mindenestül
fogua, vag' meg egielirik, vag' ketsegelese tesik, kiről so
lot az fent Pal, hog' az emberek az igafsagtul fülöket el
fordittiak, es az Christusis iöuendölt az hamis tanitokrol,
hog, ezek meg az hiueketis el hirtetnek, ha lehetseges vol
na. Ez ellen draga oruofsag, az Isten igeienek igaz erte
lemmel valo magiarazattia, tanulasa, es meg tartasa. Ma
sodör, lefen az botrankozas az bešedbenis, meli Isten is
geieuel nem eggiez, az ű tistelsegere es egiebeknek eppü
letekre nem nez, söt abol sokan megis bantarnak. Illien
volt az Peternek hamis esküuefe, ki nag' botrankozast ser
zet mind maganak, mind egiebeknek. Harmadör sok bo
trankozas esik az czelekedetben, es az gonöš peldaban,
meli az femeliekre nezüe artalmasb. Mert mennel fellieb
valo renden az ember vagion, es töb aiandek adattatot
neki, annal tettetesb es vesedelmesb a gonöš pelda, mint
ha az tanito keuel', parazna, rešeges, vűuras es feslet erkül
czü, tettetesb es artalmasb ű benne a vetec, hog' nem mint
az kapasban. Peldanak okaert az Daudid nem czak kiraly
hanem Propheta, hog' paraznasagban es gilkosagban es
sik, annal nagioib vetket czelekedik, es kemenieb büntes
tesre melto.

K: Minemü artalmas ez fele botran=
kozás?

F. Mel' issöniu legien az botrankozas, meg mutattia az
büntetesnek terhes volta, mint az Christus tanit ez ige
kel: A ki eggiet az kicziniek közzül meg botrankošt, at,
iob volna, hog' malom kü köttetnek az niakara es az tén
gerben merittetnek. Előšör azért a botrankozas Isteñek
az hit

az hitnek es az tudomannak nag' gyalazattira, vagyón, mint az 6. Pal' panaszkodik: *Ti erettetek gonóbul hal az Istennek igeie. Masodszor, Giakorta az hiuek is meg bantatnak, el idegenednek es meg keslettetnek az ű tiszteben, fűkeppen, mikor ol' semeliectűl iű ki az botrankozas, kiknek io peldaknak es főuetnekeknek kellene lēniek. Harmadszor ezis nag' kar, hog' az giengék az gonó peldara nezue, gyakorta az hittűl el fakadnak, es nemeliek az hitetlensegben inkab meg erőśödnek. Az Apostolok pedig vgi tanítanak, hog' az hiueknek tündőkleniek kel mint az lampafoknak, hog' ez által az hitlenek karomlo 6aiokat be dughalsak, es az kik meg terendők, Istennek nierheselek.*

*Matth. 9.
Phil. 2.*

K: Mikeppen kel az botrankozasnak ellene allani?

F. Először az botrankozas ellen magunkat kel erőśitesnűnk, az hittel, az io leiki ismeretnek igazsagaual, az kegyies, iozan elettel es az fűnetlen kőniörgessel. Masodszor, az Christus az feddest is kiűannia az botrankozasban, meliben illien rendet kel kőuetnűnk. Mindeneknek elōtte, ha az te attiadfia vet te ellened, es az te tudasodra, fedd meg űtet te kőzōrted es ű kőfte. Mert az keresztien ember felebarattianak eppūletit kiűannia, es nem mongia aűt az Caimnal egietemben: Mi gondom nekem az en attiamfiara. Azert ha az ember az bűnben el eredet attiafiat meg nem inti, gylkosa leűen neki. Ha űtet meg feddi, es nem iobbul, magat meg menti. Az vtan ha az elsō űntes nem hasnal, veg' melled eggiet auag' kettōt, hog' kettōnek az uag' haromnak 6aiaban legien az bizonyűag, ezek elōt fed meg, es ha meg terend, űtet meg nierted. Vegezetre, ha

Matth. 18.

ezeket nem halgattia, mond meg az Ecclesiának, es ha az Ecclesiát nem halgattia, tarcz vg' mint az pogant. S. Palis *Titum 2.* erről ig' tanit: Az eretnek embert, eg' auag' masod intes vtan el tauofrafsad, tuduan hog' ez fele el fordult. Har madfor. Ide valo az Aniafenteg' haznak közönfeges feneke, meliben az botrankofratok az hiuek giulekezeti ből ki üzettenek ideiglen, hog' ezzel az elesteket is epiczek, es az allokatis erősficzek. Negiedfer. Az feiedel mek kezeben is ezért attá az fegiuert, hog' az botrankozast ki tisticzak az hiuek közzül, őrizzek az Isten tistef seget es az közönfeges igafsagot. Mert ahol mindennek szabad, mindent czelekedni, ot sok botrankozások baktak esni.

AZ MASODIKROL.

K: Muzoda az ioban valo botrankozas?

F. Embernek fiuebē valo bantas, melliel az igazban meg űtközik, es meg haborodik, vag' hitetlenfegből, vag' vakmerőfegből, vag' tudatlanfagbol es erőtlenfegből. Ebben azért az igaz tudoman, melliet az feretfeg nem benuedhet, nem elegfeges ok az botrankozasra, hanem csak külső alkolmatofsag. Mert az emberek az ű velekedések ferint hamisnak itilik es giülőlilik, es az edesből merget, az eletből halalt vesnek magoknak, honnat az *1. Pal az E. 2. Cor. 2.* uangelíomot halálnak illattianak môngia az vesedelemnek fiaiban, es sok helien az iras az Christust botrankozasnak köuenek neuezí, ki az Israelben vettetet sokak *1. Pet. 2. Luc 2. Matth. 23.* nak romlasokra, es valaki erre esik meg romol, es az kire felül esik meg rontatik. Meg kel pedig valastani ez botrankozastis az semeliekre nezue, mert az valastottak is

meg botranksznak az Christusban ideiglen, vag' tudat-
lanlagbol, vag' erőtlensegből, mint az tanituanokrol mő-
gia az Christus: Ti en bennem ez eiel mindiaian meg bo-
trankostok. Ig' giakorta egieb hiuekis az niomorufagok
nak terhe miat, az testnek giarlosagabol meg botranksz-
nak es niha elis esnek, de az Isten az ű lelkenek ereieuel
ismeg fel emeli űket, es a mint az Daud mongia, mikor el-
esendik az igaz, meg nem romol, Mert az Isten az ű ke-
zet alaia veti. Az haragnak edeni pedig az Euangeliums-
ban nem csak meg űtköznek, hanem megis kemeniedne-
sőt annak felette beleis halnak az botrankszasban, hogy
bűnöknek iutalmat vegiek, es az Istennek itileti ű ben-
nek meg ielentefsek.

Rom. 1.

Az Pœnitentiarol.

*K: Hankeppen vetetik az irasban az
Pœnitentia?*

F. Először iegizi az banatot es keserűseget, melliet az hi-
tetlenek az bűnnek es az Isten haragianak esmeretiből
vesnek az törüennek általa. Est neuēzi az ű. Pal ez világ
banattianak, az mel' halalt hoz, mint meg mutattia a Cain
Esau, Saul es Iudas peldaia, kik a mint ű. Pal mongia, no-
ha siralsal kerestek, mind az által az pœnitentianak heliet
nem talaltak. Ezekről kel erteni ahol aſt mongia: Lehetet-
len dolog, azoknak, az kik egiber meg vyuluan el esnek,
az pœnitentia által meg vyulni. Masodszor iegizi az Istē-
hez való meg tereſt. Ez ige pedig hasonlatoslag ſerint ve-
terik azoktul, az kik az igaz vtrol el teueliertennek, es
meg intetuen viſſa ternek, meliből az kőuetkezik, hogy
meg az Isten az embereket meg nem teriti, ollianok mint

2. Cor. 7.

Heb. 12.

Heb. 6.

Eſai 53.

az el teueliedet iuhok, az kik az vesedelemre eg' mas es
löt sietnek, meliből az embernek niomorodot allapattia
meg ielenterik, es az Istennek io volta aianlattatik.

K: *Miczoda az Pœnitentia?*

F. Minden Istentelensegnek es ez vilagi kívánságok-
nak hitből való meg tagadása es az kegies iozan, es igaz *Titum. 2.*
eletnek kôuetese. Auag' rôiudebben, mint az 6. Pal mon- *Rom. 6.*
gia, az bûnnek meg halni es az igazságnak elni. Auagy
mint az 6. David tanit, az gonostul el tauozni es iot cze- *Psal. 4.*
lekedni.

K: *Hani reze vagion az Pœnitentianak?*

F. Az hit az pœnitentianak nem reſe, hanem annak ere-
deti. Mert az hitnek természetí ez, hog' az bûnt meg tagat-
tassa velünk, es az mi okolságunknak itiletitúl el ſakaſt-
uan, az Istennek bölczesége es igireti ala haiczon. Az
bûnnek megh vtalása azert es az vy eletnek kôuetese az
kegielemből es az igaz hitből ſarmazik. Ekeppen kel pe-
dig meg valaſtani. A hit az meg terefnek kezdeti es kut-
feie. Reſe kettő vagion, az mint 6. Pal tanit, az bûnnek *Rom. 6.*
való meg halas, es az meg eleuenedes. Az vy elet pedig á
meg terefnek kôuetközendő es ſükſeges giümölcsze. Hog-
pedig ez legien rendí, meg mutattia az keresztelő Ianos ta *Matt. 9.*
nitais: Teremczetek az Pœnitentiahoz illendő giümöl *Luc. 3.*
czeket. Mert az Pœnitentianak helie az lelekben va-
gion, mel' amaz belső meg vyulas. Az kereszten ember
azert hasonlittatik az termő fahoz, kinek giökere az hit,
meliből fel neuekedik az elő ſa, az igaz pœnitentia, es
ez teremti io giümölcszet, Isteni felelmer, kőniörgest, hala-
adaſt es attiaſtui ſeretetet, meliek az Istenhez való megh
terefnek haſnai es bizonſagi.

Mi-

*K: Miczoda az bünnel való meg balas?**Col. 2.**Psal. 51.**Psal. 32.**Phili. 2.**Luc. 7.**Luc. 15.**Luc. 18.*

F. Az bűnnel esmereti. Szűből való meg fanafa es vta
 lasa, melliet az iras neuez töredelmefsegnek, magunk meg
 tagadalanak, az ő embernek meg fizetesenek, es el temete
 senek. Ez pedig farmazik az Christus halalanak ereieből,
 mel' bennünk az hitnek általa ást czelekefi, hog' miis az
 bűnnel meg halliunk, az mikeppen az Christus az bűn
 nökert meg holt. It meg kel gondolni az bűn mel' íssón
 iu legien. Ki az Istentől el fakast, es az mellet az Isten nek
 meli rettenetes haragia az bűn ellen, ki meeg az ű fianak
 sem engedet az mi bűneinkert. Az vtan siratnunk kel,
 hog' az mi iol tet Istenünket fertelmes bűneinkkel megh
 bantottuk, es erre való kepest az bűnnel czelekedetítől,
 minden életünkben el táuozzunk. Erről az irasban sok
 draga peldak talaltatnak. Első legien az David, ki á meg
 teresben előőr az bűnt sirattia, es Isten előtt arról vallast
 teben, ást monduan. Az en bűnöm mindenkör en előttē
 vagion: Mondek en: Meg vallom en ellenem az en alnak
 sagimat. Masodik. A Peteris az esznek vtanna meg em
 lekezuen az Vrnak befederől, bűnet meg esmeruen, nag'
 keseruesen sir, de az ű hiti soha el nem fogiot. Harmadik.
 Sz. Palis az Vrhoz meg teruen, ű magat esmeri es megh
 tagadgia, minden igazsagat ganenak itili, es az Christus
 nak igazsagához erős hittel ragaskodik. Negiedik. A bű
 nös ássóniallatnak Peldaisis est mutattia, ki az Christus e
 lőt űluen, kőni nullatafau őtőzi labait, es haiaual törli, es ű
 neki sok bűnei meg böczatratnak. Ötődőr. Az tekozlo
 fiuis ezkeppen czelekefik, ki bűnet meg ismeruen, haza
 megien es illien vallast teben: Attiam vetkestem te elle
 ned es az egben, Nem vagiok melto hog' fiadnak hiaut
 tassam

talsam. Hatodik. Az Publicanusbanis sep peldaia vagyo *Luc. 18.*
 az töredelmességnek, ki az egyre sem mer fel nezní, es val
 last tesen est monduan: Isten leg' kegielmes ennekem bú
 nösnek. Ez töredelmességnek pedig ket fő háfna vagion.
 Eggik az Istenre nez. Mert mikor az ember ú magat meg
 alazuán, minden igasagban valo bizodalomtul el ákad,
 akkor aggia meg az Istennek az diczőseget, mint 6. Da
 uid bizonittia az Esaiással egietemben, hog' Istennek ked *Psal. 51.*
 ues aldozattia az töredelmes es alazatos bíú. Masik háfna *Esa. 57:*
 nez az embernek iduősegere. Mert az Isten kegielem
 nek es az bűn boczatasnak az meg keseredet bíuekben
 vagion helie, mint az Esaiással erről tesen bizonfagot: Iú *Esa. 55.*
 ietek ti somiuhozok az vizekre, Az Christusis ezent erő *Matt. 11.*
 fsíti, mikor a bűnőföket illien kegies besedekkel batorít
 tia: Iúietek en hozzam miniaian á kik faradoftok es meg
 terheltettetek, es en titeket meg könnyebítlek. Visontag,
 á kik magokban fel fualkottanak es az ú igasagokat Istē
 előt akariak allatni, soha Istenhez meg nem terhetnek, es
 bűnőknek boczanattiat nem nierhetik, mint ábt Christus *Luc. 18.*
 meg mutattia amaz keueli Pharisausnak peldaiaban.

*K: Hani rendbeliek vetkeznek az igaz
 töredelmesség ellen?*

F. Első rendben vadnak az testi batorok, kik az bűn
 nek czelekedetiben giőniörködnek, es minden banattio
 kat ki bankottak, es mint az köuek meg nem keseredhet *Eph. 4.*
 nek, hanem inkább meg kemeniednek az ú főkot hitetlen
 segekben. Ezekről panafolkodik az Hieremias: Te úket *Hier. 5.*
 meg verted es úk nem bankottanak, meg rontottad, es úk
 nem akartak fel venni az tanítást. Masod rendben az Hy
 pocritak vadnak, kik á mint az Propheta tanit, ruhaiokat *Isa. 1.*

Eſai. 26.
Matth. 15.

ſagattiak, de ſiűőket meg nem metelik, nieluekkel közel getnek az Vrhöz, de az ű ſiűekkel tauoli vadnak. Hara mad rendben az erdemefek vadnak, kik az ű tulajdon igazságokban bíznak, es ſoha űnnön magokat tiſtra ſiűből meg nem alazzak az Iſtének elűtte. Negied rendben vadnak az ketelkedűk, kik az ű rettenetes bűnűkrű nezu e ketſegben eſnek, es az Iſtennek kegielmes igiretitűl el futnak, es a Cainnal aſt kialtiak: Nagiobbak az mi bűneink, hűg' nem mint boczanatot erdemlenenek.

Gen. 4.

K: Miczoda az meg eleuenedes ?

Eph. 2.

F. Az bűnnek halalabol valo fel tamadaſunk az kegielennek eletűre, az Chriſtus fel tamadaſanak ereiebűl, az hitnek altala. Mert az romlűt termefűt ſerint mindenek az bűnben meg holtanak, de az hűiek az Chriſtus altala bűnnek rafagabol meg ſabaduluan, reſ ſerint elnek moſtan az Iſtenben, es remenſegnek altala tartatnak az dicűű ſegnek eletűre.

K: Miczoda az vy elet auagy az io lel= ki eſmeretnek igazlaga ?

Rom. 6.

F. Az hitűl ſarmazűt kegiűs igaz es iozan elet, meli el meg bizonittatik, hog' vy teremtet allatok vagiunk, az Chriſtusban. Errűl mongia a ſ. Pal, hogy mikeppen az Chriſtus fel tamadűt az ű Attianak dicűűſege altal: azon keppen miűs vy eletben iariunk. Az poenitentianak azert giűműlczű ki teried, mind az Iſtennek igaz tiűteletűre, ſmind felebaratunknak ſeretetűre.

K: Honnat vagion az poenitentia= nak eredeti ?

F. Az poenitentia tartas ninczen az embernek ereiebű, ha=

hanem az Istennek kivalikeppen való aiandeka, es a mint
az teremtes Istenhez illik, ig' az meg terites, mel' nem e-
gieb hanem vyonnan való teremtes, melire nezue az fét
Pal Isten alkotmaninak neuzei az hiueket. Eét bizonyittia *Eph. 2.*
az Propheta, mikor ig' kóniörög. Tericz meg Vram en-
gemet es meg terek. Sz. Pal is aít ielenti, hog' az Isten az *2 Tim. 2.*
engedetleneknek poenitentiát ad, hog' fel serkeñienek az
ördögnek töréből, az kitül fogua tartatnak az ű akarattia
serint. Ezert mongia masutis: Az Istennek io volta az poe *Rom. 2.*
nitentiara int tegedet. Az Isten azért az meg teresnek es
leit, közepít es veget ű maganak vesi, hog' az diczösegis *Phil. 1.*
czak ű neki tulaidonittafsek.

K: Ha az Istennek aiandeka az Pœnitenti-
tia, miért paranczollia hat az Isten az embereknek
hogy ű hozza meg terienek?

F. Az Istennek ket rendbeli paranczolatí vadnak az
meg teres felől. Mert nemelliek az törueniben ielentet-
nek meg, es ezek által az Isten az embernek erőtlenséget
mutattia meg, hog' az eleuénitő kegielmet ez által tugs-
gia kiuanni. Az lehetetlen paranczolat azért semmi erőt
az embernek nem tulaidonít az meg teresre. Masod rend-
beliek az Euangeliumban ielentetnek meg, es ezekben az
ű kegielmeuel czelekesik az valasztottakban s. lelkenek
altala, hog' ű hozza meg terhelsenek, es az kegielemben
mind örökke meg alhalsanak.

K: Kiczodak terhetnek meg az Istenhez?

F. Az s. Mathænal az Christus erre ig' felel: Tinektek *Mat. 23.*
adattator, hogy erczetek az menniorfagnak titkait, e-
giebeknek pedig pelda besedben söllok; hog' ertuen ne

Ioan. 19

erczenek és latuan ne latsanak, hogy meg ne terienek és meg ne giogiczam őket. Az kik azért az Christus Iuhai: közzül ninczenek, soha vgy meg nem terhetnek, hogy ű benne az poenitentia maradando es iduőseges legien.

K: Miczoda ezközzi vадnak az Istennek az meg teritesben ?

Psal. 118.

Hier. 31.

Esa. 26.

Osa. 5.

F. Ezek ket rendbeliek. Első az ige, melliel bizonyos időben az bűnösöket hívja es meg teríti. Mert az törven' által rettentí es fiueket meg sebheti, az Euangelium által pedig az töredelmesekeket giogittia. Masod rendbeli esköz minden fele niomorusag, betegség, karuallas, segenseg es gyalazat, mellickek az Isten az embernek kemen' fiuet rontia es ű magához lagittia, mint az Dauid mongia. Iol. czelekettel Vram en velem, hog' meg alastal engemet, hog' meg tanulnam az te igasagídat. Ezent bizonyittia az Hieremiasis: Meg saniargattal Vram engemet es meg felidültem mint az tanulatlan tulok. Mert az emberek az mint Esaías tanít, az niomorusagban latogattiak az ű Isteneket: Az Oseasfnalis ekkeppé sol az meg keseredet nep: Iertek el teriünk meg az Iehouahoz: Mert ű vert meg es ű giogit meg.

K: Miczoda haszna vagion az Poenitentianak ?

Ezech. 18

Hier. 36.

F. Fű haszna ennek az bűnnek boczanattia, mel' csak az meg terőknek adattatik, mint az Ezechielnel eskűfik az Isten: Elek en Isten, nem akarom az bűnőfnek halalat: hanem hog' meg terien es ellien. Az Hieremiasfnalis illien igeretet tefen: Terien meg ki ki az ű gonos'ytarol es kegielmes lefek az ű alnoklagoknak. Ezent bizonyittia az Esai

Esaías: Haggia el az hitetlen ember az ű vtat, es az al- *Esa. 58.*
nak firfiu az ű gondolattit, es terien meg az Vrhöz, es kő
niörül ű raíta.

*K: Az meg teres lehet e oka az bűnnek
boczanattianak?*

F. Az poenitentia tartas nem szerző sem erdemlő oka az
bűn boczanatnak, meli csak az Christusban adattatott ke- *Acto 2*
gielemben helihetettör, de ez által kebitterik az ember a
bűn boczanatnak el vetelere, es ez nélkül soh i senki bűn-
enek boczanattiat nem nyerheti, mint a s. Peter inti az ne-
pet ez igekkel: Fordulliatok el az bűntől es terietek meg
hog' el törőtsenek az ti bűneitek. Touabba az Poenite- *Ion. 3.*
tia tartas által az Istennek sok külső ostorit el tauostathat
tiak az emberek, mint az Ionas mongia, hog' az Isten
meg banta az gőnošt, az melliet fölloz volt, hog' ű velek
czelekednek es nem czelekedet.

*K: Vadnake az igaz Poenitentianak
külső iegiei?*

F. Az Isten'az meg terefnek külső iegieris kiuannia, hog
ezek az sűunek belső indulattianak bizonyagi legienek.
Ezek közzül valok az bőit, az giaz ruha, az siralom, az
ohaítás, es az Istenhez valo kialtas, mint az Niniuebeliec *Ion. 2:3*
peldaia meg ielenti, kik bűitöt hirdetenek, sakban öltöze-
nek es az porban heuerenek. Az Ioel-is illien tanaczot *Ioel. 1.*
ad, hog' bűitöt hirdetsenek, őšue giüllienec es kialczanac
az Vrhöz. Az Esaías azért az kemeni niaku nepet ezzel *Esa. 22.*
feddi: Az Iehou a az seregeknek Istene az napō siralomra
hiia, es sakbā ualo fel öltözefre, es ime őröm es lakodalō
vagian, őkrōket vagnak es barmokat medcznek, est mon

duan egünk igiunk, mert holnap meg halunk.

K: Hami fele teueligesek vagion az Pa-
pistaknak az Pœnitentianban ?

F. Az igaz Pœnitentianak eggik reſeröl sem ertenek is gazat, hanem minden tanitasokból nag' lelki gyötrelem köuetkőzik, miért hog' az hitről semmit nem emlekeznek. Harom reſet mőngiak lenni az poenitentianak az ſűnek tőredelmefseget, az ſainak gionafat es az czelekedetnek eleg tetelet.

K: Mellik az első teueliges ?

2. Cor. 7.

F. Előſőr tőkelltes tőredelmefseget kiuannak, mel' az emberben nem talaltathatik, es ha az banat tőkelltes leſen, es valami bizodalommal nem egielittetik, az embernek ketſegben es halalban kel merőlni. Az banatnak azért olinak kel lenni, ki magunknak ismeretire, es az Iſten kegielmenek ehezefere es kerefefere vigien.

K: Mellik az masodik teueliges ?

Psalm. 8.

F. Az embereknek niakokban nehez igat vetnek, mikor az gionafra űket keſeritik lelkek veſteſe alat, melliet nem iauallunk ez köuetkőzendő okokert. Első. Mert az Iſtennek ninczen beſede ez fele köteles gionafrol. Masodik. Mert lehetetlen dolgot kiuannak, minden bűnöknek elő ſamlalafat, az Daud tanitafa ellen: Az vetkeket kiczoda ertheti ? Az en titkos bűneimből tiſtícz meg engemet. Harmadő. Az gionafst fordittiak az Iſten kegyelmenek es a Chriſtus erdemének karomlafara. Mert ebből remellik bűnöknek boczanattiat. Touabba ahol az ſ. Iacab int, hog' eggünk az maſunknak vallast tegien, nem ſol az ſűlbe valo gionafrol, hanem az hiuek közöt valo meg

Lucob. 1.

AZ POENITENTIAROL.

215

meg eggiesületről es bekelletről, mikor az ember felebar
rattia ellen valo vetket megh vallia, es ű tûle boczanator
ker, mint vgian ottan meg magiarazza, mikor ast paran-
czollia, hog' eggiunk az masunkert kõniõrõgiõn.

Az kereszteni vallas tetelrõl pedig, rõuideden ast kel
erteni, hog' ket rendbeli: Nemel' Isten elõt, nemel' embe
rek elõt lehen. Az Isten elõt valo vallas tetel bûnõknek is-
smereti es meg ielentese, hog' ez által Istennek diczõse-
get tulaidoniczunk, magunknak penig boczanator nierz-
hesünk, kirõl ig' tanit az s. Ianos. Ha meg 'valliuk az mi
bûneinket, hiû es igaz az Isten, hog' meg boczassa es meg
tiszticzon minket minden alnoklaginkbol. Ezent erõsitt
az Dauidnak, az Publicanusnak es az Palnak peldaia, kic
az Isten elõt bûnõkrõl keserues biuel vallast tõttenek es
kegielmet niertenek. Az emberek elõt valo vallas tetel,
bûnünknek ielentese az hiuek elõt, hog' auag' õket batõ-
riczuk az mi peldankkal, auag' ű tûlõk vegiunk vigasztal-
last, melire kiualikeppen az tanitok rendeltetnek, kik
az meg keseredet biuõknek oruõfsagot adnak az Istennek
igeiebõl. Errõl mongia az iras, hog' az emberek meg ke-
restelkettének az Ianoftul, az ű bûnõkrõl vallast teuen.
Mert bûnõket meg ismeruen es arrol vallast teuen, az ke-
restelõ Ianoftol vigasztalast vettenek az Euangeliumnak
hirdetesebõl.

1 Ioan. 1.

Psal 31.

Luc 13.

1 Timo. 1.

Matth. 3.

Heb. 9.

K: Mellic az harmadik teuelyges?

F. Hog' az bûnert eleg tetelt kiuannak, es az gionas va-
tan az emberre bõitõt, alamisnat es buczu iarast vetnek,
hog' ezek által bûnet el tõrõlhesse. Ez pedig rettenetes ka-
rõlas a Christus érdeme ellõ, ki egiser valo aldozattiaual
mind õrõkke az iduõzûlendõket tekelleretsekket tette. It
ez helien pedig esünkben kel veünk, hog' az senteknek

idõ

idő szerint való büntetése, nem a bűnert való fizetes auag' eleg tetel, hanem Istennek bizonyos tanaczabol vettetik ű reaiok, hog' az bűnről emlékeztessenek, es ez által meg kefereduen vtalliak az bűnnek minden alkolmatofsagat, mint a Dávidnak peldaia meg ielenti, kit noha Isten hozza fogad, mind az által külső ostoríual meg saniargattia, de ezzel az bűnert eleget nem teszi. Mert az bűnnek bo czanattiat merő kegyelemből nierte, mint meg mutattia az ű kőniörgeseben, mikor ig' bol: Kőniőrüli en raitam a te nagí irgalmasagod szerint.

Psal. 51.

K: Mellik az negiedik teueliges?

F. Eftis tanittiak, hog' az embernek mindenkör ketelkedni kel, ha az kegyelemben vagion, ha abban meg maradhat, es ha elegseges czelekedeti vadnak. Sz. Pal pedig az hitet erős bizodalómnak mongia, mel' ki rekeft minden ketelkedest, es aſt ielenti hog' tudgia kinek hit, es bizonyos abban, hog' meg aggia az le tőt kenczet, es örök seget. Az s. Iacabís vg' tanit, hog' kerien az ember semmit nem ketelkeduen.

Eph 3.

Heb. 4.

Rom. 4.

2 Tim 4.

Iacob. 1.

Az Kegyelemről.

K: Mit iegiez az kegyelem az irasban?

F. Először közönsegeskeppen kegyelemnek mondattatik, minden kedues dolog, mint mikor az s. Peter aſt mongia. Ez az kegyelem, ha valaki senued az Istenben való jó lelki ismeretert. Másodszor iegizi az Istennek ingien való jó keduet melliel az valasztottakat szereti, mint az s. Pal mongia: kegyelemből iduőzültetek, es ez nem ti magatoktul vagion, Istennek aiandeka. Harmadszor uetetik az lelki aiandekokert, melliel az kegyelemből, mint egy

kut

1. Pet. 2.

Eph 2.

AZ KEGIELEMRŐL.

217

kut fűből szarmaznak, Ezt erősíti az 6. Pal: Mindenünk² nek adattatott az kegyelem az Christus aiandekozásának mereteke szerint. Az 6. Peternelis ig' vetetik. Az mint, ki¹ ki vőtte az aiandekot, vg' östogalsa, mint az Istē külömb fele kegyielmenek sáfara: Az 6. Ianosfnalis ig' kel ertenivet¹ tünk kegyielmet az kegyelemert, az az minden lelki aiandekokat bűnünk boczanattiat, hitet, igasagot es örök életnek remenfeget.

K: *Miczoda az Kegyelem?*

F. Az Istennek ingien valo io kedue, meliel az valas-
tottaknak minden bűnöket meg boczatotta az Christus-
ert, es őket örök életnek fiaia tette az hitnek es az remē-
segnek altala.

K: *Honnat vagyon az Kegyelem?*

F. Az kegyelemnek eredeti vagyon nem az embertől,
hanem az Istennek io voltából, es az emberekhez valo
nag' szerelméből, mint az 6. Pal biznítottia, hog' szeretet min-
ket az ő szerető fiában, kiből az Istennek hozzánk valo
io kedue meg nyugot. Erről mongia a sent Ianosfis: Az tör-
ueni Moses által adatott, az kegyelem es az valtság a Chri-
stus által lőt.

K: *Mikeppen alhat meg az Istenben az
igasság, ki az bűnt, el nem tűrheti, es az kegye-
lem, ki az bűnt meg engedi?*

F. Az igasagot es az irgalmasagot az Christus bekel-
tette ösue. Mert az bűnnek terhet ő magara veuen, az Istē
igasaganak eleget töt, es mihelt az adolsagot ertünk meg
fizette, ottan meg szabadultunk az bűntől es karhözattul
es az által az Istennek kegyelme reánk aradott, Ezert mō-

EE

gia

gia az ű.Pal,hog' az Christus az törüeni ala vettetet,hog' az kik az törüen alat valanak,meg űabaditana.

K: Hanikeppen ielentetet meg az Kegielem?

Ad. 15.

F. Haromkeppen. Először az ígíretben az Attiaknak, kik az kegielmet,vg' mint hómáliban tauöl lattak, es en nek általa iduözültenek,mint az íras niluan mongia: His űük hog' az Iesus Christusnak kegielme által úduözülünk mint az Attiakis iduözültek. Az Christusis est mongia, hog' az Abraham latta,az ű napiat es örüendezet. Masik meg ielenese vagion az ígíreteknék be telliesítesében az Christus által,mikor az Istén kegielme niluabban hirdet tetet,es minden poganiokra ki aradot. Harmadik ielenese vagion az ű.leleknek meg vilagositása által,mikor az Istén az igenek általa az setetsegből ki vonsa az embert, es az ű iduözítő kegielmenek esmeretire iutattia az Christusban.

K: Miczoda okai vadnakhogy csak az kegielemből adattot az iduősség?

F. Első az Istennek vegezese; ki örök időknek előtte vg' rendelte,hog' ingyen az Christus által aggia az örök eletet.Masik oka az mi elegtelensegünk, kik semmi erde münkől nem nierhettiük az eletet,hanem csak az kegie lemre kel űorulnunk.Harmadik,hog' az Istennek ígíre ti es az mi iduősségünk erős es alhatatos legien. Mert ha az emberi erőn allana bizontalan es változandó lenne. Negiedik hog' az Istén előt egy test se diczekedhessek,hanem tökelleltséggel az diczőség csak Istene legyen. Örödik. Mert az Christus aldozattia heaban való lenne.

Gal. 3.

K: Hani vege vagion az Kegielemnek?

El

F. Első, az Isten neuenek es veghetetlen io voltanak örökke való diczireti. Mert minekünk természet szerint használnak fiainak il' szerelmet attá, hog' Istennek örökös fiaik lennünk. Másik vegekről ig' szól s. Pal: Meg ielenek az Istennek iduőzítő kegielme, mindē embereknek, tanítván miniket, hog' meg tagáduan minden Istentelenseget es ez világi kívánságot, elliknek kegielsen, iozanon es igazan.

Eph. 1. 2
Rom. 8.

Titum. 2.

Az Valtfagrol es az közben IARONAK TIZTIRÓL.

K: *Hany fele az Valtfag?*

F. Ket fele. Első az Christushnak engesztelő aldozattia es elegseges fizetése, mellyel minden üdöbéli valasztottakat meg szabaditor az Isten haragiattul, az törven' atkatul es a bűnnek terhetül, az karhozattul. Második az Aniasentegihaznak vtolsó es derek szabadítása, az testben es lelekben való meg diczöitése. Mert mostan az ő resre nezue a bűnnek rabfagaban, es az niomorusagnak tömlöczében tartatunk, varuan az mi testünknek ualtfagat, mellyel vigasztallia az Christus az hiueket est monduan: Mikor latiatok ezeket lenni, emelietek fel az ti feieteket. Mert közel vagion az ti valtfagtok.

Matth. 6. 2
1. Tim. 2.

Rom. 8.

Luc. 22.

K: *Miczoda az meg valto?*

F. Istentül rendeltetet es böczattatot Közbeniaró, hog' az örökke való leleknek általa ű magat meg aldozuán az bűnert, Isten igazsaganak eleget tenne, az valasztottakat hitből meg igazitana es meg fentelne, az Isten beűseges kegielmenek dicziretire.

K: *Hany Közbeniaro vagion?*

1. Tim. 1. F. Sz: Pal vg. tanit, hóg' eg' az közbeniáro az Isten es az emberek közöt. Eft az iras meg bizonittia az közbeniáronak tístiuel. Első Az valtság es az papsag az közbeniárasal őšue köttetet. De az valtság es az papsag csak a Christusnak tulaidonittatik. Har csak a Christus közbeniáro. Masodik, az kőniörges csak a Christus neueben kel lemetes: Hat csak ű közbeniáro. Harmadik, az f. Pal eft hasonlatossaggalis bizonittia: Eg' testnek csak eg' feie lehet: De az Aniašentegihaz Christus teste: Hat csak egy feie es közbeniároia vagion. Az Papistaknak azert, kik az holt šenteket czinalliak közbeniárokka, három teuel' gesek ielentetik meg. Első. Mert ezzel az Christus közbeniárasat elegtelenne es hasonlatanna akariak tenni, ki mint az valtságban tarsot nem kereset melle így az közbeniárasnak tístibenis, senki segitsegnelkül nem sűkölködik. Masodik ez, hog' az šentek esedezesenek ol' meltošagot tulaidonit anak, mint ha Isten elöt az ű meltošagok ert lenne semeliűnk es kőniörgesűnk kedues. Az Attia pedig ezek ellen ašt kialtia, hog' csak az ű šerelmes fiaban bekelt mi velűnk meg. Harmadik ez, hog' az holt šentek nek mi erettűnk valo kőniörgest tulaidonitanak, kik ellē az iras ig' tanit: Te vag' az mi Attiank, az Abraham es az Israēl nem tud minket. Ha pedig az šentek minden he lieken valo kőniörgöket meg halgatnak, ű nekiek Istēni termeset tulaidonittatik, meli rettenetes baluaniozas. Touabba hog' az hiuek ez életben eg' masert kőniörgenek, melliet az iras közbeniárasnak neuez, az Christus meltošaganak ellene ninczen. Mert egiebeknek sűkseget, az elő šentek be ielentik az Istēnek, nem az ő tulaidő erdemekert, hanem az Christusnak oltalma es neue alat, melliel nem rontiak, hanem inkább erőšsitik a Christusnac egiedűl valo közbeniárasat.

Mel

K: *Mellick természetű szerint meg valto-
es közbeniario az Christus?*

F: Az iras az Christust, Isteni es emberi természetű be-
rint közbeniaronak hirdeti, mint a 6. Pal niiluan bizonít *Heb. 9.*
tia, hog' aldozatra vitte magat az öröкке valo leleknek *1. Tim. 3.*
altala. Ezokaert mongia hog' Isten jelent meg az testben, *Acto. 20.*
es az Isten az ű vereuel váltotta meg az Aniasentegihaz-
zat. Masut pedig sepen meg valastia, mikor ig' sol. Az *Rom. 19.*
Christus Daidnak maguabol vagion az test szerint, de I-
sten fianak bizonittat az meg sentelő leleknek altala.

K: *Bizonicz meg, hogy az Isteni termé-
zet szerint közbeniario legyen?*

F: Az Esaias neuzei az Mesiast Imanuelnek, miuelünk *Esai. 11*
lakozo Istennek, erős Istennek. Az Hieremias lehoua *Hier. 23*
nak mi igasagunknak. Az 6. Pal mind öröкке aldando I *Rom. 9.*
stennek, az kiben az Istensegnek telliesege allat szerint la- *1. col. 2*
kozik, es ki mikor Istennek abrazattaban volna, ű magat *Phile. 2.*
meg alasta, fel veuen az solgai abrazatot.

ELSŐ ELLENVETES.

Senki ű maganak közbeniarioia nem lehet.

*Az Christus Istensege szerint, azon es egy az Attia,
ual Hat Istensege szerint nem lehet*

közbeniario:

F: Iollehet azon Istensegnek telliesege vagion az Chri-
stusban, az mel' az Attiaban: mind az altal az menniere á
Christus rendeltetöt semeli az valtsagnak tisztire, mas az
Attiatul, á mint ű maga bizonittia: Mas az Attia á ki en-

EE 3

gemet

Phil. 2.

gemét el boczattot. Ezokaert à Chrístus Isten-sege serinta is közbeniáro lehet. Est ielenti à s. Pal, mikor ást mongia, Hog' az Isteni formaban egienlő volt az Istenhez, es est nem velte ragadomannak, hanem az solgái abrazatot rea veuen, mind halalig engedelmes lőt.

II. ELLENVETES.

Az valtsag verontasnak általa lessen: mert az bűn meg nem boczattatik az verontas nélkül. De csak az embere onthat vert, nem az Isten. Hat csak embersege serint lehet meg valto es közbeniáro.

F. Az Közbeniáronak tísti, nem csak az ver ontas, hanem à mellet kiuantatik az lelki erő, melinek általa à bűn meg rontasek, es az ember az halalbol fel eppitesek. De ez nem illik teremtet allathöz, hanem Isteni hatalomhoz, melliel az testet aldozatra vitte az bűnnek meg emestese re: Az közbeniárobán azért eggik természetnek tísti es tulajdonfaga, az masikat el nem rontia, sőt az eggik erőf sítí az masikat.

K: Miert kellett Istennek lenni az közbeniáronak ?

F. Első. Mert az engesztelőnek ollynak kel lenni, az ki mindenik felnek természetiben rebes legien, az Istennel igaz Isten, az emberrel pedig igaz ember, hog' az Isteñec títködő tanaczatis erceze, az embernek vesedelmet is ereze. Ezert mongia à s. Iános, hog' az fiu az ki az Attianak kebeleben vagyon ű ielentőtte nekünk meg. Masodik, Mert az közbeniáronak tísti ez: hog' az törven' igazsaga nak

Ioan. 1

nak eleget tegien,â bünt,az halalt, az Satant es az karho
 zatot meg rónca,mindeneket heliere allafson,vy egheket
 es vy földet teremczen, az Isten abrazattiat fel eppicze,
 az valasztottakat meg igazicza, az bünben meg holtakat
 megh eleuenicze, es vegezetre az testi halalbol:is fel ta-
 massa az hiueket, es az örök életben be iktassa. Mind
 ezek pedig nem illenek püfra teremtet allathoz, hanem
 Isteni természethez es eröhöz. Annak-okaert fükseg
 volt az Közbeniaronak Istennek lenni,Harmadik, A köz-
 beniaronak olynak kel leni:kiaz ü Ania fét egyhazanak
 mindenkör ielen legyen, ennek niomorusagat tuggya,
 minden helieken, meg halgassa, az Satannak es az kegie-
 tleneknek ellene meg sabadicza, es az ü ellensegit megh
 roncza. Ez pedig csak az Isteni természethez illik. *Esai.7*
 zert az közbeniario meltan mondatik velünk lakozo I-
 stennek, es ahol ketten auagy harman ösue gyúlnek az *Matth.18.*
 ü neueben, köbötök vagyon, söt ást igerte, hogy vilagh
 vegezetig velünk leßen. Ezert mongya az sent Ianos:Ha *1. Ioan.2.*
 valaki verkezendik,fofolonk vagyon az Attyanal,

K: Bizomcz meg, hogy az Közbenia-
 ro ember legyen?

F. Az első igiretis ást ielenti. Az ássóniallatnak magna
 rontia meg az kigionak feier,Egieb heliekenis Abraham *Gen.2.*
 es David maguanak neuestetik. Az Esaias pedig niiluan *Gen.25.*
 mongia,hogy az füz fogad es fiat fül. Az sent Pal:is ást *Rom.1.9*
 bizonittia, hogy az Christus az test serint az Attiaktul *Esai.7.*
 vagion,ki mindenben hasonlatossa löt hozzánk az bün *Heb.4*
 tül meg valua,es talaltatot vg' mint ember:Ezert mongia *Phili.2.*
 masutis,Eg' az Közbeniario az Isten es az emberek kozöt *1. Tim.2.*

az

az ember Iesus Christus, Eft az természetet testetül es lel
kestül az Mariatul vötte fel az igeretek ferint.

1. Cor. 19

K: *Miert mongia hat az zent Pal: Az
első Adam az földből földi, az másik pedig az
eghből eghti?*

F. Az f. Pal nem az testnek allattiarol szól, melliet nem
hozot az Christus az eghből, hanem menniei Adamnak
mongia amaz lelki erőert, a melliel minket meg eleuenit
az bünből. Mert mikeppen az első Adamban elő lelek
volt, es ű belőle csak az testi niomorodot elet farmazot
reank az eset vtan, azonkeppen az másikban eleuenítő, el
tető lelek vagion. Mert ű benne vagion az elet, es ez az e
let, az embereknek vilagossaga. De ez elet az test által kő
zöltetik mi velünk, mint az f. Palis bizonittia, Ki bözaz
ta Isten az ű fiat, ki affon' allatul lett, es az törüeni ala vet
tetöt, hog' a kik az törüé alatt volnanak, meg fabaditana,

Ican. 1.

Gal. 4.

K: *Miert kellett az Közbeniaronak
embernek lenni?*

F. Első. Mert az Isten ellen ember vetet vala. Az kőzo
beniarois ennek természetiben öltözöt, hog' mi attiank fia
lenne. Második. Mert az valtságban, az ver ontas es az ha
lal kiuantatot, melinek általa meg tisztitot minket az mi bű
neinkből, mint az f. Peteris mongia: Nem aranion sem ez
zűstön valtatratok meg, hanem amaz artatlan barannak
vere által. Harmadik. Mert az valtságban ezis kiuantas
tik, hog' az engestelő meg kostollia es eresse az mi erőt
lenseginket, es mikor kesertetünk, tuggion raítunk kő
nőrlni. Tőnabba az valtságnak okai az Christus fenue
desében, rendel be foglaltatnak,

1. Petri. 1

Heb. 4

Kiczo

K: Kiczodakat váltot meg â Christus ?

F. Az Christus aldozattianak ereie csak az valasztotta-
kra hatot, mint ű maga bizonyittia: En meg aldozom en Ioan. 17.
magamat ű erettök, En nem ez vilagert kõniörgök, hanē
azokert, az kiket ennekem attal, es azokertis az kik hiēn
dök volnanak ezeknek tanitasok által. A Christus aldo-
zattia azert ki arad, mind ez vilagra; az az, minden űdō-
beli hiuekre. De az harag edeninek ebben semmi resek
nem lehet.

K: Miert mongia hat az iras az Chri- Heb. 12.
stusť vy testamentumnak Közbeniaroianak?

F. Ket okaert: Először, az Moses törueniere nezuē. Mert Ioan. 1.
â f. Ianos aťt mongia, hog' az töruen' az Moses által adat-
tot, az kegielem penig es az valosag az Iesus Christus al-
tal. Masodszor, Mert az kegielemnek beűseges ki nilatko-
zasa lőt â Christus el iđueteli vtan, â ki draga testamen-
tomnak, az az, Isten ingien valo fogadasanak lőt közben-
iaroia, es az mit Isten tũlũnk kiuanhatot volna, az kezes
meg fizette erettũnk, es sabados fiakka tőt.

K: Honnat váltot meg az Közbeniaro ?

F. Az lelki fogfagbol, az bũnból, az töruennek atka-
bol, â karhozatbol, az örökke valo halalbol, az setetse-
nek es â Satannak hatalmabol. Ol' el reitet bölczesege ez
az Istennek, es ol' veghetetlen io tetemenie, melliet senki
meg nem böczũlhet. Nag' felseg az Isten, az ember pedig
miczoda, aťt mong'a â Daid, hog' az Isten ű rola meg em Psal. 8.
lekezik, es hog' illien draga árron, az ű ferelmes fian val-
totta meg, es â mellet ol' öröksegebe viűi, kit sem nem la-
tot, fũl nem hallot es embernek gondolattiaban sem iűt.

K: *Kinéc fizette az Christus az valtság-
nák arrat?*

Héb. 9.

F. Sz: Pal ást írta, hóg' ű magát az Istennek aldosta meg, azért Istennek fizetet, es az ű igalsaganak tót eleget. Hat az Satannak egiebet nem fizetet karhozatnal. Mert ű elle ne nem vetöttünk, hanem akarattiat czelekettük. Azert ű is csak büntető folgaia, es tömlőcz tartoia volt az Istennek, de mihelt az Christus az adolsagot meg fizette, ottan el rontatot az Satannak ereie, es semmi közü nem löt velünk.

K: *Az aldozat utan hova ment az
Christus lelke?*

F. Az Christus az keresztfan meg terő toluait ezzel viz gátfallia: Ma velem les Paradyfusban, mel' az nyugodalónak helie. Ez pedig mi legien niluaban magiarazza, est monduant: Attiam az te kezedben aianlom az en lelkes met. Hat az Christus lelke pokolban nem ment, es az testnek halala utan nem fenuedet. Touabba ahol ást mongiuk az Credoban, hog' poklokra állot, fokkeppé ertik. Nemelliek az poklot magiarazzak az koporforol es az el temeteferől, nemelliek az karhozatnak helieről, nemelliek az veghetetlen kenokrol, nemelliek az pokolnak es minden ellenseginknek gőzedelmeről, miért hóg' az halálnak halala es a pokolnak rontoia löt. Nemelliek vgy magiarazzak, hog' az Christus halalanak ereie, el hatot az meg holtakhozis, kik az tőruének arnieka alat voltanac. De kel erteni est kiualikeppen az Christusnak vegkep pē valo gyalazattiarol, az embereknek itiletek ferint. Mert minek ytanna ki vagattatot az előknek földéből, senki nem remelhette, hog' Isráelnek fabaditoia lenne. Ez iegiz
zesbē

zesben vetetik az pokolnak neue az Christus mondas-
ban: Te Capernaum, a ki fel magasztaltattal az eghiglen,
mind pokolig le nyomtatott, az az, meg gyaláztatott, az ró-
lának es az vesedelemnek altala, es soha remenseged nem
lehet az eppület es szabadosas felől.

K: *Miert mongia hat az zent Peter, hogy*
lelekben el menuen prædicallot az lelkeknek, az
tömlöczben, az kik az Noë ideieken hit-
tetlenek voltak ?

F. Ez mondasit sokkeppen magiarazzak, de mind azok
idegenek az 6. Peternek értelmétől. Ezzel azt akaria jelen-
teni, az mint másuttól, hogy az Prophetak es az Atiak
az Christus lelke által szóltanak, ítéletet mondottanak,
a nepet intettek az meg terefre, es az követkőzendő bün-
tetésekkel, az Istennek meg emestő haragjával fenyeget-
tek es rettentettek az hitetleneket. Hozza pedig elő az
Noë példáját, ki az víz özön előtt száz huz estendővel az
Christus lelkevel intette vala az hitetleneket, kiknek im-
mar lelkek az tömlöczben, es az karhozatban tartatnak.
Az több magiarazatok az rövidségnek okaert nem fűkseg
elő hozni.

K: *Nam az Zachariasnal így szól: Te is*
az te kötesednek vere által (meg szabadosal) ki bo-
czattad az te fogliaidat az kutból az kiből
nem vala víz ?

F. Ez mondasit sem viűik igazan az Papistak az Chris-
tusnak Pokolra való szállására, auag' az Limbusra. Mert
az Prophetakól az Israhél fiainak nyomorúságokról az fog-

szagban es uigastallia őket az iőuēdő szabadulással, Először
 solittia az Siont, es erről azt mongia, hog' az ű testamento
 manak vere által meg szabadul. Ezen kel erteni az Isten-
 nek fogadafat, melliet az kőrnűl metelkedesl es az aldo
 zatokkal meg peczetlet: Ennek pedig valofaga lelek se-
 rint az Christusban telliesedet be, kinek vere által az hi-
 uek meg tisztultanak minden alnoksagokból. Az vtan az
 Isten igiretet tehen es ebt mongia: ki boczattam az te fog
 liaidat az az, meg szabaditom az rabfagra adattatot nepet,
 mel' amaz iőuendő lelki valtagnak arnieka volt. Az ku-
 ton auag' vizetlen thon, hasonlatossag serint az rabfagot
 erti, meliben az ember meeg az vízben sem ihatik, hanē
 somiusagnak miatta eped meg. Ezzel ielentetik az lelki
 fogfagis, az setetseg es az halálnak arnieka, meliből az hi-
 ueket az Mefsias ki szabadította, es az karhozatnak tőm-
 lőczéből, az Istennek orsagaban űket által vitte.

K: Mig tart az Közbeniarasnak tizti?

F. Sz. Pal azt mongia, hog' akkor lehen az ueg, mikor ag-
 gia az orsagot az Istennek es az Attianak. Ez orsagrol az
 iras ketkeppen szol, niha allattiarol es valofagarol, melibē
 őrőkke meg maradando, niha külső bíragnak es igazga-
 rasának moggiarol, az Euāgeliumnak hirdetese által, mel'
 nek meg kel bűnni, mikor az hiueknek samok be telliese-
 dik, es akkor az tisztnek terhet le tesi, nem ad tanitokat,
 nem senued többbe az hiuekben. Noha azert az birodas-
 lomnak moggia meg valtozik, es külső esközök által nē
 igazgattia az hiueket, mind az által az orsag, az Ania-
 senteg'haz, az hatalom es az diczőség meg marad mind
 őrőkke, es akkor megien veghez az Christus telliesége.
 Ahol pedig az sent Pal azt mongia, hog' az Fiuis az At-
 tianak alaia vettetik, nemelliek ertik az közbeniaras tizti

nek

Az Christus Szenvedeséről.

F. Az Euangelistak ielentik, hog' az Christus giakora ta intette az tanítuaniokat az ű iöuendö betuedeseröl, de űk aßt akkoron nem erthettek. Azert az halalra ű magat az elötis kesítette, de leg inkább mikör az rendeltetet ora el közelitet. Ebben penig az iras kiuallikeppen harom dol got tamaßt elönkben. Elöször kesült az ű tistinek forgalmazatolsaggal valo el köueteleseuel, sémít hatra nē hag'uan, valamiben az Attia el boczatotta volt. Mert az Isten tisteteletit oltalmaßta es heliere allatta, az Euangeliumot hiűseggel es fogonattal hirdette, az emberi talalmaniokat az iras tudokat feddette, az meg terö bűnöföket hozza fogat ta, es azokkal niaiaszkodot. Halalának elötteis meg mutat ta, hog' Isten tistefseget, es az hiueknek iduöfseget keres ne, mikör az templombol az föfuen kompolarokat ki űszte, eßt monduan: Az en hazam köniörgesnek haza, ti pedig aßt tatroknak barlangiaua czinaltatok. Pelda ez a hiueknek, hog' űkis az ű hiuatalliókban hiuen iarianak, es

Esā. 36.
Hier. 7.

mindeneknek 'előtte az Istennek orfogat kereselek. Ma-
odfőor, mint az gondviselő Attia halalanak előtte az ű mar-
haiat io moddal rendeli, es az ű fiainak vtolfo akarattiat
meg ielenti: Ig' az Christus draga testamentomot tēsen,
meliben nem vesendő marhat hag' az űueinek, hanē bűn-
nek boczanattiat es őrók eletet, mel' az ű egīser valo aldo-
zattianak hafna. Est meg peczetli az veg vaczorauat, mel'
aēt bizonittia, hog' Isten velünk meg bekelt az ű fianak
halala altal. Harmadfőor kešiti magát az kőniőrgessel, meli-
ben ol' forgalmatos volt, hog' az tanituanioktul el tauoz-
uan, haromfőor terdre ešet, es eēt mondotta: Attiam, ha le-
hetseges tauozzek en tūlem ez pohar, de mind az altal le-
gien ā te akaratos. Ez mellet az hiueket aianlotta az ű At-
tianak, kőniőróguen ezen, hog' űket meg kentelne es eg-
giefecke tēne, es azokat is meg tartana az eletre, ā kik hiē-
dők volnanc ezeknek tanitafok altal. Szep peldat hagiót
ebbē ā hiueknec, hog' űkis ā kőniőrgesbē mindē eletek-
nek rēdibē es az ű halaloknac ideiē leēenec forgalmatos.

K: Mikeppen adat tat ot az Christus (fok.
az halalra?

F. Illien rendel iriak meg az Euangelistak, Első, az fű pa-
poknak, az iras tudoknak es az veneknek alnok tanacz-
kozafok, kik az Christusra valo irigisegből indittarnak,
hog' űtel el veszenek. Az Caiphas azert tanaczul adgya,
hogy iob lenne eg' embernek meg halni, hog' nem mint
az eges nepnek el vesni. Iollehett pedig eēt az elōt is sok-
főor forraltak, de veghez nem vihettek, miert hog' ā Chris-
tus ideie el nem űt volt, de most immar az ora el kőzel-
getuen vgian sietniek kel, es noha az innep vtan akarnak
halastani, mind az altal az Isten tanacza az ű gondolats-
tiokat

tiokat elől veszi. Hasólatos allapattiok vagió a|Chrūs tagia
 inak mindē időbē az Hypocritak miat, kik nec mindē igie
 kezetek ez, hog' az hiueket be nielhessek, de csak annia
 ra mehernek, az mennire Isten űket elő boczattia. Maso
 dik az Iudasnak arultatafa, kiben meg ielentetik, hogy a
 fősuenszeg senkinek nem keduez, ki meeg az Isten tibtes
 segetis el arullia. Ehez hasonlatosok az mostani időben,
 kik az Euangelium alat hasok keduet keresik, es az hason
 ert az igaz tudomant lelkek esmereti ellē meg tagadgiac.
 De mikeppen Iudasnak az harmincz penz vesedelmere
 yagion, így az Istentelen fősuenieknak az ű marhaiok,
 karhozattiokra fordul. Annak vtanna az Aniasentegy
 haznakis illien allapattia vagion, azok miat, az kik mi kő
 zzulünk mentenek ki, de nem mi közzulünk voltanak. Ez
 ert mongia az Christus: Az embernek ellensege az űnőn
 haza nepe. Harmadik az itiler, meliben az Christus hamif
 san vadoltatik, elősőr karomlonak, hog' magat Isten fia
 nak mondotta. Az vtan hamis tanukat allattanak, kik aſt
 vallottak: Hallottuk az ű faiaabol, hog' az Isten templo
 mat el rőtia es harmad napra fel eppiti. Vtolsor, hog' par
 tolo volna, ki az Czaſar ellen magat Kirallia tette. Pilatus
 semmi vetket benne nem talal, de hog' az Sidoknak tama
 dasokat le czendesitene, kezekben adgia hog' meg őlnec.
 Pelda ez az hiueknek, hog' az mint ſent Peter mongia,
 űkis meltatlan ſenuegienek az igazsagert, es ennek vagió
 Isten előt kedue. Az Christus halalanak pedig hog' itiler
 ből kellett ki menni, nem oknelkül volt: Hog' Pilatus űtet
 igaznak es artatlannak mongia, ezzel ielentetik, hog' ű ma
 gara nezue meltatlan ſenued. Hog' pedig űtet az bűntete
 fre adgia ezzel bizonittatik, hog' az mi bűneinkre es az
 Iſtē itiletire nezue meltā es űkfegkeppē kellett ſenuedni.

Hol

1. Petri 4.

K: Hol, mikor es kiktől zenuedet az
Christus?

F. Panafólkoduan az Christus ást mőngia: Nem lehetfe ges hog' Propheta el vessen Ierusalem kiűűl. Azert mint à Prophetaknak, ig' àz, Christusnak is az Sidok voltanak gylkosi, kik ēgedetlēslegekkel az Istenec iűűsoniu ostorat vőtak fejekre. Ezek tőkőri az poganioknac, hog' Isten ke gielmet hasonlatoskeppen meg ne vtalliak: Mert ha az termeűet ferint valo agaknak nem keduezet, fokkal inka b az oltouanioknak nem keduez, ha az vadşagbān es az hitetlenşegben meg kemeniednek. Az iras emlekezik az időrőlis: Mert akkor az Romai Czafarnak, Tiberiusnak birodalma alat volt az Sido orşag, es ebben tistarto volt Pilatus, hōnnet az Sidokis vallast refnek, hogy nem şabad embert őlniek, es hog' nem volna Kiraliok, hanem Czafarok. Ezekből meg ielentetik, hog' az Iacobnak iű uendőleşe ferint, az Melsiasnak ideie ielen volt. De az Istennek kemeni iteleti ez fele vakmerő hitetleneken, hog' oluofuan es ertuen az Prophetak irasat, ne erczenek.

K: Mit szennvedet az Christus ?

F. Tollehet semmi teremtet alatt meg nem mondhatta, főt meg sem ertheti, mit fenüedet legien az Christus az emberi nemzetert, mind az által, az menüre az iras megh íelenti, búksleg arról elmlekezni. Mindeneket fenüedet pedig az kezés lelkeben es testeben, valamellieket az mi bú neink erdemlettenek. Lelkeben azért erzette az Istenek emestő haragiat az bűn ellen, az törüennek arkat, az örök ke valo kenokat es az veghetetlen karhozator. Ez mellet az ketségben valo efesfélis tufakodot, mint az keresztfanis kialtot, az mi búneinknek terhet erezuen: En Istenem,

Gen. 49.

Esai. 6.

612

en Istenem miért hagial el engemet. Sziue meg ōluadot
 min az viaz, es ereie meg faradot mint az czerep. Min-
 den kesertetinket azert meg ſenuette es meg gjozte. Te-
 ſteben rettenetes kenokat es nag' ſaidalmakat viſelt, ſok
 czuſolafokat, karomlafokat es ſidalmakat ſenuedet, es kűl
 ſő allapattiaban anniera iutot, hog, minden emberek kő
 zőt el vettetet es vralatos volt, kitűl az emberek orcaio
 katis el fordítottak, miért hog' ez vilagnak bűne az ű val-
 lara rakodot volt. Erről panaſolkodik monduan: Feregh
 vagiok es nem ember, Eſt ſelentette ezzel is hog' az terme-
 ſet ellen verrel verítezet. Vegezetre ez melle iarult az ha-
 lalnak iſoniű es gyalazatos neme. Mert az töröenben az I-
 ſten meg mondotta volt, hog' arkozót az ki az fan figge-
 ne, Erre nezet a ſ. Palis, mikor aſt mongia, hog' engedel-
 mes lőt, mind az halalig, mēg az kereſtfanak halalaig. Eb-
 ből azert vigafalafunk vagion, hog' valami arralmas le-
 hetet volna iduőſegűnkre, a Chriſtus mind meg ſenuet-
 te, es erettűnk tekelltetefen meg fizette. Hog' pedig illien
 ſőrnű halalnak nemeuel kellett meg ōlettetni, az ercz ke-
 gionak peldaiſis meg mutatta, mint az Chriſtus magia-
 razza az ſ. Ianofnal: Mikeppen az Moſes az puſtában az
 kigiot fel emelte, ig' kel az embernek fianak fel emeltetni,
 hog' minden az ki lattia űtet es hiſen benne, el ne veſſen,
 hanem ōrők elete legien. Erről ſol maſutis: Mikoron fel
 magafaltatom, mindeneket en hozzam vönſök, Eſt mon-
 gia vala az halalrol, melire ű menendő vala. Mint azert
 az elſő Adam az farol el veſtette az eletet: ig' a maſodik
 az fan meg kereſte az ōrők eletet.

K: Miczoda czudak kőuettek az Chri-
 ſtusnak halalat?

GG

EI

Eſa. 53.

Phil. 2.

Num 22.

Ioan. 3.

Ioan. 12.

F. Első, az nap fenienek el vesése három eges őraig mel', az termesetnek foliasa ellen eset. Mert az nap fenienek el vesése akkor leßen, mikor az hold teli es az napnak elei ben vettetik, ki az napnak feniet semeink elől el fogia, De akkor az időben az hold teli nem volt, es messie tauozot az naptul. Ezokaert iriak, hog' mikor eg' termeset tudó pogan bölcz latta volna, el iiedet, es azt mondotta, hog' auagi az Isten senued, auag' ez világ hertelen el ves. Ekkeppen az Christussal az naps vg' mint orczaiat el fordítuan, sirt es senuedet, hog' az teremtet allatis az Messias aldózatianak ideiet meg mutatna. Masodfor, az templomnak vitorlaia kettő sakadot, melliel ielentetet, hogy az ű aldózatiaual az Sanctuariomot az Isten titkait az hiueknek meg nilatkoztatta. Harmadfor az küsiklak meg repedestenek, es nag' föld indulások löttének, melliekkel ielentetnek, hog' ez volna az Messias, kinek neuere es tudomaniara az egez föld meg indulna. Vtolför, sok halottak fel tamattanak az koporsokból, kik meeg az sent varasbanis sokaknak meg ielentének. Az halottak bizólagot tettek az Christusnak, hog' az ű aldózatianak esreie ű reaioek el hatot, kik az Messias tör igerethez hittel ragaszkoduan ez világból czendesseggel ki multanak.

K: Miczoda okai vadnak az Christus senuedesének?

F. Első oka es eredeti az Istenek titkos vegezese es czudalatos tanacza, ki mikeppen örök időeknek előtte valasztot az esetre az Christusbant ig' az ű fiat meeg az eset előt rendelte volt az valtságra, hogy ebben lenne örönságunk az bűn ellen. Ezert mongia az sent Pal, hogy eleue rendelte az Christust engeftelő aldózatul az ű vere kőz
be

be vettetuen, mint fent Peteris bizonittia, hogy yilag teremtésnek előtte esmerte es rendelte, de az vtolso időben jelentette meg. Honnan az s. Iános is vgy tanit, hogy az barani meg ölettetet vilag kezdetitől fogva. Ezokaert az Christus kőniörög, ezt monduan: Attiam dicő icz meg az te fiadat azzal az dicőseggel, mely volt enekem te nalad meeg vilag teremtesenek előtte. Ezekből azert meg erthettiük, hogy az Christus nem történetből, hanem az Isteni bizonios es sükseges rendelesekből fenuedet, es vgyan ezent kel erreni az Aniafentegyhaznak es eggyenkent minden hiueknek niomorusagokrol. It az helien elmelkedni kel, az mennire lehet, az Istennek veghetetlen bölcsesegeről, ki tuduan az esetet, az valastottaknak oruofsagot berzet, mint az első igiretis megmutattia: Az asson' allatnak magua meg rontia az kigionak feiet. Ezt jelentettek az ő törüenbeli aldozatok es az Prophetaknak eleitől foguan valo bizonfag tetelek. Masodik oka az Istennek törüen' ferint valo igasfaga, melliel az eges emberi nemzetet el kellett volna karhoztatni az bünert, ha az Christus annak terhet ű magara nem vötte volna. Harmadik indito oka az Istennek io volta es emberekhez ualo ferelme, meliből indittatot, hog' az ű ferelmes fiat adna erettünk. Ebben azert Istennek veghetetlen irgalmasfaga jelentetik meg, ki minket akkor teret mikor ű neki ellenfegi volnank, es meg valtattunk, mint az fent Peter mongya: Nem aranion sem ezöstön, hanem amaz arratlan barannak dragalatos vereuel. Negyedik ferző oka az Christusnak engedelmessege, ki az Aniafentegyhazar ferette, es ünön magat atta erette. Ezert mongya az fent Pal, hog' engedelmes löt mind halalig, mellyet az Esaia is bizonit illyen igekkel: Aldozatra

Esa: 53.

Ioan: 17.

Ioan: 10

zatra vitetet, miért hog' ű ig' akarta, melliet az Christusis ielent est monduan: En ű erettek meg sentelem magamat, es az en lelkemet adom az iuhokert. Embernek nagj ob se reteti ninczen, mint hog' az ű eletet adgia baratiert. Az Christus azert noha az testnec erőtlenségre nezue az ha lalt rettegte, mind az által az ű tistire, es az Istennek ren- delesere nezue, io keduel ment az halalra. Örödik külső in dito oka az embernek közönleges vése delme. Mert a bú nert mindniaian haragnak fia i voltunk, es ollianokka let tünk, mint az el teueliedet iuhok. Meg fanta Isten az mi vése delmünket es lelkünknek pastoraul rendelte az Chri stust. It meg kel gondolni az bűnnek ifoni u voltat, az Istennek kemen' itiletit, es az mi niomorodot allapatun- kat az Christusnelkül, hog' erre nezue az Istennek io tes- temeniet tudgiuk böczülleni.

Eph: 2.

Esa: 53.

Eph: 2.

K, Miczoda haznai es vegei vadnak az Christus fenedesének?

F. Első nez az Istennek diczösegere, mert az Christus az ű erdemes halalaual az Isten igasfaganak eleget tet, es az ű Attiai kegielmeseget az valasztottakra ki arasztotta, honnet az Isten mind igaznak, mind irgalmasnak esmer- tetik. Mert ast, a ki bűnt nem tud uala, es kinek fa iaban alnoksag nem talaltatot, bűnne, az az, bűn ronto aldozat ta tette, hog' mi ű benne Isten igasfagi es sabados fiak lé nenk. Masodik vege nezet az mi lelki ellenségünknek az Satánnak, az halalnak es az karhozatnak el rontasara, mint s. Pal mongia: Az halal által ast el rontotta, az kinel vala az halalnak birodalma. Mert a mint s. Ianos tanit, az Istennek fia ezert iut, hog' az ördögnek czelekedetit el rontana, meliről az ördögökis bizonsagot tesnek, mikor ast

2 Cor: 5.

Esa: 53.

Heb: 2.

ást kialtiak: Iesus Istennek fia, miért iőttel idő előt az mi
 veszedelmünkre? Erre tanít az s. Palis: O halál hol vagion
 az te bírodalmad, ó Pokol hol vagion az te fulakod? El
 rontatott az gőzedelemnek általa. Hat immar az Satan
 soha az hiueknek veszedelmekre nem arthat, sőt az Isten
 ének gőnos kesértetitis eppületekre fordittia. Harmadik
 hasna nez az valasztottakra. Mert az Christus halála az
 valsfagnak, az Istennel való meg bekellefnek, az bűn bo
 czanattianak, es az örök életnek erdemlő es elegeges o
 ka. Ezert mőgia á s. Pal, hog' az Christus meg holt az mi
 bűneinkert, es á mint s. Iános tanít, ű engeftelő aldozat ez
 egez vilagnak bűneiért. Honnet az Christus ást ielenti:
 Az embernek fia iút, hog' egiebeknek folgalna, es adna
 az ű lelket valsfagul sokakert. Erről mőgia az Esaiás, hog
 az Isten mindniaiunknak alnokfagit ű rea vetette, es az
 mint s. Pal erőfsiti, az ados leuelet az kereftfához fegefte,
 es mikor Istennek elléfégi volnank, az ű fianak vere által
 meg bekellettünk, kinek vereuel meg títültük mindē al
 nokfaginkbol. Ebből nag' vígaftalas farmazik, hog' min
 den sok bűneinknek el törlesere elege fizetes nekünk az
 Christus aldozattia, es ahol á bűn bōuelkedik, ot fellieb
 ben beuelkedik az kegielem, Erről pedig az Christus fen
 uedesebenis fep peldakat hoz az írás elő nekünk tanusá
 gunkra. Peter nag' vetekben esik, de meg teruen bocza
 natot nier. Az toluaisbanis az ielenterik, ki az kereftfan
 halalanak előtte ter meg, es a Christusnak így kőniörög:
 Vram emlekezel meg en rollam, mikor iutandas az te or
 fagodban, kinek bűne meg boczattarik, es az Christus
 egietemben Paradisusban az niugodalomnak heliere vit
 tetik. Negiedik hasna nez az Aniafentegihaznak neuez
 kedesere, Mert az ű halalanak általa az ellenkezest es az

1 Cor. 15.

Osc. 12.

Rom 4.

1 Ioan 2.

Matth. 20.

Esa. 53.

Col. 2.

Rom 9.

1 Ioan. 12.

Eph. 2. köz falt el rontotta. az poganiokat es az Sidókat ősvé be
Col. 2. keltette, hóg' immar eg' pásztor es akol legien. Azert im-
Col. 3. mar a Chrűsbā sem Sido sem Görög, sem šabados, sem fol
Gal. 5. ga, sem Scytha ninczen, hanē mindniaian ű benne eggiek
Eph. 2: vagiunk, es azō eg' lelekben ű általa vagion menetelünk
Rom. 6. az Attiahoz bizodalómal. Őtődik vege ez, mert a mint ő,
 Pal tanit, az ű halalanak ereie mi bennünk ašt czelekedí,
 hóg' mikeppē ű meg holt az bűnőkert, azonkeppen mi is
 az bűnnek meg halliunk, az az, ne vralkodgiek az bűn
 az mi romlando testünkben. Nem illik azert ez, hogy az
 keresztien ember annak rabfaga ala^a adgia magat, az kitől
 egíser meg šabadult, honnet ez is meg ielentetik, hogy
 az Christus halala, anniera nem ad okot az bűnre, hogy
 inkább ašt meg őli es naponkent fogyattia bennünk. Hat
 az kik az bűnben elnek vakmerőkeppen, az mint az sent
Heb. 6. Pal mongia, az Christust űnűn magoknak vyonnan meg
 fészitik es ű neki gilkosí. VI. vege nez az hiueknek bē
 uedesere, hóg' egeš életünkbe az niomorusagnak alaza
1. Pet. 2. tofsaggal es bekešseggel valo vifelesere, tükőrűnk es pel-
 dank legien, ki mint sent Peter tanit, igaz leuen, az hamí-
 fakert šenuedet, peldat hagiuan minekűnk, hogy miis az
 niomdokit kőuernők, ki mikor šidalmaztat nek, senkit víš
 ša nem šidalmazot, es mint Esaiás mongya, mint az baran
 az nőrő előt meg neműl; így az Melsias az ű šaiat fel nem
 nitotta, šőt az fészitőkert is kőniörgöt. Az hiuek is az
Matth. 16. ert az Isten šianak abrazattiahoz hasonlatosok, es űk
2. Tim. 2. mešaršekre kešitteret iuhok, kic az Christus keresztit víš
 lik, es ű vele eggíűt šenued nek, hogy ísmet ű vele egietē
 ben meg diczőitelsenek.

K: *Minel lebetünk rezesek az Christus-
 nak šenuedeseben?*

F. Czak az igaz hittel, melliel az Christust minden íauai
 ual mienke tessük, hog' ű mi bennünk ellien, es mi ű bēne.
 Mert Isten ezert atta az ű fiat, hog' minden az ki ű benne *Ioan. 3.*
 hisen el ne vessen, hanem örök elete legien. Erről mong'a *Gal. 2.*
 az ű. Pal: Elek en immar az Isten fiamak hiti által. *Ioan. 20.*
 Christus ezert monda az Thamasnak: Bodog vag' hog' lat-
 tal es hittel, de bodogok azok, az kik nem lattanak es hit-
 tenek. Az hitnelkül azért senkiben az Christus halala nē
 lehet fogonatos es idűőseges, honnet az Esaisis panasol
 kodik, hog' kevesen hisnek, csak azok, az kiknek az Vr-
 nak karia meg ielentetet. Mert senki nem mehet az Chri- *Ioan. 3. 14.*
 stushoz, hanem ha az Attia vonsa, es senki nem esmeri az
 Attiat, hanem az kinek az Fiu meg ielenti. Masodfor az
 hit melle kiuantatik az igaz poenitentia tartas, mely az
 Christus halalanak es fel tamadasanak gűmölcsze, es ez ne-
 kül senki az Christus fenuedesenek hasnaiban nem refe-
 sülhet. Harmadfor ide tartozik az dicziretnek aldozat-
 tais, az kőniörges, es az Christusban adattatot iokert va-
 lo halaadas. Mert mind az valastasnak, mind az valtsá-
 nak vege az Isten diczőseges kegielmenek dicireti, es az *Eph. 1.*
 kegies iozan, igaz eletnek kőuetele. *Tit. 2. 3.*

Az Christus Temetsegeről.

K: Minemű rendel iriak meg az Euan-
 gelistak az Christusnak temetese?

F. Először Christus holt testet Pilatustul meg kerí az A-
 rimathiabeli Ioseph, ki az Christusnak tanituania volt, es
 halala vtanis az ű mesterének halaadással foglalt, tisztessé-
 gel való temeteseben, az iőuendő fel tamadasnak bí-
 zonfagara. Ez fele kőniörületesség kiuantattik minden
 ke-

kereftien ember az ű felebarattianak életiben es halalasban. Vgian ezent az iras gazdagnakis mōngia, ki az ű ne ki adatot marhanak io safara volt, es a Christusrol el nem feletkezot, meliben ez vilagi gazdagoknak fep pelda adattatik, hog' űkis az Christus tagiait hasonlatoskeppen segitsek. Masodszor az Christus testet tista giolczban tarta karta, melliel ielentetik az mi testünknek meltosaga: is es ez mellet peldais adattatik, hog' az kereftienek az temetesen legienek meretekletesek, es az elő fegenieknek refet ne ruhazzak az holtakra. Harmadszor az varos kiüül vy koporsóban temeti, melliel az ielentetik, hog' az Christust meg böczöllörte, es a mit czelekedet abban io ked uel forgolodot. Mert az a io tetemen' kellemetes, az meli kōniörületességből es tista fiúból sarmazik. Hogy pedig kertben temettetik, ez löt régi io fokashol. Az resgiek est mongiak okanak, mert az első ember az kertben vetette el az eletet.

*K: Miert kellett az Christusnak
el temettetni?*

Psal 16.

Esa 53.

Esa 53.

F. Első oka ez, hog' az ű rola mondatot Prōphetiak be telliesednenek. Mert az Dauid így sollot az Mesiárol: Nem hagiód az en lelkemet az pokolban (az koporsóban) es nem engeded, hog' az te bented rothadást lason. Ez az Dauidra nem illet, kinek teste meg rodhat, hanem az Christusban telliesedet be. Esaialis aít iria, hog' az Ies se giokerenek koporsoia diczōseges lesen. Masut pedig aít ielenti, hog' az gazdagnak modgya ferint temettetet el, melliet kel erteni az embernek itileték ferint, kik aít veltek, hog' az temetessel elete es hire neue vgy el ves, mint az hitetleneknek emlekezetek az halal által, ki töröl

tette

tetik. Másodszor az temetfeggel niluan lőt, hog' az Christus valoban meg holt az mi bűneinkert, mint az Pilatus is meg lattatta, ha meg holt volna, sőt ezokaert oldalat is által ütörttek, es abból ver, es víz farmazot, meli az holt testnek iegie volt. Harmadszor az ű temetfegének lelki ereie is vagion mi bennünk. Mert ezzel az mi bűneinket el temette, hog' többbe ne legienek emlekezetben az Istennec előtte. Miis pedig ű vele el temettetünk, az meñire a bűnek mind solgiatul mind vrasagatul megh menekettünk. Ennek pedig mint s. Pal tanít, az kerestfeg peczeri, meli Col:2 ben az vízben valo be buritas iegizi, hóg' meg holtunk es el temettetünk az mi bűneinknek. Negiedsér emlekes tet minket az Christus peldaia az mi állapotunkrol, kik földedeniek vagyunk, romlandok es halandok, es ismet vissza terünk az földben, es el temettetünk az iöuendő fel tamadafnak es diczösegnék remenlege alat.

A Christus fel Tamadasarol

K. Miczoda az Christus fel tamadasa?

F. Az Christus harmad napon valo meg eleuenedese a testi halalbol, melliel minden lelki ellenseginken giözedelmet vet, es az hiueknek igasagot es örök eletet ferzet. Ezt magiarazza az s. Peter illié igekkel; Meg holtaz testbē 1. Pet: 3, az az, a giarlo emberi természetben, de meg eleuenittetet lelekben, az az, az Isteni természetnek es erőnek általa, mint s. Ianosnal mongia az Christus az Sidoknak. Ron Ioan 2, 1 czatok el ez templomot, es harmad napra fel tamaftom. Ioan: 10, Hatalmam vagion erre, hog' az en lelkemet le tegiem, es ismet fel vegiem; Mert ez hatalom az Attiatul adatot nekē mint s. Palis bizonittia; Meg holt az testnek erőtlensége.

HH

böl

ből, él pedig az Istennek ereiből.

*K: Mivel bizonyítatik meg hogy az
Christus fel tamadot?*

- Luc. 24* F. Erről az Christus illien igekkel tanít a f. Lukacznal: Ekkeppé kellett a Christusnak benuedni, es harmad napō fel tamadni, mint meg vagion irua ű földle az Mosesnel a Prophetaknal; es az Dauidnak dicziretiben. Első rendbe li bizonylagok azért eg' nihan haz ektendōuel, az ű fűlete: se elōt mōdattanak, melliek' homaliosok voltanak, es az is dōknek foliasi ferint, napōkent niluabban ielen tettenec.
- Gen. 3* Az első igeret az Mosesnel az aššoniallarnak maguarul, es az kegio feienek meg rontasfarol, emlekeztet az Christus fel tamadasfarol, mel' által lōt az tōkelletes gōzedelem. Mikor Abrahamnak est igiri: Az te magōdban meg aldatnak ez földnek minden nemzetsegi, ašt akaria ielen teni, hogy az Christusnak elni kel mind ōrōkke, hogy ű benne az földön lako nepek, minden idōben meg aldasanak. Az Esaiasis az Mefsias koporfoiat diczōsegeinek mondotta az fel tamadasra nezue. Masutis ašt iria, hog' a nīomōrusagbol es az itiletbōl ki ragattatot. Sz: Dauid: is az ű semelie alat az Mefsiasnak fel tamadasfarol sola: En fiam vagy te, en ma fűltelek tegedet. Az Dauid fűlettetet az embereknek itiletekre nezue, mikor az Isten sok veše delmeken űtet által vitte, es vegezetre Kirali meltošagra fel magatralra, melliel megh bizonyittatot hogy Istennek fia es ű tūle rendeltetet kiraly. Az Christusban pedig akkor telliesedet be, mikor az mint sent Pal tanit, az fel tamadasbol Isten fiamak bizonyittatot lenni, es az embereknek esmeretekre nezue, vg' mint az ű diczōsegenek napian fűlettetet, ki az elōt esmeretlen es gyalazatos vala az embe

emberek közöt. Masutis erre nezet á Dauid móduan. Nē
 engeded, hog' az te fented rothadást lason. Vgian ezen
 Propheta örökke való Papnak es kiralinak. neuzei úter, Psal. 116
 emlekezuen benuedeseről es fel tamadasarol illiē igekkel:
 Az tolczabol ísík az vton, ezōkaert fel emeli az ű feiet.
 Masod rendbeli bizonyag teuők az Euangelistak es az A.
 postolok, melliet az Angyalokis harō rendbē erősitenek
 sőt á Christus ellensegē, es az őrizőkis ezent bizonyittiak.
 De annak felette á Chrűsnak sok rendbeli ielenesi megh
 mutattiak, miért hog' fel tamadasanak napian is őtför ie-
 lent megh. Előfőr Maria Magdalenának, masodfőr amaz
 neg' asszoniallatoknak, kik á Christus koporsóiahöz men-
 tenek vala, harmadfőr Peternek, negyēdfer Cleophasnak
 es Nathanaelnek, ötödőfőr az tanítuanioknak Thamas ta-
 uol letebē. Ezzel meg erősitette az ű befedeneke igaz es
 alhatatos voltat, meliről halala elōt sokfőr emlekezet. Ha-
 todfőr, meg ielent az tanítuanioknak niolczad napō Tha-
 masnak ielen letebē, es az ű hitit meg erősitette, Heted-
 fer meg ielēt a neg' tanítuanioknak, kik á Tyberias tēger
 ben halasnak vala. Niolczadfőr, Iacabnak. Kilenczedfőr,
 mint f. Pal mōngia: őt fáz Átriasnaknal többeknek ielent
 meg. X. Az Apostolokkal njaiaskodot, es űket ki viuē fe-
 mek elōt az eghbē fel viteter. Sz. Pal pedig aſt mōgia, hog' 1. Cor. 15.
 vtolfőr ű nekiis, vg' mint idetleñek meg ielēt. Ezekkel az
 iras á mi hitünkert erősitē á Chrűs fel tamadasa felől. Mi-
 ert hog' az ēberi nēzetnek iduōfsege ebben helihefteter.

K: *Mi vegre tamadot fel az Christus?*

F. I. Hog' á mint az iras tanit, á fel tamadas által Istē fiasac Rom. 1.
 bizonyitatnek, es az gyalazatnak vnaña meg diczōitet nec. Psal. 12
 Masod: hog' ezzel tekellertes gőzedelmet az őrdögön á Act. 13.
 bűnön á halalō es á karhōzatō meg mutatna: Mert ha á ha

1. Cor. 15:

Rom. 4.

Col. 3.

Heb. 7.

1. Cor. 15.

1. Thess. 4.

lal ű raica bírodalmat vehetet volna, semmikeppen giőző
delmes kiralnak nem elmertettet volna, es az mint ű. Pal
mongia, ha ű fel nem tamadot, meeg az mi bűneinkben va
giunk. Harmadik hasna, mint ű. Pal tanít, az meg igazus
las: Mert mikeppē halalauál rőtotta az bűnt, ig' fel tama
dasauál eppitere az igazsagot, mel ebbē uagiō hog' immar
az Christusban ualo hitnek altala, az mi bűneinknek ter
hetűl űressek legűnk, uarua n az iőuendő tőkelltes diczō
seget io remensegnek altala. Negiedik hasna az lelki fel
tamadas, meli vagion az vyonnan valo űületesben. Mert
az Christus fel tamadasanak ereie bennűnk ez, hog' mi
is it ez vilagon az eletre tamadgiunk fel. Őtődik vege űl
az ű. Pal ig' tanít: Mindenkor űl az Christus, hog' mi eret
tűnk esedezzek. Hatodik hasna az testnek fel tamadasa a
hiueknek rendeltetet diczōseg es őrök elet, mint est bō
uebben meg magariastuk az kőzōnseges fel tamadasnak
tudomaniában.

Az Christus Meniben me NESER űL.

*K: Miczoda az Christusnak menibe
menetele?*

F. Az Christusnak test űerint valo el tauozasa ez föld
rōl, melliel az ű fel tamadasanak vtanna, az tanítuaniōk
nak latasara fel vitetet az eghekben, az őrök diczōseg
nek heliere, hog' ezzel tőkelltes giőzedelmer meg mu
tatna az hiueknek ű. lelket es aiandekokat őstogatna, es ű
nekik maradando hazat kēfűtene.

*K: Miert nem ment fel az Christus
mingiaraft az fel tamadas vta* Az

F. Az Christus az halalon gőzedelmet veuen, az tanít uaniokkal negiuen napig niafaskodot. Először az ű igireti berint, melliet mondot halalanak előtte, ezzel meg ielen tette, hog' valoban fel tamadot legien, melinek hitelenelkül az iduőfseg soha meg nem alhat, miért hog' az emberri nemzetnek valtsaga, az Christus halalaban es fel tamadasaban helyhestetet. Masodszor az ű ielen-leteleuel az meg haborodot tanituanioknak fiueket vigasztalta, es az Euangeliumnak ez feles vilagon hirdetesere kesítette, es meg mutatta, hog' az Aniasentegyhazra gondot viselne, mind vilag vegezetig.

K: Kiczodak bizonsagi az Christus meniben menetelinek?

F. Az Christus az kiknek illet az ű fel menetelit megh jelentette. Első rendbeli bizonsagok az tanituaniok, kiket az olai fa hegiere ki uit, es femek lattata fel emelkeduen az egekben ment. Masodszor vgian ottan az Istē Angialais bizonsagot tesen, mikor diczőfeggel meg ielenik es est mongia: Galilaeabeli firfiak mit nektek az eghben, ez Iesus ki fel vitetek ti közzülletek, ezkeppen iū az itisetre a mint lattiatok fel menni. Harmadszor az s, leleknec lathato formaban valo el boczatais ezent erősíti, kic az Christus boczatot az ű igireti berint az Apostolokra. Mind ezek ast bizonittiak, hog' az Christus teste berint heliet valtoztatot, es hataros heliet foglalt, az hol ű neki kel maradni az itilet napiaig, mint az Christusis mondot ta: Az segeniek mindenkor veletek vadnak, de en nem mindenkor leszek veletek. Honnet az s. Palis ast erősíti, hog, az iduőzitót az egekből variuk. Est búkfeg erteni azok ellen kik az Christus menibe menetelit csak valas

Acto. 1.
Marc. 16.

Matth. 26

Phil. 3.

mi el enieselnek itilik, es az ű igaz testet minden heliek-
re akariak terieszeni, melliel aſt igyekeznek megh erős-
síteni, hogy az Christus test berint mindenűt ielen va-
gyon az Vaczoraban az kenierrel, Ez uelekedes hog' ha-
mis legien oda ala meg bizonittiak.

K: Mi vegre ment fel az Christus
az egekben?

F. Első nez az ű tistinek es hiuatallianak meltoſagara.
Mert ezzel aſt ielentette hogy mi erettünk elegſeges fi-
zetest tet, es tőkellertessen meg giőſte minden ellenſegin-
ket, mint az ſ. Pal bizonittia: Fel menuen az magafſagbā
fogua vitte az fogfagot. Ezzel azert batorittanak ā hi-
uek minden lelki ellenſegek es keſertettek ellen, Maſodik
vgian azon Chrűſnak diczőſegere ne: zmert āki az ſolga
abrazatban ā mi bűneinkert meg gyalafſtatot vala, vgian e-
zen nagy tiſteſſegre es mindenek nek felette magafſtal-
tot, ebből az hiueknekis illien vigafſtalafok vagiō, hogy
űkis az Christus kereſtit viſelue haſonlatoskeppen meg
diczōitetnek. Harmadik, fel ment hog' az Attiatul ſ. lel-
ket boczaſő es az Aniaſēteg' haznak mindē idōbē aian-
dekōkat oſtogaſſa, Erről mōgia: ha el nem megiek az vi-
gaſtalo el nem iū ti hōzzatok, Sz: Palis aſt erősſiti: Fel mē
uen aiandekōkat adot az emberekek, Negiedik, ez is ſū
haſna, hog' ā mint ſ. Ianos mōgia, ha vetkezendünk ſofo-
lonk vagiō az Attianal, ki az mi igyūket vg' forgattia,
hog' ſoha aſt el nem veſthettük. Ötödik az ű fel menete-
liuel int minket az menniei iōknak kereſefere, hog' ez vi-
lagnak ſerelmetül el ſakaduan, kiuan kōzzunc oda haza
az mi ſelünk hōz. Honnet ſ. Palis aſt mōgia, hog' az mi nia-
iaſagunk az egekben vagion, Hatodik, az Christus az ű
fel

Eph: 4

2. Tim. 2

Ioan 14: 16

Eph 4

Ioan: 2

Col: 3

Phil: 3

fel meneteliuel az menőrságnak kapuiat nekünk meg nitotta, ki az előt be zarlattatot vala az bűnert. Be ment az ert az mi képünkben es az örök eleter mi számunkra foglalca, mint únon maga mőgia: El megiec tineknek heliet ke *Ioan. 14* fiteni, es mikor meg kesitem, ismeg el iuduok es fel veslek titeket, hog' á hol en vagiok tiis ot legietek. Ezeit mőgia *Eph: 2* s. Palis hog' az Isten útetet az egekben az Christussal, miért hog' ez az diczőség minden hiuekkel közeltetic.

Az Istennek Iobiarol.

K: Miczoda az Istennek iobian ülni?

F. Oli diczőséges hatalom, melire á Christus az valtság nak fizetése vtan, mennien es földön mindeneknek felette magasztaltatot, hog' az hiueknek, oltalmazoia, es á hiteleneknek rontoia legien mind világ vegezetig. Enek imar minden reseit az s. irasbol meg kel magiarazni illien rendel. Először az Iob kez, az erőert es á birodalomert vetetik hasonlatossag ferint, miért hog' az ember á iob kariaual nag' dolgokat czelekedik es terhet visel, es á keznel kül az embernek keues ereie vagion. Az embertül azért vitettetik az Isten erős hatalmanak iegízefere, mint á Prophetanal mongia: Az en iob kezē meg merte az egeket. Annak felette miért hog' az Christus Istennek hatalma, neueztetik Iehoua karianak, es mondattatik az Isten ere *Luc: 22* ienek iobjara ülni, melliet az sent Pal illien igekkel ma *Eph: 1* gyaraz: Vltette útet az ű iobjara, minden hatalmafságnak, feiedelemsegnek, vrasagnak es neűnek felette, mely neuestetik, nem csak ezen, hanem az iouendő vilagon is. Erről mongya masutis, hogy adot ű neki neuet min *Phil: 2* den neűnek felette, hogy az ű neueben meg haiollyon minden terd, mēnieieke, földieke es pokolbelieke, hon-

tul való még fűneft iegizi, azonkeppen az allas, az Christusnak keś voltat ielenti az segetsegre es az oltalmazásra, valameníser az hiueknek fűksege kiuannia. Az vtan az Istenis mondattatik az embernek iobia felől lenni laug' allani, mellien az segetsege ertetik. Mert az ki iob kezűnk felől vagion, paifunk es oltalmunk az ellen, az ki minket meg niomorithatna, mint az Dauid mongia: Az Iehoua az ő gennek iobia felől, Masutis ig' fol: Az Vr az te Iob bodon meg rontia az kiraliokat az ő haragianak napian, melliel az ielentetik, hog' az Messias orfaga, nem emberi hatalommal, hanem Istenek ereieuel tartatik. De az mint ertők az Christus ol' kiualikeppen valo iegizesben mondattatik az Attianak iobian űlni, hog' ő Isteni erőuel es meltosaggal vralkoggiek. Touabba az feket es az dicző segetis, mel' kőz az hiuekkel, meg kel valastani az Istennek iobiátul, mint az ő, Ianosnal mongia az Christus: Az ki giőzedelmes, adom annak, hog' űllion az en sekembē, az mint enis giőstem, es űlők az en Attiamnak sekiben. Ez Kirali sek azert iegizi az őrők életnek birasat, melibē az Christus az mi kepűnkbe ment be. De az Istennek iobiaara valo űles, ol' bőczűlletes meltosag, mel' csak az Aniasentegihaznak feiet illeti, es az tagokra ennek hasna es ereie, az diczősege farmazik. Őtődőor aſt: is meg ielenti az iras, kinek iobiaara, es mikor űlt. Mert mikeppen az Istenűl az ő Attiatul küldettet ez vilagra, hog' lenne aldozat az mi bűneinkert: Ig' azon Istennek iob kezűvel emelteret fel az diczősegre. Annak vtanna noha ő i diczősege volt az Attianal, meeg világ teremtesenek előtte, mind az által az fenuedesnek es meniben menesenek vtanna bizonyittatot meg, hog' mindeneknek Vra legien. Ez hatalom pedig mostanis elmertetik az hiuektűl, mind

Psal. 109.

Psal. 110:

1 Cor. 15.

az Ániásenteg'haznak tartásában, es az ű ellensegének rő
tasában, mind az által az vtolso napon tekelletesen meg
jelentetik. Mert az mint 6. Pal tanit: Szűkség ű neki vral
kodni, mig nem minden ellensegek labai ala vetternek.

K: *Mi hazna vagion ez ertelemnek?*

2 Thess. 1.

F. Először ebből meg jelentetik az Christusnak Isteni
meltosaga es hatalma, hog' az ű emberi gíarlosagában, es
az fogai abrazatban es a keresztnék gíalazatos voltában,
az okoslag meg ne űtközzek. Masodszor, hog' a hiuek bas
torittasának az niomórufagnak fenuedeseben, es erős bi
zodalommal el higgiék, hog' az ű feieknec a Christusnac
mindeneken tekelletes birodalma vag'on, melliel az ű bē
ne hiúdket meg sabadittia es az örök életre tartia, a hitet
leneket pedig es az Ániásētegi haznak űldözőit meg bűn
teti, mikor az ű hatalmasaganak Angyalual el iű, hogy
czudalatosnak lattassék az ű hiueiben. Harmadszor. Ez ma
gíarazat ket rendbeli ertelmet hamírsít meg. Elsőben az a
ok vadnak, kik a Christusnak Isten iobíara valo űleseből
ast akaria erősíteni, hogy az Christus bizonyos helien
vagian. De immar meg ertettük, hog' ez solasnak módgia
ual az jelentetik, az Christus mikeppen legyen az egek
ben, tudnia illik, nem vg' mint az Angyalok, hanem az ű
birodalma es Isteni ereie mindenűt jelen vagion. Ebben
azert nem az heliről, hanem az hatalomrol tanit az iras. Mi
kor azert a 6. Pal ig' inti az hiueket, hog' fen valokat ke
ressenek, ahol vagion az Christus űl az Istennek iob
ian, ast akaria jelenteni, hog' az ű hatalma az egekben nē
rekeftetet, hanem a mint űnőn magais biztat, velünk va
gion mind világ vegezeti. Masod rendbeliek ebből ast
bizonyítia, hog' az Christus embersege ferintis az vaczó
raban az kenierrel jelen vagion, kik nem vesik ekekben,

Col. 2.

az írás nem az Christus allattianak, auag' emberi természetinek valóságos íelen leteről szól, hanem az ű hatalmasnak ki terjedeleről mindē teremtet allatokra. Mert az egh az meliben fel ment, vgy mint kiralí bíródalmanak feki es lako haza, de innet az ű veghetetlen ereiet íelenti meg az Aniašētegi haznak gűitefeben es czudalatos tartasabā.

Az Hitről.

K: Mit iegyez az hit ā zent irasban?

F. Előšör az hit közönseggel íedzi ā tudomant es ā val last, mint az keresztien hit, nem egieš, hanem ā Christustul adattatot ertelem. A š. Iacabis erről mōgia, hog' az őrdőz Iacobi 2.
gők híšnek. Az Simon Magusról aš íelenti az írás, hog' Act. 8.
hit az Apostolok tanitasanak, es igaznak ítilte ā mit hírdettének az Christus felől. A š. Mathenalis emlekezik az Matth. 13.
Chrūs űdō ferint valo hitről, melinek ninczen gyökere. Ez által senki nē iduőzűlhet. Masodšör giakorta vetetik az hit, az bešedben, fogadasban es czelekedetben valo al hatatofsagert, mint ā Hieremias nōgia: El vetetet az hit ē Hier. 7.
földről, ki vagattatot az ű faiokból. Šz: Palis ez ertelembē Rom. 9.
vešī, mikor ig' šol az Sidokrol: Nemde az ű hitetlensegek az Istennek hitit fel bonthattiaē. Harmadšör ieg'zi ā czodateteleknek aiandekit, mint š. Pal mongia: Ha anni 1. Cor. 13.
hittem lešen, hog' az hegieket heliekből ki indithatom, šeretetē pedig nem leend, semmi vagiok. Negiedik ā n eg igazulashnak hiti, melliel az igiretben adatot lelki iōkat, mint eg' fogo kezzel el vešűk. Ez mindenkor eggiūt va gyon az iduőšegnek okaiual, az Isten kegielmeuel az Christus aldozattiaual es ā š. leleknek meg viitasaual.

K: Muzoda az iduőzitō bit?

hat. Negyedszer. Az hitet mőngia az remellendők allattia nak, es azoknak, mellick nem lattatnak, eros bizonsagaz nak. Allatnak mőngia. Mert az hit ol' bizodalommal bira az iőuendő őrök eletet, mint ha immar ielen volna. Giőzhetetlen erőfseggnekis neuezi az Istennek tőkellertes es fel bomolhatatlan igiretiert. Ezt főkfeg ertenı az Papis tak ellő, kik ašt tanıttiak, hog' embernek ketelkedni kel iduőfsege felől.

K: Miert mongia hat az Esaias: Kiczoda tudhattia meg az Vrnak elmeiet? Az Böl. Eccl. 9.
 czis ıgy tanıt: Nem tudgia az ember ha feretetre vagy giölölsegre melto.

F. Az elsőre ašt kel felelni, hog' az Isten akarattia ket fele, nemel' titkos es el reitetőt, meliről az embernek nem sabad tudakozni: Nemel' pedig ki ielentetet az ıgeben, es erről főkfeg ertekezni. A hiueknek azert bizoniolok nak kel lenniiek iduőfsegek felől az Istennek ıgeieből. A masodikrol ezt kel ertenı, hog' az Istēnek feretetiről ket fele itilet vagion. Első ez vilagnak es az kűlső dolgoknak foliasabol, es miert hog' ez valtozandó, es az hitetleneknek inkab solgal hog' nem mint az hiueknek, ebből az Istennek feretetıt meg nem ismerhetik. Mert a kıt ez vilag el vettetetnek itil, az Istennel kedues, es az kıt bodog nak mond, giakorta Isten előt vyalatos. Masodik itilet vagion az Istennek ıgeie ferınt, meliből az ember meg esmerheti az Istennek akarattiat, ferelmet es lelki aldasıt, meeg mikor az niomorusag alat tartatikis.

K: Honnat vagion az hitnek eredeti?

F. Az 6. Iacab ašt bizonıttia, hog' minden aiandek on- 146. n

Eph. 2.

Phil. 1.

Ioan. 6.

nan fellől vagion az vilagosságnak Attiatul. Az hitetis az iras Isten aiandekanak mondgia, mint s. Pal is tanit ez igekkel: T inektek adattatott, hog' ű benne higgietek. Az Christufis est erősiiti, mikor ig' bol. Ez az Istennek czele kedeti, hog' higgietek abban az kit el boczatott. Ninczē hat az embernek szabad akarattiban az hit, hanem csak az hihet az kinek adattatik.

K: Kiknek adgia Isten az hitet?

Titum. 1:

Matth. 13.

Act. 13

Ioan. 10

1. Cor. 2:

Rom. 10

Esa. 53:

Ioan. 12.

F. Sz: Pal vg' tanit, hog' az hit az valasztottake. A Christufis erről mongia: T inektek adattatott, hog' az menyorságnak titkait erczetek. Az Peternek tanitasarol is az iras bizófogot tešē, hog' csak azok hittének, az kik el rē deltettenek volt az életre. Višontag, az Christus aft mongia: Ti nem hihettek, mert nem vattok az en iuhaim kőz zül. Ezert mongia az s. Pal, hog' az kereštnek igeie az el vesendőkben bolondsag es halálnak illattia. Est masutis illien igekkel erősiiti: Nem mindenek engednek az Euangeliumnak az mint meg vagion irua: Kiczoda hísen á mi hallasunknak? Hasnos ertelē pedig ez, melliel az ēbernek ereie el rontatik, az Istennek titkos bölczesēge az iduō; i tesben meg ielentetik, es az hiuekhez valo io volta aians lattatik.

K: Minemű ezköz által adattatik á hit?

Rom. 10

Matth. 13.

Rom. 8:

Eph. 1

F. Sz. Pal erre aft feleli, hog' az hit az hallasbol, az hallas pedig Istennek igeieből vagion. Mert az ige Istennek magna, mel' az embernek siueben vettetik, es az ű lelkesnek titkos ereieuel meg eleuenittetik, es az io földben meg giőkerezuen hasnos giümölcszet terem. Tounabba estis búksēg erteni, hog' az hit nem az törueből adattatik. kiből rettegesnek lelke farmazik, hanem az Euangeliumbol, mint s. Pal tanit ez igekkel: Ti haluan az igaf

Isagnak ígeiet, az ti iduősegeteknek Euangeliumat, minéc
vtanna hittetek, el peczeteltettetek az ígíretnek fent lel-
keuel. Mig azert az ember Istennek ígeiet nem vesi, ha
bínte valastotis hiti ninczen, mint az fent Pal ú magat az
megh teres elót hitetlennek mongya. Ennek hatna ez,
hogy az ember erre nezue mint egy draga kenczet vgy
böczüllie az Isten ígeiet, meliből az hit búlettetik es tap-
laltatik. Az kinek pedig hiti vagyon, az Isten tarhaza-
nak kulczat bírja, es minden lelki iókban reše vagyon.

K. Mire nez az hit?

F. Az hitnek czellia az ígíret, mint fent Pal bizonyítja: *Rom. 4.*

Azert vagyon ingyen az hitből (az iduőség) hogy es
rős legyen az ígíret. Az ígeret pedig az Eunageliumban
vagyon, melynek summaiat az fent Ianos ez ígekben re- *Ioan. 3.*

kešti be: Vgy ferette Isten ez vilagot, hogy az ű egy fű

lót fiat adna erette, hogy minden az ki lattia az fiat, es hi

fen ű benne, el ne vesse, hanem örök elete legien. Toz

uabba az ígíret az Christusban tetetet le. Hat az hitis az

Christusban heliheštetet. Ezert mongya az Christus: Híš *Ioan. 12.*

tek az Istenben, es en bennemis higgietek. Ennek hatna

kettő. Első, hogy az ember az hitnek hatarat esmerie.

Mert az hit nem mindent híšen, hanem csak ašt, az mi

ről Istennek bizonyos ígíreti vagyon. Ha ezen kiudl

megyen ualaki, hamar meg czalatkozik. Masodik. A hit-

nek termeseti ez, hog' az okosagnak itiletítől el šakašt, nē

hag' visha tekintenünk, hanē elō nezet velűnc, hog' á mi

lelkünk az Istennek erős ígíretihez tamabkogiec es csak

abban nyugodgiek, mint az Abrahā az ígíretbē nē nez á

mi testnec lehetetlē, hanē az Istē bešedenek híšē. A hit an

akokaert á lehetetlēis lehetsegeše tešī az ígíretnec tekelle

tessegere nezue, mint á Chrūs tanít: Ha hitetec lešē es nē *Matth. 23.*

keiel

telkettek, es mongiarók imez heginek, kel' fel es vèsd az tengerben magadat, meg leßen, es valamit kerendetek hit ből meg adattatik, melliet ió ertelemmel kel venni az hit nek ereieről, ki az okofsag ellenis hißen lehetetlen dolgot az igiret ferint, mint az ember itileti aít mondana, hogy az test mel' porra leßen meg nem eleuenedhetik es diczõ seget fel nem öltõfhet, de az hit az igiretre nezue vg' tartia eít, mint ha kezében volna.

K. Mit vezen az hit az igiretben az
Istentül az Christus által 5

F. Az Christusban adattatot lelki aiandekokat az fent Pal ez rövid igeekben be foglallia: Lót minekünk a Christus az Istentül, bölczefseg, igafsag, bérleg es valtsag. Mindeneknek elõtte aít ielenti, hog' az Istentül lõt, az az, Istének titkos tanaczabol örök időknek elõtte rendelttetet, es az údónek telliefsegeben adattatot az valasztottaknak iduõfsegekre. A kibén azért az Isten az eletet rekeferte, csak abban kel keresni mint s. Palis bizonittia eít monduan: Az Isten eleue rendelte az Christust engesztelõ aldozatul, es ű kiüüle nem adattatot tób neű, az kibén kelle ne iduõzúlnunk. Minden idóbeli hiuek azért, mint s. Pal elõ famlallia, az Christustul neg' rendbeli iokat veűnek. Első az BÖLCZESEG, mel' nem egieb, hanem az Istennek, es az ű ki ielentet akarattianak iduõfseges esmereti, az igenek hallasa es tanulasa által. Az ige pedig az Christushoz igazgat, kibén az Isteni bölczefsegnek titkos kèczei el reitettenek, es az hitnek általa az valasztottakra famznak. Draga bölczefseg ez, meli minket az iduõfsegek vtan hordoz, es az örök eletnek bodogfagaban bevisen. Ebből azis meg ielentetik, hog' az Christus kiüültudat.

1. Cor. 1.

2. Tim. 1.
Gal 4

Rom. 3
Act. 10

Col. 2

A Z H I T R Ó L.

256

tudatlanlag, es halalos fetetseg vag'on. De ű visontag elő vilagossag, es az ki űtet követi az fetetsegben nem iar. Noha pedig az termesetnek törüenieböl, az embernek el meieben vagion valami vilagossag, mind az által ezis az iduőseggnek dolgaban fetetseg, es az mint 6, Pal tanit, az testnek bölczesege az Istennek ellensege. Czak az Christus azért az Istennek bölczesege, ki minket bolondokat Isten előtt bölczekke teszi. Masodik az IGASSAG, mel vagion az mi bűneinknek boczanattiaban. Mert ű az mi bűneinknek terhet ű magara vette, hóg' minket igazak ka tenne. Noha azért bűnösök vagiunk es haragnak fia az mi termesetünk ferint, de az kezes igaz, es az ű igazsagaban minket is fel öltöftetet, es immar sem az Isten haragia, sem az törüennek atka, sem az halál minékünk nem arthat. Harmadik az SZENT SEG, mel' az vyönnan való főletes, mert az Christus minket az bűnnek rabiait, im mar Istennek fentelt es tisztitot, az ű lelkenek általa az bűnt meg öli es el temeti, es fel tamaft az vy eletre. Hat az io czelekedetet az Christusban való igazsag nem ronstia, hanem inkab allattia. Negiedik az VÁLTSA G, mel it ez helien iedzi az vtolsó meg szabadulast, es az örök es letnek meg adasat, kiről möngia az Christus. A ki en ben nem hísen, ez halalbol az eletre megien. Sz. Peteris aft bi zonittia, hog' az hitnek vege lelkünknek iduősege. Az örök elet vtolsó czellia az hitnek, mel' mostan mint 6, Pal tanit, az Istenben el reitetet az Christussal, de mikor az mi életünk meg ielenedik, miis ű vele egietében meg ielenünk az diczőseggben. Az hitből vagion azért elegseges vigasztalásunk, az Satannak, az bűnnek es minden fele nio morusagnak keserteti ellen.

K: *Az hit egyarant adattike minden*

valasztottaknak 5

KK

Az

Rom. 12.

F. Az iras vg' tanit, hog' az Isten az hitnek merteket
 oltogattia á mint ű akaria: Ezokaert á hitnekis nemeliben
 nagjób, nemeliben pedig kisseb ereie vagion. Az Chris-
 tusis ást ielenti az pelda befedben, hog' az io földben es
 fet maag, nemel' harmincz annit, nemel' hatuan annit, ne-
 mel' saz anni gümölczöt teremt. De it meg kel gondol-
 ni, hog' az nag' es az kiczin hitnek eg' cellia vagion, es az
 iduölsegre nem az tekellertes, hanem az igaz hit kiuanta-
 tik, mel' az Christusban keresi az igafsagot. Ha azert az
 emberben az hitnek kiczin fikraia talaltatik, szinten an-
 ni, iot vesen ez altal, mint az nag' hitű Abraham. It pedig
 az hiueknek fűkseg kőniörgeniek az Apostolokkal egie-
 temben: Vram öregbicz meg mi bennünk az hitet. To-
 uabba, noha az hit el nem fog', mind az altal ninczen min-
 denkor egíarant valo ereie az emberben, mint az Dauid-
 nak es az Peternek peldaia meg ielenti.

K: Miczoda iegyei vadnak az hitnek?

F. Első, az Isten igeiének halgatafa, tanulafa es meg tar-
 tafa. Mint az Christus bizonittia: Az ki Istentül vagyon
 az Istennek igeiet halgattia. Erről mongia az Dauid: In-
 kab akarok az te hazadnak küzőbin űlni, hog' nem mint
 az hitetleneknek palotaiban lakni. Visontag az hitet-
 len Sidokat az Christus ezzel feddi: Ti azert nem hal-
 gattiatok az en befedimet: Mert nem vattoc az Istentül,
 Masodik az bekefeg es az meg czendefedet lelki ismeret-
 nek öröme az Istenben, mint az 6. Pal tanit ez igekben:
 Meg igazittatuan az hitből bekefegünk vagion. Erről
 mongia az Christus: Ez vilagon niomorusagtok, en benz-
 nem pedig örömötök lesen. Ez örömöt pedig senki tű-
 lünk el nem veheti, es miben allion ez világ meg nem ert-
 heti

Rom. 8:

hanem csak az valak
 minden ez világi befe
 zokommal letnek az meg
 en. Harmadik az bevet
 tenet az hitből hamis
 gya az io fa az gümölcz
 gya az hit az io cölkebe
 gümölcz nem terem ki va
 kőrel mongi á hit hog' az
 mind, hanem csak az bevet

Az Remen

Mig az remen

Első vetek neha az rem
 almongi Vatik amaz bod
 tenet meg ielenet. It az
 ti. Működő aha az hitet es
 hitigazi mint á Dauidnak
 hitnek az ki pedig az Vatik
 ill veit. Bodog hitu az kinek
 a. Harmadik igazi az hit
 sent Palmi. Az remeteg meg

K: Miczoda az

Az Isten igi nemek
 vől es az niomorusagtok
 nita bein. Ezt bizonittia az
 enget biru, magunka
 a való fogatit, es az m
 neafeg által iduölsegre

heti, hanem csak az választottak erzik az ű síuekben, mel-
 liel minden ez világi keferűseget meg emestenek, es nag-
 bizodalommal sietnek az meg igertetet iutalomnak el ve-
 telere. Harmadik az beretet es az Isten berint valo enge-
 delem, meli az hitből farmazik, mint elő kufőből, es mi-
 keppen az io fa az giümölczeből esmertetik meg, azon-
 keppen az hit az io czelekedetből. Vifontag valamely
 fa giümölczet nem teremti ki vagattatik es az tűzre vette-
 tik: Erről mongia a 6. Pal, hog' az Christusban semmi nem
 hasznal, hanem csak az beretet által czelekedő hit. Gal. 3.

Az Remenségről.

K: Mit iegiez az remenség az 3. irasban?

F. Először vetetik neha, az remellet iokert, mint az sent
 Pal mongia: Variuk amaz bodog remenséget, es az nagy Tit. 2.
 Istennek meg ieleneset. It az remenségen, az örök eletet
 erti. Masodszor, niha az hitet es az Istenben valo bizodal-
 matis iegizi, mint 6. Davidnal: Sok ostoni vannak az bú- Psal. 32.
 nősnek, az ki pedig az Vrban remel, az irgalmaság kör Psal. 90.
 niül veszi. Bodog firfiu az kinek remensége az Vrnak ne-
 ue. Harmadfor iegizi az Isten igiretinek varasat, mint az
 sent Palnal: Az remenség meg nem segienit.

Rom. 8.

K: Miczoda az Remenség?

F. Az Isten igiretinek hitből valo varasa, az örök elet- Rem. 8.
 felől es az niomorusagoknak könnyebitefe felől az ű aka-
 rattia berint. Ezt bizonyittia az 6. Pal: Mi az leleknek első
 sengeit biruan, magunkban niögünk, varuan az fiusag-
 ra valo fogadaft, es az mi testünknek valtsagat. Mert res- Tit. 3.
 menség által űduözültünk. Masutis ig' foli: Meg igazittat

uan az ű kegielméből, az örök életnek rehesi lettünk az remensegnek általa.

K. Miczoda külömbseg vagion az hit es az remenseg közöt?

Psal. 36. 1. *Gal. 5. 5.* *Rom. 8. 24*
F. Első, Az hit oka az remensegnek, mert csak az mon dattatik igaz remensegnek, az mel' hitből farmazik, es az Isten fogadasahoz tamaşkodik, mint az David mon giat: Az en lelkem varta az Iehouat, es remellettem az ű beşedeben. Sz. Palis eşt bizonyittia: Mi lelekből hitnek al tala az igasfagnak remenseget variuk, Masodşor külömbeznek tıstekkel, mert csak a hit által igazittatunk meg az az, nieriük az kegielemből az Christufert az bűnnek boczanattiat. De az remensegel az igasfagban tartatunc es erőşítettünk, mind addig, mig az czelra es az tekellete segre jutunk. Hat az remenseg vg' mint őşlopa es taplas loşa az hitnek. Harmadşor, Az hit nem csak ıőuendő ıos kat veşen, hanem ielen valokatis, a bűnuek boczanattiat, az meg igazulast, es az meg şenteleşt. Az remenseg pedig az ıgirtetet ıoknak be tellieşrefere es ıőuendő meg adala ra nez, mint ş. Pal tanit. Az mel' remenseg lattatik, az nē remenseg.

Rom. 8.
K: *Hia az hitből farmazik az remenseg,*
 miért mongia az şent Pal, hogy az proba şerzi az remenseget?

F. Az hit eredet şerint şılı az remenseget, az nıomoruş fagnak şenuedeşe penıg, es az probalas vgy mint şegitő, auag' şerkentő oka. Mert a mint az aran' az tız vtan şeniesb, de azert nem oka az tız az arannak, hanem csak tıştito eşközē; Azönkeppen, a hit es az remenseg az proba

ba

Mal nekedek, de mind
 as heretice ember keşen
 ııo keşedete es az rem

Az remenseg

Amaz lelki şegıenekkel
 ıııııııı az Abrahama
 ıııııııı hit az remenseg
 ıııııııı hit az remenseg
 ıııııııı hit az remenseg
 ıııııııı hit az remenseg
 ıııııııı hit az remenseg
 ıııııııı hit az remenseg
 ıııııııı hit az remenseg
 ıııııııı hit az remenseg

Az Szeret

Miczoda az

Az hitből farmazik ıo
 ıııııııı az hit ıııııııı
 ıııııııı az hit ıııııııı
 ıııııııı az hit ıııııııı
 ıııııııı az hit ıııııııı
 ıııııııı az hit ıııııııı
 ıııııııı az hit ıııııııı
 ıııııııı az hit ıııııııı
 ıııııııı az hit ıııııııı

K: Hani doloz ıııııııı

Első az heretice ıııııııı
 ıııııııı vg' ıııııııı
 ıııııııı es ıııııııı
 ıııııııı ıııııııı
 ıııııııı ıııııııı
 ıııııııı ıııııııı
 ıııııııı ıııııııı
 ıııııııı ıııııııı

ıııııııı ıııııııı
 ıııııııı ıııııııı
 ıııııııı ıııııııı
 ıııııııı ıııııııı

ba által neuekedik, de mind az által ez nem oka, hanem ez zel az keresztien ember kebittetik es tanittatik az bekefeg gel valo fenuedesre es az remensfegre.

K: Az remensfeg miuel erősfittetik?

F. Amaz lelki fegiuerekkel, az Isten fel bomolhatatlá igiretiuel, mint az Abrahamról mongia az iras, hog' az remensfeg ellen hit az remensfegre, es az testnek iteleti el len, az Isten fogadafához ragaskodot. Az vtan az hittel az kőniörgesszel, az bekeuel valo fenuedesszel, es ez mellet az senteknek peldaiual taplaltatik es segittetik, hog' ez által vegiglen az valasztottak meg maraduan, az örök elet nek bodogfagat el vehessek.

Eph. 6.

Rom. 4.

Az Szeretetről.

K: Micsoda az Szeretet?

F. Az hitből farmazot io indulat, mellet felebaratunk nak aht kiuanniuk az mit magunknak akarunk, es aht nē czelekeggiük, az mit magunknak nem akarnank. Az fere tet azert be foglallia az masodik tablan leuő paranczola tokat, es az mi külső életünknek regulaia, sőt az hiuek kő zőt ualo eggiessegnek es tekelletessegnek kötele.

Matth. 7.

Col. 3.

K: Hani dolog kuantatik az zeretetben?

F. Első az feretetnek giükere, az hit, meli az Isten lelke nek ereieből vg' plantaltatik az hiueknek fiuekbē, hog io giümölczöt es igaz attiafiui ferettetet teremczen. Mert 6. Ianos aht mongia, hog' az ki Istentül vagion az feretet ben meg marad. Ezent bizonittia az Christufis; Ebből ef mernek meg hog' en tanituanim vattok, hog' egimast fe rettitek, Masodbor, az feretet tista fiuet kuan es minden

Eph. 3.

Ioan. 4.

Ioan. 13.

Rom. 12.

1. Pet. 1.

1. Ioan. 3.

tetteteft ki rekeft, mint 6. Pal tanit. A feretet tetetesnélkül legien. A 6. Peteris erre int: Minden tetetesnélkül valo attiafiui feretettel, felette igen beresetek eg' mast. Sz. Iano sis aft mongia, hog' ne beresünk befeddel es nieluel, has nem czelekedettel es igassaggal. Harmadfor az feretnek kiuallikeppen valo vege az Istennek dicziretire nez zen, hog' ez által Istenhez valo engedelmessegünk meg bizonittasek. Negiedfor, az feretnek masodik vege nezzen felebaratunknak hasnara es eppületire. Erről mongia az 6. Pal: Senki ne keresse az mi az őue, hanem az mi felebarattiae. Ezekkel meg valasztatik az keresztieni igaz feretet, amaz tettetes es hitetlen feretetről.

K: Kiczodakat kel beretni?

F. Az keresztieni feretet messze ki teried, mindeneknek előtte kel beretnünk az Istent, mel' semmi nem egieb, has nem igaz hitnek es io lelki ismeretnek altala, az Istennek paranczolatiban iarni, mint az Christus bizonittia: A ki engemet beret az en befedemet meg tartia: Erről mongia masutis. Az ki en felettem fereti attiat auag' anniat, nem lehet en tanituaniom. Szükség azert minden dolgainkban az Isten feretetének elől iarni. Masodfor az feretet felebaratunkra arad ki, az az, mind azokra, az kik azon eg' hitnek tarsasagaban vadnak mi velünk. Erről mongia az Christus: Vy paranczolatot adok tinektek, hogy egy mast beresetek, az mikeppen enis ferettelek titeket. Szét Ianosis ezert bizonittia: Ez paranczolatot vetruk ű tőle, hog' a ki az Istent bereti, felebarattiat is beresse. Mert a ki aft mongia. Szerettem az Istent, attiafiat pedig gyűlöli, hazug ember az. Harmadfor, az Christus vg' tanit hogy ellensegünk etis beresűk, es algiuk azokat az kik minket atkoznak. Sz. Palis aft erősiiti: Iol bolliatok azok felől a kik

Ioan. 13. 15:

1. Ioan. 4.

Matth 5:

Rom. 12:

kik titéket üldöznek es ű nekiek gonóft ne kerietek. Az kik azért az mi semeliünket haborgattiak, meeg azokat is szeretnünk kel anniból, hog' minden bossu allasnak kiz uanagat fiuünkből ki vetuen, az ű meg terefekert kónió rőgiünk, es az gonóft ioual giőzzük meg, hog' az mi Iste nünknek fiainak esmertelsünk, az ki az ű napiat mind ioz kra, smind gonosokra egiarant fel tamaftia, Ha pedig az mi ellensegünk megh nem terendők, melinek ertelme az Vrnak tanaczaban reitetet el, az mi bilidsegünkkel, az ű fieikre egő tüzet rakunk az haragnak napiara.

*K: Minemü okokkal int az iras az attia
fini szeretetnek követesere?*

F. Első az lelki eggiefseg es bőuetfeg, Mert eg' Attiank Eph: 4.
vagon, eg' közbeniaronk, azon eg' lelekkel, minniaian el peczeteltettünk, egi keresfseg által az Aniafentegihaz ban senteltettünk, azon kenierből minniaian esünk, egy hitünk, eg' remensegünk vagon. Azokaert fűkseg azon eg' szeretettel őfue köttetnünk. Masodfor az s. Pal az tes 1. Cor: 12.
tut es az tagoktul vesen fep hasonlatofsagot. Mert noz ha az tagoknak külömb fele tišteek vagyon, mind az által egimafsál eggieznak: Ig' az lelki dologban eg' fű a Chri stus, eg' az test az Aniafentegihaz, mel' az fűhöz köttetet az hitnek altala, de visontag az tagok az szeretettel köt tetnek őfue. Az mint azért az tagok eggieznek az test ben, es eggyk az masiknak segitsegenekül fűkölködik: Azonkeppen az hiuek az eg' fű alat es az eg' testben eg giet ertenek. Harmadfor az szeretet, az hitnek, az bün boczanatnak es az Isteni felelemnek iegie. Ezokaert az iras az szeretet: az hittel sok helien őfue köti. Negiedfor az s. Pal ezzel aianlia a szeretet, hog' minden fele aiande
kok.

AZ SZERETETRŐL.

263

Gal 5.

1. Cor. 13.

2. Cor. 5

köknak ekelsege, mellic az feretet által keduessek, annel kül pedig artalmasok. Semmi azért az ekelsen valo folas, az nielueknek tudasa, az alamisnalkodas, es az tudomans mellet valo fenuedes, az fereternelkül. Ezent bizonittia masutis: Az tudomani fel fualkottat, az feretet pedig ep pit. Ötödör int az feretetre, ennek fok es draga hasnais ből, es tulaidonsagibol. Mert az feretet тұр, kegies, nem irigy, nem keuel', nem czelekesik rendeletlenül, nem keresi az ű magaet, nem geried fel az haragra, gonost nem gondol, nem örül az hamisagon, őruendez az igazsagon, mindeneket el fenued es hisen, mindeneket remel es el тұr. Az feretet azért minden iosagnak kutseie, es a kereszteni életnek regulaia az külső tarsasagban. Hatodör az feretnek meltosagat ielenti meg, ennek meg maradando sagaua. Mert a feretet soha el nem mulik, az Prophetiak az nieluek es az tudomaniok meg fűnnek. Mert az örök eletben senki nem tanittia az ű attiafiat, hanem minniaian az Istentől lesnek tanittattak, es az feretet lesen az ű bekelegeknek fel bomolhatatlan kötele. Hetedör, az hitnel es az remensegnel nagioznak mongia az feretetet, Mert az hitnel killieb teried az feretet. Minden emberek csak az ű tulaidon hiti hasnal az iduőségse, de a mikep pen az folio viz nagioz az kut fönel: ig' az feretet, miert hog' mebbe ki hat, es fokaknak hasnal, az hitnel nagioz nak mondattik, de nem mindenben. Mert az menniere az hit eredeti es kutseie az feretnek, nagioz az feretnel. Touabba nemellic nagioznak mongiak az feretetet, az maradandóságert, mint ha az hit mindeneitől fogua, az ő rök eletben meg fűnnek, miert hog' az 6. Pal az hitet es a latast, ellenben veti. Mert most hit által iarunk, de akkor latas' által, Erről azért roudeden ig' kel erteni, hog' az hit

ben

AZ SZER

kiutli kepen három do
hom es az örök életnek v
fűhazem csak az, a mi re
hog' igazság, a melin
ellenben valo bizonittia
nem fűnk meg, hog' fok
hita nem csak iouendia hite
ör, a mi az az iouendia i
ert az örökben jelen les
get nem vűnk. Nioztadon
al rök erdősittek az a
Mert a hiten egiznek nem ad
lek mellet fok fogadon
ez az hiteket az aharadag
attiafi feretetre tanittia.
mellet emberek közt va
fűge.

Az meg Iga

Mit igaz az Iga

Az őb igazati hiteket
olmi leomi nem egiz hite
tanni es bizonittia, mint m
reneked urketem, hog' me
az igaznak ilmettel
en meg igazitatos az hite
ak es hiten fűnk bizonittia
termekenek es haralomnak
igizi mikor ig' fok: M
mások halun ezeket meg
aznak elmernek es hit d
ben

ben kiáli keppen három dolog vagion, az esmeret az bi-
zodalom es az örök életnek varasa. Az ertelem meg nem
fűnik, hanem csak az, a mi reſſerint vagion, tudnia il-
lik az fogiatkozás, az melinek helieben bal a tőkelleſſeg:
Az Iſtemben valo bizodalomis, meli az hitnek reſſe, an-
nira nem fűnik meg, hog' ſokkal tőkelleſſeſb leſen, Mert
az hit nem csak iőuendőt híſen, hanem ielen-ualotis. V-
tolſor, az mi nez az iőuendő ioknak varasara meg fűnik,
Mert az örökſegben ielen leſünk, es az kiűl mas dicſő-
ſeget nem varunk. Niolczadſor, az attiaſui ſeretet, a mint
ſ. Pal tanit, erőſittetik az aiandekoknak külömbſegeuel-
is. Mert az Iſten eginek nem adot mindent, hanem az a-
iandek mellet ſok fogiatkozásokis vadnak, melliekkal az
Iſten az hiueket az alazatoſſagra inti az eggieſſegre, es
az attiaſui ſeretetre tanittia. Azert az Iſtennek ſok ſele
aiandeki az emberek közöt valo bekeſegnek kőtele es ſe-
gitſege.

1. Cor. 12:

Eph. 4:

Rom. 12:

Az meg Igazulafrol.

K: Mit iegiez az igazulas az irasban?

F. Az tőb iegiezeti közöt ez kettő fű. Előſő meg igaz-
zulni ſemmi nem egieb, hanem igaznak iſmertetni, talal-
tatni es bizonyítatni, mint mikor aſt mongia a Daudid: Czac
teneked uetkeſtem, hog' meg igazitafſal a te beſedidbē,
az az, igaznak iſmertefſel. A ſ. Pal aſt mongia, hog' az I-
ſten meg igazitator az lelekben, az az, az Chriſtus igaz-
nak es Iſten fianak bizonyittator az leleknek, auag' az Iſte-
ni termeſetnek es hatalomnak altala. Z. Lukacznalis eſt
iegizi mikor ig' ſol: Mindniaian az bűnőſök es az Publi-
canuſok haluan ezeket, meg igazitak az Iſtent, az az, I-
gaznak eſmerek es ūtet dicſőitek. Az bölczefeg meg iga-

Pſal. 51.

1. Tim. 3:

Luc. 7.

Matth. 11. zítatot az ű fiaitúl, az az, igaznak ísmertetet és megh bö-
czültetet az hiuektúl. Masodszor, az megh igazitas annit
tesen mint az bűnnek terhetúl való meg mentes, auagy
Exo. 23. meg szabadulas. Erről pelda az Mosesnek: Meg ne igazis-
czad az hamisat az az, meg ne menczed a törvé ferint va-
lo bűntetéstúl. It az helien azért az vtolsó iegizesben
kel venni,

K: Miczoda az meg Igazulas?

Psal. 32. *Rom. 3.* *Luc. 18.* F. Az bűnnek terhetúl való meg szabadulas az Isten ke-
gielméből az Christusert, az hitnek általa. Ezt a Davidis
a s. Pallal egietemben ig' magiarazza: Bodogok az kik-
nek alnokfagok meg boczattatot, es az kiknek bűnök el-
fedestetet, es a kiknek az Vr nem tulajdonította az ű bű-
neket. Hog' pedig ez iegizesbē vetesek az igazulasnak
igeie, sepen meg mutattia az Publicanus peldája, ki ezke-
pen kőniörög: Vram legy irgalmas ennekem bűnősnak,
kiről az Christus azt ielenti, hogy meg igazítatuan ment
hazához. Hat az igazulas es az igazsag nem valami io in-
dulatokat jegyez, mint az Papistak tanítanak, hanem ez
al az bűnnek boczanattiban, es az Christus igazsaganak
nekünk tulajdonításában az hitnek általa. Ollyan azért
az meg igazulas peldának okaert, mint mikor valamely
embernek kinek egy fillere sinczen, sok adósaga meg en-
gettetik, es ez által az fizetésnek terhetúl megh szabadul:
Igy az ember ű magában bűn es adósag ala vetterőt, de
mihelt az Christusban való hit által, ennek terhetúl meg
szabadul, ottan meg igazultnak mondatik.

K: Miczoda oka vадnak az meg igazulasnak?

Első

F. Első szerző oka, mint az derek írás tanít, az Istennek kegyelmé es hozzánk való irgalmassága, az meliből indít *Rom. 8.* tatót, hog' bűneinkből ki tisztítana es meg igazítana. Ebt *Eph. 2.* bizonítia á í. Pal; Nem az igazságnak czelekedetiből, az *Tit. 3.* melliet mi czelekefünk vala, hanem az ű irgalmassága fe *Rom. 12.* rint iduezite. minket. Sok egieb helieken is niluan mon-
gya, hogy ingien az Istennek kegyelméből igazittatunk meg. Malik, erdemlő es fizető oka az Christusnak enges-
telo aldozattia, kinek igazsagaban fel öltözünk az hitnek
altala, hogy az Istennek feki előtt, meg alhassunk es igaz-
zaknak talaltassunk. Ebt bizonítia á í. Pal mikor ást mon *Rom. 3.*
gya, hogy meg igazittatunk az valtság által, az meli va-
gion az Christusban. Harmadik oka: Az sent leleknek
belső meg vytafa az ige, által, á ki azmi fiúunkben vgy
mint be oltia es be peczetli az Christusnak minden lelki *Eph. 1.*
aiandekit. Mind az harmat az í. Pal ig' foglaltia be: Setet *1. Cor. 6.*
segek valatok, de meg tisztultatok, de meg fenteltettetek,
de meg igazultatok az Vr Iesusnak neueben es az mi I-
stenünk lelke által. Negyedik, az igazulafnak eskőze az
hit, meli az igiretben á Christusf minden ianaival el vesi.
Ennek altala az valatiottak be oltatnak es ű vele vgy eg- *1. Cor. 15.*
gyesülnek, mint az föld vefő az tőkevel, ű belőle eletet
vesnek, es ű raita maraduan gílmölcszet teremtenek.

K: *Mint kel hat erteni ez mondaszt az i-*
rasban: Meg igazittatunk az hitnek altala?

F. Az hit által meg igazittatunk, á meniere mint eg' fo-
gó kez az igeretbē adattatot bűnnek boczanattiat el vesi,
az Istennek kegyelméből az Christusban lőt valtságert.
Az hit azért mindenkoron őszue köttetőt az mi iduőse-
günknek fő okaival, es ezekre nezue tulaidonítia az írás

az meg igazulafra való erőt az hitnek. Mert ez által nitatítik meg az menniorfagnak kapuia az Christus, kiben az Istének minden gazdasági velünk közöltetnek, hog' semminelkül ne fűkölköggünk, az melliek kiuantatnak az bodog etetre.

K: Hani fele igazsaga vagion az keresztien embernek?

F. Harom fele. Eggik vagion az hitnek altala, mel' az Christus igazsaganak nekünk tulajdonitasa, es az Istének elötte csak ez által lehetünk keduessek. Erről szól az 1. Pal: Ninczen vg' mond, saiat igazsagom, hanem öli igazsagom vagion, mel' az Christusban való hitben al. Masik az io lelki ismeretnek igazsaga, meli az kegies, iozan, es fegihetetlen elet. Harmadik amaz tökelletes igazsag, meli licet ez eletben birunk remensegnek altala: Erről az 1. Pal ig' szól: Mi lelekből az hitnek altala remenseget biriuk az igazsagnak. Vgian ezent kel ertení az keresztien tökelletsegről, az meliről az iras sok helyen emlekezik, mel' mi bennünk vagion az hitnek, az vy eletnek es az remensegnek altala.

K: Minemü erőssegekkel bizonyittia az iras, hogy az ember az törüennek czelekedetiből meg nem igazittatik, hanem csak az Christusban való hitnek altala?

F. Szent Pal az Romaban es Galatiaban írt leveleben, meg bizonyittia beűseggel. ELSŐ erőseget vesén az embernek allapattiabol az esetnek vtanna. Mert ninczen az ki iot czelekednek, minniaian fűkölködnek az Istének di czősegenelkül. Azert az törüenből, az mely tekelletesse-

get

Phil. 3.

Gal. 3.

Phil. 3.

1. Cor. 13.

Iacob 1.

Eph. 3.

Rom. 3.

get kiuan, az ember meg nem igazulhat. Másodikat vé-
 sen az 6. David dicziretiből: Bodogok az kiknek bűnök *Psal. 32.*
 meg boczattatott. Azert az embernek bodogsága es igaz-
 sága az bűnnek boczanattiában al az Isten előtt, melliet az
 hitnek általa kel vennünk. Harmadik. Az Isten örök idő-
 nek előtte az ű fiában valást az életre, nem nezuen az
 embernek semmi czelekedetire. Azert az meg igazulás *Rom. 8.*
 sem lehet az törüennek czelekedetiből. Negyedik. Ha az
 iduőség az czelekedetből vagion, az Christus heaban *Gal. 2.*
 holt meg: De az Christus halála nem lehet hasontalan.
 Hat az iduőség nem lehet semmikeppen az czelekedet-
 ből. Ötödik. Az lelek nem adatik az törüennek hirdete- *Gal. 3.*
 seből, hanem az hitből. De az lelekkel eggyűt iar az igaz-
 ság: Hat az igazság sem adattatik az törüenből, hanem az
 Christusban valo hitből. Hatodik. Az mint Abraham *Rom. 4:*
 meg igazittatott, mindē hiuek vg' igazítatnak meg. Mert *Gal. 3:*
 az Abraham az iduözülendőknek peldája. Abraham pe-
 dig hitből igazittatott meg, mint meg vagyon írva: Hín *Gen. 15:*
 Abraham Istennek, es ű neki ez tulaidonittatek igazsá-
 gra. Hat minden iduözülendők hitből igazittatnak meg.
 VII. Valami karhoztat, az meg nem igazít. De az törüen *Gal. 3.*
 karhoztat, est monduan: Atkozot az ki meg nem marad
 azokban, az melliek a törüennek köniueben meg iratta-
 nak. Azert az törüen' nem igazíthat. VIII. Az igaz, hit
 által el, mint az Propheta mongia: De az törüen' ninczē *Abac. 2.*
 az hitből, az az, ingien nem igazít es nem ad életet. Hat *Gal. 3.*
 az törüen' által nem lehet az igazulás. IX. Az ki megh-
 valt az törüennek atkabol es annak be töltőie, csak az
 által adattatik az iduőség: De csak egiedül az Christus
 vált meg az törüennek atkarul. Hat csak egyedül az
 Christus által adattatik az iduőség. X. Az kiben Abra-

Gen 22:

hamnak az ígíret adattatott, abban vagion az iduőfseg. De ez csak az Christusban adattatott, mint iruan vagion, Az te magodban (mel' az Christus) megh aldatnak min den poganiok. Hat csak ű benne adattatik az iduőfseg. XI. Az törüeni vezérő mesterfink az Christushoz, Hat az törüenből az igalsag nem adattatik. XII. Az Agar es az Sara az ket testamentomót peldazza. De az Agar rab bot fűl, az Sara pedig fabadost es ígíretnek fiat, az Isaa cot. Hat az törüenből az ember fűlettetik rabfagra, az hitből fabadfagra,

Gal. 4.

K: Minemű czelekedetek rekeztetnek ki az iduőfsegnek okaiból?

F. Az Papistak az törüennek czelekedetit meg vala s tiak es vg' tanítatnak, hog' az iduőfsegnek okaiból nem rekeztetnek ki az tiz paranczolatban valo czelekedetek, hanem csak Ceremoniak. Első kezdetit azert az hitnek tu laidonittiak de ennek fű okat az io czelekedetre kőtik. Ezek meg hamisítatnak az f. Pal tanítasanak rendiből, ki azt mongia: hog' ingien czelekedetnelkül, csak az Chris tusban valo hit által igazítatik megh az ember, mint ű magarol is bizonittia, semmiből nem vadol lelkem, de mind az által azból meg nem igazitattam. Masut is vg' tanít hog' az Isten iduőzítet minket nem az igalsaga nak czelekedetiből, hanem az ű irgalmassagabol. Erről mongia, hog' noha az törüennek igalsaga fűrint, segíhe tetlen volt, mind az által est karnak ítelte az Christus ig alsagához kepest, kőniű azert meg erteni ezekből es ha sonlatos bizonfagokból, hog' a fűnt Pal es az derek íras, az eges törüennek czelekedetit az iduőfsegnek okaiból ki rekefti, es egeslen minden reseből csak az Christus ban

Titum: 2.

2: Tim. 1

ban való hitben helihettettik. Touabba it meg kel erte-
ni az hit mikeppen rekefe es foglallia be az io czelekedet
teket. Ki rekefű azert hog' az czelekedetek semmi rezből
az iduősegek okai ne legyenek. Be foglallia pedig az
menire az io czelekedetek az hitnek, es az meg igazult
embernek kőuetkőzendő gyümölcsze es bizonylag teuői.
Annakokaert a hit az io czelekedetet nem rontia, hanem
allattia es es erősíti.

I. ELLENVETES

Az zent Iacab niluan mongia, hogy az em ^{Iacob. 2.}
ber az czelekedetből igazittatik meg, es nem csak
az hitből : Hat az igazulast nem kel csak az
hitnek tulaidonitani?

F. Az sent Pal erre így felel : Ha az Abraham az
czelekedetből igazittatott meg, diczekedese vagon
az emberek előtt, nem Isten előtt. Ekkeppen azert ket fe-
lelesen az igazulas. Egyk az hit által, mellyel az em-
ber Isten előtt bűnenek boczanattyat nyerheti. Ez ki re-
kefű az embernek minden czelekedetet az iduősegből,
mint az sent Pal bizonyittia: Ha kegyelemből, nem az ^{Rom. 112}
czelekedetből. Masut is azt mongya: Semmi verketet
nem tudom, de mind az által ebből meg nem igazittat-
tam. Masik igazulas nem egyeb, hanem az hitnek meg
bizonyitasa az emberek előtt az io czelekedeteknek által-
la, mellyekre nezue az Abraham is, meg igazittatott.
az az, igaznak ismertetet, mikor hitit külső engedelmes-
segeuel meg mutatta. Az sent Iacab azert nem tanit az
igazulasnak okarol, hanem annak gyümölcszeről, es ezt
akarja erősíteni, hogy az iduőzítő hit meg nem ala-
hat

hat az io czelekedeteknelkül. Ezert mongia vgian ottan:
Ha hited vagion, mutasd meg az io czelekedetből. Rö-
uid summaia azert ez, hog' s. Pal az igazulafnak okarol ta-
nit, az s. Iacob pedig hasznarol es giümölczeröl.

II. ELLENVETES.

*Az meg holt hit nem igazit: Az hit meg
holt az czelekedetnelkül: Hat az czelekedetnelkül
nem igazithat?*

Gal. 5.

F. Az s. Iacob külömbseget tésen, az igaz es az tettetes
hit közöt. Az igaz hit, a mint s. Pal mongia, ol' az ki cze-
lekedik az feretetnek általa: Az tettetes, az ki csak a kül-
ső vallással diczekedik, de semmi io giümölcze ninczen,
a kiből meg ismertetnek: Azert az s. Pallal aít tanittiuk,
hog' az a hit iduözit, az kinek io czelekedeti vagyön.
De az igazitafnak ereiet nem az czelekedettől vési, ha-
nem az igazulast csak az bűnnek ingien valo boczanat-
riaban helihesteti, mint peldanak okaert: Az tűz soha né-
eget az ű vilaganelkül. De azert az vilagótság nem oka
az egetefnek: Ig' az hitis soha nem igazithat ha czeleke-
deti ninczen, (mert annelkül nem lehet hit) De mind az
által az czelekedet nem oka az igazulafnak. Mert az io
czelekedetek nem vésik elől az igazulandokat, hanem
követik az meg igazultakat. Summa azert ez: Az hitnek
ket keze vagion, Eggikkel az Christust fogia meg az ige-
retben, es ekkeppé tisztí a hitnek, hog' meg igaziczon. Ma-
sikát az io czelekedetekre niuittia ki, es ezzel bizónítia
iegy ferint Istent előt valo meg igazulafunkat. Erről mon-
gia a s. Pal: Lakozzek a Christus az ti bűnetekben, az hit-
nek általa, meg giekerezuen az feretetben.

Eph. 3.

EL

Meg fog mindennek
Szent Palis aít mon
mit czelekedet az hit
Christus így fogia ki
az hitnek felvétel
moí czelekedeten az libe
bert, azonképpen az
Kedvelő fogia az hit
az hiten, mert az libe az
mongia a hitnek: A ki hit
ig nem hiten immar meg
az io es gonó czelekedet
eletet nem ok, ferint
n. Mert az czelekedet az hit
k. Istenhez. Azert Isten az
de az igeet mind az hit
hitnek okert, az polgari
ita augsy nevezti meg az
ert az oka ünem magab
gbanis az io czelekedet
z ember de vg' mint k
noha az gonó czelekedet
karhóvalson, (mert min
en) mind az által soha
lekedet, a ki Isten előt
ki az leg kűseb parancs
eg fegy.

III. ELLENVETES.

Megfizet mindennek az ű czelekedeti Rom. 3:
rint. Szent Palis ást mongya: Minden el vesi ást Matth 23:
az mit czelekedet az testben vagy iot vag gonost. 2. Cor. 5:
Az Christusis így fol: Az kik iot czelekettek, men Matth 25.
nek az itiletnek fel tamadasara. Hat mikeppen az
gonos czelekedetert az Isten karhostatia az em-
bert, azonkeppen az ioert iduoziti.

F. Ket dolgon forog az Istennek itileti es fizetese. Elő-
ször az hiten, mert az Isten az fiuet nezi kivalikeppen. Er-
ről mongia a s. Ianos: A ki hisen örök elete vagion, az ki
pedig nem hisen, immar meg itiltetet. Masodszor az Isten
itel az io es gonos czelekedet serint, es az ioert fizet ör-
ök eletet, de nem ok serint, hanem csak bizonyag tetel se-
rint. Mert az czelekedet az hitnek auagy az hitetlenseg-
nek ielensege. Azert Isten az lathato ieg' serint itel es fi-
zet, de az iegiet mind az által nē kel okaul czinalni. Mint
peldanak okaert, az polgari törüenben is az bizonyag iga-
zittia auagy neheziti megh az embert, de nem ok serint.
Mert az oka ünén magaban vagion: ig' az iduőség dol-
gaban is az io czelekedet serint itiltetik es igazittatic meg
az ember, de vg' mint külső bizonyag tetel serint. Touab
ba noha az gonos czelekedetnek ereie vagion erre, hog'
el karhostatson, (mert minden bün halalos az ű termese- Rom 5.
tiben) mind az által soha nem lehet az emberben anni io
czelekedet, a ki Isten előtt meg igazulast erdemlene. Mert
az ki az leg kisseb paranczolatot által hagia, az többit is Iacobi 2:
meg segi.

III. ELLENVETES.

MM

Szent

2 Tim. 4. *Szent Pal azt mongia hogy le tetetet ű ne*
 Heb. 6. *ki az igasfagnak Coronaia. Masutis így szól: Nem*
 Mat. 5. *igastalan az Isten, hogy el felelkeznek az ti czele-*
kedettekrol es munkatokrol. Az Christusis vg vi-
gastallia az tanituaniokat, hogy nagy iutalmok
vagon az eghben: Az iutalom pedig elől
iaro munkaiert adatik.

F. Az Isten mikor az mi czelekedetünknek es fenuede
 sünknek iutalmat íger, nem a mi erdemünkre nez, hanem
 az ű aiandekít ekesíti es coronazza meg mi bennünk, mint
 1. Tim. 4. *az s. Pal mongia, hog, az Isteni felelemnek igireti vannac*
mind ez ielen valo s mind az iöuendő életben. Az iuta-
talom penig it a helien a mint nemelliek felelnek, nem az
erdemet íegizi, hanem az köuetközendő hasnot es diczö
seget, melliet az Isten noha kegielméből ad, mind az al-
tal az hiueknek fenuedesetis ezzel meg fizeti es meg eke-
síti, mint s. Pal bizonittia, hog' ez eg' sem pillantásig való
 2 Cor. 2. *niomorusag, örökke valo terhes diczöseget vonson vtan*
na. De az derek es iras ferint valo felelet ez: Hog' az ör-
ök élet iutalomnak mondatik, az fiui fogadasra es melto-
sagra nezue, mel' vagion az Christusban. Mikeppen az-
ert az fiu az Attianak örökseget erdemli, ha soha ütöt né
solgaltis: Igi az valasztottak noha magokban nem erdem
lik, mind az által az fiusagra nezue, iutalmok ű nekik az
örök élet. Az iutalom azért ket fele leßen, egyk az er-
demre es czelekedetre nez: Masik az fiui fogadasra. Mert
 1m. 8. *ezokaert hogy fiak vagiunk, Istennek örökösi, az Chris-*
tusnak pedig örökös rarsai löttünk.

V. ELLENVETES

Nam

Nam az Christus azt mongia amaz bünö
 aßoniallatrol: Megh boczattatnak ű neki sok bün
 nei, mert igen űeretet: Hat az űeretet által nierte
 bünenek boczanattiat.

F. Nem űol az Christus az bün boczatasnak okaröl, ha
 nem bizonyos iegiröl, meli az igaz űeretet. Az Christus
 azért az karömlö Sidök ellen bizonyittia, hogy noha bün
 nös es fertelmes aßoniallat volt az ki ű körniüle forgoz
 dik, mind az által az Isten bünét meg boczatotta, melliet
 az Christushoz valo nag' űeretettel meg ielent. Mert aki
 nek sok büne boczattatik meg, inkább űeret. Azert az űe
 retet az bün boczanatból űarmazik. De az bün boczanat
 vißontag nem űarmazik az űeretetből. Az iras azért ez űe
 le mondasokkal az egeß Poenitentiát be foglallia.

VI. ELLEN VETES.

Az törüennek be töltése meg igazit, Az zere
 tet az törüennek be töltése: Hat az űeretet
 meg igazit.

Gal. 3.

F. Mikeppen az törüennek igalsaga kettö, eggik belsö
 es tökelletes. Masik külsö es reß űerint valo engedelmeß
 seg: Azonkeppen az törüennek be töltéseis kettö. Eggik
 az Isten elöt valo tökelletesseg, mel' eg' bünös ember
 ben űem talaltatik. Masik külsö, mely az emberek közt
 valo fegihetetlë elet. A űeretet azért be tölti a törüent në
 tökelletesen, hanem csak az külsö engedelemre nezue.
 Mert a mint ű. Pal mongia a űeretet kegyes nem irigy, nem
 keuel, nem ragalmazó. De ebben az űeretetben az Isten
 törüönie sok fogiatkozast talal, melire nezue, megh nem
 igazithattia az Isten elöt az embert. Vgyan ezent kel

2. Cor. 13.

Col. 3.

erteni az f. Pal mondasarol is, mikor az feretettet neuézi tekelletesség kötelenek, nem ezért mint ha az iduőségnek oka volna, hanem az külső életben való igazsagra nevezve, miért hog' az feretettel köttetnek őéue minden fele redék. Mas azért állani az emberi tarsasagban leuő tekelletesegről, mas az Isten előt való meg igazulafrol.

Az Aniaszentegyhazrol.

K: Miczoda az Aniaszentegyhaz?

F. Kereftieni sent giülekezet, mel' az Prophetak es Apostolok tudomaniual az Christuson fel eppittetet az f. iegiekkel igazan el, es az Istent hitből es io lelki esmeretből tiszteli, kinek külső tarsasagaban meg maradnak az Hy pocritakis mind világ vegezetig.

K: Hani Aniaszentegyhaz vagon?

1. Cor. 12.

F. Hiűbünk eg' közönseges Aniaszentegyhazat, mel' a földnek kéréksegeben el hintetet. Ezt pedig a f. Pal magiarasap hasonlatossaggal: Mert mikeppé eg' fű alat eg' test vagon, es az testhen sok fele tagok: Ezenkeppen egy az Vr, es eg' az test, az Aniaszentegyhaz mel' az Christus teliessegenek neuestetik. Mert az Istennek fia az Christusnak es az Vrnak neuet viseli az hiuekre nezué. Noha azért az Christus testeben sok tagok vadnak, mind az által csak eg' Aniaszentegyhazat tesnek. Touabba az hely sem tesen semmi valaszt es bakadast: Azert a mel' hiuek ez vilagból ki mentenek, es giőzedelmet vőttenek az előes vitefkedő sentekkel, mind az által eg' Aniaszentegyhazban es azon eg' fű alat vadnak, mint f. Palis tanit, hog' az tekelletes igazak lelkeinek tarsasagaban iarultunk,

Heb. 12:

Ki

K: *Kiczkodak vadnak az Aniazenteg egyházban?*

F. Az iras az keresztieni gülekezetről ketkeppen szól. Először az Istennek ittletire nezue, es ekkeppen az Aniazenteg' haznak igaz tagiai es lakos polgari csak az kegielemnek fiai lesnek, kiket az Isten az hitnek altala magának iegizet, es az ű lelkeuel meg sentelt az iöuendő boudogfagnak el vetelere. Masodszor az iras veti előnkben a külső iegiekre nezue, az menniere az tudomannak vallasfa ferint, az hiuek őfue egielettenek az haragnak fiaival, kiknek az Isten orfaganak tarsasagaban addig heliek vagion, mig az io buza az konkoltul meg nē valasztatik. *Matth. 13:* Aniazentegihaznak azert tekelleretsege es derek tistafaga az itilet napian lesen. A keresztieni gülekezet pedig Zentnek mondattatik es maculanelkül valonak az vala *Eph. 9.* tottakra nezue, kik az Christus iegiesi es az ű ruhaiaban, igasagaban es sentsegebē fel öltöstenek, varuan az iöuendő tökelleretsegnek es örömnnek be telliesedeset.

K: *Vagione minden időben az Istennek Aniazentegyhaza ez földön?*

F. Noha az Aniazentegyhaz niha feniesb es tettetesb, niha homaliös, es vgy mint el reitetöt az embereknek szemelöt: mind az által soha meg nem sünik, hanem örökke valo es meg maradando. Söt az Istennek hatalma vagion arra, hog' meeg az köuekbőlis az Abrahamnak fia *Matth. 24.* kat czinallion, hog' az ű igiretiben valami fogiatkozas ne essek. Pelda erre az Illies, ki latuan ez földön el aradot hitetlenseget, panasolkodik vala, hogy az Istē felök el fogitak, es csak egiedül maradot volna, De ű neki a ki est feleli

leli: Hattam en magamnak het ezert, az kik az Baalnak terdet nem háítottanak. Mikepeen azért az Christus örökke valo kirali: így az ű orfaganak fűkseg meg maradni minden időben, es az elő Istennek hazat az pokolnak ka
Matth. 16: pui el nem ronthattiak. Ebben azért minden üdüözülendők az Istenben helihestetet, es ez kiűl senkinek az üduőseg nem adattatik. Mert ez az menniei Ierusalem, ki
Gal. 4: mindenünknek annia, es ebben fűletettünk Istennek fiaia az igenek es az bent leleknek altala.

K: *Kiczodan eppittetik fel az*
Aniaszentegyhaz?

1. Cor. 2: *F.* Az Isten hazanak erős fundamentoma es fű fegelet
Eph. 2. köue az Christus, ki örök időnek előtte rendeltettet, es
1. Pet. 2. adattatot, hog' minden valastottak, Sídok es Poganiok az hitnek altala ű raita eppittesének, vg' mint elő köuek. Ez
Eph. 4. melle rendelte Isten az tanitokat, kiknek fiaikban atta az íget, hogy ez által az Istennek hazat naponkent rakia, es az munkatul addig meg ne fűnnienek, mig nem az üdüözülendőknek famok be telliesedik. Atkozor hat az Antichristus az ki az Aniaszentegyhaznak feieue akaria magat renni, es fel űlt az Isten templomában, mutogatuan magat Isten gianant. Eg' azért az akol, az kiben az iuhok vadnak, es eg' az paszor, ki az ű halalanak altala el rőtotta az köz falt, es az Israhelnek fiait az poganiokkal őűue bekeltette, hogy ű közörtök immar semmi külömbseg ne legien, hanem az eg' fű ala rekestesének, es az Christusban valo hitnek altala mindniaian üdüözüllienek es örök eletet vegienek.

K: *Miczoda iegiei vadnak az*
Aniaszentegyhaznak?

El.

A'Z ANIAZENTEG:

278

F. Első iegie es tulaidonsaga ez, hog' csak az Christusnak befedet es tudomaniat vesi, es az mint s. Pal tanit fel eppittetet az Prophetaknak es az Apostoloknak fundamentoman. Ezokaert az Aniafentegihaz mondatik az igazsag oslopanak es erősegenek. Mert az Isten az Aniafentegihazban tötte le az igaz tudomant, hog' est hiuen es forgalmatoson örizze, es vgy mint kezről keze agya. Az ki pedig ez kiüül mas Euangeliumot hirdetne, meeg ha finte Isten Angyala volna is, atkozotnak mongya. Az Aniafentegyhaznak azert tagiainak fükleg az iduöfsegnék okaiban, es az kereszten hitnek fundamentomaban eggiezniek, ha pedig valami czikkelökbé eggiet nem ertenek, nem mingiarast idegenek az Aniafentegyhaztul. Erröl a s. Palis s. p. intest ad ez igekkel. Valakik tökellefesek vattok, eggiet erczetek, ha mit pedig külömben ertettek, az Vr estis meg ielenti tinektek. Masodik külösö bizonsaga az Aniafentegyhaznak az sent iegyeknek ostogatafa auag' közlese, a vegre es ollian mód, mint az Christus ferzette. Est erőfsiti az s. Pal illien igekkel: En az Vrtul ekkeppen vöttem, a mint tinektek is attam. Az Christus paranczolattiais est bizonittia: El menuen hirdesetek az Euangeliumot minden terrmtet allatnak, meg kereszteluen öket. Harmadik iegie az kereszten engedelmesseg, es az attiafiui beretet, melliel az Christus tagiai öbue köttetnek, hog' egimastul el ne fakadozzanak. Mert az test auag' az Aniafentegyhaz, az hit által köttetik öbue az süuel, tudnia illik a Christussal, az hiuek pedig az beretettel vgy köttetenek eg' mashoz, mint a tagok az inakal, honnet az Christus is a st ielenti, hogy az ö tanituanibböl esmertetnek meg, ha egymast beretik.

Ioan. 10.

Eph. 2.

1. Tim. 8.

Gal. 1.

Phil. 3.

1. Cor. 12.

Mat. 16.

Ioan. 13.

AZ

279 **Az Vyōnan valo Szūletesről**

K: *Hany fele az vyonnan valo ſūletes?*

*Matth. 19.
Ioan. 3.*

F. Az iras ket feleről emlekezik, Eggik az testnek vyonnan valo ſūletese amaz vtölso fel tamadasanak általa, ki ról tanít az Christus a ſ. Mathenal, ahol az közönſeges fel tamadaſt vyonnan valo ſūletesnek neuzei. Maſik lelki, melinelkül ſenki nz Iſtennek orſagat nem lathattia, es az örök eletnek ſiai köziben nem ſamlaltathatik. Neuzei eſt az iras mas igeuel megh ſenteleſnek: Mert ez által az bűnnek vndokſagabol meg tiſtuluuan Iſten tiſteletire rendeltettünk.

K: *Miczoda az vyonnan valo ſūletes?*

Rom. 12.

F. Az romlot termefetnek meg vyulafa az Iſten kegiel meből az Chriſtusert, az igenek es az ſent leleknek általa, ez vegre hog' vy teremtet allatok leuen ſolgallunk ű neki ſentſegben es igafſagban. Erről mōngia az ſ. Pal: Vy ulliatok meg az ti elmeteknek lelkeben, es őltőzzetek fel az vy embert, az ki Iſten ſerint teremtetet igafſagra es valofagős ſentſegre,

*Eph. 4.
Col. 3.*

K: *Minemű az ember az vyonnan valo ſūletesnek előtte?*

Ioan. 3.

F. Az Christus eg' igeuel meg mōngia: A mi teſtűl ſūlettetet teſt az. Az teſten pedig nem az mi teſtűnknek, ſem lelkűnknek allattiat erti, hanem az lelekben valo ſogiatkozast, kiualikeppen penig az teſt harmat foglal be. Előſőr az elmeben valo ſeteteſget. Mert az embernek elmeie meg foſtatot az Iſtennek iduőſeges eſmeretitűl, ſem pedig az ű hōzzank valo io kedueről bizonios nem lehet az ű ſaiat ertelméből es ereieből, Maſodſőr be foglal

lia,

Iſa, az ſüenek engedelſége, mel' rakua minden gonof
kíuanſágokkal, melliekkal fel indittatik az Iſten, paran-
czolatinak által hagafara, hogy giúiczen űnen maganak
haragot az haragnak napiara. Harmadſor az embernek
niomoródot allapattiat: is be foglallia: Mert termefet be-
rint haragnak fia, es az karhozatra tartatik. Eſt ſükſeg er-
teni ennekokaert, hogy az ember magat eſmerie, es Iſten
előt meg alazza, es az vyonnan valo ſületesnek aiandekat
meg böczüllie.

Eph: 2.

K: *Miben vagyon az vionnan valo
ſületes?*

F: Kíualikeppen az em-
bernek lelkeben, es ennek minden reſeiben. Ebből meeg
teſtereis el ſarmazik, illien rendel: Előſor az embernek el-
meie vyonnan ſülettetik, mikor az Iſtennek igaz eſmere-
tiuel, az ű kegielmes akarattianak iduőſſeges ertelmeuel
fel eppittetik. Maſodſor, az kűhöz illendő ſüből, az ű la-
gito es eleuenitő lelkenek általa engedelmes es hus ſüet-
czinal, hogy űter felheſſük, az iot akarhaſſuk es veghez
viheſſük az ű kedues akarattia ſerint. Harmadſor, azok-
ból á kik rabok voltanak ſabados fiakat czinal. Mert az
hol az Vrnak lelke, ot vagiő á ſabadſág. Touabba az vy-
onnan valo ſületesnek ereie tagainkra is el hat. Mert ſ. Pal
aſt mongia, hog' á mikeppen ſegíuerül attuk volt á mi ta-
gainkat az hamíſſagnak, azonkeppen immar aggyuk es
ſentelliük teſtűnknek minden reſeit az Iſten igasſaganac,

Ezech: 36.

Phil: 2.

Rom: 6.

K: *Miczdoda okai vadnak az vyon-
nan valo ſületesnek?*

F: Szent Pal ez igeiben be foglallia: Iduőzitet min-
ket az vyonnan valo ſületesnek ferdeie es az ſ. leleknek
meg vytaſa által, kit mi reank beűſſeggel ki őntőt az Ie-

Titum: 2.

Rom 7.

1. Pet. 1.

Col 2.

Rom. 6.

Ioan: 3:

1. Pet. 1.

fus Christusnak általa. Első es szerző oka azért az Istének kegielme, es reánk ki aradot vegheterlen szereteti, meliél szeretet minket meg mikor ellensegi volnánk. Az 6. Perteris ezent bizonyittia: Az ű beűseges igralmalsaga berint vyonnan űlt minket elő remetségre. Masodik erdemű oka, az Christusnak engeűelő áldozattia, kinek halatába az bűnnek meg holtunk, fel tamadasban pedig, az vy es letre fel tamattunk. Harmadik az meg eleuenítő 6. lelek, ki által meg tiűtulunk az bűnből. Mert á mint á Christus tanit: Valaki víztűl es lelektűl vyōnan nem űletik, nem mehet be az Istennek orűagaban. Negiedűer, kűlső eskűze az ige, mel' az hiűek nec bűűekben meg eleuenitte rik az űent lelektűl, hogy giűműlczer teremczen. Erről mongia az űent Peter. Vyōnan űűlettetec, nem az halan do haűem az halharatlan magból, az elő Istennek beűede által. Szeű hasonlatosűag vagion pedig az testű es lelki űű letes kűzűt. Atűiank mīnekűnk az Iűen. Aniank az men nīei Ierusalem az Aniaűenteg' haz. Az mag kibűl űűletetűnk az Euangelium. Ennek eleuenitűűe es raplaloia az űent lelek, ki által űűletetűnk, hogy vy teremter alattok es Istennek fiaī legiűnk.

K: Minemű modgia vagion az vyonnan valo űűletetűnek?

Ioan 3

F. Az Christus erről á 6. Ianosnal ig' tanit: Az űel ahol akaria űű, halloű az űauat de honnat iűűűű, es houa menű nīen nem tudod: Ig' vagion mīnden az ki űűlettetik az le lektűl. Szeű hasonlatosűag ez, meliél tanit á 6. leleknek titkos ereiűről az vyonnan valo űűűesben. Elűűűű, á mīkeű pen á űel ahol akaria űű, az az, mīnden heliűeken űabadon megīűen, űenki űűet meg nē foghattia űem eleű nem veheti:

Igy

K: Tökellertese az uyonnan valo züle-
tes az emberben?

Phil. 2.
1 Cor. 13.

2 Cor. 3.

Rom. 7.

mint peldának okaert, az mel' vad faban bílid oltatik, già korta az tőuen vad fiatalók iűnek ki, de mind az által az fa bílidnek neueſtetik: Ig' vagion allapattia az vyonnan búletet embernek is, lelekkel az Iſten tőrueniének ſolgal, teſtel pedig az bűnnek keſeriteſének, de mind az által az lelki búletreſre nezue vy ember es Iſtennek fia.

K: Kiczodak zűlettetnek vyonnan?

Heb. 6.

F. Az vyonnan valo búletreſnek ket rendi vagion. Mert nemelliek meg vilagositatnak, csak az igazſágnak ertel mere nezue, es ezek között ſokan csak meg koſtolliak az ſ. leleknek aiandekát, de meg nē ehetik, ſem az által nē taplaltatnak az őrök életre, mint az Saul peldaia meg ieſlentí. Ez azért ideiglen tart meeg a haragnak edeniben is. Az valaſtottakban pedig iduőſſeges, giekeres es megh maradando az vyonnan valo búletreſ. Hat csak ezek búlettetnek vyonnan, az meg ſenteleſre es az iduőſſegre nezue, kikben nōha az vyonnan valo búletreſnek ereie es giű mőlcze, ninczen mindenkor egíarant, mind az által az e lő giűkerne meg kel ű benne maradni, mint oda fel magíaraſtuk az ſ. leleknek bennűnk lakafarol.

Heb. 6.

K: Hany vege vagyon az vyonnan valo búletreſnek?

Iacob: 2.

F. Első vege Iſtenre nez, hog' ſentſegben es igazſagbá eluen az ű neuet dicziriűk, mint az ſ. Iacob tanit: Vyonna búlt minket, hog' az ű teremtet allatínak első ſengei lennēk, az az, Iſten tiſteſegere ſenteltetnek, es mint engedelmes fiak, az mi kegies Attiánknek akarattiát kőuet nōk. Maſodik vege az őrök életnek meg niereſere, nez meilbē csak azok mehetnek be, a kik nem az verűl, hanē

Iacobi. 2.

Iſten

1. Пер. к.

LOKI VETESRÖL.

2. Coy. 50

Gal. 6.

NN 3

Szent

F. Szent Pal ást paranczollia, hog' az ű lelkeuel egietē ben az híuek őšue giűllienek. Melliel ást íelenti, hogy az ki vetes nem csak az tanítok hatalmaban vagion, hanem az egeš giűlekezetnek íteriben. Noha azért az tanítok vg' mint vezerek, mongiak ki az sententiat, mind az által az egeš Aniašentegihaznak eg' ertelme es eg' akarattya kiuantatik.

K: Kiczoda neueben kel ki vetni?

F. Az Iesus Christusnak neueben, mel' ket dologban al. Előšör, az ű neueneke segítsegűl valo híuafaban. Masod šor, hog' az ítet az ű ígeie šerint legien. Hat az Papanak atka, a ki az Christus neueben es az ű bešede šerint nem lešen, csak heíaban valo, es semmi ereie ninczen az Isten nek előtte.

K: Kiczoda ereieuel kel ki vetni?

F. Az Iesus Christusnak hatalmaual, mellyet adót az ű Aniašentegihazanak ez ket igiretben. Első. Valahol ket ten auagy harman őšue gyűlnék az en neuemben, őt va gyok ű kőzöttők. Masodik. Az kiknek bűnőket megh kőrték es meg tartiatok, meg lešnek tartatuan az eghek ben is.

K: Houa kel vetni es kinec kel adni?

F. Az Satannak. Haromkeppen adattatnak pedig az emberek az Satannak. Előšör az haragnak edeni adattat nak az meg vakitafra es meg kemenítefre. Mert az Satan hatalmas az engedetlen fiakban. Masodšor nemelliek, mint az kik az giűlekezetből ki vettetnek, az giőtrlem re es az testnek šaniargatafara adattatnak, hogy az Satan őket kešergelše híuekben az bűnnek ereieuel, es az kűlšő gialazattal. Harmadšor adattatnak az híuek is az Satan

Mat. 16.

2: Theſſ 2
Eph: 2.

1. Cor. 5.

veben próbálta, es hie
ib peltára meg íelenti: Az
tanítoknak: Meg kent t
líon tteket.

Hani vege vagn

Első az testnek veled
ronálak, es az belő cpe
zunk általa remi ocsol
Bemongia: Io Vm eme
it, hogy meg tálam
gy eane lelke meg tartat
elő pedig az Christus nap
amikor az bűnőket le cpe

Malik az ítelők nap
bűnőből állat, es az ő b
keik. Harmadik. Szent Pal
reue, hogy az kik m
eg íegye, hogy az őbnek

Ha líien fentek
meg teitni, nem kelle

paraznak

F. Sz. Pal ezzel az polg
ronia de aít kel meg g
reert nem az feiedelmek
íget es az tanítok, kik
nem adot, hog' az g
elki íegyek az íge
íg meg nem terek, meg
ereket meg íelentik. Ma
ol ást mongia, hogy az

kezeben probalafra, es hiteknek gyakorlafara, mint az Iob peldaia meg ielenti: Az Christusis aſt mongia az tanituanioknak: Meg kert titeket az Saran, hogy meg roſtallion titeket.

Iob. 2.

Luc. 23.

K: Hani vege vagion az ki uetefnek?

F. Első az testnek veſedelmé, hogy ez által az külső ember rontafsek, es az belső eppitefsek. Mert az Isten az gíazatnak általa terít nemelliekét ő hozzaia, mint az David is mongia: Io Vram ennekem, hogy engemet meghalastal, hogy meg tanulnam az te igazsagidat. Masodik. Hogy ennec lelke meg tartafsec az Vr Iesusnak napiarat: Kettő pedig az Christus napia. Eggik az kegielemnek napia, mikor az bűnből fel eppit ő, lelkenek es igeienek általa. Masik az itiletnek napia, mikor az meg tert bűnösök ket iob felől allattia, es az ő bűnokról soha meg nem emlekezik. Harmadik. Szent Pal aſt paranczollia az Timotheusnac, hogy az kik niluan vetkeznek, mindenec elöt meg feggie, hogy az többinekis felelme legien.

Pſal. 118.

1. Tim. 5.

K: Ha illien feniteckel kel az bűnöſeket
meg teriteni, nem kelle hat az feiedelemnek az paraznakat meg büntetni?

F. Sz. Pal ezzel az polgari töruent es az büntetefst el nérontia, de aſt kel meg gondolni kiknec tegie ez intefst. It azert nem az feiedelmeket ſolittia, hanem az erőtelen kőſſeget es az tanitokat, kiknec kezekben az Isten fegiuert nem adot, hog' az gonozokat büntethetnec, hanem az ő lelki fegyuerék az ige, melliel az bűnben el merűlteket, míg meg nem ternek, meg őlik, es vgyan azonnal az megterteket meg eleuenitik. Mikor pedig az feiedelmeknek ſol, aſt mongia, hogy nem heaban viſelik az fegiuert, ha-

Rom. 13.

haném hogy az ióknak oltalmara, az gonófsóknak retten
tesere legienek. Az Mosefnelis ást paranczollia, hogy ne
keduezzenek, es ne kőniőrüllienek, hanem az gonóft ki
giómlalliak az nep között.

K: Mit kel czelekedni az ki atkoztackal?

1. Tim. 2. 4

Matth 18.

2. Theff 3

2 Cor. 2.

Matth. 9:

Gal. 6:

F. Ezek ket rendbeliek. Nemelliek az ostor altalmegh
kemeniednek, es az bűnből ki nem tudnak terni, mint az
f. Pal ideieben voltanak, az Hymenæus es az Alexander.
Az Christusis erről mongia: A ki az Ecclesiát nem akar
ia halgatni, vg' tarczad mint az pogant. Nemelliek pedig
az lelki ostor által meg lagiulnak es meg keserednek, kic
kel ideiglē eggiút sem kel ennünk, á mint f. Pal tanit, hog'
meg píruilianak, de mind az által nem kel vgy tartanunk
mint ellenseginket, hanem inczük őket, mint attiankfiait.
Ebben azert kőuennünk kel á f. Palt, ki az Corinthusbeli
paraznat be fogatta az hiueknek tarsasagokban, melliet
fűkseg czelekedni imez három okaert. Első az Istennek
peldaia, ki az meg terő bűnösöket hozzá fogadgia, sőt az
Istennek Angialiis örülnek eg' bűnös embernek meg te
resen, es az Christus ást ielenti, hog' iút ez vilagra az bű
nösöket hini az poenitentiara. Ebben azert. illik kőuet
nünk az mi menniei Attianknak kegiéseget. Masodik
ez, hogy az mi el eset attiankfia, az feletteb való banat
nak miatta meg ne emestelsek es kessegben ne essek. Har
madik. Meg gondolliuk az mi erőtlenségünk, mint f.
Pal mongia: Az ki al, meg lasza, hog' el ne essek. Az hi
ueknek azert sep tanusagot ad ez igekben. Ha az ember
valami vetekben talaltatik, az kik lelkiek vattok, fel ep
piczetek bilidsegnek lelkeuel, meg gondoluan, hog' te is
meg ne kesertelsel,

AZ

Az Tanitokrol.

288

K: *Miczoda az Aniaszentegyhazbeli
Tanito?*

F. Istentul rendeltetet semel, az igenek igazan valo hir detesere es az bent iegieknek oltogatasara.

K: *Miczoda kulömbseg vagion az Apostolok es az egieb rendbeli tanitok közöt?*

F. Elsö kulömbseget tesen az hiuatalnak modgya. Mert az Apostolok semeli ferint az Christustul valasztattak es böczattattak az Euangeliumnak hirdetesere. De az egieb tanitok emberek által hiuattatnak. Ezokaert az s. Pal az ö hiuatallianak meltofsagat hirdeti sok helyen, mikor ast mongia, hogy nem az emberektöl, hanem az Istentöl, es az Iesus Christustul rendeltetet az köuetsere. Masodik vagion az tudomannak tekelletesegeben. Merr az Apostolok nöha az életnek rendiben, esendök voltak, mind az által az tudomanban az Isté lelke által, vgy meg erősítetttenek, hog' abban semmit nem teuelieghettenek. De az egieb rendbeli tanitok, mihelt az igenek igaz értelmetöl el tauoznak, ottan teuelieghetnek. Azokaert az kereszten embernek nem semeltül, hanem az Isten ige ietül kel mindenkor figgeni. Harmadik vagion az tanitasra valo hatalomban: Mert az Apostoloknak sabadsag adattatöt az tanitasra, minden helyeken. Az egieb tanitoknak pedig io rend tartasnak okaert, hatart sabot az Isten, hogy ki ki az ü buzaiban arafson. Ezert paranczollia az s. Pal az Titusnak, hogy varafonkent rendellié tanitokat.

Gal. 2.

1. Thess. 2.

Tit. 1.

K: *Hani dologban belibezteti az iras az tanitoknak tisteket?*

F. Kettőben. Az első rendben az iras azokat famlallia elő, az mellick nezek az tudomanra. Masik rendben az zokat foglallia be, a mellick tartoznak az io erkölczre, az uag' az eletnek tekelletesegere. Mert az tudoman mellet kiuantatik, hog' az tanitok főuetnekek es io pelda adok legienek az kősegek, mint s. Pal paranczollia az Titusnak es az Timotheusnak, hog' az io czelekedetekben tū körül es peldaul adgiak ünön magokat.

Titum. 3.

1. Tim. 3. 4

K: *Hani dologot kivan az zent Pal az tudomanban?*

F. Harmat. Első, hog' az tanito es az ör alló tudos legiē, az az, valamire mast tanit, ű magais ercze, es az sent irasbol meg tudgia erősitēni. Nem kel az igaz tanitonak in gadőzonak, ketelkedőnek es valtozandonak lenni az tudomanban. Az s. Palis feddi azokat, a kik hasontalan dolgokban tőrīc feieket, es ű magok sem ertik miről folanac. Az tudomani azért ol' legien, mellicl eppittések az ember az hitben es az šeretetben. Masodik ez, hog' az igaz fagnak igeiet tudgia io moddal hasogatni, az irasokat hasōnnal magiarazni, es eggiket az masikkal őšue bekeltetni. Harmadik, hog' az ellenkező tudomanioknak meggiőzefere alkalmatos legien, es azoknak saiokat be duggia erős bizonyságokkal, az kik valami teuelgő ertelmet hirdetnenek, es minden tanitafanak vege ez legien, hogy az emberek eppüllienek az hitben es az šeretetben.

1. Tim. 1

2. Tim. 1.

K: *Az igaz tanitok mindenkor eppület= re való tudomant hirdetnek?*

Szent

F. Sz: Pal aít mongia, hog' az fundamentomon, nemel- ^{1 Cor. 1.}
liek araniat, ezüstöt es draga köveket eppitenek, az az,
hirdetnek igaz es iduősseges tudomant, melliet az Daud
hetser meg probaltatot ezüstnek neuez. Nemelliek pe-
dig fat, fenat es pozdoriat eppittenek, mellien kel erteni
az igaz tudoman ellen valo velekedeseket. De mind eze-
ket az tűz proballja meg, es az ki pozdoriat eppitet, mun-
kaiban kart val, ű maga pedig meg tartatik, az az, meg
őristetik az életre, de az tűz által, meli nem egieb, hanem
az leleknek itéleti, auag' az s. leleknek uilagosito ereie. Eét
pedig tűzhöz hasonlittia ket okaert. Előőor az emestő erő-
ert, kinek tísti ez, hogy az embernek elmeieben minden
hamis velekedest meg emessen. Masodőor az vilagositas
ert. Mert az tudatlanfagnak fetersegeből ki hozza az em-
bert az iduőzító vilagosfagnak esmeretire. Az tanitaf-
ban azert kuantatik az bölcsesegnek es az meg ielenes-
nek lelke, mel' az Istennek kiualikeppen valo aiandeka.

K: *Az tudomani melle bani dolog*
kiuantatik?

F. Első az hiűseg, mint s. Pal tanit: Az Sagarban kiuan ^{1 Cor. 4.}
tatik, hog' ki hiűnek talaltasek, mel' ebben al, hog' a tani-
to az Istennek tístessegere, es az hiűeknek eppületire is-
giekezzek mindenkor. Masodik az forgalmatosfag, hog
minden munkat es faratsagot kes legien fel venni az Istē-
nek tístessegeert, es az hiűeknek iduőssegekert. Az Esai ^{Esa. 55.}
asnal azert az tunia es beres tanitokat igy feddi: Az en
nepemnek Őr alloi, minniaian vakok, minniaian tudatlan-
nok, nema ebek, az kik nem vgaadhatnak, restek es sunnia-
tak. Ezert paranczollia az fent Pal a Timotheusnac, hog' ^{1 Tim. 4.}
az ű benne leuő aiandekot fel gerieffe, meli lefen az iras ^{2 Tim. 3.}
nak

Acto. 20. nak forgatásaul, es az tanításnak forgalmatóságaul.
 Mert az io pastornak mint s. Pal masutis paranczollia, ei-
 el es nappal vigiazni kel az ragadozó farkasok ellé. Har-
 madik az batorlag, es az folasban valo mereseg, hogy se
Gal. 1: embereknek kedueert, se felelemert, az Isten titfelsege-
 nek aruloia ne legien mint s. Pal mongia : Ekkediglen ha
 az embereknek kedueskettem volna, semikeppen a Chris-
 tusnak folgaia nem volnek. Erre pedig az s. Pal u magat
2. Tim. 4 hozza peldaul, ki az Nero Czaárnak elötte, az Christus
 tudomaniarol bizónsagot töt nag' batorlaggal. Ez pedig
 ki rekesti amaz feles vakmerőseget es az felelmeseget.
 Negiekik az filidseg, kiről s. Pal így tanit, hogy az Vr
 folgaianak kegiesnek, es az tanításra kesnek kel lenni, es
 filidseggel oktatni kel az ellentartokat, hog' ha valami-
 keppen az Isten u nekiek poenitentiat ad, hog' az ördög
 nek töriből fel serkennienek.

K: Egienlö io indulattal birdetike mind
 niaian az tanitok az Istennek igeiet?

Phil. 1. F. Sz. Pal vg' tanit, hog' nemelliek az Christust hirde-
 tik irigifegből es uifalkodasból nem tistat, az az, nem io
 igiekezettel es indulattal, nem az Isten diczőseget, es az
 hiueknek eppületeket keresuen, hanem az u magok tistef-
 seget auag' hasnat. Nemelliek pedig prædicalliak io aka-
 ratból es rétetből, meg böczüluen az tudomant es az I-
 stennek köuetséget. Noha azert külömböző az igiekezet,
 es az első u magaban feddendő, mind az által ezzelis az I-
 sten orsága eppittetik. Ezert mongia az Christusis: Az i-
Matth 23. ras tudok Moses sekiben ülnek, az mit mondanak megh-
 czelekeggietek, de az u eleteket ne köuetsetek. Az tanito-
 nak azert feslet erkölczeiert, az Istennek draga igeiet ne
 kel meg vtaini, Az

K: *Az tanitoknak külső eletekben mine=*
mü iofagot kiuan az fent Pal?

F. Egy Summaban á f. Pal vg' tanit, hogy á püspöknek 1. Tim: 3.
auagy az vigiazonak, es az ör allónak fegyhetetlennek Titim: 8.
kel lenni, vgy mint Isten safaranak, es á mint vgian ottan
magiarazza, io vitesseget kel vitezkedni, meg tartuan az
hitet es az io lelki esmeretet. Ez pedig hani dologban al-
lion rendel elő famlallia. Első hog' eg' feleségnek ferie le-
gien, az az, foglallia ünön magat tística hazasagban, es min-
den fertelmes etetet, sőt meeg annak gianofsagatis el tauo-
stafsa, hog' az Istennek igeie meg ne karomlattassek. Ma-
sodszor ez melle kiuan, hogy haza-nepetis iol igazgaf-
sa, es engedelmes fia legienek, kik Isteni felelemben es fe-
nitekben neveltetsenek fel. Mert ást ielenti, hogy aki az
ő saiat haza-nepet nem tudgia birni, az Istennek hazara-
inkab nem viseihet gondot, mint az Eli Papnak peldafas-
bolis meg bizonittatik. Harmadszor ást paranczollia, hog-
az kiüül valoktul io bizonlaga legien, az az, mindenek-
nek előtte, io hire neue es tistefsege legien, hogy tekelle-
tes etetinek altala, meeg az hitetlenek-is indittasának az
Euangeliumnak vetelere. IIII. Iozan etetü legien, es az
mertekleteseknek követőie, mind az etelben semind ki-
ualikeppen az italban, es á mint mongia, nem kel bor mel-
let mulatozonak, sokkal inkább ressegesnek lenni. Mert á
resseges az embernek elmeiet minden dologra, es kiual-
keppen az tanusagra alkalmatlanna teszi. V. Ne legien á
tanito maganak kellő, az az, ne erczen ő maga felől keue-
lien, ne csak ást iauallia á mit ű ert, hanem egiebekben-is
az Istennek aiandekat esmerie es böczüllie, az igazsagnac
örömeit engegien, es az ű bolond ertelmehez vakmerős-
keppen

keppen es lelki esmereti ellen, fel fualkodot elmeből, ne ragaszkodjék, mert az keuelfeg minden teueligefnek kut feie. VI. Haragus ne legien, az az, kegies es filid erkölczü legien, ki fokat türhessen, es minden kiczin bantafert mod nélkül fel ne geriedgien az bossu allasnak üzfere, hanem haragiat meg mertekellie es meg biria, mert az harag tartasbol az Istennek tisztelése, lelkünk esmereti, es felebaratunk igen meg bantatik. Touabba az Isten diczfésege mellet valo harag, minden tanitokban kiuantatik, mikeppen az Mofesnek, az Illiesnek es az Christussnak peldaiabol meg ielentetik. VII. Verekedő ne legiē, az az, katonahoz illendő termefetű, feniegető es harczos ne legien, kezeuel, üstök vonasfual es fegiuerrel igazat ne vegien, hanem törueni ferint oltalmazza magat az bossu ellen, fokat pedig Istennek iteletire is halasfon. VIII. Vndok nierefegnek kiuanóia ne legien, az főfuen seget az telhetetlen seget, es rendi ellen valo kereskedest el tauostafson, es az Istennek igeiet kalmarfagra es hasanak töltesere ne fordicza, Vsfual es alnak mesterseggel marhaiat ne saporicza, hanem azzal meg elegendgiek az mit Isten neki ad, naponkent valo taplalafara, fűkeppen pedig az nierefegnek okaert az igasfagot el ne nielie es ne tirkollia, es az ű hasat Isteneue ne czinallia. Ezert mongia az Isten az Prophetanal: Iai az Isráél pastorinak az kik űnőn magokat legeltettek, maga az pastoroknak az niaiat kellene legeltetni. Pelda erre az Mofes az Samuel es az bent Pal, kik bizonyfagot tesnek magok felől, hog senkinek sem ökret, sem famarat, sem araniat, sem ezűstít, sem ruhaiat nem kiuantak, es az Isten hazaban io lelki esmerettel forgottanak, nem az ű hasnokat, hanem az Istennek tiszteléseget keresuen. IX. Gazdalkodo legien, es az iőue

Ezech 34.

Num: 16.

2 Sam: 12:

Acto. 20.

üzeneteket, fűkeppen az
kietesben ünnetnek, be
ben fogallom. Mal
tini. Az gazdalkodo
nem telik, nem tudom
a kegiesnek kiuantat
atos erkölczuel az har
jegyeket fűketet
gucza, haem mint az leg
az halgatókat. XI. Ige
a kegieseknek es m
jábanek haima fűk
zent legien, az az, Isten
ek eppelire minden es
amalik. Ez világi dolgok
am csak annak kedves
kezedetre, mint az i. Pal
Istent es ez ielen valo
amalik hog az tanio
es hianthian lően meg
az ű kezetit az Christu
tűi dolgok talasok.

Ki. Mirt ahar
altal legelteti az

F. Először ebben az I
met ielenti meg, mikor
ueket Isten kepeben az
ők életnek vana igaz
ra es engedelmessegre
leki hazauk eppelire az

iőueuenieket, főkeppen az kik az hitnek vallásaert sans
 kiuetesben űzetternek, be fogadgia, es az űenteknek min
 denben űolgallion. Masutis erről az ű. Pal illien igekkel *Heb. 23.*
 tanit. Az gazdalkodasrol el ne feletkezzek. Mert ez al-
 tal nemelliek, nem tuduan, Angialokat fogattanak be, X.
 Az kegieseknek kőuetőie legien, űilid, engedelmes es az
 lazatos erkőlczeuel az tudomant meg bőczűltesse, es az
 giengeknek űiueket feletteb valo kemenűegeuel el ne ide
 genicze, hanem mint az kegies Attia vg' oktaűsa es űeniz *2. Tim. 9*
 cze az halgatokat. XI. Igaz legien, es űemmit tőruen el-
 len ne czelekeggiek, es mindennek az mī őue meg adgia,
 mindennek haűnara, űenkinék karara ne igiekezzenek. XII
 Szent legien, az az, Iűtennek diczőűsegere es az hiuek-
 nek eppűletire minden eletit űabia es rendellie. Tizen-
 harmadik, Ez vilagi dolgokban ű magat ne egiclicze, ha-
 nem csak annak kedueskeggiek az kītul rendeltetet az
 vitezkedesre, mint az ű. Pal mongia, hog' az Demas űitet *2. Tim. 2.*
 el hatta es ez ielen valo vilagot inkább űerette. It azert ki-
 űuantatik, hog' az tanito ű magat meg tagadgia, es valami
 az hiuatalban űtet meg keslelne, hatra hadgia, es űel veűē
 az ű keresit az Chriűtusť kőueűse, hog' az űam adaskor
 hiű űolganak talaltassek.

K: *Miert akarin az Iűten giarlo emberek
 által legeltetni az ű Aniaűentegihazat?*

F. Előőőor ebben az Iűten emberekhez valo nag' űerel-
 met ielenti meg, mikor erőtelen emberek ad, hog' az hi-
 ueket Iűten kepeben az igének általa taniczak, es az őr-
 ők eletnek vtara igazgatsak. Masodőor az alazatosaga-
 ra es engedelmeűsegre űoktattia az hiueket, mikor az ű
 lelki hazanak eppűletire az halando embereket vefi fel,
 es az

es az testnek itéleti ellen czelekedik az iduözitesbē. Harmadszor az eg giefsegnek es beretetnek kötelit erősfitti, mikor az emberek közzül valaszt, az kitül egiebek tanitasanak.

K: Mivel tartoznak az keresztien halgatok az tanitonak?

F. Az s. Pal est kiuallikeppen negy dologban foglallia be, Első az böczület. Masik az engedelem. Harmadik az koniöriges. Negyedik az taplalas.

K: Mikeppen tanit az tizteletről?

1. Cor. 3.

F. Szent Pal az tanitokrol ketkeppen sol. Először ünön magokbā gondolliak meg, az meniere czerep edeniek, es giarló emberek, kik az igenek lelket nem adhatnak, hanem ű magokra nezue hasontalan solgak. Erről mőngia: en plantaltam, Appollo őtőzgette, de semmi az plantalo, semmi az őtőzgető, hanem Istene az erő, az ki az neuke dest adgia, meliben az tanitokis intetnek az alazatősagra, az halgatokis tanitattnak, hog' az diczőseget nem az embernek, hanem csak egiedül az Istének tulajdoniczak.

1. Cor. 4.

Masodszor az s. Pal gondolli meg az tanitokat az Istének hiuatallara nezue, es így tanit: Vg' böczüllien min ket az ember, mint Christusnak solgait, es az Isten titkainak safarit. Ezek annakokaert őli draga esközök, kiknek solgalattiak által aiandeközza Isten az hitet minden vala ftottaknak. Ezekről mőngia az Christusis: Az ki titeket vesen, engemet vesen, es ast a ki engemet elboczatot. A

1. Tim. 5.

ki pedig titeket meg vtal, engemet vtal meg. Sz. Palis ast erősfitti: Az kik iol iarnak ti előttetek, az igeben es az tudomanban munkalkoduan, ketfele tistefsegre meltok.

K: Miben al az engedelem? F:

F. Hog' a mit az tanitok az Vrnak saiaiból mondanak az hiuek annak vg' engegiének, mint az Isten befedene, es ű tülök mind az oktatast, mind az feddest io neuen vegiek, es minden eleteket az Istennek igeie berint rendeliek: Erről môngia a f. Pal: Engedgietek az ti hadnagitok *Heb. 13:* nak: Mert űk vígiaznak az ti lelketekert, vg' mint samot adandók, hog' örömmel czelekegiek ast, es nem niöguen, miért hog' ez tinektek nem hasnös.

K: Szükölködneke az tanitok az hiuek= köniörgelenekül ?

F. Az f. Pal a keresztieneket mind fogfagaban smind faszbadfagaban giakorta inti, hogy ű erette köniörögienek, hog' az Isten űtet az öröflannak saiaiból meg sabadicza, az igenek kapuiat meg nifsa, es adalsek ű neki befed saia nak meg nitafara, hog' az iget mindenűt batorfaggal hirdethesse. Mert az Isten az nepnek halaadatlanfagaert az uag' el fedegei az tanitokat es io tanacz adokat, auag' pedig űket meeg az io igiekezethen is giakorta meg tartobattia. Ezokaert a mint Christus tanit, az aratafnak Vrnak kel köniörgeni, hog' az aratókat ki tasigallia az arasztafa. *2. Tim. 4. Eph 6. Col. 4. Amos 8. Esa 33:*

K: Tartoznake a hiuek az tanitokat taplalni ?

F. Sz. Pal ast paranczollia, hog' az ki tanittatik az ige nek általa, minden iauaiból rest tegien annak a kitül tanittatik, Ennek pedig az iras egi nihani okait samlallia es iö. Elsö, a mint az Christus tanit, az munkas melto az ű be ríre, melliet a f. Pal hasonlatossaggal is meg erőlsit: Kiczoda vitezkedik az űnön költseguel ? Kiczoda plantal fös

kor az Simon Magus keresere est feleli: Tied legien az penz az te veszedelmedre. Azert az kik munkaiok serint valo iouedelmet vesnek, ingien tanitanak. De az kik herrek es csak hasfokat hizlalliak, berefek, es az Isten tistefsegenek aruloi. Az masodikra penig ast kel felelni, hogy az s. Pal peldaia kiualikeppen valo es nem mindenekre illik. Ertis pedig nem azert czelekette, mint ha erre valo sa badsaga nem lot volna, hanem hog' az hamis tanitoknak saiokat be dugna, hog' utet ne karomlanak, mint ha az Euangeliumot hasa kedueiert hirdetne, es egiebeknek is peldat adna az tistefseges munkanak kouetefere. Az tob tanitoknak pedig nincz anni aiandekok, hog' mind a ket tore elegek lehessenek, sot az s. Pal paranczollia, hogy az tanitok ez vilagi dologban magokat ne elegiczek, hanem az Vrnak dolgaban legienek foglalatossak minden hiusseggel es forgalmatossaggal.

2: Thess. 3.
Acto. 20
1. Cor. 4:

Az Törüenről.

K: Mit iegiez az törüeni az irasban?

F. Elöför közönsegeskeppen iegizi az oktato esigazga to tudomant, meliben az Istennek vti meg ielenretnek az iuduössegre es az életnek rendelefere, mint az s. Davidnak mondasaban vetetik: Bodog ember az ki eiel es nap pal az Vrnak törüenieben elmelkedik. Masodför iedzi az Mosefnek es az Prophetaknak irasokat, mint mikor az Christus ast mongia: Nemde meg vagione irua az ti törüentekbe. En mondottam: Istenek vattok. Harmadför vetetik az Mosestul adattatott külsö rend tartasokert, meliek az iouendő Mefsiaft peldastrak, mint s. Pal tanit. Az törüenben az iouendő ioknak arnieki voltak. Negies

psal. 1.

Ioan 10

psal. 82.

Heb. 1:2

dik az erkölcsnek törüenie, meliben az jó paranczoltatik, az gonosz tiltatik.

K: Miczoda az Törüeny?

F. Istennek igeie, meliben azoknak az kik tökelletesé engednek, iger életet, az engedetleneket pedig atokkal feniegeti.

K: Zúksége az törüent tanitani az A=
niafentegyhazban?

F. Az Euangelium az törüent nem rontia, hanem az mint s. Pal tanit, az hit által az törüent erősfittük, kinek el rontasara nem iót az Christus, hanem inkab be töltése re, mikeppen az sent Mathenalis az törüennek lelki értelmet magiarazza. Az bűnnek esmereti pedig, meli az törüenből vagion, sükseges az embernek minden életibé, hog' meg esmeruen erőtlenséget, az Christusban keresse az iduőseget, kihez minékünk vezerlő mesterünc az törüen'.

Rom: 4.
Matth 9.

Rom: 3.
Gal: 3.

Marc: 16. K: Miert paranczollia hat az Christus
az Apostoloknak, hogy el menüen az Euangelio-
mot hirdeffek?

F. Az tanitoknak ket tíftek vagion az igenek hirdete-
seben. Eggik vgy mint kesítő es elől iaro, melliel meg mu-
tattiak az embernek halalos betegséget. Masik az giogi-
gítás, es az Istenhez való meg teres az iduőzítő kegielem
nek általa, meli az tanitasnak vtolsó es sű vege. Mint a or-
uősnak igiekezeti az giogiulás, de azt addig nem viheti
veghez, mig nem az sebet meg tífittia, es az vtan az gio-
gító irrel kőti: Ig' az tanitoknak kiualikeppen való tíf-
tek az lelki giogiulás es az bűnnek boczanattia, de en-
nek

nek előtte fűkseg az bűnt esmerni az törvenből, hog' az eleuenitő kegielmet tudgiuk keuanni. Az Christus azért foluan az Apostoloknak fű tístekről azt kí nem rekefti, az melliel vg' mint keftetternek az emberek az lelki oru fagnak be vetelere. Ezt bizonittia a f. Pal tanitafanak rendi, ki előfőr az emberek eleiben az töruent tükörül veti, es meg bizonittia, hogy termetet ferint mindenek haragnak fia, az vran az Christusban valo kegielemmel őket bízattia.

K: *Mikeppen kel erteni ahol azt mon-* Marth. 11.
gya az Christus, hogy az töruen es az Prophetak
Ianosig voltak. A fent Palis vgy tanit, hogy az 1. Tim. 1.
igaznak nem vettetet az töruen?

F. Az első nemelliek ertik az arniekokrol, melliek az Christusban meg fűntenek. De az derek felelet ez, hogy tanit az törüennek czelliara. Mert az Moses es a Prophe tak tanitafanak vege az Christus, kit az Keresztelő Ianos vyal mutatót, es bizonfagot tet arról, hogy az igiretek ű benne telliesettenek be, mint f. Palis tanit ez igekkel: Az Rom 10.
törüennek vege az Christus minden hiuőnek igafsagara. Ezzel azért nem rontatik, hanem be telliesedetnek bizon nittatik az töruen. Az masodikat kel erteni nem az tör uen ferint valo engedelemről, hanem az atokrol, melitűl Rom. 6:
az hiueket az Christus meg mentette, es a mint masutis ta nit, az megh igazultak az töruen alat ninczenek, az az, meg szabadultanak az törüennek karhóstató ereietűl, es immar az kegielem alat vadnak. Mert az Christus az tör uen ala vettetet, hog' az kik töruen alat voltak meg sa baditana: Az mi pedig nez az fiui egedelemre, mostan is az töruen az mi életünknek vezere.

K: *Lehetsegeffe az törvény?*Gal. 2.
Pfal: 143

F. Sz: Pal es az David azt bizonyittiak, hog' az törvennek czelekedetiből eg' test sem igazittatik meg. Az törven azért az test által erőtlenne lenen, az az, nem adhat életet az mi erőtlenségünkert. Volna pedig az törvenben élet es igazság, ha az ember tekelletessé engedhetne, mint az törvennek igiretibenis meg vagion: Ha ezeket czelekeded első. A s. Palis ezt erősíti, Nem az törvennek halgatói, hanem czelekedői igazittatnak meg. Nezuen penigh az embernek romlot természetire, mindenkben igaz lenen az Davidnak mondasá: Vram, ha az mi alnakfaginkarra sámot tarra, kiczoda alhat meg te előtted? Hat az törven az emberi erőre nezue lehetetlen.

Pfal: 130

Phil: 3.

K: *Miert mongia hat az zent Pal, hogy az törvenbeli igazság sárint feghetetlen volt?*

Job. 23.

F. Az törvennek igazsága kettő. Eggik külső es reš sárint valo, az embereknek előtte, melire nezue az David sok helyen kőnőrdög az Istennek, hog' útet meg itillie az ő igazsága sárint. Az s. Iobis erről mongia: Az te paranczolatidtul el nem tauostam, es fellieb meg őristem az te sáriadnak befedit, hog' nem mint paranczoltatot enneké, melliel azt ielenti, hog' tekelletesb volt, hog' nem mint ez világ kiuantá volna az külső életben. Mert ez világ es az okofság nem kiuanntia, hog' az ember iol tegien ellenesgiuel, es boffut ne allion. De azt ielenti ezzel, hog' fellől halattra az embernek, itilletit. Ez fele igazságnem eleges, es az törvennek be tőitelere. Masik lelki es tekelletes, melben kiuantatik az sűnek tisztasága, es fogiarkozasnelkül valo engedelmeffége, melire nezue meeg az artatlan sem lehet Isten előtt artatlan.

MI:

K: Mikeppen kei bat erteni az Mosef= Dent: 10
 nel ez mondaſt: Ez paranczolat, melliet ma tene-
 ked adok, te tüled el nem reitetöt es meſſe nem
 tauozot, hanem közel vagyon te hozza az te ſi-
 uedben es ſaiadban, hogy czelekegied aſt?

F. Nemelliek aſt felelik, hog' az törüen ninczen az em-
 ber felet az ertelemre nezue, miért hog' az törüen az em-
 bernek ſiueben be irattatot, az engedelemre nezue pe-
 dig ereie felet vagion, Ez noha igaz, mind az által nem
 eleg felelet. Sz. Pal azért eſt magiarazza az törüennek
 lelkeröl es be tölteſeröl. Mert az mi az törüenben lehetet-
 len az teſtre nezue, az Chriſtus aſt be töltötte, es mi ben-
 nünk is az ű lelkenek ereieuel be tellieſíti, melire nezue
 az lehetetlen paranczolat lehetſeges az hiuekben. Mert a
 mint ſ. Pal tanít, az bötü meg öl, az az halakra ſententia: Rom 10
 za az törüen az engedetleneket, az lelec pedig meg eleue-
 nit, az az, az Chriſtusban adattatot lelki kegielem az tör-
 üennek arkatul meg ſabadít es fel tamaſt az életre.

K: Mikeppen töltötte be az Chriſtus
 az törüent?

F. Elegſeges fizetefſel es tökelletes engedelmeſſeggel,
 Mert noha az ű ſaiában alnakſag nem talaltatot, mind az
 által az törüen ala vettetet, halalt ſenuedet es mi erettünk
 aldozot, az Iſten igafſaganak eleget tet, mi erettünk atok-
 ka let, az törüennek arkatul, az büntül es az karhozattul
 meg ſabadítot. Az Chriſtus azért nem csak az törüen-
 nek igaz ertelmet allatta heliere, es nem csak ű maga-
 ert engedet, hanem kiualikeppen mi erettünk fizette
 megh

még, valaminemű büntetéssel Istennek tartoztunk volna az törüennek által hagafaert, es fűkeppen erre nezue mő dattatik az törüennek be töltőienek. Ez pedig sarmazik az híuekreis, kik az Christusban be töltik az törüent az hittel es az feretettel. Mert az hittel Christusban öltatnac es ezzel be töltik az törüent. Az feretettel pedig külső keppen meg ielentik engedelmesegőket, melire nezue á

Gal. 1.

K: Kikben vagion haszna az törüennek?

F. Az ket rendbeli emberekben az törüennek külömböző haszna es ereie vagion. Mert az Isten az törüen által az haragnak edenit menthetetlenekke teszi, es ezekben az törüen az halálnak ki solgaltato sententiaia. De az valastottakban sok fele haszna vagyon. Először az törüen mint eg' elő tükörben meg mutatattia, hog' az Isten bölcz es igaz. Meg menti hat az törüen az Istent, hogy az bűnnek nem oka. Erről mongia á s. Pal, hog' az poganak teremtet ferint ertik, az mit Isten felől kel tudni. Masodszor, emlekestet az eredendő igasagrol, mert mikor mi túlunc engedelmesseget kiuan, esünkben iutattia, hogy minket fel eppitet volt az ű abrazattiaira, minden sentsegre es igasagra. Harmadszor, az törüen' az embernek eges életit igazgattia, hog' az Istē akarattiaual eggiezzen, melitől né szabad sem iobra sem balra hāilani, mint az Esaiasnal is mőgia: Az törüenre es az bizonsag tetelre. Negiedker az törüen' által iutunk az bűnnek esmeretire. Mert az törüennelkül az bűn meg holt, de ez által meg eleuenedik. Ezert mongia á s. Pal, hog' az törüen' az bűnnek hatalma, az az, ebből ismertetik meg az bűnnek karhoztato es reie. Ötödször az törüen vezetlő mesterünk az Christusshoz. Mert meg mutatattia, hog' magunkban sinczen az igazsag

1. Cor. 15.

Rom. 1.

Esa. 9:

1. Cor. 15.

Gal. 3.

göngyöltem adhat el, az
kerik hog' az lelki orvost
ak lehetne mi meg gyógyí
Migzda az

Az Christus ez igekel
adat. Istenet teljes
lehet az az pedig mi az
viban figgenek az törüen
mestertől mikor g rait

ment, tőre ábűből, az lelki d
től. Ahol pedig a Pal
meg igben telletetük be
tőre az az meg az az

ment az az meg az az
ment az az meg az az
ment az az meg az az

ment az az meg az az
ment az az meg az az
ment az az meg az az

ment az az meg az az
ment az az meg az az
ment az az meg az az

ment az az meg az az
ment az az meg az az
ment az az meg az az

ment az az meg az az
ment az az meg az az
ment az az meg az az

ment az az meg az az
ment az az meg az az
ment az az meg az az

ment az az meg az az
ment az az meg az az
ment az az meg az az

ment az az meg az az
ment az az meg az az
ment az az meg az az

ment az az meg az az
ment az az meg az az
ment az az meg az az

ment az az meg az az
ment az az meg az az
ment az az meg az az

ment az az meg az az
ment az az meg az az
ment az az meg az az

galság, ű sem adhat életet az mi erőtlenségünkert, es ezzel keberit hog' az lelki oruost az Christust meg keressük, ki nek sebeiuel mi meg giogiultunk.

K: Miczoda az törüennek summaia?

F. Az Christus ez igekkel be foglallia: Szeressd az te *Matth. 23.*
Vradat Istenedet tellies fiuedből es minden erődből: Az te felebaratodat pedig mint tinnen magadat. Ez ket parānczolatban figgenek az törüeni es az Prophetak. Sz. Palis *1. Tim. 1.*
ezent erősíti, mikor ig' tanít: Az paranczolatnak vege á feretet, tífra fiúból, io lelki esmeretből es tettesnelkül való hitből. Ahol pedig s. Pal ást taníttia, hog' az egesz törüen, eg' ígeben telliesedik be: Szeressd az te felebaratodat mint tennen magadat, nem ellenkezik az Christussal. Mert az attiafiui feretet foliasa az Isteni feretnek vgy mint kut fűnek. Nem lehet pedig ot az Isteni feretnek helie, ahol az attiafiui feret nem talaltatik. Niluabbá való felelet ez, hog' az feret summaia az masodik tablā leuō paranczolatoknak, mint az Christusis bizonittia illien igekkel: Valamellieket akartok, hog' ti veletek czelekedgiének az emberek, ti is ást czelekedgietek velek. *Matth. 7.*
Mert ebben vagion az törüen' es az Prophetak, tudnia illik, az masodik tablara es az emberi tarsasagban való igazsagra nezue.

Az Tiz Paranczolatnak ma

GIARAZATTIAROL.

Az Első Paranczolatrol.

1. En vagyok az I E H O V A, az te Istened, ki tege *Exod. 20.*
det ki hostalak az Aegyptusnak földéből, az
szolgálatnak hazabol. QQ Ne

AZ I. PARANCZOLAT.

2. Ne legyenek teneked idegen Istenid en előtté.

K: Hani dologgal int az Isten az ű paranczolatnak meg tartására?

F. Első, hogy az törüennek meltsóságat megh mutassa azt ielenti, hogy nem teremtet allattul harmazot, hanem az első Istentől, ki űnon magat neuzei, IEHOVANAK az az, LEVŐNEK, ki volt, vagyon es leendő, kitől minden allatok teremtettenek es taplaltatnak. Ez igeuel azert veghetetlen allattia, es mindenható ereie ielentetik meg. Szükség hat az teremtet allatnak az ű teremtoienek engedni. Másodszor Isráelnek Istenének mongia magat, melliel emlekešteti az nepet az Abrahammal kötöt igitetről: Lesék te Istened es az te magodnak Istene. Ez pedig kivalikeppen az Melsiasban telliesedet be. Mert ű bē ne lőttenek az hiuek az Istennek fogadot fia es fiait nepei. Erre nezue tartoznak az valasztottak az Istēnek minden engedelemmel, mint Abrahamtul kiűania az kötesben, hogy ű előtte iarion. Harmadszor emlekezik az ű iotetemenieről, az Aegyptusbol valo szabadulafrol, melliet neuzei rabság es inség hazanak, hogy ezzel az szabadlagnak meltsóságat aianlia. Ez pedig amaz lelki foglagnak es böczülheterlő szabadulafnak peldaia, meliből az Christus ki ragatta az hiueket, hog' immar ű neki engedgienek es fogallianak.

K: Mit kiuan az Isten az első paranczolatban?

F. Az ű igaz tisteletit, mel' imez neg' dologban foglal tatik be. Első az Isten akarattianak igaz esmereti az ignedek hallasabol, mint az Prophetanal mongia: Az ki diczeke

Gen. 17.

Eph. 1.

1. Pet. 2.

Hier. 9.

MAGIAR

ezelekedik ebben diczekedgiek, hog' tud es ismer engemet. Nem folunk pedig it amaz közönseges ertelemről, *Rom. 1.* meli vagion az teremtetnek törüenieböl, es ez vilagnak teremteleböl, hanem ertiük az tickös es iduőseges esmeretet, meli az Christusban ielentetet meg az hiueknek, *1. Ioh. 17.* hog' ez által örök eletek legien. Masodik az igaz hit, meli az Istennek igiretire nez, es az iduősegek okait a Christusban adattatot kegielemnek tulaidonittia. Harmadik az kőniöröges es az halaadas, auag' az dicziretnek aldozatia, melliet az Isten egiedül ű maganak valasztot kiualikepen valo tisteletül. *Deut. 6.* Negiedik az Isteni felelem, meli az gonosznak el tauostatafa es az ionak köuetese, mint az Molesnelis paranczollia: Mostan Israhel mit kiuan te tüled az *Deut. 10.* te Istened, hanem csak est, hog' fellied űtet es iari minden ű vtaiban.

K: Mit tilt meg ez paranczolatban?

F. Az baluani imadaft meli az irasban sok fele. Előőör közönsegeskeppen baluannak mondatik, valamiben az ember Isten kiüül fű bizodalmat helihesteti, mint az fent Pal az fősuenseget baluani imadaftnak neuezi, es az hamis *Eph. 5.* tanitokrol aft mongia, hog' az ű hafok Istenek. Masodik *Col. 3.* baluani imadas, valami teremtet allatbol Istent czinalni, *Phil. 3.* auagy annak tulaidonitani Isteni tisteletet, mint az Papistak az ostiat Isten gianaor imadgiak, es az holt fentesket Istenekke czinalliak, mikor ű nekiek kőniörögnek. Harmadik baluaniozas ez, mikor az hitetlenek emberi talalmianiokkal akariak az Istent böczülleni, es engeftelni, minemű az erdemes bűit, az mise, az lelek valczag es az buczu iaras. Negiedik rendben vagion az babonafag es minden fele varaslafok, mellic az Istennek törüenieben tiltatnak, Ezert mongia az Molesnel: Az varaslaks *Leuit. 19.*

Esa. 2:19. hoz ne terietek, es az ióuendölöktül ne kerdeskeggietek,
Dent. 18: es ű altalok meg ne fertesfetsetek. Ezeknek büntetésekről
1. Reg. 23. is bol illien igekkel: Az mel' lelek az varaslok vtan nez
2. Sam. 25: es ű velek paraznalkodik, az en orczamat vetöm ű ellene,
 es az en nepem közzül ki vagom. Az meli firsiuban auag'
 affoniallatban varaslasnak es ióuendölöfnek lelke vagió,
 meg ölettesek.

Az Baluaniozoknak tarsafa

GOKROL.

K: Szabade az keresztien embernek az hi
tetlenek baluaniozasaban ielen lenni, de mind az
altal fiueben azt karhóstatni?

F. Nemelliek ezen mesterkednek, hog' keresztieni neue
 tis visellienek, de mind az altal az embereknek kedueke
 stis meg tarczak. Mind az kettőt meg nierni igen nehez,
 sőt giakorta vgian lehetetlenis. Azert az keresztien em
 bernek kel magat tartani á f. Peter regulaiahoz: Iob Istē
 nek engedni, hog' nem mint embereknek. Erről mongya
 az Christufis: Az ki en hozzam iū es nem giülőli, attiat,
 anniat, feles eget es az űnön lelket, nem lehet en hozzam
 melto. Ást kel hat erre felelni, hog' az keresztien ember
 nek nem kel az hitetlenekkel eg' ígat vonni, hanem az
 mit fiueben ember vtal es Isteni karómlasnak itel, se niel
 ueuel, se külső czelekedetiuel es tetteteseuel ást ne íaua
 lia. Első oka ez: Mert az baluan' imadas nem czak az fiū
 ben lefen, hanem az külső tífteletbenis, mint az Illiesnek
 mongia az Isten: Hattam meeg het ezert, az kik á Baal
 nak terdet nem haitóttanak. Ha azert az ember fiueben
 igazat ert, es külsőkeppen tettét valami hamis tífteletet,
 vgian

Act. 4.

Matth. 10

vgian baluan' imado. Ertettek est amaz harom iffiak, az kik az egö kemenczeben vettetenek, kik nem csak biuec skel, de meeg nieluekkal es csak külsö ielenfeggel, auagy terd haitalsal sem akaranak baluant imadni. Masodfor, meg kel gondolni, hog' az Isten nem csak lelkunket, de meeg testunket is, ünön maganak sentelte. Hat nem illik a baluan' imadasnak csak külsö ielenfegeuelis meg fertes tetni. Harmadfor: Sz. Palis est erősiiti mikor vgy tanit: Sziuel hisünk az igasagra, baial lesen az vallas tetel az i duósegre. Hat nem illik az keresztien emberhez, biueben igazat erteni, es azonközben mast tettetni. Negiedfer, az Christus mondais ide tartozik. Az ki engemet meg tagad az emberek elöt, en is meg tagadom ütet az en menieiei Attiam es az Angialok elöt. Ez fele tetteres pedigh vagi keduezesből, vag' felelemből lesen, tagadasnak ne me, söt az Isten tisztsegenek, es az igaz tudomannak el arulasa. Ötödik. Sz: Daudiis est bizonittia, mikor vg' tanit, hog' az bodog firsiu az czufolöknak sekekben nem ül, sem vallasokat nem iauallia, sem ielen leteuel nem erősiiti. Hatodfor. Az 6. Pal feddi az Corinthusbelieket, hog az hitetleneknek aldozattiokban, es az vran valo lakodalomban, fokaknak botrankozasaua, ielen voltanak, es az hitetleneket is az baluaniozasban erősiitettek: Mert az Christusnak semmi közi ninczen az Beliallal, sem az vila gofsagnak az setetfeggel. Ezek ertettek, hog' semmi nincz baluan', az az, hogy Istennek minden teremtet allattia io es nem baluani ünön magaban, hanem az emberek az gonos velekedesrel tesik baluannia, mind az által vetkezesnek csak az külsö tarsafagban is, noha uk az baluannial nem gondoltak, hanem az io lakasra neztek. Illien az Papistak kokonnia sentelesek is, melliel az ember az u baluaniozas

2. IOH. 8.

niozásoknak helien, es gonos vegre nem elhet, hog' ű velek ne resesüllőn az hamis tisteletbē. De elhet azzal vg' mint kőz eledellel, az menire Istennek io teremtet allat-tia. Nem engettetik hat az kereszten embernek az misen, az ostianak es a seneknek imadasaban ielen lenni, mint a f. Ianos paranczollia: El tauostafsatok az baluaniokat. Ez ellē forgattiak nemelliek az Illiesnek peldaiat, ki ielē volt az Baal papiainak aldozattiaban, melire aſt kel felelni, hog' az Illies nem tettetesből ment oda, hanem az Isten tistefsege mellet akart vitezkedni, hogy az baluaniozok meg segienulnenek es ez által fokban az igaz hitre meg ter-nenek. Touabba ez fele pelda nem minden semelihez, helihez es időhöz, illik, hanem mikor Isten annak valami io modgiat mutattia, meliel az hamis tistelet az igaztul meg valasztatik. Masodszor hozzak elő az Naaman Syruf nak peldaiat, az ki az Elifasztul aſt követi ki, hog' ű neki meg boczattafsek mikor az kirallial be megien az balua-niok templomaban, De mind az által fogadast tesen, hog' az kirali baluaniat nem tisteli, hanē az Israēlnek Istenet. Az Propheta ű neki csak aſt feleli: Menniel bekefeggel. Ebből aſt itilik, mint ha az Propheta meg engette es iaual lotta volna. Erreis aſt kel felelni, hog' az Naaman est űn-őn magaban bűnnek esmerte, es erre nezue az Propheta űtet el küldötte, semmit nem feleluē az ő keresere, meliel aſt ielentette, hog' ertene ű magais mit kellene czeleked-ni, tudnia illik, hog' ket ellenkező Vrnak nem folgalhat na. Harmadszor, It ez helien valasztat kel tenni az hittele-nekkel valo tarsalkodas közöt. Mert az külső dologban, polgari töruen' es rend tartas ferint, az kereszten ember közösülhet velek, de az mi nez az Isteni tisteletre, velek nem eggiesülhet az baluaniozasban, mint az f. Pal tanit:

Ha

Ha valaki a hitetlenek közzül titeket hívand és el akarsz
tok menni, valami előtőkben adattatik, meg egyetek.

Az Holt Szenteknek imada-

SAROL.

K: Kelle az holt szenteket imadni?

F. Az imadásnak tiszteleti sem az előket sem az holtas-
kat nem illeti, mint az követközendő bizónságok megh-
erősítik. Első, Ebben az paranczolatban meg tiltatik, hog-
az Isten nepenek idegen Istene le legien, de mihelt az Is-
teni tisztelet az senteknek tulajdonittatik ottan az balua-
nizoknak velekedések szerint idegen Istenek lesznek. Az-
ert őket nem szabad semmikeppen imadni. Második az Is-
ten esküszik az Esaiásnal, hog' az ű diczőseget másnak nē
adgia, sem baluanioknak nem engedi az ű tiszteletet. De
az imadas Istennek diczősege es tulajdon tiszteleti mint a
Moses tanit: Az te Vradat Istenedet imadgiad es csak ű
nekie szolgál. Hat az imadásnak tiszteletit semmi teremtet
allatnak nem engetheti honnet meg jelentetik, hog' akik
az holt senteket hívák segítségül, Isten karomlok. Harna-
dik. Soha ez fele tiszteletet ez vilagon előtőkben az sentek
nem kívántanak, sőt az sent Pal es az Barnabas, mikor ű-
ket az poganiók imadni akarnak, igen meg busultanak
es ruháiokat saggattak, es azt jelentettek, hog' űk is hason-
ló bűnös emberek volnának. Annakokaert halálok va-
tan is ez fele tiszteletet nem kedvelnek. Negyedik, az Is-
tennek Angyala tiltia az Ianozt, hogy űtet ne imadna, ha-
nem az elő Istent, miért hog' neki csak szolgálta volna.
Azert az holt senteket sokkal inkább nē illik imadni. V.
Sohol az iras azt nē jelēti, hog' a holtak az előknek búk se-
geket

Dent. 6.

Act. 14.

1. poc. 22

geket ertenek, anag' az kőniörgőket tauóli letekben meg halgathatnak. Hat nem szabad az előknek az holtakat is madni.

K: Miel bizonyittiak az Papistak az holt snteknek imadasat 5

F. Mindeneknek előtte az imadaft meg valaftiak es ket felenek mongiak, az elsőrt neuezik Latrianak, az az, Iste ni tífteletnek imadasanak, melliet csak egiedül Istennek tulaidonítanak. Masikat hiiak Dulianak az az folgai tífteletnek, melliel imadgiak az snteket, vg' mint Istennek folgait es közbeniarokat. Ez fele valaftsafnak az irasban helie nem talaltatik, ki mind az tífteletet, smind az folga latot csak Istennek tulaidonittia, es semmi restt abbol nē fakaft egieb teremtet allatoknak. Azert meg nem ment hetik ezzel magokat, hog' baluani imadok nem volna nak. Az irasbolis eg' nihani bizonyfagokat tudatlanul erre vonfsanak. Első az Iacob ig' bolt: Az Manafsesben es az Ephraimban hiu attafsek az en neuem, es az en Attiaimnak, Abrahamnak es Isaacnak neuue. Erre aft kel felelni, hog' az Iacob nem paranczollia az ű neuenek imadasat, hanem Sido folasnak mödgia ferint, az neűnek hiuafa, az neű ala es az nēzetsegbe valo be famlaltatas: Ezzel azert az Iacob aft ielenti, hog' az Iosephnek ket fiat az ű neuue ala, es fiaí köziben famlallia, hog' ezekis Israel fiainak ne ueftelsenek. Az Esaiasis aft mongia, hog' az firfiunak ne ue hiuattatik az affoníallaton, mikor valameli firfiu feles segenek neuestetik. Masodik, ebbőlis nag' bolondfagoc ielenterik meg, mikor aft mongiak, hog' az Gabriel imat ta az Mariat, es ezokaert az kőfőntesből kőniörgest czi naltanak, melliel az Mariat napönkent akariak tífteelni.

Az

Gen. 45.

Esa. 9.

Ez könetfeget pedig az Isten csak erre bísta volt az Angialra es nem az emberekre. Ez okaert nag' tudatlanfagh tauoli az Mariat ez igekkel auag' imadni auag' kőfontezni. Harmadik, eſtis akariak allatni, hog' az holt ſentek az előkert kőniörgenek, mert az ſ. Ianos lattia az lelkeket, hog' az oltar alat kialtanak, de ez nem az előkert valo kőniörges, hanem ezzel csak ielentik az Iſtennek igaz itiletit es bōſu allafat azokon, az kik az ű vereket ki ontottak az földön. Vgian azon ſ. Ianos aſt iria, hog' eg' Angyal adot az ſenteknek kőniörgefekből. Eſ is nem az holtak kereseről ertetik, hanem az előknek kőniörgefekről. Az Angialok pedig ertettek, hog' az Chriſtusra nezue, az hiuek aldozattia Iſtennel kellemetes. Touabba az Angialokatis ezek köziben egielitik, mint az Zachariasnal kőniörgő az Angial illien igekkel: Seregeknek Vra miglő kőniörülő az Ierufalemen es az Iudanak varosin. Erről aſt kel erteni, hog' az Angialoknak es az ſenteknek tiſti meg valaſtatik. Mert ezek mikeppen az ſolgalatra ki bozzattatnak, ig' az hiuekert kőniörögnekis, melliet az holt ſentekről nem oluafunk. Az utan erre vonſak az Hieremias módafatis: Ha Moſes es Samuel allananak előttē, nē lēne lellem ez nephez, Ennekis ertelme ez, hog' ha a Moſes es Samuel elnenek es kőniörgenek az nepert, mint regenten, meg ezeknek kereſek ſem haſnalhatna az bűnben meg kemeniedet nepnek. A ſ. Pal tanitaſabolis ezt akariak erőſíteni, ki az ſeretetet mind örökke allandoznak mongia. Az ſeretetnek pedig ſű tiſti az egiebekert valo kőniörges. Honnet aſt hōzzak ki, hog' az világbol ki mult ſentek az hiuekert kőniörgenek. Erreis aſt kel ſelteni, hog' az ſeretetnek tiſti az egiebekert valo kőniörges csak ez földön, mig az ſentek az teſti eletben lattiak

Apo. 6.

Apo. 8.

Zach. 4.

Jer. 18.

1. Cor. 13.

Baruch. 3

es ertik az elő hiueknek sükségeket. De ha sinter ig' völnais, hog' az örök életben leüő bentek kőniörgezenek az hiuekert, mind az által ebből nem köuertköznek, hog' űket kellien imadni, es tauoli lerekben meg follítani, miert hog' nekünk csak eg' közbeniaronk vagion, az Istñnek iobian, ki az bentek segitsegenelkül nem sükölködik. Hozzak elő az Baruch mondatatis: Halgasd meg mostan Iehoua az Israël holtainak kőniörgeset, melire aít kel elősör felelni, hog' hasonlatofsag ferint az iras az niómoru, sagban esteget holtaknak neuzei, es az ű sabadulasokat fel tamadának. Az vitan ha sinter tulaidon iegizesben ves sükis, az Propheta tanítasanak ez lefen ertelme, hog' az Istfen az hiueknek kőniörgéseket telliesicze be, kik ez földön eletekben kőniörgöttek az ű maradkoknak sabadulasaert es aldasaert. Ezekből kőniü lefen az tób ellenüetesekeis meg feiteni.

Az II. Paranczolatrol.

3. Ne czinald temagadnak faragot kepet, es sem mi hasonlatofsagat azoknak mellick az eghben vadnak oda fel, sem azoknak mellick az földön vadnak itt alat, sem azoknak mellick az vizekben vadnak az föld alat.
4. Ne imadgiad öket, es ne tistellied öket.
5. Mert en vagok az Iehoua az te Istened, bosu allo Istfen, ki meg latogatom az Attiaknak alnok sagokat az fiakban harmad es negied iziglen (azokban) az kik engemet giüölötenek.
6. Es irgalmassagot czelekedem ezeriglen azokkal, az kik feretnek engemet, es meg örizik az

en paranczolatimat.

K: *Hani reze vagon ez paranczolatnak?*

F. Kettő. Az elsőben meg tiltia, hog' semmi teremtet al
latnak kepeben az lathatatlan es veghetetlen Istent ki ne
czinalliuk es ki ne iriuk, Mert az Isten semmi allathoz,
nem hasonlítatik, es ű neki nag' gyalazattára vagon, mi
kor valami latható es vesendő formaban ki ielenterik,
mint á David es az Esaiás sok helien feddi az emberek
nek vakmerősegeket est monduan: Kihez hasonlítotok
engemet. Az Mosefnelis erről ig' tanit: Atkozot ember,
az ki faragot auag' őntöt kepet czinal, meli az Iehouanal
vtalatos. Mikor az nepet ki hozza illien intest tesē: Meg
emlekezzel hog' az V r te neked szolot az Horebnek völ
gien. Az szözatot hallottad, testet nem lattal: El tauosfalsad
azert hog' valamikeppen meg czalattatuan ne czinali te
neked valami hasonlatossagot. Masodik rezebē aſt is, meg
tiltia, hog' ez illien baluanioſok ne imattasanak, se penig az
Isten azokban ne tiſtelteſsek, se azokhoz ne körtelſsek.

Pſal. 115.

Eſa: 40. 41

43. 44.

Exod. 23.

Deut. 7.

ſ. 17.

Deut. 27.

Deut. 4.

K: *Hani fele kepek vадnak?*

F. Harom felek: Első rendbeliek peldazok, melliek az
iőuendő dolgoknak arnieki voltanak, es az Christusban
meg ſüntenek, mint az Cherubim Angialok, kik az frigi
nek ladaiat az ű ſarniokkal be leptek, melliel az ielentes
ter, hog' az Istennek melleſeges tirkaira nem iuthatna az
ember, hanē czak az engeſtelő Christus által. Illien volt
az ercz kigiois, ki peldafſta az Christust, de az vſan hog'
az Israel nepe baluant czinala belőle, az Ezechias kiraly
el rontotta: Masod rendbeliek ſolgálnak az embernek
külső eletire, melliek auag' meg lőt dologrol emlekeſter
nek, auag' külső ekelſegnek okaert rendeltetnek, es azoſ

Ioan. 3.

2. Reg. 18.

AZ I. PARANCZOLAT:

Matt. 22.

kat az írás nem karhóztattia, mint az Czafar kepe az pénzben, meli iegizi az Czafarnak birodalmat az országban: Harmadik rendben az baluaniozo kepek vannak, meliekben az hitetlen emberek az Istent akariak tistelni, es az ű közel való letelet azokhoz köte lezik, Mellieket ez paranczolat es az egeszent írás tilt, es kementi büntetessekkel fenieget.

Exod. 22. 24

Esa: 41. 42

44.

Hier. 10

14: 15.

Soph. 2.

K: Igazan mongiake az Papistak, hogy az kepek az paraftoknak kőniuei?

Hab. 2.

Psal. 115.

Esa: 8.

Gal 3.

F. Ez fele okoskodas az sent írásnak ellene vagion, ki az kepeket hiúfog tanítóinak mongia, es ez Dauid azoka tis atkozza, az kik czinalliak, hog' ezekhez hasonlatosok legienek: Az Esaiasis nem az nema baluaniokhöz igazit, hanem az töruenire es az bizonsag tetelre, Sz: Pal is ast mongia, hogy az Galatiabelieknel meg fizette az Christust az Euangeliumnak hirdetese által, Azert az keresztien embernek nem az fa kepektől kel tanulni, hanem ez Istennek igeieből, es ez melle adatot sent iegiekből, melliek az lathatatlan kegielemnek latható bizonsagi.

Touabba az fa kepeknek eredetekről, hasonlatan voltakrol, es az baluaniozoknak bolondfagokrol beüfeggel tanit az írás az bölczesegről irt kőniben.

Sap. 19. 14.

15.

K: Miczoda feniteft ad ez paranczolat melle?

F. Ast mongia: hog' erős bossu allo Isten, ki az fiakbā az attiaknak alnokfagokat meg latogattia, harmad es negied nemzetiglen, Ezzel ielenti Isten az ű emestő es bűntető haragiat az baluaniozok ellen, kiknek meeg maradekoknak sem keduez, hanem meg latogattia, az az, sok fele ostoríual meg bünteti, hog' az Istēnek bossu allasat az lel

ki

ki paraznak semekkel lathatsak es kezekkelis meg tapas-
talhatsak, mint sok példakkal est meg bizonyította.

K: *Mikeppen fer az Istennek igazságához*
hogy az fiakban az attiak alnokságokat meg
büntetse?

F. Erre nemelliek ast felelik. Miert hog' az fiakis hason-
latos baluani imadok az ű attiókhoz. Ezokaert örökse-
geppen viselik az ű attióknak terheket es büntetéseket:
De ebben melieb ertelem vagion. Mert meeg ez az ker-
des: Az fiak miért viselik az attióknak hitetlensegeket,
oka ez, mert az Isten az ű kegielmeuel, űket nem vette e-
löl, hanem az ű tulaidon setetsegekben hatta igaz itéleti
ferint. Ast mondom ennekokaert, hog' az pölgari es kül *Ezech. 18.*
sö itéletben az attianak alnoksagat nem viseli az fiu, mert *2. Reg. 5. 14*
meg paranczolta vala az törüenben, hog' az fiak az attiak *Deut. 24.*
nak bünöket meg ne öletetnenek. De az Istennek itéleti
bellieb hath: ki az hitetleneknek fiait giakorta bünteti is-
galsaganak meg mutatafaert, az ű lelkenek vilagossagatul
meg fostia, es a bünnek rabsaga ala adgia, mint az ű attio-
kat, es erre nezue mondattatik az attiaknak alnoksago-
kat az fiakban meg latogatni, mint az David köniörög a *Psalm. 109.*
hitetlenek ellen: Iűion emlekezetben az ű Attióknak al-
noksaga az Iehouanal, es az ű annianak bűne el ne töröl-
tessenek. Ez penig nem közönseges, mert giakorta az Isten
az ű kegielmeuel az hitetleneknek fiait elöl vesi, es az ű
attióknak vesedelmekből ki ragadgia. Mert az Istennek
sabadságaban vagion, hog' az kin akar köniörüllion, az
kit akar penig meg kemeniczen. Touabba sűkseg megh
valastani az Istennek leki es külső büntetefet. Mert az I-
sten senkit idegen bünert nem karhoztat, de mind az al-

AZ II. PARANCZOLAT:

a. Reg 5:

tal az külső oltort igaz ítéleti berint giakorta az Attiaknak bűnökert az fiokonis meg tartia, mint az Daidnak fi at el vesi, az attianak paraznasagaert. Az Eliszus solgaia az Giezi meg verettetik az fösuenfegert az Naaman Syrusnak bel poklosagauat minden maradekiual egieteben. Ez fele fiak ha hitetlenek meltan fenuedik es viselik az ű Attioknak terheket, ha pedig valastottak, az Isten az külső czapással inti űket, hog' az ű Attioknak niom dekokat ne köuelsek. Az vran külömbfeger kel tenni az Istennek es az embereknek iteletok közöt, mert ackik emberek elöt artatlanok, ezekben talal az Isten okot az bűntetefre, mint az viz ezenben es Sodomaban az kiczi nieket egiarant el vestette az öregekkal.

R: Miczoda iutalmat ad ez paranczolat melle?

Rom 11.

F. Ást mőngia, hog' ezer iziglen ırgalmasagot czeleskefic azockal, az kic űret bererik, mefliel ást ielenti, hogy az Isten felöknek maradeki sockeppen meg aldatnak, es soha meg nem bűnik az Isten ű velek iol tenni. Mert ha az gióker bent, az agakis bentek lesnek. Ez aldas kiualiskeppen lelekben telliesedik be, az valastottakra nezue, es nem minden semeliekben, hanem csak az elö agakban. Mert giakorta az benteknec hitetlen fiok lesen, es az testi bűleteshez nem köttetik az lelki aldas, mint az Esaunac peldaia meg mutattia, es az örök életnek fiaı nem az veritıl es az testıl bűlettetnek, hanem az Istenitıl.

Ioan 1.

Az III. Paranczolatrol.

7. Az Iehouanak az te Istenednek neuet fel ne vegyed heaban.

Mert

8. Mert az Iehoua nem hadgya azt büntetefnelkül az ki az ű neuét heaban fel veszi.

K: Mit kíván ez paranczolatban?

F. Hogy az Istennek drága neuét meg fentelliük es meg bõczõlliük, õtet segítségül hívjuk, neki halakat adgagjunk, az ű neuerrõl vallást tegyünk, minden io tetemenit magasztalliuk, es hirdelsük, az õ ígeiet halgalsuk, es az õ neuere igazan esküdgyünk.

K: Miczoda az Isten neuét hiaban venni?

F. Az ű neuét meg nem tisztelni, az íget vtalni, es karõlani, az Istennek nem fûbõl kõniõrgeni, hanem csak fãial közelgetni ű hozza io tetemenit meg tagadni, az ű neuet karomlasban, varaslasban, auag' atkozodasban be egíelíteni, es gonos' szokasbol az ű neuere eskünni.

Matth. 19.

Esa. 26:

Az Esküuesről.

K: Miczoda az Esküues?

F. Az Isten neuének segítségül valo hívása, mel' ben űtet kerjük, hog' az igaz dologban bizonlagunk es segitõnk legien: az hamisban penig meg trillien es meg büntelsen az ű töruenienek igasagã ferint.

K: Szabade eskünni?

F. Hog' sabad legien: mind az bizonlagok, mind pedig az Christasnak es az tõb fenteknek peldai meg mutatnak, mert az Isten azt paranczollia, hog' csak az ű neuere esküdgyünk. Az Dauid, az 6. Pal, es egiebb híviek gĩa korta esküének. Sõt az 6. Pal vg' tanít, hog' minden viálskodo dolgoknak vege az esküues.

Dent. 6.

Om. 3.

2 Cor. 13.

Rom 1.

Heb. 6.

[Miert

AZ III. PARANCZOLAT.

K: *Miert tiltia meg hat az Christus, hog
ne esküggüük semmikeppen?*

F. Az Christus nem az esküvesnek valófogat tiltia meg,
hanem az gonos bokaft. Mert valameli esküvesnek az ve-
ge nem io, bator igaz dologban legien is, az Christus ez
igekben karhoztattia, az meli sem Isten diczösegenek sē
felebaratunk hasznanak, sem az mi magunk bűksegenek
nem solgal: Illienek az kik iteletnelkül az Isten neuere
valo esküvest hiuolkodo czaczögásban egjelitik,

K: *Kire kel Eskünni?*

F. Czak egiedül az elő Istennek neuere, mint az Moses
törüenieben paranczollia, es az Prophetaknal sok helien
feddi az kik eskűsnek vala az Baalra es azokra, kik nem
igaz Istenek. Ezokaert az esküvesnec igeie sok helien az
irásbā az egeß Isteni tífteletert vetetik. Visontag tiltia az
törüen' hog' semmi terētet allatnak neuere ne eskügiünc,
mint az Christus tanit az sent Mathenal, hogy ne eskű-
giönc az eghre, mert az Istennec feki, meliből ez ertetik,
hog' ember nec arra kel eskünni, az ki mindenek nec felet
te vagion, mint a b. Palis bizonittia, hog' az emberec az
ő naloknal nagio bra eskűs nec. Ezert mongia az Christus:
Ne eskűdgiel feiedre, mert eg' bōr salat sem teremthecz,
melliel aßt akaria erősfíteni, hōgy czak az teremtōre kel-
lien eskünni. Isten karomlok azert az Papistak, kic az es-
küvesben őbue kötik az Istennel az sūz Mariat, es egieb
senteket. It meg kel bekeltetni az ellenkező irafokat is:
Ahol aßt mongia az Moses, hōgy az Iacob meg esküt az
ű Attianak felelmere, nem vg' kel erteni, mint ha az Isas-
acra esküt volna, hanem aßt akaria ielenteni, hog' azon I-
steni felelemmel esküt, az meli volt az ű Attiaban, kinek

Matth. 9.

Heb. 6.

újs mint io flu kővetőie volt. Az Iosephis eskűsík. Pharaonak eletire, az Aegyptusbeliének fokafok ferint, de ez ninczen fogiatkozásnelkül. Mondhatnok aſtís, hogy ez fele bolasnak modgia nē eskűues, hanē ionak kiuanala,

ELLENVETES

Az Christus vgy tanit, hogy az ki eskűzik Matth. 23:
az eghre az Isten ſekire eskűsík, es arra, aki az ſek
ken űl, az Istenre. Az ki pedig Istenre eskűsík igaz
zan eskűsík. Hat az ki az eghre eskűsík es az te
remtet allatra igazan eskűsík.

F. Ebben fok bőlczek meg akadnak es nemelliek vgy
tanítanak, hog' az teremtet allatra valo eskűues nem tilta
tik meg, hanem ezzel valo gonóſul eles, mikor ember nē
igazan eskűsík. De ez niluan vagyón az irasbol, hogy
meg igaz dologban ſem ſabad Isten kiűl ſemmi fele ala
latra eskűnni. Nemelliek aſt felelik, hog' az teremtet ala
latra valo eskűuesben, az Istennek neueis őt ertetik, es nē
ezekre eskűſnek, hanem ezekben eskűſnek az Istenre. De
ez ſinte ollian, mint ha az baluaniozo aſt mōdana, hog' nē
az fa kepet imadgia, hanem ebben es ez alat az Iſtēt tífte
li. Meg kel azert tekinteni az Christus tanítasának czele
liat. Mert ot az helien azokat feddi, az kic nemeli eskű
ueſt allandonak, nemelliet változandonak ítíltenek, es aſt
veltek, hog' az ki az templomra eskűsík ſemmi az, de az
ki az templomnak aranfara eskűsík, kőteles az meg tarraf
ra. Az Christus azert arra akar tanítani, hog' valamire az
ember eskűsík, mind az által az gyalazat Istenre megien.
Mert ez az tíftelet melliel az emberek czufolkodnak,
czak az Iſtent illetne. Ebben azert ket nagy vetek volt.

AZ III. PARANCZOLAT.

Első, hog' Isten heliet teremtet allatra esküntenek. Masodik, hog' az esküest fel bontottak, es féminek ítíltet. Ez pedig mind kettő Isten böczülleti ellen valo karomlas:

K: Miert kel csak az Isten neuere eskünnünk ?

Deu. 6.
Soph. 1.

F. Először, mert ez tífteletet az Isten csak magának veszi, es ebben senkit tarsul nem ismer. Azert fenőgeti azokat, kik az Iehouának es az ű kiralioknak neuere esküfnek vala. Masodszor, mert csak egiedül az Isten ertőie az mi fiuünk titkainak, es ű lehet bizonyag azokról, az melíeket az emberek nem latnak es nem ertenek. Harmadszor mert ű egiedül minden helíeken es minden időben, mi helt akarja, meg büntetheti azokat, az kik heaban az ű neuet fel vesik.

K: Minemü moddal kel eskünni az Istennek neuere ?

Hier. 41

F. Az Ieremiafnal erről ig' tanit: Esküdgíel az en neuere, El az Iehoua, valosagban ííletben es igazsagban. Először azert kiuantatik az valosag, auagy az igaz mondas, hog' ertül minden tettetes es hazugsag tauoli legien es az bebed az dologgal tókellereskeppen eggiezzen: Masodik az íílet, melí nem egieb hanem az dolgoknak tudasa es bizonyos ertelme. Hat nem eleg hog' igaz dologra esküdgiek az ember, hanem fűkseg hog' ercze es tudgia az mire eskűfik, es az hitre elmelkedessel es ío íílettel menien. Annakokaert hamis eskűfues az, mikor ember mas íiti vtan eskűfik olí dologra az melliet nem tud. Harmalik az igazsag, hog' az mire eskűfünk, az Isten törueníel eggiezzen, mert nem szabad arra eskünni, az mi az Istennek ki íelentetet akarattia ellen vagion.

Mi-

MAGIARAZAT.

322

K: *Minemü esküvesnek modgia talaltatik az bent irasban?*

F. Az Prophetaknal az esküves illien igekkel foglaltatik be: **EL AZ IEHOVA**, melliel kettő jelentetik: **Elő** Iere 4.
őr, hog' elő Isten az, a kinek neuere esküfünk, ki az igaz Osa 4.
sagban segítő, az hamisagban büntető, es az ű neuenek
gialazattiaert bősü allo lehet. Masodőr, hog' ű aggia ne-
künk az eleter, melliel neki szolgálunk kel. A 6. Pal pedig 2. Cor. 13.
giakor helien az esküvesnek illien modgiat tartia: Bizon-
sagom ennekem az Isten, az kit az en lelkemben tístelek
Bizonfagual hium az Istét az en lelkemre. Ezzel megh-
jelentettik, hog' az esküves bent dolog, meliben nem czac
az emberekkel, de kivalikeppen az Istennel vagyon is-
günk es kötesünk, kinek femei előt semmi titok el nem e-
nyshetik. Masut pedig illien igekkel tanit. Az mellicet Gal. 2.
tínektek irok, Isten előt nem hazudok: Ezzel ást ielenti,
hogy az ki esküfik Isten eleiben all, es ezokaert nem sa-
bad hazudni. Az Christusnak pedig kivalikeppen valo
modgia volt az esküvesben Amen dico az az valosag fe-
rint mondom, melliet az több bentek nem köuettenek, Ezzel
ást ielentette, hog' ű az igireteknek tekelletesege, es
ezokaert igazat mond.

K: *Meg kelle allani minden esküvesben?*

F. Ket fele esküves vagion. Eggik az Istennek paranczo-
lattia berint, melliet semmikeppen nem szabad meg fegni,
ha karunk es vesedelmünk köuetkőzik belőlőle is, mint
az bent David mőngya, hog' az lakik az Isten satoraban Psal. 132.
az ki az gonosra meg esküfik es meg nem valtoftattia az
az, inkab benuedi az karuallast, az igaz esküves mellet,
hog' nem mint a külső hasonert es künniebslegert fel bō

AZ III. PARANCZOLAT:

rana fogadafat. Masik esküves lefen vag' tudatlanfagból, vag' hertelenfagból, Isten paranczolattianak ellene mely ű magaban nag' bűn, de ha abban az ember meg marad, az bűnt öregbiti. Az esküves azért az igaz dolognak nē az hamisnak kötele. Az Herodes meg eskűsik az ű tanczos leanianak, hog' mindent neki meg adna valamit ki uanna. Az esküves hatarat az Isten paranczolattiat által hagia, es hog' az hamis fogadasban meg marad, annal inkább vetkezik. Az Daud hasonlatoskeppen eskűsik, hog' az Nabalt meg ölne, de az Abigail kerese engedelmes lefen, es bossufagból tet fogadafat meg valtoftattia. Ez fele vakmerő embertől pedig az ki nem iol eskűsik, három dolog kiuantatik. Először bűnet ismerie es siratsa, hog' az Isten neuet heaban vőtte fel. Masodszor az Istennek könnörögien bűnenek boczanattiaert. Harmadszor el tauófsatfa börgalmatosson, hog' egesz eletenek rendiben, ez fele töruentelē eskűueszel az ő Istenenek neuet meg ne giazza. It immar sok nehez kerdesek tamadnak, mint aki felelemből es keferitesből eskesik. Az toluai read talal az vton meg eskűtet, hog' penst acz neki, es ha ki arra az vesedelmess vtra megien, űtet meg nem inted, hanem rea boczatod az halalra. Ebben az eskűuesnek modgiat es hatarit kel meg gondolni. Ha penzt igertel, szabadfagódban vőlt, hogy eletedet raita meg valtanad. Azert iob kart vallanod, hog' nem mint hitedet meg segned. Az mi nez pedig felebaratodnak vesedelmere, ebben mas itilet vagion. Ebben igen vetkestel, hog' meg tiltot dologra eskűttel, de ha eckeppen eset felebaratodat el ne arulliad, es ne boczasd az vesedelemre.

K: Miczoda büntetese vagy on az hamis eskűuesnek? Az

F. Az Moses illien igekkel feniegeti az esküvesnek fel bontóit: Nem hadgia az Iehoua büntetlenül, valaki az ő neuet heaban fel vesi. Ezzel azert az emberek külső nag czapasokat es öröcke valo karhozatot vonsanak magok-
ra, az mikeppen az Prophetaknal fok helien feniegeti az zokat, az kik gonoszul eskefnek, fegiuerrel, pustulalsal, dög halallal, dragasaggal es ehseggel. Pelda erre az Sede ^{2. Reg. 25.} chias kirali, ki az Afsyriabeli kirallial kötöt esküveset fel bontia, es az Isten meg veri rettenetesen mind az orfa gat, mind ő magat, mert az ellenszeg, fiait seme latsara, meg öli, ő magat pedig, az semet ki toluan, öröcke valo tömlő czre veri, ahol az Isten ő vele mind halalig sirattatia az el küvesnek fel bontasat. Nem kültömben iart az segen' La-
ios Kiralis, kit az Papa az esküvestül meg oldozot es meg mentet, es az ellenseggel kötöt frigiet meg rontuan, nag' vefedelembe eította ő magat es az orfagot. Dicziri meeg Cicerois az Regulust, ki hitin el boczattatuan, inkab az kar visa menni Carthagoban az rettenetes kenra es halal ra, hóg, nem mint esküveset meg segni.

Az III: Paranczolatrol:

8. MEG emlekezzel az Szombatrol, hogy meg sentellied azt.
9. Hat napon munkalkodgial es minden dolgo-
dat meg czelekedgied.
10. De az hetedik napon az Iehouanak az te Iste
nednek fombattia leszen.
11. Semmi dolgot ne czelekedgiel, se te magad,
se az te fiad, sem az te leaniod, sem az te folgad

AZ III. PARANCZOLAT.

sem az te barmod, sem az te selliered, az ki az te kapudon belől vagion.

12 Mert az Iehoua hat napon teremtetete az eget es az földet, az tengert, es valameliek ezekben vadnak: es meg nyugot az hetedik napon.

13 Ennek okaert meg aldotta az hetedik napot, es ást meg sentselte.

K: Miczoda az Zombatnak meg sentselése?

F. Az hetedik napnak, a vegre valo meg tartasa, az mel re Isten rendelte, mind az Isteni tiszteletre es mind az külö ső nyugodalomra. Touabba az sombat nyugodalmat ie giez, es neha az hetedik napert, mint it ez helien, niha az egesz hetert vetetik, mint az Pharisaus mondasaban: Ket sör böitelek az sombaton.

Luc. 18.

K: Mit kíván ez paranczolatban?

F. Hogy az Isten neuenek tisztelelire, az igenek halgas rására, az sents iegieknék ki sölgaltatására, az közönsleges kőniörgefre es halaadásra bizonyos időt rendellünk.

K: Miert paranczolta volt Isten az sombatnak meg tartását?

F. Először, hogy emlekestetne az nepet az teremtesről, melliet az hatodik napon vegezet el, es az melliet az Ist ennek czudalatos conduiseleséről az hiuekre, az kikert mindeneket teremtet. Masodszor emlekestet az lelki nyugodalomról, az testnek kívánságatul valo megh sűnefről, hóg' ez által igyekezzünk amaz örökke valo sombatra, es nyugodalomra az meliről söl az Esaiafnal. Ez sombat

Esa. 66:

nak

teretű az Christusb
nek teretűl valo meg
men az kőporóban ni
el temetettének, es
hamdior, hogy az Iste
söl fiait egieb nemzete
Isteni tiszteletről el söl
vezetie. Ezis eggik re
Istus Christus halasul
egiezinla. Negiedier,
Istus törvenek halgas
Isteni tisztelekben gias
söl gias es napon az testi
Istni dolgokban lennek

Napoknak v
ES AZ. SZEN

nek meg tartat
Havise az napok
Első természetet
az napokat meg valog
daga mint az eke
méliről az Mo
Malk: Polgari rend
is modál valo
Istus es egieb söl
az napok rendeltet
Istus levi is rend
söl hindetlek, es az
söl valatsek. Neg
söl embernek az ige

nak pedig kezdeti az Christusban leuő lelki nyugodaló,
 es az bűnnek terhetül valo meg szabadulas, ki szombaton
 el temettetuen, az koporsóban nyugott, hogy az mi bűne-
 ink ű vele el temettetnenek, es soha emlékezetben ne len-
 nenek. Harmadsor, hogy az Isten ez napnak meg tartas-
 saual az Israél fiait egieb nemzetektől meg valasztana, es a
 zoknak pogani tiszteletöktől el fogua, sör ez által az Chri-
 stushoz vezerlene. Ezis eggik reše az valasztó köz fal-
 nak, melliet az Christus halalaual el rontot, hog' az ket-
 tőből eggiet czinalna. Negiedser, hogy ez napon az Is-
 tennek nepe az törüennek halgatasban, az aldozatokban
 es egieb Isteni tiszteletekben giakorlattatnek. Ötödšör,
 hogy az solgakis ez napon az testi munkatul meg bűnne-
 nek es Isteni dolgokban lennenek foglalatosok.

Az Napoknak valogatasa- ROL ES AZ SZENTEK INNEPI- nek meg tartasarol.

K: Hani fele az napoknak valogatása?

F. Neg' fele: Első természet berint valo, meliben Isten az
 üdöket es az napokat meg valogatta az ember eletinek al-
 kolmatólsagara, mint az estendőnek resei, es az Holnap-
 oknak samlalasa, meliről az Mosefis emlékezik az terem-
 tesben. Masik: Polgari rend tartasra es az külső dol-
 goknak io moddal valo berzesere tartozik, mint az
 törüen tetelre, es egyeb fele dolgoknak el vegezesere
 bizonyos napok rendeltetnenek. Harmadik, az Ania-
 sentegyhazban leuő io rend tartas, mint hogy az Isten
 igeie reggel hirdettessek, es az sent iegek nec ošogatasa-
 ra, bizonyos nap valasztasek. Negiedik az babonas valo-
 gatas, melibe az embernek az ige kiüül valami Isteni tiszte-

tísteletnek velekedést helihéttetik, melliet az írás fok he-
lien karhóttat.

*K: Szüksége az szentek innepet meg
tartani?*

F. Nemelliek erre valasztással felelnek, es az meg tartas-
nak vegeben tesnek külömbseget. Mert vgy tanítanak,
hogy Papistakhoz illendő velekedesből nem kel megh-
tartani, hogy az szentek büitel es imadással tiszteltessenek.
De io rend tartasnak okaert szükségessnek itilik az szentek
napianak meg tartasat. Ez ellen ast kel itilni, hog' nem io
rend tartas az, valameli az Isten igeieuel ellenkezik, mint
az követközendő erősegekből meg ielentetik. Első az *1. Pal*
mindenestül fogva meg tiltia, hog' az hiuek meg ne
itiltessenek, es iga ala ne adgiak magokat, az innep napok
nak meg tartasaban, hat ennek illelere, mint az Papistak
bolnak, nem kel az keresztien embert kötelezni. Masodik
semmi emberi talalmanira, meli az Isten bebedeuel ellens-
kezik, az hiuek nem kötelesek. Az szenteknek innepi em-
beri talalmaniok, es az Romai Antichristustul bereztette
nek. Azert ezeknek meg tartasara az hiuek nem kötele-
sek. Harmadik, minden arniekok az Christusban meg fűn-
tenek, de az innep napoknak meg tartasi mir' 1. Pal mon-
gia, az iőuendőknek arnieka. Hat ezek meg fűntenek. Ne
giedik, valami az keresztieni sabadsagot rontia, fűkség el
tauosztatni. Az innep napoknak köteles megh tartasa az
keresztieni sabadsagot rontia. Hat est fűkség el tauosztatni.

K: Ha az szenteknek innepi fok draga dol-
gokrol emlekeftetnek miért nem kellene
meg tartani?

Ne

F. Nemelliek az ſentek innepinek ſok fele haſnait ſam-
lalliak elő es ſep ſín alatt az embereknek niakokban vetik
az igat, mert vg' tanítanak, hog' az ſentek innepi az Iſtē
gonduifeleſéről bizoſſagot teſznek, es ſok ſóſagos czele-
kedeteknek peldái adattatnak egiebeknek köüetefere.
De ez nem ió okoskodás: Az ſentek életiben ſok emleke-
zetre melto peldák találatnak; hat ű nekik bizoſſos na-
pokat kel ſentelni, es valaſtani. Mert ez niluan vagión
hog' az ſenteknek peldái az mi tanuſagunkra íratattanak
meg, es ezeknek emlekezeti mindenkor haſnoſok, vala-
menieſer az alkolmatofſag elő hozza es kiuannia. De er-
re valami köteles innepet rendelni nem ſükſeg, ſőt inkább
az első tabla ellen valo báluaniozas.

K: Szabade az ſzentek innepit ez vegre
meg hirdetni es meg tartani, hogy ez alkolmatof-
ſaggal az igaz tanítók az baluaniozas
ellen ſollianak?

F. Nem kel gonoſt czelekedni, hogy ió iűiön belőle.
Mert az ſentek napjának köteles meg tartafa bűn, azoka-
ert eſt nem illik köüetni, hanem valamikor az ſűdő hozza
az tanítónak, az írásból kel feddenie az baluaniozást.
Nem ſükſeg azért az Antichriſtus belliege es palatſia a-
lat az igaz tudomant elő vinni. Noha pedig az babonas
kőſſeg az ſentek innepere inkább fel gűl az igenek hal-
gataſára, mind az által, az gonoz ſokalt nem kel erőſíte-
ni, hanem erre ſoktatni, hogy mindenkor az Iſten igeiet
ſorgalmatoſſon halgaſſa, es nem az ſentek napiaert bő-
czűllie az íget, meli űnön magabā az Iſtenert bőc zűletes.

K: Ha az eſztendőnek reſzei az ſzentek =
TT nek

nek napian valasztatnak meg, miért nem kellene meg tartani?

F. Iollehet az Papak baluaniozasnak okaert az fentek nek neueket oštottak bizonyos napokra: mind az által az menire az neuek nem babonafagbol es tısteletbıl, hanem az napoknak es az idők rebeinek megh famlalasara neznek, es az lelki dolgokban nem egieslitternek, az hofu ideiglen valo rend-tartasert, es az estendőknek famlasasert megh maradhatnak. De ha az ember ez napokat lelki tısteletre vıbi, ottan baluaniozasra fordittia.

K: Kötelese az keresztien az V asarnapnak meg tartasara?

F. Eggik nap az masiknak nem senteb ı magaban, es az nap meg nem senteli az embert, hanem az ember senteli meg az napot, az hitbıl valo Isteni tısteletnek altala. Az ert az napnak meg tartasa ı magaban nem lelki tıstelet, hanem csak segitsege es alkolmatofsaga az embernek az Istennek tısteletire. Hat ez napnak valasztasa nem kötel az lat valo meg tartas, hanem keresztienı szabadfagbol berebetet: Előőr ıo rend tartasnak okaert. Masodőr az Christus fel tamadasanak emlekezetiert. Harmadőr, hog' az vy testamentumbeli szabadfag meg erősittessek. Touabba az ı Lucaczis ast ielenı, hogy az Apostolok az sombatnak első napian öbue gülttek az köniörgesre es az keanıernek begdelesere Ez napnak azért meg tartasa ninczen valami babonafagbol, es miért hogy eleitıl fogua az Anıasentegyhaz ez napot rendelte, nem süksleg immar el valostatni, mint az sent Palıs paranczollia, hogy mindenek ekessen es rendserint legienek az Anıasentegyhazban,

1. Cor. 14.
Col. 2.

Ki

K: Kiczodak vet nek ez paranczolat ellen?

F: Az kik az Istennek igeiet ritkan auag' vnaſból hal gattiak, az kik reſtek az közönſeges kőniörgésre, az kik az Vrhak napiat ſam vetelre, tanaczkozásra, tobzodásra es reſegſegre fordítottak.

Az V. Paranczolatrol.

14. Tiftelled az te Attiadat es aniadat, hog' hoz ſu eletű legy ez földön, melliet az te Iſtened a-
dando teneked.

K: Mit ert az Attianak neuezetin?

F: Főkeppen az mi teſti ſüleinket es az vtan mindene-
neket, valakiktől veſünk lelki auag' teſti ſokat, mint az ta-
nitok, az kik minket az Euangeliumnak általa ſüloek, az
vtan az feiedelmek es egieb fele gondviſelők kiket bő-
czüllenünk kel mint attiainkat.

K: Hani dolog kiuantatik az tizteletben?

F: Első az bőczület, hog' az mi ſüleinket tizteletlen es
gialazatos beſeddel ne illeſsük, hatok mege ne ſidalmaz-
zuk. Mert az ki ſüleit nem tiſteli, melto az teſti es lelki
halalra, mint az Moſes törüenieben meg irattatott. Valaz
ki az Attianak es Annianak gnoſt mód halalra viteſſec, *Deut. 27.*
mert az ű Attianak es Annianak módot gonoſt halalos,
büntetelre melto. Maſutis illien igeikkel ſol: Atkozot aki
Atiának es añiának gonoſt mód. A Salamónis vg' tanit,
hog' az mel' ſem meg czufollia attiat anniat az variak aft

ki vayak, mint meg ielenti az Chamnak, Rubennek, Ab solonnak, es az Eli fiainak peldaia. Masodik az engedelē, hog' az ű io inteseket es tanaczokat be vegiük, sőt ez mel let az feniteket es az feddest el fenuedgiük, es arczul ne ta madgiunk ű reaio, hanem mindenekben alazatosagun kat es engedelmessegünk hozzaio mutatsuk, es űket haragra ne indiczuk. Harmadik. Az halaadas, mel' az el vót iokrol valo emlekezet, es hasonlatos ioknak fizetese, minden tehetsegünk serint. Ez mellet vagion az solgalat, es az mi űleinknek io keduünköl valo taplalások es se gisegek mindē űüksegekben, es kiualikeppen venlegek nek ideien.

K: Miczoda iut almat ad ez paranczo lat melle?

F. Aēt mongia az Moses, hog' aki űleit tišteli hofu ele tū leben ez földön. Ez penig ű magaban Istennek dragha aiandeka, noha az bünert sok fele niomorusagok iarnak mellette. Ez mellet egieb sok iutalmokis vadnak, mint az Bölcz ez igekkel meg ielenti: Az ki az ű űleit tišteli, giō niōrűsege leben az ű fiaiban, es az ű kōniōrgesenek ideien meg halgattatik. Mert az Attianak io kerese az fiaknak hazat meg erōsiti, az anianak pedig atka fundamentoma bol ki rontia.

K: Nam giakorta sok engedelmes fiak ide ieknek előtte ki ragattatnak ez vilagbol, az enge detlenek pedig sokaig elnek, hogy hogy alhat azert meg az Istennek igireti?

F. Ez igiret nem mindenekben egiarant telliefedik be, de mind az által az Istennek aldasa es feniegetese veghez megien

Ecd. 3.

megien, mert giakorta az engedelmes es kegies fiakat mi
 kór ki vesi, hañokra es aldafokra czelekefi: Ezokaert es Sap. 4:
 lósdör űket ki ragadgia, mint az bôlcz mongia, mert az Istennek keduefsek, es nem akaria, hog' ez uilagnak alnok
 faga miat az ű ertelmek el változzek. Masodior. Az Isten giakorta ez feleket, mint az Esaiás bizonittia, el niugottia Esa. 57:
 es el vesi az kôuetkôzendô gonófnak elôle. De visontag
 niha az engedetlenekeket sok ideiglen elteti, hog' az Istennek hoñu varasa által ha megh nem ternek, menthetetlenek legienek, es az ű büntetefekis nehezzeb legien.

K: Mit kivan Isten az testi Attiaktul?

F. Az Attiaknak tisteket az 6. Pal kettôben helihetteti. Elsô, hog' az fiakat neuelliek az Vrnak fenitekeben es inteseben, űket taniczak az Istennek esmeretire, tisteletere es felelmere, tilczak űket az fertelmes eletrûl, bôktassak az hañnos es tistefeseges munkara. Pelda erre az 6. Iob, ki az ű fiait Isteni felelemben tartotta. Danielis aít iria, hog' Dani. 13:
 az ű fûlei az Sufannat giermeksegetûl fogua az Vrnak tóruenieben neuelték. Visontag azt mongia az Bôlcz, Eccl. 30
 hog' az meli giermek fenitekenben nem tartatik, mint az tanulatlan lo, kemeni lefen. Ha kedueze tartod az te fiadat az vran felned kel ütet, iadzal vele es ostan meg somorit tegedet. Az ki az ű fiat fereti, giakorta ostorral eregeti űtet, hog' vegezetre ű neki ôromre legien. Meli artalmas legien pedig az feletteb valo keduezes, az Eli fiainak peldai meg ielenti, kiket az Vr el vesti az ô Attiokkal egietemben, mint az Samuelnel mongia az Isten: Meg itelem 1. Sam. 3:
 az Elinek hazat mind ôrôkke, az alnakfagert, az melliet ű iol tudot, hog' az ű fiait vralok voltanak, es ô nem illette űket keferûseggel. Illien gonóful neueltettenek vala fel az maz giermekekis, kik az Elifæust czufoluan az farkafok-

AZ V. PARANCZOLAT:

2. Reg. 2.
Col. 3.

tul meg faggatrtanak. Másodíkról illien ígekkel tanít: Attiak az ti fiaitokat ne haborgassatok es haragra ne indiczatok, hog' síuekbe ne essenek kesfegben. It meg tiltia az feletteb valo kemesseget, hoffontast es fidalmazast, mellíel giakorta meeg az kegies termesétü fiakis meg giözetetnek, es tíftekben hatrab maradnak: Azért kuantatík, hog' az attiac se igen engedelmelek, se feletteb kegie tlenek ne legienek, hanem ebben nezzenek az Isten tífte segere, az közönseges éppültre, az ú fioknak iöuendö hatnokra, es ünön magoknak tífte seges örömökre,

Az VI. Paranczolatrol.

15. Ne öly.

K: *Mit kíván ez paranczolatban?*

F. Hog' az mi felebaratunknak életit örizzük, es általa mazzuk, romlasat, es halalat ne kianniuk, veret ki ne ontzuk. Gialazattiat es karomlasat ne keresük, es az mi tehetségünk berint minden fele vesedelemből igiekezzünk őket meg babadítani.

K: *Hanikeppen lezen az gylkosság?*

F. Először külső czelekedetnek általa, mikor fele barátunknak életit törüentelen meg ronttiuk, auag' az gylkosságot erőnkkel es tanaczunkkal segittjük, meliről az iras azt mongia, hog' az ki az embernek veret ki ontia, az ú vereis ki ontatik, es az ki fegiuerrel keresi fegiuer miat kel el vesni. Ez paranczolatnak penig okat mongia az iras: Első, mert az ember Istennek abrazattiaira teremtetet. Hat valaki embert öl, az Isten kepet rontia meg, melyet az Isten soha bösü allasnelkül el nem fenued: Töuabba, mert az ember mi testünk es az mi nemünköl való:

Hat

Gen 9:
Apoc. 3:
Matth. 25.

MAGIARA

Hat az emkernek rontani az embert, az természetnek tör-
 uenie ellen vagyón, es meeg az okraian allatoknakis ke-
 gietlenisegeket felül haladgia. Masodik gilkofsag az gilo-
 lösegből való harag tartas, mellic az ember az ő felebara-
 rtianak vetedelmet kívannia, es örüli, kiről az ő. Ianos aſt
 mongia, hog' az ki giülöli az ő attiafiat, az ő bueben, gila-
 kos az, sőt az Christufis aſt bizonittia, hog' az ő öklü-
 kül haragbik felebarattiaira, melto az itiletre, honnat aſt
 paranczollia az ő. Palis: Meg haragudgiatok, de ne verke-
 zzetek, es az ti haragotokon az nap el ne mülliek, es ne
 adgiatok helt az ördögnek, mert az harag mellet az Sa-
 tan be ferkezik; mint az Cain haragbik az ő attiafiara az
 Abelre, es ötet meg öli. Erről mongia a ő. Iacabis: Minden
 ember kefedelmes legien az haragra, mert az firfiunak ha-
 ragia nem czelekedti az Isten igasfagat. Harmadik gilkof-
 sag az befedben vagion, mikor felebaratunkat, gonof in-
 dulatból io hireben neueben ragalmazasal es hamis vas-
 dolasfal, egiebeknek elötte nehez ittiük, kiről aſt mongia
 az sent Iacob, hog' az ki felebarattiat ragalmazza, annak
 minden Isteni titetelet heaban valo. Ezokaert masutis ek-
 keppen int. Eggitek az mastokat ne ragalmazza, mert az
 ki felebarattiat ragalmazza es itili, az töruent ragalmaz-
 za es itili. Az Daudis aſt mongia, hog' az lakik az Isten
 nek satoraban, az ki felebarattiat nielueuel nem ragalma-
 zza. Sz: Palis az ragalmazokat azok köziben famlallia, az
 kik el fordult elmere adattanak.

*K: Nem ſabade bat felebaratunkat
 ſemmikeppen itilnünk?*

*F. Az itilet ket fele, Eggik kereftieni itilet, meliben is-
 mez harom dolog kívantatik. Első hog' az Istennek ige-
 ie*

AZ VI. PARANCZOLAT.

ie érint legien: Mert az meli ítlelet ez ellen vagion, nem egiebb ragalmazasnal, mint az Phariseusok az Christust hamissan itilik vala. Masodik hog' az ítlelet mi raitunk kezdesek es az vitan hallion felebaratunkra, mint a Christus is mongia, hog' először az mi semünk ből velsük ki az gesztyan itilliük megh az balkat az mi felebaratunknak szemében. Mert az mint 6. Pal mongia, az ki mast meg itil abban, az mit ő maga czelekedik, menthetlensége tebi magat. Harmadsor, hog' az ítleletben es az feddesben, keressük főkeppen az Istennek tisztességet, az vitan felebaratunknak iobbulasat es eppületit. Masodik Isten törvenye ellen való ítlelet, meli irigisegből, magunknak feresztetiből, es felebaratunknak gyűlölségeből harmazik. Ezt tiltia meg az Christus mikor ig' solt: Ne itillietek es nem itiltettek. Sz. Palis erről sol, Kiczoda vag' te az ki mas ből gaitat meg mered itilni?

Matth. 7.

Rom. 2.

Matth. 7.

Rom. 14.

Az VII. Paranczolatrol:

16. Ne Paraznalkodgyal.

K: Mit kivan es mit tilt ez paranczolatban?

F. Először kivannia az lelki tisztaságot, hogy az embernek hiue ne geriedezen paraznasagra való igiekezettel, mint az Christus magiarazza, hog' az ki meg tekintí az affonallator gonos kivanasagra, immar hiueben verkezet vele, es az Istennek paranczolatit altal hagra. Masodik kivannia az befedben való tisztességet, es fernermetességet, es ez mellet tiltia az fitalan es semtelen fertelmes befedeket, melliekkal az embereknek hiuek indittatik az buiasagra. Erről mongia az 6. Pal: Semmi tisztatalan befed

az

az ti bűnökből ki ne barmazzek, hanem a meli id es has-
 nös az eppültre. Harmadör küvannia külső magunk vi-
 selesenek tisztelteseges módgiat, es az ruhazatban valo mer-
 teketelteseket, hog' ezeknek általa az ember valami paraz-
 nasagnac ielenleget ne mutassa. Negiedör főkeppen meg-
 tilt minden fele paraznasagokat, mellieknek őzeseben, az
 természetnek ellene mint az 6. Pal tanit: Az Istentelenek
 meg vakultanak es meg sűnuen az banattul, attak mago-
 kat faitalanfagra, minden tisztatalanfagnak czelekedetire
 telhetetlenleggel.

Rom. 12

Eph. 4.

K: *Miert paranczollia bat az Isten, hogy*
 az Ofeas Propheta fertelmes fémelt végén felesé, *Ofe. 1.*
 gűl es attul parazna fiakat fogadgion?

F: Ez nem let dolog, hanem az Isten hasonlatossagban
 es pelda befedben akaria meg ielenteni mikeppen az Is-
 rael nepe az lelki paraznasagnak, auagy az baluani ima-
 dasnak általa ű tüle el szakadot, es az minemű baluaniozo
 ő maga, is meg ollian fiakat bűlt. Azert minemű ektelen es
 isoniu vetket az Vr ellen czelekedet legyen az nep, es
 az Vr is meli kemeni büntetessel latogatta legyen megh,
 mint egi rűkörben mutatta meg.

K: *Hani dologgal int az iras az paraz-*
nasagnak el tauostatafara?

F: Első, mert az Isten hit minket, nem az fertelmesség, *2. Cor. 6.*
 re, hanem az tisztasagra. Masodör, mert az hiuek az, *1. Thess. 4.*
 Christusnak iegiesi, es ű neki tagiai. Meltatlan dolog hat
 az Christusnak tagiait az paraznaul közleni. Harmad-
 ör, Mert az hiuek az f. leleknek lakó templom: Azert
 nem illik az Istennek hazat paraznasaggal meg fertesitet

Eph. 5.

Heb. 13:

Gen. 19.

Luc. 17.

Eph. 5.

Gal. 4.

ni. Negiedfő, mert s. Pal aſt mongia, hog' az ki paraznat kodik az űnőn teſte ellenis verkezik, es az paraznaual eg teſte teſi magat. Ötődő: Mert az Iſten az paraznakat meg itili, es űok fele oſtorokkal meg bűnteti, az mint er ről bantalan peldak vannak. Az őt Varas az rettenetes paraznaſagert kenkűues eſőuel űillieſte el. A Benjamin nak nemzetit az Leuita feleſegenek megh fertefteſeert mindenefűl fogua le vagatta. Noha pedig az valaſtottaſ kat az karhozatra nem veti, es erre nezue minden bűnez ket meg boczattia, mind az altal, ez vilagon az parazna ſagert kemenien meg bűnteti, mint az Daidot az Vrias feleſegeert, ezzel vere meg, hog' az ű fia az Ammon az ű nőn hugat az Thamart meg fűrtőſtette. Az egieb rend beliek ről s. Pal aſt mongia, hogy az paraznak Iſtennek orſagat nem biriak.

K: Mit kel itilni azokrol, az kik tiztat a=
lan agybol auagy paraznaſagbol űűlettetnek?

F. Nemelliek aſt itilik, hog' ezek mindnűian karhozat ra vettetnek, es erre indittatnak elődőr az Iſmael peldai a ual. De eſt nem űo ertelemmel veſik. Mert ezzel az űelen tetik, hog' az kik az tőruen alat vadnak, es Agartul, az Sina hegien ki adattatot űgetűl űűlettetnek, az örőkſeget el nem vehetik. Maſodőor eſtis forgattiak. Mert az Iſten meg paranczolta volt, hog' az fattiu be ne mennien az I ſtennek hazaban. De ezis az tőruennek külső rend tarta ſara illik, melliel űelentetet, hog' az Iſten templomat, az mi teſtűnket tiſtan kel tartanunk. Noha azert az gyalaza tot emberek előt viſeltek, hog, egiebekis az fertelmefeg tűl űőnűodnanak, mind az altal az Iſtennek külsőmb itile ti vagion felűlők az ű tükos tanacza ſerent. Ezekről ana
nak

nak:okaert binten vgy kel erteni mint az paraznakrol,
 kik közzül az kik Istenhez meg ternek azok iduözül nec,
 az kik haragnak edeni el karhöznek. Az testi bületeshez
 az iduőség nem köttetet: Mert hiü Attiaknak giakorta
 hitetlen fiok leßen, es visöntag hitetlen Attianak niha Istenfelő fia vagion, a mint az Isten az ü kegielmet akaria
 oštogatni. Az faporodastis meg kel valafrani az verektül
 Mert az embernek neukekede Isten aiandeka, de az bün
 vagion az faporodasnak modgiaban, meli a paraznasag.
 Eleg erre a David peldaia ki az ü fiaírol, kit hazasagnak
 törüenie kiüül fogadot vala az Bersaberül, est mongia: Ö
 meg nem ter en hozzam, hanem en megiec ü hozzaia. Nil
 uan vagion pedig, hog' az David nem az karhözatra, ha
 nem az eletre ment. Az Christus mondais erre nez, ahol
 vgi tanit, hog' az paraznak elől vesik az engedetlen Sido
 kat az Istennek őrsagaban. Innet vagion, hog' az Tha
 mar, ki parazna affoniallat vala, az Christusnak nemzetse
 gi köziben famlaltatik, hog' meg ielentese, hog' a Chri
 stus minden rendbeli meg terő bünese kert egiant iüt ez
 vilagra. Ezokaert s. Palis ast bizonittia, hogy az Raab,
 noha parazna affoniallat volt, mind az altal az hitnek ala
 tala meg igazittatot. Valakik azert az eletre rendeltette
 nek, sem eredendő bün, sem czelekedendő, az Istennek
 kegielmetül üket el nem sakasthattia.

Matth. 19.

1. Tim. 1.

Heb. 11.

Az VIII. Paranczolatrol.

17. Ne lopy:

K: Mit kiuan es mit tilt ez paran-
 czolatban?

VV 2

Hog

Matth. 6.

Prov. 11. 20

Levit. 19.

Deut. 25:

Eph. 4.

F. Hog' minden az ű saiat marhaiaual meg elegendiek, senkiet erővel, hamis fortellial es alnoc mesterfeggel el ne vegie, senkít az aruban, se az adasban se az vetelben meg ne czallion, hamis mertekkel ne ellien, felebaratiatul fel vôt adolsagot el ne veselsen, sôt mindeneknek az mi az ôue igazan meg adgia. Az Istentül adator marhat tob zoda fra es rendi kiüül valo hasontalan ekelsegere el ne tekozzollia, hanem az Istennek aiandekiual mertekletesē ellien, Istennek tistelsegere es felebarattianak eppületire. Touadba az lopas ellen az s. Pal io oruofsagot mond: Az ki lop vala, immar ne löpion, hanem inkább munkalkodgiek, czelekeduen az ünön kezeuel a mi io, hog' legien mit adni az sükülködöknek is.

K: Miert paranczollia hat az Isten az Sidoknak, hogy az Aegyptusbelieknek ezüst es aran ferksamokat el keriek es el lopiak?

F. Ez kivalikeppen valo paranczolatia az Istennek, melliel az Aegyptusbelieknek kegiatlésegeket büntette, es az ű nepenek fok folgalattiat es fenuedelet fizette meg. De ebt egiebeknek nem illik köuetni, hanem mindenek nek kel magat tartani, az Istennek köszönleges paranczolatiahoz.

Az Vfurarol.

K: Miczoda az usura?

F. Oly hamis niereseg melliet az ember az Derek sömmanak felette uesten az ű felebaratiatul, czak az kölczön adasert. Előbör mondatik hamis nieresegnek. Mert az Isten törüenieuel es az attiafiui ferettettel ellenkezik. Mas
sodfor,

Sodör meg jelentetik miben allion az vsura, nem csak az penznek adafaban, hanem minden fele marhaban, mint mikor az ember penst ad bór feieben es az aranak felet- te vesen. Harmadör meg valasztatik az vsura az igaz ke- resettül. Mert mikor ember az vót marhat, az munkara, az időre, es az helire nezue többen el adgia, nem vsura. De mikor kölczön ad ez vegre, hog' ű többet vegiē rea, nem nezuen felebarattianak sem karara, sem hasnara, o- tan artalmas vsura lesē. Az tarsafagis, mikor ember közre boczattia penzet az nierefsagre es az vesztelegre nem vsura, es az ember az ű reket io lelki esmerettel fel veheti, de ig', hog' felebarattiahoz igaz legien.

K: Szabade az kereszten embernek

Vlurat venni?

F. Erről sok fele ertelem vagion, Első. Az regi feiedel- mek mikor latnak, hog' az főuensegből való vsura igen neuekednek, bizonyos hatarat rendeltek az vsuranac, hog' az felet senki többet ne vehetne: De ebben nekünk az Ís- ten befedet kel követnünk. Masodik, nemelliek az vsu- rat meg valastiak es ket felenek mongiak, eggik nehezi- tő, melinek altala felebaratunk marhaiaban meg fogiatko- zik. Ez á mint tanitanak, az kereszten emberhez nem il- lik. Masodik segítő vsura, melliel felebaratunk taptaplal- tatik es marhaiaban öregbedik. Erről ast mongiak, hogy az kereszten embernek meg engettetik. De ennek az kü- lömbsegeknek helie az irasban nem talaltatik. Harmadik, nemelliek az semeliék közöt tesnek külömbseget, az kie az vsurat fel vesik. Es ezek ket rendbeliek: Nemelliek gazdagok, nemelliek pedig segeniék, Erre nezue vgy ta- nitnak, hog' az segeniéktől nem szabad venni, auag' pedig

AZ VIII. PARANCZOLAT:

Psal. 15.
Ezech. 18.

Dent. 23.

Exod. 22:

Luc. 6:

keüfiet kel venni, de az gazdagtul szabad es fűkseg ven
ni. Ez kűlőmbfegrőlis ninczē semmi bizonios es bűtű be
rint valo iras. Negiedik, nemelliek vg' tanitnak, hogy az
iras valasztasnelkül meg tilt minden fele vsurat, mint a fēt
Dauid aſt mongia bodog embernek lenni, a ki az ű pénz
et nem adgia vsurara. Az Ezechielnelis ig' ſol: Az ember
az ki vsurara nem ad es fellieb nem vefen, eluen eel. Az
Mofesnelis meg tiltia ez igekkel: Az te attiadfiatul vsu-
rat ne vegi, es meg ne harapiad űtet vagy penznek vagy
egieb marhanak vsuraiaual. Masutis ig' tanit: ha penſt a-
dandaſ kölczőn az en ſegen nepemnek, ne leg' ű neki ſar-
czoltatoia, es űtet meg ne harapiad. Az Chriſtusis eſt ig'
bizonittia: Kölczőn aggiatok es ſemmit abbol ne remen-
lietek, melinek nōha ez az ertelme, hog' az ember ne csak
azokkal tegien iol az kiktűl haſnot var, hanem meeg az
oknakis ſegitōie legien, a kiktűl kűlſő haſnot nem vehet,
mind az által az vsurat: is be foglallia: Mert az vsuras an-
nak ad, akitűl haſnot vehet.

K: *Bizonicz meg töb erőſsegekkelis?*

Ezech. 18.

F. Első. Az Sidok az vsurat gyalazatos neuel hīiak Ne
ſeknek, az az, maraſnak, mert az vsura, mint az kigő ala-
tomban az embert meg harapia es veret ki ſya, vegezeti
re marhaia el fogiattia. Hat az kereſtien embernek nem
illik effele vndok niereſſeggel elni. Touabba, mikor lat
nak az telhetetlen emberek, hogy az iras illien vyalatos
neuel hya az vsurat, es hog' ne lattatnanak űk vrozua ma-
roknak lēni, tiűteſſegesb igeuel Tharbitnak, az az, többűl
eſnek, auag' fel penzec, mint az Deacokis Interest nekes lu-
crumnak, az az, haſonnak es niereſegnek hīiak. De ezzel
akar mint ekeſiczekis, az rutot ſeppe nem tehetik. Maſo-
dik. A főſuenſeg az vsuranak annia es giökere. Eſt az iras
fok

Eph. 5

sok heliē karhoštattia: Hat az vsuratis e mellet meg tiltia Harmadik. Az vsuras mint a here, mas ember faratlagas ual hízallia magat, meli az Isten rendelefenec es ákőzőn seges igasfagnak ellene vagion. Touabba az Istē meg en gette volt az ű nepenek, hog' az idegentől vsurat venne, mert nem akarta az Isten, hog' az ű nepe karbā maradna, miért hog' az idegenek az Isráel fiaitul vsurat kiuannak vala. De immaron, minekvtaña az Christus el rontotta az kőzfalt, ez külömbsegek helie ninczen. Tartőznak azert az Istēnec fiai mindennel igasfagot czelekedni.

1. Tim. 6.

Luc. 12.

Deut. 23:

K: Miuel menti magat az Vsuras?

F. Előőr. Mert az pelda bekebben feddi az Vr amaz alnok es rest folgat, hog' az ű penzet el reitette, es ki nem atta az vsurara. De erre aít kel felelni, hog' az Christus it nem íauallia az Vsurat, hanem az kőzőnseges sokasbol vesen hasonlatofsagot, es feddi az folgat, hogy az giras ual nem kereskedet, es ő hasnot nem adot az ű Vranak: Igy az alnok folgat diczirí az Vr, nem az alnakfagert, hanem az esefsegert, es az híueket inti ennek peldais ual, hogy io moddal magókra gondot visellienek. Masod for est forgattia: Az Christus aít paranazollia, hog' a mit magunknak akarunk, malsal aít czelekedgűk. De en az karnam, ha valaki búksegemben adna vsurara. Hat en is adhatok malsnak. It az vsuras ő maga ellen okoskodik: Mert ű is inkab akarna es iob neuen venne, ha mas ű neki vsuranelkül adna, azert ű neki is est kellene malsal czelekedni. Harmadfor est is mongia, hog' felebarattianak hasnara vagion, es nag' halaadalsal vesi az Vsurat. De er reis aít kel felelni, hog' nem kel gonost czelekedni, hog' io íuion belőle, es ha vsurat nem venne, felebarattianak töb hasna kőuetköznek belőle, es ű túle sokkal iob nes

uen

uén venne. Sok egieb fogasi is vannak az vsuras ember
nek, de azokat az Isten igéie mind el rontia.

Az VIII. Paranczolatrol:

18. Hamis tanubizonfsagot ne foly az te feleba-
ratod ellen.

K: Mit kiuan ez paranczolatban?

F. Kiuannia az igaz mondaft, es az befedben, az igiret
ben, es az czelekedetben valo alhatatofsagot, visontagh,
meg tilt minden tettetes alnak es hazug befedet, mind az
törüen tetelben, mind az bizonfsagban, mind az aruban,
fogadasban, es egieb fele dolgokban.

K: Hani fele hazugsag uagyon?

F. Harom fele, Eggik artalmas, melliel felebaratunk-
nak io hirtet neuert hamis vadolasunkal meg kissebittük,
auag' egieb fele karral illettük. Errol mongia az bölcz:
Vtalatos az Vr elöt az hazug niellü. Masodik hiuolkö-
do hazugsag, meli noha masnak ninczen artalmara, mind
az altal az igaztul tauol vagion es senkinek hasnara nin-
czen. Erröl bol az Christusi: Minden hiuolkodo befedröl
famot kel adnatok az itiletnek napian, Harmadik menthe
tö hazugsag, meli noha az dologgal nem eggiez, mind az
altal felebaratunknak hasnara vagion, mint az Michol az
Saul elöt, az ü feriet, az Daudot meg menti hazugsaga-
ual. Az Daudis az Achis Kirali elöt bolonda tesi magat,
hog' ez altal meg sabadulhasson. Az Raab parazna asz
föniallat az kemeket hazaban el reiti es hazugsagaua-
meg menti, kiert nag' iutalmat vesen. Az Aegyptusbeli
Babakis az Sidoknak fiait hazugsagokkal mentik meg a
Pha

Prov. 15.

1. Sam. 29.

1. Sam. 25.

Iosua. 2.

Heb. 11.

Exod. 22.

Paranczok kezdetele
bolin, de az vege kint
magis bün következni

Az X. Paranczolatrol:

Ne kiuanid az te
Ne kiuanid az te
get, sem az ü bölcze
az ü öket, sem az ü bölcze
mil az meliek az te

Mit kiuan ez paranczolatban?

Kiuannia az kioldoz
to mar hankal meg elzet
törüen gonosz az te

Mit kiuan ez paranczolatban?

Minden fele bün
bet kevertetik az kioldoz
Nikieppen az te kioldoz
noki czelekedet meg töl
deit az kioldoz

K: Bün az kioldoz?

F. Mient hog' az kioldoz
göt meg tölta, az kioldoz
kioldozgot nem tudom
nem mondani: Ne kioldoz

K: Az igent latni az kioldoz?

magis az kioldoz: Ha kioldoz

Pharaonak kegyetlensege ellen. Ez fele hazugság ű maga
ban bűn, de az vege hasznos és sükséges, sőt ha az nem len
ne, nagjób bűn követkőznek.

Az X. Paranczolatrol.

19. Ne kiuanniad az te felebaratodnak hazat.

20. Ne kiuanniad az te felebaratodnak felesé
get, sem az ű folgaiat, sem az ű folgaloiat, sem
az ű ökrét, sem az ű famarat, es semmit azok kö
zzül az mellic az te felebaratode.

K: Mit kiuan ez paranczolatban?

F. Kiuannia az közönseges igasfagot, hog' az mi tulai
don marhankal meg elegendgiünk. Visfontag, á mas ember
marhaiat gonosul az mi fiuünkben ne kiuanniuk.

K: Miczoda az Kiuanfag?

F. Minden fele bűnre valo hailandofag, melliel az em
ber keferittetik az közönseges igasfagnak által hagasara.
Mikeppen azert az felső parantsolatokban az külső go
nos czelekedetet meg tiltia: ig' ebben az giókeret es ere
detit, az fiunek kiuanfagat es belső indulattiat karhoztat.

K: Bűnê az kiuanfag? (tia)

F. Miert hog' az Isten törue nie az rendeletlen kiuanfa
gót meg tiltia, á s. Pal bűnnek nevezi, est monduan: Az
kiuanfagot nem tudnam bűnnek lenni, ha az töruen est
nem mondana: Ne kiuan.

*K: Az zent Iacab azt mongya, bogy az ki^{Iacab.}
uanfag az bűnt fiuli: Hat csak annia az bűnnek es*

magaban nem bűn ?

Jacob. 1:

F. A zſent Iacab az bűnön, az Iatható es czelekedendő vetket erti, es az bűnnek eredetit, rendit es giűmőlczet ie lenti meg. Mert az kiűanfag fogadgia, es ſűli az bűnt, az bűn pedig veghez menuen ſűli az halalt. Nezuen azert az Iſtennek tőrueniére, mely az termefetnek epleget kiű annia, es az belső kiűanfagot is tiltia, bűn es halatra mel to.

Az Euangeliumrol.

K: Mit iesz az Euangelium?

Luc. 2.

F. Örüendetes izenetet, meliből az meg keseredet szü-
emberek, remellettlen nagy lelki örömet es czenedéseget
vesznek. Est magiarazza az Angiál, mikor az paktoroknac
ig' szól: Hirdetek nag' örömödt, meli leßen tinektek es az
eges népnek. Peldanak okaert, ollian az Euangelium, mint
mikor az halálra sententiazot embernek remensege ki-
ül az feiedelem kegielmet es engedelmet hirdet, melliel
az halálból életre fordul: Ig' az embert az Isten törüenie
halálra itili az bünert. De az Christus az bűnnek bocza
nattiát es az ű elegseges fizetefet hirdetuen, az fogfagban
es örök halálban eset emberekeket meg fabadittia, mint
az Efaíasnal mongia: Boczatot engemet, hog' az segeniek
nek kedues izenetet hirdesek, az vakoknak látaft, az töre
delmes siueknek giögiulaft es az foglioknak fabadulaft.

Esa. 61.

K: *Miczo da az Euangelium?*

Luc. 24.

F. Isten kegyelmének igéreti az Christusban, minden
hiúónek iduólségere. Mit foglallion penig az Euangeliú
be, az f. Lukacz illien ígekkel magiarazza meg. Így kel
let az Christusnak benuedni, harmad napon fel ramadni

es hirdet

es hirdétni az ű neueben Poenitentianak es bűn bóczanattianak. S; Palis ennec rövid sűmaiat sok helieken meg ielenti, mint mikor vg' tanit, hog' az Christus meg holt a mi bűneinkert, es fel tamadot az mi meg igazulasunkert. Masutis ást mőgia: Atta a Christus unõn magat az mi bűneinkert, hog' minket meg ualtana ez ielen való gonob vi lagbol, az Istének es az mi Attiaknak akarattia berint.

Rom. 4.

Gal. 1.

K: Kiczoda oka az Euangeliumnak?

F. Mikeppen örök időknek elõtte az Isten az Christus ban valastot, azonkeppen ísmeg az ű ingien való iõ keduebõl, ű benne adot igiretet, az bűnnek bóczanattiarol, az meg igazulasrol es az örök életrol. Ezokaert mondatatik az bodog Isten Euangelionának es Isten hatalmasnak.

K: Mikoron kezdetet az Euangelium?

F. Az esét vtan mingiarast igiretet tõn az Isten az hiueknek iduõsége felõl az Christus által, mikor ást monda: Az affõniallatnak magua röntia meg az kigiónak feiet. Ez igiretet giakorta meg vytotta az Attiaknak, mint az Abrahamot vigasztallia: Az te magodban aldatnak meg ez földnek minden nemzetsegi.

Gen. 22.

Gen. 22.

K: Miert mongia hat az zent Pal el

Rom. 16.

reitetet titoknak, meli az vtolsó üdöben

2 Tim. 1.

Col. 1.

ielentetet meg?

F. Az Euangeliumnak ideie kettõ. Eggik' az igiretben, masik az be tõltesben. Volt azert az Euangelium az Attiaknal igiretben, melinek általa valosaggal meg igazulatanak, különbõstének hat mi tülünk nem az igazságnak

Gal. 4.

Heb. 11.

Rom. 3.

Apoc. 13.

Heb. 13.

Acto. 15.

Gen. 15.

Rom. 4.

nak valóságában, hanem ebbé, hog' arniek alatt voltak, es az ígíret be telliesíteset, auag' az öröksejnek meg fizetset vartak, es mint a gyermekek, az törüennek feníteke es őrizeti alatt benuettének, es a mint s. Pal mőngia, mi nálunknelkül el nem vőttek az ígíretet, mert az igeretnek be telliesíteset az Isten az vtolsó údőre halaštotta volt, Masutis ašt mőngia, hog' az Attiaknak bűnök varasban voltak, az az, az ő bűnökert valo fizetes es eleg tetel halaštatot az Christus aldőzattianak ideiere: Benne voltak azért az kegielemben es az öröksejben, de meeg a kezese az Christus annak az arrat meg nem fizette volt, mind az által abban alhatatosson meg marattnak az ígíretnek es rőlsegeert: Ezert mőngia az íras, hog' az baran' világ kezdetül fogua meg őletetet. Sz: Palis vgi tanít, hogy az Iesus Christus tegnap es ma, es vgyan azon mind örökke. Sz: Peteris ešt bizonyítia: Híbbük, hog' az Iesus Christusban valo hitnek általa iduőzülünk, miképpen az Attiak is, melliet az Christus erősis ešt monduan: Abraham lata az en napomat es oruendőzöt raíta, kinek peldaiával ašt tanítia s. Pal, hog' mindniaian ekeppen iduőzülünk, mint az Abraham, hitnek általa, az ígíret berint. Peldanac okaert, az ember valami öröksejet vesen, de az annak fizetese eštendőre auag' touab halaštatik, mind az által sabadon bírja az öröksejet az kőtesre es az iduendő fizetefre nezue: Igy az Attiaknak is az Isten ígíretet tőt, az bűnnek boczanattiaról az Melsiasnak iduendő aldőzattiaira nezue, es ezokaert hitből iduőzültenek. Masodik ideie az Euangeliumnak vagion, az Christusnak meg ieleseseben, kiben minden arniekok meg bűntenek, es az Euangelium nag' vilagossággal hirdettetet, minden nemzetek kőzöt, es erre nezue mőngia az íras, el reitetet titok

toknak örök időknek előtte. Mas azért fállani az Euangeliumnak allattiarol, meli világ kezdetitől fogva volt, mas ísmeg niluaban es világosban valo meg ieleneseről tanítani, mint peldának okaert, az nap mondattatik el reitetnek lenni, mikor az homaliosság es az földhő be fogia, de ebből ez nem követkőzik, hog' az nap ne legien, ha vilagosságot ki nem ielenti: Igz az Euangeliumnak igireti volt kezdetől fogva, de annak beűseges vilagossága az vy testamentumban hatót ki, mikor az Poganiok is az Isten orfaganak öröksegere iutottanak, melliet az s. Pal el reitetet nag' titoknak mond lenni.

Eph. 3.

K: Kiben attá az Isten az Euangeliumot?

F. Czak az ű fiaban, akiben az valasztottakkal meg be-
kelt, mert ninczen tőb neű az egh alat, az kiben iduözöl-
hetnenk. Hat valakik az közbeniáro Christust nem ísme-
rik, soha az Euangeliumnak igiretiben resek nem lehet,
sem az Isten titkos dolgainak ertelmere nem iuthatnak.
Erre nezue mőngia az s. Pal: Tuttotokra adom, hog' az
en tőlem hirdettetet Euangelium ninczen az emberek se-
rint, mert en nem embertől vőttem, sem tanultam, hanem
az Iesus Christus ieleneséből. Ezzel azért minden terem-
tet allatnak selette magasztaltattatik az Euangelium, miért
hög' ennek meltosága es bizonios volta czak az Istentől
vagian, honnet az s. Pal meeg az Angiált is atközornak
mőngia lenni, ha mas Euangeliumot hirdetne.

Gal. 3.

*K: Miczoda ereie vagion az Euan-
geliumnak?*

F. Iollehethet az Euangelium az haragnak edeniben bős-
londsfag es halálnak illattia, mind az által az valasztottak-

1. Cor. 2.

Rom. 10

Ioan. 1:7

Matth. 13.

ban, az fent leleknek ereie által Isten bölcsesége és hatalma, melinek általa az hit adatratik, Erről mongia az Christus: Immaron ti tistak vattok az igeiért, a melliet ti nektek foltam, nem hog' az ige tisztitana meg az ű ereieuel, de hog' az ige az fent leleknek eskőze az tisztításban. Az Euangelium azért Isté magua, meli ha az io földbē az valas tot emberben esik, es az taplalo vizzel az Istennek lelke uel otostetik, giokeret ver, es giümölczet terem, Istennek igaz esmeretit, kegies, iozan es igaz eletet. Minden lelki iauait azért az Euangelium által ostopattia az Isten az hiueknek.

K: Miben egyez az Euangeliummal az törüeni?

F. Először az szerző okban, mert mind az kettő azon eg' Istentől származot, eggik igaságának, másik irgalmaságának tükrö. Hat mikeppen az Istenben nem lehet ellenkező akarat, azonkeppen ez két tudomani nem ellenkezik. II. Mind az kettőnek aző czellia vagion, es azon eletet ígrik, de a meg adásnak módja tésen nag' külömb seget, miért hog' a törüeni czelekedetet, az Euangelium hitet kíván, III. Az eletnek rédeleseben is eggieznak, Mert a mit az törüeni tilt. Az Euangelium is azont erősíti, es feddi az első es az második tabla ellen való bűnöket, Ne giédse kiualikeppen az Christusban egieznak, ki a törüennek vége minden hiúőnek igaságára. Erről mongia a s. Pal, hog' az hit által az törüet erősítük. Mert az mit az törüeni kíván, az Christus be tölti, es ezzel az kegielmet reánk arasztja, az hitnek általa.

Rom. 10

Rom. 4:

K: Hani külömbseg vagion az törüeni es az Euangelium között?

Első

F. Első, sent Pal ást mongia, hog' az törüeni az embernek hiueben irattatót be, az Euangelium pedig el reitetet bölczeség, melliet az okoság ű magatul meg nem erthet, hanem az fiu, á ki az Attianak kébeleben vagion, es az Isten tickait erti, á kinek akaria meg ielenti. Ezokaert ne uezi az s. Pal az Euangeliumot Istennek titkos akarattia, nak. Masodik. Az törüeni czelekedetet kiuan az eletert, es ig' sol: Ha ezeket czelekeded elf. Az Euangelium pedig hitet kiuan, az az, ingien, az Istennek kegielmeből á Christus által minden hiuőknek iger bűnnek boczanattiat. Harmadik. Az törüenből rabsagnak es felelemnek lelke adattatik. Mert az törüeni haragot ferez. Az Euangeliumbol pedig az fiui fogadának, az kegielemnek es az szabadsgnak lelke adattatik. Mert ást hirdeti, hog' az kik az Christusban az hit által be oltattanak, semmi karhozattiok ninczen.

Rom. 8.

1. Cor. 2.

Ioan. 1.

Eph. 1.

Rom. 8.

Az Szent Legyekről.

K: *Miczoda az zent legy?*

F. Az Christusban tót lelki igiretnek külső es lathato bizonyaga, az Isten kegielmenek es az mi hitünknek erőf segere, es Istenhez ualo engedelmessegünknek meg ielen telere.

K: *Kiczoda az zent iegynek zerző oka?*

F. Mikeppen az kegielm, es az bűn boczanattia felől semmi teremtet allat nem adhat igeretöt es remenfeget, hanem ez csak az Istennek hatalmaban es io voltaban helihestetet: Igy az Istennek meltofigahoz illik sent iesgieket ferzeni. Mert aki az örökseget aggia, ismeg azon adhattia az peczetes leuelet is. Megh bizonyittatik ez az Christus

A Z SZ: IEGIEKR Ő L.

35^I

Matth: 23.

Christus mondasabol, mikor ást kerdi az Pharisáusoktul, honnat volt az Iános keresztege, az eghőle auag' az em berektül? melliel az ielentetik, hogy csak Isten berezhet es adhat ſent iegieket, nem az emberek. Eſt ſükleg ertení annakokaert, hog' az ſerző oknak meltoſaga meg bőczúl teſſe velünk az ſent iegiekēt, es az teſtnek okoſſagat haicza az elő Iſtennek bőlcz tanacza ala, ki az ſ. iegiekbent is meg mutatta, hog' az teſtnek bőlczeſege az Iſtennek el lenſege. Ebből azis meg ielentetik, hog' az ki á ſ. iegieket meg veti, az Iſtennek aiandekít vtallia meg, mint az kőri niűlmetelkedeſről mondotta: A ki niolczad napon, kőri niűl nem meteltetik, az en nepem kőzzúl ki vaggattatik. Mert az en kőteſemet fel bontotta. Aki az vy teſtamentumnak veret pedig meg vtallia es tiſtatalannak itili, ſők kal nagio bűntetefre melto.

Gen. 17.

Heb: 10

K: Hani dolog kiuantatik az z: iegiben?

1. Cor. 5:

Gen 17.

F. Harom. Első az kegielemnek igireti, meli az Christusban rekeſtettet be, mert minden iegiek, valamelliek voltanak világ kezdetitűl fogua, az Christus engeſtelő al dozattianak peczeti, mint ſ. Pal mōngia, az Hufueti baran 101: Az mí Paſchank az Christus meg aldóſtatot. Valahol ninczen az igiret es az Iſtennek igeie, őt nem lehet á ſent ieg' is. Erre pelda az Abrahamnak adattatōt kőri niűlmetelkedes, melínek előtte iara az Iſtennek draga igireti: Leſek te Iſtened, es te vtannad az te magodnak Iſtene. Maſodik. Az lathato es elterő allarok, mellieket az Iſten iegitűl es bizoſſagul veſen fel, hog' az teſtrec által minker az lelkiekre igazgaſſon. Ez kűlſő iegieknek allattiok meg marad az ű elebbi termefetekben, az ű tiſtek pedig meg ualrozik. Mert ezekből lelki dolgoknak emlekeſtető bizoſſaga ielentetik az Iſtennek igeie által, Harmadik az iegiek:

iegiekkel valo eles az Istennek szerzése szerint, mint az Vr
Vaczoraiban adas auag' ostogatas es vetel vagion, meli
ben az Istenis igireget tesen, az emberis kóti es hittel cza
tollia magat az Istennek igiretihez. Hat az eltető allatok
ha ielen vadnakis, nem lehetnek í. iegiek, az eles auag' a
das es vetel nélkül az igiretek szerint.

*K: Miczoda külömbseg vagyon az ô es
vy testamantumbeli íent iegiek között?*

F. Először külömböznek az iegző allatokban. Az ô testa
mētumbeli iegiekből ver ontas volt, az iőuendő aldozat
nak emlekezetire, az vy testamētumbeli iegiekből nincz
ver ontas, az Christus meg lőt aldozattának bizonyaga
ra. Második. Az ô testamentumbeli iegiei, homaliosbak,
es az iőuendő Mesiast, vg' mint tauol' mutattak, de az vy
testamentumbeli iegiei, vilagosbak, es az meg adattator
Christust, es az igireteknek be tőltetést jelentik. Harmad
szor az ô testamentumbeli iegiei, az Abraham nemzete
nek adattattanak, meliél ez jelentet, hog' az Mesiás az
ú maguabol íőlettetnek az test szerint. De az vy testamen
tumbeli iegiei nezek mind é nemzetben valo híuekre,
es jelentik az Christus orfaganak ki teriedeset, mind az
eges vilagra. Negyedő. Az ô testamentumbeli iegiei
Moses törüenie ala kötelestek az embereket, mint í. Pal
mongia: Az ki kőrnülmelkedik az eges törüennek
meg tarraara köteles. Az vy testamentumbeli í. iegiei pe
dig az Christusban adattator íabadfagnak bizonyagi. Kő
zönfeggel pedig minden iegieknél czellia es vege áChri
stusban tőt igiret, melire nezue minden údōbeli iegiei
eggieznek.

K: Hami vege vagion az zent iegieknél?

Rom: 4.

F. Első, hog' az Isten kegyelmének es a Christusban töf
igireteknek, a mi bűnünk boczanattiarol, meg igazulástuk
ról es örök életünknek meg adasáról, emlekeztető bizony-
sági es Peczeti legienek. Másod, hog' ezekkel az Isten az
mi gienge hitünket meg erősítene, es az ű lathatatlan ias-
uaít vg' mint lathatokka es tapasztalhatatokka tenne az iea-
gieknek általa. Az 3. iegiek azért Istennek peczeres leue-
uelei, a mi örökségünk felől. Ezert mongia a 3. Pal, hog' A
braham vörte az körniülmetelest az hitből valo igazsaga-
nak peczetire. Harmadik, Emlekeztetnek a 3. iegiec, az mi
tisztunkról, es engedelmeségünkéről, hog' az Istennek elöt-
te iariunk es tökellertések legiünk. Mert az fríg' tetelbē
a hiuekis ünön magokat Istennek kötelezik az kegies, io-
zan es igaz életre. Negyedik, ez iegieknek általa az An-
iaentegyház meg valasztatik, minden poganioktul. Mert
ezek az mi hittünk vallasanak külső bizonyági.

Az ô Testamentumbeli IEGIEKRŐL.

Az Körniülmetelkedesről.

*K: Hani fele körniülmetelkedesről emle-
kezik az iras?*

Rom: 2:

F. Ket feleről. Eggiket az 3. Pal neuzei börtü ferint való-
nak, melliel az Abrahamnak maradéki es minden firfiui
magzatok, az Istennek paranczolattia ferint niolczad na-
pon el iegizettenek, es az Israél fiainak' rarságokban he-
samlatrannak. Másik az leleknek körniülmetelese, meli a
bűnnek valo meg halas, hog' az Istent igaz hitnek általa
tistra sübol felhelsük, mint a Moses tanit, körniülmeteli az
Istē

Deuter. 30

Isten az ti bűnieteket, hog' fellietek az Iehouat az ti Isten
teket. Sz. Palis erről mongia: Mi vagiunk az körniülme- *Phil. 3.*
telkedes, az kik lelekből az Istent tisztellük. Masutis vgy *Col. 2-*
tanit, hog' az hiuek körniülmeteltettek az Christus által,
le vetkezuen az bűnnek testet, az az, mint masut magia- *Titum 2.*
razza, meg tagadni az Istentelenseget es ez világi kiuan
sagokat. Ez azért nem egieb, hanem az testnek meg ölefe
es az leleknek meg eleuenedese, aüg' az vralkodo bűn-
nek el hagiasa, es az vy életnek követese.

K: *Mi vegre zerzette volt Isten az*
Körniülmetelkedet?

F. Első hafna ez, hog' az termefetnek romlasarol es az
eredendő bűnrol emlékeztetne, az melibē mindenek bűlet
tetnek es halál alá vettetnek. Ezzel azért meg ielentetik,
hog' az emberek vg' lehetnek Istennek fiaiu, ha az Chri-
stus az bűnt es az halált az ű bűnekről le medczi. Mert
ast foktak le vagni meg az föld tőkerőlis, az mi hason-
lan es artalmas. Masodik, emlékeztető iegiek volt az ő
Testamentumbeli hiueknek az iőuendő Messiafiol, ki-
nek Abraham maguának kellett lenni az test ferint. Har-
madik. Az Isten igiretinek es fogadasanak, melliet köt-
töt Abrahammal es az ű maradekauál, külső peczetí volt,
mint az Mozes est megh írta. Mert az mindenható Isten
Abrahammal illien kötést köt: Te Istened es az te magod
nak Istene lešek te vtánad, meliben fogadaft rešen az lel-
ki aldasról, az bűnnek boczanattiarol es az örök eletről,
melliet neki adádo vala az ő maguabá, kibē mindē egieb
nēzetsegekis meg aldattanak, es az igiret ferint hitnek al-
tala Abraham fiaí lettenec. Vifontag az körfnek masik
rešeben ast kiuannta Abrahamtul, hog'. ű elötte iarion es

tökellertes legyen. Mert az embertől ez kiuantatik, hogy az ígíretnek hídigien, es az Istent fellie. Ez kötesnek azért erősegere attá volt az Isten az kőrnülmételkedest az ű testekben, hog' az ígíretnek emlékezeti mindenkoron ű előttök forogna. Negiedik. Vgían ezennel az híuek emléköfretnek amaz lelki kőrnülmételkedesről, melinelkül az külső íeg' hasontatan leßen, mert az íegy mellet búkfe-ges az hit, es az kereszteni engedelem. Ötödik. Ez íeggíel az Istent meg valasztotta, es magának peczetlette az Istraël nek fiait minden egieb nemzetek közzül, hogy ezekkel őfíue ne egíelődnék az íőuendő Melsíasert.

K: Miert kellett az Christusnak kőrnülmételteni?

F. Első oka, ezzel meg íelentetet, hog' az ígíretek ferint Abrahamnak maguabol íút volna kí az test ferint, mint í. Pal bizonittia, hog' Dauidnak maguabol es az Attiak közzül vagion az test ferint. Masodik. Ez külső íegínek fel veteleuel azis meg bizonittatot, hog' az Christus mīdenestül fogua az törüennec alaia vettetöt, es kötelelse tet te magát az egeí törüennek meg tartasara, hogy akik az törüeni alat volnanak azokat meg íabadítana. Harmadik Ezzel meg íelentötte, hog' az mī lelki kőrnülmételkedesünknek meli keznelkül vagion, az ígenek es az í. leleknek ereieből, ű legyen erdemlő es ferző oka kí az búnt le meteli mī rolük, es az búnnak halalabol fel tamaft az e letre. Negiedik, az Christus az ű peldaíauaal aianlíá mīnekünk az Istentül adattatot íent íegíeknek mētosagat, hog' mīis azokat vg' mint Isten ígíretínek peczetit, meg ne vtallíuk. Ötödik. Az Christus kőrnülmételkeduen az Moses által adattatot külső rend tartasíoknak es ígaknak

ve

veget vetet, hog' immarmi azoktul szabadok legiünk,
mint ſ. Pal tanit: Ha körniŰlmeltettek, az Chriſtus tinek
tek nem haſnal. Ezzel pedig be foglallia az egeſ törüen
nek meg tartafat, meliből az igafſag nem adattatik. Ez az
ert arnieka volt az iöuendő Meſſiaſnak, es ezokaert az ű
meg ielenefe vtan nem ſabad meg tartani az Aniaſentegi
hazban, mint az ſ. Pal tanit azok ellen, kik az Moſes tör
ueniet az Chriſtusſal eggiüt akariak vala allatni.

Az Paſcharol es az Huſueti

BARANROL.

*K: Mit iegiez az Paſcha es mi vegre
ſereſtetet?*

F. Az Peſah Sidó nieluén, által menetel, es niha az Vr
nak által-menetelit, niha az napot, niha az barant iegizi,
meli neuezetnek eredeti ez: Mert mikor Iſten Aegyptus
ból az nepet ki hoza, illien czudauál ekeſiti az ű iö tete
meniet, hog' az Iſten Angiála az egeſ orſagon által men
uen, az Aegyptusbelieknek elſő űlörtteket megh öle, az
Sidoknak pedig hazokat el kerüle, es vg' mint által haga.
Az Peſah azért emlekeſtette az nepet el mult iö tetemen
ről, ielen valorol es iöuendőről, Előőr az Iſten eſtendős
kent eſekben iutatta, mel' nagy erőuel őket az inſegnek
hazából meg ſabadította volna, hogy az nep ſoha ez ki
uúl mas Iſtent ne iſmerne, hanem ennek igaz tiſteletiben
es az halaadásban lenne foglalatos. Maſodőr, hog' á nep
az Iſtennek regi iö tetemeniuel es fogadaſauál az ielen
ualo haboruſagokban is magat biztatna, es igaz hitből az
igiretek ſerint ű tüle oltalmat uarna. Harmadőr emleke
ſtetí kiálalikeppen az hiueket, amaz tekelletes lelki ſaba

1. Cor 5.

es az Christusnak engesztelő aldozattiarol, melie I aſt er-
demli az valasztottaknak, hog' az Iſten haragia es az kar-
hozat űket el kerüllie. Erről mongia az 1. Pal: Az mi Hu-
ueti barapiunk az Christus mi erettünk meg aldoztatot,
Ezzel aſt akaria ielenteni, hog' az barani az Christuſt pel-
daſta, ki minden arniekoknak teſte es valofaga. Annak
okaert, noha az Huſueti barannak egele tartot vgy mint
ezer öt ſaz es negiuen eſtendeig, mind az altal, az Chri-
ſtusban meg ſúnt, es ez heliet az Vr vaczoraia adattatot,
meli az ielen valo es megh adattatot lelki ſabadulaſt ie-
gizi.

Exod. 12.

K: Minemü rendel iria meg az Moſes
az Huſueti barannak etelet ?

F. Az Peldazo ieginek reſeit iozanon kel magiazni,
czak az mennire az iráſnak ſoliaſa engedi es az Apoſto-
loknak tanitaſa, kik az derek dologra neznek es az pel-
danak minden reſeinek iegizeſit melyen nem tudakof-
tak, Elſő azert az barannak valaſtaſa, melliet az Niſan-
nak, az az, Martiuſnak tizedik napian fogtak ki az tób-
nyai közzül, es az tizennegyedik napon ettek megh,
hogy minden ember io keſülettel menne az ſent iegy-
nek vetelere. Az Baran' pedig him, eſtendős es macula-
nelkül valo. Mert az Iſten tiſta es ep aldozatos kiuan,
hogy ezzel meg ielentefek az embernek Iſtenehez va-
lo io indulattia es böczülleti. Ez pedig az ſent Peter ma-
giarazattia ſerint peldaſta amaz tiſta, artatlan es macula-
nelkül valo Christuſt, ki igaz leuen az hamisakert ſen-
uedet. Maſodſor megh ielenti az aldozatnak modgyat.
Mert az barani hazankét eſtueſe fele meg ölettetet, meliel
az ielenteret, hogy az Christus ki az időnek tellieſege-
ben

2. Pet. 1.

ben ez vilagnak bűneiért meg öltetted, minden hívőknek egíárat hánal az időűfsegre. Mindenn k azért tulajdon hítiuel ű magához kel az Christus aldozattianak hánat kapczolni. Az verrel az áitonak felső es also kűfe bit meg kellett hinteni, melliel az peldáttator, hog' a halat tul csak azok szabadulhatnak meg, akik az Christus vereuel az bűnből meg tisztulnak, az kik pedig az ű vereuel meg nem peczetöltetnek, örök karhozat ala vett tnek. Nem szabad volt főue enni ez barant, panem csak sűtue, melliel ielentetted, hogi az kesedelemnek es az io lakasnak helie nem volna, hanem sietseggel kellene ki iűni. Harmadkor. Az etelnek modgiarol átt írta, hogy faruiokat fel vontak, botok kezekben volt es fen alua őttek. Ezzel ielentetted, hogy gyorsasaggal vtra kellene indulniok, es ezokaert csak faldokua esnek, hogy megh ielentefsek, hogy az keresztien ember elete az igiret földében, az lelki örömben valo keűlet es sietes ez keserűseggnek helyeről, Kouasztalan kenierrel őttek. Mert az vton iasrok csak pogaczauals meg elegetnek. Az kouas az *Matth 16.* Christus magyarázattia ferint, minden hamis velekedes es gonof testi kiuanlag. Szent Pal is ebből vesi az íntest, *1. Cor. 9.* hog' az regi kouast ki tiszticziuk, es az bűnnek ne fogal liunk, hanem lakozzunk az igazsagnak kouasztalan keniereuel, Isteni tistetelette, es feg' hetetlen elettel. Keserű süuez tis ettek mellette, miért hog' az vtra sietőknek oly etek kel, ki hamar megh keűlhet. Ielentette ez annak feletre az Christus keresztinek keserűsegetis, melliet a hűek meg kostolnak es vg' sietnek az Isten orűagaban. Hogy eges len a barant meg kellett enni, az czontiat es az maradekat az tűzzel meg emesteni, oka ez volt, hog' az Istentul kesettedet bent iegy mas napra maraduan, auagy megh vebuon

vesuen, az emberektől meg ne vtaltatnek, es gonos vegre auag' baluaniozafra ne fordittatnek.

Az vy Testamentumnak IEGIEIRŐL.

*K: Hani zent iegy vagon az vy
Testamentumban?*

F. Kettő. Az Keresztseg, az Christusban valo oltasunknak, es az bentelek tarsasagaban valo be famlaltatasunknak iegie. Az Vr vaczoraia pedig az Christusban valo lelki neuekedesünknek, es az örök életre valo taplaltatasunknak bizonyaga. Mikeppen azért hog' egiser búlettetünk, de egész életünkben búdkölködünk az taplalásnak: azon keppen egiser vyonnan búlettetünk, es Istennek fiai lesünk, es ennek bizonyagára eg'iser keresztelkedünk meg, de az Istennek kegielmeuel, az Christus igasagauaal, es az fi. leleknek meg benteleseuel mindenkor taplaltatunk es ne uekedünk, melinek emlekezetire es erősegere az Vr vaczoraiaual elünk giakorta. Az Papistak azért iras kiútl tanitanak het iegiet. Mert az kenes, az giogitas aiandeknak külső peczeti volt, es az aiandeknek meg bűnese vran helie ninczen. Az giõnas, az bűnnek meg vallasa az Isté es az emberek elõt. Az oldozas, az bűn boczanatnak hírdetese az meg terõknek. Az hazasag: is nem famlaltatik az sacramentumok köziben, hanem az hiueknek az Christusfal valo eggiesüleseknek tükõre, es külső hasonlatosaga. Honnet az fi. Pal mysteriumnak, az az, titkos es lelki dolog peldaianak mongia. Ezen igeuel neuezí az Euangeliumot es az poganioknak hitatalliat, de mind az által nem kőuetkőzik hog' Sacramentum legien,

AZ

Az Keresztsegről.

360

K: *Hani fele az Keresztseg?*

F. Az Keresztelő Iános ket fele keresztsegről emlékeztetik mikor így szól: En vízben keresztetek, az Mészias pedig titeket meg keresztel sz. lelekkel és tűzzel. Az leleknek keresztsege nem egiéb, hanem az mi bűneinkből való meg Matth. 3
tisztulafunk az Isten kegyelméből az Christusert az hit Luc. 3.
nek általa, és ez mellet az v. életre való fel tamadafunk, a Matth. 3.
sz. leleknek meg vilagossitása által. Ennek ket rehet auagy ereiet jelent az sz. Iános. Első a tűz, melien erti az bűnnek meg emestefet. Mert az kegyelem és az Christus érdeme a bűnnek ereiet auag' az karhozatot, vg' meg emesti, mint az tűz az pozdoriát. Peldazza azért az tűz az Poenitentianak első rehet, meli az bűnnek való meg halas. Másodszor keresztel az Christus szent lelekkel, meli el jelenteti az meg terefnek második rehet. Ez pedig az meg eleuenítés mel' kettőben al, az hitben és az v. életben. Erről mőgia az sz. Petert. Az keresztseg iduőzit minket, nem az test 1. Pet. 3.
fennienek le vetese, hanem az ió lelki esmeretnek bizodalma az Istenben, az Iesus Christusnak fel tamadása által. Ne pedig az szent Peter az keresztsegeben való kötefre, meliben az Isten igiretire meg felelünk az ió lelki ismerettel. Második az víznek keresztsege mel' ű magaban az bűnt el nem törölheti, hanem amaz lelki mosogatásnak bizonsága, melinek valóságat az igiret berint az Isten az hiueknek meg adgia, és az örök életnek zalagaural, az szent lelekkel meg peczetli. Ez kettő pedig csak eg' keresztseget Eph 4.
tesen, noha az kettőből al, az iegiből és az iegizendőből.

K: *Miczoda az Keresztseg?*

F. Az Christustul keresztetet szent iegy, meliben az ige nek
ZZ

nek es az vízben valo mosogatásnak általa, bizonittatik Christusbá igitertet bűnünknek boczanattia, es az mi vyonnan valo búletesünk.

K: Hani dologrol emlekeztet az keresztseg?

F. Kettőről. Az bűnnek boczanattiarol es az vyonnan valo búletesről. Az bűn boczanattiat peldazza. Mert miképpen a víz el mosogatia a fenniet az testről: ig' az Istē kegielméből, az Christus érdemeuel az f. lelek az mi bűnünket meg tisztítja az bűnből. Ezert mőgia az iras: Meg keresztelkegietek az bűnnek boczanattiaira. Az vyonnan valo búleteset pedig peldazza. Mert miképpen az vízben boritratunk, így az bűnnek meg kel halnunk, es magunkat meg tagaduan, az keresztet fel kel vennünk, es miképpen az vízből fel emeltetünk, azonképpen az bűnből fel kel tamadnunk az igazsagra. Ezert neuezi az f. Pal az keresztseget vyonnan valo búletesnek fordőienek, es ebt níl uabban magiarazza mikor ig' fol: Valakik meg keresztelkettetek az Christust öltőztetek fel, hog' miképpen az Christus fel tamadot az holtak között, azonképpē miis vy eleiben iariunk.

Titum. 3.
Rom. 6.
Gal. 3.

Matth. 3.

K: Miert keresztelkedet meg az Christus ha sem bűnös nem volt, sem vyonnan nem búlettet?

F. Az Christus keresztsegenek külömb oka es mőgia vagion. Első oka nez az ű engesztelő aldozattiaira. Mert az Ianosnak keresztsege által fel feneltetetet az valtsagnak tisztire. Peldasta azert az keresztsege az ű halalat, I temeteset es fel tamadasat. Ezokaert az ű aldozattia az irasban keresztsegenek mondatik. Masodik nez az ű aldozattianak ezreiere es hasznarā. Mert ezzel meg ielentetet, hog' az lelki

Luc 12.
Matth. 20

kereftsegnek ű legien oka. Erről mőngia a ű. Pal, hog' ű vele meg holtunk, es az kereftseg által el temetterűnk es fel tamattunk az eletre. Harmadik oka ez, hog' az lanofnak tanitafat, auag' az Euangeliumnak hirdeteset es a űt iegieknek meltoűagat meg erőűsitene, es meg bizonitana hog' nem az emberekről, hanem az Iűtentől vagion, Erről kel ertení ahol aűt mőngia: Igy kel mőnekűnk be tőlte nűnk minden igafűagot, meli nem egieb hanem az Iűtentől rendeltetet tőfűnek, az Euangelium hirdetesenek el kő uetefe.

K. Miert keresztelkedűnk meg az Attia-
nak az Fiunak es az ű. leleknek neueben?

F. Ezzel meg űelentetűnek az mi lelki kereftsegűnknek okai es rendi. Előfő, hog' az Attianak neueben meg keresztelkedűnk, ezzel az bizonittatik, hog' az bűnnek boczanattia es minden lelki aiandekok, csak az Iűtennek kegielméből adattanak az hiűeknek. Masodfő az Chriűtusnak neueben meg keresztelkedűnk. Mert ű benne vagiő az iduőfsegnek fizető arra es erdemlő oka, es csak ű által adattatik az bűnnek boczanattia, azoknak, az kik ű bele oltattanak, előfő az Iűtennek valaűtaűual, masodfő az igaz hittel. Ezzel azert bizonittatik az hiűeknek az Chriűtusűal valo eggiűfűleűec, es Iűtennel valo meg bekelleűek. Harmadfő az ű. lelek neueben azert keresztelkedűnk meg. Mert az Iűten akiket űiaua fogad, az ű ű. lelkeuel az őrők eletre peczetli, es űk az Iűtennek lako templomi leűnek, es meg űenteltetűnek az kegiűs igaz eletnek kőuetefe re. Az kereftseg azert ennek iegie, hog' az Iűten az hiűket az ű kegielmeuel, az Chriűtusert az ű. leleknek megh vytafa által iduőziti.

K: *Nam az Apostolok csak az Christus
neuere Kereszteltenek?*

F. Az Christus neuében való keresztség azt jelenti, hog' az hiuek az Christus pastorfaga es oltalma ala adgiak magokat, ű bele oltatnak, hog' ű legien feiek, es ű belőle vegiek az életet, mint Istennek tarhazabol. De az Christus az Attianak követi, es veghetetlen kegielmenek safara, kinek reank ki aradot iauait az f. lelek be peczetli. Mert az Christus érdeme az kegielem, es az meg bentelesnelkül soha nem lehet. Hogy pedig meg keresztelkedünk Attiának, Fiúnak es fét leleknek neuere, az lelki keresztségnek modgiat, szerző, érdemlő, meg peczetelő auag' ki foglalta to okait akarta az iras ezzel meg jelenteni. Azert ez két mod, noha valamit különbözz, de semmit nem ellenkezik.

K: *Miczoda kötes vagion az Kereszt-
ségben az Isten es az ember között?*

F. Az Isten az hiueknek azt fogadgia, hog' kegielmes Attiok leßen, minden bűnöket meg boczattia, vegiglen a kegielemben megh tartia, es az örök életre űket be vísi. Ennek bizonyfagara az ű igiretinek peczetit, a keresztséget adgia, melliel űket az Aniafentegihaznak külső tarsafagaban is be vesi. Az ember viszontag köti magát az Istennek, három dologra. Először az Istennek aiandekabol az hitből azt fogadgia, hog' az mely Istennek neue ala atta magát az keresztségben, attul soha el nem szakad, es baluan imado nem leßen, hanem ő uele egiedül meg elégzik. Másodszor fogadast tesen az Christusnak, hog' útét egiedül elmeri közbenjárónak, es ű kiüüle nem keres több vjat az idűősegre. Harmadik kötelezi az ember magát, hog' az ű f. leleknek ereie által igiekezik az gonosztul el tauosni, es

igaz iózan es tökelletes eletet köüetni, hog' az Istennek
neue az emberek elót diczirtelsek az io czelekedetnek al
tala.

K: *Mikeppen tulaidonittia az irás az*
bűnnek boczanattiat az keresztségnek?

F. Noha az keresztség nem oka az iduőségnek, mind az
altal az Isten ez fele mondasokkal ást ielenti, hogy nem
puszta iegiet ad, hanem á mit peldaz ennek altala, az ű lel-
keuel az hiuekben meg telliesíti valósaggal. Ezert mon-
gia á s. Iánosnal. A ki vyonnan nem búletik víztúl es s. le-
lektúl be nem mehet az Isten orsagaban. A víz nem ser-
ző oka az vyonnan valo búletesnek, hanem az s. lelek vy-
teremtet allatokka tesen, es az külső ieginek belső valósá-
gat meg adgia. Az s. Palis ást mongia, hog' az víznek főr
dőieuel meg tistitót minket az íge által. Mert a mit pelda
zor az vízzel, ást bennünk s. lelkeuel meg erősíti. Hat az
kik az külső keresztséget nem erhetik, ha ualástottak el né-
karhoznak. Az kiknek pedig ideiek es alkolmatósagok
vagian, az sent iegiet, vg' mint Isten kegielmenek pecze-
tit, meg ne vtalliak.

Ioan. 3. 5.

Eph. 5.
Tit. 3.

K: *Kikre bizta az Christus az kereszteles-*
nek tistit?

F. Az Christus az tanitas melle iegitül atta az keresztsé-
get, hog' akik az kegielmennek hirdetői, vgian ezenec len-
nenek meg peczetlői. Azert az Christus el külduen az A-
postolokat meg paranczollia, hogy taniczanak es keresz-
tellienek. Hat nem illik ez tist egieb köz emberekhez,
sem pedig az babakhöz, á mint az s. Palis neuzezet szerint
meg tiltia, hog' az ássóniallatok ne taniczanak, se pedig á
közönseges giülekezetben ne szollianak.

Mar. 16:
Matth. 23.

1. Tim. 2.
1. Cor. 14.

K.

K: *Kicket kel meg keresztelni?*

F. Mindeneket, Sidokat es Poganiokat, nagiókat es kiczinnieket, valakik az Christus neue es hiti ala adgiak magokat. Mert az Christus est haggia az tanítványoknak, hog' minden teremtet allatnak hirdetnek az Euangelium ot, es minden fele nemzetet meg kereszteljenek.

K: *Mivel bizonyítod az kiczinieknek Keresztseget?*

F. Első. Mert az Isten igéreti es az bűnnek boczanattia, melliet peldaz az keresztseget, az kicziniekre is akceppen nez, mint az őregekre, Abrahamnak is aſt igiri; Te Istened es az te maradéknak Istene leszek. Ezek is penig nē idegenek az Aniaſentegihaztul, hanem az kik valafőtök igaz tagjai, es örökös fiaí, kiket az Isten örök időnek előtte az ű fiaban feretet, mint az Iacobról mongya, hogy meeg az előt ferette őtet, migh az ű annianak meheben nem formaltatot volna. Meltatlan dolog hat az ieg' et azoktul megh vonni, a kiknek Isten az ieg' zendőt atta. Hog' pedig sokan az kicziniek közzül hasznak edeni, ezzel az ű ieginek meltoſaga es ereie meg nem kiſsebül. Mert a ű iegy ű magaban es az ű tifti ferint kegyelemnek peczeti, noha effeleekben az kegyelemnek ninczen helie, Istenre kel azért aſt hadnunk, kik vegiek meltan az ű iegyet, auag' meltatlanul. Masodik. Az ſent Pal az kőrníül metelkedest es az keresztseget őſue veti illien igekkel: Az Christusban kőrníülmeteltettetők keznélkül való kőrníülmeteleſſel, le uetkezuen az bűnök necveſendő tetet, el temettetuen ű vele az keresztsegetnek altaſla. De az Isten paranczolta, hog' az Abraham maguabol űletet kicziniek kőrníülmetelkezzenek, az hitből való

igafſag

Gen. 17.

Col. 2-

igafsagnak peczetire. Hat nem illik az vy testamentum-
beli kiczinieketis, az közönleges friginek peczetitül az
keresztlegtül ki rekeszeni.

ELLENVETES

Az Christus azt paranczolja az Apostolok Matth. 28.

Matth. 16.

nak, hogy el menuen taniczanak, es keresztellie-
nek. De az kiczin gyermekek nem tanulhatnak es
semmit nem erthetnek. Hat nem kel űket meg
keresztelni ?

F. Ket rendbeli emberek vadnak, Nemelliek az Isten
Aniafētegi hazatul idegenek, es pogan hitē vadnak, Chri-
stusnelkül elnek. Ezeket, ha meg terendők először tanítani
kel az idűősegek vtarol, es az vtan megh kel keresztel-
ni, es ezzel az Christus serege köziben kel jegizeni. Il-
lienek voltanak az vy testamentum kezdetiben az em-
berek, es az előt híret sem hallottak az Euangeliumnak.
Ezeket azért az tanítás vtan kellett meg keresztelni. De vā
nak nemelliek, az kik keresztien attiaktul vg' mint az A-
niafētegi hazban bűllettenek, es ezekben nem bűkfegh
hogy az tanítás iarion elől. Mert az igaz hitnek vallafas-
ra keresztelkednek meg, az melliet, az ű attiok vettenek az
Istennek ígeiből. Erre pelda nekünk az Abraham, ki ő-
regkorában meteltetek kőrnűl, de az Isaac az Jacob es Gen. 17.
mindē maradeki giermek korokbā. Noha pedig ā kiczis-
niek nē ertik az Istennek igireit, es ā keresztlegnek has-
nat, mind az által az Istēnek kőtesere nezue őuek az őró-
kleg a peczetes leuella egietēben. Nē tudgia ā giemec,
hog' az ű resti attianak őrőkős fia, sőt meg āz attiat sē isme-
ri, de mind az által az fiufagnak meltosagaert, az Attias-
nak minden ioragi ű rea neznek. Ig' az Isten meeg eleue
ismer

ismer minket, fiaiu fogad, az Aniafentegihazban be ikat, es ennek peczetes levelet, az keresztfeget adgia,

II. ELLENVETES.

Mar. 16.

Col. 2-

Rom: 10.

Az kereszt segben kiuant atik az hit es az uy
 onnan valo fületes: De az kiczinek nem hihetnec.
 Mert az hit az hallasbol vagion, nemis fülettet,
 nek vyonnan: Mert az bűnnek meg nemholtanak
 fel sem tamattanak az igazlagra: Hat nemkel űket
 meg Keresztelni?

F. Az keresztsegnek valosaga kiualikeppen neg' dolog
 ban vagion. Eggik az Isten kötese, masik az hit, harmadic
 az vyonnan valo fületes, negiedik az örök életre valo fel
 tamadas. Ezek nem eg'fermind telliesednek be. Mert az
 keresztseg embernek eges életire folgal, el rendelt es meg
 löt dolgotis peldaz, ielen valot, iöuendötis mutat. Azert
 az kiczin giermekekis az első rebeben tudnia illik, az I-
 stennek köteseben es valasztaban vadnak. Ez penig az
 hitnek giökere, meli hit noha ű benne ninczen valosag
 gal az igenek halgatafabol, mind az által erre valasztattak
 hog' el hiuatafsanak es meg igazitafsanak, ez vtan emles
 kétfelsenek az'egifer fel vót keresztsegnek általa, minden
 eletekben, az vyonnan valo fületesről, mel' az hittel egie
 temben neuekedik, mind amaz tökelletes bodogsagnak
 meg adasaiglan. Mikeppen azert az ő testamentumban a
 Christusban töt iöuendö igiretnek bizonlagara, az kiczi
 niek körniülmeteltettenek, azonkeppen mostan az kegie
 lemnek beüfeges ki aradasa vtan fűkfegebs az kiczinies
 ket az közönleges igiretnek peczetiuel meg iegizeni, es
 vg' mint az fenteknek külső tarsafagokban famlalni, es
 az eg' igaz hitnek vallasara be fogadni, AZ

Az Vrnak Vaczoraiarol. 368

1. **E**N az Vrtul vöttem, mellyet nektekis at. ^{1. Cor. ii.}
tam: hogy az Vr ^{IESVS} az etczaka, az mellien
el arultatek, veue az kenieret,
2. Es halakät aduan, meg fege: es monda: Vege
tek, egyetek, Ez az en testem, mely ti crettetek
meg rontatik, est tegetek az en emlekezetemre:
3. Hasonlatoskeppen az Pohartis, (veue) minek
vtanna vaczoraltanak volna, monda: Ez pohar
Vy testamentum az en veremben, est tegyetek,
valameniser iszatok, az en emlekezetemre.
4. Mert valamenniser esitek ez kenieret, es is-
tok ez poharbol, az Vrnak halalat hirdefsetek,
miglen el iu.

Ez igeeknek magiarazattiarol.

K: *Miczoda az Vrnak Vaczordia?*

F. Christustul fereftetet sent iegy, kenierből es borból,
az ű engeftelő aldozattianak emlekezetire, es bününk bo-
czanattianak bizonsagara.

K: *Hany dologgal ielentetik meg ez va-
czoranak böczületes volta?*

F. Első meltofaga uagion az ferzótul. Mert az mi meg
valtonk az Christus ennek ferzöie, meli ha meg nem bö-
czültetik, az Christusnak semelie vtaltatik meg, aki sem-
mit nem rendelt, hanem csak a mit hasznónak ítült az mi

Aaa

iduof

iduősegűnkre es annak meg erősitelere. Másodszor. Ez zelis meg mutattatik ez iegynek dragalatos volta, hogy az Christus halalanak előtte, az hiueknek testamentumban hatta, melliel az ű vtolso es tőkellertes akarattiat, es az ő erdemes aldozattianak hasnat es ereiet, bennünk meg peczetelte. Harmadszor, Mert iduősegűnknek fizető okarol, az Christushnak engesztelő aldozattiarol emlekestet, hog' az hit által ű benne keressük bűnünk boczanattiat es örök életünket. Negyedszer, mert vy testamentumnak mondattatik, es Istenel valo bekesegűnknek, az Christus által, bizonyaganak. Ötödszor, mert ez ő. ieginek meg'kel maradni az Aniasentegyhazban mind az vtolso napig, hogy az Isten meg változhatatlan kegielmenek, es örök ke valo életűnknek erősege es zalaga legien.

*K: Hani dolgot ad az Christus elönkben
ez vaczoraban ?*

F. Első az lathato iegiek, az kenier es az bőr, melliekben az mi lelkűnknek etele es itala, az bűnnek boczanattia, es az Christussal valo eggiesülésűnk, az hit által ielen tetik. Másik az aldas, melliet a ő. Pal neuez halaadafnak. Ez aldas nem egieb, hanem az keniernek es bornak ez tífcre valo bentelese es rendelese, hog' Christus testenek es vere nek peczete legien, es ezzel az közönseges keniertől es bortul meg ualastasek. Harmadik az Christus teste, az meliben ű magat az mi bűneinkert meg aldofta, es ezo kaert az test neuezetin az eges valtság enterik. Negyedik Az Vr halalanac emlegetese es hirdetese, meli nem egieb hanem az Christushnak tulaidonitani az mi iduősegűnknek erdemlő es fizető okat, es est az io tetement az Istentől diczirettel es halaadafsal venni.

Miert

K: Miert zerzette az Christus az vaczorat kenierből es borból?

F. Hog' ez közönséges es eltető allatokból meg bizo-
nicza az ű hozzánk való búnetlen es taplalo kegyelmet.
Mert mikeppen az kenierrel, es az borral az mi testünk
taplaltatik, azonkeppen az Christusban meg ielentet ke-
gielemmel az igiretek ferint, a mi lelkünk tartatik es meg
eleuenittetik, mint az Christus tanit: Az en testem valósa
gós etel, az ki ebik az kenierből, melliet en adok, soha
meg nem ehezik, mert en vagiok az eletnek keniere, az
ki az eghből le szállottam.

1. Joh. 6.

K: Magiarazd meg niluabban az iegiek mikeppen eggieznak az iegizendőuel?

F. Először az keniernek tördelese, iegizi az Christus tes-
stenek romlasat es fenuedeset az mi búneinkert, ki igaz
leuen az hamisakert atokka lór es bűn ronto aldozatta,
hog' mi ű általa Istennek igazsaga leñenk. Másodszor hog'
azon kenier oštogattatik minden hiueknek, ezzel az ie-
lenterik, hogy az Christus aldozattianak ereie minden hi-
uekre egienlőkeppen, es semeli valogatasnelkül ki arad,
Harmadszor, hog' azon kenieret vesűk es ebűk, ezzel pel-
dastatik, az Christussal való eggiesűlesűnk, az meli leűen
az igaz hitnek általa, melliel mindniaian az eg' fűhöz az
Christushoz kőttetűnk, hog' ű belőle mi reank, minden
lelki iok mint eg' kűtfőből sarmazzanak. Erről mongia
a s. Pal: Lakozik ti bennetek az Christus az hitnek al-
tala,

1. Pet. 2.

2. Cor. 5.

1. Pet. 2.

Eph 3.

*K: Kelle mindeneckel közlemi az kenieret
es az bort az vaczoraban?*

Add 2

Az

F. Az Christus mind az kettőt egíarant östögatta az tanituanioknak, es ezen rendelest az s. Pal az Corinthusbelieknek aggja, mellíel ást íelenti, hog' mikeppen az Christus teste meg rontatót, es vere ki ontatót, nem csak az Apostolokert, hanem minden híuókert: azonkeppen az íegietis minden rendbelieknek egeflen kel adni. Hat az Papistak az Christus rendelese ellen vetkeznék, akik, á mint úk sólnak az Vrnak vaczoraíat, csak eg' semel' alat adgiak az kősegnék, es az íegínek masik refet, az bort ú túlók meg vonák, es vg' tanítanak, hog' az testel eggíút vagion az veer, azert nem sűkseg az bort adni, de atkozót okoskodas, acki az Istén ígeíenek es rendeleseinek ellene vagión,

*K: Mit kel itilni az vaczoranak
Keníeréról?*

F. Iollehet az Christus östögatta az vaczórát kouafstalan keníerrel, mind az által erről nem adót semmi paranczolatot. Honnet az íras csak vg' tanít, hog' az keníeret vette, de minemű keníernek kellett lenni, arról semmit nē emlekezik. Touabba az kouafstalan keníernek etele neszet az törüennek arniekara, meli mostan meg sűnt. Anakokaert kereftieni sabadságban vagion valaminemű keníerrel akarunk elni, csak hog' az baluaniozas ettúl ta uoli legien. Az Papistak ostiaíauál pedig az kēreftien embernek az Vr vaczoraíában nem sabad elni. Első oka ez. Mert az s. Pal es az Euangelistak ást íriak, hog' az Christus keníeret adót, es ostíat nem sűtót, es ollían keníeret östogatót, az minemíuel közönseges sokas ferint akkoron eltenek. Az ostia pedig noha lűtből czínaltatik, mind az által anníra el vekonítatik, hog' az testnek taplalására
min

mindenestül fogva alkalmatlan leſen, es meeg az kenier-
nek neuetis meltan nem viſelheti. Szükség azért az Chri-
ſtusnak peldaiat ebben köüetni, es az közönſeges kenies-
ret meg tartani. Maſodik, az Iſten nem akar tiſteltetni
emberi talalmaniokkal. De az oſtiat az Papa rendelte,
hog' ez vekoni allat kőnniebben teſte változhatnak. Az
ert az Iſten ezzel nem akar tiſteltetni. Harmadik, Az oſ-
ſtia az baluaniozafnak vg' mint ieſe volt, mert ezt min-
den Miſében meg varaslottak, az íget rea ſugtak, es az ű
hamis velekedések ſerint Chriſtus teſteue csináltak es Iſ-
ſten gíanant imattak. Ez azért vg' mint az Antichriſtus-
nak billiege volt. Hat mikeppen az Iambor firſiu nem ke-
dueli az ű ſeleſegen az paraznanak aiandekat es ruhaiatt
Azonkeppen az Chriſtusis az Beliállal őſue nem ter, es
az Antichriſtus ſőrzefet ſemmikeppen nem íaralhattia.
Hog' pedig ez baluan' imadaſra valo legien meg mutat-
tia az neuetis. Mert Hoſtianak az az aldozatnak híiak, es
aſt írílik hog' ebbē az Chriſtust naponkent meg aldozak.
Az formais ezent mutattia, mert erre ſetűlet kepet csinál-
nak, az Iſtennek paranczolattia ellen, ki meg tiltotta, hog'
ſēmi haſonlatofagot ne ciznallíúk es aſt ne ímadgiunk.
Ezokaert az Prophetaknalis az Iſten az híueknek aſt íz-
geri, hog' az baluanioknak neuetis ki vonſa az ű ſaiok-
bol, es az bűdős huſt ki írtia az ű fogok kőzzűl. Azert
az baluaniozafnak ſemmi módgianak, az kőróſtienek kő-
zót meg nem kel ímaradni. Negiedik. Az ieg'nek ez az
iegizendőnek valami haſonlatofagbol egiezni kel: De
oſtia az Chriſtus teſtenek eltető ereieuel nem eggiez, mi-
ert hog' nem taplal. Azert nem illik ezzel az vaczorabā
elni, mert az Iſten az ſent iegiet közönſeges taplalo allat
bol ſerzi, mint az kereſtſeget azon vízből az mellíel elz-

Aaa ;

űnk,

ünk. Az vaczoratis nem valami külömböző kenierből, hanem azonbol, a' melliel napönkent taplaltatunk, rendeli, hog' ezzel meg jelentse, az ű hozzánk való attiai io voltanak búnetlen ki aradafat. Azert az vaczoranak kenieret, nem az külső formauál kel meg valasztani az köszönseges keniertül, hanem csak az iedzefel, az melliet visel az Christus testere nezue. Ezekből meg jelentetik, hog' noha az miből az ostia czinaltatik, Istének io terétet allattia, mind az által az botrankoórató forma es az baluaniózas oli vta latofsa tette, hog' ezzel az kereftien ember s, iegy heliet semmikeppen nem elhet io lelki esmerettel. Mert noha az tistának minden tista, es Istennek semmi teremtet allattia meg nem vetendő, mind az által valami az baluanióknak aldoóstatot, azon helien es azon vegre es azon baluaniózo, formaban az kereftien azzal nem elhet. Honnet ez követ közik, hog' akik az ostiat oltalmaznak, az Euágeliű mellett nē iarnak egienessē, hanē az Antichrūs fele santalnak.

K: Mikeppen mondatik az kenier,
Christus testenek?

F. Erről eleitül foguan sok viűsa voniasok es külömböző ertelmek voltanak az bölczek közőt, sőt az Antichristus az Vrnak vaczoraíat rettenetes baluaniózaíra fordította. Első ertelem azert az Papistake, akik aít tanítottak, hog' az igenek mondása által az kenier Christusnak termetet berint való testeue változik, es ez vtan az ostiat, mint az Istent vg' imadgiak, sőt aít kialtiak, hog' az keniernek csak az külső sīne marad meg, de az allattia el változik. De ez fele el fordult elmeiű emberek tapasztalható hazugsagot oltalmaznak. Mert valami más allatta változik, külömböz az előbbitül, mind allattiaual mind tulajdon

don

donfagual, mint az Moses palczája kigíoua változik. Az Christus az vizet borra változtatta, es az utan mind ereíuel, mind izíuel külömböz az víztül. Így az Loth felesége so baluannia leßen, es az emberi természetet semmi rezből meg nem tartia. De az kenier ha házbor az is get rea mondanak: is azon előbbi allattiat es izit tartia meg. Hat semmikeppen teste nem változik. Peldanak okaert, az fel tetetet czeger az ű allattiaban nem valik borra, hanem csak tístiben változik meg. Így az kenier allattiaban, semünkkel lattiuk, hog' semmi változas nem esik, hanem megh változik az ű tístire pezue, hogy az mely köz kenier vala, immar Christus testenek iegiet visellie. Masodik ertelem azoke, az kik ált hirdetik, hog' az kenier az Christusnak valóságos teste, es az kenierrel, auagy az kenierben, auagy az kenier alatt, nem ieg' érint, hanem alatt érint ielen vagion, es minden veuőkkel köz öltetik. Ez ertelmet sok fantalan erősegekkel, es ez mellet tűzzel, fegyuerrel es tömlőczel akariak megh erősíteni.

I. ELLENVETES

Az Christus bezedebéz semmit nem kel ten=
ni : De az Christus ált mondotta: Az kenier en testem, es nem atta est melleie. Az en testemnek iegye : Hat az kenier valoba Christus teste.

F. Az Christus besedenek igaz magiarazattiaual, semmit nem adunk az ű igeiehez, hanem az homalios besedeket niíluabban valo ígekkel magiarazzuk, az sent írásnak folíasa érint, mint az Christus, vtnak, áitonak, sölőrdön
kenek

kenek, es botrankozas kőuenek mondattatik, de nem aliat érint, hanem csak hasonlatossággal: Így az Hufuet, barani Christusnak mondattatik, nem hóg' az baran' aliat érint Christus volna, hanem hogy az iőuendő Christusnak peldaia es vezerlő iegie volt. Hat nem csak az igekre, hanem kiuallikeppen az ertelemre kel nezní, es az írásban valo íolafnak módgiat es íokafat kel kőuetní. Touabba ez ellenuetes ű magokat pirongattia. Mert az Christus soha nem mondotta, hogy az kenier valofagos teste legyen, auag' penig az kenierrel az ű teste íelen legiē. Hat az igekhez heaban ragafkodnak az Christusnak es a derek íent írásnak ertelme ellen.

II. ELLENVETES.

Azt vezük az vaczoraban az mi adattatott crettünk: Da az Christus teste adattatot, nem az iegyző kenier: Hat nem az pufsta auagy íedző kenier adattatik, hanem az Christusnak valofagos teste?

F. It az iegiet az iegizendőuel őíue zauariak. Mert mind az kettő adattatik, de kőlőmb módal. Veffük az kenieret, vg' mint az Christus testenek bizonios peczetit. Veffük az Christus testetis minden íauaiual egietemben, de lelki íaiunkal az igaz hitnek általa, mellíel a Christussal eggiesűlünk, es ű benne neuekedünk. Igaz azert ez hóg' az kenier, az Christus testenek, mel' erettünk halakra adattatot, peczete es zalaga: De ebből nem kőuetkőzic hóg' az kenier Christusnak valofagos teste legyen.

III. ELLENVETES.

Az Christus teste az ísteníeggel eggiesűlt, es

VACZORAIAROL

376

az Istensegnek telliessege ű benne allat ferint lako-
zik, sőt megis diczõitetet: Hat mindenüt az Vrnak
vaczoraiban ielen lehet test ferintis,

F. Az ket termešet az Christusban nem egieledet õsue
es eggik az masik tulaidõnsagat nem võtte maganak, sem,
az emberseg Istensegge nem valtõzõt. Azert az diczõites
fel az emberi termešet nem valtozõt meg az ű allattibã,
hanem az giarlõsag es halandõsag vetetõt el, de mind az
altal, az iras vg' tanit, hog' az Christusnak az eghben kel
lenni, mig nem mindenek helire allattatnak, es onnat var
iuk ütõt el iõuendõnek. Mert à mint valofaggal fel ment,
ig' valoban õt vagion, es onnat iũ el az itiletre. Hat nem
kel ütõt test ferint az Vaczoraban kerelni. Touabba az
minemũ okoskodast az Isten nec iobiabol vesnek, arra ma
sut meg feleltünk.

K: Mit iegiez az Christus teste az irasban?

F. Elõször az Christus teste az emberi termešet melliet
võt az Mariatul, minden tulaidõnsagiual egietemben az
bűn kiuul. Errõl mongia à s. Pal, hog' meg holt az testnek
giarlõsagabol, es hõgy Daidnak maguabol vagyon az
test ferint. Ez testet senkinek ű nem adgia külsõ etelre.
Masodszor Christus testenek mondattatik az Aniasenteg
haz, az lelki eggiesegre nezue. Mert mikeppen az tagok
az fütül viseltetnek, es attul vesnek eletet, azonkeppen az
az Christus feie az Aniasentegihaznak, es ű vele az hi-
ueknek valhatatlan eggiesulesek vagion, mint az fűnek
az eges testel. Harmadszor, az kenier az vaczoraban mon-
dattatik Christus testenek, nem allat ferint, hanem az me-
niere Christus testenek iegiet es peczetit viseli:

Heb. 4.

1 Cor. 13.

Rom 1.

Eph. 1.

Bbb

Mikep

*K: Mikeppen mondod hat az kenieret
Christus testének?*

F. Tíftire es iegizesere nezue. Mert a kenier, az igenek altala rendeltetik erre, hog' Christus teste legien, de nem változással, sem a testnek ielē leteuel, hanem külső es latha to bizonyag tetellel. Ez magyarázatnak pedig, hog' az is rasbol legien helie, sok erősegekkel meg bizonyítatik, mint ez követközendő okokból meg jelentetik. Az első vesseük az Sacramentumnak rebeiből. Mert minden Sacramentumban az iegy es az iegizendő meg választatik. Hat az Vr vaczoraiban is az kenier iegy es emlékeztető peczet, az Christus teste pedig annak valóságos allattya. Ha pedig az kenier az Christusnak természet szerint való teste lehen, nem lehet egyfēr mind iegy es iegyzendő, mint az Corona es az Istap az Kirali bírodalomnak iegye, de mind az által az Istap nem bírodalom sem orfagh. Valakik azért az kenieret allat szerint való testnek mongyak, igaz Sacramentomot nem esmernek. Második erőseg vetetik az sent iegyeknek közönleges tíftékből:

Rom. 4.

Mert minden sent iegy az Christusban adattatot ígireteknek erősege. De az sent Pal vgy tanít, hogy az kőrnülmeltekedes az hitből való igazságnak peczeti. Hat az Vr vaczoraiban is az kenier pecze ti az Christus testének, es az hitből való megh igazulásnak. Mikeppen azért az kőrnülmeltekedesben az iegy allat szerint meg választatik az iegizendőtől, azonkeppen az Vrnak vaczoraiban is, melliet az fel Papísta keréttienek esekben nem akarnak venni. Harmadik erőseget vehetünk az Christus tanításából: aki így szól: Ebt valamen is ber vesitek az en emlékezetemre tegietek. Hat az kenier

az Christus testenek es halalanak emlekezeti. Annak ok-
 kaert nem az Christus allat serint valo teste, hanem az
 egiser valo aldozattianak, es ennek reank aradasanakü
 emlekestető bizonyaga. Negiedik, az vaczoraban le-
 uő masodik ieginek tulaidonsagabol vetetik: Mert az Po-
 har vy testamentumnak mondattatik nem allat serint, ha-
 nem tísti es bizonyag tetele serint, es az mint az nem val-
 tozik verre: így az kenier-is megh marad allattiaban
 es tulaidonsagaban, noha tístiben meg változik. Ha az-
 ert it az test ragok meg engedik, hogy az pohar, auagy
 az poharban leuő bor tísti serint vy testamentum. Akitis
 meg kel búkségkeppen engedniek, hogy az kenier, iegy
 zese serint legien Christus teste. Otödik, Ez is erös bi-
 zonsag, hogy az sent Pal az aldas, auag' megh senteles v-
 tanis az kenieret nem testnek, hanē keniernek neuezı est
 monduan: Aki ez kenierből meltatlan ebik, itiletet vesen
 maganak. Ha pedig allat serint valo test, immar nem ke-
 nier volna. Erre az sült Papistak ast mōngiak, hog' az test
 mondatik keniernek az elebbi allatra nezue, miért hog'
 az kenier Chrüs testeue változot, Az masik rēdbeliek pe-
 dig ast felelik, hog' a finire nezue mōdatik keniernek. Ez
 okoskōdas meg rōtattik ezzel, hog' az iras a b. iegiekben
 foha ez fele változast nē ismer. Hatodik, Ez ertelem meg
 erōsítetik, hasonlatos solafoknak rendiből, mellicben az
 ieg' es az iegizendő az ű allattiaban meg marad. Az hus-
 ueti barani Christusnak mondatik nē változas serint, ha-
 nem az menire az iōuendő Christusnak külső peldaia
 volt. Az püstaban leuő küsiklarol sent Pal ast bizonyit-
 tia, hog' az Christus volt. Mert ütet peldakra. Az külső
 keresfseg vyonnan valo búletesnek ferdeie, miért hog' az
 lelki meg vyulafnak peczetes levele: A minemü solafnac

1. Cor. 10

Titum. 3.

Eph 3.

Heb. 11

Ioan. 6.

Esa. 55.

módgiat azért be vesünk az több sent iegiekben, vgyan
 azont kel esmernünk az Vr vaczorabanis. Hetedik 6. Pal
 az Christus velünk valo eggiesülesenek módgiat sepen
 meg iria ez igekkel: Lakozik az Christus az ti fiueteke-
 ben az hitnek altala. Az hit pedig az lathatatlan iöknek
 erős bizonyaga. Azert mi az Christusnak iauaiban nem
 testi fiaunkal, hanem lelkiuel es igaz hittel eggiesülünk.
 Mert az Christus vgy tanit, hóg' az test nem hasznal sem-
 mit, hanem az lelek az ki meg eleuenit. Az iras azert az
 hitet es az bűnnek boczantattat, gyakorta az etelhez es
 az italhoz hasonlittia, mint az Christus mőngia: Bodo-
 gok akik ehezik es somiuhözszak az igazsagot. Az Esaiasis
 ig' tanit: Iőuetek somiuhözok az vizekre. Az lelki eh-
 seg azert es somiufag, lelki etelt es italt kiuan, melinek bi-
 zonsagara az Christus ez vaczorat ferzette. Niolczadik,
 erőseget kel venni a Christus testenek tulaidonsagabol,
 meli noha meg diczőitetet, mind az által bizonyos heliet
 foglal, mint az iras mőngia, hog' ű neki az eghben kel lē
 ni, mig nem mindenek heliere allattatnak, honnet variuk
 itet az itiletre. Azert test ferint az vaczoraban minden
 helieken nem lehet. Ielen vagion pedig az Christus az is-
 giret ferint, az ű lelki ereiuel es taplalasual az hitnek al-
 tala. IX. Ez ertelem az mi hitünknek 'eggik agaural sem
 ellenkezik, de az ellenkező vallasbol fok ektelen es ifo-
 niu dolgok köuetköznek, melliek az keresztieni hitben
 meg űtköznek: Az kik azt ertik, hogy Christus teste az
 kenier allat ferint, sükség hog' az Papistak változafat-
 is be vegiek. Mert ha az, mi kenier v olt, immar valo-
 fagos test, niluan azza kellett változni. Ha pedig azt
 valliuk, hog' az kenierben, auag' alatta, vagy felette va-
 gion az Christus teste, Istésegge kellett az testnek változ-
 ni,

ni: Mert annak tulaidonsaga neki adattatik. Ezis kővet
kőzik, hog' romlando es vesendő az Christus teste, mel-
liet az emberek fogokkal meg ragnak, es meg emestene-
c. Ha az hitetlenek az Christus testet meg ehetnek, el nem
vesnének, mint az Christus mongia: Az ki ebi az en teste
met es íssa az en veréet, soha meg nē hal. De mierzthög' ez
zek el vesnek, az Christus testet nē esik. X. A Christus
tanítuan az ű testenek eteleről, feddi az Capernaumbeli
seket, hog' külső es vesendő etelről gondolkodnanak, es
ísoniodnanak az veres testnek eteleről, es aít feleli nek-
ek, hog' az test nem hasnal, az az, az testi etel nem adhat
eletet es iduósseget. De az lelek aki meg eleuenit. Ez pe-
dig nem egieb, hanem az Christusnak iduózító kegiel-
me es lelki taplalo ereie, es az bűnből való meg eleuenes-
des, meli adattatik az ű halala es fel tamadása által. Ebben
azert meg valasztia az lelki es az testi etelt, es meg magia-
razza, miczoda legien az ű testenek etele, tudnia illik, az
lelki meg eleuenedes. Ezokaert az lelki etelből nem sűk
seg testet czínalni, miért hog' ez nem hasnalhat az iduós-
segre. XI. Az kereszteleő Iános ű magat az Christustul ez-
zel valasztia meg, hog' ű vízzel mosogat, az Mészias pe-
dig keresztele sent lelekkel es tűzzel. Ahol aít ielenti, hog-
az tanítok az külső ieginek szolgálai, de annak valófogat űk
nem adhattiak, hanem aít kel venni az Christustul, ebből
azert az kővetkőzik, hog' az V. vaczoraibanis az taní-
tok az ieginek sáfari, es az példazo kenieret oítogattiak,
de az iegizendőt, auag' az testet, es az bűnnek boczanat-
tiat az Christus adgia az igiretek serint az hitnek általa.
XII. Az mikeppen az Attiak őttenek es ittanak az Chri-
stusbol, miis azonkeppen esűk az Christusnak testet. De
az Attiak ettek az lelki etelt az Mannat, az mennire az

igírtetett Christusnak peldaia volt, es miért hogy csak az ígíet vette sokan ű közzűlők el vésenek. Hat az vasczorabanis az kenier az Christusban adattatott lelki ioknak lathato bizonyaga, es az miképpen az kőfikla es az Manna allat ferint nem volt Christus, hanem csak mutató ieg', azonképpen az kenieris nem valofagos test, hanem vésérő es igazgató ieg' az Christusnak testere, es abban kereset lelki iokra. XIII. Az mit az Christus fel vet es megh seget, vgyan azont atta az tanituanioknak etelekre. De az iras vgy tanít, hogy az kenieret fel vette es megh segte, nem az ű testet. Hat az kenieret atta külső életre az tanituanioknak. XIII. Valami az embernek fáián be megien, vésendő es ki vettetik, mint az Christus tanít: Az Christus teste pedig nem vésendő, Hat az Christus teste az embernek testi fáián be nem mehet. XV. Ha az kenier az Christusnak valofagos teste, fűkseg hog' elő test legien, es eges Christus lelekből es testből. Ha pedig illien lefen, az kenieret imadni kel. De az kenieret imadni rettenetes baluaniozas: Hat az kenier nem lehet Christusnak valofagos teste, hanem annak bizonyaga es ígíe, es mint az kirali palczat nem tístelheted vgy mint a kirali semeliet, azonképpen az kenieret vradnak es imadan donak nem monthatod. XVI. Valaki az Christus elő testet meg rontia es meg efi, gilkos az. De a test ragok meg akariak fogokkal rontani es enni az Christus testet. Hat ezek Christus gilkosi ígiekeznek lenni.

*K: Miért aggya az iras az iegizendőnek
neuet az külső iegyre?*

F. Ezzel meg bizonyítatik az Isten lathatatlan ígíetis nec erős es alhatatos volta: Mert az Isten a mit az igenek
altala

VACZORAIAROL.

382

altala mutat, minden ketsegnelkül az hiueknek még ag-
gia. Ezert mongia az iras, hog' az Isten az ű aiandekít es *Rom 12.*
igiretit meg nem banhattia. Hat Isten meltosaganak elle-
ne volna, ha az iegiek, mellick Istennek peczeres leuelei,
űressek es hasontalanok lehetnenek.

K: Hami fele etel vagyon az vaczoraban?

F. Eggik külső es testi, meli az iegieknek vetele. Ez ű
magaban senkinek örök eletet nem adhat, mint á s. Pal az *1. Cor. 10.*
Attiakrol bizonyfagot tesen, hog' az lelki etelt vőttek, de
mind az által az Istennek kedue nem mindenekben tel-
liesedet be. Lelki etelnek mőgia penig az Mannat, az me-
nire az lelki keniernek, es az Istennek velek kötöt igire-
tinek, külső bizonyfaga vőlt, noha ők az ű hitetlensegek
miat ennek valofagat el nem vehettek. Masodik etel lelki,
mely nem egyeb, hanem az Christussal valo eggiesüle-
sünk az hitnek altala. Ez hit teszi azert az Christust es az *Heb. 11*
remellendő iokat ielen valokka, es ennek oly hosšu keze
vagyon, hogion sinten az Christusig eer, hogy ez által az
Istennek az Christusban rekestetet kenczei mi reank ara-
gianak. Eb ből azis meg ielentetik, hog' az hitetlenek nē
vesik az Christus testet, mert ebben elet vagyon, es csak
az lelki faial az igaz hittel vetetik. Hat az hitetlenek csak
az külső pufsta iegiet vesik, es az Christus testeben resek
nem lehet.

K: Miert mondatik az Pohar vy

Testamentumnak?

F. Mert az poharban leuő bor, emlekestető bizonyfaga
az Christusban töt igiretnek az mi bűneink boczanattia,
es örök eletünknek meg adasa felől, melliet az Christus
az ű halalauat meg erősitőt. Mert á mint s. Pal mongya,
Szűk

Szükség hogy az testamentum teüőnek halála iarullyon melle. Hog' pedig borral oštogatta az vaczorat, az Christus mondasabol meg bizonittatik: Nem isom többbe ez földőnek giümölcszeből. Itt is az Papistak az Vr szerzetet meg vtalliak, es az borhoz vizet egielitenek, miért hogy az Christus oldalabol uer es víz farmazot ki. De ez fele okoskodas, sem az Vrnak, sem az Apostoloknak esekbē nem iutot volt. Azert az keresztien embernek sem illik köuetni. Touabba az bornemisszakrol, es az kik ol' tartó manban laknak, hol borral nē elhetnek, ast kel itilni, hog az minemű italnak neme nalok vagion, azzal az bór helyet elhetnek, De ahol bor talaltatik nem szabad meg valtoztatni, hogy az io italnak neme, az lelki es böczületes italnak peczetí legien.

K: Miczoda az Testamentum?

Gen. 17:

F. Az Istennek kötése, melyben az embernek igiretet tefen, es visontag ennek engedelmesseget kiuannia, mint az Abrahamnak igir. iEn te Istened lebek; Te pedig iary en előttem, es leg' tőkellertes.

K: Hani fele az Testamentum?

Hier. 31.

Acto: 8.

Gen 22:

Gal. 4:

F. Az iras ket feleről emlekezik. Eggik ô másik vy. Az ô Testamentum Istennek kötése az Isráel nepeuel az Mosestul ki adattatót töruen' es rend tartasok serint, hog ezzel az nepet azű tisteteletire tanitan, es emlekeštetne az iőuendő Mefsiafrol, az kiben ez földnek minden nemzet segi meg aldatnanak. Az vy testamentum pedig az Istennek büfeges kegielmenek ki aradasa az Christusban, me eliben igirtetik minden valasztottaknak bűn böczanattia, megh igazulas, es örök élet, az hitnek általa. Az vy testamentumbā pedig imez neg' dolog foglaltatik be. Első az kegiel

kegyelemnek igireti, meli az Christusban ielentetet meg.
 Masik az hit, mint az iras mongia Abrahamrol. Hin az *Gen 15.*
 Istennek es ez ű neki megh igazulafra tulaidonittatek. *Rom. 4.*
 Harmadik az engedelmeiseg, mel' az Istennek kedue als
 dozattia. Negiedik az külső ieg' meli az Istentül igirtet
 et öröksejnek peczetes leuele.

K: *Hani külömbsej vagion ez ket Te-*
stamentum között?

F. Első. Az ő köttetet az ő embernek ereiere, es ez als
 tal erőtlenne lefen nem ű magaban, hanem az embernek
 elegtelensegeert. Az vy pedig az Christusban igirtetöt
 kegyelemē epitetöt fel, es ű bēne veghez megien. Maso-
 dik, Az ő melle adattatak, az Ceremoniak, es az Mofestül
 feresztetet rend tartafok, es ez igat az Attiak is nehezen
 viselhettek el. De az vyban minden effele peldazo arnie
 kok meg süntenek. Harmadik az ő az embereket sülte az
 rabfagra. Az vy pedig szabadfagra. Negyedik az őnak
 solgaia volt az Mofes, de az vy auag' az kegyelem es az
 valóság, az Christus által adattatöt. Ötödik, az őban iöuē
 dö dolgoknak peldazo iegiei voltak. Az vyban pedig
 az be telliesedet igirenek iegiei vannak. Hatodik külö-
 mbsej. Az ő testamentum az oktalan allatoknak vereuel
 erősttetet meg. Az vy pedig amaz artatlan barannak dra-
 galatos vereuel peczerteltet meg. Hetedik az ő testamē-
 tum bizonios nepet kötelezet. Az vy pedig semeli valo
 gatasnelkül minden hiuő poganiokra ki arad. Az vr va-
 czoraia azért ennek az vy testamentumnak peczeti, meli
 ról az Isten az Prophetak által töt volt igiretet, mint az
 Esaiasnal mongia: El iū az Sionból az szabadito, es az Iāz *Esa. 59.*
 coknak alnokfagit el vesī. Es ez ű vele az en kötesem,

Ccc

mi

Rom. 11

Hier. 31:

Heb. 8.

mikorön az ű bűnöket el vesem. Az Hieremiaszialis ér-
ről szól: Ime el űnek az napok, es be telliesitem az Israél-
nek es az Iudanak hazan az en kötelemet, nem az testas-
mentum ferint, az melliet törttem az Attiakkal: Adom az
en törüeniemet az ű biuekben, es lebec ű Istenec, űk pedig
Iesaeek en nepeim.

*K: Hani vege es bagna vägion az Vr
Vaczoraianak?*

F. Először emlekeştet az iduölseggnek erdemlő es fizető
okarol, az Christusnak engesztelő aldozattiarol, mint ez
igekben meg ielenti: Est tegietek az en emlekezetemre.
Ez emlekezet penig nem csak az lőt dologra nez, hanem
az hitetis be foglallia, melliel az Christusnak iauat el ves
űk. Masodszor emlekeştet az vy testamentumrol, auagy
az Istennek Christusban ki ielenteter hozzank valo io-
kedueröl. Harmadszor emlekeştet az bűnnek boczanattia-
rol, mel' az Christus aldozattianak gümölcze, mint ez i-
gekkel megh bizonittatik: Ez pohar vy testamentum az
en veremben, ki sokaknak bűnöknek boczanattiará ki-
ontatik. Negyedser, Az mi hitűnket erőlsiti az lelki igia-
retek felől. Otödik, emlekeştet az igaz attiasiuu feretete-
ről, mert azon eg, kenierből esűnk, eg' poharbol isűnk,
egy Attiánk, eg' közbeniaronk, es eg' örök életűnk vä-
gion. Erről mongia a b. Pal: Sokan egy test es egy kenier
vagiunk, es mindniaian eg' kenierből refesűlűnk.

1. Cor. 10

*K: Mikeppen kel az embernek ű magat
kesíteni az Vr vaczoraianak vetelere?*

1. Cor. 11

F: Erről b. Pal ig' tanit: Meg proballia az ember ű ma-
gat, vgy egiek ez kenierből, es vgy igyek ez poharbol.
mert

Vraki proballia

Hani dologban

Hirontas

Vaczorának

Hozzánk

Hozzánk

Hozzánk

Hozzánk

Hozzánk

Hozzánk

Hozzánk

Hozzánk

Hozzánk

Hozzánk

Hozzánk

Hozzánk

Hozzánk

Hozzánk

Hozzánk

Hozzánk

Hozzánk

Hozzánk

Hozzánk

Hozzánk

Hozzánk

Hozzánk

Hozzánk

Hozzánk

Hozzánk

Mert valaki probalás nélkül efi és iſſa, itilletet veſen ma-
ganak.

K: Hani dologban vagion az probalas?

F. Haromban, Először az ertelemben, hog' az ember az
ſent vaczorának tickos ereiet es meltofogat erceze, az Iſtē
nek hozzánk való ſerettetiről, az Chriſtusnak engeltelő
aldozattiarol, az bűnnek nag' voltarol, böczülettel es Iſ-
teni felelemmel, az ſ. Ieginek vetelenek előtte es vtanna
elmeleggiek. Maſodszor al az igaz hitben, melliel az lat-
ható ieginek valofogat el veſſük, es az Chriſtusſal vg' eg-
giesülünk, hogy immar ű ellien mi bennünk es mi ű benz-
ne. Ez hitnelkül az vaczora nem haſnal az embernek, ſőt
inkab artalmara es karhozattjara vagion. Harmadſor al
az vy es kereſtzeni életnek köueteſeben, az kegieſegben,
az igafſagban, az iozanſagban es az attiaſui ſerettetben.
Azert ol' ſandekkel kel vennünk az Vrnak vaczoraiait,
hog' ez vtan lelkünk eſmereti ellen az bűnben ne ellünc.
Touabba az itilletnek es az karhozatnak nem az ſent ieg
ſerző oka, hanem az emberekben való hitetlentſeg, mely
mind az iget ſmind az ſent iegiet halálra fordította.

*K: Kelle elni az Vr vaczoraiaual min-
den időben?*

F. Ez kerdeſről ſűkſeg igaz ertelmet venni. Mert ez
moſtani időben tamattak oly teueligő emberek, kik aſt
hirdetik, hogy az Chriſtus az vaczorat csak az Apoſtō
loknak ſerzette volt, es ezzel űket az köueteſegre keſitet-
te, moſtan penig nē volna helie ā hiuek kőzöt. De ezeket
ā ſ. Pal tanitafa meg hamisította, ki az vr vaczoraianak ve-
telet az Vrnak ſerzefe ſerint rēdelte ā Corinthusbeliek kő-
zöt, es eſt mōdotta, hog' valamenifer veſik az vrnac hala-

lat emlegessek es hirdessek miglen el iu, meliben ast is ielenti, hog' az vaczoraual nem egiser, hanem sokfor es gia korta kel elai. Annak felette, hogy ez vaczorat bukleg meg tartani, mind vilag vegezeti, Mert mikeppen az tesstamercumnak vere, minden idobeli hiueket meg mosogart az bunbol, azonkeppen az sent ieg' is mindenekre es gienlokeppen tartozik.

Az Aniaszentegyhaznak NIOMORVSAGAROL.

K: Miczoda az niomorusag?

F. Az Istennnk igazsaga serint az emberekre boczatatot haborusag az bunert, meliben meg mutattia az bun ellen valo haragiat, es az hiueket tanittia az alazatossagra, giakorlia az hitben es indittia az segitseguil valo hiuafra, hog' ez által ez vilagtul uket el bakaftuan, kesicze amaz terhes diczosegnek el vetelere.

K: Hany fele az niomorusag?

F. Az regi bolczek es kiuallikeppen az Gorogok azoka ra es vegere nezue, az niomorusagot neg' felenek mondotak. Eggik engeztelo, masik bizonsag teuo, harmadik bun tetö, negiedik probalo, melliekröl a 6. irasban eleg bizonsagok vannak.

K: Miczoda az engeztelo niomorusag?

F. Az Christusnak erdemes es kedues aldozattia es fizetese, meliel igaz leuen senuedet egyber az bunokert, hog' minket az Istennel meg bekeltetne, Ennek pedig okairol boltunk az Christusnak senuedeseben.

Mi

K: *Miczoda az bizonyfag teuo niomorusag?*

F. Az igaz tudomani vallasanak verontással es halállal valo meg peczetlese es erősfítése, meliről az Dauid ekkep *Pfal. 116.* pē tanit: Bőczülletes az Vr előt az ű sentinek halala. Az ű. Palis az ű halalat aldozatnak neuzei. Mert az ű űenuede: *2. Tim. 4.* se Isten előt kedues volt, es az ű rea bizot Euangeliumot ez által igaznak lenni bizonyította. Effeie draga űenuede nek első oka az Istennek tífetsegere nez. Masik az tudomannak meg erősfítésere. Harmadik az erőtlenségnek batorításara, kik az senteknek peldaiokkal indittatnak a tudomani' mellet valo űenuedefre, mint ű Pal mongia, hogy *Phil. 3.* fok attiafiak az ű fogfagabol batorfagot veuen, felelem nélkül mertek az Istennek igeiet follani. Negiedfer ez testi életnek el vefítéseuel bizonyfagot történek az iőuendő örök eletről, mint az Christus mongia, hog' aki életet ű *Luc. 17.* zrette el vefti, az életre fűli ast. Sz: Palis ez testi es ifsoniu *2. Timo. 4.* halal ellen magat bífattia' amaz diczőségnek Coronaia: ual, es az örök elettel, mel' mast az Christusban el reites tet, es őristetik az egekben, es erre nezue az űent Pal az ű halalat nierefegnek mongia.

K: *Miczoda az büntetü niomorusag?*

F. Az Istennek keferues ostroma, melliel igaz itéleti fefrint, bizonyios vetkeket, saniargattia az hiueket, hog' ennek általa meg tericze az bűnből, es kőuetkőzendő nagy iob esetek ellen oltalmazza. Erről fol az Nathan Prophesta az Dauidnak: Miert hog' eēt czeleketted, es okot attal az Iehona gialazattiaara, az fegiuer ki nem tauozik az te hazadbol. Az Ionasis el futuan okot ad Istennek az bűntetefre. De az hiuekben ez fele ostrom nem karhoštato, hanem oktato es tanito.

K: *Miczoda az probalo niomorusag?*

F. Az Istentől az hiuekre boczattatot ostor az ű actiai kegielmefsegeből, melliel az bünt ű benne fogiatria, es az ű aiandekít neueli, hog' ez vilagtul el fakaduan, az idő uendő eleinek kiuanfagara inditassanak. Erről lép pelda az Iobnak elele ki noha Isten felő volt, mind az alral nag niomorusagok ala vettetet, hog' mint az tibe arani, az tűz ben meg probaltatnek.

K: *Miczoda okai vадnak az nioz morulagnak?*

Rem. 9.

F. Első erdemlő oka az mi búleinknek esete, melliel az egeš emberi nemzetre minden fele vesedelmet es halalt hoztak. Masodik indító oka, az naponkent valo sok veta kek, az első es az masodik tabla ellen, melliekkal az embe rek az űnőn feiekre vonfak az Istennek haragiat, Harma dik külső büntető oka, az Istennek igaz itéleti, melliel vg mint ez vilagnak itelő bíraia, az verkekert az embereket veri sok fele ostoríual, mint a Propheta mongia. Ninczen

Amos 9:

oli gonóš az varosban, melliet az Vr nem czelekednek. Negiedik. Az niomorusagnak első eskőze az Satan, ki a büntetesben solgal az Isten igazsaganak, mint az Ioboth haborgatta az Isten engedelmeből, az tanituaniokat is meg rostalta. Masod rendben vadnak az ellenfegek, kik az Istentől indittatnak fel az embereknek büntetefere, mint az Prophetanal mongia: El kešítette az Iehoua az ű aldozattiat, es meg sentelte az ű hiuatalosít. Erről mongia az Esaiast: Fel emeli az ű zafloiat az népnek, az ki mese va gion, es súuolt neki az földnek hatarira, es hirtelenséggel ielen lešen. En paranczoltam az en senteltimnek es az en vitezimet hittam, az en haragomnak el kőuetefere, kik az

Soph. 1.

Esa 5.

Esa. 13:

en

én diczösegemen örülnek. Az ellenfegek azért Isten haragjának vesei, és ű tñle küldetnek az pusztításra, mint az Esaiasis hasonlatossaggal esit bizonittia: Nemde az bekercze diczekedhetike az ellen, az ki ű vele vaag, auagy az füres az ellen, az ki űret vonsa? Az palcza, az ki te kezeden vag'on en haragom. Ezokaert az Isten mondattatik az ellenfeget zablan hordozni, az ű akarattia ferint. Harmad rendben vadnak az oktalan allatok, kik Istennek fogalnak az büntetesben, es hatalmasok az Istennek ereieböl, mint az faskak es egieb fergek az testi eledeleknek meg emesteseben. Az kegyetlen Pharaóra az bünigókat boczattia, az keueli Herodest pedig az tetuekkel eteti meg. Ezzel meg mutattia minemű erőtelen es hasontalan legien az ember ű ellene.

Esa. 16

Esa. 37.

4. Reg. 19.

Acto. 14.

K: Az hiuek zenuedese erdemlie az örök eletet?

F. Miert hog' az örök elet Istennek aiandeka az Iesus Christus által, senki az ű zenuedeseuel, ok ferint ast nem nierheti, mint sent Pal tanit ez igekkel: Nem itiltem, hog ez ielen valo niómörufagok egienlök legienek amaz diczöseghez, az mel' minekünk meg ielenendö.

Rom. 8.

I. ELLENVETES

Szent Pal ugy tanit, hogy az egy zem pilantafig valo haborufag örökke valo terhes diczöseget hoz, melliet az sent Iacob is ez igekkel erősit: Bodog firfu, az kiel zenuedi az kesertetet. Mert mikor meg probaltatik, el vesi az diczösegnek Coronaiat. Hat az hiueknek zenuedese, valami

2. Cor. 4.

Iacob. 1.

AZ ANIAZENTEG,

mi rezből erdemli az örök életet?

Mat. 14.

2. Tim. 3.

Matth. 16.

Col. 3.

F. Az írás az hiuek fenuedesének nem ok berint tulajdonítia az örök életet, hanem csak külső kešites berint, mert az niomorusaggal tanittatnak ez vilagnak meg vta lafara es az iöuendö bodogfagnak keresesere, mint s. Pal tanit, hog' az Istennek örfagaban, sok niomorusagok által kel be menni. Mint peldanak okaert, ez vilagi gazdag sag gotis sok vesedelmes vtrakon kel giüiteni, de mind az al tal ez nem berzö oka az gazdagfagnak, hanem külsö eskö ze: Ig' az örök életnek meg nieresere, költsleg az Isten tül adattot igaz hit, de ez mellet sok niomorusagok vada nak, mellieken ha által nem megüinc az örök életben nem iuthatunk. Mert valakik az Christusban kegiesen akar nak elni, azoknak üldözefeket kel fenuedniek, mint az Christus mongia: Az ki engemet akar köuetni, tagadgia meg magat, vegie fel az ü keresit minden nap, es köuef sen engemet.

II. ELLENVETES.

Szent Pal az ü zenuedesének baznarol így tanit : Be töltöm az Christus fenuedesének maradekit (auagy fogiatkozasit) az en testemben. Hat az sentek niomorusaganak erdeme vagon

F. Az Christus ketkeppen fenued. Elöször ünün magas ban, az menniere az Aniafentegihaznak feie, es engebre lö aldozat az eges vilagnak büneiért. Erre nezue az Christus fenuedeseböl semmi hatra nem maradot, mert a mint s. Pal tanit, egiser valo aldozattiaual mind örökke tökelle tesekke töt. Masodszor az Christus fenued az tagokban, kikre nezue az Christus fenuedese nem ment veghez, ha nem

sem ü bennük fenued
mint az Palnak monda,
s Saule miért üldöz engem
Christus fenuedesine
mint, haem az menire
teki tagjai, kik az Chri
stus fenuedesben ü vele örö
III. EL

Matth. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

It meg kel vala
kekötünk. Mert az Chri
stus fenuedese peni
tezel, melliel az hiuek
mellet, minden haboru
phelusbeliekis inri ez
ne fakadgintok az en ni
tek fenuedek, es ez vne
mongia malutis, hog' a
git vellei.

K: Micsod

F. Elöször az bünö
goknak kufie. Eröl
iargatnak tegedet itele
artatlanak lenni. Az
merni es lirani az ü b

nem ű benne űenued naponkeert mind vilag vegezetig,
mint az Palnak monda, mikor az hiueket kergetne, Saul
le Saule miert űldöű engemet? Annakokaert az hiuek az
Christus űenuedesinek maradokit be töltik nem fizetes űe
rint, hanem az menire az űenuedes által bizonittiak, hog'
neki tagjai, kik az Christus keresziben reűesek, hogy az
diczöűegbenis ű vele örökösök legienek.

2. Tim: 2

III. ELLENVETES.

Masutis így szól az zent Pal: Mindene-
ket el űenuedek az valasztottakert, hogy űkis iduö
züllienek, azért az űentek űenuedese hasznos egie-
beknek az iduöűlegre.

2. Tim: 2

F. It meg kel valasztani az űenuedest, meliröl oda fel em
lekestünk. Mert az Christus halala az bünert valo fizetes
az űPal űenuedese penig az tudomanrol valo bizonűag-
tetel, meliel az hiueket batorittia, hogy az Euangelium
mellet, minden haborusagot el űenuedgienek, mint az E-
phesusbelieketis intí ez ígekkal: Kerlek titeket, hogy el
ne űakadgiatok az en nio morusagimert, mellieket ti erete
tek űenuedek, es ez tinektek diczöűegte kre vagion. Ezert
mongia masutis, hog' az ű testeiben az Vr Iesusnak bellie
git viseli.

Eph: 3.

Gal: 6.

K: Miczoda vegei vadnak az nio-
morusagnak?

F. Elöűör az bünröl emlekestet, mel' minden haborus-
goknak kutűeie, Erröl mongia az Prophetanal. Meg űan-
iargatlak tegedet itéletben, hog' te magadnak ne latralsal
artatlannak lenni. Az Dauidis az vereseg ytan kezdi es-
merni es siratni az ű bűneit, meliböl az Istent igaz itilö

Hier: 32

Ddd

biro

bironak vallia ^{est monduan}: Igaz vag' te Vram, es igaz az te itileted. Masodik. Az Isten az niomorusagok által az külső embert rontia, az keueliseget, az irigiseget, es esgieb fele vetkeket fogaattia, hog' az belső embert es az ű lelki aiandekit, az hitet, az remenseget, az bekefeggel valo fenuedest, az bilidseget, es az tista fűből valo kőniör gest eppicze es neuellie, mint az Esaia's mongia: Az giōts relem ertelmet ad, Vram az niomorusagban latogatnak tegedet meg, az haborusag, az meli ű raitok vagion, ű nekiek tanitalok. Az Oseanalis így főt: Az ű niomorusagokban reggel meg keresnek tegedet, mint az s. Dauid is ezen halakat ad az Istennek est monduan: Iol czeleket tel Vram en velem, hog' engemet meg alaftal, hog' megh tanulnam az te igalsagidat, Harmadik ez, hog' az Christus nak abrazattiahhoz hasonlatósak legiünk, kiuel ha eggiūt fenuedünk, ismeg eggiūt meg diczoitettünk. Erről mongia a s. Peter: Ebben örüllietek, hog' az Christus niomorusagiban refesek vattok. Negiedik, Az niomorusag az Isten ferelmének, iōuendō igaz itiletinek, es az mi örök eletünknek bizonyaga, mint az iras mongia, hog' az mely fiat az Attia fereti, meg saniargattia es meg feddi. Visontag az Isten emestō haragianak iegie, mikor az hitetlenseket sok ideiglen nem veri, hanem folni boczattia az ű gonos kiuanfagokban, mint az Prophetanal mongia: Az en bosonkodasom meg fűnik te raitad, es tobbe nem haragsom te read. Az Dauidis est erőlsiti: Nem hallotta ez nep az en befedemet, ezokaert el boczattam űket az ű biueknek kemenfegeben. Ötödik. Sz. Pal illien igekkel tanit az niomorusagnak vegetől: Mikor saniargattatunk az Vrtul tanittatunk, hog' ez vilaggal eggiūt meg ne itiltessünk, Meg tartostattia azert az niomorusag által az hiueket

ket, hogy se ez vilagnak fertelmes bűneiben ne keuered-
gyenek, se pedig az vesedelemben ne essenek, mint a fent
Palnak peldaia meg ielenti, kinek telteben az Isten öf- 2. Cor. 12
tönt adot, az Satannak követit, ki ütet arczul czapdosna,
hogy az ielenesekkel es az draga afandekokkal fel ne fu-
alkodnek, es hogy az Istennek hatalma az ű erőtlensege
altal esmerternek. Hatodik. Gyakorta az Isten az hiue-
ket saniargattia, hogy egyebeknek eleiben peldaul ta-
massa es inczen mindeneket az meg terefse, mint az fent
Peteris mongia: Ha az itilet az Istennek hazatul kezde- 1. Pet. 2.
tik, mikeppen leßen hat dolgok az hitetleneknek? Hete-
dik. Az niomorusagok által meg esmertetik az Istennek
attiai gonduiselese, es az ű neue diczirtetik, mint az Da- Pfal: 49.
uid mongia: Hy engemet segitsegül az te niomorusagod-
nak napian, es én tegedet meg szabaditalak, es te engemet
diczüites. Az 8. Ianosnalis az Christus aít ielenti, hogy Ioan. 9.
az vakon sületet emberben az ű diczőseget akarta az I-
sten meg mutatni.

K: *Miczoda külömhseg vagion az bi-
ueknek es az hitetlenek niomorusaga közöt?*

F: Első, az hiuek az niomorusagnak közepiben, noha
bűnösöknek esmerik magokat, mind az által az Istent ke-
gielmes attioknak hibik lenni, es aít mongiak az fent Iob
bal egietemben. Ha fínten meg őlsis te benned bizom. A
hitetlenek pedig ismerik az Istent az haborusagban ke-
men itilő bironak lenni, sőt ketsegebenis esnek, es az Cain
nal egietemben aít kialtiak, hog' nagiób az ű bűnük, hog'
nem mint az Istennek irgalmassaga. Masodszor, az hiuek
senuednek ez vegre, hog' az Istennek az türesben enged-
gyenek, es ezzel ütet dicziriek. Az Hypocritak pedig

Ddd 2

meg

meeg az ſenuedesből is ű magoknak kerefnek hiű diczõseget Harmadfor az remenſegis nag' külfõmbſeget teſen. Mert az hiuek az haboruſag vtan diczõseget remenle- nek, de az hitetleneknek ſemmi remenſegek nem lehet iõ uendõ künniebfek es vigafalafok felõl.

K: Hany dologgal vigasztallia az keresztien ember magát az niomorufagokban ?

Heb. 12:

F. Elsõ, mert az niomorufag nem törtenetből, hanem Isten vegezeféből esik az hiueken, kinek bűkfeg enged- nünk, mint az lelkeknek Atrianak. Masodik az iõ lelki ef meret, meli az Isten elõt vagion az hitből, az emberek es lõt az igafsagnak czelekedetiből, melinek általa vitezke- duen az keresztien ember ha valamit ſenued, ű maganak

1. Pet. 4

vigafaltalt veſen, kírõl ſol az ſ. Peter: Senki ne ſenueggiẽ vg', mint az lopo, auag' mint az mas ember dolgaban viſ galo, hanem a ki ſenued, vg' mint keresztien, eſt ne ſegien lie, sõt inkab az Iſtent magafaltallia. Harmadik az Chriſtus

Heb. 11

nak es az tób ſenteknek peldaia, kik mindniaian ſenuette nek, es meg mutattak, hog' iõuenieniek ez vilagon, es lel- ki hazat kerestenek, kiknek niomdekokat bűkfeg nekũn- kis kőuetnünk az ſenuedesben. Negiedik az Iſtennek iõ- gireti, az ki hiű es nem hag' fellieb kefertetnünk, hanem

1. Cor. 10

Pſal. 91.

az mennire el ſenuedhetniük. Fogadaſt tõt azert az Iſten, hog' nekũn erõt ad az keresztnek viſeleſere, es velõnk le ſen az keferteteknek közepiben, megis ſabadit az ű tana cza es iõ kedue ſerint. Otõdik az niomorufagnak rõuid volta, mert az iras eg' ſem pillantaſig valonak neuzei ez ielen valo niomorufagot, amaz õrõkke valo diczõſeghez kepeſt, melliel az Iſten meg Coronazza az mi ſenuedefũn ket az õrõk eletben, Hatodik, Mert az hiuekben ſemmi

2. Cor. 4.

2. T. m. 4.

Rom. 8:

nem

nem eshetik, az mi ű nekik iauókra es eppületőkre nem volna. Hetedik, Mert az niomorusag vtunk minekünk es külső kesületünk, az örök elernek meg nierefere. Niol czadik, mert az hiuek niomorusaganak mindenkor ió ve ge es bodog ki menetele vagion, mint az Christus mon gia: Az ti keserűsegek öröme fordul.

K: *Hany fele keserteti vagyon az keresztien embernek az niomorusag miat?*

F. Sok fele, de kiualikeppen ez kettő. Először, az Satan tul, es az testül ig' kesertetik: Az igazaknak iol vagyon dolgok: azért ha az keresztienek igazak volnanak es Istē beretne űket, iobban volna dolgok ez vilagon. Erre aſt kel felelni, hog' az hű embernek bodogfagarol, nem az testnek okofsagabol kel itilletet tenni, hanem az Istennek igeiebol, mel' aſt bizonittia, hogy valameli fiat az Attia hozza fogadgia, aſt meg is saniargattia. Az hiuek pedig igazak res berint az hitnek altala, de az bűn benne lako zik, melliet Isten az niomorusag által naponkent fogiat es emest. Noha azért ez világ vg' itil, hog' bűnősbek eg iebeknel, az kik inkab verettetnek, honnet az Esaiasis vg tanit, hog' az Mefsias az niomorusag miat, itilletet Isten tül el vettetnek, mind az által a Christus aſt ielenti, hog az kiknek vereket az Pilatus ki ontotta, es az tizennioltz firfiak, kiker az Siloe tornia meg űte, nem voltak bűnősbek az töb Ierufalembeliaknel, de Isten ezeket peldaul attra, hog' egiebb gonosokis hasonlatoskeppen el vesnenec valakik az bűnből meg nem ternek. Az testnek itilerti az ert ellenkezik az Istennek tanaczauul az niomorusagoknak uegeiben. Masodszor kesertetik az hitetleneknek elő mentekkel, mint a ſ, Iob panasolkodik: Miert elnek az hi

Ddd 3 tette.

Hab. 1.

Hier. 17.

Psal. 37.

Job. 22.

Psal. 36.

tetlenség, és meg venheznek, gazdagfaggal meg erősítetnek. Az ű hazok üres és az felelemtül, és az Istennek oft ó ra ninczen ű raitok. Az Habacuk Prophetais ig' föl: Miert nem nez azokra az kik hamisfagot czelek eűnek, és miert halgatod el, mikor az hitet len az nalanal igazbat be nieli. Az ű. David erre meg felel: Ne boűonkodgial az hitetlensékre. Mert mikeppen az űű hirtelen le vagattat tik. Sőt az mint ű. Iob mőngia az hitetlenség őróme iő gen rőuid, és ha az egiglen fel neuekedik és feieuel az fel hőt eri, mint az gane semmiue leűen. Erről föl az David: is: Latam hog' az hitetlen fel neuekedet mint az Libanus hegyen nőt fa, és ime el menek mellőle, és meeg az helie sem talaltatek.

Az Bűitről.

K: *Hany fele az Bűit ?*

F. Az iras három fele bűitről emlekezik. Első czudalatos, másik tettetes, harmadik Poenitentianak bűiti.

K: *Miczoda az czudalatos bűit ?*

1. Reg. 19.

Dent 9.

Matt. 4.

F. Termeset ellen valo túres, auag' eteltől és italtul való meg, űűnes, meli csak bizonyos űemelieknek adattatott, valameli nagy és Isteni dolgoknak meg erősítesere. Il lien volt az Mosesnek, az Illiesnek, és az Christusnak ne giuen eiel és nappal valo bűitőlese.

K: *Miert bűitőlenek ezek az űemeliek ?*

F. Ezek keűittetnek nag' és czudalatos dolgoknak el kezdesre. Az Moses bűitőlt, hog' az Isten tőruenie ki az dafanak bűczűlletes voltat meg mutatna. Az Illies bűiti aűt ielentette, hog' ű Istennek kedues dolgot czelekedet, mikor

mikör az Baal Papiait le vagatta. Az Christufis bőitölt az ű tístinek es tanításának el kezdeti előt, hog' ezzel az ű hiuatallianak meltofogat meg erősitene es ezzel vgy mint kesítternek az íouendő aldozatra es fizetesre. Mert mikeppen az első Adam az tiltot fanak giúmölcszeuel iol akart lakni, azonkeppen az masodiknak az mi ehsegünket, lelki testi búkseginket es minden kesertetinket, viselni kellett, hog' minket ehezöket az Istennek iauaiual meg elegitene.

K: Miert nem tartiuk meg az negiuen napi bűitöt, ha az Christus ašt paranczolta, hog' az ű peldaiat köuefsük ?

F. Az Christusnak ket rendbeli peldaia vagyon. Első csak az ű maga semeliere néz, es tartozik az közbe íarásnak tístire, auag' az ű hiuatallianak meg erősitelere. Ennek köueteferöl soha nem adot paraczolatöt, mint az ten geren faraz labbal íarni, betegeket giogítani, es negiuen napig bűitölni. Hat az Papistak nem iol czelekednek, hogy ebben az Christust maiom modra köuetni akariak. Az Christus egíser bűitölt az kereétségnek előtte, es az írás nem emlekezik róla, hog' sem az előt sem pedig az v tan az negiuen napi bűitöt meg tartotta volna. Ezek pedig estendőnkent az embereket az bűitre keseritik. Masod rendbeli czelekedeti neznek az tagokrais, auagy az hiuekre, melliekröl paranczolatotis adot, mint az niómorufagnak bekefeggel valo türeferöl, az attiafiui feretetrol es alazatosagrol.

1. pet. 2.
Phil. 2.

K: Miczoda az tettetes bűit ?

F. Bizonios napóknak es etkeknek valogatasa, meliből az Hypocritak Isten paranczolatia ellen bűnök bocza, nattiát, es lelki iutalmokat variak,

Hani

*K: Hani dologgal karboztattia ezt
az irás?*

Col. 2.

Matth. 15.

1. Tim. 4.

Rom. 14.

2. Cor. 8.

Col. 2.

Luc. 18.

F. Első, mert emberi talalmaniokkal az Isten nem tiszteltetik. Az Isten pedig az napokban, és az etelben nem tótvalogatast, hanem mindeneket teremtet, hog' halaadással elliünk azokkal. Sőt az 6. Pal ördögi tudomannak mongia, az kik az etkektől meg tiltiak az embereket. Második, mert az Isten orfaga, nem etel és nem ital, és az etek senkit keduelese nem tesen Isten előtt, és a mint az Christus mongia, nem az vndokittia meg az embert, az mi az faian be megien, hanem az mi ki iű az faiaiból. Harmadik, Christus erdemet rontiak, és tagadgiak, mikor az bűitből variaik iduőssegeket. Mert a Christus erdeme, mindē czelekedetet és fenuedest ki rekešt az iduőssegnek okaiból. Ezert mongia az 6. Pal, hog' az Christussal eggiūt megholtūk ez vilagnak bötűitől. Mert a Christus az köz falt az Moses rend tartasit, etkeknek és napoknak valogatasit el rontotta mi erettünk. Negyedik, ez fele erdemek az kereszteni szabadsagotis fel bontiak, meliel az hiuek megmenekettenek az embereknék igaiatul, és napoknak auzag' etkeknek valogatasatul. Ötödik, Mert effele Hypocritak a mint az Christus mongia csak az ű hiű diczőseget keresik az emberek előtt, meliet az iras sok helien karhoztat. Hatodik, mert ez fele böt okot ad embernek az tobzodasra, miért hog' az Hypocritak mind az bűit előtt valo nap, mind az vtan meg nehezitik az ű testeiket és lelkeket, resegfeggel és tobzodással. Hetedser, A Christus az keueli Pharisaust, az ki ezzel kerkedik vala, hogy minden heten ketser bötölne, feddi az gonos velekedesert, meliel ű magat egiebeknel iobnak itelte, és Isten előtt

meg

gákart igazittani az
mas volt az bűitben
banis feddendő. Nio
szaz Isteñek minde
venendő. Ezokaert
az mesárikben arul
nem ketelkeduen az
bűit az hiueket, hog'
ben sem az itaiban, m
ezen, az emberek itile
gokat, kik ašt hirdetik
mised. Ennek pedig en
valogatast az ő testam
hi voltanak, de az Chr
nek es bűitenek meg.
mikor az valogagg
us Apostol arra tan
aban az iduősseget.
De az etek vesendő,
az halnak és az has
ig mindeniket el rom
uagy az ehezesből
abba az mertekete
bönio volna, de az l
gy lelki elmereteket
poknak valogatasu
niak, és abbol bűnök
báluanozafra fordit

Miel z

meg akart igazíttatni az bõitõles által. Azert ha abban ar-
talmas volt az bûitben valo bizodalom, egieb Hypocri-
takbanis feddendõ. Niolczadik. Az tistának minden tisz- Rom 14
ta, es az Istennek minden teremtet allattia io, es semmi meg 1 Tim 4
nem vetendõ. Ezokaert f. Pal aít mongia, hog' valamellie 1 Cor 8
ker az mefarfekben arulnak, mindeneket meg egiûnk, sã-
mit nem ketelkeduen az lelki ismeretert. Kilenczedik. A
f. Pal inti az hiueket, hog' senki ûket meg ne itillie sem az Col 2
etelben sem az italban, melliel aít ielenti, hog' fabados fi-
ak leuen, az emberek iteleti es rabsaga ala ne kõtelezzek
magokat, kik aít hirdetik vala: Ne egied ne kostolliad,
ne illesed. Ennek pedig erõs okat adgia. Mert az etek-
nek valogatafi az õ testamentumban az iõuendõknek ar-
nieki voltanak, de az Christuse az test, es û benne telliese-
ttenek es bûntenek meg. Azert bolondfag az arniekhoz
kapni, mikor az valosaggal elhetûnk. Tizedik. Vgian ot-
tan az Apostol arra tanit, hog' az mi romlando es vesen- Col 2
dõ, abban az iduõlseget, es az Isteni tisteteletet nẽ találhat-
tiuk. De az etek vesendõ, es az mint masut bizonittia, az
etek az hasnak es az has az eteknek rendeltetet, az Isten 1 Cor 8
pedig mindeniket el rontia. Hat az etelnek valogatafa-
bol auagy az ehezesbõl nemi kel varni lelki iutalmakat.
Touabba az mertekleteseget az iras nem tiltia, meli û ma-
gabõn io volna, de az Isten paranczolattia ellen vagion,
hogy lelki esmereteket meg kõtelezik az eteknek es az
napoknak valogatafaual, es est valami Isteni tisteteletnek
tartiak, es abbol bûnõk boczanattiat variak, melliei a bûi-
tõt baluaniozafra fordittiak.

K: *Mivel zenteltetik hat meg az etel*

es az ital ?

Ecc

Az

F. Azetek nem az valogatással bentseltetik meg, hanem
1. Tim. 4. á mint az iras tanit, imez hárommal, Első az Istennek ige
Mat. 6. ie, az ű orságanak es igazságanak keresése mindē ez világi
Luc. 12. borsalmatolsagnak felette, hog' ēber elősör az Istenbē le
 gien gazdag es az vran keresse az testieket. Masodik az
 kōniörges es az halaadas, hog' az ember az etelt es az ta
 plalafnak ereiet Istennek tulajdonicza, es ezekert az ű ne
 uet diczirie. Harmadsor meg bentsenteltetik az etek es az
 Isten előt aldott es kedues leben az attiafiui bereternek es
 az irgalmasagnak általa. De visontag az kegyetlenseg az
 embernek marhaiat vesedelemre fordittia.

K: *Miczoda az Pœnitentianak büiti?*

F. Az vrankodo büntül valo meg búnes es az iozan, az
 uag' mertekletes elernek kōuetese.

K: *Hany reze vagion ennek az böitnek?*

Esa 58: **F.** Eggik az lelekben vagion, mel' az bűnnek meg vras
 lasa, es az ionak kōuetese, mint az Esaiasnal tanit az iras,
 Nemde eze az bűit, mellier en valastottam, az hitetlen
 segnek kōtetet meg oldozni, hog' az te kenieredet megh
 segied az ehezōnek, az begenieket es az iōueuenieket be
 vigied az te házadban. Masik az testnek büiti, mel' az es
 telben es italban valo iozanfages es mertekletese, kiről
 fok peldaink vadnak az irashan. Mert mikor az Isten ki
 ualikeppen valo ostorat boczatta az földre, az tanitok es
Ion. 4. az feiedelmek bűitöt hirdettének es ekkeppen az Isten
Ioel 2: haragiat engedteltek. Effele bűit pedig nem kōttetet bizo
 nios időre, hanem hog' az keresztien ember vigiazhaszon
 es vitezkedhessek az ű lelki ellensegi ellen, minden eleti
 ben búksages.

Hani

Hany vege v

Három, Első hog'
 meg zabolazhassuk.
 bűlörfegre alkotmaros
 ne kōniörgest es az bű
 znan elet, Isten előt val
 into bizonlaga legien.

z alamisnar

ES IO TETE

Mit iegiez az

Alan

Görög nieluen az Eleen
 zafnak eredeti az nio
 ag, mint sent David meg
 adakozik, es az ű mar
 Zedek, az az, igazsag
 reieis akt mutatia hog'
 kōniörüllion, mel' az li
 zolaga. Neuezi eit az
 llen igikkel: Bizonios
 me felöl, mel' adattat
 m. Mert az hiuek az li
 liari az adakozasban.

Miczoda

Igaz hiból farmazot
 az Istenről adattot m
 kōlököt örömet legi

K: *Hany vege vagion az kereztieni
bűitnek ?*

F. Harom, Első hog' ez által az testnek gonos kiuanfa
git meg zabolazhatsz. Másodszor hog' az tibra fiúból va
lo kőniörgésre alkalmatosbak lehetsünk. Ezokaert az i
ras az kőniörgest es az bűitöt őszue kőti. Harmadszor, hog
az iozan elet, Isten előt valo alazatosagunknak iegie, es
lathato bizonyfaga legien.

**Az alamisnarol adakozasrol
ES IO TETEMENRŐL.**

K: *Mit iegiez az zent irasban az
Alamisna ?*

F. Görög nieluen az Eleemosyna irgalmassag, Mert az
adakozasnak eredeti az niomorultakon valo kőniörülles
tesseg, mint sent Dauid magiarazza: Az io firsiu kőniör Psal. 112.
rül es adakozik, es az ő marhaiait itilettel rendeli. Sidoul
pedig Zedek, az az, igazsag, miert hoggy az termesetnek Matt. 16.
tőruenieis aét mutatattia, hog' az ember az ő testen es attia
flan kőniörüllion, mel' az Isten előt valo meg igazulafnak
is bizonyfaga. Neuezi eét az sent Pal Isten kegielmenek 2 Cor. 8
is illien igikkel: Bizonyiosokka teslek riteket az Isten ke
gielme felől, mel' adattatot az Macedonianak giülekeze
siben. Mert az hiuek az Isten kegielméből adattatot iok
nak safari az adakozasban.

K: *Miczoda az Alamisna ?*

F. Igaz hitből farmazot io tetemen', melliel az kereztie
nek, az Istenül adattot marhanak merkeke serint az ősz
kőlkődőket őromest segítik, es taplalliak, hogy Istens

hez valo engedelmekeket, halaadasokat es felebarattiokhöz valo ferelmeket, minden irgalmasaggal es alazatossaggal meg mutassak.

K: Miczoda okai uadnak az Alamisnal=kodasnak?

Math 6

Esa. 58.

Deut 15

F. Első, Az adakozásnak szerző es rendelő oka az Isten nek paranczolattia, meliben kiuannia, hog' irgalmasok le giunk mikeppen az mi mēniei Attiankis irgalmas. Ezert mongia az Esaiafnal: Szegd meg az te kenieredet az ehő zőnek, es az meziteleneket meg ruhazjad. Az Mosesnelis ig' tanit az iras: Meg nissad az te kezedet az te fegeni at tiadfiának az te földedben. Az kik azert kegietlenek es a niómorultakon nem kőniörülnek, az Istennek kegies ter mebetitül tauol vadnak, es az Isten iőfagibol alnak safa rok, mint az hitetlen gazdag peldaibol meg ielentetik, ki az fegeni Lazartul orczaiait el fordittia, es nem Isten nek, hanem hasanak aldozik ez vilagi iokbol. Masodik. Ennek kufseie az hit, meli Isten előt, semeliünk et es aldo zatunkat keduesse teszi. Ez pedig az czelekedettül ki res kesti az bizodalmat, es csak az Isten kegielmében hely heftetü, nem keresuen az ű saiat tistefseget, hanem csak az Isten diczöseget, es ezzel az hiueknek es az Hypocritak nak alamisnaiok meg valasztatik. Harmadik, Indito oka a feretet es az mi attiankfiainak fűksege. Ha azert az ember fereteből nem indittatik, hanem valami heaban valo diczöseget keres belőle, az adakozas nem kellemetes Isten előt, mint 6. Pal bizonittia: Ha minden marhamat az fegeniek taplalasara költöm, feretetem pedig ninczen, sē mi vagiok. Ez mellet az is kiuantatik, hog' örömeft es io kedueből adakozzek az kereszien ember. Mert a mint az iras tanit, az uig adakozot fereti az Isten, es az ki hamar

1 Cor. 13

2 Cor. 9

Ecl 3

kered, Negiedik.

pedicziotelsek ez eng

ratunkhoz valo feret

megh fordittiak, az

gütlők laccassanak D

hog' ne tudgia az bal

fiel aít akaria ieleatoni

te keresse az ű maga d

malutis: Az te marhad

al ne vissellie magat az a

Minemii mod

adako

Bőör az adakozást em

esibia, es ű magatis fele

re io tetemēt meg ne b

vizet az te kufseiedne

mozanak, es az te vize

gy annak vra egyedül, e

malutis illien igekkel er

ra, es az tistefseget mal

ill valo reközlas azert a

ragion. Az hiü embe

ből, kedues az Isten el

malat peldaibol meg

re adot volna az temp

re Christus aít mongi

alok. Mert az gazdagol

pedig az keuesből az ki

kiuantatik, hog' az ke

meg gondollia kinak n

ad, ketser ad. Negyedik. Az io tetemennek vege ez, hog
Isten diczditések ez engedelem által, az mi hitünk es fe-
lebaratunkhoz valo feretetünk meg bizonyítások. Ez rē-
det megh fordítottak, az kik az emberek elöt adakoznak,
hog' ű tülök lattassanak. De à Christus ezek ellen vg' ta- *Matth. 6*
nit, hog' ne tudgia az bal kezed, mit czelekedik az iob,
melliel aſt akarja ielenteni, hog' az ember az io tetemen
ból ne keresse az ű maga diczekedését. Erről mongia az
íras masutist: Az te marhadbol iol tegy, es az te femed al *Tob 4.*
nakul ne vísellie magat az alamísnanak adafaban.

K: Minemü moddal es kiknek kel
adakozni?

F. Előbör az adakozást ember az ű marhaianak merte-
kehez ſabja, es ű magatis feletteb ki ne puſticza, hogy az
vtan az io tetemēt meg ne bannia, mint az Salamō tanit: *Pro: 8*
Igyal vizet az te kutfeied nec foliaſabol: A te kutfeied ki
ſarmazzanak, es az te vizeid ki follianak az vczakra: De
te legy annak vra egyedül, es nem az idegenek te veled.
Eſt masutis illien igekkel erőſſiti: Te leg' az te marhad- *Eccle 33.*
nak vra, es az tiſteſeget masnak ne engedgied. Az ítleſ-
nelkül valo teközlas azert az kereſtteni adakozasnak el-
lene vagion. Az hiü ember pedig ha kiczint ad az kiz-
czinból, kedues az Isten elöt, mint a ſok, mint az özüegy
aſſioniallat peldaiabol meg ielentetik, ki mikor ket filiēre *Luc 11.*
czket adot volna az templumnak es az ſegenieknek ſegit
ſegere, à Christus aſt mongia rola, hog' mindeneknel töb-
bet adot. Mert az gazdagok az elegből ſokat adnak vala,
ez pedig az keuesből az kiczint io keduel atta. Masodior
azis kiuantatik, hog' az kereſtten ember az adakozasban
iol meg gondollia kinek menniuel tartozik. Mert az io-

Ecc 3

te.

Pro. 15:

Lu. 119.

teemennekis rendi vagion, melliet meg kel valasztani az első es az masodik tabla szerint. Az marhabol azert az hitiek mindeneknek elotte Istē tisztességre adakozanak, az igenek hirdetése, az tanulókat es az egihazi tanitokat segiczek es taplalliak. Az masodik tablan is az adakozásnak rendi es hatara vagion. Mert az közönséges tarsasagot, búleinket, segeni attiankfiait, keresztien felekaratinakat, özuegyeket, aruakat, idueuenieket, es minden egiebnomorultakat, esmerőket es esmeretleneket búkség segiteni. Harmadik. Hogy az keresztien ember igazan kereset marhaiból adakozzek. Mert az Salamon vgy tanit, hogy az hitetleneknek aldozattia Isten elöt vlatatos. Ahol pedig az Christus inti az embereket, hogy az alnaksagnak marhaiból barátokat szerezzenek, tanittia az hamisakat az Poenitentiara, hogy iduendőre gondot visellienek magokrol, es az hamisan szerzet marhat az megterez vtan fordiczak az segenieknek taplalására, hogy ezek be vegyek őket az örökke valo hailekokban, az az, bizonsagot tegienek az ű kegyelésegekről, mint erre pel da az Zachæus: ki neuet az Christusnak be aduan illien vallast tešen: Ime az en marhamnak felet az segenieknek adom, es ha kit meg czaltam neg' annit adok erette. Ezzel azert nem ad a Christus sabadsagot az czalardsagra, sem a hamis keresetet nem dicziri, hanem tanaczot ad, mit czeledgiek, az ki alnokul kereste marhaiat.

K: Miczoda hazna es jutalma vagion az adakozásnak?

3. Ioan. 3:

F. Az Keresztieni irgalmassag az hitnek az Isten szeretinek, es az iduőségnek bizonsaga, mint az sent Ianos mongia: Az kinek ez vilagi marhaia vagyon, es latuan az

halkódó attiafiat, b
keppen maradhat ű ben
folias, meliről iutup
szulának esmeretir
hinek giümölczé, az I
aigi, de az kegyetlenle
jelmes femeit, mint a Sa
kialtára be dugja, kia
mongia a f. Petris az
te kőnörgésd felmen
Harmadfor az adako
zoznak az irasban, mint a
kőfed az irgalmassagot
míg meg iabadit. A
kegyelset czeledni, h
Az io tetemen' az hala
ról. Az Sareptabel
ketetik, ki mikor az i
nia es lifi meg iaporod
gia, hog' a ki az ű neub
jutalmat. Ennekokaert
ket költséget az Isten
mongia, miert hog'
beletetik, mint az Salo
ról az segienien az Vrn
ból az erdemek az al
kara reit. De ezek ellen
es örök elet csak mer
belből adattatik, es mi
mialfontalan folgak v
I. ELL

az ű sűkőkőkődő attiafiat, be zaria az ű kőniörűletűseget,
 mīkeppen maradhat ű benne az Istennek űereti ? Ez az
 ert ol' folias, meliről iutunk az kutfeiere, az Isten előt ua
 lo igazulafnak eűmeretire. Masodőr, Az adakozas, mely
 az hīnek giűmőlce, az Isten előt az kőniörgeűt fogona
 toűsa teűi, de az kegietlenűegert az Isten el fordittia az ű
 kegielmes űemeit, mint a Salamon iria: Aki űűleit az űege *Pro. 21.*
 niek kialtaűara be dugia, kialt űűs, de meg nem halgattatī
 Ezert mongia a ű. Peteris az Corneliusnak: A te alamīűnad *Acto. 10*
 es az te kőniörgeűid fel mentenek emlekezethen, Isten e
 leiben. Harmadőr az adakozasnak teűti es lelki iutalmi
 talaltatnak az irasban, mint a Bőlcz tanit. Az te hazaidbā *Eccl. 29.*
 be rekeűűed az irgalmaűsagot, es az tegedet minden nio
 moruűagbol meg űabadit. A Tobias az ű fiait ig' tanittia: *Tob. 12.*
 Lob kegiűeget czelekedni, hog' nem mint kenczet giűű
 teni: Az io tetemen' az halaltul meg űabadit es minden
 bűnt el tőről. Az Sareptabeli aűűoniallatnak peldaiabol *1. Reg. 17.*
 is ez ielentetik, ki mikor az Illieűt taplalta volna, az ű ki
 czin olaia es liűti meg űaporodek, honnet a Chriűtusis aűt
 mōngia, hog' a ki az ű neuben eg' pohar vizet ad, el nē
 veűti iutalmat. Ennekokaert a ű. Palis a kereűtienektűl kűl *Phil. 4.*
 dettetet kōlűseget az Istennek kedues es io illatu aldozat: *Heb. 13.*
 tianak mongia, miert hog' ezzel az Isten az hīnekhez
 engeűteltetik, mint az Salomon is bizonittia: Az ki kō *Pro. 19.*
 niőrűl az űegenien, az Vrnak ad Vűurara. Ez űele monda
 űokbol az erdemefek, az alamīűnat az iduűűsegek erdem
 lō okana teűik. De eűek ellen az iras vg' tanit, hog' az iga *Rom. 3. 21*
 zulas es őrők elet csak merű kegielemből es nem az cze *2. Tim. 2.*
 lekedetből adattatik, es mikor meg czelekedűnk minde
 neket, haűontalan űolgak vagiunk.

I. ELLEN VETES

Aggiatok

Luc. 11.

Aggiatok alamisnat az ielen valokbol, es izme mindenek tistak lesnek tinektek. Hat az embernek tistulasa az alamisnabol lesen.

Rom 3.

Proue. 19.

F. Nem fol it az Christus az semelinek tistulasarol es Isten elot valo igazulasrol, meli az kegielembol az Christusban leuó valtsageri hitnek altala adattatik, hanem tanit minket az etelnek es ez vilagi marhanak tistafagarol es meg fentelesserol. Mert az etel vg' lesen tista, aldót es kellemetes, ha az búkölködökreis ki arad, mint peldanak okaert, az kulfu vg' lehet tista, ha mindenkor ki foldogal, de ha az foliasa be zarattatik, az vize búdós lesen: Igy a keresztien embernek marhaia tista, ha az segeniek taplala fara annak valami rese ki sarmazik.

II. ELLENVETES.

Matt. 19.

Ha tekelletes akarz lenni, menniel ad el az mellieket birs, oštogasd az segenieknek, es ostan köues engemet, es kenczed lesen az eghben. Hat az örök elet az alamisnaert adattatik.

F. Erre aít felelik nemelliek, hog' ez intesben az Christus az alamisnának iuralmat nem tulaidonít, hanem az kerkedeken iffiunak keueliseget akaria meg segieniteni, es aít meg mutatni, hog' az törüennek be tölteletül tauol volna, Ez noha igaz, de mind az altal az iuralmat nem heabā igeri az alamisnának, es a mire Christus tanit czak köuethetne, ez altal az örök eletre be meherne. Vg' kel az ert eriol erteni, hogy az Christus tanittia az iffiat maga meg tagadasara, meli ebben vagion, hogy minden keresztes es karuallast az Euangelium mellet kes legien fel veni,

is vegiglen az Christu
erretet. Ez pedig nem
tel veteleze valo kesül
is, ha az Christust k
is. Ez ketöben foglal
siras emlekezik.

III. ELL

logok az ırgalma
niertek. Malutis
ind az segenieket es
oknak fel tamadalab
ki beuen vet, öröm
Hat az örök elet az
Nemelliek aít felelik, h
okaert igiri, hog' az ü
okkedetnek köuetele
az fiaak, hog' sep ruh
lesen, de mind az altal
Nemelliek aít ertik
net, hanem az ü aiande
luan vagion, hog' noh
az emberben, mind az
eremlő oka. Nemellie
erert tulaidonittatik a
töretet az feretet meli
nem egiant czeleked
sile mondasokra az
nek terző es erdem
nak bizonios iegeiről,

ni, es vegiglen az Christust köüesse igaz hittel es iö lelki esmerettel. Ez pedig nem oka az örök életnek, hanem annak el vetelere való keüület. Mert vg' vehettiük el az eseretet, ha az Christust köüettiük, es felebaratinkat szeretiük. Ez kettőben foglaltatik be az tekelletesség, meliről it az iras emlekezik.

III. ELLENVETES.

Bodogok az irgalmasok, mert ük irgalmas= Math 6
 sagot niernek. Masutis vgy tanit: Ha lakodalmat Luc 14
 tes, hid az segenieket es meg fizettetik teneked az
 igazaknak fel tamadalaban. Szent Palis est erőssi 2 Cor 9
 ti: Az ki beuen vet, örömöst adakozuan, beüseggel
 arat. Hat az örök élet az iö tetemeniert adattatik.
 F. Nemelliek ast felelik, hogy az Isten az iutalmat en-
 nek okaert igiri, hog' az ü fiait inkab fel geriesthesse az
 iö czelekedetnek köüetefere, mint az testi attia fogadast
 tesen az fianak, hog' sep ruhat vesé neki ha tanul es so fo-
 gado lesen, de mind az altal az fiui meltofsag ezeknek es
 redeti. Nemelliek ast ertik hog' az Isten nem az emberi
 erdemet, hanem az ü aiandekit ekesliti az hiuekben. De
 ez niluan vagion, hog' noha az iö czelekedet Isten aian-
 deka az emberben, mind az altal az örök életnek nem le-
 het erdemlő oka. Nemelliek ast felelik, hog' az alamisna
 nak ezert tulaidonittatik az örök élet, mert az hittel ös-
 ue köttetet az seretet meli noha igaz, mind az altal ez ket-
 tő nem egiarant czelekedik az iduöfsegnek el veteleben.
 Ez fele mondasokra azert vg' kel felelni, hog' folnak né-
 az életnek szerző es erdemlő okarol, hanem az Isten igaz
 fainak bizonyos iegeiről, melliekel az hitetlenektől meg-
 Ff valaß

valasztatnak Mert az kik kegiesec, ezec Isten fia, de mind az által az kegieseg nem oka az fiufagnak, melinek mel-
tofogat csak a Christus adgia az ű benne hiuőknek. Az
feretet azért az kőnőrültetőség es az adakozas az Isten
fiainak bizonsaga es iegie, melike nezue az örök eletis tu
laidonittatik az czelekedetnek.

III. ELLENVETES.

Dani 4.

Az Daniel illien tanaczot ad az Kiralinak

Valcz meg az te bűneidet igazsággal (auag' alamis-
naua) es az tejalnoksagidat az fegeniekhez valo io-
tetemēniel. Hat az bűn el töröltetic az alamisnaua.

Ecl 29.

F. Nemelliek aſt felélik, hog' ſól az Propheta az külső
bűntetefről, melliet ēber az adakozasalel fordithat, mint
a bölcz mongia: Az alamisna tegedet meg ſabadit mindē
niaualiabol, es erősen viaskodik eretted az ellenſeg ellē.

Ezech 18.

hog' nem mint az fegiuer es az pais: De ebben a Propheta
inti a kegielē kiralt az poenitentia tarraſra, melliel az em-
ber mondatik az bűnt meg valtaní nem ok ſerint, hanem
a menniere az hiueknek vta az Istenhez az lelki ioknak
el vetelere. Ez mondas azért eggiez az Ezechiel tanitaſa-

Eſa 58.

ual: Ha az hitetlen meg ter az ű gonos utarol, minden ala-
noksagirol el ſeletkezem. It azért az alamisnának neuen-
kel erteni az igaz poenitentiát, hog' az ki az elöt kegielē-
len volt, az Isten nepet haborgatta, inmar irgalmas legiē,
ſzerelſe az Iſtent, oltalmazza es ſegicze az fegenieket,

Eſa 1.

hog' az mint az Eſaias mongia az ſeretſegben, fel tamad-
gion az ű vilaga. Eſt illien igekkel magiarazza a Prophe-
tais: Ti iſtulliatok meg, vigietek el előlem az gonos gon-
dolatokat, tanulliatok iol tenni, tegietek itileter az fegen-
nek es az niomorultnak.

AZ

Az Kerez
SARHany fele az
Ket fele. Eggik Iſten
fienberek előt meli
toblara viterik.Miczoda
alaza

Az mi bűnös termeket
kereti, melinek által
kötünk, tulaidonitua
ellennok aduan az d
naua egietemben
mek, hanem csak a feg
gy az en befedemet. E
nben is, kik meg ſſa
mianlagokat, az Iſten
ſſerben ne ſallion, mi
dogot teien, hog' bűn
ollian haragnak ſa
a. Touabba az alazat
ból az erdemben valo
múſoget, mikeppea az
geknek lenni, az kik

Miczoda
valo a

Meg ſmerni az mi
ual fel nem emelkedni

Az Kereztieni alazatosf-

412

SARGR OL.

K: Hany fele az kereztieni alazatosfag?

F. Ket fele. Eggik Isten elöt, meli az első tablara nez. Masik emberek elöt meli az attriafiu beretetre, es az masodik tablara viterik.

K: Miczoda az Isten elöt valo alazatosfag?

*F. Az mi bündös természetünknek Isten törvényéből való ismereti, melinek általa minden saját igaságunktól üressék leszünk, tulajdonítván az mi orczánknaq gyalazatos es Istennek adván az diczöseget, az idüdségnek minden okaiul egietemben. Erröl bol az Esaiasnal, kire ter- Esa. 66.
kinczek, hanem csak a begenire es az alazatos biüre, a ki rettegi az en befedemet. Effe le alazatosfagot talalunk az sentekbenis, kik meg ismeruen az Isten igasagát, es az ü meltatlanfagokat, az Istennek köniörgöttének hog' ü vele Psal 111.
lek iteletben ne szállion, mint a s. Davidis ü magarol Eph. 2.
zonsfagot tesen, hog' bünben fogantatot, es ü is természet Matth. 5.
serint ollian haragnak fia, mint akik az vesedelembe-
válnak. Touabba az alazatosfag ki rekeszi az embernek fi-
ueböl az erdemben valo bizodalmat es az tettetes töre-
delmséget, mikeppen az Christusis azokat mongia bo-
dogoknak lenni, az kik lelkekben begeniek,*

K: Miczoda az masodik tablan valo alazatosfag?

F. Meg esmerni az mi erőtlenségünket, az Isten aiande kiul fel nem emelkedni, es felebaratunkat hozzánk ke-

Fff 2

pest

Rom. 8 pest meg nem vltani, hanem Isteni felelemben, és siliid ere
Ecc. 31 kölczben magunkat hordozni, varuan mindenkor az I-
 stentül segítseget. Erről mongia s. Pal: Senki ű maga felől
 keuellien ne ertzen, hanem vg' erczen, hog' meretkletes,
 es iózan legien, à mint az Isten kinek kinek östogatta az
 hitnek mereteket. Az bölczis erre tanit, Menniucl nagio b
 vag', anniucl alazatosban hordozzad magadat, vg' mint
 keduet keresuen az Vrtul.

K: *Hany keppen tanit az Isten az*
alazatosfagra?

F. Ketkeppen, Először az ű sent lelkenek általa, à ki sili
 dsegnek lelkenek mondatik. Mert az hiueket alazatos
 sokka tefi, hog' egigiuuek legienek mint az galambok,
 minden engedelmséggel egymásnak türienek az beretet
 nek általa. Masodszor az Istennek tanito es siliiditő östos
 ra az niomorusag, melliel az kemeni es fel fualkodót ter
 mesetet meg lagittia, hog' az Isten igaiat minden alazatos
 faggal hordozza. Erre s. Pal az ünön peldaiat hozza, ki
 nek testeben az Isten östönt adot, amaz czapdosó Saran
 nak köuetit, hog' az ieleneseknek nag' voltaual ű magat
 el ne hinne. Ig' foktattia az Isten az hiueket az alazatos
 fagra, mikor az aiandek melle, ol' czapaft ad, melire neza
 ue ű magokatis vtalliak, es semmi alkolmatosagot nem ta
 lalnak az keuelifegre.

K: *Hany dologgal int az iras az ala-*
zatossagnak köuetesere?

Phil 2 *F.* Első az Christusnak peldaia, ki mikor Istennek fors
 maiaban volna, ünön magat meg alafra, es meg üressitette,
 az solgai abrazatot fel veuen, kinek tanituan soha nem

he

hetünk, hanem csak az alazatoságnak általa, á miképpen
 int mindeneket est monduan: Tanulliatóc en tûlem. Mert *Matth. 11*
 sîlid es alazatos biuû vagiók, es nyugodalmat talaltok az
 ti lelketeknek. Masodszor, az Christus az tîstetseg kiua- *Matth. 18*
 no tanituaniokat inti az alazatoságra, az kiczin gîermes-
 keknek peldaiuual, es est mongia: hog' valakik ezekhez
 hasonlatosok nem lesnek, az meniörbâgban be nem mes-
 hetnek. Mert á mint s. Pal tanit, gonofsaggal gîermekes- *1 Cor 14*
 nek kel lennünk, ertelemmel pedig tôkelletefeknek. Har- *Iac 1*
 madszor az irasis ast tamaestia elônkben, hog' minden aian-
 dek onnan felûl adattatik az vilagofságnak Attiatul, hon-
 net á s. Palis est mongia, hogy az embernek semmie nin- *1 Cor 4*
 czen az mit nem vôt volna: Hat mit diczekedik mint ha
 nem vette volna? Azert az Isten az aiandekot is el vehes-
 ti az keueliektûl, es minden aiandek heaban valo, ha az I- *1: Pet 2*
 sten aldasâ nem lesen mellette. Negiedszer, A s. Peteris ar- *1: Pet 2*
 ra int, hog' az alazatosagot kôuefsûk. Mert az' Isten az a
 lazatosoknak aggia az û kegielmet, az keuelieknek pe- *Psalm 18*
 dig ellenek al, melliet bizonit az Dauid es a Samuel: Az *2: Sam. 23*
 niomorodot nepet te meg tartod, az te semeid penig a ke- *Pro. 8. 15:*
 uelieken, hog' ûket el veselsed. A bôlczis sok helien mō *16. 29*
 gia, hogy az keuelseg vtan iar az vesedelem es az gyal- *Eccl. 10. 19*
 zat. Ôtôdszor, sîkileg meg gondolni, az embernek allapat- *Tob 4*
 tia minemû bizontalan legien. Mert nem tudhattia, ha-
 lala oraiglan mire kel iutni, es meli rettenetes valtozas-
 sok eslenek etetiben, mellieket soha nem remelheter vol-
 na. Az ember minden niomoruságnak kufseie, minden
 diczôsege ez vilagon ollian mint az arniek, fel neuke- *Iac: 1*
 dik mint az virag, es hirtelenséggel ismeg el hervad, es el
 mulik minden giôniorûsege mint az alom, es á mint fent
 Dauid mongia, az ember az tîstetsegben meg nem ma- *Psalm 109*

Iac 4.

Ecl 40

Esa 40

Matth. 3.

1. Tim 4.

2. Pet. 3.

Gal. 4.

marad, miért hog' hasonlítottat az barmokhoz, à melliek el vesnek. Ezent bizonittia à 6. Iacab; Miczoda az mi elestünk? Ollian mint az para, à meli keues ideig tart es az v tan el enniefik, es à mint az bölcz mongia, igen niomoro dot az embernek elete, mind földetefül fogua mig el tesmetretik az földben, à ki mindeneknek annia. Az Esaiasz is azt írja, hog' minden test fű, es meg sarad, mihelt az Vrnak fele meg fuallia. Erre nezue azert meg kel magat az embernek alazni az Istennek hatalmas keze alatt, hog' ez ielen valo iokkal meg ne bolondullion. Hatodőor az alzatolsoknak à Christus ket fele iutalmatis iger. Első Mert őuek az menniorőag, melliet noha nem az alzatolsagertniernek, mind az által ezzel kebittetnek annak el veteleze, mel' az keuelieket be nem fogadgia, hanem az filidezket. Masodik. Mert az filidek ez földnek örökősi lefőnek. Ez mondas vg' teczik mint ha az hiuekre nem illesnek, kik iőueueniek ez vilagon, sőt az Christus ünön masgarolis panafolkodik est monduan: Az rokaknak liukcc vagion, az madaraknak fűkek, az embernek fianak pedig ninczen anni helieczkeie, ahol feiet le haithatna. De erről ig' kel erteni, hog' az filidek ez földnek örökősinec mondattatnak háromkeppen, előőor, mert az Isten kiuali keppen ű erettek teremtetten es tartia ez földet, es ezeken enieben niugofnak az hitetlenekis. Mert az Isten nag' tőrő es halogattia az vtolsó napot az hiuekert, hog' ű közzülők senki el ne vesen. Noha azert vg' vagion dogok, mint az Isaacnak az Ismael miat, mind az által az hiuek örökős fiak. Masodőor ez földnek örökősi az Istennak aldafara nezue. Mert az mint az Dauid enekli. Az igazaknak nemzete meg aldatik, az hitetleneknek magua pedig el ves. Az kegitlenek ez földről ki pústittatnak,

az filidek pedig az Isten
az Isten giakorta az
vitette, az filideket
nek karnai alatt batorit
földnek, hog' nem
barmokban bizuan az f
örökősi ez földnek ama
lelően az fel camadas
málnak es az hiueknek
akkor ielenterik meg
nek örökős fiai voltanak

Az Haza

Miczoda az

gy hifianak es eg' a
mel' az Istenül rendel
mofact, az legitelen
mihert.

Hany dologbol ie

zallagnak n

Első ez: Mert az hazas
nierző oka, kirol ű mag
nek ezontabol alkorta
az Isten meg az ep
dite. Ha azert akkor
nek illien nag' erőtelleg
őor. Mert az Isten meg
modnanak es az egő f
málnak ennek böczliti
málnak ielen volt, es

nak, az bilidek pedig az Istennek oltalma alatt nyugósnak,
mint az Isten giakorta az nepnek finet es derekat az fog
sagra vitette, az bilideket pedig meg hatra. Azert az Isten
tennek barniai alatt batorfagossbak az segeniek es inkab ő
rökösi az földnek, hog' nem mint az kegyetlenek, az kik
hatalmokban bizuan az földről ki töröltetnek. Harmad
sor örökösi ez földnek amaz tökelletes birodalomra ne
ue, mel' lehen az fel tamadas vitan, mikoron mindenek az
Christusnak es az hiueknek labai ala vettetnek, es kivalis
keppen akkor ielentetik meg, hog' az bilidek valoban az
Istennek örökös fiai voltak.

Soph 2.

Az Hazasagrol.

K: Miczoda az Hazasag?

F. Egy firfiunak es eg' asszonyallatnak valhatatlan eggie
sülese, meli az Istenül rendeltet az emberi nemzetnek
saporodasaert, az segitseget, es az fertelmeseget el ta
uostatafaert.

*K: Hany dologbol ielentetik meg az ha
zasagnak meltosaga?*

F. Első ez: Mert az hazasagnak kiualikeppen az elő
Isten szerző oka, kiről ű magában tanczkozek, es az A
damnak czontiaabol alkora az Asszonyallatot. Masodik:
Mert az Isten meeg az ep termeberben az esetnek előtte
rendelte. Ha azert akkoron sükseg volt, mostan az em
bernek illien nag' erőtlenségen sokkal süksegesb. Har
madzor, Mert az Isten megis aldotta az hazasokat, hogy
saporodnanak es az eges földet be töltenek. Negyedzer,
Christusis ennek böczületit ielentette meg, mikoron az
meniegyzöben ielen volt, es czudateteleuel, az vizet bor

Ioan. 2.

ra változtatvan, meg ekesire. Ötödökr az hazaságnak sok hasznai es vegei meg mutatják ennek meltságot.

K: Hani zemeli vagion az igaz hazaságban?

F. Czak kettő, eg' firsiu es eg' affoniat. Mert az Istē vg' rendelte eleitől fogva, hog' ketten legienek eg' teste. Ezek pedig valhatatlanok eg' mastul. Mert az kiket Istē ősiue kötöt, azokat ember el nem valaschattia, es valaki feleséget parznaság kiűl el haggia, hitetlenne es parznaua tebi ünön magat.

K: Mi vegre zerzette Isten az hazaságot?

F. Első vege az Istennek tisztességere nez. Mert azert rendelte, hog' az emberi nemzet ez által saporogiek, es a hiueknek számok világ végezetig ebből tellieseggiek ki. Erről mōngia az Mosefnel. Neuekeggietek es sokasullias tok, tölczetek be az egeš foldet. Második oka az segítség Mert az ember teremtetet munkara, meliben kiuantatik az külső segítség. Ezt ielenti az Mosefnel, mikor így fol: Nem io az embernek egiedül lenni, teremczünk ű neki segítő tarsot. Ez igeuel az affoniat az ű tistiről emle kezdetik, hog' nehezítő es pūctito tarfa ne legien az firsiu nak, hanem mindenben ű neki eppūletire igiekezzek, es az életnek terhes igaiat visellie rendi ferint az firsiual egietemben, foglalatos leuen az munkaban es az gondui selesben. Harmadik vegeről s. Pal ig' tanit. Szükség hog minden firsiunak eg' tulaidon felesége legien, es minden affoniatnak saját ferie legien, az parznaságnak el tas uostataert. Mert az Isten az parznakat meg itili. Miert pedig hog' az mi testünk Istennek ten plomaua fenteltet tet, búkség hogy aſt tistafagban viselliük, es az fertelmes leggel

1. Cor. 7

1. Cor. 6

fejjel Istennek sok fele kement' östörít reánk ne voniuk. Negyedfő vg' tanít a 6. Pal, hog' ez testi es ideiglen való hazaság, titkos es lelki dolgoknak bizonsága. Mert emlekeztet az Aniafentegihaznak az Christussal való eggiesülésről. Mikeppen a hazások között fel bomolhatatlan kötele vagion, es eggik az másiknak mentseget nem adhat, azonkeppen az lelki hazaságban az hiuek vg' kötöttenek az Christushoz, az Istennek valasztásuál es jgíre tiuél, hog' soha többé ű rúle el nem szakadhatnak. Tourabba, mikeppen az affoniatallat nem esmerhet senkít az ű Vára kiúul, hanem azzal meg kel elegendni minden életiben, akkeppen az igaz Aniafentegihaz nem esmerhet több feriet es közbeniarot az egy Christus kiúul.

K: Miczoda tixti vagion az hazaságban elő firfiunak?

F. Az elsőről az 6. Pal ig' tanít: Ti firfiak vg' feressetek az ti feleségeket, amint az Christus ferette az Aniafentegihazat, es űnön magat atta erette, melliel a 6. Pal inti az firfiat, hog' az Istentől adattatot iambor hazas tarsal meg elegeggiek, taplallia es oltalmazza mint az űnön testet. Mert az igaz feretet feie es erősege az hazaságnak, mint masutis tanít ez ígekkel: Firfiak feressetek az ti feleségeket es űket meg ne kefergessetek. Masodik tixti az gondviselés, meliben az embernek rendihez es hiuatallia hoz kel űnön magat sabni. Erről mongia a 6. Pal, hog' a ki feleségeről es haza-neperől gondot nem visel, hitit megh tagatta, es az hitetlennel is alab való. Harmadik tixti a bőczület, kíről a 6. Peter bol, hog' az firfiu az affoniatallattel, mint giarlob edenniel efessen lakiek eggíút, es meg aggia az ű tixtelseget. Ezzel arra tanít, hog' az firfiu az hata

Ggg

lom

2. Tim: 2:

Iommál, kit Isten neki adott az affõniállaton kegyetlenül ne ellien, es az ű feleséget talpa alá ne tapoggia, mert az Isten fel vette az affõniállatot is az bûnből, es azon kegyelmébē tette rebesse, es az iduõssegnek dolgában, semmi kü lömbseget nem tót az firfiu es az affõniállat közöt. S. Pal is aít mongia, hog' iduõzúl az affõniállat az giermek fűlesnek általa. Ebben pedig nez az atokra es az fűlesnek nehez terhere, melliet Isten bűntetesül vetet az affõniállatra. Ertelme azert ez, hog' noha az fűlesnek kennia es faidalma az affõniállaton vagion a bűnert, mind az által ezzel ki nem rekesztetik az kegyelemtűl, hanem iduõzúl az affõniállatnak neme, de ill' ok alatt, ha meg maradnak az hitben, az szereteden, es az meg fentelesben, az mertekle tesseggel egietemben. Ha azert az Isten az affõniállatot meg bõczűllette, aít kiuannia, hog' az firfiuis az ű rendiben kisebbséggel es ektelen gyalazattal űtet ne illesse.

K: *Miczoda tizti vagion az hazas-*
ágban leuõ affõniállatnak ?

F. Iollehet az affõniállatnak sok tistit es ekeseget. Sam lallia az iras elõ, mind az által ezek kiualikeppen valok. Elsõ, hogy az affõniállat az ű tulaidon feriet beresse, mel liel erre íntetik minden keresztien affõniállat, hog' az mel gondúfelõt az Isten neki paranczolt, aít io neuen vegie, ez azzal meg elegendiek, es az kiuül senkihez ne kõsse az ű ferelmet. Touabba ezis íelentetic, hog' az affõniállat az ű Vranak semeliet beresse, es ne hordozza a feretetet czac az erfeniben, hanem az eletnek minden változásiban űtet egíarant beresse, es ne legien ollian mint az Iob felesége, az ki az ű Vrat niomoruságában meg kesergette, es az ű hitiben meg karomlotta, eít mőduan neki: Atkozd meg
 az

az Istent es haly meg. Az affoniatallat azért az ű Vranak
 niomorusagaban ne legien kesertetire, hanem mindenben
 vigasialasara. Masodfor kuantatik, hog' az affoniatallat tíf
 ta es haznak gondufelőie legien, az ű Vranak marhaiat
 ne lopia, es ne tekozollia, hanem oltalmazza es faporicza
 Harmadik tífri az engedelmesseg, mely az Affonyallat
 nak fű ekesege. Szent Pal azért aít paranczollia, hogy az
 affoniatallat mindenben engedgyen az ű ferienek, melliel
 aít kiuannia, hogy alazatos es bilid erköltzű legien, es űn
 nön magat az ű Vranak akarattiahoz fabia, es ne igiekez
 zek hatalmat venni az firfiun, hanem az Istennek rende
 le se ferint czendes es tőrő legien az firfiunak birodalma a
 lat. Az vtan az engedelemnek modgyat es hatarat veti,
 mikor aít mongia, hogy az affoniatallat az Vrbán enged
 gyen, melliel eít ielenti, hogy az engedelem Isten paran
 czolattia ferint legyen, mert a fent Peter vgy tanit, hogy
 iob az Istennek engedni, hogy nem mint az emberek
 nek. Erről mongya a Christus: Az ki Attiat es anniat, fe
 leseget, es minden marhaiat, es űnön magat megh nem ta
 gadgia, nem lehet en hozzamm elto. Azert köteles az af
 foniatallat az engedelemre, csak az oltarig, az az, mig az I
 sten tífsege meg nem bantatik. Vtolfor aít mongia,
 hog' az affoniatallat az firfiunak vg' engegien, mint az Vr
 nak, az az, mint az Istennek. Mert a mint masut tanit, az
 firfiu az Istennek diczősege es abrazattia, az affoniatallat
 pedig az firfiunak diczősege. Azert ebből az köuetkő
 zik, hog' az meli affoniatallat az firfiunak enged, az Istent
 böczűli meg, visontag, az ki engedetlen, az Istent es az
 ű rendeletet gyalazza, melliet az Isten büntetelsnelkül so
 ha el nem fenued. Negiedfer a mint fent Peter tanit, az af
 foniatallat tartozik az ű Vranak tífselettel, hogy űtet mint

Eph. 5.

Col. 3.

Acto. 5.

Eph. 5.

1. Cor. 13.

1. Pet. 2.

feiet bőczüllie, őrizze es oltalmazza az ű Vranak tíftefeget, es az beretnek általa, sok fele fogiatkozasokat el fedezzen. Ennek bizonylaga az ű. Peter elő hozza az Sa ra affonnak peldaiat, az ki tíftele az Ábrahamot, es űtet Vranak hitta, hol ást patanczollia, hogy minden affoniat latok ez tíftefseges neuezettel meg mutassak ást, hog' az Istennek rendeletet meg bőczüllik es annak engednek.

*K: Mit kel erteni az azsoniallatnak
öltözetiről?*

1. Tim. 2:

F. Szent Pal illien igekkel tanit: Az affoniallatok kőniörögienek ekes öltözetben, femermetefseggel es merrekleletfseggel ekeficzek magokat, nem tekergetet haiakban, auag' araniban, auag' draga kőuekben, auag' draga ruhában, hanem amint illik affoniallatokhoz, kik az Isteni tífteletet valliak az io czelekedetnek általa. Az kőniöröges melle veti az ekes öltözetet, nem hog' Isten az kőlső ekesege nezne, de giakorta az öltözet az elmenek es az fűnek bizonylaga. Sz. Pal azért iauallia az affoniallatban az ekes illendő es tíftra öltözetet, az rufniásagot pedig tíftra. Ez melle karhóstattia valami fogal az keufellegre es az giengesege, mint az feletteb való hasonlalan araniozas es gióngiőzes, meliben mikor az affoniallatok el merűnek, sok fele hiufagban es vetekben esnek. Az öltözetben azért illien hatart es modot rendel. Első az femermetefsege, meli az tíftrasagnak es az alazatossagnak őrizőie. Ebből azért meg teczik, hog' az kik rendek kiűűl való hasonlalan ekeseget beretnek, auag' bemtelenek, auag' tíftralanok, auag' keufeliek, kiket az Isten minden ketfegnekűl meg gíalaz, ha meg nem ternek. Szűkseg azért hog az kereftien affoniallatnak ekesege kőlőmbőzzőn az pa

razna

raznanak öltözetitül, kik ű magoknak az feletteb való e-
 kefséggel feretöket vadafnak. Az affoniatlat pedig az ű
 hozza illendö ruhajat le vetuen, az femermetis le veti.
 Masodik hatara az öltözetnek az mertekletesség, mely
 aſt kiuanſia, hog' az ember ſe föſuen, ſe tekozlo ne legie,
 es ünön magat rendihez, huiatalliahoz es az üdöhez ſaba-
 ia. Mert az kik rendek kiüül ű magokat ekeſitik auag' in-
 kab vndokittiak, tekozlok, lopok es giikofok, es az kö-
 zönſeges tarſafagnak is aruloi. Touabba valameli affoniat-
 latok az teſtet igen ekeſitik, amaz belſö embert veſni hat-
 tak, es ninczen benne egigiuſſeg, es az tiſta életnek ſere-
 teti. Harmadik hatara az Iſteni tiſtelet, mel' az mertekle-
 tes eletet kiuanſia, miert hog' az iozanſag az Iſteni ſele-
 lemnek külsö bizönſaga. Azert az kik minden giönörü-
 ſegeket csak az illetlen ekeſſegben heliheſtetik, azokban
 ſemmi Iſteni tiſtelet ninczen, es ezek az kereſtteni giüle-
 kezetet azert giakorliac, hog' ünön magokat mutogathat-
 ſak, es az ű elmeieket az keueliſegben hizlalhatſak. Ne-
 giedik hatara az io czelekedeteknek köueteſe, melire az
 mertekletes affoniatlatok alkolmatofſak, az keueliek pe-
 dig es az cziſrafok ſemmi tiſteſſeges dolgöt nem inditha-
 tnak. Vtolſor ſükſeg ezeknek bünteteſeketis meg gon-
 dolni, meli ket rendbeli. Elsö puſtaſag es gyalazat, mint a
 Prophetanal ſeniegeti, hog' ezeknec minden ekeſſegeket
 le vonſa. Masodſor az ſ. Pal az giengeket, azok közi-
 ſamlallia, az kik Iſtennek orſagabol ki rekeſtettene. Ez
 ert mongia, hog' a meli affoniatlat az giönörüſegben el,
 immaron eluen meg holt. Mind ezekből az affoniatla-
 tok internek az mertekletes eletre, hog' ſe Iſtent meg ne
 banczak, ſe lelkeket megh ne neheziczek, ſe egiebeknek
 gonof peldat ne adgianak.

Eſa 5.

1. Cor. 6.

1. Tim. 5.

Az Feiedelemségről.

K: *Miczoda az Feiedelemség?*

F. Az Istentől rendeltetett tisz, hog' az külső hatalommal az igaz törvények szerint, az ioknak oltalmazására, az gonoszoknak pedig rettentésére és büntetésére legyen.

K: *Honnat vagion az feiedelemség?*

Rom 13.

Pro 8.

Sap 6:

Psal 82.

Psal 113.

F. Szent Pal vg' tanít, hog' ninczen hatalomság, hanem csak Istentől, es valaméni birodalmak vadnak az Istentől rendeltetettnek. Az Bölczis ezent bizonyítja: Az birodalom tinektek az Vrtul adattatott, ű samot tart az ti czelekedetekre, es az ti tanacztokat meg itili. Ezert mongia az Daidnalais: En mondotam Istenek vattok, es mindniaian az fellegetnek fiainak neuestettek. Ezert mőgia masutis: Az Iehoua fel emeli ak porból es az ganeból az segent, hog' űltesse az ű nepének feiedelmi közibē. Ez ertelem pedig hafnal mind az feiedelmeknek, smind a kősegnek. Az feiedelmek intetnek, hog' meg gondolliac ast, hog' Istennek kepet viselik, es erre nezue Isteni felelemmel iarianak az ű tistekben es vg' mint kefczek magokat az sam adasra az Istennek seki eleiben. Az kőseg is emlekestetik arra, hog' az feiedelmeket vg' böczüllie, mint az Istentől boczattatott tistartokat, es erre nezue eltauostalsa az part űtelt es tamadaft.

K: *Az gonosz feiedelmek Istentől vadnake?*

F. Az gonofsagot meg kel valastani az tistől, mert az hamiság ninczen Istentől, de minden tist ű rüle vagion, es az kegyetlenek nem vehetik magoktul az birodalmat, hanem ha az Istentől adattatik, mint az Daniel mongya. Az Vt el változtatia az időket, el veti az kiraliokat es rendeli

Dani. 2

heli, hog' meg esmer
almas az embereknek
adgia ast. Az sent l
regalni hagygy
tis ig' fol; Az földn
feiedelmek. Azert ha
gonosz az varosba
kegyetlen feiedelmeket
fogal mongia: Es ű ad g
büntetésére. Az D
akaz fel ne emeliek se
felel ninczen az ti fel
ast meg alazza es ama

Minemü igaz

Feiedelmek

hogy az Istennek felel
az Isten tilt, es igiekez
a törvénye szerint. Ez m
hát es segítői legienek
nek, az igaz tanitok
a két kiraliok, az Dau
alk az baluaniokat az
az Istennek igaz tistele
azert Istennek kepet v
az Isten tistefegene
kegyes, es ehesseg, me
feiedelmek sok példakrol
nek, es ezekből az iele
kegyenek, es az iüen
nek, hog' az alattok

rendeli, hog' meg esmeriek az elők, hog' az felséges Iste hatalmas az embereknek országában, az kinek akaria annak adgia ást. Az sánt Iobis erről mongia: A népnek büneiért regnálni haggya az Vr az sán mutato feiedelmet. Masutis ig' sol: Az földnek alnoksagaert meg sokasulnac az feiedelmek. Azert ha az Amosnak tanitasa ferint nin czen ol' gonos az varosban, kit az Vr nem czelekednek, az kegyetlen feiedelmeketis ű aggia haragiabol, mint az Oseasnal mongia: Es ű ad gyermek feiedelmeket az népnek böntetefere. Az Daud intí az hitetleneket, hogy saruokat fel ne emelliek, sem nap kelet, sem nap nyugat, s csak felől ninczen az ti fel magasztalastok: Mert az Isten bíro, est meg alazza es amaft fel emeli.

K: Minemű iozagok kiuantatnak az Feiedelmekben?

F. Első az Istennek felelme, hog' attul el tauozzanak a mit az Isten tilt, es igiekezzenek minden eleteket rendelni az ű törvenie ferint. Ez mellet az Aniasentegihaznak io daikai es segitői legienek, az Istennek tista igeiet hirdettefsek, az igaz tanitokat oltalmazsak es taplallyak, mint a sánt kiraliok, az Daud, Iosias, Ezechias czelekettenek, kik az baluaniokat az ű országokból ki tistítottak, es az Istennek igaz tistetetit heliere allattak. Az feiedelmek azert Istennek kepet viselik, hogy mindeneknek lette az Isten tistefsegenek legienek őrizői. Masodik az bölczefseg, es efeseg, melyben az kiuantatik, hogy az Feiedelmek sok peldakrol es meg lőt dolgokrol emlekezzenek, es ezekből az ielen valoknak rendefere okosbak legyenek, es az iüuendőkről io moddal gondot visellienek, hog az alattok valo kőfseget valami karban es

vesse.

védelemben ne eiczek. Ez mellet sűksegsek az io es eb
 es tanacz adok, hog' ahol az feiedelmek meg fogiatkozs
 nak, ezeknek itiletekkel segittesenek. Mert ninczen eg'
 emberis, aki mindent únón magatul erthetne. Harmadik,
 az erőseg, meli nem egieib, hanem az fiűnek alhatatósas
 ga es batorisaga, meli az tiűbeli emberek, minden nias
 ualiat el fenuednek, hogy ű magokat es az reaíok bizoth
 kőseget az védelemtől meg oltalmazhassak. Azert
 az feiedelmek el tauostassak, mind az felelmeseget, mind
 pedig az vakmerőseget, meliemből gyakorta közönse
 ges es kiuallikeppen valo védeelmek kőuerkőznek. Ne
 giedik az mertekletesség, hog' az feiedelmek az ű elmeie
 ket es testeket tobzodassal es reségleggel megh ne nehe
 ziczek. Mert ez által lehetnek alkotmatósok, mindē dol
 goknak el vegezefere. Az reségleg miat pedig, mint sok
 peldak meg mutattiak, hertelenleggel nagy birodalmok
 el vestenek. Mert ez minden gonofsagnak kufseie. Otōs
 dik az igaz mondas, hog' az ű befedekben es igiretekbē
 alhatatósok legienek, az hazugfagot es tragarfagot el ta
 uostassak, es az ű fogadasokat meeg karōkkalis fel ne bō
 czak. Mert az befedben valo tōkelletesség, az feiedelmek
 nek nag' ekessége. Hatodik, az fősuensegnek vyalasa, hog
 az feiedelmek ne legienek telhetetlenek, es vndok niere
 segnek kiuanoi, es feletteb ne fomiuhozzak az gazdag
 sa got, se rendek kiuul kereskedelesre, es vyalatos kompol arsa
 gra magokat ne adgiak, mert a mint az 6. Pal mongia, az
 penznek kiuansaga minden gonofsagnak giōkere. Es az
 kik meg akarnak gazdagulni az őrdōgnek tūriben es foc
 kesertetekben esnek, meliiek űket az védelemben be
 meritik. Erről mongia az Hieremiasnal. Ezert adom az ű
 felesegeket es mezeieket idegeneknek, mert kiczintul
 fogua

1. Tim. 6.

Hier 8:

na nagy, mindnia
 kinaniak, mint az S
 az fősuenseg vran
 trak. Ezert tilt'a meg
 neknek kiuanoi ne leg
 illia. Aiaodekor ne ve
 meg yakittia, es az igi
 nek leltre az fősuense
 vana, mint 6. Pal bi
 imado, ninczen rese
 gban. Hetedier kiuano
 nek. Az igazsag eit mu
 ill az igazat meg szabad
 az pedig ez, hog' az kik
 resiek, es az nepnek bli
 illia meg az Esaiasnal:
 nek irnak, akik az har
 nek. Az Moselnelis az
 uennek az aruanak es a
 pranczollia azert az
 merietek az itiletben,
 meg halgalsatok es let
 nek, mert Istene az itile
 Zabade az f
 lo bünösöknek m
 űket el
 Az tōruennek az f
 zőrie, kel azert mag
 rekre nezue meg i
 Ebben pedig nez

fogua nagyg. mindniaian az fősuenseget es az nieresse-
get kinaniak, mint az Samuelnek fiairól mongia az iras, *1. Reg. 8.*
hog' az fősuensegh vtan indultanak, es az itiletet el for-
ditottrak. Ezert tilt'a meg az Isten, hog' az feiedelmek az
iandeknek kiuanói ne leg'enek, mint az Mosesnel paran *Exod. 23.*
czollia. Aiandekot ne veg', mert az aiandek az semesse *Eccel. 2.*
ket meg vakittia, es az igazaknak befedeket el fordittia.
Annak felette az fősuenseg testi es lelki vefedelmet von-
son vtanna, mint s. Pal bizonittia: Az fősuennek ki bal- *Eph 5.*
uani imado, ninczen rebe az Istennek es az Christusnak
orötagaban. Hetedher kiuanratik hog' igazsagot es itiletet *Hier 22.*
tegienek. Az igazsag est mutattia, hog' semeli valogatasa-
nelkül az igazat meg sabadicak es meg oltalmazzak. Az
itilet pedig ez, hog' az kik az törüen ellen vetenek megh
büntessék, es az nepnek büneuel magokat ne hizlalliak.
Est tiltia meg az Esaiasnal: Iai azoknak az kik hamis tör *Esa 10.*
uenieket irnak, akik az hamisat az aiandekert meg igaz-
zittiak. Az Mosesnelis ast mongia, hog' atkozot az ki az *Dent. 28.*
iöueuennnek az aruanak es az özüeginek igiet el fordittia
Est paranczollia azért az feiedelmeknek: Szemellieket *Dent. 10.*
ne esmerietek az itiletben, mint az nagyot az kicsint is
vg' meg halgatsatok, es senkit az emberek közzül ne fel-
lietek, mert Istene az itilet.

K: Zabade az feiedelmeknek az niluan
valo bünösöknek meg kegielmezni, auag penzert
üket el boczattani?

F. Az törüennek az feiedelem nem vra, hanem folgaia
es örzőie, kel azért magat tartani az Isten törüeniehez es
a vetekre nezue meg itilheti, hol vagion helie az kegielē
nek, Ebben pedig nezni kel nem az ű hasnara, melliet bir

Hhh

fagz

sagnak neveznek, hanem az Isten tisztességére es az köz-
 önséges igaságnak meg tartására. Ha azért az vetek has-
 lalra melto az törvények befeje ellen az feiedelem az pen-
 zert io lelki esmerettel meg nem engedheti az büntetést,
 mint giakorta aki diat le teheti el boczattatik, aki nem fi-
 zethet meg ölettetik. Első erőseget vehetünk a feiedelmek-
 nek tiütiéből, kik tartoznak itéletet es igazságot czele-
 kedni. Ha pedig a gonoszokat nem büntetik az törvényi be-
 rint es az iokat né oltalmaznak, a feiedelemnek neuet né
 viselhették es az törventis erőtlenne teszik. Második az I-
 sten az törvényben ást paranczollia: Az ki vert ont, an-
 nak vere ki ontassek. Az parazna firfiu es affonyallat
 megh ölettefsek. Az gonoszt ki vegyed az en nepem köz-
 zúl, es ne köniörüli raita. Az Moses az baluaniozokat le-
 vagattia. Az Iosue az Achant meg köuesteti, es az Isten
 haragia le czendefedik. Harmadik. Szent Palis ást bizo-
 nittia: Ha mi eg' mast meg itilnök, az Vrtul nem itiltet-
 nenk. Mikor azért az feiedelmek az bünre szabadfagot
 adnak az Istennek haragiát az közönséges büntetésre
 felgeriestik. Negyedik. Vgyan azon sent Pal így ta-
 nit: Ha gonosul czelekedel fely, mert nem heaban vise-
 li az fegyvert. Bosku allo az haragra az gonos teuónek.
 Ötödik. Az iras fantalan helien tiltia, hog' az feiedelmec-
 az aiandekert az törvent el ne fordiczak, hanem az igaz-
 sagot az büntetesben ki folgaltassak. Ez fele lagito gond-
 uiselőket mongia az Esaiás az lopok tarsainak, es az Da-
 uid feddese sepen illik ezekre: Ha latod vala az lopot, eg-
 giút fucz vala vele, es az paraznakkal refed vala. Ezek-
 ből meg ielentetik, hog' az feiedelem tistti ellen czeleke-
 dik, mikor azon vetekert, hasonra auag' semelire nezue,
 eginek meg kegielmez, mast pedig meg büntet.

Rom. 13.

Esa. 1.

Psal. 49.

Mines

Az Augustinus
 az ember poenitenti-
 vetek. Azert ha az b-
 delem meg kegielme-
 neknek mertekere kel-
 bokert az kegielme-
 mbernek szabadlag ad-
 m büntetik meg es ekk-
 k közör. Második. A-
 po helie. Azert az bün-
 penitentiát tarthasson.
 izot, abban hiuen el-
 ennek gondgia vagio-
 it az bün boczattat-
 etik az bünert, mind az
 niot az keresztára feje-
 Touabba az telti bün-
 ng kel valaitani, mint
 im elöt ne karhoisals-
 nem tauoznak az bün-
 nek illik az Istennek
 galmas az megh terö-
 kis az niluan valo-
 a kegielmezni. F-
 a kegielmeseget, az
 akarattia engedi. I-
 met kíván, az feie-
 a-is az lelki bün-

K: *Minemő ellenuetések vadnak ez ertelem ellen?*

F. Az Augustinus illien erősegeket hoz elő: Első. Mí-
helt az ember poenitentiát tartottan boczanatban vagió
az vetek. Azert ha az bűnös ember fogadást tésen, az fe-
iedelem meg kegielmezhet. F. Mondam ide fel, hogy az
veteknek mertekere kel nezní, es ha tűrhető, elegfeges ok
okokert az kegielmemnek helie vagion. De ha it az bűnös
embernek fábadság adattatik az fogadas teteleert, soha eg-
sem bűntetik meg es ekkeppen az vetek el arad az embe-
rek közöt. Második. Az poenitentianak ez vilagon va-
gion helie. Azert az bűnösnek meg kel kegielmezni hog
poenitentiát tarthasson. F. Az mit Isten az feiedelemre
bizot, abban híuen el iarion. Az meg terítésre pedig Is-
tennek gondgia vagion. Az külső bűntetes nem vési ele-
it az bűn boczanattianak. Mert noha az ember meg őlet-
tetik az bűnert, mind az által ha életnek fia el nem vés-
het, mint az keresztfara fešittetet toluainak peldáia meg ielen-
ti. Touabba az testi bűntetést es az bűnnek boczanattiat
meg kel valasztani, mint az Dauidnak bűne el vetetic, hog
Isten elöt ne karhoztassék, de az sok rendbeli bűntetések
el nem tauoznak az ű hazabo!. Harmadik. Az feiedelmek-
nek illik az Istennek kegielmeget követni. De az Isten
irgalmas az megh terő bűnösökhöz. Hat az feiedelmek-
nek is az niluan való paraznaknak es gylkofsoknak meg
kel kegyelmezni. F. Szűkség követni az Istennek At-
tiai kegielmezseget, az mennire az ű törüenieben ki ielen-
tet akarattia engedi. De ahol az törüen' feniteket es bűn-
tetést kiuan, az feiedelem nem keduezhet. Mert az
Isten is az lelki bűntetést az karhozatot engedi megh,

Hhh 2

de az

Ioan. 8:

de az külső saniargató ostört az embereken tartia. Ha azért Isten meg engedi az lelki böntetést, vta es meltofaga vagion hozza. De az feiedelem kezeben az törüent atta, hog' ettül erczen es halgalsón. Azert ninczen szabadfaga ban, hog' az törüent nehezicze auag' könniebicze. Nes giedik. Az Christus amaz parazna ábboniallatnak, kit az Pharisausok eleiben vének, monda: En sem karhoztatlak tegedet, menniel es többbe ne vetkezzel: Hat az feiedelmeknek sem kel az paraznakat bantaniok. F. Meg kel va lastani az Christusnak hiuatalliat es az feiedelmeknek tíf teket. Mert az Christus az Attiatul boczzattatot, iduőzi tő es tanito volt, es az ű orfaga nem vilagi bírodalō, hog' segiuerrel bűntesse az gonosokokat. Az tanitok is tartoznak minden meg terő bűnösöknek az kegielmet hirdetni az igéből. De ez mellet az feiedelmek elő törüenniek es az igasfagnak ki foglaltato legienek.

*K: Zabade az Feiedelem az alatta va-
lo kösslegnek feieuel es marhaiaual?*

Soph. 2.

Soph. 1:

Hab. 2.

F. Mikeppen az io pastor az iuhot niri, az giapiaual es teieuel el, de ű magat farkas modra el nem nieli: Ig' az io feiedelem az törüen berint valo iűuedelemmel meg elegs bik, es az fegeni kösslegnek bűret le nem vonsa, es czontiat meg nem ragia, mint az Isten panabolkodik az Prophe-
na: Az en nepemnek feiedelmi suo orošlaniok, es birai estveli farkasok, kik reggelre nem hadgiak az predat, az kösslegnek hufat es czontiat fel vagdalliak es meg ebik: Feniegeti az Isten ez fele kegietleneket es ašt mongia az niuzo fošto foglakrolis: Meg latogatom az küzōben vg-
ralokat, az kik az ű vroknak hazokat meg tōlrik ragadoz manniat. Mert vg' tanit az iras, hogy az verrel eppitte et

ha

szól az kővek k
közül feniegetnek.
predalē, mert ism
hab kirali, ki az N
bel tanaczara, es az
ia. Kővelek azért
alma czōrit el nem ve
ra meg fizeti. Annak
raentele nio morgat
arai, meg őloi, auagi
gnek.

Miel t

fei

F. Előőr böczülte
bőllianak, mint Isten
gia az i. Pal. A kioek
giatok. Az Mošeln
ponót ne mongy, es az
A. i. Peteris feddi azoka
mozzak, es az Iudas Ap
dingial az Satanaal tu
en merite ütöt bidalom
De Satan fedgien meh
ngedelemmel minden
tiának ellene nincze
gietek minden embere
linalnak vg' mint fell
az kik boczzatnak az
nak titéletire. Ez eng
allia elő, Elő, Mert ni

hazból az kőekis kiáltanak, es az kőtesek az gerendak
közűl feniegetnek. Ezert mongia az Esaiafnal: Iai az ki *Esa. 32.*
predals, mert ismeg megh prädaltatol. Pelda erre az Ac-
hab kirali, ki az Nabothnak földiet el foglallia, az Ieas-
bel tanaczara, es az Isten mind az kettőnek veret ki ontat-
tia. Kőuesek azért az feiedelmek az Dáuidot, ki az A-
rafna czűrit el nem vesí hatalommal, hanem az mi igaz-
ara meg fizeti. Annakokaert az feiedelemnek nem szabad
töruentelen nio morgatni, fortellial nehezíteni, fogfagbá-
tartani, meg ölni, auagy marhaiat el venni az fegeni kőf-
legnek.

*K: Mivel tartozik az köseg az
feiedelmeknek?*

F. Először böczüllettel, hog' ű felőlők, vgy erczenek es
sollianak, mint Istentől rendtetet semeliokról. Erről mő *Rom. 13.*
gia az s. Pal: A kinek tiűtesseggel tartostók, tiűtesseget ag-
giatok. Az Mofesnelis aűt paranczollia: Az Isteneknek *Exod. 22.*
gonost ne mongy, es az nepnek feiedelmet ne atkozzad.
A s. Peteris feddi azokat, az kik az hatalmasagokat bídál-
mazzak, es az Iudas Apostol aűt iria, hog' az Michaél Ar-
changial az Satannal tusakoduan az Mofesnek teste felől
nem merte ütet bídalommal illetni, hanem aűt mondotta:
Te Satan fedgien meh tegedet az Vr. Masodőr tartozik
engedelemmel minden dologban valami Isten paranczo-
lattianak ellene ninczen. Erről mongia az s. Peter: Enged *1. Pet. 2.*
gietek minden emberek közöt valo rendelesnek, auag' a
kiratinak vg' mint fellieb valonak, auag' az tiűtartoknak
az kik boczattatnak az gonosoknak büntetesere, es az io-
knak tiűteletire. Ez engedelemnek az s. Pal neg' okat sam *Rom. 13.*
lallia elő, Első, Mert nincz feiedelemség, hanem csak az

Hhh 3

Istentől

Num. 15.

T. m. 2.

Istentől, és a ki az hatalomnak ellene áll, az Isten rendele-
senek al ellene. Második oka az lelki ismeret, meli az en-
gedetlenséggel meg sebhettik, és az embert minden dolg-
gaiban felelmesre teszi. Az törvény szerint való engedelem
mel pedig az io lelki ismeret öröszet, mely az embers-
nek nagy vigasztalásra vagyön minden niomoruságban.
Harmadik az harag, mel' nem egie, hanem az Istennek
kemeni bosszú allása az engedetlenségek. Mert az Isten az
ü kepebeli embereknek melftságokat meg oltalmazza,
és az engedetlenséket kemen' büntetése ala veti, mint az
Chore, Dathan, Abiram peldája meg jelenti, kik az Mo-
ses és az Aron ellen tamadanak, az föld meg nira az ü sa-
iat, el niele őket, és minden hazok nepeuel eluen pokolra
állanak. Negyedik, mert az feiedelemség az io czelekede-
tnek tisztességre vagion, az gonoszac pedig rettentésre.
Touabba az engedelem be foglal minden terehnek visse-
leset, és adonak fizetést, az köszönleges tarsaságnak búk-
sége és meg maradására. Erre mongia a 6. Pal: A kinek
adoual tartóztok, adot fizetsetek. Harmadfor tartozik az
kölség köniörgéssel, hog' az feiedelmeknek aggion az Is-
tē bölcseségnek, erősségnek, és Isteni felelemnek lelket,
io tanacz adokat és gondviselőket, engedelmes, hiü bolga-
kat, és czendes birodalmat, a mint sent Palis tanit est mon-
duan: Intelek titeket hog' köniörgések legienek, mindē
emberekert minden tist- viselőkert, hog' czendes és be-
keseges életben legiünk, minden Isteni felelemmel és tist-
tességgel. Harom okaert paranczollia az feiedelmekert
való köniörgést: Első hog' az Isteni tistetet, és az igaz tu-
doman az ü birodalmok alatt meg tartássek, mint az Esai-
asnal vigasztallia az Aniasentegiházat, hogy az kiraliok
taplalo, az kiralne affionioiok pedig ü neki daikai lesnek.

Ma

Második az czendes
tat bekelességen elh
na az köszönleges tist
hireben neueben az
gatalássek.

Az

Mit negy az

Elsőfor iedzi az ter

az Isteneletitől való el

lenekre Adamtól harm

Mikoron meg holtatok

al meg eleuenite. Enn

adatatot kegyelem, kib

tala, semmi karhozat

nek babados fia elnök

re. Másodfor iedzi, az

el hagiát és meg val

semmi nem egie, hanc

mihando teltünkben

it, az büntül meg iga

hoz meg tert, az bi

meg mekedet. Harm

nekert és niaualikert,

venetennek mint az

balta adattunk. Ma

lokban forgot, az az

követközhetnek, h

er vetetik az iöven

hagynak edeni az

Az Halalrol.

F. Először iedzi az természetnek meg romlasat, az bűnt es az Istét eletitül valo el idegenedest, meli az eset vtan min denekre Adamtul farmazot, mint 6. Pal tanit ez igekkel: *Eph. 2.* Mikoron meg holtatok volna az bűnben az Christus al tal meg eleuenite. Ennek azert oruofsaga a Christusban adatot kegielem, kiben mihelt be oltatunk az hitnek al *Rom. 8.* tala, semmi karhozatunk nem lehet, hanem vg' mint Isten nek szabados fia elünk, es tartatunk az iöuendö diczöseg re. Masodszor, iedzi, az bűntül valo meg szabadulast ennec el hagi asat es megh vtalasat. Mert az bűnnek meg halni semmi nem egieb, hanem az bűnnek nem vralkodni az mi halando testünkben, mint 6. Pal mongia: Az ki megh *Rom. 8.* holt, az bűntül meg igazitatot, az az, az ki igaz hitből Ist tenhez meg tert, az bűnnek iutalmatul az örök halaltul meg menekedet. Harmadszor vetetik az halalos vesedel mekert es niaualiakert, melliek ala ez vilagon az hiuek vettetenek mint az sent Pal mongia, hogy minden nap *Rom. 8.* halakra adattatunk. Masutis ig' tanit: hogy u giakorta ha *2 Cor. 12.* lalokban forgot, az az, oli vesedelmekbē, melliekből ha lal köuertközhetnek, ha Isten nē oltalmastra volna. Negie dszor vetetik az iöuendö örök karhozatert, mellyet az haragnak edeni az Istennek iutlö igas sága berint lel kök.

kekben feuednek, es az fel tamadas vtan testekben is megereznek. Ez halal azert vagion az embernek niomorodot allapattiaban, az Isten bñntető haragianak fenuedeseben es az diczőségből valo ki rekeftesben. Ezzel pedig csak az hitetlenek hálnak meg, kik az ű. bñnöknek solgiat az halalt el vesik, hog' ű benne az Istennek emestő igalsaga az bñnert meg ielentessek. Erről mōngia a 6. Ianos. Az kinek reše vagion az első fel tamadasban, nem lešen reše az masodik halalban. Ötödör, iedzi az leleknek az testül el valafat, meliben az hiuek lelkek niugodalomra, az hitetlenek gñtrelemben megien, az test pedig az Istenek bešede ferint ismeg földé lešen.

K: Miczoda okai vadnak az testi halálnak?

F. Előör szerző es eredendő oka az Satannak hitető alsnokfaga, meliel az embert mind a testi mind az örök halalban be eitötte, mint az bölczis bizonittia: Az őrdögnek irigisegeből iőt be az bñn ez vilagra. Ennek okasert az Christufis vgy tanit, hogy eleitül fogua gilkos, es az hazugsagnak attia. Masodör indito erdemlő es közel valo oka az bñn mel' az egeš emberi nēzetre fallot, mint 6. Pal erőfsiti ez igekkel: eg' ember által iūt be az bñn ez vilagra, es az bñn által az halal, es ez mindenekre el hatot miert hog' minniaian verkeftenek. Az halálnak azert okarol az emberi bölczesegből nem itilhattunc, hanē csak az Istennek igeieből, meli minket egiedül tanit az esetről es az embernek romlasarol. Harmadör, külső bñntető oka az Istennek igaz itileti, ki az bñnert meg rontia es halal ala veti az embert. Mert ahol az iras aft mōngia, hog' Isten az bñnnek nem oka, es nem akarja az bñnősnek halat

Sap. 2.
Ioan 8.

Rom. 5.

Exech 18

...vg' kel erteni, hog'
...nioczen ű tñle, de
...rint valo bñntetese
...igaz birotul. V
...Isten bešedenek tñk
...fenegetese be tell
...vala: Valameli o
...halallal kel meg hal
...halalt, hanem az testi
...az bñnnek solgia a
...igalsagara, ki az v
...az testi halal alal
...bñnnek fizetel et ve
...ak az gyalazatia, es ama
...ordelere. Harmadik n
...szara az hiuekhez
...motta, mert az min
...hat, es az halalból
...hullus illien igekkel:
...az ki en bennem hñe
Mikeppen
embernek az h
Az 6. Pal mikor az
...lo viteleget viteke
...g tantotta. Ahol er
...tator az halatra val
...legnek eggik fñ re
...en alnakul czelekedi
...bezeit az ű bñnek bñ
...gra vtar nitni. De az

halat, vg' kel erteni, hog' nem főrző oka es az bűnnek ere
 deti ninczen ű tūle, de az mi nez az itiletre, es az törven-
 serint valo bűntetefre, minden fele halal ű tūle farmazik,
 mint igaz birotul. Vege ennek harom vagion. Első nez
 az Isten bešedenek tōkelletesegere, tudnia illik, hog' az
 Isten feniegetefe be telliesednek, ki az Adamnak est mō
 dotta vala: Valameli nap ezel az tiltot fanak giūmōlcze
 bōl, halallal kel meg halnod. Ez mondas nem csak az lel
 ki halalt, hanem az testitis be foglallia. Mert ā mint ſ. Pal
 tanit az bűnnek folgia az halal. Masodik, nez az Isten-
 nek igalsagara, ki az vefedelemre rendeltet haragnak
 edenit, az testi halal által viſi az karhozatra, meliben az ű
 bűnōknek fizetefet el vefik, mikor testekbenis fel tamad
 nak az gyalazatra, es amaz ōrōkke valo tūznek es kinnak
 ſenuedefere. Harmadik nez az Iſtē irgalmaſsaganak meg
 mutataſara az hiuekhez, kiknek testi halalokat aldaſra
 forditotta, mert az mint ſ. Ianos tanit: Az ki hiſen, halalt
 nem lat, es az halalbol eletre megien, est bizonittia az
 Chriſtusis illien igekkel: En vagiok az elet es az fel tama
 das, az ki en bennem hiſen, meeg ha meg halis eel.

Gen. 2.

Rom. 9.

Ioan. 3.

Ioan 10.

K: Mikeppen kel magat az kereztien
 embernek az halalra keſiteni?

F. Az ſ. Pal mikor az halalra keſul diczekedik est mō
 duā. Io vitesegert viteskettē, futasomat el vegeſtē, az hitet
 meg tartōtrā. Ahol erre tanit, hog' az Iſtētul ez rōuid elet
 adattatot az halalra valo keſületre, meli az kereſtieni bōl
 czeſegnek eggik ſū reſe. It pedig az Satan az emberekel
 igen alnakul czelekedik, mert igiekōzik az halalnak em-
 lekezetit az ű hiuekbōl ki űtni, es ez által minden gonof-
 ſagra vtat nitni. De az hiueket illik az alombol fel ſerkē

2 T. m. 4.

[illegible]

Log 12

Gal. 6.

Matth. 25.

Heb: 13:

pedig testeket meg ne neheziczek tobzodással, refegseg
 gel, es ez vilagi gyöniörűséggel, mint az Christus paran- *Luc. 21.*
 czollia: Meg oyatok magatokat, hogy az ti fiuetek meg
 ne nehezitsek tobzodással es refegséggel, es ez vilag-
 nak gondgiaiual. Mert ez világ gonofsagban helihet-
 töt, semnek kiuansaga es czarardsag, melihez valaki ra-
 gaszkodik, sok kesertetekben esik, es az Istentül el szakad.
 Mint az gazdagnak peldaiia meg ielenti, ki az vilagnak *Luc. 16.*
 iaiuaiual meg refegüluen, csak halának keduet keresi va-
 la, nem gondolkoduan az halalrol es az iöuendö eletröl.
 Mas peldabanis az Christus est feddi, mikor elő hozza az *Luc. 12.*
 gazdagnak bebedet. Egyel es igyal en lelke, sok esten-
 döre valo iofagid vannak. De az Isten azt feleli neki: Bo-
 lond ez eyel megh kiuanniak az te lelke, es az mellie-
 ket kerestel, kie lesnek? Ez ellen az Christus io tanacz-
 ot ad, est monduan: Keressetek előör az Istennek orfa- *Matth. 6.*
 gat es ennek igasagát, es mindenek megh adattatnak ti-
 nektek. Mert masut is vgy tanit, hogy az embernek sem
 mit nem hafnal, ha az világóth meg nieris es lelkeben
 kart vall. Az kik azert barom mödra elnek, es hafok-
 nak inkább solgalnak, honnem mint Istennek, ez világba
 bele zabalnak, es eyel nappal tobzodnak, auag' niughata-
 tlankodnak, sem halalokra sem eletekre gondot ne visel-
 nek, hanem vesni hattak magokat, es eluen immar meg
 holtanak. Negiedik, A bekefeleges benuedes, es az vegigle-
 valo meg maradas, meliben a keresztien ember mindé ha-
 borut az hit mellet el türuen, az ü palliasfutafatul soha ad-
 dig megh nem sünik, mig nem az czelra iut, es el vesi az
 fel tet iutalmat, meli csak azoknak adattatik, az kik veg-
 iglen megh maradnak. Erröl mondgya az CH R I S T *Luc. 21.*
 T V S: Az bekefeleggel valo benuedes által biriatok

- Heb. 10.* az ti lelketeket, mint sent Pal is tanít ez igekkel: Az tűs res tinektek búkséges, hog' az ígíretet el vehesetek. Szēt Iacab is aſt bizonittia, hog' az életnek kōronaiat az veſi el, az ki az keſertetet el ſenuedi. Hat a ki az niomorufag mīat Iſtentől el ſakad, az halakra nem keſülhet io moddal, mint az Chriſtus ielenti: Az ki életit megh tartia el veſti aſt, ezért mongia maſut is: Bodogok az kik ſirnak, mert űk meg vigasztaltatnak. Őtődik keſület az tiſta ſűből va lo kōniörges, mint az Chriſtus inti az tanítuaniokat az ű halalanak előtte: Kōniörgietek, hog' keſertetben ne iuf ſatok. Azert az kereſtien embernek halakat kel adni az el vőt iokert, mellieket Iſten ű benne el kezdet, es ez mel let kerni kel, hogy az hitben meg erőſſiczen, minden ke ſertetek ellen meg tarczon, az halálnak ideien batoricző, es vigasztallion, bodog es czendeſ ki mullaſt adgion es az elerre be vigien. Peldank erre az Chriſtus, ki halalanak előtte, mind ű magaert, mind egyeb hiuekert kōniörgöt, melliet az ſ. Iſtuanis kōuetet, mikor az halálnak közepöt te imatkōzuan, az ű lelket az Vr Ieſusnak kezében aian zotta, es az vian az Vrbán el alut.
- Ioan. 17:*

K: *Mint kel embernek ű magat es egie bek az halalban vigasztalni?*

- F.* Sohol az halal ellen oruóſſag nem talaltatik, hanem csak az Iſtennek igeiben, melliel az hiuek vg' meg erőſ ſitetnek, hog' meeg az halalbanis diczekednek es örűlnec mint a ſ. Pal ki uankozik ki mulni, es az Vrral eggiūt len ni. Első vigasztalas azert az Iſtennek vegezese, ki az ű itile ti ſerint aſt akaria, hog' mindenek az teſti halalt meg kō ſtollia, mint ſ. Pal tanít ez igekkel: El rendeltetet, hogy mindenek ecczer meg hallianak. Az hiuek azert ebbenz
- Phil. 1.*
- Heb. 9.*
- is

is hasonlítatnak az ű feieknek abrazattiahoz, ki az keresztnek es halálnak általa ment be az ű Attianak dicsősegeben. Hog' pedig az Enoch es az Illies meg nem holtanac, az itilet napianis fokā talaltatnak eleuenē, ezek kiuallikep pē való példak, es az közönleges regulat fel nem bōtiak, melibē természetek szerint mindenec ā halál ala vetettenec. Mint azert egieb dolgokbāis sūkség az Istē akarattianac io keduból ēgedni, ig' ā halálbāis mikor az űr allo heliről az nyugodalomra bebolit. Masodik, az bűn czelekedeti nek felben sakaftafa, mert ā mint ē. Pal tanit, az hiuekis az ű tagiokban leuō törueni miat, fokat akarattiók ellen czelekednek, es az űnőn testektől fok keferűsegeket senuednek, honnet fel kiált est monduan: Oh en sēgeni ember, kiczoda sabadit meg engemet ez halalos testből? Az halálnak pedig fū hasna az hiuekben, hog' ez által az bűn ű belőlők ki egetessek, az mi az űrdőge meg emestessék, es az Istene helien maradgion. Harmadik az fok fele nioz morusagoknak, es ez vilagi kenoknak meg sūnese. Mert it az hiuek az siralomnak vōlgieben laknak, es az tűzek közöt iarnak, lelkeket markokban hordozzac, es az kezietlenec laba ala vettetenek, nē elnek, sőt naponkent halnak, es giakorta aleg ohattiac magokat, hogy az ē. Iobal egiūt meeg sūletelek napiatis meg ne atkozzak. Mind ezekből es ez vilagra kōuetközendō vesedelmekből az Istē ten az ű hiueit az halálnac általa ki ragadgia. Erről mongia az ē. Ianos: Bodogoc akik az Vrbān meg halnak, mostantul fogua, ast mongia ā lelek, hōg' meg nyugodgianak az ű munkaioktul. Mert ezzel törli el az Istē az űueinēc semekről az kōnihilatast. Annakokaert mikor az hiuec az vilagbol, mint egy eget-hazbol ki sáladhatnac, nagy nierefseget vesnek. Negyedik az Istēnūl adattatot lelki

Rom. 7.

Esa. 57.

A poc. 14:

2. Cor. 5.

Phi. 1.

Ose. 13.

1. Cor. 15.

aiandekok az hit, az remenſeg, es az jó lelki eſmeret, mel
 liekben az hiuek ez vilagon eltekben eppültenek, es az
 Iſten orſagaban az fel labokat be töttek, kikben az Iſtē
 az mi iot el kezdet, az ű igireti ſerint veghez víſi, az ha
 lalban veleik vagion, es az ű lelkenek ereieuel űket biſtat
 tia. Czak ezeknek lehet azert lelki örömök az kimulaſra,
 akik jó keſülettel mennek az teſti halalra. Ötödik vígaſ-
 talas az hiueknek az halal vtan leuő jó allapattiók kic mi
 helt az teſtből ki mulnak, ottan az Chriſtufal eggiút leſe-
 nek, es az földi romlando ſátor heliet, örökke való hazat
 niernek az egekben. Erről mongia à ſ. Pal, hog' ű magara
 nezue iob volna meg halni, honnē mint az teſtbē elni, es
 vg' tanit, hog' neki mind elteben mind halalaban az Chri-
 ſtus niereſſeg, melliet maſutis illien ígekkel erőſſit: Vagy
 elünk, uag' halunk az Vre vagiunk. Ha azert az ſiralom
 bol örömrē, à ſamkiuetesből orſagunkban, à ſatorból ha-
 zunkban megüünk, ſemmit ne bankogiunk, hanem öröm
 mel variuk az halalt, ki noha à bünnek ſolgia, mind az al-
 tal à Chriſtus aldaſunkra fordittia, hog' az eletre való me-
 netelünknek, vg' mint kapuia legien, es à mi magaban me-
 reg, oruoſſagga valtozik, mert à Chriſtus az bünnek ſulak-
 iat es karhoſtato ereiet el röntotta, mint az Oſeafnal mon-
 gia: Oh halal en te neked halalod leſek. Hatodik az At-
 riaknak, à Prophetaknak es egieb ſenteknek peldaia, kik
 mikor halalok oraſara iutottanak, ez vilagbol nag' öröm
 mel multának ki. Mint az Abrahamról, Iſaacrol es Iacob
 rol írta az Moſes. Ha azert illien draga edeniek az halalt
 el nem kerölhettek, nem illik, hog' miis az halaltul pogā
 modra rettegüünk. Hetedik. A teſtnek iſuendő fel tamaſ-
 daſa, es eletre való meg vyulafa. Mert mikeppen az ſanto
 ember nem val kart benne, mikor az magot az földben
 veti;

vilg' az hiueknekis h
 ſor az földben tette
 k remenſege alát, min
 ſek: Ha hiűűk, hoz
 közzől: ig' az Iſten
 eggiút azokat elő hoz
 az hiueknek az halat
 reſtet le teuen, halhar
 ſenek az Iſtēnek or
 ſat az kereſtien em
 az halálnak ſomor
 hanem inkább vígatal
 niza.

Vagione az
 tül el re
 Az Iſten gondol
 nnek okert az iras
 ſenek, eletre hoſſab
 ſat, meli mikor el
 nem halathattia, n
 g bizonyittatik. Elő
 Az embernek nap
 malad vagion, harat
 u. Itazert nem csak
 né kiualikeppē à h
 mül el tükoltator, es
 et el. Sēni azert, ſem
 ſlagoknak forgaſab
 tudhattia, honner
 ſta meg czallik az e

veti: Ig' az hiuneknek is hasnokra es iduõségekre vagion,
mikor az földben tettetnek, amaz diczõseges fel tamadal
nak remensege alatt, mint s. Pal vigasztallia az hiueket illiē *Thef. 4.*
igekkel: Ha hisssük, hog' az Christus fel tamadot az hol-
tak közzül: ig' az Istenis akik ű benne el aluttanak, ű ve-
le eggíút azokat elő hozza. Erre nezueis azert nag' niere
seg az hiuneknek az halál, miért hog' az halando es romlan-
do testet le teuen, halharatlan testet vesnek fel, es ollian-
ok lesnek az Istenec orfagabā, mint az Angyalok. Szű-
kseg hat az keresztien embernek ezekről elmelkedni, ho-
g' az halálnak somoru emlekezeti meg ne haboricza űk-
et, hanem inkább vigasztallia, es minden kesértetek ellen ba-
toricza.

*K: Vagione az ember halalanak az Isten
től el rendeltetett ideie?*

F. Az Isten gondviselése minden történetet ki rekest.
Ennek okaert az iras vg' tanít, hog' az Isten az ember sű-
letesének, elete hosszabításának es halalanak bizonios or-
rat szabot, meli mikor el telik, az ember semmi móddal to-
uab nem halashthattia, mint ez követközendő irasokkal
meg bizonittatik. Első. Az s. Iobnal ilyen igek talaltat: *Iob: 14.*
nak: Az embernek napiai rövidek, az ű holnapinak fama-
te nalad vagion, hatart vetõtel neki, melliet által nē hags-
hat. It azert nem csak az embernek halandosagairól szól,
hanē kivalikeppē a halálnac bizonios ideieről, meli az em-
bertől el titkoltator, es csak az Istenec vegezefesében rei-
tetet el. Sēki azert, sem az ēber testenec allasabol, sem az
czillagoknak forgasabol az ember halalanak oraiat meg
nem tudhattia, honnet meeg az halálnak ielensegii s gias-
korta meg czalliak az embernek itiletit. Masodik az Istē
gond

- Math. 10. conduifelefebőlis erős bizonylag vetetik, Mert az iras azt
 ielenti, hog' az Isten lepesünk, iarasunkat, es haiunk sa-
 lat meg famlalta, sőt meeg az vereb sem eshetik az földre
 az ű akarattian elkül. Hat az ember inkább nē halhat meg
 Acto. 17. törtenetből az Isten vegezese ellen. Mert ű benne elünk
 mozgunk es vagiunc, mint az Mősesis mőngia: Ő az te es
 Dent. 30. leterd es az te napidnak hőfabitoia. Harmadik vetetik az
 Christusnak peldaiból es allapattiból, kiből semmi nē
 eset törtenetből, hanem az Istennek vegezet tanaczabol.
 mint az Prophetak meg iőuendöltek volt. Erről azert
 Acto. 7. azt mőngia a s. Lukacz, hog' az Istennek el rendeltetőt ta-
 Acto. 4. naczból adattatott az halakra, az Pilatus es az Herodes
 azt czelekőttek az mit Isten ű felőle vegezet volt. Az s.
 Ioan. 7. Ianosis azt írta, hog' az Sidok igiekőttek űtet meg fogni,
 de kezeket rea nem vethettek, miért hog' nem iūt vala el
 Ioan. 12. az ű oraia, mert a mint a Christus hasonlatossag sērint ta-
 nit, az napnak tizenket oraia vagion, meli mikor el telik
 vege leſen: Ig' az ember eletinek hatara vagion meli mi-
 kor el kőzelit, az halat veget vet az eletben. Ezokaert mi-
 Ioan. 17. kor az halakra kőfűl, így kőnődrőg: Attiam el iūt az ora,
 diczōicz meg az te fiadat. A mint azert az fűnek halala-
 nak bizonyos ideie volt, így az tagokrolis azont kel erte-
 2. Tim. 4. ni. Negiedik, s. Palis ű maga felől azt ielenti, hog' futas-
 sat el vegeſte, es az ű meg őblasnak ideie ielen vagion mel-
 3. pet. 1. liel arra akar tanítani, hog' az Isten az ember hiuatallias-
 nak es eletinek hatart vetet, mellien soha által nem me-
 het. Mint az s. Peteris tanit ez igekkel: Tudom hogy rő-
 uid űdön le teſem ez Satort, mint az Vr Iesus ennekem
 megh ielentette. Az Mőses halalanak ideie mikor el iūt
 volna, az Isten fel űlittia az hegire es paranczola neki,
 hog' meg halna. Őtődik az Mőses tőruenieben Isten azt
 hadgya

hadgia, hog' az ki fánfandekkel embert öl meg öletelsek, az ki pedig nem olalkodot ember vtan, hanem Isten atta kezében es akarattia ellen megh ölte, az felenek rendelt volt öltalomra valo helt. Ebből meg ielentetik, hog' még az meli halál történetből esikis, az Isten vegezeseből le fén, mint az Achab peldája meg mutattia, kinek az Mich eas meg mongia, hog' az hadbol haza nem iúne meli reaz is telik, mert eg' vitez el löui az nilat berenczere es az Achabot talallia. Ez halál embernek itiletire vezue, ki iúuē döt nem tud, történetnek lattatik, de az Isten tirkos tana czabol igazgatta az nilat, hog' az ű vegezese az Achabnak halálában be telliesednek. Hatodik az Bölcznek mő

Ecc: 17.

Psal. 90.

K: Miert mongia bat az Bölcz: Hitet =
lenül ne czelekedgiel, hogy meg ne haly
az te nem napodon?

Ecc: 7.

F: Erre nemelliek aſt felelik, hog' az Isten ez fele intefel csak akaria az embert serkentení, es mind az által ideie előt ki nē vefí, De az Istenek nē kel aſt tulaídonítani, hog' heiában feniegetne, es aſt meg nem czelekedne. Ebben azért nem ſol az halál hataranak megh változafarol, hanem az embernek itiletiről, es az természetnek foliafáz

KK

rol

Esa. 38. farol melire nezue az gonos teud emberek touab elhetⁿ tenek volna, de az gonofsaggal eleteket megh rouditotⁿ tek, nem az Isten tanaczara nezue, hanem az ember itileti es az életnek foliasa ferint. Az Ezechias halalarol is ezⁿ ent kel erteni, ki az ű halalanak oraiat előb vitte, auagy meg hosszabította, nem az Isten tanaczanak el változasaⁿ ra nezue, hanem az külső okokra, az betegségnek nehⁿ esegeré es az emberek itiletire nezue. Mert noha elete felől az embereknek itileti ferint, nem volt remenⁿ segh, mind az által az Istennek titkos tanacza ferint halalanak oraiá tizenöt eftendőuel volt touab, es mikor erre iutót az életnek hatarat küllieb nem vethette. Hasonlatosⁿ keppen fol az bent Pal az Epaphroditusrol ki az halalhoz közel volt, de az Isten raita kőnőruⁿ lt, Nem az Isten itileⁿ tire es halalanak oraiara nezue volt közel, hanem az Palnak itiletire, es az betegségnek nehⁿ esegeré nezue. En nek azért helien kel maradni, hogy az ember az Istentől rendeltetöt orat, sem elől nem veheti, sem által nem hagⁿ hattia.

Phil. 4:

K: *Ha Isten rendelte az halálnak nemet az bünre kiert meg hal nem keferite, es az gyilkosok, menthetike magokat az Isten vegezeseuel?*

F. Iollehet minden halálnak neme, akar mely ifőniu legyen is, az Istentől rendeltetik, es ember azt el nem kerölheti, mind az által az bűnt megh kel valastani az bűntetéstől, mert Isten az bünre nem keferit, de latuan az bűnt melyre az ember menendő, igaz itileti ferint az bűntetést el vegezi, es mikor az bűnnek merteke el telik, az emberre boczattia. Mikeppen azért az törüeny elⁿ renⁿ

rendelte, hogy az ki
ezel az követközőn
nő: Így az Istenis
ide mind az által em
nőba az gonos teud
nőlok, noha Isten hara
ember ölelre, mind az
nőezőn iarnak, hane
nőnokat kerelik egyeb
nőkat megh nem men
nőntatnak. Mint az Pr
nő az ellenséget az pu
nőket feniegeti az hieue
nőikeppen az Atin a
nőrdeli, es az tűzre v
nőmeg bűntetők, az ki
nőnek rontasara. Eit pe
nőrom okaert. Előbör. N
nőgoktul vagyón, noha
nőargatafara. Másodő
nően az hieueket kereli
nőmeket gűlölőlegből.
nőmábor. Mert az bűn
nőgok, kiert Isten őket
nőhalálnal mongia: Iay
nőhalatol.

K: *Migz*
R. Sok embereknek

rendelte, hogy az ki vert ont, vere ki ontassek, de azért
 ezzel az könetközendő bűnnek nem oka, sőt inkább til-
 toia: Így az Istenis az halálnak nemet es ideiet el vege-
 zi, de mind az által erre nezue az bűnnek nem oka. To-
 uabba az gonosztevő emberek, az pradalok es az gyil-
 kosok, noha Isten haragjának oltori es el boczattatnak az
 ember ölesre, mind az által, miért hogy Istennel nem eg-
 tanaczon iarnak, hanem az ű kegyetlensegőket auagy
 hánokat keresik egyebeknek halalokból, ezokaert ma-
 gokat megh nem menthetik, sőt űkis, azon vetekert meg-
 rontatnak. Mint az Prophetaknal: Az Isten fel tama-
 tia az ellenseget az pusztitásra es az öldöklésre. De ismeg
 űket feniegeti az hiuek ellen valo kegyetlensegert. Mert
 mikeppen az Attia az vessőt mellyel fiat megh verte, el
 tördeli, es az tűzre veti: Így az hitetlenek is az Istentől
 meg büntetnek, az ki ű neki hatalmat adot volt egiebek
 nek rontására. Ezt pedig Isten meltan czelekedti, imez ha-
 rom okaert. Először. Mert az kegyetlenseg es az bűn ű ma-
 goktul vagyón, noha Isten azt fordittia az hiuek nek sa-
 niargatására. Másodszor, mert az igyekezetis különböz,
 Isten az hiueket ferelméből eppületekre veri, az kegyet-
 leneket gyűlölségből, az ű telhetetlensegekert ölik. Har-
 madszor. Mert az büntetésnek hatarat es módgiat el ha-
 giak, kiert Isten űket meg itili es el karhóztatia, mint az
 Esaiasnal mongia: Iay az ki pradalá, mert ismeg meg prae-
 daltarol.

Esa. 10.

Esa. 8.

33. 47.

Esa. 33.

Az Dögh halálrol.

K. Miczoda az Dögh balal?

F. Sok embereknek herrelé le omlások, pokolvar, níríg-

KK 2

auagy

auag' egiebb fele betegség miat, meli az bűnert, Isten igaz itileti serint boczattatik azokra, akik illien halálnak nem mere rendeltettének, Eft az deakok Pestisnek híiak, miert hog' az embert hertelen meg emešti. Az Sidok pedig ne uezik Debernek, az az, rendnek, miert hog' semmi rendet nem lattatik taraan, hanem egiarant az embereket, mikor semmi iele ninczen, hanem csak migh az befedet fasiokból ki erešti, úket meg öli: Ez azért Istennek pusztító es keferues ostroma, melliel mint eg' eghő tűzel az embert emešti es fel indult haragiat ielenti.

K: Miczoda okai vadnak az Dögh halálnak?

Deut. 28. F. Először az dögh halálnak külső okarol aſt kel erleni, hog' soha történetből nem tamad, hanem az Istennek ítélő igazságából boczattatik, amint az Moſesnel es az Prophetaknal fok helien feniegeti az engedetlen neper fegyuerrel, es dögh halállal. Ez meg ielentetik az Dauid Peldaiabolis, ki mikor az neppel egietemben Isten haragiat felgerieftötte volna az három ostrom közzül, az dögh halalt valaſtra, es harmad napig az ű nepe közzül hetuen ezeren halanak meg. Az halálnak eredeti azért nem az eghtúl sem az czillagoktul vagion, hanem az Istennek büntető igazságatul ſarmazik. Eft főkéleg erteni ennekokaert, hog az niaualiaban Iſtent engesztellük, kinek kezében az ostrom, es mihelt akarja le ſallithattia az dögh halalt. Masodszor erdemlő es indító oka közönſegeskeppen az Iſten törvenienek által hagafa, az első es az masodik tabla ellen valotettetes es vralkodo bűnök, az baluan' imadas, az igenek meg vralasa, az testi batorſag, az irigiseg, czalardsag, gylakolsag, refegſeg, kegyetlenſeg, paraznasag, az igaz törvenek

nek el forditafa, az ar
keveliseg, es mind
gla, mint az Moſesne
ban nem iars, dö
em ki pusztitak es f
lehouanak haragi
mes ezokaert indito
neliben mind az alal
le ſuralkodot, es ezzel
máſor külső ekoze le
ze, vag' az emberbe
neliből mind az alal
miert hog' csak egied
alt. Ez mellet az Sam
is, ki Iſtennek ſolgai
mert ez is touab ne
boczatta es az vran p
na. Meliből meg iel
bizonios ſemelieket
nem mehet. Negiedie
itani az ſentekben e
k edeniben büntet
ek iutalma. Az hia
on, hog' úket az bün
nara incze ez vilagi
bűnöket kiuanatasa
meg job veze delem
aban czendeleſſeggel
K: El mehere
P. Erről fok kátóm
nek közöis, Első es

nek el forditafa, az aruaknak es özuegieknek be nielese, az keuelifeg, es minden rendeknek tiétekből valo ki hasgafa, mint az Mosesnel mondgiat: Ha az en paranczolas timban nem iars, dög halallal tegedet meg emestelek, mig nem ki pusztitalak ez földről. A Samuelis azt ielenti, hog' az Iehouanak haragia fel geriedöt volt az nepre az büner, es ezokaert inditotta az David süet az famlaltatafra, meliben mind az által úis vetközöt, es magaban vg' mint fel fualkodot, es ezzel vonta az dög halalt az nepre. Har madfor külső esköze lehet, vag' az eghnek meg döglette tefe, vag' az emberben leuó neduessegeknek rothadafa, meliből mind az által, ok ferint halal nem köuetközik, miért hog' csak egiedül az Isten bírja az eletet es az halalt. Ez mellet az Samuel emlekezik az pusztito Angialrol is, ki Istennek solgafa volt az dög halalnak boczatalaban, mert ez is touab nem mehetet, hanem az menire Isten boczatta es az vtan paranczolt neki, hog' kezet be vonna. Meliből meg ielentetik, hogi az Isten az dög halakra bizonios semelieket, üdöt es hatart rendelt, mellien által nem mehet. Negiedfer az dög halalnak veget meg kel va lastani az sentekben es az hirtelenekben. Mert az haragnak edeniben büntetes es vesedelem, es az ü gonos eletnek iutalma. Az hiuekre pedig az Isten boczattia: Első for, hog' őket az bünből fel serkencze, es az elet nec iobiasara incze, ez vilagot veleik meg vtaltassa, es az igirt örökseget kiuntassa. Masodfor, hog' őket köuetközendő nagiob vesedelemtul meg oltalmazza, es az ü agias hazokban czendelseggel niugossa az fel tamadasig.

K: El mehete ember az dög halal elöt ?

F. Erről sok külömböző ertelmek vadnak meeg az bölczek közötis. Első es iras ferint valo itilet ez, hog' az em

Jerem. 15.

Psal. 91.

Psal. 139.

ember az Istentől rendeltetett halált el nem kerülheti, es az dögöt is el nem tauostathatja, ha az Isten azt el veszte felőle, mint az követkőzendő bizonyosságokkal megh erősítetik. Első, az ember az hálnak neme előtt, melyre Istentől választott, soha el nem mehet, mint a Prophetana mondja: Az ki fegiuerre rendeltetett fegiuerre mennien, az ki dög halálra, mennien dög halálra. Mert az dög halalis nem mindennek egiant arthat, hanem az kire csak Istentől boczattatik. Ebből is azért meg ielentetik, hog' az dög oli halálnak neme, melliet ember futafu al el nem tauostathat. De erre ást felelik, hogy az fegy uertis ember el nem kerülheti, ha Isten arra rendelte, de mind az által fűkseg előtt el futni. Az dög halálrol is azért hasonlatoskeppen ítelnek. Ást kel erre felelni, hogy az kettő között különbseg vagion, mert az fegiuerne el tauostatafarol pelda es paranczolat vagió, de az dög halál előtt való futafrol ninczen, mint ide ala bőuebbé meg magiarazzuk. Második az fent Dauid vg' tanít, hog' aki az Vrnak reitőkeben lakik, es az mindenhatónak arniez kaban nyugfik, nem fel az eieli rettegestől, az nyiltul, az mely nappal röpül, az dög haláltul, mely az fetetsegben iar, es az dögötől az meli delliest pútrít, melliel ást ielenti, hog' az dög halál ellen fű örűőség az Vrnak oltalmaz ban valo bizodalom, meliben az kereszten ember ű magat Istenre bizza, es túle io neuen vesi, mind az eletet mind az halált. Ebből azért az is ielentetik, hog' az kik az halál előtt budosnak, gienge hitek vagyon, es tökeltefise nem merik magokat Isten gondúfelesere bizni. Harmadik vgyan ezen Dauid ig' föl az Istenek ielen leteről, es az hiuekre valo gondúfeleseről: Az en ülesemre es fel kelesemre samot tartas : Houa menniek az te lelked előtt,

es az te örczad elől houa fufsak, ha fel megiek az eghek
ben ot vagy, es ha az föld ala teritem az en agiamat, ime
te ot vagy. Ha az tenger feneken lakom, ott is az te kez
zed meg fog engemet. Ebben azért niluan tanit, hogy az
ember valami halálnak ne mere rendeltet, el nem futhat
előtte. Negyedik: Az bent Dávidnak peldái is ezent
erősíti, ki az dög halál előt el nem futot, he ha Isten el
lenfeget bóczatot volna rea, mint az Prophetatul megh
izeni, latuan az vesedelmet, kinek ellene nem alhatna, el
futot volna. Illik azért az Dávidot ebben követni, es az
Istennel kezét bekevel fenüedni. Az több featekről is pe
dig nem oluásuk, hog' soha az dög halál előt futottanak
volna. Ötödik erőse az Experientia. Mert semmunkel tar
tjuk, hogy sokan az kik az meg dögletettek kőrnül for
godnak, ha giöngék es erőtelenek is megh nem hálnak,
miert hog' halaloknak ideie el nem iút, es addig az dög
üket meg nem ölheti. Nemelliek pedig kerülü az embe
reknek tarsasagokat, csak kiczin fakadek miatis meeg ha
erősek is, hirtelen meg hálnak. Ebből meg ielentetik, hog
az dög halál addig senkinek nem arthat, míg nem az elec
nek hatara el közelget. Mert az kiket Isten arra rendelt,
ha az foldnek vtolso vegere futnak is, el nē kerülük a dög
halalt, akiknek pedig ideiek touab halastatót az dög ha
lálnak középpötte is megh tartatnak, melyből kőnül
meg erteni, hog' az dög halalt Isten igazgattia, es az ki
re nem bóczattia ast el kerülü. Szinte azkeppen mint az
verekedő Angial Aegyptusban, az Israel fiait nem banta
tia, hanem csak az Aegyptusbelieknek első sülöteket akik
nek meg ölesekre Istentül bóczattatot vala. Hatodik ez
fele futas az attiafiui fereternek is ellene vagyon. Mert

az betegségben leuők, kik segítségnekül igen fűkölkö-
nek, el hagiattatnak es giakorra el sem temettetnek, meli
nag' kegyetlenseg, es az Isten haragianak geriebstese.

K: Mellik az masodik ellenkező ertelem?

F. Az Oruos doctörök paranczolliak, hog' az dög elöt
ember el mennien, es ig' tanitanak : ez három íge, hamar,
mésze, kesön, többet hasznal es inkab segithet az dög ha-
lal ellen, hog' nem mint három rakot patikac, meliben aít
akariak ielenteni, hog' ember az dög elöt hamar el men-
nien, mihelt annak valami ielenseget aranza, az vitan mész-
se mennien, hog' az dög oda ne erhesen, es kesön iúíon
haza, mikor az dög meg fűnik. Ezeknek ertelmeket kös-
uetik sokan az íras tudok közzűlis, kik aít allattiak, hogy
az ember ú maganak es hazanepenek gilkosa leßen, ha az
dög halal elöt el nem megien, söt annak felette Istenet is
keserti, hog' az szabadulafnak esközüel nem akar elni. Ez
lötör ezzel erősitik, hog' az ellenseg es ehseg elöt ember
nek fűkseg el menni, az bűdös es egö hazból ki kel futni,
es nem kel aít mondani, hog' az tűz közöt is Isten megh
tarhattia, es ezokaert el nem kel futni. Ebböl aít hozzak
ki, hog' az dög halal elöttis hasonlatoskeppen el kel men-
ni. Ez okoskodasra meg felelhetünk az Daidnak mon-
dasabol: Iob enneké az Isten kezében esné, honné mint
az embereknek kezebé, ekkeppen azert az Istennek osto-
ra ketfele leßen: Eggik az emberek es egieb külső eskö-
zők által, ez elöt mikor Isten modot mutat el kel futni,
meliben az kereftien ember nem Isten elöt fut, hanem az
gonos esközüket igyeközik el tauofratni, az mennire Is-
tentül engettetik. Ez fele ezköznek meg vtalasa Isten nec
kesertese, meliről paranczolat es pelda talaltatik, mint az
Iacob az ehseg elöt Aegyptusban megien. Az Illies az

Jerabel

Iezabelnek feniegetése előtt el fut, az Christus Herodes űl
dözele előtt Aegyptusban vitetek. Szent Palis az kofar-
ban le érešködek az kü falrol, es ig' meg menekedek, hon-
net az Christus az tanituaníoknakis hadgia, hog' mikor
eg' varosbol ki űzetnek, masban fufsanak, Masik ostor Is-
ten keze által es vg' mint lathato esköznelkül lefen, mint
az dög halál, meliben az ember Istennek kezében esik,
es ez okaert az czapas előtt ember el nem mehet. Peldanac
okaert: mikor az Attia az fiat mas által akarja verni, auag
iesíteni, el futhat előtte, de mikor az Attia ű maga akarja
meg faniargatni, ha ki fut előtte inkább haragra indittia
az Attiát: Ig' az fegiuer előtt el kel mennünk, hog' embe-
reknek kezekben ne esünk, kik nem tudnak raitunk kö-
niörülni. De mikor Isten az dög halállal ver, el nem mehe-
tünk, sőt inkább az ű kezében kel esnünk, az ki köniörü-
lő Isten es meg bannia az gonost. Masodszor efts forgats-
tiak, az Isten meg paranczolta volt, hogy az Lepras em-
bert az varosbol ki rekeszenek. Annak felette fűkseg az
Franczus es rűhes embertől magunkat onunk, hog' reanc
ne ragadgion, hat az, döggös embert es eghet el kel tauof-
tatni, hog' meg ne dögleltetsünk. It aſt kellene meg bizo-
nitani, hogy az dög halál ollian ragado legien mint az
Lepra. Mert ez niluan vagion, hog' az Lepra es az Fran-
czu, az illetesből el ragad, de efts meg kesertiük, hog' az
dög nem ragad mindenekre egiant, mert akik az döggös-
sők köniül forgodnak es űket temetik, fokban meg ne dö-
gleltetnek, hanem csak nemelliek, az kikre Isten rendöls-
te, akik pedig tauol kerülük es meſſe futnak, giakorta az
mirig' auag' egieb' niaualia miat meg hálnak, mert az dög
halálnak oka, nem az külső eghben, hanem az embernek
testében vagion, mellet mikor Isten meg indit, ottan has-

hal követkőzik belőle. A kic azért illien ertelemben vadnak, az sent írásból nem hošhatnak oli bizonyfagot, mely hez kőthetnők hitünket.

K: Mēlik az ħarmadik ertelem?

F. Ez ket rendbeliek kiűl talaltatnak oly bōlczek, kik ez kerdesről semmit nem mernek vegezni, hanem mind ket fele hailandok, es embernek űabadűagaban vetik, ha el akar az dōgh halál elōt menni, auagy megh maradni, azoknak azért az kik hitōkben erōtlenek, es nem merik magokat bizni az dōgh halálban, űabadűagot adnak az futafra, ily űk alat, hogy azokat ne karhoűtassak, az kik meg maradnak, es az ű eleteknek hošabitafat ne tulaidozniczak az futafnak. Azokat pedig az kik meg maradnac űsmeg arra űntik, hog' űkis amaz erōtleneket kik el futotatnak, ne űidalmazzak, hanem inkab az ű gienge hitekert es megh maradaűokert kōniōrōgienek. Ez ertelem űnnet űűt be, hogy az embereknek velekedesek kōzōt nem tuttanak mel' fele hailani.

K: Miel kel az Dōgh halalt el űzni?

F. Az emberek űoc Iűtentelen moddal űgiekōznek az dōgōt el tauōűtatni. Nemelliek tōrieikkel nemelliec fűűtōle űel es az erdōknek egeteűeuel, nemelliec varasalsal, nemelliek pedig bolondul aűt velik, hog' az kin elōűōr kezdetet az dōg, az fōldbōl ki alsak, es az akaűto fa ala voűniac, nemelliek hazokbol es varoűokbol ki rekeűtik azokat az kik az dōgleltetet helien laknak auag' iarnak, hog' ezek tūl az dōg reaiok ne ragagadgion nemelliek pedig, minc a poganiok, az holt okalan allatokat vonűak az vczakra es az hazok eleiben, hogy az dōgōt dōggel űzheűsek el. De mind ezek az Iűtennek haragiat nē fallittiak, hanem inkab

inkab gerieűtik. Mi
k az Daidot, ki az
inkab erdemlene az
zza, az ű bűneibōl
kōueti, az holtak
bōl az elō Iűtennek k
evan nem adgia mag
n űrűien, ahol az p
nkuan, az Iűtennek a
ngiat czenelēti. Az
magar az beteglegbe
űuet batorittia, az gi
űlien fogadt űen:
az en lelkemnek kel

K: Kelle a

F. Niha az űentek
űen űket ez vilagbol
beteglegbōl űel giogi
mōl azért aűt kel er
agokat az halál elō
mag' pedig az halál
David mikor a vete
halatra, hanem kōni
van iob keűűlettel m
krol viűontag olu
bōrol, Iosephrōl, h
s űrűmmel mulcna
garol ig' kel űűlmi, h
bōkben, Elōűōr ű m

inkab gerieftik. Mi azért az dögnek el üzeleiben köves-
fuk az Dávidot, ki az ű bűnet elmeri es vállast tehen, hog
ű inkab erdemlene az büntetést, magat Isten előtt megh a-
lazza, az ű bűneiből Istenehez meg ter az attiafiui berete-
tet követi, az holtakat tisztelgelesen el temetteti, tista bű-
ből az elő Istennek kőnőörög es az halálnak megh fűne-
se vtan nem adgia magat testi batorisagra, hanem az Arau-
na fűrűien, ahol az pusztító Angyal meg allot vala, oltart
rakuan, az Istennek aldozik, es ekkeppen az ű emestő ha-
ragiat czendefiti. Az Ezechias kiralis hasonlatoskeppen
magat az betegsegeben meg alazza, es io lelki esmerettel
fiuet batorittia, az giogiulas vtan Istennek halakat ad, es
illien fogadalt tehen: Lassan iarok minden estendőimben
az en lelkemnek keserűsegeben.

Ez. 38.

K: *Kelle az embernek az halalt*
kiuanni?

F. Niha az fentek nag' siralsal kőnőörögenek, hog' az I-
sten űket ez vilagbol ki ne vigie, hanem az testi eletre az
betegsegből fel giogicza, niha pedig az halalt kiuanniac.
Erről azért aít kel erteni, hog' mikor a fētec voniogattiac
magokat az halal előtt, auag' giarlagok ielentetik meg,
auag' pedig az halalhoz ninczenek io keűlettel, mint az
Dávid mikor a vetekben esik, nem örömet mehetne az
halalra, hanem kőnőörög eletinek hōttabitafaert, hog' az
vtan iob keűlettel mehesen az ki mulafra. Az egieb At-
tiakrol visontag oluafuk, mint Abrahamrol, Isaacrol, Ia-
cobrol, Iosephról, hog' io lelki esmerettel czendefeggel
es örömmel multanak ki ez vilagbol. Az halálnak kiufa-
garol ig' kel itilni, hog' az iras a halalt ketkeppē tamastia
előnkben, Előfő ű magabā es az ű termefetiben, a menire

Phi. 1:

Ion. 4.

Esa. 38:

az bűnnek solgia, es az embernek rontoia, melire nezue nem kiuanhattiuk, sőt inkább isöniodunk az halaltul. Mas sodsor kel az halalt meg gondolnunk az Christusra nezue, ki annak merget el vette, es az gonost életünkre fordította, melire nezue az s. Pal is kiuan az testül meg valni, hog' az Christussal egiüt lehessen. De az testi eletetis kiuanannia, hog' ebben az hiueknek szolgálhason. It megh kel valastani az kiuanfagnak okat es ueget, mert nemeliek az hiuek közzül kiuanniak az halalt, hog' az bűnös testül meg menekeduen, az igirt diczöseget el nierhessec. De itt is nem kel feletteb sietni, miert hog' az Isten az mi lelkünknek meg keresere bizonios idöt rendelt, mind az altal az kiuanfag io es dicziretes. Nemelliek pedig kiuanniak az halalt, es sietnek arra testi niughatatlanfagbol, kic Isten ellen igen vetkeznek, az beketelenfagben. Mint az Ionasnak peldaia meg ielenti, mikor ig' fol: Vedel en tüzlem, az en lelkemet, mert iob ennekem meg halmom honnem mint elnem. Ez fele kiuanfag azert es zugolodas Istennek kesferteti, meli az haragnak edeniben karhozatot erdemel, az hiuekben pedig Isten irgalmassagau al feledestetik.

K: Kelle az halal ellen oruossaggal elni?

F: Iolleshet nem terem az kerben halal ellen oruossagha, mind az altal, miert hog' nem ertiük, az Isten vegezet az karattiat felölünk, az minemü esközöket mutatot az életnek segitsegere es tartasara, nem szabad meg vtalni, mint a bölcz mondgia: Tistellied az oruost az süksegert. Masut is ig' fol: Az oruossagot az felleges Isten teremttötte, es az eses ember est meg nem vtallia. Az Esaiasis ast hagia, hog' az Ezechias kirali keueueniére figet kössenek, es meg giogiul. Ebben pedig három dolgot kel esünkben ven-

munk

ink. Elsö, hog' az oruost nem ellenközik, hanem bolczinaltatik. Másod, oruossaga az irasbol, az oldalsal es kötéssel, az betegeket gyalogol, az kerekien, az tarca magat az Isten rendeltetett oruossaga, az giogiulnak okat, mint azok czelekeinek, az magokat, hog' az Isten, mel' ü bének fedeztet, akkor halmom, mikor net vgian azon oruost, liekben artalmas, hog' giedül valo oruossag, ellienek, mint egykor, az aual, Harmadik, hog' merretek lenni, egieb, elliek, mint az Christ, az Toluaioktul meg, az mak sebeit giogittak, Isten akaria hog' az az, az gelegelek az beteg, fele io tetemennel.

K: Mikepp

F: Az Testamentu, ber az ü hazanepene

nünk, Első, hog' az oruofsag ol' legien, mel' az Istennek ige
ieuel nem ellenkőzik hanem az ű tūle adattatōt io berbas
mokbol czinaltatik. Mert az varaslok es semfenuestők
oruofsaga az irasban tiltatik, az kik valami igeeknek suga
saul, oldalsal es kötetsel, auagy egieb fele babonauul az
kariak az betegetek giogitani. De ez fele ördög tagiaitul
nem illik az keresztien embernek giogiulast varni, sőt in
kab tarcza magat az Istennek igeiehez, es csak az ű tūle
rendeltettet oruofsaggokkal ellien. Masodik, hogy senki
az giogiulastnak okat es ereiet az oruofsaghoz ne kősse,
mint azok czelekesnek, kik nagi bizodalommal arra kő
tik magokat, hog' az betegsegből embert meg giogithat
nak, mel' ű beńek feddendő vetek. Mert az oruofsag csak
akkor hasnalhat, mikor Isten erőt ad az giogitásra, hon
net vgian azon oruofsag nemelliekben fogonatos, nemel
liekben artalmas, hog' az emberek esmeriek az Istent es
giedül valo oruofnak lenni, es az külső oruofsagokkal vg
ellienek, mint ezközöckel, nem vg' mint az giogiulastnak
okaual. Harmadik, hogy az mely oruofsagot hasnosnak
esmertek lenni, egieb niomorultakkalis, nag' örömet kő
zöllick, mint az Christus tanit, az Samaritanus peldaiabā
ki az Toluaioktul meg vagdaltatot emberek kőniörül, es
annak sebeit giogittia borral es olaial. Ebben is azert az
Isten akaria hog' az attiafiui beretet giakorlattasek, es az
egefegek az betegetek segiczek oruofsaggal es egieb
fele io tetemenniel.

*K: Mikeppen kel embernek testamen=
tomot tenni?*

*F. Az Testamentum tetel igen bükseges, hogy az em
ber az ű hazanepenek haborut es patuart ne hadgion, ha*

nem az őueinek io allapattiarol halala vranis gondot vi-
sellien. Ez pedig egy io rendeltetet fokas, melliet az
sant Attiak is megh tartottanak, mint az Jacob halalas-
nak előtte fiait hozza hıuattia, az ű dolgokat io moddal
rendeli, es kőuetkőzendő allapattiokrol űket megh tanita-
tia. Hasonlatoskeppen az Dauidis vensegének es halalas-
nak ideien testamentumot tessen, es az oršagot io allapa-
ban hadgia, az ű fiat Salamont helieben salituan. Az Eze-
chiasnak is az Isten meg izeni Esaias által, hog' minek es-
lőtte megh halna, testamentumot tenne, es az ű hazat el-
rendelne. Ebben pedig ezek kiuantarnak. Első, hog' mig
az ember esen vagion, es az betegleg miat fölőrtet el ne
nehezedet, addig tegiē testamentōot, hog' az ki mulasnac
ideien ezzel magat megh ne haboricza, sőt mindeneket
siueböl ki vetuen, csak ıduendő életiről, es az Istennek
kegyelmes igiretiről gondolkodgiék. It azok vetenek, a
kik az testamentomot akkor akariak tenni, mikor immar
nem folhatnak, kik azt itilik, hog' fűksegkeppen meg kel-
halniok ha testamentomot tesnek. Masodik, hogy az
testamentum-tetelben az embernek vesere legien az Iste-
nennek igeie, es mindenben azzal eggyezzen, es kialsy-
keppen az Isten tistefsegere nezzen. It azok vetkeznek,
az kik penzeket es öröksegeket baluaniozafra hadgiak.
Mikor azert az Isten az embereket megh vilagofsittya,
ez fele testamentomot meg iobbithatnak, rendeluen azt
az Istennek tistefsegere, es az Euangelium hirdetelenek
segitsegere. Harmadik, hogy az Testamentom az kőz-
őnséges igazsag ellen ne legyen, hanem az kit mi illet an-
nak minden czalardsagnelkul megh adattassek. Azert
az meli Testamentom az törüenniel nem eggyez, es az
kikre az ısfag nezne ez által rontatnak, fel bomolhat, es

az igazsag foltala se
az előkben az törü
nem erősit. Nezi
elisen teggie, es
el mult dolgokbol es
dolia, es mindennek
Ezokaert fokranik a
mőfőket valaitani, l
hanem az örökőfnek
dul tesnek testamēto
kora nagy karokba
hogy az keretien em
ien is, el ne felekez
Isten telti marhual
re, az tanuloknak, e
bol valamit taiaion
nis igikezni kel az

K: Minem
berc

F. Első az halaln
az emberi természet
ratozafa, nagy gyal
keppen lartuk, hog
ab, minek vana az
lat meg az Bölczek
tenti az halaltul. De
meg győzni az kel
halalnak merget el
hazat es romlas va

az igazság foliája érint meg jobbitathatik. Mert azmi az előkben az törven meg tilt. vgian azont az holtakbā nem erőssíti. Negyedik, hogy ember az testamentomot ebesen teggie, es mi követközhernek az ű maradékara az el mult dolgokbol es az ielē valo példakbol iol meg gon dollia, es mindeneket az őueinek eppületekre rendellien. Ezokaert soktanak az ebes emberek tutorokat, es gondz uifelőket válastrani, hogy az marha el ne tekozoltassek, hanem az örökösnek meg tartassek. Mert az kik bolondul tesnek testamentomot es iūuendőre nem neznek, gias korta nagy karokban eitik az vranna valokat. Örődik, hogy az keresztien ember, mind eletiben, így halala idei en is, el ne felekezze az irgalmasagrol, hanem ha az Isten testi marhauat meg aiaudekőtra, az Isten tiētessege re, az tanulóknak, es egyeb segenieknek segitsegere ab bol valamit fakašon, mert az embernek meeg halala vtan nis igiekezni kel az Aniašentegyhaznak eppületire.

*K: Minemü keserteti vadnak az em-
bernek az halalban?*

F. Első az halalnak iēoniu es rettenetēs volta, mely az emberi természetnek romlása es az testi ekelségenek el változása, nagy gyalazatra es vtalatos allapatra, az mis keppen lattiuk, hogy az emberi testnel ninczen vndokab, minek vranna az lelek ki megyen belőle. Ez gondolat meeg az Bölczeket is igen meg keseríti, es megh retenti az halaltul. De az keresztien embernek ezzel kel megh győzni az kesertetőt, hogy az CHRIST S az halalnak merget el vette, es az idő érint valo gyaz lazat es romlas vtan örökke valo diczőség követköz zik

zik, mēl' az halálnak ísóniufogat meg emești, es aſt kiua-
 natofsa teſi az iőuendő allapatert. Erre nezue azert az ha-
 laltul nem kel feletteb rettegni, sőt vgy kel tartani, mint
 ha az ember az tömlőczből az ſabadſágra es az vrafá-
 ra menne. Ez mellet kőniörgeni kel, hog' az Iſten ez vila-
 gót meg vtaltatſa velünk, es keſiczen az ū batorito lelke-
 nek altala, az bodog ki mufaſra es az ū diczőſeges orſaga-
 nak meg niereſere. Maſodik az bűnokról valo emlekezet,
 meliben az Satan az embernek eleiben rakia, valamení
 vetket iſfiuſagatul fogua czelekedet, es igiekőzik ketſeg
 ben eiteni, az bűnek boczanattia felől. Ez ellen az em-
 bernek batorítani kel magat az Iſten kegielmenek igire-
 tiuel, es a Chriſtusnak igafſagauat, ki ez vilagra iūt az bű-
 nősöknek iduőziteſere, kinek erdemes aldózattia az hi-
 ueknek minden bűnőket vg' meg emești, mint az tűz az
 pozdoriat. Mert a hol az bűn bőuelkődik, ot az kegielem
 fellieb arad. It az peldakis igen erőſítik az embernek hi-
 tit, melliekkel az iras az bűnősöket biſtattia, es az Chri-
 ſtushoz igazittia, mint az Dauíd, noha gyilkos eſparaz-
 na volt, mind az által eſt mondgia magarol: Meg vallom
 en ellenem az en bűneimet, es te meg boczatod az en ala-
 nakſagomnak vetket. Az Chriſtusſal fel feſítteret toluai,
 noha minden eletet gonofſagban fogiatta, mind az által
 az ū kiczin hitinek altala bűnenek boczanattiat nierte. A
 bűnek eſmereti azert es vallatſa, nem veſedelemre, hanem
 eletre viſen, mert az kereſtien ember nem csak az bűn-
 nek nag' voltarol elmelkedik, hanem az Iſtennek veghez-
 tetlen kegielmeről, es az megh terő bűnősökhöz valo iő
 voltarol gondolkodik, mely az bűnek ereiet el niomia,
 es az halalt eletre valtoſtattia. Ragaſzkodgiek azert min-
 den bűnös ember az Iſtennek erős igiretihez, ki meg es-
 küſik

Pſal 22.

küfrik, hog' az bűnösnek nem akaria halalat, hanem meg-
terefet es eletit, ki az hiueknek bűnöket az tenger fene-
kere vetette, es ol' mészé tauostatta, mint az nap kelet az
nap nyugattul. Ez fele igireteckel a Satannak tüzös nilait
el foghattuk, es az halál ellen gőzedelmek lehetünk.
Harmadik keserteti az törűnek igazsaga, ki a bűnöket
atok ala veti, es az Isten haragianak tüzevel emeszt, es az
embernek lelki ismeretit az karhozatnak felelmevel meg-
sebheti. Ez ellenis erős oltalmunk minékünk az Christus,
ki az törűni ala veteret, hog' minket az atoktul meg fah-
baditana. Ha azert az törűni erőket, es a bűnert halallal
fenieget, igazizuk az mi kezésünkhez a Christushoz, ki
az törűni igazsaganak eleget tet mi eretünk, honnet a tör-
űnenk sinczen menedeké hozzánk a karhoztatásra, mint
s. Pal tanit ez igekkel: Semmi karhozattiók ninczē, most
azoknak, akik az Christusban vadnac. Negyedik keserteti
az Satannak ez, hog' igiekőzik bizontalanna tenni az va-
lastat. De ez ellen a keresztien embernek erősen kel al-
latni, hog' az ű neuebe irattat az életnek kőniebē, mel-
liet Isten meg bizonitot az hiuatallal, az hittel, az lelki be-
kelséggel, az meg fentelelssel, es a s. iegieckel. Ezek noha
giengek az emberben, mind az által bizonios peczeti az
valastásnak, honnet az embernek nag' bizodalmat kel vē-
ni, hog' a minemű iokat az Isten el kezdet az hiuekben,
azokat veghezis vifi. Az foliasarol kel azert mennünk a
kut fűre, es mikor ez lelki ioknak valami ielenfeger ere-
zük magunkban, tőkelleretsen el hidgiük, hog' valastot-
tak vagiunk, es ez fundamentomon fel eppitetuen, a testi
halalbol siessünk az valastásnak vtolso vegere, az diczōse-
gnec meg nierefere. V. A betegsegek terhes volta, mert
az Isten giakorta a hiuekre nehez es hōsu ideiglen valo.

Mmm

niaua

níaualliat ereft, meliből az Satan ást akaria az emberrel el hitetni, hog' az Isten emestő haragianak bizonyaga legiē, es ez miat az híuekís híuekben igen meg keferednek. Ez velekedest az keresitiē embernek víša kel fordítani, mert az híuekben minden fele betegseg Isten feretetiének ielen sege, es az halálnak neme, auag' az sulios betegseg senkit nem karhóstat, sőt az hitet ezzel proballia es erősíti, ez vilagot vialcattia az búñek kívánáगतul el bakaft, az kőn iörgesfre indit es ű magához vonson. Iusson esűnkben az ert az benteknek peldaia, kik ifoniu halalt bennedtenek, es a Christus olí gialazatos halalt vőt fel mi erettünk, kő uelsűk ebben az bent lobot, ki az nag' betegsegben az Istenben veri bizodalmat, est monduan: Ha binten megh őléis, te benned remellek.

*K: Meg kelle tartani az halálra bete-
gűteknek vtolló kenefeket?*

F. Az Papistaknak bentelt olaiok vagion, melliel az be tegeket meg kenik, es az kezeken auag' homlokokon ke restet vonbanak, meli bokaft azoktul vettenek, kik az Apostolok ideiekhez közel eltenek, es giogítálnak aiande kiual fel eppitettnek, mint a f. Iacob tanit ez igeckel: Ha valaki betegsegben esik híuássa az aniašēt, gihaznac gōd uiselőit es kōniörgiēnek erette, meg kenuē űtet olaiál az vrnak neueben, es a hitből valo kōniörges meg tartia az beteget, es fel tamašcia űtet az Vr, es ha búnt czelekedet meg boczattatik neki. Est a Papistak maiom modra oknel kül kōuetik, mert ez fele kenés a regieknel az giogitas a iandekanak külső iegie volt, mint f. Palis mongia, hog' az lelek által nemelliek nec adattatik giogítálnak aiandeka, meli az Apostolok vraneginihan' estendōuel meg búnt, auag'

Iacob 5

auag' ritkan talalt
az ieginek sem lehet
mianzen az tanitok
ni. Azokis pedig
az Isten az giogítáln
illetnek lelker ador v
kik volnanak giogít
meg kentek olaiál, es
gitas nē az ű ereiek b
lából. Az kiknek pe
ő iegiet nem vetege
ő bērint valosig' vag
nak ereie, es a beteg
bűnt az emberek kō
is forgattik, aki
De ez erőti bizola
es noha ez kenés a
dára, mind az által
beczölterre nezet. Me
egie bēliekenis, io
meg kenni. Az Papist
az betegnek iduó
Kelle az v
Ebbenis az Pap
rtak, hog' az ošti
Pal v' rendelte, hog
az Vr vaczoraia a
híuek addig ellien
alkomatolsagok va
halaloknak oraiara.

auag' ritkan talaltatot. Azokaert ahol a valóság ninczen,
az íegének sem lehet helie. De az giogitátnak ereie mostá
ninnzen az tanítoknal: Hat az külső íegiel sem szabad el
ni. Azokis pedig nem mindeneket kentenek meg, hanem
az Isten az giogitátnak aiandeka mellett, valasztátnak es ís
tiletnek lelket adót volt nekik, hogy meg esmerhetnek
kik volnanak giogiulandok, melinek bizonyfagara őket
meg kentek olajal, es ezzel meg bizonytatarot, hog' a giog
itas né az ő ereiekből volna, hanem az leleknek aiandes
kabol. Az kiknek pedig halálók oraja el íűt, ezekre a kül
ső íegiet nem véstegettek. Mikeppen azért az aiandek ű
dő ferint valo: ig' vege let az íegénekis, mihelt a giogitá
tnak ereie, es a betegségnak kí meneteliről valo ítillet meg
fűnt az emberek között. Masod: Az affoniattnak pelda
iatís forgatták, aki a Ckrűs feiere ontá az draga kenetet.
De ez erőtlé bizósfag, mert paranczolat nélkül valo pelda,
es noha ez kenes a Chrűs íűűdő halalat es temetefet peld
asztá, mind az által az affoniattnak csak az külső fokasra es
beczúletre nezet. Mert az nap keletiek az lakodalmokbá
es egieb heliekenis, io illatu kenettel fokrac vala magokat
meg kenni. Az Papistak pedig ezzel külömb vegre elnec,
es az betegnek íduósegere fűk íegesnek velik.

*K: Kelle az vr vaczoraia az betegekhez
hordozni?*

F. Ebbenis az Papistak Isten rendelese ellő valo fokas
tartnak, hog' az oítiát hazankét viselik Előfőr, mert a fűc
Pal vg' rendelte, hog' ahol az Istennek ígeie hirdettetik,
az Vr vaczoraiaís az közönfeges helien oítogetatalsek, es
a hínek addig ellienek az vaczoraual míg egessegek es
alkolmatófsagok vagion, es ennek vetelet ne halabak az ű
halálóknak oraiara, mely fokas íegye az keűűletlen

Mmm z

segek

AZ DÓGHALALROL.

Legnek. Másodszor ezertis tiltiuk, mert az Papistak hamis velededest es baluan' imadast körtöttek melleie, mikoron az ostiat Vrnak neuestek, es aki meg nem giont, auag' halalanak oraian az vrat nem vette, az karhozatra vetik, Eset azert nem illik a keresztien embernek köüetni, miert hog' sem pelda, sem paranczolat ninczen rola, mert ahol az iras ast mondgia, hog' az Apostolok hazankent tördeltek az kenieret, nem az vaczorarol, hanem az alamisnalkodasrol es az begenieknek segitsegeröl kel erteni.

K: Kelle zöuetneket giuitani az boltaknak?

F. Az Papistak ebbenis bolondul czelekesnek, hog' az holtak feieknel es laboknal giertiakat giuitanac, melliet vettenek az pelda besednek gonos ertelemböl, mert ahol az Christus tanit az riz füzekről, kik közzül öre bolond volt, öre efes, az bolondok olait nem vittenek vele, az es bafek pedig olait vittenek az ü lampasokban, ezzel csak arra akar inteni, hog' az hiuek az vö legent io kefülettel variak, mind halalokra, mindaz itilet napiara. Az olai azert es az böuetnec peldazza az hitet, es az poenitentiat, mel liel az hiuek ez vilagnak setetsege ellen vilagoskodnak mint az lampasok. Bolondsag azert az halal ellen külsö giertiakkal kefülni, meli fokasrol az iras nem emlekezik, es ezokaert ne szabad az keresztien embert erre kötelezni.

K: Kelle tort tenni az boltaknak?

F. Az tort az Papistak ol' lakasnak hiiak, melliet ackor kefitenek, mikor az ember halua fekszik, es ezzel az ü tor kokat es hasokat töltik, hog' az keferüseget el feleiczek, Esetis pedig nem iaualliuk ez okaert. Elöbör, mert az Isten nek semmi paranczolatia erröl ninczen. Másodszor, az Isten rendelseuelis ellenkezik, ki ast kiuannia, hog' az ös
völökel

rúlókkal örüllünk, az sírókkal pedig sírunk. Mert noha az halálban vigadnunk kel lelkünkben, az mennire szabadságunknak es életünknek kezdeti, mind az által az mennire a bűnnek solgia es az természetnek romlása, kesergetünk kel. Ezek pedig az mi embernek alazatoságára solgalna, aít fordítottak tobzodásra es testi batoriságra. Felebaratunknac pedig halála intene minket nem az reségfegre, hanem az kesületre, es az életnek iobbítására. Harmadfor ez sokas mellet gonos velekedésis vagion, mert aít itilik, hog' az torral, es az segenieknek iol tartasauál az lelkemet meg valhattiak. Erről pedig mi aít erczük, hog' az halál ellen embernek nem borral es iol lakással kel magat vigasztalni, hanem Isten igeieuel es lelki örömmel.

K: Szabade az holtakat siratni?

F. Az síralom ket fele, eggik keresztieni es mertekletes, mellic az mi attiankfiait keserüllük es aít sirattiuk, hogy az emberi természet ennire meg romlot az bűn miat, es annak felette, hog' hasznos emberektől valunk meg, kiknek eltauozások sokaknak karara vagion, es giakorta Isten haragianak iégie az halaadatlan vilagon. Erről azért sok példaink vadtak, mert az Abraham sirattia az ő feleséget, az Iacob az ő fiat Iosephet, az Isráel fiai az Mosest, az Dauid az ő fiat Absolont, az Christus az Lazart, es az Maria az Iesust. Masik pogán' síralom, meliben az emberek sem modot sem hatart nem tartanak, sem az iüuendő feladásnak remenésegeuel magokat nem bíráttiak, sőt az keserűségnek miatta magokatis meg emestit. Ez fele síralmat meg tilt a s. Pal az keresztienektől, mikor ig' solt: azokat az kik el alusznak ne sírassatok, mint az egieb poganiok, kiknek ninczen remenések.

Mmm 3

Hol

AZ DÓGHALALROL.

K: *Hol es mikeppen kel az keresztien embernek temetközni?*

F. Az Isten vg' rendelte, hog' az földi ember is meg vi
sa terien az földben. Azert az holtakat fűkseg el temetni
az földben, es mint eg' agias hazban le tenni nyugodalō
ra az iōuendō fel tamadafnak remenlegeert. A temeteshē
pedig tisztelteseges modot kel tartani, es az mi attiankfiaia
nak el takaritasaban fűkseg ielen lenni, hog' az mi remen
segunket mutalsuk az ű halalok vtā valo bodogsagokrol,
es az mi ki mulasunkrol is az ű peldaiokkal emlekeftel
sünk, mert a halal ma űket ragatta el, holnap minker. It aſt
is eſünkben kel vennűnc, hog' az holtakat nem ſabad dra
ōltōzettel, arannial es ezűstel meg vndokítani, hanē mint
az Chriſtus peldai ieleni, az holt teſtet tiſtra ruhaban, az
uag' giolczban kel takarni: Mert lopas es Iſtennek boſſō
taſa, az holtaknak adni aſt, es az földben rothaſtani az mi
az elō ſegenieket illerne. Az halal azert nem keueliſegre
hanem alazatoſsagra tanittia az embert. De az ōrdōg viſa
ſa fordittia meeg az termelēnek tōruenieris, es az halal
banis Iſten ellen fel ſualkotattia az embert. Az temetel
nek helierōl pedig aſt kel ertenī, hog' az Attiak az varas
kiuūl kertben temetkeſtek, mint az Abraham az ű haza
nepenek temetſegre mezōt veſen. Az Chriſtuſtis az Ara
mathiabeli Ioseph, vy koporſokan temeti az kertben, Ez
iō rend tartalt az Antichriſtus el valtoſtatta, es az ſoros
Cynterimbē rekeſtette az temetel. Iollehert pedig az föld
minden helien iō es ſabados az keresztien embernek teme
telere, mind az által az Papiſtaktul rendeltetel heliet nē
iaualiuk ez kōuetkōzendō okokert. Elsō mert eſt az he
liet az tōbbinel ſentebnek tartiak, es aſt velik, hogy az
hely

heli az embert me
nek ellene vagio
cynterimhez nem
den földet nem c
n az föld es eno
ſal tanit, az tiſtana
gietlenſeg az Papi
nitok, hog' az holt
az ű ciontiokat ki
liet noha űk nem ert
tika es bűntetō igals
ſen enged, mint az
ralinak, az Papokna
iſticia az napra, az
lōt pironkodgiana
Iſtent hatra vetue
nek az holtakat es
nem az ű hazok
tamadaſig. Harmad
telſeggel ellenkez
ſien modon vndok
ielenűl, es igen kegi

Az Fel

K: *Hany*
F. Ket ſele. Eggik
bōl valo meg eleven
ſtult az ſent lelek
tik ellienek az Iſte
nek általa. Errōl mo

heli az embert meg bentseli, meli velekedes az Isten-ige-
i nek ellene vagion, mert az Isten az kereszten embert az
cyntherimhez nem kötötte, hanem ű neki meg bentsölt min-
den földet nem csak életre, hanem halalarais, mert az V-
re az föld es ennek minden telliesége, es az mint az benc
Pal tanit, az tistának minden tista. Masodszor ezis nag' ke-
gietlenség az Papistakban, es Istennek kemeni ostora ű
raitok, hog' az holtaknak nem hadnak nyugodni, hanem
az ű czontiokat ki hanniak, es kapolnakban rakiak, Mel-
liet noha űk nem ertenek, mind az által az Istennek nag'
atka es büntető igazsaga, ki az baluaniozok czontiainak
sem enged, mint az Ieremiafnal feniegeti, hog' az Iuda ki
ralinak, az Papoknak, es az kősegeknek czontiait ki hana-
iattia az napra, az holdra, es az czillagokra, hog' ezek es-
lőt pironkodgianak, az kiket eltekben tisteltenek, az elő
Istent hatra vetuen. Nem szabad azert kereszten ember-
nek az holtakat es az ű czontiokat serekből ki hanni, ha-
nem az ű hazokban beker kel hadni, mind az vtolso fel-
tamadasig. Harmadszor, ez hituan sokas, meeg az külső tist-
tességgelis ellenkezik, mert nem illik az tanitafnak heliet
illien módon vndokítani es büntetni, mint az Papistak ek-
telenül, es igen kegietlenül czelekefnek az holtakkal.

Hier: 6

Az Fel Tamadasrol.

K: Hany fele az fel tamadas?

F. Ket fele. Eggik lelki, mel' nem egieb, hanem az bün-
ből valo meg eleuenedes, az Isten kegielméből az Chris-
tusfert az benc lelek nek meg vyitasabol, hog' az valastot-
tak ellienek az Istennek igaz hitnek, es io lelki ismeret-
nek általa. Erről mongia a 6. Pal; Ha fel tamattatoc a Chri-
stussal

Apo: 20

stussal mennieiket kerésetek. Az ő. Ianosis azt hita bős
dognak es fentnek, az kinek refe vagion az első fel tama
dasban. Ez pedig kivalikeppen kettőből al, az hitből es
az io lelki ismeretnek igazsagabol. Masodik az testnek
fel tamadasa, meli nem egieb, hanem az meg holt testnek
vyonnan valo fel eppitele es az lelekel valo eggiesülese,
meli lehen az vtolso napon a Christus által, hogy minde
nek el vegiek az iutalmat, a mellet az testben erdemlette
nec, vagy iot, vagy pedig gonost.

1. Cor: 5

*K: Lezene valósággal az testnek fel
tamadasa*

Matt 22:

1. Tim. 2:

F Ez kerdesről ez vilagi bölczek semmit nem ertettek
nek, mert noha az leleknek halhatatlanlagat vallottak,
mind az által az testnek fel tamadasarol semmit nem em
lekestenek. Mert ez ertelem az emberi okossaggal es böl
czességgel ellenkezik. Annakokaert meeg az Aniasent
egihazbanis eleitől foguan sokan tamattanak, a kik az ha
lotnak fel tamadasat ragattak. Illyetenek voltanak az
Christus ideieiben az Sadduceusok, kik azt tanitottak, hog
sem lelec sem ördög ninczen, es az halottak sem tamada
nac fel. Az ő. Pal ideieiben is az Philetus es az Hymenæus
azt mondtak, hog' az fel tamadas immaró meg ló, mert
azt ertettek, hog' ninczen egieb fel tamadas az lelki vyó
nan valo sületelnel, melinec iutalmat el vesi az lelec, a test
pedig az földben marad, a meliből teremtető volt. Az
vtanis sok helieken, mint az historiák bizonyitaiak, ez te
ueligest meg vytottak, az Basilides, Apelles, Marcion, Va
lentinus es ezekhez hasonlatosok, kik az fel tamadas
czac az lelekre vittek, az testit pedig mindenestől fogua
ragattak.

Minco

K: Minem

az test

F. Első az kirasbel

az Prophetaknal es az

ann az testi fogagbe

fel tamadasis niha be

ökelleltsége. Az Efa

nek az te halotait, az

nak. Az Ezechielis la

az faraz czontokban

ann mongia; Tudom

tolso napon fel tamad

nittia. Sokan az kik

kennek, nemelliek a

ra. Az vy testamen

az Christus mongia

porloban vadnak, h

iot czelekettenek me

pedig gonost czeleke

nadasara; Masodik

ekheduen ig' bizony

holt: En vagiok Ista

pedig nem az holtak

ha azhiueknek Isten

meeg az testbenis, m

ti is. Harmadik, Az

fel iaro bukleges oka

tamados. Hat az halo

vekőzik, mint ha az

mados, azent az föld

K: *Minemü erőssegekkel bizonyittatik*
az testnek fel tamadása ?

F. Első az ő, irasbeli sok bizonyágok, mellick találtnak az Prophetaknal es az Apostoloknal. Az Prophetak sol uan az testi fogszagbol valo meg szabadulafrol az vtolsó fel tamadastis niha be fogtalliak, mel' mindē szabadfagnak tőkellatelsege Az Esaiasnal ig' vigasztallia az hiueket; Elz *Esa. 26.* nek az te halotaid, az en testemmel egietemben fel tamadnak. Az Ezechielis lattia, hog' az Isten az halotakban es *Ezech. 37.* az faraz czontokban lelket boczat. Az ő, Iob pedig nilz *Iob. 19.* uan mongia; Tudom hog' az en meg valtom eel, es az vtolsó napon fel tamašt az porbol. Az Danielis est bizo *Dan. 12.* nitria. Sokan az kik alusznak az földnek poraban fel serkennek, nemelliek az eletre, nemelliek pedig az gialazatsra. Az vy testamentő rakua ez fele bizonyágokkal, mint az Christus mongia; El iú az ora, meliben az kik az kő *Ioan. 6.* porfoban vadnak, halliak az ember fianak sauat, es az kik iot czelekettenek, mennek az eletnek fel tamadasara, akie pedig gonost czelekettek, mennek az karhozatnak fel tamadasara. Masodik. Az Christus az Sadduceusokkal vetelkeduen ig' bizonyittia; Nem oluostatoke az fel tamadafrol; En vagiok Isaacnak es Iacobnak Istene. Az Isten pedig nem az holtaknac, hanem az előknek Istene. Azert ha azhiueknek Istene, sükfegkeppen ezeknek elniek kel meeg az testbenis, mikoron az Istentül el rendeltetet idő el iú. Harmadik, Az ő, Pal bizonyittia az fel tamadafnak es *1. Cor. 15.* löl iaro sükfeges okabol, mikor így sol: Az Christus fel tamador, Hat az halotakis fel tamadnak. Ez sinton vg' kő uetközik, mint ha az ember ašt mondana: Az nap fel tamadot, azert az földet meg vilagosittia; Oka pedig ez,

Non

mert

Ioan 12

Mert az Christus mi feiünk, es nem maganak tamadot fel; hanem minekünkis. Touabba à Christus vg' tamadot fel, hog' ez vilagnak itilő biraia legien, igazságot es itilletet tegi. Hat az ű fel tamadása à hitetleneknek fel tamadasatis vtaña vonfa, hog' ezeknekis az ű czelekedetek serint meg fizethessen. Eftis meg kel erteni, hog' egiebeknek fel tamadása, nem ok serint bizonittia, az közönseges fel tamadást, hanem csak pelda serint, mint az Lazarnak fel tamadása, ű maganak hasznalt, es ezzel senkit fel nem tamasthatott. De az Christus vg' tamadot fel, hog' az el aluttaknak első sengeie, es az halotak fel tamadasának elől járo, sűk seges, erdemlő es szerző oka legien. Negiedik. Ha az halotak fel nem tamadnak, az igenek hirdetesc, es az mi hitűnk heaban valo, az Christus köuetinek bizonfag tetele hasontalan, es az gyalazat az Istenre megien, az kinek ne ueben mindeneknek niluan hirdettek az testnek fel tamadasat, kik nem ű magoktul, hanem az Isten lelketűl sólot tanak. Valamiről pedig Istennek igireti vagyon, be kel telliesedni, es az Istennek semmi nem lehetetlen, valamit meg akar czelekedni. Azert à mel' könnyen mindeneket eg' befedeuel teremthetet: Ig' az testet az földből fel tamasthattia. Ötödik. Ha az fel tamadas nem lenne, mindniaian az kik az Christusban el aluttanak el vesnenek. Mert noha az halalban az lelek el nem ves, mind az által az tökelletes elet es diczőseg az testnec fel tamadása vtan leuen, mikor az hiueknek samok be telliesedik, es egeflē az testel es az lelekkel egierēben el vesik à hiuek az öröc eletnek bodogsagat. Hatodik erőseget vesen à s. Pal, az Istennek igazsagabol, es az hiueknek ielen valo allapattiokból, mert ha az holtak fel nem tamadnak, minden embereknél niomorult abbak lesűnk. Mert az itilet mostan

az Isten hazatul kez
nek, mint az mesarie
to fenvedes penig à
kinek erős bizon
hog' az hiteleneker
niebleget adgion, mi
gialual. Azert az I
az hiueknek sem leh
tamadnanak. Hetedi
az Christuskak öve
sodik Adamnak elle
elsőben mindniaian
hanem az testben
ert az masikban mi
meli bizonos az
iut be ez vilagra,
mel' az Christus a

K: Mikep
ki meg

F. Sz. Pal eít hal
az földben hiorere
leuenedik megl,
ki az földből, es se
az test az földben
denestűl fogua, sō
semmi elebbeni ab
tal, mikor az Isten
azon test tamad fel
mas leuen tulaidon

az Isten hazatul kezdetik, es az hiuek ollianokka löttesnek, mint az mebarbekre keßittetöt iuhok. Ez ideiglen va lo fenuedes penig a mint s. Pal mongia, az Isten igaz itilelinek erös bizonyaga. Mert az Isten igalsaga abt tartia, hog' az hitetleneket meg büntesse, a hiueknec pedig kön niebseget adgion, mikoron el iü az ü hatalmasaganac Angialiuat. Azert az Istennek igalsaga sem alharna helien, az hiueknek sem lehetne iuralmok, ha az halottak fel nē tamadnanak. Hetedik bizonyagot veseñ az Adamnak es az Christufnak öfve hasonlitasabol. Mert az első es a második Adamnak ellenkező czelekedetek vagyon. De az elsőben mindniaian meg hálnak, nem csak az lelekben, hanem az testbenis. Mert az bünnek solgia az halal. Azert az másikban mindenek meg eleuenitetnek. Ezokaert a meli bizonyios az ember az halalban, mel' az Adam által iüt be ez vilagra, il' bizonyios legyen az fel tamadasban, mel' az Christus által leßen.

1. Pet 1
Rom: 2.
2. Thess 1.

*K: Mikeppen tamadhat fel az test az
ki meg rothad es földbe leßen?*

F. Sz. Pal est hasonlatossággal magiarazza. Mikeppen az földben hintetet mag elsőör meg rothad, es az vtan eleuenedik megh, es czudalatos sepekesseggel farmazik ki az földből, es fel neuekeduen giümölczet terem. Így az test az földben tetetik, meg rothad es el változik mindentül fogua, söt az oköságnak itileti serint el ves, es semmi elebbeni abrazattia megh nem teczik, mind az által, mikor az Istentül rendeltetett üdö el közelget, vgyan azon test tamad fel az allattira nezue, de mind az által mas leßen tulajdonasagara es minden ekesegetere nezue.

Nnn 2

Est

Ezt pedig az 6. Pal hasonlatossággal bizonyítja meg:
Mert miképpen más az napnak, más pedig az holdnak di-
czosege: így noha azon test tamad fel az mely le tetetik,
mind az által különböz ekességgel ez ielen valo állapot
tul, mint az nap különböz az holdtul. Az vtan mint az
czillag különböz az czillagtul az diczőségben es az fe-
niességben: Így az testnek mostani es iőuendő állapotia
külömböz, mint az holdnak eiel világa vagion, de mihelt
az nap fel iű, az holdnak minden világa vg' mint homa-
ióság, ha az napnak világosságaual őűe hasonlítottatik.
Ig' ez eleiben vagyon bennünk valami resz érint valo az
iandek es világosság, de mikor el iű amaz tökéletesség, az
mi resz érint vagion, meg bűnik.

2. Cor. 13.

*K: Minemű lezen hat az test az fel
tamadasban?*

F. Sz. Pal neg' különbseget famlal elő az testnek ielen
valo es iőuendő állapotia közöt. Először az test el vetteti-
tik es az földben be tetetik rothadásra, melinek általa föl-
de leßen, az Istennek beéde érint: Por vagy es a porban
vissza terű. Az vtan fel tamad azon test rothadatlanfagbā,
es soha többbe változas es halál ala nem vettetik. Másod-
szor az test le tetetik gialazatban, Mert mihelt az lelek ki-
megien belőle, minden állatoknál vtaratosb es iőoniub.
Fel tamad pedig diczőségben es oly ekességben, mellet
meeg soha sem nem látot, fül sem hallot, es az embernek
gondolattiában sem eshetet, mert az giarlo testet a Chris-
tus el változtatia, es az ű diczőseges testéhez hasonlatos-
sa teszi. Harmadszor le tetetik az test erőtlenségben, mely
nem egieib, hanem az embernek testében valo foc niomo-
rusága, keßerűsege, faidalma es egieib változasi. Fel tamad
pedig

Phil. 3.

pedig hatalomban, es
közöndő gonoiu-
nek es bodoglagnak
lik az lelkes test az
de elterő esközökne
lőködik. Fel tamad
an iandekockal fel

K: Miert

F. Ennek 6. Pal ket
Adamnak őűe haso-
pet veltük, mert ű b
es halál ala. Azonk
nekis kepet kel vil
az az ol menniei
meniteth ez vilag
az hitből meg igaz
stúnkeris pedig ez
hog' mind örökké a
halhatatlanfagban
en orfagat az test
gialazatos test örö
mes testnek meg ke
közöleges orfagaban

K: Bizonicz

az

F. Első az 6. Iobn
n bűrommel köröi
niómet, en látom m

pedig hatalomban, es minden niaualiatul üres leben, es kö
uerkőzendő gonostul semmit nē fel, mert soha az öröme
nek es bodogfagnak vege nem leben. Negyedik le tete
tik az lelkes test az ki most az lelektől hordostatik, es sok
tele eltető eskőzek nélkül mint etel, ital es alom nélkül bű
nölködik. Fel tamad lelki test, az az, menniei es halhatat
lan aiandekockal fel eppittetik.

K: *Miert kel az testnek eckepen
meg változni?*

F. Ennek 6. Pal ket okat mongya. Első okat vesi az ket
Adamnak őse hasonlitasabol. Mikeppen Adamnak ke
pet viseltük, mert ű benne vettetünk, az bűn, niomorufag
es halál ala. Azönkeppen az második es menniei ember
nekis kepet kel viselnünk, meliben eleuenítő lelek vagiő,
az az, ol' menniei es Isteni erő, meliel az bűnből meg ele
ueníthet ez vilagon, az igenek es sent leleknek általa, hog
az hitből meg igazitatuán sabados fiak legiünk, az mi te
stünkertis pedig ez földből fel ramasthattia az diczősegre,
hog' mind örökke az ű kepet viselliünk, es azon életben es
halhatatlanfagban lehelsünk. Második oka ez. Mert az I
sten orfagat az test es az veer, az az, a bűnös, vesendő es
gialazaros test öröksegiul nem bírhattia. Azert az fertels
mes testnek meg kel tisztulni, hog' az Istennek tista es dic
zőseges orfagaban be ferkeselhsek.

K: *Bizonicz meg hogy ezen test tamad fel
az mely le tetetik?*

F. Első az 6. Iobnak bizonlaga, ki illien módon fol. Az 1ob. 19.
en bűrömmel körniül vetetöm, es meg latom az en iduő
zitömet, en (latom meg) es nem mas. Második, sent Palis

Nnn 3

niluan

2. Cor. 15.

Ioan. 8.

Phil. 3.

ni luanfaggal bizonittia, mikor ig' fol: Szükség az róthadando testnek rothadatlanfagot, es az halandonak halhatatlanfagot fel öltözni. Harmadik. Az Christus-is ezen erőlsiti az 6. Ianosnal: Az ki en bennem hisen, meeg ha meg halis eel, es en ütet fel tamastom az vtolso napon. Negiedik. Az Christus fel tamadasaua-is ezen ielentetik. Mert az meli testben benuedet es meg holt, vgian azonban tamadot fel es meg diczöttetet, melihez minekünk is hasonloknak kel lennünk.

K: Minemü ezeközök es iegiek által tamadnak fel az holtak?

1. Tbess. 4.

F. Az iras emlekezik az Archangialnak sauaröl es az vtolso kúrtról, mel' hasonlatofsag berint mondatik: Mert mikeppen az vitezeknek az Trombitaua adnak iegyet, hog' keüllienek az indulasra es az viadalomra, azonkeppen az vtolso napon, az Christusnak ol' hadhato beüede leßen, melliet mindenek meg hallanak, az kik az földnek poraban alusznak, es hertelenfeggel eg' sem pillantasban fel tamadnak halhatatlanfaggal.

K: Mint lezen dolgok az kik eleuenen talaltatnak az Christus el iüüetelekor?

F. Ezek iöllehet el nem alusznak, es az lelkek az testül meg nem valik, sem meg nem rothadnak, mind az által el valtoznak, es halhatatlanfagot öltöznek fel. Eft bizonitotta az Isten az Enöchnak es az Illiesnek hertelenfeggel valo el ragadasaua, az kik az közönfeges es termefet berint valo halalt nem lattak.

Heb. 11.

Heb. 9.

K: Miert mongia hat masut az sz: Pal El rendeltetöt, hog' mindenek eczer meg hallianac mert az halal az bünnek solgia?

F.

E. Erröl nemellirak, hertelenfeggel, meg eleuend, Palatitafanak es mindenek el aluindiak meg, es ket se, termefet berint valo es az test meg rothad, seppen valo, meli n, len valtozsal. De ni. Mert ez valtoz, hog' nem mint az, nak nemeröl semm, gia, hog' az Enöc, ne költölte. Az d, holtakrol es eleu, Nem minianian, Malutis vg' tan, felhökön az eghb, nakokaert helien, nak, az Vrnak el i, nak azert monda, nek közönfeges f, bünert, az halalnac, ajok akic eleuen, mefetehtül vagio, hog' a Christus el, es ezokaert meg n, hanem hirtelen el

K: Miert

E. Erről nemelliek ást ertik, hog' akik eleuenen talaltatnak, hertelenseggel el ragattatuan meg hálnak, es mingia-
 rast meg eleueneduen, vg' mint fel tamadnak. De ez az 6.
 Pal tanitafának ellene vagion, az ki ást mongia, hog' nem
 mindenek el alusznak. Az vtan nemelliek az halalt valas-
 tiak megh, es ket felenek mongiak. Eggik közönseges es
 termeset szerint valo, meliben az lelek az testül meg valic
 es az test meg rothaduan földé leßen. Masik pedig kiuali
 keppen valo, meli nem leßen alomnak altala, hanem her-
 ten valtozassal. De ez sem lattatik elegseges feleletnek lē
 ni. Mert ez valtozas inkab illenek az fel tamadashoz,
 hog' nem mint az halalhoz. Az irasis pedig effele halal-
 nak nemeről semmit nem emlekezik, es a 6. Pal niluan mō
 gia, hog' az Enōch, az hit által el ragatatuan, az halalt meg
 nē kostolta. Az derek irasis ket rendbeliekről emlekezik,
 holtakrol es eleuenekről, honnet a 6. Pal niluan mongya:
 Nem minniaian el alusunk, de mindniaian el valtozunk. 1. Cor. 15
 Masutis vg' tanit, hog' az elők az fel tamadot holtakkal a
 felhőkön az eghben ragattatnak az Vrnak eleiben. Ana-
 nakokaert helien kel hadni, hog' azkik eleuenen talaltat-
 nak, az Vrnak el iduetelikor meg nem hálnak. Az 6. Pal-
 nak azert mondasara est kel felelni, hog' fol az termeset-
 nek közönseges foliasarol, meliben minden emberek az
 bünert, az halalnac birodalma ala vetettenec. Hog' pedig
 azok akic eleuene talaltatnak meg nē hálnak, nē az ű ter-
 mesetekből vagiō, melibē űkis halandok volnanac, hanem
 hog' a Christus el iduetelinek ideie űket az eletbē talallia,
 es ezokaert meg nem halhatnak, sem földé nem lehetnek,
 hanem hirtelen el valtoznak az halhatatlanagra.

K: *Miert nem lebet belie az halalnak*
az fel tamadas vtan? F.

F. Ket okaert. Először. Mert az halálnak fulakia es oka, tudnia illik az bűn, el rontatik. Ot vagion az halál a hol az bűn: Az fel tamadas vran ninczen az bűn az hiuekben. Hat az halál sem lehet. Masodszor, mert az halálra fētentiazo törven' mel' az bűnnek ereie, meg bűnik, es soha többbe nem vadol, sem nem karhóztat, sem az Christushoz nem igazgat, mert mindenkör az Vrral egiút lesünk, es ű vele öröcke elünk.

K: *Minemű rendi lezen az fel,*
tamadasknak?

F. Az elők az holtakat elől nem vesik, hanem az kik az Christusbā meg holtanak, először fel tamadnak, es az elők ezekkel egietében ragattatnak az Vrnak eleiben, es eg' fers: mind el változnak, es az vran az hiuek mindenkör az Vrral egiút lesnek.

K: *Miczoda haszná vagion ez*
tudomannak?

F. Az s. Pal kiualikeppen ket hasznat ielenti. Első, vigasztalas, melliel az hiuek minden niomorusagban, es az halálnak közepette magokat batorittiak, es íőuendő fel tamadasknak, es halhatatlan életnek remēsege alat, testeket letetik az földben. Erről mōngia: Ne siralsatok az el aluttakat vg' mint az kiknek ninczen remenségek. Masodik haszná imez: Mert ezzel az hiuek intetnek az bűnnek es ez vilagnak meg vralasara, es ez mellet az keresztieni íőzan, igaz es tōkelletes életnek kōuetesere, mint az s. Pal serkenti az hiueket, hog' az Vrnak dolgaban mindenkör bōuōlkōdgienek, tuduan aſt, hog' az ű munkaiok nem leszen hasontalan az vrbān.

1. Thess. 4

1 Cor. 15

AZ

Az Itiletről.

484

K: *Lezene az utolsó Itilet?*

F. Először az egeß sent íras bizonfagot tefen, 'hog' min- Rom. 14
den embereknek az Christus itilő feki eleiben kel allas 2. Cor. 5
niok, hog' el vegiek az mit erdemlöttének az testbē, vag'
iot vag' gonofit. Eßt pedig az íras noha fantalan helien es
rősfiti, mind az altal, az Satan minden üdöben igyekezet
az itiletnek emlekezetit az embereknek elmeiekből ki
venni, hog' űket az bünre nagio batorfaggal vihetne. Es
zeket neuzei á f. Peter czufoloknak, az kik aßt kialtiak: 1. Pet. 3
Hol vagion az ű el iüetelinek igireti. De meg bizonittia
ezek ellen, hog' az Vr el iü es nem kesik. Az f. Palis aßt es 1. Thess. 3
rősfiti, hog' az Vrnak napia hertelen el iü, mint az löpo,
es mikor aßt itilik az emberek, hog' batorfag es bekefeg
vagian, hertelenfeggel reaiok iü az vesedelem. Masodfor
az Isten be oltotta az itiletnek bizonfagot az embernek
lelki esmeretiben, mely az ioert batorittia az embert, az
gonofert pedig rettentit, es vg' mint az Istennek iöuendő
itiletiuel feniegeti, mint az Cain peldaia meg ielenti. Er-
ről mongia á f. Pal, hog' az hitetlenek, ű magóknak haras Rom. 2
got giüitenek az haragnak napiara. Harmadfor, ezent es
rősfiti az Istennek igasagais, mel' semmikeppen meg nē
alhatna, ha az itilet nem lenne, es meg nem fizetne minde
neknek az ű erdemek ferint. Ezert mongia az f. Palis, hog' 2. Thess. 1
az hiuek niomorusaga az Isten igaz itiletinek erös bizo
faga, melliet á f. Peteris bizonit, eßt monduan: Meg tudgia 2. Pet. 1
az Vr az hiueket az kesertetből sabaditani, az gonofos
kat pedig az itiletnek napiara tartani.

K: *Miert mongia hat az Christus: Az* Ioan. 3

ki en bennem hisen, immaron meg itilletet. Ezo Ioan. 6

Ooo

kaert

kaert nem főklég az vtolso itiletnek lenni ?

Rom-8

F. Az első bizónsagban az itilet az karhozatot iegizi, melitül immaran az hiuek meg szabadultanak, mint s. Pal mongia, hóg' semmi karhozattiok ninczen mostan azoknak, az kik az Christusban vadnak. Az masodikra pedig ast kel felelni, hogy az hitetleneknek itiletök kettő: Eg-gik it ez vilagon, mert az kik az Euangeliumnak nem hisnek, az karhozatban estenek. Az masodik itilet az vtolso sententianak ki mondksa, mellyel az hitetleneknek karhozattiok meg erőstittetik. Erről mongia az Christus feniegetuen az Capernaumot: Künnebben lesen az Sodoma földének dolga, hogy nem mint teneked az itiletnek napian.

Matth. 11

K: Miczoda iegiek vezikelöl az itiletnek napiat ?

F. Iollehet az itiletnek napia senkinek meg nem ielentetet, hanē az Attia csak az ű hatalmaban es titkaban reitette ast el, mind az által bizónios iegieket mutatöt, mel-
liek az itilet napiat el közelgetni bizónittiak. Ezek pedig az iraskan sok felek, mellic közzül nemelliek tauolb vadnak az itiletről, nemelliek pedig közelben iarulnak. Első rendbeli iegiek, az embereknek erkölcsökre neznek, mert az hit meg kezd alunni, az beretet meg hidegzik, az alnoksag pedig böuelkedik, es a mint a s. Pal mongya, az vtolso üdökben az emberek lesnek magok beretök, főseniek, fel sualköttak, kerkedekeniek, atkozodok, sülesiekhez engedetlenek, halaadatlanok, fogadasoknak meg törői, mertekletlenek, kegyetlenek, arulok, patuarkodok, giönörűsegek beretői, kik az keresztienségnek sinet viselik, ereiet pedig meg tagattak. Masod rendbeliek az tudoman

Matth. 24

2 Tim 3

domanban lesnek,
az Euangelium ez
ler az Saranis ki b
teueligeleket hi
domant el nem ten
magoknak partot
kat valogatnak, el
besedekre terülnek
remtet allatokban,
ert, nagy enleget,
fele rettenetes cz
az követközendő
czudak lesnek, az
az ű vilagot giak
az lsten haragi
ben vagion az
fel beüleggel er
tiök az s. Pal ti
Mert mikor el iü
duözül, es kóniön
la, es az maradék
rendben vagion
ki nem latot. Ez
stus nem sokat ke
K: Mier
F. Ennek fő oka
zanak es kefen le
torlagban el ne a
denkor olai legy

dómanban lesnek, mert az Isten az ű zablóiat fel tefi, es *Matth. 24*
 az Euangelium ez feles vilagon hirdettetik. De ez mel-
 let az Satanis ki boczattatik, es nem bűnik megh sok fele
 teueligefeket hinteni, sőt a mint s. Pal mongia, az igaz tu- *2 Thim. 4*
 domant el nem fenuedhetik, hanem višket az fűlők, es ű
 magoknak partot űtnek, es az ű kívanságok kerint tanító-
 kat valogatnak, el fordítottak fűlőket az igazságtul es az
 befedekre terűlnek. Harmad rendbeli iegiek lesnek az te
 remtet allatokban, mert az Isten az földre boczat az bűn *Luc. 21*
 ert, nagy enfeget, hadakat, ehseget, dög halalt, es egieb
 fele rettenetes czapasokat, melliekkal inti az embereket
 az kőuetközendő itiletről: Ez mellet az eghben sok fele
 czudak lesnek, az nap meg sőtetűl, es az hold nem aggya
 az ű vilagat, giakorta űstőkös czillagok lattatnac, mellie
 az Isten haragiaual feniegetik az földet. Negied rend-
 ben vagion az Antichristusnak meg ielenese, kiről oda
 fel beűseggel emlekeštűnk. Őtődik rendben heliheštűt-
 tűűk az s. Pal titkos tanitafat az Israėlnak meg tereferől, *Rom. 11*
 Mert mikor el iű az poganioknak telliesege, az Israėlis ű
 duözűl, es kőniőrűl az Isten az ű nepen, az kit el vetet va-
 la, es az maradokokban veghez viši az ű igiretit. Hatodik
 rendben vagion az ember fianak iegie, melliet meeg sen-
 ki nem latot. Ez mikor meg ielentetik az eghen, az Chri-
 stus nem sokat kesik, hanem el iű hertelen az itiletre.

K: *Miert nem ielentette meg az iti-*
letnek napiat?

F. Ennek fű oka ez, hogy az hiuek mindenkor vigia-
 zanak es kešen legienek, az hitetlensegben es az testi bas-
 torfagban el ne alodgianak, hanem az ű lampafokban min *Matth. 24*
 denkor olai legyen, igaz hitet es io lelki esmeretet višle-

- lienek, hog' mihelt kiuantatik, az vő legen' eleiben ki mē
 nienek, es ű vele az lakodalomban az örök életben le tele
 1. *Thess. 5* pedgiének. Ezert mőgia az iras, hog' az Vrnak napia her
 telen el ű, mint az sűlő asőniallatra az faidalő, vgia ezent
 kel itilnunc halallknac oraiarolis. Hog pedig nemeli ēbe
 rek bizonios űdőt mercek rendelni az itiletnek, mint az
 kik ez vilagnak allafat hat ezer estendőnek mondottak,
 es ez ertelmet Illies Prophetának tulaidonitottak, ezec az
Matth. 24 iras ellen tőrekettenek, ki aťt mongia, hog' ez naprol sen-
 ki nem tud, meeg az Istennek Angialis. Ezokaert a Chri-
 stusis meg tiltot ez fele tudakozast az tanituanioktul: Nē
Acto 1 illik ti nektek az űdőknek rebeiről tudni, mint az s. Pal-is
 1. *Thess. 5* mondgia: Az időkről es az időknek czikkeliről, nem sűk
 seg, hog' ti nektek iriak. Ezokaert feddi azokatis, az kik
 2. *Thess. 2* az hiueket ezzel rettentik vala, mint ha az Christusnak
 napia immar ielen volna. Ennek azert el titkolafa az sēn-
 teknek hasnokra vagion, hog' soha tistekben meg ne res-
Matth. 25 tūllienek, hanem minden oraban az Vrat kefen es vigā
 variak, es az mig engettetik, az giraua, vg' kereskedgie-
 nek, hog' az Vrnak hiū folgainak talaltasának, es az örő
 ke valo niugodalomban be virefsenek.

K: *Miert balogattia az Isten az Itilet-*
nek napiat?

- Matth. 24* *F.* Niha az iras kesfedelmet tulaidonit az Vrnak, melliet
 kel erteni az hiueknek niughatarlanfogokra nezue, kik a
 sok niaualiakkal meg terheltetuen az sabadulast nehezen
Rom. 8 variak. Niha pedig aťt ielenri, hog' nem kesik, melliet kel
 erteni az Istének rendelefere nezue, ki iol tudgia, es el ve-
 gešte az hiuek sabadulasának ideiet, es ez okaert ű nala
 ezer estendő ollian mint eg' nap. Ez meg bizonittatik az

Pro

Propheta tanításabol is: Ha kesendik meg variad ütöt: *Hab. 2*
 Mert iúton iú, es nem kesik. Első oka az kesedelemnek az
 választottakra nez, hog' ezeknek sámkok be telliesedgiek,
 mint a s. Peter tanit: Nem kesik az Vr, mint nemelliek ke *2. Pet. 2*
 sedelemnek itilik, de nag' túró mi erettünk, nem akaruan,
 hog' senki elvefen. Masodik, hogy az hitetlenek az itilet
 kor legienek menthetetlenek. Mert az Istennek io volta *Rom. 2*
 es ho'ssu túrese mindeneket az Poenitentiara int.

K: Miert mongia az iras, hogy az em- *Matth. 24*
bernek fia sem tugga az itilet napiat? *Mat. 19*

F. Nemelliek a'st felelik, hogy az solgai abrazatra nez-
 ue, meliben mi hozzánk hasonlatos, mondattarik nem tus-
 dni az itiletnek napiat, meli mind az által nem bűn. Mert
 csak az Isteni termesethez illik mindent tudni. A Chris-
 tus pedig az embersegere nezue, neukeder az ertelem-
 ben es az bölcsesegben Istennek es embereknek előtte.
 De erre a'st kel felelni, hog' mondatik nem tudni, az tiste-
 re auag' az követsegre nezue. Mert nem boczattatot az
 Attiatul erre, hog' az itiletnek bizonyos napiat ielentene
 meg. Ez pedig az irasban való solasnak möggia, az mint
 masutis eckeppen sol az hitetleneknek. Nem tudlak tite- *Matth. 2*
 ket, melliel a'st ielenti, hog' nem sámlallia az ű hiuei kőzi
 ben, es hog' nem boczattatot ezeknek meg tartasara. Ha
 azert az Isten bölcsesegenek minden gazdagfaga a Chri-
 stusban reitetet el, vg' mint itilő bironak tudni kel az it-
 letnek napiat. A mit azert tud ű magaban, egiebekre nez-
 ue, vg' mint el reitetet tiktot nem tudgia, es meg nē ielēti.

K: Kiczoda az itilő biro?

F. Sz, Ianos a'st mongia, hog' az Attia senkit meg nem is- *Ioan. 8*
 tel, hanem minden itiletőt az fiunak ador. A s. Peteris bi- *Act. 10*

2. Tim. 4.

1. Pet. 4.

zónságot tészen, hog' ű rendeltetett az Istentől, hog' elők-
nek es holtaknak ítélőie legien. Erről mőngia a bērt Palis,
hogy az Vr az ű el őüetelekor megh itel mind holtak at,
smind eleueneket. Ez pedig az hiueknec nag' vigasztalások
ra vagion, mikor ertik, hog' az ű feiek leēen ítélő bíró, ki
az ű hiuei közöttül eggiet sem itilhet az vesedelemre.

K: Miert tulaidonittia bat az iras az
itiletet az Apostoloknak es egieb sēnteknek?

F. Ezek között különbseg vagion, mert az Christus is-
til birodalom es meltóság sērint, vg' mint kinek kezében
vagian az töruen', es hatalmaban vagion mint fű bíronac
az sēntentianak ki mondasza, az ioknak meg sēabaditasa, a
hitetleneknek pedig meg bűntetese, es erre nezuē csak
egiedűl mondattatik itilni. Az Apostolok itilnek az ige-
nek hirdetese sērint, melliel az embereket kebittetek az is-
tiletre, mert az kik hittének az ű tanításoknak, űduőzűlte-
nek, az kik nem hittének el karhőstának. Ezert mőngya
az Christus: Mikoron el iű az embernek fia az ű meltóság-
ának diczősegeben, az vyonnan sűleteskor, tiis űltők ti-
zenket sēkben, itiluen az Israēl tizenket nemzetsēget. Ez
hasonlatóságot vesi az Christus ez vilagi feiedelmeknec
sokasokból, kik az kőuetők, tanaczosok es töruen teuők
altal tesik az itiletet: Ig' az Christus az tanitok kőuetse-
geből es ezeknek sēiokban adattatot igeből meg itili ez
vilagot, melire nezuē az Apostolok is mondatnak itilni.
Az sēntek pedig meg itilik ez vilagot es az Angyalokat
az hitnek általa, melliel minden hitetleneket meg sēntens-
tiaznak, mint az Christus tanit, hog' az itiletnek napian
fel tamadnak az Ninieubeli firfiak, es el karhőstattiak ez
nemzetet, mert hittének az Ionas pradicallasanak. Ezert

Matth. 19

1. Cor. 6

ic

telenti az f. Palis, mi

meg itetuen el karh

K: Minem

Elsőör a mint f.

nek általa meg titu

mő rűz legien az em

mulnak azért az söl

hanem az vyulással

az hēsfagtul, az mel

ert. Masodőör az Cl

gel es hatalommal,

kik ez vilagnac neg

gel, minden emb

Harmadőör az C

melliet kel erteni

Iel mindeneket n

minden nemzeti li

mikor az haragus b

Hegiek sēkadgiato

jedűer mint az Da

nek elő hozatnak e

gal kel erteni, melli

mőköl sēnkít nem i

tzelekedeteket, es

K: Minem

F. Az Christus az

vies nem vesi az e

et. Az ige az mell

AZ ITILETRŐL.

490

jelentí az s. Pális, mikor ást írja, hog' az Noë az hit által *Heb. 11*
meg ítetuen el karhoftatta ez vilagot.

K: Minemü modgia es rendi lezen
az itiletnek?

F. Először á mint s. Peter mongia, az égek es az föld, tűz *2. Pet. 3*
nek általa meg ístülnek es meg vyulnak: Ez pedig mine
mü tűz legien az emberi okofsag megh nem ertheti. El
mulnak azért az föld, es az egh, nem az allatiókra nezüe
hanem az vyulással meg változnak, es megh sabadulnak
az heűságtul, az meli ala vettettek az embernek bűnei: *Rom. 8*
ert. Másodszor az Christus az eghből el iü nag' diczőség-
gel es hatalommal, es ű vele egietemben az s. Angyalok, á
kik ez vilagnac neg' retere ki boczattatnak, es hertelőség-
gel, minden embereket az ítilő bíró eleiben giúitenek.
Harmadszor az Christus űl az ű diczőségének sekiben,
melliet kel erteni hasonlatofsag szerint, az hatalomrol, mel
liel mindeneket megh ítilhet. Mert ű előtte ez földnek
minden nemzeti sirnak, á kiraliok, Czasarok rettegnek,
mikor az haragus baran' eleiben vitetnek, es est kiáltiak:
Hegiek sakadgiatok reank, es lepietek el minket. Ne *Apo. 20*
giedser mint az Daniel es az s. Iános mongiak, az köny-
vek elő hozatnak es megh nítanak. De est hasonlatofsag
gal kel erteni, melliel az íelentetik, hogy az Christus ok-
nelkül senkit nem ítil, hanem iol tudgia mindeneknek az
ű czelekedeteket, es meg fizet nekiek az ű erdemec szerint.

K: Minemü törüenből tezi Christus
az itiletet?

F. Az Christus az s. Iánosnal erre ig' selet. Az ki megh *Ioan. 12*
veti es nem vesi az en befedemet, vagion á ki meg ítili ű
ret. Az ige az melliet bollottam meg ítili ütet az vtolso
napon

Ióán: 3.

napön. Azert az itiletet ez vilagra ki boczattatöt Euangeliumbol tesi, melinek a ki hibén üduözül, az ki nem hi ben immar el karhozot. Mikeppen azert ez vilagi itiletben az emberek az polgari törüenre neznek es abbol tanusagot vesnek: Ig' az keresztien ember io moddal késül az itiletre, ha az Istennek igeiehez rendeli eletet. De valaki az igerül nem ert, hanem az ü feienek bolond veleke delet köueti, mint az Papa orsaga, el vesti igiet az itiletben. Ez ertelem erre hason, hogy az hiuek börgalmatosan tudakozzanak az igeből az ü igeieknek meg nierefe felöl, es mikor az igehez tartiak magokat, semmit az iöuen dö rettenetes itilettül ne fellienek. Mert az Isteñek csak ez eg' ki ielentet akarattia vagyon, meliböl megyen ki minden itilet.

K: *Kiczodakat itil meg?*

2. Tim. 4

2. Cor. 5

Rom. 14

F. Eleueneket es holtakat, iokat es gonosokat. Mert akkor valastia meg az konkolt az gabonatul, az konkolt a tüzre vetuen, az io buzat pedig az ü czüriben gyüituen, auagy mint az pastor fokta az iuhokat az gedeliectül meg valastani: ig' az Christus az hiueket az hitetlenektül meg valogattia, az iokat allattia iob felöl, az gonosokat pedig bal felöl.

K: *Mikeppen xolittia meg az hiueket az itilet vtan?*

Matth. 25. F. Ezeknek illien kegyes befedekkel fol: Iöierék el en Attiamnak aldottai, biriatoc az orsagot, meli tinektek késittet vilag kezdetitül fogua. Meg ielenti ez igeiben a hiuek bodogfaganak okait. Elöször, hog' az Attianak aladottinak mongia, az Istennek örökke valo aldasara es valasztasara nez, meli Isten üket az életre rendelte volt.

Masodszor

Ma sodsor, hog' A
erdemlo okotis, a
nek altala Isten
ma dör ki reke
it ielenti, hogy
detinek előtte. N
röl, nem fol az ok
gümölcséről, me
nak es az emberel

K: *Min*

F. Ezeket rette
Attiamnak atko
töt, Elöször atko
arra késittetek
büntető igazsaga
rölis emlékezik
pen, hog' ezzel
kenokas, es lelki
getlenül benned
sergek meg nem

K: *Min*

F. Elso habna se
bünek köuerefer
tartórat az vetk
meliben el vesti
dik az vigiazas,
elmeretben, ioza
az Istennek min

Másodszor, hog' Attianak nevezzi az Istent, be foglalja az erdemlő okot is, az Christusnak engedelmő aldozattat, ki nek általa Istennek örökös fiaival lőrtének az hiuek. Har-
madszor ki rekesti az embernek minden erdemet, mikor azt ielenti, hogy az orfagot kebitette, meeg vilagh kez-
derinek előtte. Negyedszer ahol emlekezik az czelekedet ről, nem szól az okarol, hanem az Isten aldasanak lathato
gümmölczeről, meliből az Isten itiletet teszi az Angyalok
nak es az embereknek előtte.

*K: Minemű sententiat mond az
hitetlenekre?*

F. Ezeket rettenetes befeddél solittia: Mennietek el en
Attiamnak atkoztai az örök tűzre, mel' tinektek kebitte-
tőt. Először atkoztak nak mongia. Mert haragnak edeni, es
arra kebittetek az Istennek itileti serint, hogy ezekben
büntető igazsaga meg ielentessék. Másodszor az büntetés-
ről is emlekezik, melliet tűznek nevez hasonlatossag ke-
pen, hog' ezzel meg mutassa az pokolban valo rettenetes
kenokat, es lelki giötrelmeket, kiket az el karhoztak ve-
getlenül benuednek, mint a Prophetais bizonyittia: Az ű
fergek meg nem hal, es az ű tűzők meg nem alubik.

Ej. 4. 66.

*K: Mi bagna vagion az itilet felöl
valo ertelemnek?*

F. Első hasna serkentésre nez, hog' az keresztien ember a
bünek köueteletül meg rettenien. Mert semmi vg' meg ne
tartostat az vetkektül, mint az itiletről valo gondolkodas
meliben el vesí minden a mit erdemlet az testben. Maso-
dik az vigiazas, es az kefület, mely az hitben az io lelki
esmeretben, iozan es kegies életben, az köniörgesben, es
az Istennek minden aiandekiban valo eppüles, hog' mel-

2. Cor. 5.

Ppp

tekna

2. Thess. 1
Luc. 21

toknak találtaunk az iőuendő vesedelemnek el tauoftra
tafara. Harmadik, Hog' az itiletről valo ertelem, vigaszt
launkra legien minden niomorusaginkban. Mert akkor
lesen minekünk mint két Pal tanit könniebűlesünk, es az
Christusnak mondása ferint, latuan az itiletnek iegieit, a
mi feiűnket fel emelliűk, mert el közelget az mi valtsaga
unk, az az tekelletes meg szabadulafunk, minden ez vilas
gi keferűsegből.

Az örök eletről.

K: Hany fele az Elet ?

Act. 17

F. Haromfele. Eggik az természetnek elete, mel' közön
seges minden első allatokkal, az Istennek taplalasa es gőd
viselese ferint. Erről emlekezik az iras eft monduan : V
benne elűnk, mozgunk es vagiunk, Masik, az kegielem
nek elete, melliel az hiuek az Christusban meg eleuenit
tettek, az hitnek es az vyonnan valo bűletetnek, altala,
mint 6. Pal tanit; Elek en immar az Christusban valo hit
nek altala, Harmadik az diczűsegek elete, melliet mostā
remensseggel bírunk, de az fel tamadas vtan tőkellelessen
el vesűnk, mint erről az iras beűseggel emlekezik.

Gal. 3

K: Miczoda az örök elet ?

F. Örökke valo bodogsag, igalsag, fentseg, veghetetlen
öröm, hathatatlanfag es meg mondhatatlan nag' diczűsege,
mel' az fel tamadas vtan az Istenek igireti ferint a 'Chri
stus által adattatik minden hiuőknek, hog' Isten legyen
minden mindenekben, es ezektűl diczirtessek az 6. An
gialokkal egyetemben.

*K: Miczoda oka es vta vagyon az örök
eletnek ?*

F.

F. Az 6. Ianos me
hog' meg elmerien
el boczaotall az le
tit az igaz Isten
melliet tő az igeb
tiarol es örök elet
rök elet Istennek a
tettet az hiueknek
puta csak egiedül a
tul, hogy az Ania
rök eletet adgion,
Fiaban örök elet
belől az ű 6. telket
el peczettli, kiűl
ez vilagut el hā
valo halaból. E
altal kel minekű
6. Palis ezent bīz
giűtis vrakodun
ter az Istennek ig
mōgia az Christi
lelek, mert ez alt
tő kegielemre, mi
re. Nem szabad ha
lól, hanem csak a
kezteti az hiueke
seg felől, hallottan
ből. Negyedfer, a
liel az Iſſe gazda
tunk, es az örök e

F. Az s. Iános meg ielenti ez ígekkel: Ez az őrk elet, hog' meg elmerienek tegedet egiedül igaz Istent, es akit el boczatottal az Iesus Christust. Az őrk eletnek erede tit az igaz Istenre vísí, á ki rökellertes minden igíretiben, melliet röt az ígeben az valastottaknak bűnök boczanat tiarol es őrk eletekről, Ezert mongia á s. Palis, hog' az ő rök elet Istennek aiandeka, mel' őrk időknek előtte kes sítetet az híueknek. Masodszor, az őrk eletnek vta, es ka puia csak egiedül az Christus, azkj rendeltetet az Attia tul, hogy az Aniasentegihaznak feie legien, es annak ő rök eletet adgion, á mint s. Iános bizonittia, A ki hísen á Fiuban őrk elete vagion. Erre pedig kesíti az híueket belöl az ű s. Ielkenek ereieuel, melliel az őrksegre űket el peczetli, kiúól pedig az niomorusagok által, mellieckel ez vilagtul el sakaft, es az eletre kiúakóbrat ez naponkent valo halalbol. Ezert mongia az iras: Sok niomorusagok által kel minekűnk be mennűnk az menniorfagban. Az s. Palis ezert bizonittia: Ha ű vele eggiút fenuedűnk, eg giútis vralkodunk. Harmadsor, az esköz igazgato mes ter az Istennek ígeie, meliben vagion az őrk elet. Ezert mongia az Christus: Az ígek az mellieket follok elet es lelek, mert ez által eleuenítettűnk megh, mind az iduőzi tő kegielemre, mind penig az iouendő eletnek diczősege re. Nem sábad hat egiebünnert tudakózní az őrk elet se löl, hanem csak az Istennek besedeböl, mint á s. Pal emle kezteni az híueket arra, hog' az eghekben le tetetet remē seg felsöl, hallottanak az igazsagnak ígeieböl az Euangeli obol. Negiedser, az őrk eletnek kucza az igaz hit, mel liel az Istē gazdagfagínak tarhazaban á Chrűsbā iuthas tunk, es az őrk eletnek bodogsagaban refesek lehetűnk.

Ioan. 17

Tit 8

Rom. 5

2. Tim. 28.

Esa. 66

1. Cor. 2

Act. 14

2. Tim. 2

Col. 3

1. Tim: 6

A poc. 22

Esa 66

1. Cor: 2

1. Cor: 13

A poc. 21

Erről mongia az Christus. Az ki en bennem hűsen, meeg
ha meg halis eel, es en űtet az vtolsó napon fel tãmaštom.
Őtődšör. Az őrök életnek elől iaro iegie es külső bizon
fagi az io czelekedetek, mel iekből az kegyelemnek fia
meg esmertetnek, mint a 6. Pal paranczollia az hűeknek,
hog' gazdagok legienek az io czelekedetekben, io funz
damentumot vetuen magoknak, hog' el vehessek az őrök
eletet. Hatódšör az őrök életnek vege, az Istennek őrnet
len valo diczireti, mint a 6. Ianos mongia: Az ű őrlgai űne
ki őrlgalnak es lattiak az ű őrcaiat.

*K: Minemű allapattia vagion az hű-
ueknek az őrök életben?*

F. Erről az iras vg' tanít, hogy őrsem nem latta, fűl nem
hallotta, es az embernek gondolattiaban nem fallot, a mi
nemű iokat az Vr kesítet az űtet őrseretőknek, melliek, nez
nek az ember lelkenek es testenek tőkellertes bodogsaga
ra. Azok kőzzűl vadnak pedig ezek, az melliek az iras
ban meg ielentettenek. Első amaz derekkeppen valo ből
czeseg, es az ű meliseges titkainak ertelme. Mert az mint
6. Pal mongia: mostau reš őrserint esmerűnk, mikor pedig el
iű az tekellerteseg, ackoron a mi reš őrserint vagion meg őrű
nik, es ot semmi tudatlanfagnak helye nem lešen. Mert
mindniaian az Istentűl tanitattak lešnek. Masodik az őrű
nek tőkellertes engedelmessege, mel' semmi gonosra hais
lando nem lešen, es egiebet nem kiuanhat, ha nem az mi
eggiez az Istennek akarattiaual. Mert az artatlanfagra
nezue, mint az Christus mongia, ollianok lešnek az hűek
mint az Istennek Angiali. Harmadik az halhatatlanlag.
Mert ahol az bűn ninczen, a halalnak ot helie nem lehet,
sem pedig egiebet niomorusagnak, mint a 6. Ianos bizonit
tia,

AZ
tia: Az Vrel tő
kat, az halal nem
az faradlag, mert
tesznek diczölög
tatik az Christu
Christus valami
kor az ű finet el
mint az napnak v
finet valo latala
lalag, Mert az m
mint homaliban
Mert az Isten leš
közöknelkül, az
hog' loha több
nek dicziretib
meg mondhat
glalatok.
K: Hol
F. Az iras min
stus vagion az
tallia a hűeket.
kor meg kesiten
velem fel veslek
šodšör, Mert a
vagian, mikor i
Christus al eggi
madas vian leš
madšör. Ezent e
ait, hog' ha az m
pűtesűnk lešen a

tia: Az Vrel törli az ű fémekről minden kőnihullatafor-
 kat, az halál nem leſen, ſem az ſíralom, ſem az kiáltas, ſem
 az faradság, mert az előbbiek el multanak. Negyedik, az
 teſtnek diczőſége, es minden ekelőſége, meliben haſonlít-
 tatik az Chriſtusnak diczőſeges teſtehez. Ennek pedig á *Phil: 3*
 Chriſtus valami ielenſeget mutatta az Thabor hegien, mi *Mat: 17*
 kor az ű ſínet el váltoſtata, es tündőklek az ű orczaia,
 mint az napnak vilagőſága. Ötödik, az Iſtennek ſínről
 ſínre valo lataſa, á ſentekkel, es az Angyalokkal valo tar-
 ſaſág. Mert az mint ſ. Pal tanít, moſtan tükör által es vgy *1. Cor: 13*
 mint homaliban lattiuak, ackoron pedig vg' á mint vagiő. *1. Ioan: 3*
 Mert az Iſten leſen minden mindenekben, es minden eſz *1. Cor: 15.*
 kőzőknelkül, az ű drága iőſagít reank araſtia, vg' annira,
 hog' ſoha többet ſem tudunk kiuanni. Hatodik az Iſten-
 nek dicziretiben valo nag' giőniőrüſeg, meliben á hiuek
 meg mondhatatlan nag' örömmel leſnek mind örökke fo-
 glalatoſok.

K: Hol vagion az örök életnek helye?

F. Az iras minket oda igazít, ahol á mi feiünk az Chri-
 ſtus vagion az egekben: Előőr, mert ű maga azzal vigab-
 tallia á hiueket. El megiek tinektek heliet keſíteni, es mi-
 kor meg keſitem iſmeg el iőuők ti hozzatok, es titeket en-
 velem fel veſlek, hog' tiis ot legietek, ahol en vagiok. Ma *Phil: 1*
 ſodőő. Mert á ſ. Pal is oda kiuankozik ahol az Chriſtus
 vagion, mikor ig' ſol: Kiuank az teſtűl meg valni es az
 Chriſtusſal eggiūt lenni, mellinek tökelteſſége az fel ta-
 madas vtan leſen teſteſtűl lelkeſtűl az örök életben. Har- *2. Cor: 5*
 madőő. Ezent erőſítí maſut is illien igeekkel: Tuggiuk
 aſt, hog' ha az mi ſatorunknak földi haza el rontatik, epa-
 pūleſünk leſen az Iſtentűl, nem kezzel czinaltatót hazűk

Heb. 11.

Heb. 12.

1. Pet. 3.

Heb. 10.

Muttis

Col. 1.

2. Pet. 3.

Rom. 8.

(hanem) örökke valo az egekben. Negiedser, az Áttriakrolis vg' tanít, hog' az földön iöueuenek voltak, es mas hazat kerestének, ki nem ez földön volt, mert ninczen it maradando varosunk, hanem iöuendör keresünk. Örödför á sent Peteris ezent bizonyittia, hog' az halhatatlan elet ő riztetik minékünk az egekben. Hatodföör. Az sent Pal di cziri az hiueket ezzel, hog' az ő marhaioknak pradalasat az hit mellet bekenel senuettek, tuduan ást, hogy ő neki ek iob öröksegek volna az egekben. Heredföör. Az Chri stusis ezzel biztattia az ő tanituanit, hog' ő nekiek nagy iutalmok vagion az egekben. Vegezetre az ő. Pal ást-erő siti, hog' nekünk az remenség le tetetet az egekben. Az remenségen erti az remellet örök eletet, mel' mint eg' dra ga kencz tartatik az Istennek hiúféges őrizeti alat. Ahol pedig á ő. Peter ást mongia, hog' uy egeket es vy földet varunc az igíret serint, melliekben az igásag lakozik, ő ő űe veti az igásagot az bűnnel. Mert mostan az bűnnek ereie el hator az teremtet allatokrais, de akkor meg sabas dulkan az romlandosagnak solgalattiatul, es az hiúfags tul, az meli ala mostan vettetenec, varuan az Isten fiainac sabadulasokat, melire nezue, mind az egekben, smind az földön az igásag lakozik.

*K: Egienlő lezene az hiueknek diczösege
az örök eletben?*

F. Erre nemelliek ást felelik, hog' noha mindniaian az on eg' eletben lesnek, mind az által az diczösegeben kü lömbfeg lesen közötrök. De ha meg itilliük, az iras effele valaást nem tesen, sőt ahol az elet vagion, ot kel lenni á diczösegnak is. Azert á mint eg' az elet, azonkeppen egy es egienlő az diczösegis mindenekben, mel' az köuerkö

zen

zendő bizonyfogokkal megh erősíttetik. Első, sent Pal ^{2. Tim. 2}
 így vigasztallia magat es egiebeket az halál ellen: Le
 tetet ennekem az diczőségnek koronaia mellyet az
 zon az napon megh ad amaz igaz biro, nem csak
 ennekem pedig, hanem mindeneknek, a kik szeretik az ő
 el időtetelít. Ebben azért a s. Pal ünön magat egiebekkel
 egienlőue teszi, es nem kiuan ű magának az sok munkara ^{Phil. 2}
 nezue nagjób diczőséget. Másodszor, Vgianezent erősí-
 tí mikor vg' tanít, hog' az Christus a mi romlando testün-
 ket, az ű diczőséges testehez hasonlatosja teszi: It azért a
 s. Pal nem csak az életnek allattiarol es helieről emleke-
 zik, hanem annak allapattiaról is, mel' az testben valo di- ^{1. Ioan. 9}
 czőség. Harmadszor, Est bizonyítia az s. Iános: Mostan Is-
 stének fiaí vagiúik, de meeg nem ielent meg miue lesűnc,
 tudgiuk pedig, hog' mikor meg ielenendik, ű hozza ha-
 sonlatosfokká lesűnk. Negiedszer az pelda befedbenis ez-
 zen erősíttetik, mert noha az gazda nemellieket reggel,
 nemellieket dellieft, nemellieket esue fele hii az földben,
 mind az által, mindeniknek azon eg' iutalmat aggia, es
 magat ezzel meg menti, hog' sabad vele az mit az őues
 böl czelekedik.

I. ELLENVETES.

*It ez vilagon az aiandekoknak merteke va-
 gyon, es az mint az pelda befed mutattia, az magá
 mely io földbe esik, nemely harmincz annit, ne ^{Matth. 13}
 mely hatuant, nemely pedig száz annit terem. Hat
 az iutalomban es az örök életben valo diczőség,
 benis külömbfeg vagon:*

Ez

Eph. 1

F. Ez okoskodásnak valami rebből helie lehetne, ha az Isten az embernek erdemere, auag' az ű tñle adattatott az iandekokra nézne, az életnek adásában. De miért hog' az űrök élet Istennek ingien való a iandeka, az mi Istenünk nek szabadágában es űo kedueben vagion, azoknak is eg's enlő iutalmat adni, az kik keuefebet munkalkottanak, es akik három girat niertenek, azonkeppen az Vrnak űrő meben bōczattatnak be, mint az kik űt girat hasnaltanak. Tōuabba az kiczin hit is azon czelekre nez, es azon eg' is galsagot es életet vesī, azon egī kegielemből, az czelekedetnek erdemenekül, hog' senki az Vrnak elōtte ne diczekedhessek.

II: ELLEN VETES

Matth. 21

Az karhozatban az bñntetefnek rendi vagyon, mert aűt mongya az Christus, hog' Sodomának kōnnieben lesēn dolga, hog' nem mint az Varnasoknak, az kik az Christus czudait lattak es nem hittének: Hat az űrök életben is az diczōseggnek kñlōmbsege lesēn?

F. Nem kōuetkōzik semmikeppen. Mert ez ket ellenskezō dologban nag' kñlōmbsegg vagion. Az karhozat az embernek erdemeiért es elōl iaro vetkeiért adattatik. Az ert mennel nagio b az elōl iaro ok, tudnia illik az bñn, annal terhesb, az iutalom auag' az vñña kōuetkōzendō bñntetes. De visontag, miért hog' az űrök élet az czelekedetből nem adattatik ok serint, az ingien való iutalomnak, auag' az diczōseggnek sem lehet kñlōmbsege, miért hog' azon eg' iutalmat es egienlō diczōseget rendelt minden hiueknek,

III:

AA
I
Szent Pal
lōmbōz az
teltoek diczō
nak fenieseg
az hiueknek
F. It az helie
arra ranit, a hi
bleg legien ha
ben hasonlarol
nel' czillag an
alig tezik me
iōuendō diczō
fogua el borin
sonlittia űfue,
valo allapattar
III
Az Christus
en Atriamal
vadrnak. Aze
F. Ez igeu
az hiueknek
ia ieleni, hog'
ueknek resek v
hog' az ű Atria
hanem ez ol' ta
feinek az ű feie

III. ELLENVETES

Szent Pal azt bizonyítja, hogy a mint különböz az czillag az másik czillagtul, így lefenn az testnek diczősegeis. Hat mikeppen az czillagoknak feniessegeben különbleg vagion, azonkeppő az hiueknek diczősegeben különbleg lefenn. 1. Cor. 15.

F. It az helien, a mint oda felis magiaraztuk, a f. Pal nē arra tanit, a hiuek között az örök életben minemű különbleg legien, hanem hol az testnek két állapotjáról, es veszen hasonlóságot az czillagoktul, mert mikeppen nemel' czillag annira fenies, hogy az másik hozzája kepest alig tezik meg. Ig' lefenn az testnek állapotja is. Mert az iőuendő diczőleg az testnek kiczin világot mindenestül fogva el borítja es el változtatja. Hat nē a femelieket hasonlítja ősiue, hanem közönsegeskeppen az testnek ielen valo állapotját es iőuendő diczőseget ielenti meg.

III. ELLENVETES.

Az Christus így tanit az zent Iánosnal: Az en Attiának hazában sok maradásra valo heliek vadnak. Azert az örök életben az diczőségnek rendi vagion. Ioan. 14.

F. Ez ígeuel az Christus nemi tefen semmi különbseget az hiueknek iőuendő diczőségek között, hanem aſt akarja ielenti, hog' az ű országának diczősegeben minden hiueknek részek vagion. Vigasztallia azert az hiueket ezzel, hog' az ű Attiának hazában nem csak ű maga megien be hanem ez ol' tagas heli, kiben az hiuek is minniaian be fennek az ű feiekkal az Christussal egietemben.

AZ ÖRÖK ELETRŐL.
V. ELLENVETÉS

Az Danielis eszt mongia, hogy az kik egye

Dan. 12. beket az igazságra tanítottanak, vgy fenlenek mint az nap az eghen. Hat az fenteknek diczösegeben külömbfeg leßen.

Tim. 4. F. Az Daniel vigasztallia es batorittia az tanitokat minden munkaiokban es keferűsegekben, az iövendő örök e letnek iutalmaual, melire nezue, minden nehelseget es ke fertetet meg giőznek az tanitók, mint az s. Palis ezzel erősíti ünön magát. De mind az által ebből nem követhő zik, hog' az tanitók nagjod diczöseget vegienek. Mert a mint az tanitokrol az helien mond az Daniel, vg'an ez ent az Christus minden hiueknek tulajdonittia, mikor ig sol: Az igazak, mint az nap fenlenec az Attianak orfagaban. De ez mint legien az örök elttiben tekelletessen meg lattiuk, melliet minekünk letsegnelkül az Isten az ű változhatatlan igireti berint ad az Iesus Christusnak általa, kinek mind örökkön örökre diczőség legien. A M E N.

Matth. 24.

FINIS.

AZ TANITAS RENDIBEN VALO FŐ dolgoznak es emlekezetre meltoknak iegyzei az leueleknek samok szerint.

A

Abraham elöt az	Christus volt	Aniafentegihazban ket rendbe
	Folio. 26.	liek vadnak 276
Adonai mit iegiez.	15. (101.	Aniafentegihaz az Christusson
Adam vetke miért fallot reank		eppitetik 277
Alazatosag ket fele	412	Aniafentegihaz minden idöben
Alamifnanak iuralma	407	vagion 276
Alamifna mi legien	404	Aniafentegihaz:harö vege 278
Alamifnanak okai	405	Apostolok ket dologra tanita:8
Alamifnauval az bün meg valta-		Apostolok es tanitok közöt va
tik.	411	lo külömbfeg 288. (100
Alamifna mindeneket meg tife-		Afoniallat az firfiunak diczöfe:
tit.	409 (413	Afoniallatnak öltözeti minemü
Alazatosok az földnek örökösi		legien 421.
Amen valofagot iegiez	172	Afoniallat mikeppen üdüözül a
Angialnak neue harmat iegi:68		giermek füles által (419
Angialoknak samok es rend:70		Attia miczoda legien 18
Angialoknak formaia minemü		Attianak mondatik az Istē ket
legien 72. (73		okaert 145
Angialoknak tistek minemü le:		Attiaknac alnokfaga mint bün-
Angialok meg engefeltette: 28		tetik az fiakban 316
Angial dög halalt boczat	456	Attianak neue mit iegiezzē 145
Antichristus mi legien	166	Attiaknak tifti 332
Antichristus minemü legiē	198	Attia nagjod az fiunal 25
Antichristus meg rontatik	200	Attianak neuert az kóniörgesbē
Aniafentegihazbol valo ki ve-		mint kel erteni 22
tesnek modgia	285	B
Aniafentegihaz mi legien	275	Baluan' imadas mi legien 306
Aniafentegihaz csak egy	275	Bal

I N D E X.

Baluanozoc tisteletiben nem fa
bad egieledni 307
Babak nem kereszthetnek 364
Bethlehében születet a Chrüs 36
Bizonfag teud niomorusag 390
Bossu allas meg tiltatik 165
Boczanando bün mi legien 183
Botrákozás mi legiē es hany:201
Botrankozas haróban vagó 202
Bölcz az Isten 17
Bün adolsagnak mondatik 160
Bün boczanattia mi legien 161
Bün boczatafnak eredeti Isten
tül vagion 161
Bünt boczatnak a tanitok 162
Bün el veteret háromkeppē 163
Bün kettőt iegiez 181
Bün ketfele. 182. (191
Bűnek oka az ördög es az ēber.
Bűnek Isten oka nem lehet 191
Büntető niomorusag 390
Bűit három fele 309

C

Ceremoniak meg bűntenek 177
Cherubin farnias Angyaloc 71
Christus teste az kenier 377
Christus senuedese az hiuek be
röltik. 393
Christus teste harmat iegiez. 376
Christus neuebe valo kereszteseg
363
Christus meg keresztelkedet. 361

Christus körniülmeteltet. 355
Chrüs lelkeParadyfusb:met.225
Christus mikor prædicallot az
tömlöczben 227
Chrüs háromal keßül a halal:229
Christus senuedese nec hañnai
es okai. 234 (239
Chrüs senuedese hittel vesűc el
Christus temetsegenek okai.240
Christus fel tamadasanak bizo
sagi 242
Christus menibe meneteli heli
nek valtozasa 246
Christusrol az iras neg' dolgot
hirdet. 20
Christus Isten seget három rend
beli bizonfagok erősitik. 20
Chrüs ketkeppē veteric elön.24
Christus öröкке valo 25
Chrüs mikeppē öröкке valo. 26
Christus a teremtesnek oka 27
Chrüsban minemű élet uagió.29
Christusnak az iras Isteni tiste
leter tulaidonit 30
Christus igaz ember 32
Christus születesének okai 33
Chrüs miért fogótator f. lelek:35
Christus egy semel' az ket ter
mesethöl 36
Christus kenettetet iegiez. 38
Christus fű Pap. 39
Christus Papsaga az hiuekkel

I N D E X.

közöltetik	41	Ember fia ellé valo bűn mi:	189
Christus orsága itéletben es igaz		Ember miczoda legien	75
sagban al.	43	Engestelő niomorufag	389
Chrűs orságanac hatara es vege		Eredendő bűn mi legien	182
ninczen	44	Efernek ket oka vagion	102
Chrűs nemzetsege mi legien.	44	Eskűnni sabad	318
Christus iffiusaga az Daidnal		Eskűnni kel csak az Istenre.	319
mi legien	44	Eskűvesnek modgia	321
Christus mikeppen tanittia az		Etelnek meg bentelese	402
Aniasentegihazat	47	Euangeliom mi legien	345
Christussal eggiút vagiunk ha-		Euangeliō Istētil barmazot.	346
romkeppen.	44	Euangeliom ereie	348
Christus engestelő aldozat ez		Euangeliō el reitetet titik	346
vilagnak bűneiért	114	Euangeliō egiez à törueñiet.	349
Christus mind ket termefeti be-		Euangeliō külömböz à törü.	349
rint közbeniaro	221	Ezechias elete hořabittatik.	453
Chrűs nē tudgia az itélet na	488	F	
Czelekedendő bűn mi legiē.	182	Fattiukrol mit kel itilni	337
D		Feiedelemnek ekelsegi	425
Dauid kőniörög, hog' Isten az		Feiedelemseg Istentul vagiō	423
s. lelket el ne vegie	64	Feiedelmeknek nem sabad à go-	
Dög halat mi legien	455	nosokat meg menteni	426
Dög halatnak ok ai	455. (456	Feiedelemnek nem sabad à kőf-	
Dög halat előt ēber el nē mehet		seg marhaiat predalni	429
E		Feiedelmeknek az kőfseg miuel	
Elohim mit iegiez	14	tartozzec	430
Eternek kőniue miczoda le:	121	Feiedelemnek meg kel bűntetni	
Ellenségünket mikeppen kel be-		az niluan valo bűnōst	427
retnünk	252	Fel tamadas ket fele.	475
Embernek ket reše vagion	76	Fiu miczoda legien.	19
Embernek neg'fele allapattia:	76	Fiu nē viseli az attianak vet:	107
Embernek hat vege vagion	79	Firfiu Isten abrazattia	100

I N D E X.

I

Ianosnak elete az Christus lelki		Isten abrazattia Christus által	
orſagat mutatja:	35	eppitetik fel	103
Iehoua mit iegiezzon	14	Isten mikeppen akar mindene-	
Iesus iduozitot iegiez	38	ket oſue giuiteni	106
Igazulasnak ket fu iegizefe.	264	Isten paranczolati ne nehez:	107
Igazulasnak okai	276	Isten abrazattianak ket fu reſe	
Igazulni hitbol mi legien	276	vagion	107
Igalsaga az ember: haro fele.	267	Isten abrazattia meg romlot az	
Igazulas mikeppen legien az		az emberben	101. (99.
czelekedetbol	270	Isten abrazattia harmat iegiez.	
Io, igaz irgalmas az Isten	16	Iste abrazatia az lelekbē va,	100
Io czelekedet mi legien	126	Isten esmereti ket fele	8
Io czelekedet: haro dolog ki:	126	Istennek kozonſeges esmereti-	
Io czelekedet ket fele	130	nek harom hasna vagion	8
Io czelekedetnek Isten oka.	130	Isten iduofseges esmeretinek ha	
Io czelek: neg' vege vagion.	131	ro rendi vagion	9
Isten miert mondatik az eghek		Isten esmereti ket dologba al.	10
ben lenni	148	Isten esmereti ona felul adati,	10
Isten neue miczoda legien.	149	Isten esmertetni akar a Chrusbā	
Isten orſaga mi legien	150	Isten az egbol ismertetik.	12. (11.
Iste orſaga kettouel eppitte:	150	Isten esmertetik csak az hieuk-	
Isten orſaganak haro reſe	151	tul	12
Isten orſaganak minem u iauai		Isten esmeretinek hasnai.	13
legienek.	152. (tiuk. 153	Isten miczoda legien.	ibid.
Iste akarattiat mint czelekedhet		Isten lelek, orokke valo	15.
Isten akarattia meg ne valto:	154	Isten iduozito	17
Isten poenitentiát tart	145	Itiletnek fukseg lenni.	484
Isten iobian valo ules mi let:	247	Itilet halabratik.	487
Iste tiſteleti han dologba al:	205	Itiletnek iegiei	486
Isten ki vaggattia az kiket be		Itilnek az Apostolok es egieb	
oltot,	120	hieuk	489
		Iutalom ket fele	273

I N D E X.

Istennék formaia miczoda le.	21	Kemenites mikeppen tulaidoni	
Istennék neue háromkeppé vet		tatik Istennek.	193
terik	22	Királnak mikeppen mondássek	
Isten mindenenen kőniörül.	114	az Christus	93
Isten mindeneket akar iduő:	115	Kiuanfog mi legien.	344
Isten mindeneket hozza akar		Kőzbeniario csak eg'	220
venni	116	Kőzbeniario miért Isten	222
Isten nem akaria az bűnősnek		Kőzbēiario miért igaz ēber.	223
halalat	117	Kőzbeniariasnak tati vilag veg-	
Isteni beretet mi legien.	20	ezetig tart	228
Istilet miczoda legien	60	Kőniörges miczoda legien	131
K		Kőniörgesnek ket reſe vagō.	132
Kenier nem változik Christus		Kőniörgesnek okai	133
teſteue	373	Kőniörgesben neg' dolog kiua-	
Kemenſeg kikben legien	194	tatik	134
Kemeniteſnec harō vege va:	195	Kőniörgesre három dolog indit	
Kegielem harmat iegiez	216	Kőniörgeni kel csak Iſtenn.	135
Kegielem es az igalsag meg ala-		Kőniörgeni kel Iſtennek Chris-	
hat	217	tus által	136
Kegielē harōkeppē ielēteric.	218	Kőniörgēi kel mindenekert.	139
Kegielēből miért kel iduőz.	218	Kőniörgesben valo fogiat:	141
Keniernek igēie mit iegiez	156	Kőniörgesben valo külső mod	
Keserttet ket ſele	167	tartas	142
Keserttetet miért boczat Iſten a		Kőniörgesnek helie	142
hiuekre	168	Kőniörgesſel miczoda ellenke-	
Kepektől nem kel tanulni	215	zik	142
Kepek ſok ſelek.	314	Kőniörgesbē valo keserttet.	143
Keserttetik Iſten az embertől ha-		Kőroſtleg ket ſele	360
romkeppen	169	Kőroſtleg ket dolgot iegiez.	361
Kereſtſeni ſabadſag mi leg:	174	Kőroſtlegben kőtes vagiō	363
Kemēites mi legiē es mi oka.	192	Kőroſtleg tanitokra biztat.	364
Kemenites ket ſele	192	Kőroſt-	

[illegible]

CASTA.
LUCRETI
MAGIS.

IVSTICI
LVMIN
IVSTVS

A. K.

Elö-lap

CASTA. TVLIT. MAGNAM. FORM.
LVCRETIA. LAVDEM. FACT. TAMEN.
MAGIS. EST. VVLERE.

Hätsö-lap

IVSTICIAE. QVISQVIS. PICTVRAM.
LVMINE. CERNIS: DIC. DEVS. EST.
IVSTVS. IVSTAQVE. FAC.

A könyv ^{táblajának} elö- és hátsólapján levő
felirat másolata.

WICH OVISTE TIEV
MAYE KERNEDICH
EST NEVETISSE

R M K. I.

163

